

ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

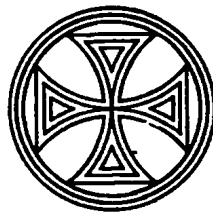
12

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ ΠΑΥΛΟΥ

1. ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ
2. ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ
3. ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ
4. ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΙΣ
5. ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Α
6. ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Β
7. ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Α
8. ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Β
9. ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ
10. ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ
11. ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
ΘΕΟΛΟΓΟ

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ



Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1995

ΙΩΑΝΝΗΣ
Ο
ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ο ΤΟΜΟΣ ΑΥΤΟΣ
ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ
ΣΤΗ ΣΥΖΥΓΟ ΜΟΥ
ΒΑΙΑ,

ΤΟΝ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΑΛΗΘΙΝΟ
ΜΑΡΤΥΡΑ ΤΩΝ ΕΠΙ ΜΙΑ
ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ ΚΑΙ ΠΛΕΟΝ
ΑΚΑΤΑΠΑΥΣΤΩΝ
ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΝ ΑΓΩΝΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ ΜΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ
ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ
ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ
ΕΡΓΩΝ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στὸν παρόντα τόμο συνεχίζεται καὶ ὁλοκληρώνεται μὲ τὴ βο-
ήθεια τοῦ Θεοῦ ἡ ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ μὲ
τὰ Ἑπομνήματα στὶς Ἑπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου *Πρὸς*
Γαλάτας, Πρὸς Ἐφεσίους, Πρὸς Φιλιππησίους, Πρὸς Κολοσσαεῖς,
Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α', Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β', Πρὸς Τιμόθεον
Α', Πρὸς Τιμόθεον Β', Πρὸς Τίτον, Πρὸς Φιλήμονα, καὶ Πρὸς
Ἑβραίους.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ τὰ Ἑπομνήματα αὐτὰ ἀποτελοῦν σύνο-
ψη τῆς ἐκτενέστατης ἐρμηνείας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου
στὶς Ἑποστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, μὲ παρεμβολὴ δικῶν του
σχολίων στὴ σημεῖα ἐκεῖνα πού ἔκρινε ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς ὅτι
ἦταν ἀναγκαῖο πρὸς καλύτερη κατανόηση τοῦ νοήματος τῶν Ἑπι-
στολῶν. Σκοπὸς τῆς ἐρμηνευτικῆς αὐτῆς προσπάθειας τοῦ ἱεροῦ
πατρὸς ἦταν νὰ διευκολύνει τοὺς πιστοὺς, ὥστε μὲ συντομία καὶ
ἀνὰ πᾶσα στιγμή νὰ μποροῦν νὰ μελετοῦν τὰ τόσο σπουδαῖα αὐτὰ
καὶ κεφαλαιώδη γραπτὰ μνημεῖα τῆς Ἐκκλησίας μας γιὰ νὰ ἀν-
τλοῦν δυνάμεις στὶς πολυποίκιλες ἀνάγκες τῆς καθημερινῆς ζωῆς.
Καὶ ἀλήθεια, ποιὸς πιστὸς, πὺν ζεῖ μέσα στὸ καμίνι τῶν θλίψεων,
δὲν ἀντλεῖ δύναμη ἀπὸ τὰ γραφόμενα τῶν Ἑπιστολῶν, διαπιστώ-
νοντας ὅτι ἡ ὅλη ἐν Χριστῷ ζωὴ τοῦ Ἀποστόλου ἦταν μὴ διαρκῆς
καὶ ἀτελείωτη θλίψη, πὺν προερχόταν ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς
τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλοτε ἀπὸ τὸ φόβο μήπως δὲν καρποφορήσει ὁ
σπὸρος τοῦ Εὐαγγελίου πὺν μὲ τόσους κόπους καὶ ἀγωνία ἔσπερ-
νε σ' ὅλη τὴν τότε γνωστὴ οἰκουμένη, ἄλλοτε ἀπὸ φόβο μήπως οἱ
δικές του προσωπικὲς αὐτὲς δοκιμασίες γίνουν αἰτία ν' ἀποδυνα-
μωθεῖ ἡ πίστις τῶν πιστῶν, ἄλλοτε οἱ ἴδιες οἱ φοβερὲς δοκιμασίες
πὺν ἀντιμετώπιζαν οἱ ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοὶ τῆς Ἐκ-

κλησίας, και ἄλλοτε ἀπὸ τόσες ἄλλες αἰτίες; Γιατὶ ἀλήθεια, τίνος πιστοῦ ἢ ὁποιαδήποτε θλίψη δὲν ἦταν καὶ θλίψη τοῦ ᾽Αποστόλου; Καὶ ποιὸς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας μελετώντας αὐτὲς τὶς ἱερὲς παρακαταθῆκες καὶ ἀναλογιζόμενος τῇ διαρκῇ φροντίδα τοῦ ᾽Αποστόλου γιὰ τὰ ἀμέτρητα πνευματικὰ παιδιὰ του δὲν θὰ ἀπλώσει καὶ αὐτὸς τὶς πτέρυγές του γιὰ νὰ περιλάβει κάτω ἀπὸ τὴν πατρικὴ στοργή του μὲ τὴν ἴδια ἐκείνη φροντίδα καὶ ἀγωνία καὶ τὰ δικά του πνευματικὰ παιδιὰ; Ἀληθινὰ λοιπὸν οἱ Ἐπιστολὲς τοῦ Παύλου εἶναι καὶ γιὰ τὸν κάθε σημερινὸ πιστὸ μιὰ ἀτελείωτη πηγὴ ἀντλήσης δυνάμεως γιὰ τὴν κάθε δικιμασία τῆς καθημερινῆς ζωῆς του, καὶ μάλιστα κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν ἐξηγήσεων ποὺ δίνονται ἀπὸ τοὺς κορυφαίους τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας. Γι' αὐτὸ ἄς μὴ παραλείπει κανεὶς νὰ μελετᾷ νύχτα καὶ μέρα ὅλη βέβαια τὴν ἁγία Γραφή, εἰδικώτερα ὅμως τὶς Ἐπιστολὲς τοῦ Παύλου, γιατί πραγματικὰ θὰ εἶναι μεγάλη ἢ ὠφέλεια καὶ ἡ δύναμη ποὺ θ' ἀποκομίζει ἀπὸ αὐτὲς.

Τὸ κείμενο ὅλων τῶν ἔργων λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne, στὸ ὁποῖο ἔχουν γίνεῖ πάρα πολλές διορθώσεις κατόπιν ἀντιπαραβολῆς καὶ μὲ τὸ κείμενο τῶν Ἐπιστολῶν καὶ μὲ τὶς ἐρμηνεῖες τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε· Στὴ σελίδα 34 στίχ. 1-2 τὸ κείμενο στὴν PG γράφει· «Αὐτὸς ὁ νόμος με ἐξήγαγεν εἰς τὸ προσέχειν αὐτῶ», ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι «Αὐτὸς ὁ νόμος με ἐνήγαγεν εἰς τὸ μηκέτι προσέχειν αὐτῶ». Λίγο παρακάτω, στίχ. 7 ἀντὶ «ὑπαγαγεῖν» διορθώνομε «ὑπακούειν». Σελὶς 56, 28 ἀντὶ «ἀπωλέσατε» διορθώνομε «ἠλλοιώσατε». Σελὶς 218, 3 ἀντὶ «πληρωθῶσιν» διορθώνομε «παρακληθῶσιν». Σελὶς 384, 7 καὶ 8 ἀντὶ «οὔτω» καὶ «ἐκλέλυσθε», διορθώνομε «οὔπω» καὶ «ἐκλέλυσθε». Σελὶς 428, 19 ἀντὶ «ὁ δὲ καταλαμβάνων, δεδεκάτωται», διορθώνομε «ὁ δὲ δεκάτας λαμβάνων, δεδεκάτωται». Σελὶς 442, 5 ἀντὶ «ἢ προτέρα», διορθώνομε «ἢ δευτέρα». Σελὶς 482, 24 ἀντὶ «παραίτησιν», διορθώνομε «παρατήρησιν». Μὲ αὐτὲς καὶ πλῆθος ἄλλων διορθώσεων ποὺ ἐπιφέρουμε καὶ ἰδίως στὴ στίξη, γίνεται περισσότερο κατανοητὸ τὸ κείμενο.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Στίχ. 1. «Παῦλος ἀπόστολος, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδέ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρός».

Οἱ ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντες, ὁμοῦ μὲν τῇ προλήψει τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ κατεχόμενοι, ὁμοῦ δὲ κενοδοξία μεθύοντες, καὶ
5 βουλόμενοι διδασκάλων ἀξιώματα ἑαυτοῖς περιθεῖναι, ἐλθόντες εἰς τὸ Γαλατῶν ἔθνος, ἐδίδασκον ὅτι δεῖ περιτέμνεσθαι, καὶ Σάββατα καὶ Νεομηνίας τηρεῖν, καὶ μὴ ἀνέχεσθαι Παύλου ταῦτα ἀναιροῦντος. Οἱ γὰρ περὶ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, φησὶν, ταῦτα οὐ κωλύουσιν, οἱ πρῶτοι τῶν Ἀποστόλων. Οὗτος
10 μὲν γὰρ χθὲς καὶ σήμερον ἐφάνη, ἐκεῖνοι δὲ πρῶτοι, οἱ περὶ Πέτρον καὶ οὗτος μὲν μαθητὴς τῶν Ἀποστόλων, ἐκεῖνοι δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ οὗτος μόνος, ἐκεῖνοι δὲ πολλοί, καὶ στύλοι τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπεὶ οὖν ἔμπροσθεν εἶδεν ἔθνος ὀλόκληρον, καὶ πυρὰν ἐκ τῆς Γαλατῶν ἀναφθεῖσαν Ἐκκλησίας, γράφει τὴν ἐπι-
15 στολὴν πρὸς ἅπαντα ταῦτα ἀπολογούμενος, καὶ ἐκ προοιμίων εὐθέως πρὸς ἐκεῖνο ἀνατείνεται, ὃ διορύττοντες αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν ἔλεγον, ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι τοῦ Χριστοῦ, οὗτος δὲ τῶν Ἀποστόλων γέγονεν μαθητὴς.

«Τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν».

20 Διὰ τί οὐκ ἀπὸ τῶν θεοπρεπῶν ἤρξατο, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ τοῦ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Στίχ. 1. «Ὁ Παῦλος, ὠρισμένος ἀπόστολος ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπων, οὔτε μέσω ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ καὶ Πατέρα».

Ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν πιστέψει στὸν Χριστὸ καὶ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους κυριευμένοι καὶ ἀπὸ τὴν προκατάληψη τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ ὄντας μεθυσμένοι ἀπὸ κενοδοξία καὶ θέλοντας νὰ περιβάλουν τοὺς ἑαυτοὺς τους μὲ ἀξιώματα δασκάλων, ἀφοῦ μετέβησαν στὸ ἔθνος τῶν Γαλατῶν, δίδασκαν ὅτι πρέπει νὰ περιτέμνονται, νὰ τηροῦν τὰ Σάββατα καὶ τὶς Πρωτομηνιές, καὶ νὰ μὴ ἀνέχονται τὸν Παῦλο ποὺ καταργεῖ αὐτά. Γιατὶ ἔλεγαν ὅτι οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Πέτρο καὶ Ἰάκωβο καὶ Ἰωάννη, ποὺ εἶναι οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, δὲν τὰ ἀπαγορεύουν αὐτά. Καὶ αὐτὸς βέβαια φάνηκε χθὲς καὶ σήμερα (πρόσφατα), ἐνῶ ἐκεῖνοι, οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Πέτρο, εἶναι οἱ πρῶτοι. Καὶ ἐπίσης ὅτι αὐτὸς εἶναι μαθητὴς τῶν Ἀποστόλων, ἐνῶ ἐκεῖνοι τοῦ Χριστοῦ· καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος, ἐνῶ ἐκεῖνοι πολλοὶ καὶ στύλοι τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδε μπροστά του ὁλόκληρο ἔθνος καὶ φωτιὰ ποὺ εἶχε ἀνάψει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῶν Γαλατῶν, γράφει τὴν ἐπιστολὴ αὐτή, ἀπολογούμενος γιὰ ὅλα αὐτά, καὶ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπικεντρώνει τὸ λόγο του πρὸς ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγαν μειώνοντας τὴν ὑπόληψή του, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἄλλοι ὑπῆρξαν μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ αὐτὸς τῶν Ἀποστόλων.

«Ὁ ὁποῖος τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς».

Γιατὶ δὲν ἄρχισε τὸ λόγο του ἀπὸ τὰ θεοπρεπῆ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ

πάθους; "Οτι ἐπειδὴ ὡς μέλλοντες τιμωρεῖσθαι, εἰ ἀποσταῖεν τοῦ νόμου, ἑστασίαζον πρὸς αὐτόν, διὰ τοῦτο πράγματος μέμνηται δι' οὗ πᾶσαν ἐκβάλλει τοῦ νόμου τὴν χρεῖαν. Λέγω δὴ τὴν ἐκ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως αἰτίαν γενομένην ἅπασιν σω-
5 τηρίας.

Στίχ. 2. «Καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοί».

Πρὸς ἐκεῖνο πάλιν ἀποτείνεται, τὸ λέγειν ἐκείνους, ὅτι ὁ μὲν Παῦλος εἷς, οἱ δὲ Ἀπόστολοι πολλοί· διὸ πλῆθος ἐπεισήγαγε σὺν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὥσπερ ἐν ἑτέραις, ἢ Παῦλος μόνον, ἢ Παῦλος
10 καὶ Τιμόθεος, ἢ καὶ Σιλουανός.

«Ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας».

Δείκνυσι τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐπιστολῆς, ὅτι οὐ μία κινδυνεύουσα Ἐκκλησία ἤγειρεν αὐτοῦ τὴν τοσαύτην σπουδὴν, ἀλλὰ πλῆθος Ἐκκλησιῶν.

15 Στίχ. 3. «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Πανταχοῦ μὲν τοῦτο τίθησι, μάλιστα δὲ Γαλάταις ἐπιστέλλων νῦν, ἐπειδὴ τῆς χάριτος ἐκινδύνευον ἐκπεσεῖν, τὸ πάλιν ἐθέλειν περιτέμνεσθαι.

20 Στίχ. 4. «Τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν».

Μυρίοις, φησὶν, περιεπάρημεν κακοῖς, καὶ τῆς ἐσχάτης ἡμεν ὑπεύθυνοι κολάσεως καὶ ὁ μὲν νόμος οὐ μόνον οὐ κατήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ κατεδίκησεν, τὸ μὲν ἁμάρτημα φανερόν καθιστάς, ἐλευθερῶσαι δὲ οὐκ ἰσχύων, οὐδὲ παῦσαι τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν.
25 Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἀδύνατον δυνατόν ἐποίησε, τὰς ἁμαρτίας λύσας, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐν τάξει φίλων καταστήσας.

«Ὅπως ἐξέλῃται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος πονηροῦ».

Οὐ τὸν χρόνον εἶπεν, ἀλλὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν πονηρὰν ἐκάλεσε.

30 «Τοῦ ἐνεστῶτος πανηροῦ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν, (στίχ. 5) ᾧ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

Τὰς πράξεις λέγει τὰς πονηράς, τὴν προαίρεσιν τὴν διεστραμμένην.

πάθος τοῦ Χριστοῦ; Ἐπειδὴ πίστευαν ὅτι πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν ἐὰν ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸ νόμο καὶ στασίαζαν πρὸς αὐτόν, γι' αὐτὸ τοὺς ὑπενθυμίζει τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο καταργεῖ ὅλη τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νόμου. Ἐννοῶ δηλαδὴ τὸν σταυρὸ καὶ τὴν ἀνάστασι, πού ἔγιναν αἰτία τῆς σωτηρίας ὅλων.

Στίχ. 2. «Καὶ ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ πού εἶναι μαζί μου».

Πάλι ἀπευθύνεται πρὸς ἐκεῖνο πού ἔλεγαν ἐκεῖνοι, ὅτι ὁ Παῦλος εἶναι ἓνας, ἐνῶ οἱ Ἀπόστολοι πολλοί· γι' αὐτὸ ἀνέφερε πλῆθος μαζί μὲ τὸν ἑαυτό του, καὶ ὄχι, ὅπως σὲ ἄλλες περιπτώσεις, λέγοντας ἢ μόνον Παῦλος, ἢ Παῦλος καὶ Τιμόθεος, ἢ καὶ Σιλουανός.

«Πρὸς τὶς ἐκκλησίες τῆς Γαλατίας».

Δείχνει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐπιστολῆς, ὅτι δηλαδὴ διηγείρε τὴν τόση μεγάλη προθυμία του ὄχι ἢ εὐρισκόμενη σὲ κίνδυνο μία ἐκκλησία, ἀλλὰ πλῆθος ἐκκλησιῶν.

Στίχ. 3. «Χάρις καὶ εἰρήνη νὰ δίνεται σὲ σᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό».

Παντοῦ βέβαια τὸ ἀναφέρει αὐτό, πρὸ πάντων ὅμως τώρα στὴν ἐπιστολή του πρὸς τοὺς Γαλάτες, ἐπειδὴ κινδύνευαν νὰ ἐκπέσουν ἀπὸ τὴ χάρις, μὲ τὸ νὰ θέλουν πάλι νὰ περιτμηθοῦν.

Στίχ. 4. «Ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας».

Μὲ ἄπειρα κακά, λέγει, κακοποιηθήκαμε καὶ ἤμασταν ὑπεύθυνοι τῆς χειρότερης μορφῆς τιμωρίας· καὶ ἀσφαλῶς ὁ νόμος ὄχι μόνο δὲν μᾶς συμφιλίωσε, ἀλλὰ καὶ μᾶς καταδίκασε, καθιστώντας βέβαια τὸ ἁμάρτημα φανερό, μὴ ἔχοντας ὅμως τὴ δύναμι νὰ μᾶς ἐλευθερώσει, οὔτε νὰ σταματήσει τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Υἱὸς ὅμως τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἀδύνατο τὸ ἔκανε δυνατό, καταλύοντας τὶς ἁμαρτίες, καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς ἐγκατέστησε στὴ θέση τῶν φίλων.

«Γιὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸν σημερινὸ πονηρὸ κόσμο».

Δὲν ὀνόμασε πονηρὸν τὸν χρόνο, ἀλλὰ πονηρὴ ὀνόμασε τὴν παροῦσα ζωὴ.

Ἐκ τῆς ἀπὸ τὸν σημερινὸ πονηρὸ κόσμο, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας, (στίχ. 5) στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμήν».

Ἐννοεῖ τὶς πονηρὲς πράξεις, τὴ διεστραμμένη προαίρεση.

Στίχ. 6. Θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεσθαι ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ.

Τοῦτό μοι, φησί, τὴν πολλὴν ἐκπληξιν ἤγειρεν, ὅτι οἱ οὕτω τὸ τῆς χάριτος διδαχθέντες μυστήριον, ὡς δύνασθαι καὶ ἐτέρων 5 διδάσκαλοι γίνεσθαι, οὗτοι εὐχερῶς οὕτω τοῖς ἀπατῶσι πείθονται.

«Εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον, (στίχ. 7) ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο».

Ὡς γὰρ ὁ Πέτρος φησίν, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ἕτερον ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι 10 ἡμᾶς».

«Εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ».

Εὖ τό, «ταράσσοντες», οὐ διδάσκοντες, οὐδὲ πείθοντες, ἵνα δείξῃ ἀπάτης μόνης τὸ προᾶγμα ὄν.

15 Στίχ. 8-9. «Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. Ὡς προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω..

Ὅρα σύνεσιν ἀποστολικήν. Ἴνα γὰρ μὴ τις λέγῃ, ὅτι κενοδοξίας ἕνεκεν τὰ ἴδια συγκροτεῖ δόγματα, καὶ αὐτὸν ἀνεθεμάτισεν· ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀξιώματα κατέφυγον, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, διὰ τοῦτο καὶ ἀγγέλων ἐμνήσθη. Μὴ γάρ μοι Ἰάκωβον εἵπης καὶ Ἰωάννην. Κἂν γὰρ τῶν πρώτων ἀγγέλων ἢ τις, φησί, διαφθείρων τὸ κήρυγμα, ἀνάθεμα ἔστω.

25 Στίχ. 10. «Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν Θεόν;».

Εἰ καὶ ὑμᾶς ἠπάτων, φησί, ταῦτα λέγων, μὴ καὶ τὸν Θεὸν

Στίχ. 6. «Ἐπορῶ γιὰ τὸ ὅτι τόσο γρήγορα ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σᾶς κάλεσε μὲ τὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ».

Αὐτό, λέγει, μοῦ προξένησε τὴ μεγάλη ἔκπληξη, γιὰτί ἐκεῖνοι ποὺ διδάχθησαν μὲ τέτοιο τρόπο τὸ μυστήριον τῆς χάριτος, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ γίνουν καὶ ἄλλων δάσκαλοι, αὐτοὶ μὲ τόση εὐκολία πείθονται στοὺς ἀπατεῶνες.

«Καὶ μεταπηδᾶτε σὲ ἄλλο εὐαγγέλιον, (στίχ. 7) τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἄλλο».

Ὅπως δηλαδὴ λέγει ὁ Πέτρος, ὅτι «δὲν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν δοσμένο στοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ σωθοῦμε»¹.

«Ἐπειδὴ ὑπάρχουν κάποιοι ποὺ σᾶς ταράσσουν καὶ θέλουν νὰ διαστρέψουν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ».

Πολὺ σωστὰ εἶπε «ποὺ σᾶς ταράσσουν» καὶ ὄχι “ποὺ σᾶς διδάσκουν” οὔτε “ποὺ σᾶς πείθουν, γιὰ νὰ δείξει, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἔργο μόνον ἀπάτης.

Στίχ. 8-9. «Ἀλλὰ κι ἂν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἢ ἄγγελοι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν σᾶς κηρύξουν διαφορετικὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ σᾶς κηρύξαμε ἐμεῖς, αὐτοὶ ἄς εἶναι ἀναθεματισμένοι. Ὅπως εἶπαμε προηγουμένως καὶ πάλι τώρα θὰ τὸ πῶ· Ἐὰν κάποιος σᾶς κηρύττει διαφορετικὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ αὐτὸ ποὺ παραλάβατε, αὐτὸς ἄς εἶναι ἀναθεματισμένος».

Πρόσεχε σύνεση ἀποστολική. Γιὰ νὰ μὴ λέγει δηλαδὴ κάποιος, ὅτι ἀπὸ κενοδοξία διδάσκει τὰ δικά του δόγματα, καὶ αὐτὸν τὸν ἀναθεμάτισε. Καὶ ἐπειδὴ κατέφευγαν σὲ ἀνθρώπους μὲ ἀξιώματα, στὸν Ἰάκωβο καὶ τὸν Ἰωάννη, γι' αὐτὸ ἔκανε λόγο καὶ γιὰ ἀγγέλους. Μὴ δηλαδὴ μοῦ ἀναφέρεις τὸν Ἰαάκωβο καὶ τὸν Ἰωάννη. Κι ἂν ἀκόμη, λέγει, εἶναι κάποιος ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀγγέλους, ποὺ διαστρεβλώνει τὸ κήρυγμα, ἄς εἶναι ἀναθεματισμένος.

Στίχ. 10. «Θέλω δηλαδὴ μ' αὐτὸ νὰ πείσω ἀνθρώπους, ἢ νὰ γίνω ἀρεστὸς στὸν Θεό;».

Ἐάν, λέγει, λέγοντας αὐτὰ ἐξαπατοῦσα ἐσᾶς, μήπως μπορῶ νὰ ἐξαπατήσω καὶ τὸν Θεό, ποὺ γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα τῆς σκέψης

1. Πράξ. 4, 12.

παραλογίσασθαι δύναμαι, τὸν τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας εἰδό-
τα, καὶ ᾧ πᾶσά μοι σπουδὴ καὶ διὰ πάντων ἀρέσκειν;

«Εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην.
(Στίχ. 11). Γνωρίζω γὰρ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ εὐαγ-
5 γελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον».

Εἰ ἤθελον ἀνθρώποις ἀρέσαι, φησὶν, ἔτι μετὰ Ἰουδαίων
ἦμην καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπόρθουν. Εἰ δὲ ἔθνους ὀλοκλήρου
καὶ συγγενῶν καὶ δόξης κατεφρόνησα, καὶ ἀντηλλαξάμην διω-
γμούς, καὶ πολέμους, καὶ θανάτους καθημερινούς, εὐδηλον ὅτι
10 καὶ ταῦτα ἃ λέγω νῦν, οὐ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐφιέμενος δόξης
λέγω. Τοῦτο δὲ εἶρηκεν, ἐπειδὴ μέλλει καὶ τὸν πρότερον αὐτοῦ
διηγεῖσθαι βίον. Ἵνα οὖν μὴ νομίσωσιν, ὅτι αὐτοῖς ἀπολογούμε-
νος τοῦτο ποιεῖ, καὶ ἐπαρθῶσιν, διὰ τοῦτό φησιν «Ἄρτι γὰρ
ἀνθρώπους πείθω».

15 Στίχ. 12. «Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρ' ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό,
οὐδὲ ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ὅρα πῶς ἄνω καὶ κάτω δισχυρίζεται, ὡς τοῦ Θεοῦ γέγονε
μαθητής, διὰ τὸ τοὺς ἀναγκάζοντας περιτέμνεσθαι Γαλάτας
λέγειν, ὡς Ἐκεῖνοι οἱ τοῦ Χριστοῦ γεγονότες μαθηταί, Πέτρος
20 καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, ἐῷσι τὴν περιτομὴν, οὗτος δὲ μα-
θητῶν ἔστι μαθητής, καὶ οὐ δεῖ ἐκείνοις μᾶλλον ἢ τούτῳ προσέ-
χειν;

Στίχ. 13-15. «Ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν ποτε ἐν
τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ
25 Θεοῦ καὶ ἐπόρθουν αὐτήν, καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ
ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζη-
λωτῆς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων. Ὅτε δὲ εὐδό-
κησεν ὁ Θεός».

Ἔστι μὲν τὸ κατασκευαζόμενον ὄλον ἀπόδειξις τοῦ μὴ παρ'
30 ἀνθρώπου παραλαβεῖν αὐτὸν τὸ μυστήριον. Ἡ γὰρ τοσαύτη
ἀθρόως γενομένη μεταβολὴ οὐκ ἂν δι' ἀνθρώπου ἦ δυνατὸν γί-

καὶ πού ὄλη ἡ προσπάθειά μου ἦταν νὰ φανῶ ἀρεστός σ' αὐτόν μὲ κάθε τρόπο.

«Γιατί, ἂν ἐπιθυμοῦσα νὰ εἶμαι ἀρεστός στοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἦμουν δοῦλος τοῦ Χριστοῦ. (Στίχ. 11) Σᾶς γνωρίζω λοιπόν, ἀδελφοί μου, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο πού κηρύχθηκε ἀπὸ μένα δὲν εἶναι ἀνθρώπινο».

Ἐὰν ἤθελα, λέγει, νὰ εἶμαι ἀρεστός στοὺς ἀνθρώπους, θὰ ἦμουν ἀκόμη μὲ τοὺς Ἰουδαίους καὶ θὰ καταδίωκα τὴν Ἐκκλησία. Ἐὰν ὅμως περιφρόνησα ὀλόκληρο ἔθνος καὶ συγγενεῖς καὶ δόξα, καὶ ἀντάλλαξα αὐτὰ μὲ διωγμούς καὶ πολέμους καὶ καθημερινούς θανάτους, εἶναι φανερό, ὅτι καὶ αὐτὰ πού λέγω τώρα δὲν τὰ λέγω ἐπιθυμώντας τὴν ἀνθρώπινη δόξα. Καὶ αὐτὸ τὸ εἶπε, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ διηγηθεῖ καὶ τὴν προηγούμενη ζωὴ του. Γιὰ νὰ μὴ νομίσουν λοιπόν, ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνει ἀπολογούμενος πρὸς αὐτοὺς καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ ὑπερηφανευοῦν, γι' αὐτὸ λέγει· «μήπως δηλαδὴ τώρα θέλω μ' αὐτὸ νὰ πείσω ἀνθρώπους;».

Στίχ. 12. «Γιατί δὲν τὸ παρέλεβα οὔτε τὸ διδάχθηκα ἀπὸ ἄνθρωπο, ἀλλὰ μὲ ἀποκάλυψη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Πρόσεχε πῶς σὲ κάθε περίπτωση ὑποστηρίζει, ὅτι ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔλεγαν ἐκεῖνοι πού ἀνάγκαζαν τοὺς Γαλάτες νὰ περιτέμνονται, ὅτι ἐκεῖνοι, πού διετέλεσαν μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐπιτρέπουν τὴν περιτομή, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι μαθητὴς μαθητῶν, καὶ πρέπει νὰ ὑπακούμε σ' ἐκείνους μᾶλλον, παρὰ σ' αὐτόν.

Στίχ. 13-15. «Ἀκούσατε βέβαια γιὰ τὴν προηγούμενη διαγωγή μου στὸν Ἰουδαϊσμό, ὅτι δηλαδὴ καταδίωκα ὑπερβολικὰ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πολεμοῦσα καὶ προόδευα στὸν Ἰουδαϊσμό περισσότερο ἀπὸ πολλοὺς συνομήλικους ὁμοεθνεῖς μου, δείχνοντας περισσότερο ζῆλο γιὰ τὶς πατρικὲς μου παραδόσεις. Ὅταν ὅμως τὸ θέλησε ὁ Θεός».

Ὅλα αὐτὰ πού λέγει βέβαια σκοπὸ ἔχουν ν' ἀποδείξουν, ὅτι αὐτὸς παρέλαβε τὸ μυστήριον ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπους. Γιατί ἡ τόσο μεγάλη καὶ μέσα σὲ μιὰ στιγμή μεταβολὴ πού ἔγινε δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ γίνεῖ ἀπὸ ἄνθρωπο. Καθόσον ἡ διδασκαλία πού προέρχε-

νεσθαι. Ἡ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων διδασκαλία κατ' ὀλίγον ἐστὶ προκόπτουσα. Ἐχει δὲ καὶ ἄλλην τινὰ λανθάνουσαν κατασκευήν. Ἡρέμα γὰρ αὐτοὺς διδάσκει μὴ πράσσειν τὰ νομικά· εἰ γὰρ ὁ τοσαύτην, φησί, σπουδὴν ἐν τῷ νόμῳ ἐνδειξάμενος, τὰ τοῦ νόμου ἀφείς, ἐπὶ τὴν ἐκ πίστεως ἦλθε σωτηρίαν, εὐδηλον ὡς τελειῶσαι τὸν νόμον μὴ δυναθέντα καταλέλοιπε. Πολλῶ οὖν μᾶλλον οἱ τῇ πίστει προσδεδραμηκότες, οὐκ ὀφείλουσι διώκειν τὸν μὴ δυνάμενον τελειοῦν.

«Ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, καὶ καλέσας διὰ 10 χάριτος αὐτοῦ (στίχ. 16) ἀποκαλύψει τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν».

Εἰ ἐκ κοιλίας ἐκλήθη μητρὸς, εἰς τὴν ἀποστολὴν δηλονότι, πῶς διώκτης ἐγένετο; Τοῦτο δὲ τὸ ἄπορον αὐτὸς ἐν ἑτέρῳ ἔλυσεν τόπῳ, εἰπὼν· «Ἴνα ἐν ἐμοί πρῶτον ἐνδείξηται Χριστὸς τὴν 15 ἅπασαν μακροθυμίαν αὐτοῦ, εἰς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον».

«Εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι, (στίχ. 17) οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱερουσαλήμ πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ Ἀποστόλους, ἀλλὰ ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ἐπέστρεψα εἰς Δαμα- 20 σκόν».

Πάλιν κατασκευαστικόν, τὸ μὴ παρ' ἀνθρώπων αὐτὸν τὴν περὶ Χριστοῦ διδασκαλίαν δέξασθαι. Πῶς γὰρ καὶ ἔμελλεν ἀνθρώποις ἀναθέσθαι, ὁ τῆς ἄνωθεν διδασκαλίας ἠξιωμένος;

Στίχ. 18-24. Ἐπειτα μετὰ τρία ἔτη ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα, 25 ἱστορηῆσαι Πέτρον, καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δέκα καὶ πέντε· ἕτερον δὲ τῶν Ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου. Ἄ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι. Ἐπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρί-

ται ἀπὸ ἀνθρώπους σημειώνει πρόοδο σιγὰ-σιγὰ. Περιέχουν ὅμως αὐτὰ πού λέγει καὶ κάποια ἄλλη λαμπρὰ ἀπόδειξη. Σιγὰ-σιγὰ δηλαδή τοὺς διδάσκει νὰ μὴ πράττουν τὰ τοῦ νόμου· γιατί, ἐὰν αὐτός, πού ἔδειξε, λέγει, τόσο μεγάλο ζῆλο γιὰ τὸ νόμο, ἀφήνοντας τὰ τοῦ νόμου, ἦρθε πρὸς τὴν ἀπὸ τὴν πίστη σωτηρία, εἶναι φανερὸ ὅτι ἐγκατέλειψε τὸ νόμο ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε νὰ προσφέρει τελείωση στὸν ἄνθρωπο. Πολὺ περισσότερο λοιπὸν ἐκεῖνοι πού ἔχουν προσέλθει στὴν πίστη δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν νὰ τηροῦν ἐκεῖνον (τὸ νόμο) πού δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει τελείωση.

«Ὅταν ὅμως Ἐκεῖνος πού μὲ ξεχώρισε ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μητέρας μου καὶ μὲ κάλεσε μὲ τὴ χάρι του, (στιχ. 16) γιὰ ν' ἀποκαλύψει σ' ἐμένα τὸν Υἱό του, γιὰ νὰ κηρύττω αὐτὸν στὰ ἔθνη».

Ἐὰν κλήθηκε ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μητέρας του, δηλαδή στὸ νὰ γίνει ἀποστόλος, πῶς τότε ἐγίνε διώκτης; Αὐτὴ τὴν ἀπορία τὴν ἔλυσε αὐτὸς ὁ ἴδιος σὲ ἄλλη περίπτωση, λέγοντας· «Γιὰ νὰ δείξει σέ μένα πρῶτα ὁ Χριστὸς ὅλη τὴ μακροθυμία του καὶ νὰ χρησιμεύσω ὡς πρότυπο ἐκείνων πού πρόκειται νὰ πιστέψουν σ' αὐτὸν γιὰ ν' ἀποκτήσουν τὴν αἰώνια ζωή»².

«Ἀμέσως δὲν σκέφθηκα νὰ συμβουλευθῶ ἄνθρωπο, (στιχ. 17) οὔτε ἀνέβηκα στὰ Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὶν ἀπὸ μένα Ἀποστόλους, ἀλλ' ἔφυγα γιὰ τὴν Ἀραβία, καὶ ἐπέστρεψα πάλι στὴ Δαμασκό».

Πάλι αὐτὰ πού λέγει ἀποτελοῦν ἀπόδειξη, ὅτι αὐτὸς δὲν ἔλαβε τὴ διδασκαλία γιὰ τὸν Χριστὸ ἀπὸ ἀνθρώπους. Πῶς δηλαδή ἦταν δυνατὸ νὰ σκεφθεῖ νὰ ζητήσῃ τὴ συμβουλή ἀνθρώπων, αὐτὸς πού ἀξιώθηκε νὰ λάβῃ τὴν οὐράνια διδασκαλία;

Στίχ. 18-24. «Ἐπειτα, μετὰ ἀπὸ τρία χρόνια, ἀνέβηκα στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ νὰ γνωρίσω τὸν Πέτρο καὶ νὰ τοῦ διηγηθῶ ὅλα, καὶ ἔμεινα κοντὰ του δεκαπέντε ἡμέρες. Ἄλλον ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους δὲν εἶδα κανένα, παρὰ μόνο τὸν Ἰάκωβο, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Κυρίου. Ὅλα ὅσα σᾶς γράφω, ὁμολογῶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι δὲν λέγω ψέματα. Στὴ συνέχεια πῆγα στὰ μέρη τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας.

2. Α' Τιμ. 1, 16.

ας καὶ τῆς Κιλικίας. Ἦμην δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας ταῖς ἐν Χριστῷ· μόνον δὲ ἀκούσαντες ἦσαν, ὅτι Ὁ διώκων ἡμᾶς ποτε, νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν ἣν ποτε ἐπόρθει· καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν Θεόν».

Ἦμουν ὅμως ἄγνωστος στοὺς πιστοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ στὴν Ἰουδαία, καὶ μόνο εἶχαν ἀκούσει ὅτι, Ἐκεῖνος ποὺ μᾶς καταδίωκε κάποτε, τώρα κηρύττει τὴν πίστη τὴν ὁποία πολεμοῦσε κάποτε, καὶ δόξαζαν ἕξαιτίας μου τὸν Θεό».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Στίχ. 1. «Ἐπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ Βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ Τίτον· ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν».

Οὐκ ἤλθον διδαχθῆναι, φησίν, ἀλλ' ἱστορῆσαι· ὅπερ ἐστὶ
5 μόνον τιμῶντος αὐτόν.

Στίχ. 2. «Καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι μήπως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον».

Κατ' ἀρχὰς μὲν τοῦ δέξασθαι τὸ Εὐαγγέλιον οὐκ ἀνῆλθεν,
10 οὐδὲ ἀνέθετο αὐτὸ τοῖς Ἀποστόλοις. Οὐδὲ γὰρ ἔδειτο, παρὰ Χριστοῦ μαθὼν τῆς ἐκείνων διδασκαλίας. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ κηρύττοντος αὐτοῦ τοῖς ἔθνεσιν ἄνευ περιτομῆς τὸ Εὐαγγέλιον, ἐσκανδαλίζοντό τινες, τῶν μὲν περὶ Πέτρον μὴ ἀναιροῦντων τὴν περιτομὴν, τούτου δὲ μόνου ἀναιροῦντος. Διὸ
15 τοῦτο τὸ σκάνδαλον τῶν ἄλλων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκκόψαι βουλόμενον, προσέταξεν αὐτῶ μετὰ μαρτύρων ἀνελθεῖν καὶ ἀναθέσθαι τοῖς ἀποστόλοις τὸ ἄνευ περιτομῆς κηρύσσειν, ἵνα, καὶ ἐκείνων συνθεμένων αὐτῶ, τοῦτο λυθῇ τῶν ἀνθρώπων τὸ σκάνδαλον.

20 Στίχ. 3. «Ἄλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοί, ὁ Ἕλληνας ὢν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι».

Ἰσχυρῶς τῶν ἀποστόλων δηλονότι· ὅπερ ἀπόδειξις ἦν μεγίστη τοῦ μὴ καταγινώσκειν αὐτοὺς τοῦ Ἀποστόλου τὰ ἔθνη μὴ περιτέμνοντος.

25 Στίχ. 4. «Διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Στίχ. 1. «Ἐπειτα, μετὰ ἀπὸ δεκατέσσερα χρόνια, ἀνέβηκα πάλι στὰ Ἱεροσόλυμα μαζί μὲ τὸν Βαρνάβα, παίρνοντας μαζί μου καὶ τὸν Τίτο. Ἀνέβηκα μετὰ τὴν ἀποκάλυψη».

Δὲν πῆγα, λέγει, γιὰ νὰ διδαχθῶ, ἀλλὰ γιὰ νὰ γνωρίσω καὶ νὰ διηγηθῶ ὅλα στὸν Πέτρο, πράγμα ποὺ σημαίνει μόνο ἀπὸ τιμὴ πρὸς αὐτόν.

Στίχ. 2. «Καὶ ἀνέπτυξα σ' αὐτούς τὸ εὐαγγέλιο ποὺ κηρύττω στὰ ἔθνη, καὶ ἰδιαίτερα στοὺς φημισμένους ἀπὸ αὐτούς, μήπως μάταια τρέχω ἢ ἔτρεξα».

Στὴν ἀρχὴ βέβαια δὲν ἀνέβηκε στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ νὰ λάβει τὸ Εὐαγγέλιο, οὔτε ἀνέπτυξε αὐτὸ στοὺς Ἀποστόλους. Γιατὶ δὲν τὸ χρειαζόταν, ἀφοῦ ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἔμαθε τὴ διδασκαλία ἐκείνων. Μὲ τὸ πέρασμα ὅμως τοῦ χρόνου καὶ ἐνῶ αὐτὸς κήρυττε τὸ Εὐαγγέλιο στὰ ἔθνη χωρὶς περιτομὴ, σκανδαλίζονταν μερικοί, ἐπειδὴ οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Πέτρο δὲν καταγοῦσαν τὴν περιτομὴ, καὶ μόνο αὐτὸς τὴν καταγοῦσε. Γι' αὐτὸ θέλοντας τὸ ἅγιο Πνεῦμα νὰ σταματήσει τὸν σκανδαλισμὸ τῶν ἄλλων, πρόσταξε αὐτὸν νὰ ἀνεβῆ μὲ μάρτυρες καὶ ν' ἀναπτύξει στοὺς Ἀποστόλους τὸ χωρὶς τὴν περιτομὴ κήρυγμα, ὥστε, ἀφοῦ καὶ ἐκεῖνοι δώσουν τὴ συγκατάθεσή τους γι' αὐτό, νὰ λυθεῖ τὸ σκάνδαλο αὐτὸ τῶν ἀνθρώπων.

Στίχ. 3. «Ἄλλ' οὔτε ὁ Τίτος, ποὺ ἦταν μαζί μου καὶ ἦταν ἐθνικός, ἀναγκάστηκε νὰ περιτμηθεῖ».

Δηλαδή ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, πράγμα ποὺ ἦταν μέγιστη ἀπόδειξη, ὅτι αὐτοὶ δὲν κατέκριναν τὸν Ἀπόστολο ποὺ δὲν περιέτεμνε τοὺς προσερχόμενους στὴν πίστη ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς.

Στίχ. 4. «Κι αὐτὸ ἐξαιτίας τῶν παρείσασκτων ψευδαδέλφων, ποὺ εἶχαν εἰσχωρήσει μέσα στὴν Ἐκκλησίᾳ σὰν κατάσκοποι γιὰ

παρεισηλθον κατασκοπησαι την ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Τὸ «διά», ἀντὶ τοῦ, «κατὰ», κεῖται. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Οἱ Ἀπόστολοι, φησὶν, οὐκ ἠνάγκασαν ἀκρόβυστον ὄντα τὸν Τίτον 5 περιτμηθῆναι, καίτοι τῶν παρεισάκτων ψευδαδέλφων αὐτὸ τοῦτο παρατηρούντων καὶ ἀναγκαζόντων περιτέμνειν τὸ ξένον περὶ τὴν ἀλήθειαν ἐν τάξει κατασκόπων προσαγορεύσας αὐτούς.

«Ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωσιν».

10 Εἰς τὴν δουλείαν, φησὶ, πάλιν εἰσαγάγῃ τοῦ νόμου. Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου».

Στίχ. 5. «Οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου διαμεῖνῃ πρὸς ὑμᾶς».

15 Οὐδὲ πρὸς βραχὺ, φησὶν, ὑπετάγημεν αὐτοῖς, παρεισάκτοις δηλονότι, ἵνα μὴ ἄλλα εἰπόντες περὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἄλλα πράττοντες εὐρεθῶμεν. Τί δὲ εἶπε περὶ τοῦ Εὐαγγελίου; «Ὡστε, εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις». Καί, «Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά». Καί, «τῇ ἐλευθερίᾳ ἡμᾶς Χριστὸς ἠλευθέρωσεν».

Στίχ. 6-7. «Ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, ὁποῖοί ποτε ἦσαν, οὐδὲν μοι διαφέρει· πρόσωπον Θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει. Ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο».

Τὸ μὲν, «δοκούντων», ἀντὶ τοῦ, «όντων»· ὡς καὶ περὶ ἑαυτοῦ 25 εἶπε· «Δοκῶ δὲ καὶ γὰρ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν». Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Οἱ περὶ Πέτρον, φησὶ, τί ποτε σκοποῦντες συγκατέβαινον τῇ περιτομῇ, οὐκ οἶδα, οὐδὲ φιλονεικῶ περὶ τούτου· οὔτοι δὲ ἴσασι, ὡς

νά καταλύσουν τὴν ἐλευθερία μας, τὴν ὁποία ἔχομε στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Τὸ «διὰ» λέγεται ἀντὶ τοῦ “κατά”. Τὸ νόημα αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς· Οἱ Ἀπόστολοι, λέγει, δὲν ἀνάγκασαν τὸν Τίτο, ποὺ ἦταν ἐθνικός, νὰ περιτμηθεῖ, ἂν καὶ βέβαια οἱ παρείσακτοι ψευδάδελφοὶ ἔκαμναν αὐτὴ τὴ διάκριση καὶ ἀνάγκαζαν τοὺς προσερχόμενους στὴν πίστη ἐθνικοὺς νὰ περιτέμνονται· καὶ ὀνόμασε αὐτοὺς «κατασκόπους», ἐπειδὴ ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἦταν ἄσχετη πρὸς τὴν ἀλήθεια.

«Γιὰ νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν».

Γιὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσουν, λέγει, πάλι στὴ δουλεία τοῦ νόμου. Γι' αὐτὸ καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξαγόρασε ἀπὸ τὴν κατάρα τοῦ νόμου»³.

Στίχ. 5. «Στοὺς ὁποίους οὔτε πρὸς στιγμή δεχθήκαμε νὰ ὑποταχθοῦμε, γιὰ νὰ παραμείνει σὲ σᾶς ἀνόθευτη ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου».

Οὔτε πρὸς στιγμή, λέγει, ὑποταχθήκαμε σ' αὐτούς, δηλαδὴ στοὺς παρείσακτους, γιὰ νὰ μὴ βρεθοῦμε, ἐνῶ ἄλλα εἶπαμε γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο, ἄλλα νὰ πράττομε. Καὶ τί εἶπε γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο; «Ὡστε, ἐὰν κάποιος εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸν Χριστό, εἶναι καινούργιο δημιούργημα»⁴. Καί, «Τὰ ἀρχαῖα πεέασαν νά, ὅλα ἔγιναν καινούργια»⁵. Καί, «Μένετε σταθεροὶ στὴν ἐλευθερία γιὰ τὴν ὁποία μᾶς ἐλευθέρωσε ὁ Χριστὸς»⁶.

Στίχ. 6-7. «Ἀπὸ τοὺς φημισμένους ὅμως, ποὺ δὲν μὲ ἐνδιαφέρει τί ἦταν αὐτοὶ κάποτε, γιὰτὶ ὁ Θεὸς δὲν λαμβάνει ὑπόψη τοῦ πρόσωπο ἀνθρώπου. Οἱ φημισμένοι λοιπὸν αὐτοὶ τίποτε δὲν προσθεσαν σὲ μένα».

Τὸ «ποὺ θεωροῦνται» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “ποὺ εἶναι”, ὅπως καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του εἶπε· «Νομίζω ὅτι καὶ ἐγὼ ἔχω Πνεῦμα Θεοῦ»⁷. Τὸ νόημα αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς· Οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Πέτρο, λέγει, δὲν γνωρίζω μὲ ποιά σκέψη καὶ πρόθεση ἔδειχναν συγκατάβαση ὡς πρὸς τὴν περιτομή, οὔτε καὶ φιλονεικῶ γι' αὐτό· αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὸ

4. Β' Κορ. 5, 17.

6. Γαλ. 5, 1.

5. Β' Κορ. 5, 26.

7. Α' Κορ. 7, 40.

λόγον δώσοντες τῷ Θεῷ. Ἐν δὲ οἶδα, ὅτι ἐλθόντι οὐδὲν πλέον εἶπον περὶ τοῦ κηρύγματος. Ἐν̄ εἶπε καὶ τὸ «ὅποιοι ἦσαν», ἀλλ' οὐκ εἰσίν, ἵνα τῇ ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος δῶ κακείνων τὴν συγκατάδασιν.

5 Ἀντὶ τοῦ, ἐναντιώθησαν.

«Ἀλλὰ τοῦναντίον ἰδόντες, ὅτι πεπίστευμαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς (Στίχ. 8-9) (ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς περιτομήν, ἐνήργησε καμοὶ εἰς τὰ ἔθνη), καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεισάν μοι, Ἰάκωβος καὶ
10 Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἔμοι καὶ Βαρνάβα κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς μὲν εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν».

Τῷ, «ἀλλὰ τοῦναντίον ἰδόντες», συναπτέον τό, «δεξιὰς ἔδωκαν ἔμοι καὶ Βαρνάβα». Λέγει δὲ τὰ διὰ μέσου, πάλιν δεικνύς,
15 ὡς οὐ παρὰ ἀνθρώπων εἰς τὸ κηρύσσειν τοῖς ἔθνεσι κεχειροτόνηται, ὅπερ οἱ ἐχθροὶ ἔλεγον περὶ αὐτοῦ.

Στίχ. 10. «Μόνον τῶν πτωχῶν, ἵνα μνημονεύωμεν, ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι».

Αἱ συνθῆκαι, φησί, τοιαῦται γεγόνασι, ὥστε καὶ ἐκείνους
20 μὲν τοῖς Ἰουδαίοις, ἡμᾶς δὲ κηρύσσειν τοῖς ἔθνεσι. Κοινὴ δὲ γέγονεν ἀμφοτέροις ἢ τῶν πενήτων φροντίς. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πένητες, οἱ ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντες εἰς Χριστόν, οἱ καὶ τῶν ἰδίων οἴκων ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀπεστερήθησαν καὶ οὗτοί εἰσιν οἷς ἔγραφεν, «Καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ἡμῶν μετὰ
25 χαρᾶς προσεδέξασθε».

Στίχ. 11. «Ὅτε δὲ ἦλθε Κηφᾶς εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην».

γνωρίζουν, οἱ ὅποιοι θὰ δώσουν λόγο στὸν Θεό. Ἐνα ὅμως γνωρίζω, ὅτι ὅταν ἦρθα, δὲν μοῦ εἶπαν τίποτε τὸ ἐπὶ πλέον γιὰ τὸ κήρυγμα. Πολὺ σωστὰ εἶπε καὶ τὸ «τί ἦταν αὐτοί», καὶ ὄχι «εἶναι», γιὰ νὰ δώσει στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος τὴ συγκατάβαση καὶ ἐκείνων.

Ἐναντὶ τοῦ ἐναντιώθηκαν.

Ἐνῶς ἀντίθετα, ὅταν εἶδαν, ὅτι ἐμένα ὁ Θεὸς μοῦ ἐμπιστεύθηκε νὰ κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιο στοὺς ἀπερίτμητους, ὅπως ὁ Πέτρος στοὺς περιτμημένους, (στίχ. 8-9) (γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐνήργησε νὰ γίνῃ ὁ Πέτρος ἀπόστολος τῶν περιτμημένων, ἐνήργησε νὰ γίνω καὶ ἐγὼ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν), καὶ γνώρισαν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα τὴ χάρις ποὺ μοῦ ἔχει δοθεῖ, τότε ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Κηφᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης, ποὺ θεωροῦνταν ὅτι εἶναι στυλοὶ, ἔδωσαν τὸ δεξιὸν χεῖρ σὲ μένα καὶ στὸν Βαρνάβα ὡς δεῖγμα ἐνότητος καὶ συμφωνίας, ὥστε ἐμεῖς νὰ εἴμαστε ἀπόστολοι στοὺς ἐθνικούς, ἐνῶ ἐκεῖνοι στοὺς περιτμημένους».

Τὸ «ἀλλὰ ἀντίθετα, ὅταν εἶδαν», πρέπει νὰ συναφθεῖ μὲ τὸ «ἔδωσαν τὸ δεξιὸν χεῖρ σὲ μένα καὶ τὸν Βαρνάβα». Λέγει τὰ ὅσα μεσολάβησαν, γιὰ νὰ δείξει πάλι, ὅτι δὲν χειροτονήθηκε ἀπὸ ἀνθρώπους νὰ κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιο στὰ ἔθνη, πράγμα ποὺ ἔλεγαν οἱ ἐχθροὶ γι' αὐτόν.

Στίχ. 10. «Ζήτησαν μόνο νὰ θυμόμαστε τοὺς φτωχοὺς, πράγμα ποὺ φρόντισα νὰ τὸ κάνω».

Τέτοιες, λέγει, ὑπῆρξαν οἱ συνθήκες, ὥστε ἐκεῖνοι νὰ κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιο στοὺς Ἰουδαίους, ἐνῶ ἐμεῖς στοὺς ἐθνικούς. Κοινὴ ὅμως ὑπῆρξε καὶ γιὰ τοὺς δύο ἡ φροντίδα γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Αὐτοὶ οἱ φτωχοὶ ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστὸ προερχόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι καὶ τὰ σπίτια τους ἀποστερήθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους ἔγραψε· «Καὶ τὴν ἀρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων σας τὴ δεχθήκατε μὲ χαρὰ»⁸.

Στίχ. 11. «Ὅταν ὅμως ἦρθε ὁ Κηφᾶς στὴν Ἀντιόχεια, τότε κατὰ πρόσωπο (φανερὰ) ἐναντιώθηκα σ' αὐτόν».

8. Ἐβρ. 10, 34.

Ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπάρχων ὁ Πέτρος, συγκατέδαινε τῷ Ἰουδαισμῷ, μὴ κωλύων τὴν περιτομὴν τέως, μήτε τὰ Σάββατα. Κατελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἀδιαφόρως συνήσθιε τοῖς πιστεύουσιν ἐξ ἔθνῶν εἰς τὸν Κύριον. Εἶτα κατελθόντων τινῶν ἀπὸ Ἱεροσολύμων, ἐφοβήθη σκανδαλίσει αὐτούς, καὶ ἐχώρισεν ἑαυτὸν ἀπ' ἐκείνων, μεθ' ὧν συνδιητάτο πρώην. Ἀλλὰ πεποίηκέ τινα οἰκονομίαν μετ' αὐτοῦ ὁ Παῦλος, ἔμπροσθεν πάντων ἐπιτιμήσας αὐτῷ, διὰ τὸ ἀναγκάζειν Ἰουδαίσειν τὰ ἔθνη, ὅπως ἂν τοῦ διδασκάλου ταῦτα ἀκούοντος και σιωπῶντος, ἐκεῖνοι διὰ τῆς ἐπιτιμήσεως αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου μάθωσιν ὡς οὐ δεῖ φυλάττειν τὰ Ἰουδαϊκά ἔθνη. Οἰκονομία δὲ ὅλον τὸ πρᾶγμα ἦν, ἐκ συνέσεως ἀμφοτέρων διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν μαθητῶν, ὥστε, κἂν ὑποκρίνεσθαι λέγη τὸν Πέτρον, κἂν μὴ ὀρθοποδεῖν πρὸς ὠφέλειαν, τῇ οἰκονομίᾳ τῆς χρείας, τὰς φωνὰς λογισώμεθα.

15 «Ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. (Στίχ. 12) Πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰ ἀπὸ Ἰακώβου, μετὰ τῶν ἐθνικῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστειλε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτόν».

Ἐπὶ τῶν κατελθόντων δηλονότι ἀπὸ Ἱεροσολύμων.

«Φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς».

20 Μὴ σκανδαλίση αὐτούς, δηλονότι, μή τι πάθη δεινὸν παρ' αὐτῶν.

Στίχ. 13. «Καὶ συννυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε καὶ Βαρνάβαν συναναχθῆναι αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει».

«Ἐπὶ τῇ ὑποκρίσει», τὴν φυλακὴν τοῦ νόμου καλεῖ, διδάσκων ταύτης χωρίζεσθαι.

Στίχ. 14. «Ἄλλ' ὅτε εἶδον, ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων».

Τουτέστι, παντελῶς οὐ παύεσθαι τῆς τοῦ νόμου παραδόσεως. Ὡς δὲ εἶπομεν ἤδη, τῇ χρείᾳ τῆς οἰκονομίας πλάττει τὰς

Βρισκόμενος ὁ Πέτρος στὰ Ἱεροσόλυμα ἔδειχνε συγκατάβαση πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμό, μὴ ἐμποδίζοντας στήν ἀρχὴ τὴν περιτομή, οὔτε τὰ Σάββατα. Ὅταν ὅμως κατέβηκε στήν Ἀντιόχεια ἔτρωγε χωρὶς καμμιά διάκριση μὲ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν στὸν Κύριο καὶ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς. Ἐπειτα, ὅταν κατέβηκαν κάποιοι ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, φοβήθηκε νὰ σκανδαλίσει αὐτοὺς καὶ χώρισε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ ἐκείνους, μὲ τοὺς ἑποίους συζοῦσε προηγουμένως· ἀλλὰ ὁ Παῦλος χρησιμοποίησε κάποια οἰκονομία μὲ αὐτόν, ἐπιτιμώντας αὐτόν μπροστὰ σὲ ὅλους, ἐπειδὴ ἐξανάγκαζε τοὺς ἐθνικούς νὰ ἰουδαΐζουν, ὥστε, ἀκούοντας ὁ δάσκαλος αὐτὰ καὶ σιωπώντας, νὰ μάθουν ἐκεῖνοι μὲ τὴν ἐπιτίμηση τοῦ ἴδιου τοῦ δασκάλου, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φυλάττουν τὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα. Ὅλο τὸ πρᾶγμα δηλαδὴ ἦταν οἰκονομία, ἀποτέλεσμα συνετῆς ἐνέργειας καὶ τῶν δύο, γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν οἱ μαθητές, ὥστε, εἴτε ὁμιλεῖ γιὰ ὑποκρισία τοῦ Πέτρου, εἴτε ὅτι δὲν ὀρθοποδεῖ πρὸς ὠφέλεια τῶν μαθητῶν, νὰ ἐννοήσουμε ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ ἐξυπηρετοῦν κάποια οἰκονομία.

«Γιατὶ ἦταν ἀξιοκατάκριτοι. (Στίχ. 12) Προτοῦ δηλαδὴ ἔρθουν μερικοὶ ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο ἔτρωγε μαζί μὲ τοὺς ἐθνικούς, ὅταν ὅμως ἦρθαν ἀπέφευγε νὰ τὸ κάνει αὐτὸ καὶ διαχώριζε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ αὐτούς».

Δηλαδὴ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατέβηκαν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα.

«Ἐπειδὴ φοβόταν τοὺς ἐκ περιτομῆς πιστούς».

Νὰ μὴ σκανδαλίσει αὐτούς, δηλαδὴ νὰ μὴ πάθει κάτι τὸ φοβερὸ ἀπὸ αὐτούς.

Στίχ. 13. «Καὶ μαζί μ' αὐτόν ὑποκρίθηκαν καὶ οἱ ἄλλοι οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πιστοί, ὥστε νὰ φθάσει καὶ ὁ Βαρνάβας νὰ ὑποκριθεῖ μαζί μὲ αὐτούς».

«Ἐποκρισία» ὀνομάζει τὴν τήρηση τοῦ νόμου, διδάσκοντας νὰ διαχωρίζουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ αὐτήν.

Στίχ. 14. «Ἄλλ' ὅταν εἶδα, ὅτι δὲν βαδίζουν ὀρθὰ πρὸς τὴν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου, εἶπα στὸν Πέτρο μπροστὰ σὲ ὅλους».

Δηλαδὴ, ὅτι δὲν καταργεῖτε τελείως τὴν παράδοση τοῦ νόμου. Ὅπως ἔχομε πεῖ ἤδη, διατυπώνει τὰ λόγια του σύμφωνα μὲ τὴν ἀ-

φωνάς· οἰκονομία γὰρ ὅλον τὸ γινόμενον ἦν, καὶ ἡ ἐπίπληξις τοῦ Παύλου, καὶ ἡ σιωπή, καὶ συγκατάθεσις τοῦ Πέτρου. Ἐν γὰρ ἐξήτουν ἀμφοτέρω, τὸ παῦσαι τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστὸν τοῦ τὸν νόμον ἐπιτηρεῖν.

5 «Εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων ἐθνικῶς ζῆς, καὶ οὐχὶ ἰουδαϊκῶς».

Τουτέστιν, Οὐ τηρεῖς τὴν τοῦ νόμου φυλακὴν, ἀλλ' ὡσπερ οἱ πιστεύσαντες τῶν ἐθνῶν, οὔτε Νουμηνίας, οὔτε Σάββατα φυλάττεις ἔτι.

10 «Πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαῖζειν;».

Καὶ ἐκ τούτου ἡ οἰκονομία τοῦ πράγματος δείκνυται. Καίτοι γε μὴ ἀναγκάζοντος αὐτοῦ, μήτε πείθοντος ἰουδαῖζειν τὰ ἔθνη, τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος ποιεῖν, ἵνα εὐάφορμος αὐτῷ ὡς ὑπὲρ ἰδίων μαθητῶν ἢ πρὸς τὸν Πέτρον ἐπιτίμησις εὐρεθῆ.

15 Λεληθότως δὲ διὰ παντὸς τοῦ διηγήματος παιδεύει Γαλάτας τὸ βαρὺ τῆς ἐπιπλήξεως ραδίως φέρειν. Εἰ γὰρ ὁ Πέτρος, ἐξ Ἰουδαίων ὢν καὶ ἰουδαῖζειν πείθων, ἐπετιμήθη, καὶ ἤνεγκε τὴν ἐπιτίμησιν ὡς καλῶς γινομένην, πολλῶ πλέον Γαλάται ἐξ ἐθνῶν ὄντες καὶ πιστεύσαντες εἰς Χριστόν, καὶ πάλιν ὑποθέντες ἑαυ-
20 τοὺς τῇ δουλείᾳ τοῦ νόμου, ἐπιπληττόμενοι δέχεσθαι ὀφείλουσι τὴν ἐπίπληξιν.

Στίχ. 15–16. «Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί. Εἰδότες ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν
25 ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου, διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιθήσεται πᾶσα ἡ σὰρξ».

Κατασκευάσας ἐκ τῶν περὶ Πέτρον τὸ μὴ δεῖν περιτέμνεσθαι, καθολικώτερον τοῦτο κατασκευάζει. Εἰ γὰρ οἱ ἐκ παιδὸς
30 Ἰουδαῖοι, καὶ οὐ προσήλυτοι, ἀλλ' ἐντραφέντες τῷ νόμῳ, τὴν

νάγκη τῆς οἰκονομίας· γιατί ἦταν οἰκονομία ὅλο αὐτὸ πού συνέβαινε, καὶ ἡ ἐπίπληξη τοῦ Παύλου, καὶ ἡ σιωπὴ καὶ συγκατάθεση τοῦ Πέτρου. Καὶ οἱ δύο δηλαδὴ ἐπιδίωκαν ἓνα πράγμα, τὸ νὰ παύσουν νὰ τηροῦν τὸ νόμο ἐκεῖνοι πού πίστεψαν στὸν Χριστό.

«Ἐὰν ἐσύ, πού εἶσαι Ἰουδαῖος, ζεῖς κατὰ τρόπο ἐθνικὸ καὶ ὄχι ἰουδαϊκό».

Δηλαδή, δὲν τηρεῖς τίς διατάξεις τοῦ νόμου, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού πίστεψαν προερχόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, δὲν τηρεῖς πλέον οὔτε τίς Πρωτομηνιές, οὔτε τὰ Σάββατα.

«Πῶς ἀναγκάζεις τοὺς ἐθνικούς νὰ ζοῦν κατὰ τρόπο ἰουδαϊκό;».

Καὶ ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερὴ ἡ οἰκονομία τοῦ πράγματος. Μολονότι δηλαδὴ αὐτὸς δὲν ἐξανάγκαζε τοὺς ἐθνικούς οὔτε τοὺς ἔπειθε νὰ ζοῦν κατὰ τρόπο ἰουδαϊκό, ὅμως λέγει ὁ Παῦλος ὅτι τὸ κάμνει αὐτό, γιὰ νὰ γίνῃ εὐκόλα ἀποδεκτὴ ἢ σὰν πρὸς τοὺς δικούς του μαθητὲς ἐπιτίμηση αὐτὴ πρὸς τὸν Πέτρο. Μὲ ὅλα αὐτὰ πού λέγει κατὰ τρόπο λανθάνοντα διδάσκει τοὺς Γαλάτες νὰ ὑπομένουν μὲ εὐκολία τὸ βάρος τῆς ἐπίπληξης. Γιατί, ἐὰν ὁ Πέτρος, πού ἦταν Ἰουδαῖος καὶ ἔπειθε τοὺς πιστοὺς ἐξ ἐθνῶν νὰ ζοῦν κατὰ τρόπο ἰουδαϊκό, ἐπιτιμήθηκε καὶ ὑπέμεινε τὴν ἐπιτίμηση, σὰν αὐτὴ νὰ ἔγινε σωστά, πολὺ περισσότερο πλέον οἱ Γαλάτες, πού ἦταν ἐθνικοὶ καὶ πίστεψαν στὸν Χριστό, καὶ ἔθεταν πάλι τοὺς ἑαυτούς τους κάτω ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ νόμου, ὀφείλουν ἐπιτιμώμενοι νὰ δέχονται τὴν ἐπίπληξη.

Στίχ. 15-16. «Ἐμεῖς εἴμαστε ἀπὸ τὴ γέννησή μας Ἰουδαῖοι καὶ ὄχι ἁμαρτωλοὶ ἐθνικοί, καὶ γνωρίζοντας ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν πετυχαίνει τὴ δικαίωσή του ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἐὰν δὲν πιστέψῃ στὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ ἐμεῖς πιστέψαμε στὸν Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ νὰ ἐπιτύχομε τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη μας στὸν Χριστό, καὶ ὄχι μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, γιατί κανένας ἄνθρωπος δὲν θὰ δικαιωθεῖ μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου».

Ἄφοῦ ἀπέδειξε, μὲ τὰ ὅσα εἶπε πρὸς τὸν Πέτρο, ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιτέμνονται, παρουσιάζει τὴν ἀπόδειξη γενικότερη. Ἐὰν δηλαδὴ ἐκεῖνοι, πού ἀπὸ παιδιὰ ἦταν Ἰουδαῖοι καὶ ὄχι προσηλυ-

ἀσθένειαν ἐωρακότες τοῦ νόμου εἰς τὸ δικαιῶσαι τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὴν διὰ πίστεως μετέστησαν χάριν, πόσω μᾶλλον οἱ ἐξ ἀρχῆς μὴ ὄντες τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐθνῶν, εἶτα πιστεύσαντες εἰς Χριστόν, οὐκ ὀφείλουσι προσκλῖναι τῷ ἀσθενοῦντι πρὸς διόρ-
5 θωσιν νόμῳ;

Στίχ. 17. «Εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν Χριστῷ, εὐρέθη-
μεν και αὐτοὶ ἁμαρτωλοὶ, ἄρα Χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος;».

Ὅρα εἰς ὄσσην ἀτοπίαν ἐξάγει τοὺς προσκειμένους τῷ νόμῳ. Εἰ οὐκ ἰσχύει, φησὶν, ἢ εἰς Χριστὸν πίστις δικαιῶσαι, ἀλλὰ
10 ἀνάγκη πάλιν τῷ νόμῳ ἔχεσθαι, τὸν νόμον ἀφέντες διὰ Χριστόν, και οὐ δικαιούμενοι ἐκ τῆς ἀφέσεως, ἀλλὰ κατακρινόμενοι, τῆς κατακρίσεως εὐρήσομεν αὐτὸν ἡμῖν γινόμενον αἴτιον, δι' ὃν τὸν νόμον ἀφέντες πρὸς τὴν πίστιν ἐδράμομεν.

«Μὴ γένοιτο».

15 Ἐωρακῶς τὴν συμβαίνουσαν ἐκ τοῦ δόγματος ἀτοπίαν, τα-
χέως ἀποπηδᾷ, τῷ, «μὴ γένοιτο», χρώμενος.

Στίχ. 18. «Εἰ γὰρ ἂ κατέλυσα, ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παρα-
βάτην ἐμαυτὸν συνίστημι».

Ἐκείνων λεγόντων, ὡς ὁ μὴ φυλάττων τὸν νόμον παραβά-
20 τῆς ἐστίν, οὗτος ἐκ τοῦ ἐναντίου παραβάτην ἑαυτὸν καλεῖ φυ-
λάττοντα τὸν νόμον. Ὅμοιον δὲ ὡς εἰ λέγοι· Πέπανται ὁ νόμος και τοῦτο ὠμολογήσαμεν, δι' ὧν ἀφέντες αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἐκ πίστε-
ως κατεφύγομεν σωτηρίαν. Ἄν τοίνυν φιλονεικήσωμεν στήσαι τὸν νόμον, αὐτῷ τούτῳ παραβάται γινόμεθα, τὰ παρὰ Θεοῦ λυ-
25 θέντα φιλονεικοῦντες τηρεῖν.

Στίχ. 19. «Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα Θεῷ ζήσω, Χρι-
στῷ συνεσταύρωμαι».

Διπλῆν ἔχει τοῦτο θεωρίαν. Ἡ γὰρ νόμον τὸν τῆς χάριτός φησιν, ἢ μόνο τὸν παλαιὸν λέγει, δεικνύς ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ νό-

τοι, ἀλλὰ ἀνατράφηκαν μὲ τὸ νόμο, βλέποντας τὴν ἀδυναμία τοῦ νόμου νὰ δικαιώσῃ τὸν ἄνθρωπο, μεταπήδησαν στὴ χάρις ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστη, πόσο περισσότερο ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν ἦταν πιστοὶ τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἔθνικοί, καὶ ἔπειτα πίστεψαν στὸν Χριστό, δὲν πρέπει νὰ προσκλίνουν πρὸς τὸ νόμο ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ τοὺς προσφέρει τὴ διόρθωση;

Στίχ. 17. «Καὶ ἂν ἐμεῖς, ποὺ ζητήσαμε νὰ ἐπιτύχομε τὴ δικαίωση στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, βρεθήκαμε καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἁμαρτωλοί, ἄραγε ὁ Χριστὸς εἶναι ὑπηρέτης τῆς ἁμαρτίας;».

Πρόσεχε σὲ πόσο παραλογισμὸ ὁδηγεῖ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι στὸ νόμο. Ἐάν, λέγει, δὲν ἔχει τὴ δύναμη ἢ πίστη στὸν Χριστὸ νὰ δικαιώσῃ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ χρειάζεται πάλι νὰ προσκολλᾶσθε στὸ νόμο, ἐνῶ ἀφήσατε τὸ νόμο γιὰ χάρις τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὲν μπορείτε νὰ ἐπιτύχετε τὴ δικαίωση ἀπὸ τὴν ἄφεση, ἀλλὰ κατακρίνεσθε, θὰ βροῦμε αὐτὸν νὰ γίνεται αἴτιος τῆς κατάκρισής μας, αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο ἀφήσαμε τὸ νόμο καὶ τρέξαμε πρὸς τὴν πίστη.

«Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη».

Διαπιστώνοντας τὸν παραλογισμὸ ποὺ προκύπτει ἀπὸ μιὰ τέτοια διδασκαλία, ἀμέσως ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτό, χρησιμοποιώντας τὸ «μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη».

Στίχ. 18. «Γιατί, ἐὰν οἰκοδομῶ πάλι ἐκεῖνα ποὺ γκρέμισα, καθιστῶ τὸν ἑαυτό μου παραβάτη».

Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἔλεγαν, ὅτι εἶναι παραβάτης ἐκεῖνος ποὺ δὲν φυλάσσει τὸ νόμο, αὐτὸς ἀντίθετα ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του παραβάτη ἐφόσον φυλάσσει τὸ νόμο. Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Σταμάτησε ἢ ἰσχύς τοῦ νόμου, καὶ αὐτὸ τὸ ὁμολογήσαμε μὲ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ ἀφήσαμε αὐτόν, καταφύγαμε στὴ σωτηρία ἀπὸ τὴν πίστη. Ἄν λοιπὸν ἐπιδιώξομε νὰ ἐπαναφέρομε σὲ ἰσχύ τὸ νόμο, γινόμαστε παραβάτες σ' αὐτόν τὸν ἴδιο, φιλονεικώντας νὰ τηροῦμε ἐκεῖνα ποὺ καταργήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό.

Στίχ. 19. «Γιατί ἐγὼ πέθανα μὲ τὸ νόμο ὡς πρὸς τὸ νόμο, γιὰ νὰ ζήσω ὡς πρὸς τὸν Θεό. Ἐχω σταυρωθεῖ μαζὶ μὲ τὸν Χριστό».

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ μὲ διπλὸ τρόπο. Ἡ δηλαδὴ ἐννοεῖ τὸ νόμο τῆς χάριτος, ἢ ἐννοεῖ μόνο τὸν παλαιὸ νόμο, γιὰ νὰ δείξει

μου ἀπέθανεν. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Αὐτὸς ὁ νόμος με ἐνή-
 γαγεν εἰς τὸ μηκέτι προσέχειν αὐτῷ. Εἰ τοίνυν μέλλοιμι αὐτῷ
 προσέχειν, καὶ αὐτὸν παραβαίνω. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ, Μωϋσῆς
 εἶπεν· «Ὅτι προφήτην ἀναστήσει ὑμῖν Κύριος ἐκ τῶν ἀδελφῶν
 5 ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε, περὶ Χριστοῦ λέγων; Ὡστε οἱ
 μὴ τούτῳ πειθόμενοι, παραβαίνουσι τὸν νόμον. Τί δέ ἐστι, «τῷ
 νόμῳ ἀπέθανον»; Ὡσπερ τὸν νεκρὸν οὐκ ἔστιν ὑπακούειν ταῖς
 ἐντολαῖς τοῦ νόμου, οὕτως οὐδὲ ἐμὲ τὸν ἐκ τῆς κατάρρας τοῦ
 νόμου τῆς ἐκείνου τελευτήσαντα. Ὁ γὰρ νόμος ἐπικατάρατον
 10 ἐποίει πάντα τὸν μὴ πληροῦντα τὰ ἐν τῷ νόμῳ. Οὐδεὶς δὲ δυνα-
 τὸς πληρῶσαι ἦν.

Στίχ. 20. «Ζῶ δέ, οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. Ὁ δὲ
 νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπή-
 σαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ».

15 Τῷ νόμῳ, φησὶν, ἢ ὅσον κατὰ τὸν νόμον.

Στίχ. 21. «Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ».

Διὰ τῆς χάριτος ἠλευθέρωμαι, φησὶν. Οὐκοῦν οὐχ ὑποστρέ-
 φων πάλιν εἰς τὸν νόμον, ὑβρίζω τὴν χάριν, ὡς μὴ δυναμένην
 ζωοποιεῖν.

20 «Εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέ-
 θανεν».

Ἀπέθανε, φησὶν, ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός, ἵνα ἡμᾶς ἀναστήσῃ,
 δικαιώσας, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ποιήσῃ ἐκ μέσου. Εἰ δὲ ὅσοι περι-
 τέμνειν πείθοντες, λέγουσιν ἐν νόμῳ δικαιῶσθαι τὸν ἄνθρωπον,
 25 περιττὸς ὁ Χριστοῦ θάνατος γέγονεν.

ὅτι μὲ τὸν ἴδιο τὸ νόμο πέθανε γιὰ τὸ νόμο. Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἕξης· Ὁ ἴδιος ὁ νόμος μὲ ὀδήγησε στὸ νὰ μὴ εἶμαι προσηλωμένος σ' αὐτόν. Ἐὰν λοιπὸν ἐξακολουθήσω νὰ εἶμαι προσηλωμένος στὸ νόμο, καὶ αὐτὸν παραβαίνω. Πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Ὁ Μωυσῆς εἶπε, «ὁ Κύριος θὰ ἀναστήσει ἀνάμεσά σας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σας προφήτη σὰν ἐμένα· αὐτὸν νὰ ἀκοῦτε»⁹, μιλώντας γιὰ τὸν Χριστό. Ὡστε, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ὑπακούουν σ' αὐτόν, παραβαίνουν τὸ νόμο. Τί σημαίνει, «πέθανα ὡς πρὸς τὸ νόμο»; Ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ νεκρὸς νὰ ὑπακούει στὶς ἐντολές τοῦ νόμου, ἔτσι οὔτε ἐγὼ ποὺ πέθανα ἐξαιτίας τῆς κατάρας τοῦ νόμου ἐκείνου. Γιατὶ ὁ νόμος καθιστοῦσε καταραμένο τὸν καθένα ποὺ δὲν ἐκτελοῦσε τὰ προστάγματα τοῦ νόμου, καὶ κανένας δὲν μποροῦσε νὰ ἐκπληρώσει αὐτόν.

Στίχ. 20. «Δὲν ζῶ πλέον ἐγώ, ἀλλὰ ζεῖ μέσα μου ὁ Χριστός, καὶ τῆ ζωῆ ποὺ ζῶ τώρα στὸ σῶμα μὲ τὴν πίστη στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μου».

Ὡς πρὸς τὸ νόμο, λέγει, ἢ ὅσο ζοῦσα σύμφωνα μὲ τὸ νόμο.

Στίχ. 21. «Δὲν ἀρνοῦμαι τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ».

Μὲ τὴ βοήθεια τῆς χάριτος, λέγει, ἔχω ἐλευθερωθεῖ. Δὲν ἐπιστρέφω λοιπὸν πάλι στὸ νόμο, περιφρονώντας τὴ χάρη σὰν κάτι ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ δώσει ζωή.

«Γιατί, ἐὰν μὲ τὸ νόμο δίνεται δικαίωση, τότε ἄσκοπα πέθανε ὁ Χριστός».

Ὁ Χριστός, λέγει, πέθανε γιὰ χάρη μας, γιὰ νὰ μᾶς ἀναστήσει ἀφοῦ μᾶς χαρίσει τὴ δικαίωση καὶ ἀπομακρύνει τὴν ἁμαρτία ἀπὸ τὸ μέσον. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ προτρέπουν νὰ περιτέμνεται κανεὶς λέγουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος πετυχαίνει τὴ δικαίωση μὲ τὸ νόμο, τότε ὑπῆρξε περιττὸς ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ.

9. Δευτ. 18, 15.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Στίχ. 1. «³ Ω ἀνόητοι Γαλάται».

Δείξας τὸ ἄτοπον καὶ τὸ βλάσφημον, θαρρῶν ἐπήγαγε τὴν ἐπίπληξιν.

«Τίς ὑμᾶς ἐδάσκανεν τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι;».

5 Ἐδειξεν καλῶς πράττοντας πειθομένους τῇ πίστει. Εἰ μὴ γὰρ τῶν πραττόντων καλῶς ἢ βασκανία οὐ λέγεται. Τοῦτο δὲ λέγων, ἐκκαλεῖται πάλιν εἰς τὴν διὰ πίστεως χάριν.

«Οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν ἑσταυρωμένος. (Στίχ. 2) Τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν».

10 Συνεχῶς ἀναμνησκει αὐτοὺς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ σταυροῦ, δι' οὗ τῆς ἁμαρτίας ἀπαλλαγέντες ἐξήσαμεν. Τὸ δέ, «προεγράφη πρὸ ὀφθαλμῶν», εἶρηκε, δεικνὺς τὸν ἄπληστον αὐτῶν πρότερον περὶ τὸν Χριστὸν πόθον, ὡς διὰ παντὸς ἐν ὀφθαλμοῖς ὄραῖν τὸ μυστήριον.

15 «Ἐξ ἔργων νόμου τὸ Πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; (Στίχ. 3) Οὕτως ἀνόητοί ἐστε;».

Πολλοὶ τῶν βαπτισθέντων εἰς Χριστὸν καὶ λαβόντων Πνεῦμα ἅγιον πολλὰς ἐνεργείας ἐποίουν δι' αὐτοῦ καὶ σημεῖα μεγάλα. Αὐτῶν οὖν ἐκείνων αὐτοὺς ἀναμνησκει. Εἰ τὰς θεοσημείας, φησὶν, οὐχ ὁ νόμος παρέσχε ποιεῖν, ἀλλ' ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, πῶς τὸν τὰ τηλικαῦτα παρεσχηκότα ἀφέντες, ἐπὶ τὸν ἀσθενοῦντα κατατρέχετε νόμον;

«Ἐναρξάμενοι Πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε;».

Ἐδειξεν αὐτοὺς τὴν τάξιν ἀντιστρέφαντας. Ἀπὸ γὰρ τῶν
25 σωματικῶν ἐπὶ τὰ πνευματικώτερα ἔρχεται· οἱ δὲ τοῦναντίον,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Στίχ. 1. «^τ Ω ἀνόητοι Γαλάτες».

Ἐφοῦ ἔδειξε τὸ παράλογο καὶ τὸ βλάσφημο, μὲ θάρρος πρόσθεσε τὴν ἐπίπληξιν.

«Ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ σᾶς βάσκανε, ὥστε νὰ μὴ ὑπακούετε στὴν ἀλήθεια;».

Ἐδειξε ὅτι ἐνεργοῦν σωστὰ ὑπακούοντας στὴν πίστη. Γιατὶ ἡ βασκανία δὲν λέγεται γιὰ ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἐνεργοῦν σωστά. Καὶ λέγοντας αὐτό, τοὺς προσκαλεῖ πάλι πρὸς τὴ χάρη ποὺ δίνεται μὲ τὴν πίστη.

«Σεῖς μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ὁποίων προδιατυπώθηκε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σταυρωμένος; (Στίχ. 2) Αὐτὸ μόνο θέλω νὰ μάθω ἀπὸ σᾶς».

Συνέχεια τοὺς ὑπενθυμίζει τὸ θάνατο καὶ τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὸν ὁποῖο, ἀφοῦ ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ζήσαμε.

«Μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου ἐλάβετε τὸ Πνεῦμα, ἢ μὲ τὴν πίστη σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀκούσατε; (Στίχ. 3) Τόσο ἀνόητοι εἶστε;».

Πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βαπτίσθηκαν στὸν Χριστὸ καὶ ἔλαβαν τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἔκαμαν πολλές ἐνέργειες μ' αὐτὸ καὶ μεγάλα θαύματα. Αὐτοὺς λοιπὸν ἀκριδῶς ὑπενθυμίζει σ' αὐτούς. Ἐάν, λέγει, τὰ θεοσημεῖα δὲν τὰ ἐνεργοῦσε ὁ νόμος, ἀλλ' ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος, πῶς, ἀφήνοντας ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἐνεργήσει ὅλα αὐτὰ τὰ μεγάλα ἔργα, προστρέχετε πρὸς τὸν ἀδύναμο νόμο;

«Ἐνῶ ἀρχίσατε μὲ τὸ Πνεῦμα, θέλετε τώρα νὰ τελειώσετε μὲ τὴ σάρκα;».

Ἐδειξε σ' αὐτοὺς ὅτι ἀντέστρεψαν τὴ σειρά. Προχωρεῖ δηλαδή κανεὶς ἀπὸ τὰ σωματικὰ πρὸς τὰ πνευματικώτερα, αὐτοὶ ὅμως

πρῶτον λαβόντες τὰ πνευματικά, μετέστησαν εἰς τὰ σαρκικά, τὴν περιτομὴν φημι. Εὐ³ δὲ καὶ τό, «ἐπιτελείσθε», ὡς ἐπὶ ἀλόγων, αὐτοῖς παρέθηκεν, ὡς εἰ ἔλεγε σαφέστερον· Ὡσπερ ἄλογα θρέμματα παρέχετε ἑαυτοὺς εἰς τὸ κατατέμνεσθαι.

5 Στίχ. 4. «Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ; Εἴ γε εἰκῆ».

Τῶν ἀγῶνων ἐκείνων καὶ τῶν ἄθλων αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει, ὧν ἔπαθον διὰ τὸ κήρυγμα. Λέγει οὖν· Μὴ τὸν πρότερον ὑμῶν ἐκείνον πάντα κόπον ἀργὸν ἐργάσησθε. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό, «Εἴ γε καὶ εἰκῆ», ἀντὶ τοῦ, «Εἰ μὴ μετανοήσαντες αὐτὸν φυλά-
10 ξητε».

Στίχ. 5. «Ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;».

Ὁ εἶπεν ἀνωτέρω, καὶ νυνὶ ἐπιλαμβάνει, ἐκδυσωπῶν αὐτοὺς τῇ δωρεᾷ ὧν εἰλήφεσαν χαρισμάτων.

15 Στίχ. 6. «Καθὼς Ἀβραάμ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην».

Ἐπειδὴ οἱ ἰουδαῖζειν ἀναγκάζοντες, πρεσβύτερον ἔλεγον τὸν νόμον τῆς πίστεως, ἐκ τοῦ ἐναντίου δείκνυσιν ὁ Παῦλος πρεσβυτέραν τὴν πίστιν ἐκ τῆς περιτομῆς. Καὶ ἐπειδὴ μέγα ἐφρό-
20 νουν τῷ προπάτορι Ἀβραάμ, καὶ ἐκ τούτου πάλιν αὐτοὺς ἐκδυσωπεῖ. Εἰ γὰρ Ἀβραάμ, ἐφ' ᾧ φρονοῦσι μέγα, φαίνεται πρῶτος τὴν πίστιν δεξάμενος καὶ δι' αὐτῆς φίλος προσηγορευόμενος Θεοῦ, πόσω μᾶλλον οὗτοι προσδραμοῦνται αὐτῇ, εἴ γε τὴν ἐκείνου ἀρχοῦσι συγγένειαν;

25 Στίχ. 7. «Γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ».

Δείκνυσιν τὰ ἔθνη μᾶλλον διὰ τῆς πίστεως ἀρχοῦντα πατέ-
ρα τὸν Ἀβραάμ, ἢ τοὺς ἐκ περιτομῆς. Τὸν γὰρ Ἀβραάμ φίλον ἐποίησε Θεοῦ ἢ πίστις, οὐχ ἡ περιτομή, εἴ γε σφραγίς καὶ ση-

ἐνήργησαν ἀντίθετα· ἀφοῦ πρῶτα ἔλαβαν τὰ πνευματικά, μεταπήδησαν στὰ σαρκικά, ἐννοῶ τὴν περιτομή. Πολὺ σωστὰ εἶπε γι' αὐτούς, σὰν πρὸς ἄλλοιους, καὶ τὸ «τελειώνετε», σὰ νὰ τοὺς ἔλεγε σαφέστερα· Σὰν ἄλογα ἀκριβῶς ζῶα προσφέρετε τοὺς ἑαυτοὺς σας στὶς διαιρέσεις.

Στίχ. 4. «Τὰ τόσα πού πάθατε, τὰ πάθατε ἄσκοπα; Καὶ μακάρι ἄσκοπα».

Τοὺς ὑπενθυμίζει τοὺς ἀγῶνες ἐκείνους καὶ τοὺς ἄθλους, τὰ ὅποια ἔπαθαν γιὰ χάρη τοῦ κηρύγματος. Λέγει λοιπόν· Μὴ καταστήσετε μάταιο ὅλον ἐκεῖνο τὸν προηγούμενο κόπο σας. Γιατὶ αὐτὸ δηλώνει τό, «καὶ μακάρι ἄσκοπα», ἀντὶ νὰ πεῖ, Ἐὰν δὲν διαφυλάξετε αὐτὸν ἀφοῦ μετανοήσετε.

Στίχ. 5. «Ἐκεῖνος λοιπόν πού σᾶς δίνει τὸ Πνεῦμα καὶ ἐνεργεῖ θαυματουργὰ ἔργα ἀνάμεσά σας, τὸ κάμνει ἐπειδὴ τηρεῖτε τὸ νόμο, ἢ ἐπειδὴ πιστέψατε σὲ ὅσα ἀκούσατε;».

Ἐκεῖνο πού εἶπε προηγουμένως, αὐτὸ καὶ τώρα ἐπαναλαμβάνει, παρακαλώντας τους θερμὰ νὰ παραμείνουν στὴ δωρεὰ τῶν χαρισμάτων πού ἔχουν λάβει.

Στίχ. 6. «Ὅπως ὁ Ἄβραάμ πίστεψε στὸν Θεὸ καὶ αὐτὸ τοῦ λογαριάσθηκε ὡς δικαίωση».

Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι πού τοὺς ἐξανάγκασαν νὰ ζοῦν μὲ τρόπο ἰουδαϊκό, ἔλεγαν ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἀρχαιότερος τῆς πίστεως, ἀπὸ τὸ ἀντίθετο, δηλαδή τὴν περιτομή, ὁ Παῦλος δείχνει ὅτι ἡ πίστη εἶναι ἀρχαιότερη τοῦ νόμου. Καὶ ἐπειδὴ μεγαλοφρονοῦσαν γιὰ τὸν προπάτορα Ἄβραάμ, καὶ ἀπὸ αὐτὸν πάλι τοὺς προτρέπει. Ἐὰν δηλαδή ὁ Ἄβραάμ, γιὰ τὸν ὅποιο μεγαλοφρονοῦσαν, φαίνεται νὰ ἔχει δεχθεῖ πρῶτος τὴν πίστη καὶ νὰ ἔχει ὀνομασθεῖ ἐξαιτίας αὐτῆς φίλος τοῦ Θεοῦ, πόσο μᾶλλον αὐτοὶ θὰ προστρέξουν σ' αὐτή, ἐὰν μεγαλοφρονοῦν γιὰ τὴ συγγένειά τους μὲ ἐκεῖνον;

Στίχ. 7. «Βλέπετε λοιπόν ὅτι ἐκεῖνοι πού εἶναι ἄνθρωποι τῆς πίστεως, αὐτοὶ εἶναι παιδιὰ τοῦ Ἄβραάμ».

Δείχνει ὅτι οἱ ἐθνικοὶ μποροῦν νὰ καυχῶνται πολὺ περισσότερο ὅτι ἔχουν πατέρα τὸν Ἄβραάμ μὲ τὴν πίστη, παρὰ οἱ προερχόμενοι ἀπὸ περιτομή. Γιατὶ τὸν Ἄβραάμ τὸν ἔκανε φίλο τοῦ Θεοῦ ἢ

μεῖον τῆς πίστεως γέγονεν ἡ περιτομή· τὸ δὲ σημεῖον ἐκείνου οὐ
 ἐστὶ σημεῖον, ἔλασσόν ἐστιν, ὥστε οἱ ἐκ πίστεως μᾶλλον κλη-
 θεῖεν εἰκότως τοῦ Ἀβραάμ υἱοί, ἢ οἱ ἐκ τῆς περιτομῆς, καὶ το-
 σούτω, ὅσω χρυσὸς τῆς σφραγίδος αὐτοῦ.

5 Στίχ. 8. «Προϊδοῦσα ἡ Γραφή, ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοῖ τὰ ἔ-
 θνη ὁ Θεός».

Ἵνα μὴ δόξη ἐνθυμηματικῶς τοῦτο κατασκευάζειν, καὶ τὴν
 Γραφὴν περὶ τούτου μαρτυροῦσαν φέρει.

«Προευγγελίσατο τῷ Ἀβραάμ».

10 Ὅρα πῶς τὴν περὶ τῶν ἐθνῶν συγγένειαν γινομένην πρὸς
 Ἀβραάμ, «Εὐαγγέλιον» ἐκάλεσεν ἡ Γραφή.

«Ὅτι ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη. (Στίχ. 9)

Ὅστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ».

Διὰ τῆς ὁμοίας πίστεως.

15 Στίχ. 10. «Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν
 εἰσὶν. Γέγραπται γάρ, ὅτι “Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει
 πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τοῦ ποιῆσαι
 αὐτά”».

Δείξας ὡς ἡ πίστις τὰ ἔθνη δικαιοῖ, καὶ τούτου μαρτυρίαν
 20 ἐκ τῆς θείας Γραφῆς δεδωκώς, δείκνυσιν ὡς καὶ κατάρατοι γί-
 νονται οἱ ἐμμένοντες τῷ νόμῳ.

Στίχ. 11–12. «Ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ τῷ
 Θεῷ, δῆλον ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. Ὁ δὲ νόμος οὐκ
 ἔστιν ἐκ πίστεως, ἀλλὰ ὁ ποιήσας αὐτά, ζήσεται ἐν αὐτοῖς».

25 Ὅς ὁμολογούμενον ἐδέξατο τὸ μὴ δικαιοῦσθαι ἐν νόμῳ
 τινά. Ἐπειδὴ γὰρ προεῖπεν, ἐπικατάρατον ὄντα τὸν μὴ πλη-

πίστη καὶ ὄχι ἢ περιτομή, ἐφόσον ἢ περιτομή ὑπῆρξε σφραγίδα καὶ σημάδι τῆς πίστεως, καὶ τὸ σημάδι εἶναι πολὺ πιὸ κατώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου εἶναι σημάδι, ὥστε πολὺ πιὸ εὐλόγα θὰ μπορούσαν νὰ ὀνομασθοῦν παιδιά τοῦ Ἀβραάμ ἐκεῖνοι πού φέρουν τὴν πίστη, παρὰ οἱ τὴν περιτομή, καὶ τόσο περισσότερο, ὅσο πιὸ ἀνώτερος εἶναι ὁ χρυσὸς ἀπὸ τὴ σφραγίδα του.

Στίχ. 8. «Καὶ ἡ Γραφή, ἐπειδὴ προεῖδε ὅτι ὁ Θεὸς δικαιώνει τοὺς ἐθνικοὺς μὲ βάσι τὴν πίστη».

Γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι αὐτὸ τὸ λέγει σὰν ρητορικό συλλογισμό, παρουσιάζει καὶ τὴ Γραφή νὰ δίνει μαρτυρία γι' αὐτό.

«Προανήγγειλε στὸν Ἀβραάμ».

Πρόσεχε πῶς ἡ Γραφή ὀνόμασε εὐαγγέλιο τὴ συγγένεια πού δημιουργήθηκε μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν καὶ τοῦ Ἀβραάμ.

«Μέσω σοῦ θὰ εὐλογηθοῦν ὅλοι οἱ ἐθνικοί. (Στίχ. 9) “Ὡστε ἐκεῖνοι πού εἶναι ἄνθρωποι τῆς πίστεως εὐλογοῦνται μαζὶ μὲ τὸν πιστὸ Ἀβραάμ».

Μὲ τὴν ὁμοία δηλαδή πίστη.

Στίχ. 10. «Γιατὶ ὅσοι βασίζονται στὰ ἔργα τοῦ νόμου, βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν κατάρα. Καθόσον ἔχει γραφεῖ· “Καταραμένος εἶναι ὁποῖος δὲν μένει σταθερὰ ἀφοσιωμένος σ' ἐκεῖνα πού εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίον τοῦ νόμου γιὰ νὰ ἐκτελεῖ αὐτά”¹⁰».

Ἀφοῦ ἔδειξε ὅτι ἡ πίστη δικαιώνει τοὺς ἐθνικοὺς καὶ παρουσίασε μαρτυρία γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴ θεία Γραφή, δείχνει ὅτι γίνονται καὶ καταραμένοι ἐκεῖνοι πού ἐπιμένουν νὰ μένουν προσκολλημένοι στὸ νόμο.

Στίχ. 11-12. «Τὸ ὅτι κανένας δὲν δικαιώνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὸ νόμο, εἶναι φανερό, γιατί θὰ ζήσει ἐκεῖνος πού δικαιώνεται μὲ τὴν πίστη. Ὁ νόμος ὅμως δὲν στηρίζεται στὴν πίστη, ἀλλ' ἐκεῖνος πού ἐκτελεῖ αὐτὰ πού λέγει ὁ νόμος, θὰ ζήσει ἐκτελώντας αὐτά».

Δέχθηκε σὰν κοινὰ ἀποδεκτό, τὸ ὅτι δὲν δικαιώνεται κανεὶς μὲ τὸ νόμο. Ἐπειδὴ δηλαδή εἶπε προηγουμένως, ὅτι εἶναι καταραμένος ἐκεῖνος πού δὲν ἐκτελεῖ ὅλο τὸ νόμο, καὶ ἦταν ἀδύνατο ἄν-

10. Δευτ. 27, 26.

ροῦντα πάντα τὸν νόμον, ἀδύνατον δὲ ἦν ἄνθρωπον πληρῶσαι αὐτόν, τούτου χάριν θαρρῶν ἀπεφήνατο.

Στίχ. 13. «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· ὅτι γέγραπται· Ἐπικατά-
5 ρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου».

Ὁ μὲν λαὸς κατάρα ὑπεύθυνος ἦν τῇ καταδικαζούσῃ τὸν μὴ ἐμμένοντα πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου. Ὁ δὲ Χριστὸς ἐτέραν κατάραν ταύτης ἀντηλλάξατο τὴν λέγουσαν· «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου». Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ
10 κρεμάμενος ἐπικατάρατος, καὶ ὁ τὸν νόμον παραβαίνων ἐπικα-
τάρατος, τὸν μέλλοντα δὲ ἐκείνην λύειν τὴν κατάραν, ὑπεύθυνον οὐκ ἔδει γενέσθαι αὐτῇ, ἔδει δὲ δεξασθαι κατάραν ἀντ' ἐκείνης, τῆς καταδικαζούσης λέγω, τὸν μὴ ἐμμένοντα πᾶσι τοῖς γεγραμ-
μένοις, τούτου χάριν, τῆς μὲν ἐλεύθερος γέγονεν. «Οὐχ εὐρέθη
15 γὰρ δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», ταύτην δὲ ἔλαβεν, τὴν ὑπεύθυ-
νον ἑαυτῇ ποιούσαν τὸν κρεμάμενον ἐπὶ ξύλου, καὶ δι' αὐτῆς ἐκείνην ἔλυσεν· καὶ καθάπερ τινὸς καταδικασθέντος ἀποθανεῖν, ἕτερος ἀνεύθυνος ἐλόμενος ὑπὲρ ἐκείνου ἀποθανεῖν ἐξααρπάζει τῆς τιμωρίας αὐτόν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν· ὥσπερ οὖν ὁ
20 ἀποθανὼν ἀνεύθυνος τοὺς ἀποθανεῖν μέλλοντας ἐξείλετο θανά-
του τῷ ἑαυτοῦ θανάτῳ, οὕτω καὶ κατάραν δεξάμενος ὁ Χριστός, τῆς κατάρας ἀπήλλαξεν.

Στίχ. 14. «Ἴνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραὰμ γένηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

25 Πῶς εἰς τὰ ἔθνη; «Ἐν τῷ σπέρματί σου», φησὶν, «εὐλογη-
θήσονται τὰ ἔθνη», τουτέστι Κυρίου. Ὡς γὰρ αὐτὸς πού φησιν·
Οὐκ εἶπε, «καὶ τοῖς σπέρμασί σου», ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλά, «τῷ

θρωπος νὰ ἐκτελέσει αὐτόν, ἕξαιτίας αὐτοῦ μὲ θάρρος διατύπωσε τὴ γνώμη του.

Στίχ. 13. «Ὁ Χριστὸς μᾶς ἕξαγόρασε ἀπὸ τὴν κατάρα τοῦ νόμου μὲ τὸ νὰ γίνῃ αὐτὸς γιὰ χάρη μας κατάρα· γιατί ἔχει γραφεῖ· «καταραμένος εἶναι ὁποῖος κρεμιέται στὸ ξύλο»¹¹».

Ὁ λαὸς ἦταν ὑπεύθυνος κατάρας πὺ καταδικάζε αὐτὴ ἐκεῖνον πὺ δὲν ἔμενε σταθερὰ προσηλωμένος σ' ὅλα ἐκεῖνα πὺ ἦταν γραμμένα στὸ βιβλίον τοῦ νόμου¹². Ὁ Χριστὸς ὅμως ἀντάλλαξε αὐτὴν τὴν κατάρα μὲ ἄλλη κατάρα, πὺ λέγει· «Καταραμένος εἶναι ὁ καθένας πὺ κρεμιέται ἐπάνω στὸ ξύλο»¹³. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος πὺ κρεμιόταν ἦταν καταραμένος, καὶ ἐκεῖνος πὺ παρέβαινε τὸ νόμον ἦταν κι αὐτὸς καταραμένος, ἐκεῖνος πὺ ἐπρόκειτο νὰ καταργήσῃ ἐκείνη τὴν κατάρα ἔπρεπε νὰ μὴ καταστῇ ὑπεύθυνος αὐτῆς, ἔπρεπε ὅμως νὰ δεχθῇ κατάρα ἀντὶ ἐκείνης, ἐννοῶ ἐκείνης πὺ καταδικάζει, ἐκεῖνος πὺ δὲν μένει σταθερὰ προσηλωμένος σ' ὅλα τὰ γραμμένα στὸ νόμον, ἕξαιτίας αὐτοῦ τῆς κατάρας ἐκείνης ὑπῆρξε ἐλεύθερος, γιατί «δὲν βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»¹⁴, ἐνῶ αὐτὴν τὴν ἔλαβε, αὐτὴν πὺ καθιστοῦσε ὑπεύθυνόν της ἐκεῖνον πὺ κρεμιέται ἐπάνω στὸ ξύλο, καὶ μὲ αὐτὴν τὴν κατάρα κατέλυσε ἐκείνην. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ἐνῶ κάποιος καταδικάσθηκε νὰ πεθάνῃ, ἄλλος, πὺ εἶναι ἀνεύθυνος, δεχόμενος νὰ πεθάνῃ γιὰ χάρη ἐκείνου, σώζει αὐτόν ἀπὸ τὴν τιμωρία, αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔκαμε. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνος πὺ πέθανε καὶ ἦταν ἀνεύθυνος, ἔσωσε ἀπὸ τὸ θάνατον μὲ τὸν δικό του θάνατον ἐκείνους πὺ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνουν, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς μὲ τὸ νὰ δεχθῇ τὴν κατάρα, μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κατάρα.

Στίχ. 14. «Γιὰ νὰ δοθῇ τοῦς ἐθνικοῦς ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό».

Πῶς δόθηκε τοῦς ἐθνικοῦς; «Μὲ τὸν ἀπόγονόν σου», λέγει, «θὰ εὐλογηθοῦν οἱ ἐθνικοί»¹⁵, δηλαδή μὲ τὸν Κύριον. Γιατί, ὅπως αὐτὸς λέγει κάπου, Δὲν εἶπε, Μὲ τοῦς ἀπογόνους σου, ὅπως θὰ ἔλεγε ἐὰν ἦταν πολλοί, ἀλλά, Μὲ τὸν ἀπόγονόν σου, ἐπειδὴ θὰ ἦταν

12. Δευτ. 27, 26.

14. Ἦσ. 33, 9.

13. Δευτ. 21, 23.

15. Γέν. 22, 18.

σπέρματί σου», ὡς ἐφ' ἑνός, τουτέστι Χριστῶ. Οὐδέ γάρ δυνατόν ἦν διὰ τῶν Ἰουδαίων εὐλογεῖσθαι τὰ ἔθνη. Πῶς γὰρ οἱ ἐκ τοῦ νόμου ὄντες ἐπικατάρατοι, ἑτέροις εὐλογίας γίνονται πρόξενοι;

«Ἴνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως».

Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἦν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος εἰς ἀκάθαρτον καὶ προσκεκρουκότα ἐλθεῖν, εὐλογοῦνται πρῶτον, τῆς κατάρρας ἀφαιρεθείσης· εἶτα διὰ τῆς πίστεως δικαιωθέντες ἐπισπῶνται τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν. Ὡστε ὁ μὲν σταυρὸς τὴν κατάρραν ἔλυσεν, ἡ δὲ πίστις τὴν δικαιοσύνην εἰσήγαγεν, ἡ δὲ δικαιοσύνη τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐπεσπάσατο.

Στίχ. 15–18. «Κατὰ ἄνθρωπον λέγω, ἀδελφοί· ὅμως ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ, ἢ ἐπιδιατάσσεται. Τῶ δὲ Ἀβραάμ ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῶ σπέρματι αὐτοῦ. Οὐ λέγει, Καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός, «καὶ τῶ σπέρματί σου», ὅς ἐστι Χριστός. Τοῦτο δὲ λέγω, διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ μετὰ τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη γεγωνὸς νόμος οὐκ ἀκυροῖ εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν. Εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἢ κληρονομία, οὐκέτι ἐξ ἐπαγγελίας. Τῶ δὲ Ἀβραάμ δι' ἐπαγγελίας κεχάρισται ὁ Θεός».

Ἐξ ἀνθρωπίνων μὲν παραδειγμάτων ὁ λόγος, φησί· τοῦτο γὰρ ἐστι τό, «κατὰ ἄνθρωπον λέγω». Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Ἐπηγγείλατο τῶ Ἀβραάμ διὰ σπέρματος αὐτοῦ εὐλογῆσαι τὰ ἔθνη· σπέρμα δὲ αὐτοῦ ἐστι κατὰ σάρκα ὁ Χριστός. Ἦλθε μετὰ τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη νόμος. Εἰ τοίνυν ὁ νόμος χαρίζεται τὰς εὐλογίας καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἡ ἐπαγγελία ἐκείνη ἀκυρὸς ἐστίν. Εἶτα ἀνθρώπου μὲν οὐδεὶς ἀθετεῖ διαθήκην, τοῦ δὲ Θεοῦ μετὰ τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη ἀκυροῦται ἡ διαθήκη; Εἰ γὰρ ἂν ἐπηγγείλατο ἐκείνη, οὐκ ἐκείνη δίδωσιν, ἀλλ' ἔτερος ἀντ' ἐκείνης, τουτέστιν ὁ νόμος, ἐκδέβληται ἡ διαθήκη· καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον;

ἕνας, δηλαδή μὲ τὸν Χριστό. Ἐπειδὴ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ εὐλογοῦν τὰ ἔθνη μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Πῶς δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν καταραμένοι ἀπὸ τὸ νόμο, θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν πρόξενοι εὐλογίας σὲ ἄλλους;

«Γιὰ νὰ λάβουμε τὴν ὑπόσχεση τοῦ Πνεύματος μὲ τὴν πίστη».

Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν ἦταν δυνατὸ ἢ χάρις τοῦ Πνεύματος νὰ χορηγηθεῖ σὲ ἀκάθαρτο καὶ παραβάτη τοῦ νόμου, εὐλογοῦνται πρῶτα, ἀφοῦ καθαρίσθηκε ἡ κατάρα· ἔπειτα, ἀφοῦ δικαιώθηκαν μὲ τὴν πίστη, δέχονται τὴ χάρις τοῦ Πνεύματος. Ὡστε ὁ σταυρὸς κατάργησε τὴν κατάρα, ἐνῶ ἡ πίστη εἰσήγαγε τὴ δικαίωση, καὶ ἡ δικαίωση ἐπέσπασε τὴ χάρις τοῦ Πνεύματος.

Στίχ. 15-18. «Θὰ σᾶς μιλήσω, ἀδελφοί μου, μὲ ἕνα ἀνθρώπινο παράδειγμα. Κανένας δὲν ἀκυρώνει μιὰ ἐπικυρωμένη διαθήκη ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ προσθέτει κάτι σ' αὐτήν. Στὴν περίπτωση ὅμως τοῦ Ἀβραάμ οἱ ὑποσχέσεις δόθηκαν σ' αὐτὸν καὶ στὸν ἀπόγονό του. Δὲν λέγει, “Καὶ στοὺς ἀπογόνους σου”, σὰ νὰ ἦταν πολλοί, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἕνας, λέγει, “Καὶ στὸν ἀπόγονό σου”, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστός. Καὶ ἐννοῶ τὸ ἐξῆς· διαθήκη ἐπικυρωμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν τὴν ἀκυρώνει ὁ νόμος ποὺ ἐγίνε μετὰ ἀπὸ τετρακόσια τριάντα χρόνια, ὥστε νὰ καταργήσῃ τὴν ὑπόσχεση. Γιατί, ἐὰν ἡ κληρονομία δίνεται ἀπὸ τὸ νόμο, τότε δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ὑπόσχεσης. Στὸν Ἀβραάμ ὅμως ὁ Θεὸς χάρισε τὴν κληρονομία μὲ ὑπόσχεση».

Ἀπὸ ἀνθρώπινα παραδείγματα, λέγει, διατυπώνεται ὁ λόγος· γιατί αὐτὸ σημαίνει τὸ «Κατ' ἀνθρώπον ὁμιλῶ». Τὸ νόημα αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς· Ὑποσχέθηκε στὸν Ἀβραάμ νὰ εὐλογήσῃ μὲ τὸν ἀπόγονό του ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ ἀπόγονος αὐτοῦ σαρκικὸς εἶναι ὁ Χριστός. Ὁ νόμος δόθηκε μετὰ ἀπὸ τετρακόσια τριάντα χρόνια. Ἐὰν λοιπὸν ὁ νόμος χαρίζει τὶς εὐλογίες καὶ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δικαίωση, ἢ ὑπόσχεση ἐκείνη εἶναι ἄκυρη. Ἐπειτα, κανένας δὲν μπορεῖ ν' ἀκυρώσῃ τὴ διαθήκη κάποιου ἀνθρώπου, καὶ μπορεῖ ν' ἀκυρωθεῖ ἢ διαθήκη τοῦ Θεοῦ μετὰ ἀπὸ τετρακόσια τριάντα χρόνια; Γιατί, ἐὰν ἐκεῖνα ποὺ ὑποσχέθηκε ἐκείνη, δὲν τὰ δίνει ἐκείνη, ἀλλ' ἄλλος ἀντὶ ἐκείνης, δηλαδή ὁ νόμος, τότε ἔχει καταργηθεῖ ἡ διαθήκη· καὶ πῶς θὰ μπορούσε αὐτὸ νὰ δικαιολογηθεῖ;

Ἀντί τοῦ, ἢ προστίθῃσιν.

Στίχ. 19. «Τί οὖν ὁ νόμος; Τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη».

Ἴνα μή τις νομίσῃ περιττὸν τὸν νόμον, καὶ τοῦτο διορθοῦται
5 τὸ μέρος, δεικνύς ὅτι οὐκ εἰκῆ, ἀλλὰ πάνυ χρησίμως ἐδόθη, ἵνα
μὴ ἐξῆ Ἰουδαίους ἀδεῶς ζῆν καὶ εἰς ἔσχατον ἐξολισθαίνειν
κακίας, ἀλλὰ ἀντί χαλινου ὁ νόμος αὐτοῖς ἐπικείμενος ἦ, παιδεύ-
ων, ρυθμίζων, κωλύων παραβαίνειν, εἰ καὶ μὴ πάσας, ἀλλ' ὅμως
κἂν ἐνίας τῶν ἐντολῶν. Ὡστε οὐ μικρὸν τὸ κέρδος τοῦ νόμου.
10 Ἀλλ' ἄχρι τίνος; «Ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ὃ ἐπηγγείλατο».

«Ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ὃ ἐπήγγελλται διὰ διαταγῆς δι' ἀγγέλων».

Σπέρμα μὲν τὸν Χριστὸν φησίν. (Στίχ. 20) Λέγει δέ· Μέχρι
τῆς Χριστοῦ παρουσίας δέδοται· τί περαιτέρω καὶ παρὰ καιρὸν
15 αὐτὸν ἔλκεις;

«Ἐν χειρὶ μεσίτου. Ὁ δὲ μεσίτης ἐνός οὐκ ἔστιν· ὁ δὲ Θεὸς εἷς ἔστιν».

Τὸν Χριστὸν ἐνταῦθά φησι, τὸν καὶ πάλαι δεδωκότα τὸν
νόμον. Εἰ δὲ τὸν νόμον αὐτὸς ἔδωκε, κύριος ἂν εἶη καὶ λύσαι
20 πάλιν.

Στίχ. 21. «Ὁ οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ; Μὴ
γένοιτο. Εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζωοποιῆσαι, ὄντως ἐκ
νόμου ἦν ἡ δικαιοσύνη».

Εἰ γὰρ τῷ σπέρματι τοῦ Ἀβραάμ αἱ εὐλογίαι δέδονται, ὁ δὲ
25 νόμος κατάραν εἰσάγει, ἄρα κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ ὁ
νόμος. Πῶς οὖν λύει αὐτόν, σκόπει. Πρῶτον μὲν τῇ ἀπαγορεύσει
τό, «μὴ γένοιτο», λέγων· ὅπερ ἦν σφόδρα ἀτοπώτατον, τίθεται
ἔπειτα λογισμῶ βεβαίῳ. Ἔστι δὲ οὗτος· Εἰ μὲν ἐν αὐτῷ, φησί, τῷ
νόμῳ τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς εἶχομεν, ἴσως καλῶς ταῦτα ἔλεγον. Εἰ
30 δὲ ἀπὸ τῆς πίστεως ἡ σωτηρία ἡμῖν καὶ ἡ ζωὴ, κἂν ἐπικαταρά-

Τὸ «ἢ ἐπιδιατάσσεται», λέγεται ἀντὶ τοῦ, “ἢ προσθέτει”.

Στίχ. 19. «Γιὰ ποιὸ σκοπὸ λοιπὸν δόθηκε ὁ νόμος; Προστέθηκε ἕξαιτίας τῶν παραβάσεων».

Γιὰ νὰ μὴ νομίσει κάποιος περιττὸ τὸ νόμο, καὶ αὐτὸ τὸ διορθώνει, δείχνοντας ὅτι ὁ νόμος δόθηκε ὄχι ἄσκοπα, ἀλλὰ πρὸς μεγάλη χρησιμότητα, γιὰ νὰ μὴ ὑπάρχει ἡ δυνατότητα στοὺς Ἰουδαίους νὰ ζοῦν χωρὶς φόβο καὶ νὰ ξεγλιστροῦν στὴ χειρότερη μορφή κακίας, ἀλλά, ὄντας σ' αὐτοὺς ὁ νόμος σὰν χαλινάρι, νὰ τοὺς διδάσκει, νὰ ρυθμίζει τὶς σκέψεις τους, καὶ νὰ ἐμποδίζει νὰ παραβαίνουν, ἐὰν ὄχι ὅλες, τουλάχιστον ἔστω καὶ μερικὲς ἀπὸ τὶς ἐντολές. Ὡστε δὲν ἦταν μικρὸ τὸ κέρδος τοῦ νόμου. Μέχρι πότε ὅμως; Μέχρι νὰ ἔρθει ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ, πὺν ὑποσχέθηκε ὁ Θεός.

«Μέχρι πὺν νὰ ἔρθει ὁ ἀπόγονος ἐκείνου, τὸν ὁποῖο ὑποσχέθηκε, καὶ ὁ νόμος αὐτὸς δόθηκε μὲ διαταγὴ μέσω ἀγγέλων».

«Σπέρμα» ὀνομάζει τὸν Χριστό. Λέγει λοιπὸν Ὁ νόμος δόθηκε γιὰ νὰ ἰσχύσει μέχρι τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ· γιατί παρατείνεις τὴν ἰσχύ του παραπέρα καὶ παράκαιρα;

«Μὲ τὴ μεσολάβηση μεσίτη. (Στίχ. 20) Ὁ μεσίτης ὅμως δὲν εἶναι ἑνός, ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας».

Μεσίτη ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος καὶ παλαιὰ ἔδωσε τὸ νόμο. Καὶ ἐὰν αὐτὸς ἔδωσε τὸ νόμο, θὰ μπορούσε καὶ νὰ τὸν καταργήσει πάλι.

Στίχ. 21. «Ὁ νόμος λοιπὸν εἶναι ἐναντίον τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Θεοῦ; Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη. Γιατὶ ἂν ὁ νόμος εἶχε δοθεῖ ἔχοντας τὴ δυνατότητα νὰ ζωοποιεῖ, τότε πραγματικὰ ἡ δικαίωση θὰ προερχόταν ἀπὸ τὸ νόμο».

Ἐὰν λοιπὸν οἱ εὐλογίες δόθηκαν στὸν ἀπόγονο τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ὁ νόμος γίνεται αἷτιος κατάρας, τότε ὁ νόμος στρέφεται ἐναντίον τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Θεοῦ. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς καταργεῖ αὐτόν. Πρῶτα μὲ τὴν ἀπαγόρευση, «μὴ γένοιτο», καὶ ἐκεῖνο πὺν ἦταν πάρα πολὺ παράλογο, τὸ ἀναφέρει στὴ συνέχεια μὲ συλλογισμὸ ἀναμφίβολο. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἕξης· Ἐάν, λέγει, στηρίζαμε τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς σ' αὐτὸ τὸ νόμο, ἴσως σωστὰ θὰ τὰ ἔλεγαν αὐτά. Ἐφόσον ὅμως ἡ σωτηρία μας καὶ ἡ ζωὴ μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πίστη, καὶ ἂν ἐκείνους τοὺς καταστήσει καταραμένους, σὲ τίπο-

τους εκείνους ποιήση, οὐδὲν ἐβλάβημεν ἐρχομένης ἐκείνης, καὶ πάντα λυούσης.

Στίχ. 22–23. «Ἄλλὰ συνέκλεισεν ἡ Γραφή ἅπαντα ὑφ' ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσιν. Πρὸ τοῦ δὲ ἐλθεῖν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα συγκλειόμενοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι».

Ἐπειδὴ μεγάλα ἐφρόνουν Ἰουδαῖοι, καὶ τοῦτο ἦν αὐτοὺς τὸ ταλαιπώρους ἐργασάμενον, τούτου χάριν ὁ Νόμος ἐδόθη, ἐλέγχων αὐτῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ὑπὸ κατάραν ποιῶν, ἵνα, εἰδότες ὡς ἐν ἐσχάτοις εἰσὶ τὴν πίστιν ποθήσωσι τὴν διὰ Χριστοῦ, τὴν καὶ λύουσαν τὴν ἁμαρτίαν.

Στίχ. 24–25. «Ὡστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν. Ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν».

15 Ὁ δὲ παιδαγωγὸς οὐκ ἐναντίος τῷ διδασκάλῳ, ἀλλὰ προοδοποιῶν αὐτῷ. Εἰ δέ τις ἐν ἕξει γένηται μαθημάτων παρὰ τοῦ διδασκάλου, αἰσχύνεται λοιπὸν ἐμμένειν ἔτι τῷ παιδαγωγῷ.

Στίχ. 26. «Πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

20 Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦ νόμου φησὶν.

Στίχ. 27. «Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε».

Ἐπειδὴ μέγα εἶπε καὶ θαυμαστόν, τοὺς ὑπὸ κατάραν ἐκ τοῦ νόμου γεγεννημένους, διὰ τῆς πίστεως υἱοὺς προσαγορευθῆναι Θεοῦ, κατασκευάζει αὐτό, πρῶτον μὲν τῷ ἐνδύσασθαι τὸν Χριστόν. Εἰ δὲ ὁ Χριστὸς Υἱὸς Θεοῦ, σὺ δὲ αὐτὸν ἐνεδύσω, φησί, τὸν Υἱὸν ἔχων ἐν σαυτῷ, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀφομοιωθεὶς, εἰς μίαν συγγένειαν ἤχθης.

Στίχ. 28. «Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλληνας οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ. Πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

τε δὲν βλαφθήκαμε ἑμεῖς μὲ τὸν ἔρχομὸ ἐκείνης ποὺ καταργεῖ ὅλες τὶς ἐντολὲς τοῦ νόμου.

Στίχ. 22-23. «Ἄλλ' ἢ Γραφὴ περιέκλεισε ὅλα κάτω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, γιὰ νὰ δοθεῖ ἡ ὑπόσχεση σ' ἐκείνους ποὺ πιστεύουν μὲ βάση τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό. Προτοῦ ἔρθει ἡ πίστη φρουρούμασταν κλεισμένοι ἀπὸ τὸ νόμο μέχρι ν' ἀποκαλυφθεῖ ἡ πίστη».

Ἐπειδὴ μεγαλοφρονοῦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἔκαμε ταλαίπωρους, ἐξαιτίας αὐτοῦ δόθηκε ὁ νόμος, ἐλέγχοντας τὴν ἁμαρτία αὐτῶν καὶ καθιστώντας τους καταραμένους, ὥστε, ἀντιλαμβανόμενοι ὅτι βρίσκονται στὴ χειρότερη κατάσταση, νὰ ποθήσουν τὴν πίστη μέσω τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία καὶ καταργεῖ τὴν ἁμαρτία.

Στίχ. 24-25. «Ὡστε ὁ νόμος ἔγινε παιδαγωγὸς μας πρὸς τὸν Χριστό γιὰ νὰ λάβομε τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη. Ὅταν ὅμως ἦρθε ἡ πίστη, δὲν βρισκόμαστε πλέον κάτω ἀπὸ παιδαγωγό».

Ὁ παιδαγωγὸς δὲν εἶναι ἀντίθετος στὸν δάσκαλο, ἀλλὰ προετοιμάζει τὴν ὁδὸ γι' αὐτόν. Ἐὰν ὅμως κάποιος προετοιμαστῆ ὥστε νὰ δέχεται τὰ μαθήματα τοῦ δασκάλου, ντρέπεται τότε νὰ μένει πλέον κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ παιδαγωγοῦ.

Στίχ. 26. «Γιατὶ ὅλοι μὲ τὴν πίστη εἴσαστε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἦχι ὅμως, λέγει, μὲ τὸ νόμο.

Στίχ. 27. «Γιατὶ, ὅσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ντυθήκατε τὸν Χριστό».

Ἐπειδὴ εἶπε κάτι τὸ πολὺ μεγάλο καὶ θαυμαστό, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν καταστῆ καταραμένοι ἀπὸ τὸ νόμο, ἔχουν ὀνομασθεῖ μὲ τὴν πίστη υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, παρουσιάζει ἀποδείξεις γι' αὐτό, πρῶτα μὲ τὸ ὅτι ντύθηκαν τὸν Χριστό. Ἐὰν ὁ Χριστὸς εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ σύ, λέγει, ντύθηκες αὐτόν, ἔχοντας τὸν Υἱὸ στὸν ἑαυτὸ σου καὶ ἔχοντας γίνεαι ὅμοιος μ' αὐτόν, ὁδηγήθηκες σὲ μιὰ συγγένεια.

Στίχ. 28. «Δὲν ὑπάρχει Ἰουδαῖος, οὔτε Ἕλληνας· δὲν ὑπάρχει δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος· δὲν ὑπάρχει ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ. Γιατὶ ὅλοι σεῖς εἴσαστε ἓνα στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἐπὶ πλεῖον διηγεῖται τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ὅπου γε πᾶσι τὴν ἴσιν δέδωκε δωρεάν.

Στίχ. 29. «Εἰ δὲ ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραάμ σπέρμα ἐστέ, κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι».

5 Εἰ ὁ Χριστὸς σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, ὑμεῖς δὲ Χριστὸν ἐνεδύσασθε, καὶ σῶμα αὐτοῦ γεγονάτε, δῆλον ὅτι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε. Οὐκοῦν καὶ κληρονόμοι. Τῷ σπέρματι γὰρ αὐτοῦ ἡ ἐπαγγελία

Ἄκόμα πὶ ἔντονα διηγείται τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, τὴ στιγμὴ πού σ' ὄλους ἔδωσε τὴν ἴση δωρεά.

Στίχ. 29. «Ἐὰν λοιπὸν σεῖς εἶστε τοῦ Χριστοῦ, ἄρα εἶστε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ καὶ κληρονόμοι σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεση».

Ἐὰν ὁ Χριστὸς εἶναι ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ, καὶ σεῖς ντυθήκατε τὸν Χριστὸ καὶ γίνατε σῶμα αὐτοῦ, εἶναι φανερὸ ὅτι εἶστε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ. Ἐπομένως εἶστε καὶ κληρονόμοι. Γιατὶ ἡ ὑπόσχεση δόθηκε γιὰ τὸν ἀπόγονο αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Στίχ. 1–5. «Λέγω δὲ ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιος ἐστίν, οὐδὲν διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὧν, ἀλλ' ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶ καὶ οἰκονόμους, ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρὸς. Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἤμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου
5 ἤμεν δεδουλωμένοι, ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέ-
στεilen ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, γεννώμενον ἐκ γυναικός, γεννώ-
μενον ὑπὸ νόμου, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ».

Νήπιος, οὐ τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ τὴν γνώμην φησί· δεικνὺς ὅτι καὶ ἐξ ἀρχῆς μὲν ἐβούλετο ὁ Θεὸς ταῦτα χαρίσασθαι. Ἐπειδὴ δὲ
10 ἔτι νηπιωδέστερον διεκείμεθα, ἀφῆκεν ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ
κόσμου εἶναι, τουτέστι Νουμηνίας καὶ Σάββατα. Αἶ γὰρ ἡμέραι ἀπὸ δρόμου σελήνης καὶ ἡλίου γίνονται. Εἰ δὲ καὶ νῦν ἡμᾶς ὑπὸ νόμον ἄγουσιν, οὐδὲν ἕτερον ποιῶσιν, ἀλλ' ἢ καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τῆς τελείας ἡλικίας, εἰς τοῦπίσω πάλιν ἀπάγουσι, καὶ δούλων
15 οὐδὲν διαφέρειν ποιῶσιν.

«Ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν».

Καλῶς εἶπεν, «ἀπολάβωμεν», δεικνὺς ὀφειλομένην. Ἐνωθεν γὰρ ἐπηγγείλατο ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ.

Στίχ. 6–7. «Ἵτι δὲ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλε τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ οὐ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κράζον, Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ. Ὡστε οὐκέτι εἶ δούλος, ἀλλὰ υἱός. Εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστόν».

Ἐνω καὶ κάτω τὸν περὶ τῆς υἰοθεσίας αὐτοῖς προφέρει

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Στίχ. 1-5. «Καὶ ἐννοῶ τὸ ἐξῆς· Ὅσο χρόνο ὁ κληρονόμος εἶναι ἀνήλικος δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸν δοῦλο, ἂν καὶ εἶναι κύριος ὅλης τῆς περιουσίας, ἀλλὰ βρίσκεται κάτω ἀπὸ ἐπιτρόπους καὶ διαχειριστές, μέχρι τὴν προθεσμία πού ὄρισε ὁ πατέρας. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς, ὅταν ἤμασταν ἀνήλικοι, ἤμασταν ὑποδουλωμένοι στὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου. Ὅταν ὅμως συμπληρώθηκε ὁ χρόνος, ἔστειλε τότε ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸ του, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα καὶ ἔζησε σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, γιὰ νὰ ἐξαγοράσει ἐκείνους πού ἦταν κάτω ἀπὸ τὸ νόμο».

Νήπιοι, λέγει, ὄχι ὡς πρὸς τὴν ἡλικία, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴ γνώμη, γιὰ νὰ δείξει, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ τὰ χαρίσει αὐτά. Ἐπειδὴ ὅμως ἤμασταν ἀκόμη σὲ νηπιώδη κατάσταση, μᾶς ἄφησε νὰ εἴμαστε κάτω ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, δηλαδὴ τὶς Πρωτομηνιῆς καὶ τὰ Σάββατα. Γιατὶ οἱ ἡμέρες καθορίζονται ἀπὸ τὴν πορεία τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου. Ἐὰν λοιπὸν καὶ τώρα σᾶς ὀδηγοῦν κάτω ἀπὸ τὸ νόμο, τίποτε ἄλλο δὲν κάμνουν, παρὰ νὰ σᾶς ὀδηγοῦν καὶ πάλι, ἐνῶ βρίσκεσθε στὸν ὥριμο χρόνο τῆς ἡλικίας, πρὸς τὰ πίσω, καὶ σᾶς κάνουν νὰ μὴ διαφέρετε καθόλου ἀπὸ τοὺς δούλους.

«Γιὰ νὰ λάβομε τὴν υἰοθεσία».

Σωστὰ εἶπε, «νὰ ἀπολάβομε», γιὰ νὰ δείξει ὅτι μᾶς ἦταν ὀφειλόμενη. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ὑποσχέθηκε στὸν Ἀβραάμ.

Στίχ. 6-7. «Καὶ ἐπειδὴ εἶστε υἱοί, ἔστειλε ὁ Θεὸς στὶς καρδιές σας τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του, κράζοντας, Ἀβδᾶ, Πατέρα. Ὡστε δὲν εἶσαι πιά δοῦλος, ἀλλὰ υἱός. Καὶ ἂν εἶσαι υἱός, εἶσαι καὶ κληρονόμος τοῦ Θεοῦ μέσω τοῦ Χριστοῦ».

Συνέχεια ὁμιλεῖ σ' αὐτοὺς γιὰ τὴν υἰοθεσία. Καὶ ἤδη βέβαια

λόγον. Καὶ ἤδη μὲν ἔδειξεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω διὰ τοῦ εἰπεῖν, «Χριστὸν ἐνεδύσασθε», νῦν δὲ καὶ ἑτέρου τοῦ εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἂν ἐνδυνάμεθα Πατέρα καλεῖν τὸν Θεόν, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ λαβεῖν, εἰ μὴ υἱοὶ αὐτοῦ ἐγεγόνειμεν.

⁵ Στίχ. 8–9. «Ἄλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες Θεόν, ἐδουλεύσατε τοῖς φύσει μὴ οὔσι θεοῖς. Νῦν δὲ γνόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντος ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπιστρέψετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε;».

Ἐνταῦθα πρὸς τοὺς ἐξ ἔθνῶν πιστεύσαντας ἀποτείνεται· ὅτι
10 καὶ εἰδωλολατρία τὸ τοιοῦτόν ἐστιν, ἢ τῆς τῶν ἡμερῶν παρατηρήσεως φυλακή.

Στίχ. 10. «Ἡμέρας παρατηρεῖσθε, καὶ μῆνας, καὶ καιρούς, καὶ ἐνιαυτούς».

Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι οὐ μόνον περιτομὴν αὐτοῖς ἐκήρυττον
15 ἐκεῖνην μόνην, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐορτὰς καὶ τὰς Νουμηνίας τηρεῖν.

Στίχ. 11. «Φοβοῦμαι ὑμᾶς, μήπως εἰκῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς».

Ἄδουκα, φησὶν, οὐ μὴν ἀπέγνωκα. Κύριοι γὰρ ὑμεῖς τὸ πᾶν διορθῶσαι.

²⁰ Στίχ. 12. «Γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι καὶ γὰρ ὡς ὑμεῖς, ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν. Οὐδέν με ἠδικήσατε».

Ταῦτα πρὸς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων λέγει. Διὸ καὶ ἑαυτὸν εἰς μέσον ἄγει, πείθων αὐτοὺς ἀποστήναι τῶν παλαιῶν, μιμουμένους αὐτόν.

²⁵ Στίχ. 13–14. «Οἴδατε, ὅτι δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον, καὶ τὸν πειρασμόν μου, τὸν ἐπὶ τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθενήσατε, οὐδὲ ἐξεπτύσατε, ἀλλ' ὡς ἄγγελον Θεοῦ ἐδέξασθε ἐμέ, ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν».

Κηρύσσων ὑμῖν, φησὶν, ἠλαυνόμην, ἐμαστιγούμην, θανάτους ὑπέμενον, καὶ οὐδὲ οὕτω κατεφρονήσατέ μου. Τοῦτο γὰρ ἐστι, «Τὸν πειρασμόν μου τὸν ἐν τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθενήσα-

τὸ ἔδειξε αὐτὸ μὲ τὸ νὰ πεῖ, «ντυθήκατε τὸν Χριστό», τώρα ὅμως τὸ δείχνει καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, μὲ τὸ νὰ πεῖ, ὅτι δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ὀνομάζουμε τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ νὰ λάβομε τὸ Πνεῦμα του, ἔὰν δὲν εἶχαμε γίνει υἱοὶ του.

Στίχ. 8-9. «Ἄλλὰ τότε βέβαια, μὴ γνωρίζοντας τὸν Θεό, διατελούσατε δοῦλοι σ' ἐκείνους πού δὲν εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους θεοί, ἐνῶ τώρα, ἔχοντας γνωρίσει τὸν Θεό, ἢ καλύτερα ἔχοντας γνωρισθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, πῶς ἐπιστρέφετε πάλι στὰ ἀνίσχυρα καὶ φτωχὰ χτοιχεῖα, στὰ ὅποια θέλετε πάλι νὰ εἴσαστε δοῦλοι ὅπως καὶ πρῶτα;».

Ἐδῶ ἀπευθύνει τὸ λόγο του σ' ἐκείνους πού πίστεψαν προερχόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, λέγοντας ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι εἰδωλολατρία, ἢ τήρηση δηλαδή τῆς διακρίσεως τῶν ἡμερῶν.

Στίχ. 10. «Κάμνετε διάκριση σὲ ἡμέρες καὶ μῆνες καὶ καιροὺς καὶ χρόνους καὶ τηρεῖτε αὐτά».

Ἀπὸ αὐτὰ γίνεται φανερό, ὅτι ὄχι μόνον ἐκεῖνοι κήρυτταν σ' αὐτοὺς περιτομή, ἀλλὰ νὰ τηροῦν καὶ τὶς ἑορτὲς καὶ τὶς πρωτομηνιές.

Στίχ. 11. «Φοβᾶμαι γιὰ σᾶς, μήπως μάταια κοπίασα γιὰ σᾶς».

Φοβᾶμαι, λέγει, δὲν ἔχω ὅμως ἀπελπισθεῖ. Γιατὶ σεῖς εἴσαστε κύριοι νὰ διορθώσετε τὸ πᾶν.

Στίχ. 12. «Σᾶς παρακαλῶ, ἀδελφοί, γίνεσθε ὅπως ἐγώ, γιατί κι ἐγὼ ἤμουν ὅπως καὶ σεῖς. Δὲν μοῦ κάνατε κανένα κακό».

Αὐτὰ τὰ λέγει στοὺς ἕξ Ἰουδαίων πιστοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ παρουσιάζει τὸν ἑαυτό του ὡς παράδειγμα, πείθοντάς τους, μιμούμενοι αὐτόν, ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ παλαιά.

Στίχ. 13-14. «Γνωρίζετε ὅτι τὴν προηγούμενη φορὰ σᾶς κήρυξα τὸ Εὐαγγέλιο ἕξαιτίας τῆς σωματικῆς μου ἀσθένειας, καὶ ἂν καὶ ἡ σωματικὴ μου ἀσθένεια ἦταν γιὰ σᾶς πειρασμός, δὲν μὲ περιφρονήσατε οὔτε καὶ νιώσατε ἀηδία γι' αὐτό, ἀλλὰ μὲ δεχθήκατε σὰν ἄγγελο τοῦ Θεοῦ, σὰν τὸν Ἰησοῦ Χριστό».

Κηρύσσοντας σὲ σᾶς, λέγει, καταδιωκόμενον, μαστιγωνόμενον, ὑπέμενα θανάτους, καὶ οὔτε ἔτσι μὲ περιφρονούσατε. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ «δὲν μὲ περιφρονήσατε, οὔτε νιώσατε ἀηδία γιὰ τὶς

τε, οὐδὲ ἐξεπτύσατε». Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, διωκόμενον ὡς ἄγγελον δέχεσθαι, παραινοῦντα δὲ τὰ δέοντα, μὴ δέχεσθαι;

Στίχ. 15–16. «Ποῦ οὖν ὁ μακαρισμός ὑμῶν; Μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν, ὅτι εἰ δυνατὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἐδώκατέ μοι 5 ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν;

Ἐνταῦθα διατορεῖ καὶ ἐκπλήττεται, καὶ παρ' αὐτῶν ζητεῖ τὴν αἰτίαν τῆς μεταβολῆς μαθεῖν. Οὐχ ὑμεῖς ἦτε, φησὶν, οἷ με περιέποντες καὶ θεραπεύοντες, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἠγούμενοι τιμιώτερον. Πόθεν οὖν ἡ ἐχθρα; πόθεν ἡ ὑποψία; ὅτι τὰ ἀληθῆ πρὸς ὑμᾶς εἶ- 10 πον; Ἐγὼ γάρ, φησὶν, οὐκ οἶδα ἄλλην αἰτίαν, ἢ τὰ τὰ ἀληθῆ λέγειν ὑμῖν.

Στίχ. 17. «Ζηλοῦσιν ὑμᾶς, οὐ καλῶς».

Ζῆλον ὑμᾶς, φησὶν, ἐρεθίζουσιν ἔχειν, οὐ καλόν. Πῶς γὰρ ἐκεῖνος καλός, ὁ πάλιν εἰς τὸν ζυγὸν αὐτοὺς καταφέρων τῆς δουλεί- 15 ας

«Ἀλλὰ ἐκκλεῖσαι ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε».

Ἐκκλεῖσαι μὲν τῆς εὐγγελικῆς χάριτος. Τοῦτο γὰρ ἐποίουν, τῆς μὲν γὰρ τελείας γνώσεως ἐκβαλεῖν θέλοντες, εἰς δὲ τὴν νόθον πάλιν ἀνάγοντες, δι' οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἵνα αὐτοὶ μὲν ἐν τάξει διδασκά- 20 λων γένωνται, Γαλάτας δὲ ἐν τάξει καταστήσωσι μαθητῶν.

Στίχ. 18. «Καλῶς δὲ ζηλοῦσθε ἐν καλῶ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς».

Ἐνταῦθα αἰνίττεται, ὅτι ἡ ἀπουσία αὐτοῦ ταῦτα εἰργάσατο, καὶ ὅτι τοῦτο μακάριον, τὸ καὶ ἀπόντος τοῦ διδασκάλου τὴν δέου- 25 σαν τάξιν σώζειν τοὺς μαθητάς.

Στίχ. 19. «Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν».

Ἐφθείρατε, φησί, τὴν εἰκόνα, ἠλλοιώσατε τὴν μορφήν, ἀναγεννήσεως ἑτέρας ὑμῖν δεῖ καὶ ἀναπλάσεως, διδαχῆς δηλονότι 30 πάλιν γεννῶ διὰ κατηγήσεως.

σωματικές μου δοκιμασίες». Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο, ἐνῶ τότε καταδιωκόμεν, μὲ δεχόσασταν σὰν ἄγγελο, καὶ τώρα, πού σᾶς συμβουλεύω γι' αὐτὰ πού πρέπει, νὰ μὴ μὲ δέχεσθε;

Στίχ. 15-16. «Ποῦ εἶναι λοιπὸν ὁ μακαρισμὸς σας ἐκεῖνος; Γιατὶ διαβεβαιώνω γιὰ σᾶς, ὅτι, ἐὰν ἦταν δυνατὸ καὶ τὰ μάτια σας θὰ βγάζατε καὶ θὰ μοῦ τὰ δίνατε. Ὡστε ἔγινα ἐχθρὸς σας τώρα, ἐπειδὴ σᾶς λέγω τὴν ἀλήθεια;».

Ἐδῶ νιώθει ἀπορία καὶ ἐκπληξη καὶ ζητεῖ νὰ μάθει τὴν αἰτία τῆς μεταβολῆς τους. Δὲν ἦσατε ἐσεῖς, λέγει, πού μὲ περιποιούσασταν καὶ μὲ ὑπηρετούσατε καὶ μὲ θεωρούσατε πολιτιμότερο καὶ ἀπὸ τὰ μάτια σας; Ἀπὸ ποῦ ἢ ἐχθρα; ἀπὸ ποῦ ἢ ὑποψία; Ἐπειδὴ σᾶς εἶπα τὴν ἀλήθεια; Γιατὶ ἐγώ, λέγει, δὲν γνωρίζω ἄλλη αἰτία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι σᾶς λέγω τὴν ἀλήθεια.

Στίχ. 17. «Ἐρεθίζουν τὸ ζῆλο σας ὄχι γιὰ τὸ καλὸ σας».

Σᾶς ἐρεθίζουν, λέγει, νὰ ἔχετε ζῆλο, ὄχι καλὸ ὅμως. Πῶς δηλαδὴ εἶναι καλὸς ὁ ζῆλος ἐκεῖνος πού τοὺς ὀδηγεῖ πάλι στὸ ζυγὸ τῆς δουλείας;

«Ἀλλὰ θέλουν νὰ σᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰ νὰ γίνετε ζηλωτὲς αὐτῶν».

Θέλουν νὰ σᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ χάρη. Πράγματι αὐτὸ ἔκαμναν, ἤθελαν δηλαδὴ νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν τέλεια γνώση καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν πάλι στὴ νόθο, γιὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ αὐτοὶ νὰ καταλάβουν τὴ θέση τῶν δασκάλων, ἐνῶ τοὺς Γαλάτες νὰ τοὺς θέσουν στὴ θέση τῶν μαθητῶν.

Στίχ. 18. «Εἶναι καλὸ πρᾶγμα νὰ δείχνετε ζῆλο πάντοτε γιὰ τὸ καλὸ, καὶ ὄχι μόνον ὅταν εἶμαι κοντὰ σας».

Ἐδῶ ὑπαινίσσεται, ὅτι ἡ ἀπουσία του τὰ προξένησε ὅλα αὐτά, καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀξιομακάριστο, τὸ νὰ κρατοῦν οἱ μαθητὲς τὴν πρέπουσα θέση καὶ ὅταν ὁ δάσκαλος ἀπουσιάζει.

Στίχ. 19. «Παιδιά μου, γιὰ τὰ ὅποια νιώθω πόνους ὅμοιους μὲ γέννας, μέχρι πού νὰ λάβει μέσα σας τέλεια μορφή ὁ Χριστός».

Φθείρατε, λέγει, τὴν εἰκόνα, ἀλλοιώσατε τὴ μορφή, γι' αὐτὸ χρειάζεσθε ἄλλη ἀναγέννηση καὶ ἀνάπλαση, δηλαδὴ διδασκαλία πάλι σᾶς γεννῶ μὲ τὴν κατήχηση.

Στίχ. 20. «Ἔθελον δὲ παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου».

Τίνος ἔνεκεν ζητεῖ τὴν παρουσίαν λέγει, καὶ τίνος ἢ τοῦ ἀλλάξαι τὴν φωνήν, ἀντὶ τοῦ δακρῦσαι καὶ θρηνηῖσαι καὶ ὀλοφύρασθαι καὶ πάντα εἰς θρῆνον ἐπισπᾶσθαι; Διὰ γὰρ ἐπιστολῆς οὐκ ἦν δάκρυα δεῖξαι, οὐδὲ ὀλοφυρμόν.

«Ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν..

Οὐκ ἔχω γάρ, φησί, τί εἶπω· πόθεν οἱ πρὸς αὐτὴν ἀναβάντες τοῦ οὐρανοῦ τὴν κορυφήν διὰ τῶν κινδύνων ὧν ὑπεμείνατε 10 ὑπὲρ τῆς πίστεως, καὶ διὰ τῶν σημείων ὧν ὑπεδείξατε διὰ τῆς πίστεως, νῦν ἀθρόον οὕτως εἰς τοσαύτην εὐτέλειαν κατηνέχθητε, ὡς εἰς περιτομὴν καὶ Σάββατα κατασύρεσθαι.

Στίχ. 21-23. «Λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; Γέγραπται γάρ, ὅτι Ἀβραάμ δύο υἱοὺς 15 ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρης. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρης δι' ἐπαγγελίας».

Ἐπειδὴ ἔλεγεν, ὅτι ἡ πίστις ὑμᾶς συνάπτει τῷ Ἀβραάμ, καὶ ἐδόκει τοῖς ἀκούουσιν ἀπίθανον εἶναι εἰς τοὺς μὴ γεννωμένους 20 ἐξ ἐκείνου, τούτους υἱοὺς φησὶν εἶναι ἐκείνου, δείκνυσιν ὅτι τὸ παράδοξον τοῦτο ἄνωθεν γέγονεν. Ὁ γὰρ Ἰσαὰκ οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν, οὐδὲ κατὰ γάμου νόμον, οὐδὲ κατὰ σαρκὸς δύναμιν γεννώμενος, καὶ υἱὸς καὶ γνήσιος ἦν, ἀπὸ νεκρῶν σωμάτων φῦναι κελευσθεῖς. Μὴ θορυβεῖτω τοίνυν ὑμᾶς, φησί, τὸ μὴ 25 κατὰ σάρκα γεγεννηῖσθαι. Διὰ γὰρ τοῦτο μάλιστα συγγενεῖς ὑμεῖς αὐτοῦ, ὅτι οὐ κατὰ σάρκα ἐγεννήθητε. Οὐ γὰρ τιμιωτέρους τοῦτο τὸ κατὰ σάρκα, ἀλλὰ καὶ ἀτιμιωτέρους ἐργάζεται. Θαυμαστότερος γὰρ ὁ τόκος, ὁ μὴ κατὰ σάρκα, καὶ πνευματικώτερος. Καὶ δῆλον ἐκ τῶν ἄνωθεν τεχθέντων. Ἐτέχθη κατὰ σάρκα 30 ὁ Ἰσμαήλ, ἀλλὰ δοῦλος ἦν, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξε-

Στίχ. 20. «Ἦθελα νὰ βρῖσκομαι τώρα μαζί σας καὶ νὰ ἀλλάξω τὸν τόνο τῆς φωνῆς μου».

Λέγει γιὰ ποιὸ λόγο θέλει νὰ βρεθεῖ μαζί τους, καὶ ποιὸς ἄλλος εἶναι αὐτός, παρὰ τὸ ν' ἀλλάξει τὸν τόνο τῆς φωνῆς του, τὸ νὰ δακρῦσει καὶ νὰ θρηνήσει καὶ νὰ κραυγάσει δυνατὰ καὶ ὅλους νὰ τοὺς προσελκύσει σὲ θρῆνο; Γιατὶ μὲ τὴν ἐπιστολὴ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ δείξει δάκρυα οὔτε ὀδυρμούς.

«Γιατὶ βρῖσκομαι σὲ ἀμηχανία γιὰ σᾶς».

Δὲν ἔχω, λέγει, τί νὰ πῶ γιὰ ποιὸ λόγο, σεῖς ποὺ ἀνεβήκατε στὴν ἴδια τὴν κορυφὴ τοῦ οὐρανοῦ μὲ τοὺς κινδύνους ποὺ ὑπομείνατε γιὰ χάρη τῆς πίστεως καὶ μὲ τὰ καταπληκτικὰ πράγματα ποὺ δείξατε μὲ τὴν πίστη, τώρα τελείως ἀπότομα καταπέσατε σὲ τόση μεγάλη εὐτέλεια, ὥστε νὰ κατασύρεσθε σὲ περιτομὴ καὶ Σάββατα;

Στίχ. 21-23. «Πέστε μου, σεῖς ποὺ θέλετε νὰ εἶσθε κάτω ἀπὸ τὸ νόμο, δὲν ἀκοῦτε τὸ νόμο; Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, ὅτι ὁ Ἀβραάμ εἶχε δύο υἱούς, ἓναν ἀπὸ τὴ δούλη του καὶ ἓναν ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη γυναῖκα του. Ἀλλὰ ὁ υἱὸς τῆς δούλης γεννήθηκε σύμφωνα μὲ τὸν φυσικὸ νόμο, ἐνῶ τῆς ἐλεύθερης γεννήθηκε μετὰ ἀπὸ ὑπόσχεση».

Ἐπειδὴ ἔλεγε, ὅτι ἡ πίστη σᾶς ἐνώνει μὲ τὸν Ἀβραάμ, καὶ φαινόταν στοὺς ἀκροατὲς ὅτι εἶναι ἀπίθανο, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἦταν γεννημένοι ἀπὸ ἐκεῖνον, αὐτοὶ νὰ εἶναι, λέγει, υἱοὶ ἐκείνου, δείχνει ὅτι αὐτὸ τὸ παράδοξο ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατὶ ὁ Ἰσαάκ, ἂν καὶ δὲν γεννήθηκε σύμφωνα μὲ τὸν φυσικὸ νόμο, οὔτε σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ γάμου, οὔτε σύμφωνα μὲ τὴ δύναμη τῆς σάρκας, καὶ υἱὸς ἦταν καὶ γνήσιος υἱός, ἀφοῦ βλάστησε κατὰ προσταγὴ ἀπὸ νεκρὰ σώματα. Ἄς μὴ σᾶς ἀνησυχεῖ λοιπόν, λέγει, τὸ ὅτι δὲν γεννηθήκατε σύμφωνα μὲ τὸν σαρκικὸ νόμο. Γιατὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἴσαστε συγγενεῖς αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲν γεννηθήκατε σύμφωνα μὲ τὸν φυσικὸ νόμο. Γιατὶ δὲν σᾶς κάνει τιμιώτερους αὐτό, ἢ κατὰ φυσικὸ νόμο γέννηση, ἀλλὰ καὶ ἀτιμώτερους. Καθόσον πιὸ ἄξια θαυμασμοῦ καὶ πιὸ πνευματικὴ εἶναι ἡ γέννηση ποὺ γίνεται μὲ ὄχι φυσικὸ νόμο. Καὶ γίνεται φανερὸ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γεννήθηκε σύμφωνα μὲ τὸν φυσικὸ νόμο ὁ Ἰσμαήλ, ἀλλὰ ἦταν δοῦλος, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ διώχθηκε ἀπὸ τὸ πατρικὸ του

βάλλετο τῆς πατρῶας οἰκίας. Ὁ δὲ κατ' ἐπαγγελίαν τεχθεὶς Ἰσαάκ, ἅτε υἱὸς ὢν γνήσιος καὶ ἐλεύθερος, κύριος ἀπάντων ἦν.

Στίχ. 24. «Ἔτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα».

Ἡ μὲν ἱστορία αὐτή, φησὶν, οὐ τοῦτο δὲ μόνον παραδηλοῖ ὅ-
5 περ φαίνεται, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινὰ ἀγορεύει· διὸ καὶ ἀλληγορία καλεῖται

«Αὗται γὰρ εἰσι δύο διαθῆκαι».

Οἱ δύο νόμοι, ὁ νομικὸς καὶ ὁ εὐαγγελικὸς.

«Μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἣτις ἐστὶν
10 Ἰαγαρ. (Στίχ. 25). Τὸ γὰρ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν Ἀραβίᾳ».

Ἰαγαρ ἐλέγετο ἡ δούλη. Τὸ δὲ Σινᾶ ὄρος, οὕτω μεθερμηνεύ-
εται τῇ ἐπιχωρίῳ αὐτῶν διαλέκτῳ ὥστε τοὺς ἐκ τῆς παλαιᾶς
τικτομένους, πάντας ἀνάγκη δούλους εἶναι.

«Συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ· δουλεύει δὲ μετὰ τῶν
15 τέκνων αὐτῆς».

Οὐ μόνον, φησὶν, ἐκείνη δούλη ἦν, ἀλλὰ καὶ δούλους ἔτεκεν.
Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ διαθήκη, τουτέστιν ἡ τύπος ἡ δούλη. Καὶ
γὰρ Ἱερουσαλήμ ἐκ γειτόνων κεῖται τῷ ὄρει τῷ ὁμωνύμῳ τῇ
δούλῃ· ἐν τούτῳ δὲ τῷ ὄρει καὶ ἡ διαθήκη δέδοται.

20 Στίχ. 26-27. «Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστὶν, ἣτις
ἐστὶ μήτηρ πάντων ἡμῶν. Γέγραπται γὰρ· Εὐφράνθητι, στείρα,
ἢ οὐ τίκτουσα· ρῆξον καὶ βόησον, ἢ οὐκ ὠδίνουσα».

Τῆς μὲν Ἱερουσαλήμ τῆς κάτω τύπος ἡ Ἰαγαρ· καὶ δῆλον ἐκ
τοῦ ὄρους τοῦ οὕτω καλουμένου· τῆς δὲ ἄνω ἡ Σάρρα. Ἰαγαρ δὲ
25 Ἱερουσαλήμ καλή· καὶ αὐτὴ γὰρ ἦν πάλαι στείρα, ὥσπερ καὶ ἡ
Σάρρα. Ὅτι δὲ περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ λόγος, καὶ τὸν προφήτην
παρήγαγεν μάρτυρα λέγοντα· «Εὐφράνθητι, στείρα ἢ οὐ τίκτου-
σα».

«Ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄν-
30 δρα».

σπίτι. Ὁ Ἰσαὰκ ὁμως, πού γεννήθηκε μετὰ ἀπὸ ὑπόσχεση, ἐπειδὴ ἦταν υἱὸς γνήσιος καὶ ἐλεύθερος, ἦταν κύριος ὅλων τῶν πατρικῶν.

Στίχ. 24. «Τὰ ὁποῖα ἔχουν σημασία ἀλληγορική».

Αὐτὴ ἡ ἱστορία, λέγει, δὲν δηλώνει μόνο αὐτὸ πού φαίνεται, ἀλλ' ὑπονοεῖ καὶ κάποια ἄλλα· γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται ἀλληγορία.

«Αὐτὲς δηλαδή οἱ δύο εἶναι οἱ δύο διαθῆκες».

Οἱ δύο νόμοι, ὁ νόμος ὁ παλαιός, καὶ ὁ νόμος τοῦ Εὐαγγελίου.

«Ἡ μία πού προῆλθε ἀπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ καὶ γεννᾶ παιδιά γιὰ δουλεία, καὶ ἡ ὁποία εἶναι ἡ ᾿Αγαρ. (Στίχ. 25). Γιατὶ τὸ ὄρος Σινᾶ βρίσκεται στὴν ᾿Αραβία».

Ἡ δούλη λεγόταν ᾿Αγαρ, καὶ τὸ ὄρος Σινᾶ ἔτσι ἐρμηνεύεται μεταφορικὰ στὴν τοπικὴ γλώσσα αὐτῶν· ὥστε ἐκεῖνοι πού γεννήθηκαν ἀπὸ τὴν παλαιὰ εἶναι ἀνάγκη ὅλοι νὰ εἶναι δοῦλοι.

«Καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴ σημερινὴ Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία βρίσκεται σὲ δουλεία μαζί μὲ τὰ παιδιά της».

᾿Οχι μόνο, λέγει, ἦταν δούλη ἐκείνη, ἀλλὰ καὶ δούλους γέννησε. ᾿Αλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ διαθήκη, τῆς ὁποίας τύπος ἦταν ἡ δούλη. Καθόσον ἡ Ἱερουσαλήμ γειτονεῦει μὲ τὸ ὄρος πού ἔχει τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ τὴ δούλη, καὶ σ' αὐτὸ τὸ ὄρος δόθηκε καὶ ἡ διαθήκη.

Στίχ. 26-27. «Ἡ οὐράνια ὁμως Ἱερουσαλήμ εἶναι ἐλεύθερη καὶ εἶναι αὐτὴ μητέρα ὅλων μας. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· “Νιῶσε εὐφροσύνη, στεῖρα, σὺ πού δὲν γεννᾷς· βγάλε φωνὴ καὶ φώναξε δυνατὰ, σὺ πού δὲν κοιλοπονᾷς”¹⁶».

Τῆς κάτω Ἱερουσαλήμ τύπος ἦταν ἡ ᾿Αγαρ, καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸ ὄρος πού ὀνομάζεται ἔτσι, ἐνῶ τῆς οὐράνιας Ἱερουσαλήμ τύπος εἶναι ἡ Σάρρα. Ἡ οὐράνια Ἱερουσαλήμ εἶναι καλή· καὶ αὐτὴ βέβαια ἦταν παλαιότερα στεῖρα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ Σάρρα. Τὸ ὅτι ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὴν Ἐκκλησία τὸ δείχνει παρουσιάζοντας μάρτυρα τὸν προφήτη πού λέγει· «Νιῶσε εὐφροσύνη, στεῖρα, σὺ πού δὲν γεννᾷς».

«Γιατὶ θὰ εἶναι πολλὰ τὰ παιδιά ἐκείνης πού ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ, παρὰ αὐτῆς πού ἔχει ἄνδρα».

16. ᾿Ησ. 54, 1.

«Ἐρημον», τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν λέγει, τὴν πάλαι ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἀγνωσίᾳ ὑπάρχουσαν τοῦ Θεοῦ. «ἔχουσαν δὲ τὸν ἄνδρα», τὴν συναγωγὴν, διὰ τὸ δεδόσθαι αὐτῇ τὸν νόμον. Ἄλλ' ὁμως πολυπλάσια γέγονε τῆς στείρας τὰ τέκνα· καθὸ ἢ μὲν ἔχουσα τὸν ἄνδρα, ἐν μόνον ἔτεκεν ἔθνος, ἢ δὲ στείρα πάντα ἐποίησε τὰ ἔθνη.

Στίχ. 28. «Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν».

Οὐ γὰρ μόνον ὅτι στείρα ἢ Ἐκκλησία, ὥσπερ ἢ Σάρρα, ἀλλὰ καθάπερ ἐκείνη οὐχ ἢ φύσις, ἀλλὰ ἢ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ πεποίηκε τὴν γονήν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἡμετέρας, φύσις μὲν οὐδεμία, τὰ δὲ ρήματα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἴσασι οἱ πιστοί, ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τῶν ὑδάτων, καθάπερ ἐν νηδύι τινὶ διαπλάττει, καὶ ἀναγεννᾷ τὸν βαπτιζόμενον. Οὐκοῦν, εἰ τῆς στείρας ἐσμέν, ἐλεύθεροί ἐσμεν.

Στίχ. 29. «Ἄλλ' ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκε τὸ κατὰ πνεῦμα, οὕτω καὶ νῦν».

Ἴνα μὴ λέγωσι· Καὶ ποία αὕτη ἢ ἐλευθερία, ὅπου Ἰουδαῖοι κατέχουσι καὶ μαστίζουσι τοὺς πιστούς; δείκνυσιν καὶ τούτου τὸν τύπον ἄνωθεν ὄντα.

Στίχ. 30-31. «Ἄλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; Ἐκβαλε τὴν παιδίσκη καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. Οὐ γὰρ μὴ κληρονομίῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρης. Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί οὐκ ἐσμέν».

Δείξας ἄνωθεν τὸν τύπον τοῦ διαγμοῦ, οὐκ ἐᾷ καταπίπτειν εἰς ἀκηδίαν αὐτούς, διδάσκων ἐκ τῆς ἱστορίας πάλιν καὶ ποῖον ἔσται τῶν διωκτῶν τέλος, τὸ μὴ μόνον ἐκβληθῆναι τῆς οἰκίας, ἀλλὰ καὶ τῆς οὐσίας ἔκπτωσιν ὑπομεῖναι. Εὐ³ δὲ καὶ «υἱὸν παιδίσκης» εἶπεν, καὶ μὴ Ἀβραάμ· ἵνα ἀπὸ τοῦ φαυλοτέρου αὐτούς προσαγορεύσῃ.

«Ἐγκαταλειμμένη» ὀνομάζει τὴν ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησία, ἣ ὅποια παλαιότερα ἦταν ἐγκαταλειμμένη καὶ δὲν γνῶριζε τὸν Θεό, ἐνῶ «ἐκείνη πού ἔχει τὸν ἄνδρα» ὀνομάζει τὴ συναγωγή, ἐπειδὴ δόθηκε σ' αὐτὴ ὁ νόμος. Ἄλλ' ὅμως ὑπῆρξαν πολλαπλάσια τὰ παιδιά τῆς στείρας, καθόσον ἐκείνη πού ἔχει τὸν ἄνδρα γέννησε ἓνα μόνον ἔθνος, ἐνῶ ἡ στείρα δημιούργησε ὅλα τὰ ἔθνη.

Στίχ. 28. «Ἐμεῖς ὅμως, ἀδελφοί, εἴμαστε, ὅπως καὶ ὁ Ἰσαάκ, παιδιά ὑποσχέσεως».

Ἦταν μόνο δηλαδή ἐπειδὴ ἦταν στείρα ἡ Ἐκκλησία, ὅπως ἡ Σάρρα, ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς σ' ἐκείνη ἔδωσε τὸν ἀπόγονο ὅχι ἡ φύση, ἀλλὰ ἡ ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ στὴν περίπτωση τῆς δικῆς μας ἀναγέννησης, καμμιά βέβαια φύση, ἀλλὰ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, πού τὰ γνωρίζουν οἱ πιστοί, διαπλάθουν, σὰν μέσα σὲ κάποια κοιλιά, μέσα στὴν κολυμβήθρα τῶν ὑδάτων καὶ ἀναγεννοῦν τὸν βαπτιζόμενο. Ὡστε λοιπόν, ἐὰν εἴμαστε παιδιά τῆς στείρας, εἴμαστε ἐλεύθεροι.

Στίχ. 29. «Ἀλλά, ὅπως ἀκριβῶς τότε ἐκεῖνος πού γεννήθηκε σύμφωνα μὲ τὸν φυσικὸ νόμο καταδίωκε ἐκεῖνον πού γεννήθηκε κατὰ τρόπο πνευματικό, ἔτσι καὶ τώρα».

Γιὰ νὰ μὴ λέγουν, Καὶ ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ ἐλευθερία, τὴ στιγμή πού οἱ Ἰουδαῖοι ἐξουσιάζουν καὶ μαστιγώνουν τοὺς πιστούς; δείχνει ὅτι καὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ὑπῆρχε προτύπωση ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Στίχ. 30-31. «Ἀλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; “Δίωξε τὴ δούλη καὶ τὸν υἱὸ τῆς, γιατί δὲν θὰ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς δούλης μαζί μὲ τὸν υἱὸ τῆς ἐλεύθερης”¹⁷. Ἐμεῖς ὅμως, ἀδελφοί, δὲν εἴμαστε».

Ἄφοῦ ἔδειξε ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ἡ προτύπωση αὐτοῦ, δὲν τοῦς ἀφήνει νὰ ὑποπέσουν σὲ ἀδιαφορία, διδάσκοντας πάλι ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ ποιὸ θὰ εἶναι τὸ τέλος τῶν διωκτῶν, τὸ ὅτι δηλαδή δὲν θὰ διωχθοῦν μόνο ἀπὸ τὸ σπίτι τους, ἀλλὰ θὰ χάσουν καὶ τὴν περιουσία τους. Καὶ πολὺ σωστὰ εἶπε, «τὸν υἱὸ τῆς δούλης» καὶ ὅχι τοῦ Ἀβραάμ, γιὰ νὰ τοὺς ὀνομάσει ἀπὸ τὸ πιὸ ταπεινὸ γένος.

17. Γεν. 21, 10.

«Παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρας. (Κεφ. 5, 1) Τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε».

«Δέν εἶμαστε παιδιὰ τῆς δούλης, ἀλλὰ τῆς ἐλεύθερης. (Κεφ. 5,1) Μένετε λοιπὸν σταθεροὶ στὴν ἐλευθερία στὴν ὁποία μᾶς ἐλευθέρωσε ὁ Χριστός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Στίχ. 1. «Στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε».

Ἐτέραν αἰτίαν τίθησι, τὴν πείθουσαν αὐτοὺς μένειν ἐπὶ τῶν δογμάτων. Λέγει δέ· Μὴ γὰρ ἑαυτοὺς ἠλευθερώσατε; Ἄλλος ἐστὶν ὑμᾶς ὁ ἠγορακῶς ἄλλος ὁ τιμὴν δούς ὑπὲρ ὑμῶν. Τὸ δὲ
5 «στήκετε», εἰπὼν, τὸν σάλον τὸν γεγενημένον ἔδειξε· τῷ δέ, «ζυγοῦ», ὀνόματι τὸ βαρὺ τοῦ πράγματος αὐτοῖς κατασημαίνει. Τὸ δὲ «πάλιν», εἰπὼν, πολλὴν αὐτῶν δείκνυσι ἀναισθησίαν. Εἰ μὲν γὰρ ἄπειροι τοῦ πάθους ἦτε ἐκείνου, φησὶν, οὐ τοσοῦτων ἦτε ἐγκλημάτων ἄξιοι.

10 Στίχ. 2. «Ἴδου ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν».

Θαροῦντος ἢ φωνῆ.

«Ὅτι, ἐὰν περιτέμνεσθαι, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει».

Πῶς οὐδὲν ὠφελήσει τὸν περιτεμνόμενον ὁ Χριστός; ἄκουε. Ὁ περιτεμνόμενος, ὡς νόμον δεδοικῶς περιτέμνεται, ὁ δὲ δεδοικῶς,
15 ἀπιστεῖ τῇ δυνάμει τῆς χάριτος ὁ δὲ ἀπιστῶν, οὐδὲν κερδαίνει παρὰ τῆς ἀπιστουμένης.

Στίχ. 3-4. «Μαρτύρομαι δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνόμενῳ, ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον ποιῆσαι. Κατηρογήθητε ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ».

20 Ἴνα γὰρ μὴ νομίσης κατ' ἔχθραν ταῦτα λέγεσθαι, οὐχ ὑμῖν μόνον λέγω, φησὶν, ἀλλὰ καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ, ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι. Ἀλλήλων γὰρ ἔχεται

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.

Στίχ. 1. «Μένετε σταθεροὶ στήν ἐλευθερία αὐτή, καὶ μὴ θέλετε πάλι νὰ ὑποταχθεῖτε σὲ ζυγὸ δουλείας».

Ἡ ἄλλη αἰτία ἀναφέρει, πού τοὺς πείθει νὰ μένουν σταθεροὶ στὰ δόγματα τῆς πίστεως. Λέγει λοιπόν· Μήπως σεῖς ἐλευθερώσατε τοὺς ἑαυτοὺς σας; Ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος πού σᾶς ἀγόρασε, ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος πού ἔδωσε τὸ ἀντίτιμο γιὰ σᾶς. Λέγοντας τό, «μένετε σταθεροί», ἔδειξε τὸν κλονισμό πού συνέβηκε, ἐνῶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ «ζυγοῦ» δηλώνει τὸ βαρὺ τοῦ πράγματος. Ἐνῶ μὲ τὸ νὰ πεῖ «πάλι», δείχνει τὴ μεγάλη ἀναισθησία αὐτῶν. Γιατί, λέγει, ἐὰν δὲν εἶχατε γνωρίσει τὸ πάθος ἐκείνου, δὲν θὰ ἦσατε ἀξιοὶ τόσων μεγάλων κατηγοριῶν.

Στίχ. 2. «Ἐγὼ λοιπόν ὁ Παῦλος σᾶς λέγω».

Τὰ λόγια προέρχονται ἀπὸ ἄνθρωπο μὲ θάρρος.

«Ὅτι, ἐὰν περιτέμνεσθε, ὁ Χριστὸς δὲν θὰ σᾶς ὠφελήσει καθόλου».

Ἄκουε πῶς δὲν θὰ ὠφελήσει ὁ Χριστὸς καθόλου ἐκεῖνον πού περιτέμνετε. Ἐκεῖνος πού περιτέμνεται, περιτέμνεται ἐπειδὴ φοβᾶται τὸ νόμο, ἐκεῖνος πού φοβᾶται δείχνει ἀπιστία στὴ δύναμη τῆς χάριτος, καὶ ἐκεῖνος πού δείχνει ἀπιστία δὲν θὰ κερδίσει τίποτε ἀπὸ τὴ χάρη πρὸς τὴν ὁποία δείχνει τὴν ἀπιστία του.

Στίχ. 3-4. «Διαβεβαιώνω πάλι κάθε ἄνθρωπο πού περιτέμνεται, ὅτι ὀφείλει νὰ ἐκπληρώσει ὅλο τὸ νόμο. Παύσατε ν' ἀνήκετε στὸν Χριστό».

Γιὰ νὰ μὴ νομίσεις δηλαδή ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει ἀπὸ ἔχθρα, δὲν τὰ λέγω μόνο σὲ σᾶς, λέγει, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε ἄνθρωπο πού περιτέμνεται, ὅτι ὀφείλει νὰ ἐκπληρώσει ὅλο τὸ νόμο. Γιατί οἱ ἐντολὲς τοῦ νόμου συνδέονται μεταξύ τους. Καὶ ἄκου πῶς. Ἡ περιτομὴ ἔχει

τὰ νόμιμα. Καὶ πῶς, ἄκουε. Ἡ περιτομὴ θυσίαν ἔχει συνεζευγμένην, ἡμέρας παρατήρησιν· ἡ θυσία πάλιν, καὶ ἡμέρας καὶ τόπου φυλακὴν· ὁ τόπος, μυρίων καθαρῶν τρόπους. Οἱ καθαροί, πλῆθος παρατηρήσεων εἰσάγουσιν. Οὐκ ἔσται γὰρ ἀκάθαρτος
 5 θύειν, οὐχ ἱερῶν ἐπιβαίνειν ἀδύτων, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ποιεῖν θέμις. Διὸ καὶ πολλὰ ἐφέλκεται διὰ μιᾶς ἐντολῆς ὁ νόμος.
 Ἐάν τοίνυν περιτ(ε)μνηθεῖς μὲν, μὴ ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ, ἢ ἐν τῇ ὀγδόῃ μὲν, μὴ θύσης δέ, ἢ θύσης μὲν, μὴ ἐν τῷ ὠρισμένῳ δὲ τόπῳ, ἢ ἐν τῷ ὠρισμένῳ τόπῳ, μὴ τὰ νενομισμένα δέ, ἢ τὰ νενομι-
 10 σμένα μὲν, μὴ καθαρὸς δέ, ἢ καθαρὸς μὲν ὢν, οὐ τοῖς προσήκουσι δὲ θεσμοῖς καθαρθεῖς, πάντα οἴχεται ἐκεῖνα. Διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι «Ὁφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι».

«Οἷτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσετε».

Καὶ διὰ τῆς κολάσεως ἐκφοβεῖ. Τί γὰρ τὸ λειπόμενον τῆς
 15 χάριτος ἐκπίπτουσιν, ἀλλ' ἢ κόλασις ἀπαραίτητος;

Στίχ. 5. »Ἡμεῖς γὰρ πνεύματι ἐκ πίστεως, ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα».

Πτοήσας διὰ τῆς κολάσεως, πάλιν ἐπὶ λιμένα παραμυθίας αὐτοὺς ἄγει, λέγων· Οὐδὲν ἐκείνων δεόμεθα τῶν νομίμων, φη-
 20 σίν. Ἄρκει γὰρ ἡ πίστις ἡμῖν Πνεῦμα παρασχεῖν, καὶ δι' αὐτῆς δικαιοσύνην, καὶ πολλὰ μεγάλα ἀγαθὰ.

Στίχ. 6-7. «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομὴ τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη. Ἐτρέχετε καλῶς, τίς ὑμᾶς ἐνέκοψε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι;».

25 Ὁ γὰρ τὸν Χριστὸν ἐνδυσάμενος, μηκέτι ταῦτα περιεργαζέσθω, φησίν.

Στίχ. 8. «Ἡ πεισμονή, οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς».

συνδεδεμένη τῇ θυσία μὲ τῇ φύλαξιν τῶν ἡμερῶν· ἡ θυσία πάλιν συνδέεται μὲ διάκριση ἡμερῶν καὶ φύλαξιν τόπου, ὁ τόπος μὲ ἄπειρους τρόπους καθαρῶν, καὶ οἱ καθαροὶ ἀπαιτοῦν ἓνα πλήθος ἀπὸ ἀπαγορευτικῆς ἐντολῆς. Δὲν ἐπιτρέπεται δηλαδὴ ὁ ἀκάθαρτος νὰ θυσιάσῃ, οὔτε νὰ μπαίνει στὰ ἱερὰ ἄδύτα, οὔτε καὶ νὰ κάμνῃ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια. Γι' αὐτὸ καὶ σύρει μαζί του ὁ νόμος πολλὰ μὲ μία ἐντολή. "Ἄν λοιπὸν περιτμηθεῖς βέβαια, ὄχι ὅμως τὴν ὀγδόη ἡμέρα, ἢ τὴν ὀγδόη ἡμέρα, ἀλλὰ δὲν θυσιάσεις, ἢ θυσιάσεις βέβαια, ὄχι ὅμως στὸν καθορισμένον τόπον, ἢ στὸν καθορισμένον τόπον, ὄχι ὅμως αὐτὰ ποὺ ὀρίζει ὁ νόμος, ἢ αὐτὰ ποὺ ὀρίζει ὁ νόμος, ἀλλὰ δὲν εἶσαι καθαρὸς, ἢ εἶσαι καθαρὸς, ἀλλὰ δὲν καθαρῶσθῃς σύμφωνα μὲ τοὺς καθιερωμένους θεσμούς, ὅλα ἐκεῖνα πῆγαν στὰ χαμένα. Γι' αὐτὸ λέγει, ὅτι «ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ πιστὰ ὅλα τὰ τοῦ νόμου».

«Ὅσοι ζητᾶτε νὰ λάβετε δικαίωση μὲ τὸ νόμο, καὶ ἐκπέσατε ἀπὸ τὴ χάρη».

Τοὺς φοβερίζει καὶ μὲ τὴν τιμωρία. Τί δηλαδὴ ὑπολείπεται γιὰ ἐκείνους ποὺ στεροῦνται τὴ χάρη, παρὰ τιμωρία ἀναπόφευκτη;

Στίχ. 5. «Γιατὶ ἐμεῖς ἀναμένομε τὴ δικαίωση ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μέσω τῆς πίστεως».

Ἄφοῦ τοὺς καταφόβισε μὲ τὴν τιμωρία, πάλιν τοὺς ὀδηγεῖ σὲ λιμάνι παρηγοριᾶς, λέγοντας· Κανένα, λέγει, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ τοῦ νόμου δὲν χρειαζόμαστε. Γιατὶ εἶναι ἀρκετὴ ἡ πίστις νὰ μᾶς χαρίσῃ τὸ Πνεῦμα καὶ νὰ ἐπιτύχομε μὲ αὐτὴν τὴ δικαίωση καὶ πολλὰ μεγάλα ἀγαθὰ.

Στίχ. 6-7. «Γιατὶ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ οὔτε ἡ περιτομὴ ἔχει κάποια ἰσχύ, οὔτε ἡ ἀκροβυστία, ἀλλὰ ἡ πίστις ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ ἔργα ἀγάπης. Τρέχατε καλά· ποιὸς σᾶς ἐμπόδισε, ὥστε νὰ μὴ ὑπακούετε στὴν ἀλήθεια;».

Ἐκεῖνος, λέγει, ποὺ ντύθηκε τὸν Χριστὸ δὲν πρέπει ν' ἀσχολεῖται πιά μ' αὐτά.

Στίχ. 8. «Ἡ πειθὴ αὐτὴ δὲν προῆλθε ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σᾶς κάλεσε».

Οὐ διὰ τοῦτο ἐκάλεσεν ὑμᾶς ὁ καλῶν, ὥστε οὕτω σαλεύεσθαι· οὔτε ἐνομοθέτησεν, ὥστε ἰουδαῖζειν.

Στίχ. 9. «Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ».

Ἵνα μὴ τις λέγῃ, Τί τὸ πρᾶγμα ἐπαίρεις τῷ λόγῳ; μίαν ἐντο-
5 λὴν μόνην ἐφυλάξαμεν τοῦ νόμου, καὶ τοσαῦτα θορυβεῖς; ἄκουσον πῶς ἐκφοβεῖ διὰ τοῦ παραδείγματος. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ὡσπερ ἡ ζύμη μικρά τις οὔσα ὅλον τὸ φύραμα εἰς ἑαυτὴν μετατίθῃσιν, οὕτω καὶ ὑμᾶς δύναται, φησὶν, τὸ μικρὸν τοῦτο κακὸν μὴ διορθωθῆν, καὶ εἰς τέλειον Ἰουδαϊσμόν ἀγαγεῖν.

10 Στίχ. 10. «Ἐγὼ δὲ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε».

Οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐ φρονεῖτε, ἀλλ' ὅτι «οὐ φρονήσετε», τουτέστιν, ὅτι Διορθωθήσεσθε.

«Ὁ δὲ ταράσσω ὑμᾶς, βαστάσει τὸ κριμα, ὅπως ἂν ἦ».

15 Εὖ τὸ μηδαμοῦ ὄνομα τῶν ταρασσόντων θεῖναι, ἵνα μὴ ἀναισχυντότεροι γένωνται.

Στίχ. 11. «Ἐγὼ δέ, ἀδελφοί, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι;».

Ἐπειδὴ διέβαλλον αὐτὸν ὡς παλλαχοῦ ἰουδαῖζοντα, καὶ
20 ὑποκρινόμενον τὸ κήρυγμα, ὅρα πῶς καθαρῶς ἀπεδύσατο, μάρτυρας αὐτοῦ καλῶν. Οἶδατε, φησὶν, καὶ ὑμεῖς, ὅτι διωγμοῦ μοι πρόφασις τοῦτό ἐστιν, ὅτι κελεύεω ἀπέχεσθαι τοῦ νόμου. Εἰ δὲ περιτομὴν κηρύσσω, τί διώκομαι; Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐγκαλεῖν μοι ἔχουσιν οἱ ἐξ Ἰουδαίων, ἢ τοῦτο.

25 «Ἄρα κατήργηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ».

Οὕτως ἀνόητός εἰμι, φησὶν, ὡς ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς θλίβεσθαι καὶ σκανδαλίζειν ἑτέρους. Οὔτε γὰρ οὕτως ὁ σταυρὸς ἦν ὁ σκανδαλίζων τοὺς Ἰουδαίους, ὡς τὸ μὴ δεῖν πείθεσθαι τοῖς πατρώοις νόμοις. Καὶ γὰρ Στέφανον προσενεγκόντες, οὐκ εἶπον

Δέν σᾶς κάλεσε γι' αὐτὸ ἐκεῖνος πού σᾶς κάλεσε, ὥστε νὰ κλονίζεσθε ἔτσι· οὔτε νομοθέτησε, ὥστε νὰ ζεῖτε μὲ ἰουδαϊκοὺς τρόπους.

Στίχ. 9. «Λίγο προζύμι ζυμώνει ὅλο τὸ ζυμάρι».

Γιὰ νὰ μὴ λέγει κάποιος, Γιατί μεγαλοποιεῖς τὸ πρᾶγμα μὲ τὸ λόγο; Μιὰ μόνο ἐντολὴ τοῦ νόμου φυλάξαμε, καὶ ταράσσεσαι τόσο πολὺ; Ἦ ἄκουσε πῶς τοὺς φοβερίζει μὲ τὸ παράδειγμα. Αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: Ὅπως ἀκριβῶς τὸ προζύμι, ἂν καὶ εἶναι λίγο, μεταβάλλει ὅλο τὸ ζυμάρι στὴ δική του κατάσταση, ἔτσι καὶ σᾶς, λέγει, μπορεῖ τὸ μικρὸ αὐτὸ κακό, ἐὰν δὲν διορθωθεῖ, νὰ σᾶς ὀδηγήσει σὲ πλήρη Ἰουδαϊσμό.

Στίχ. 10. «Ἐγὼ βέβαια ἔχω πεποίθηση στὸν Κύριο, ὅτι δὲν θὰ σκεφθεῖτε διαφορετικά».

Δέν εἶπε, ὅτι Δέν σκέπτεσθε, ἀλλ' ὅτι «Δέν θὰ σκεφθεῖτε»· δηλαδή, ὅτι Θὰ διορθωθεῖτε.

«Ἐνῶ ἐκεῖνος πού σᾶς ταράσσει, αὐτὸς θὰ φέρει τὸ κρῖμα, ὅποιος κι ἂν εἶναι».

Καὶ πολὺ σωστὰ δὲν ἀναφέρει πουθενὰ τὸ ὄνομα ἐκείνων πού τοὺς ταράσσουν, γιὰ νὰ μὴ γίνουν περισσότερο ἀδιάντροποι.

Στίχ. 11. «Καὶ ἐὰν ἐγώ, ἀδελφοί, κηρύττω ἀκόμη τὴν περιτομή, γιατί τότε καταδιώκομαι ἀκόμη;».

Ἐπειδὴ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι ἰουδαῖζει σὲ πολλὰ καὶ ὑποκρίνεται τὸ κήρυγμα, πρόσεχε πῶς μὲ σαφήνεια τὸ ἀπέρριψε αὐτό, καλώντας μάρτυρες αὐτοὺς τοὺς ἴδιους. Γνωρίζετε, λέγει, καὶ σεῖς, ὅτι αὐτὸ γίνεται γιὰ μένα αἰτία νὰ διώκομαι, τὸ ὅτι σᾶς προτρέπω νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὸ νόμο. Ἐὰν κηρύττω περιτομή, γιατί καταδιώκομαι; Καθόσον γιὰ τίποτε ἄλλο δὲν μποροῦν νὰ μὲ κατηγορήσουν οἱ ἐξ Ἰουδαίων πιστοί, παρὰ γι' αὐτό.

«Καὶ στὴν περίπτωσι αὐτὴ δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ σκάνδαλο τοῦ σταυροῦ».

Τόσο ἀνόητος εἶμαι, λέγει, ὥστε νὰ στεναχωριέμαι γιὰ τὸ τίποτε καὶ νὰ σκανδαλίζω ἄλλους. Γιατί οὔτε ὁ σταυρὸς σκανδάλιζε τόσο πολὺ τοὺς Ἰουδαίους, ὅσο τὸ κήρυγμα ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπακούει κανεὶς στοὺς πατρικοὺς νόμους. Καὶ πράγματι ὀδηγώντας

ὅτι Οὗτος τὸν ἐσταυρωμένον προσεκύνει, ἀλλ' ὅτι «Κατὰ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου λέγει τοῦ ἁγίου».

Στίχ. 12–13. «Ὁφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς. Ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί».

5 Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Οὐδέν μοι μέλει ἐκείνων. Εἰ βούλονται, μὴ περιτεμνέσθωσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποτεμνέσθωσαν.

«Μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῆ σαρκί».

Ἀπήλλαξεν ὑμᾶς, φησὶν, ὁ Χριστὸς τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας, κυρίους ἀφήκεν πράττειν ὅ τι βούλεσθε, οὐχ ἵνα τῆ ἐξουσίᾳ εἰς
10 κακίαν χρησώμεθα, ἀλλ' ἵνα μείζονος μισθοῦ λάβωμεν πρόφασιν, ἐπὶ φιλοσοφίαν μείζονα ἰόντες. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ζυγὸν δουλείας καλεῖ τὸν νόμον, καὶ οὐ τῆς κατάρτας ἀπαλλαγὴν, ἵνα μὴ τις ὑποπτεύσῃ, ὅτι διὰ τοῦτο κελεύει τοῦ νόμου ἀπο-
15 στῆναι, ἵνα ἐξῆ παρανόμως ζῆν, διορθοῦται τὴν ὑπόνοιαν, λέ-
γων· Οὐχ ἵνα παρανόμως γένηται ἡ πολιτεία, ἀλλ' ἵνα ὑπὲρ νόμον ἢ φιλοσοφία. Ἐλύθη γὰρ τοῦ νόμου τὰ δεσμά· καὶ ἐγὼ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ταπεινότεροι, ἀλλ' ἵνα ὑψηλότεροι γενώμεθα.

«Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις. (Στίχ. 14–16) Ὁ
20 γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἐνὶ λόγῳ πληροῦται, ἐν τῷ “Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν”. Εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε. Λέγω δέ, “Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε”».

Δείκνυσι τὸν τρόπον δι' οὗ ραδίως τὸν εὐαγγελικὸν πληρώ-
25 σωσι νόμον, ἅμα δὲ καὶ πόθεν γέγονεν τῆς περιτομῆς ἡ ἀρχή.

τὸν Στέφανο στὸ δικαστήριον δὲν εἶπαν ὅτι Αὐτὸς προσκυνοῦσε τὸν Ἑσταυρωμένον, ἀλλ' ὅτι «Ὁμιλεῖ ἐναντίον τοῦ νόμου καὶ τοῦ ἱεροῦ τόπου»¹⁸.

Στίχ. 12-13. «Μποροῦν βέβαια καὶ νὰ εὐνουχισθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ σᾶς ἀναστατώνουν. Γιατὶ σεῖς, ἀδελφοί, κληθήκατε γιὰ τὴν ἐλευθερία».

Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Δὲν μὲ ἐνδιαφέρει καθόλου γιὰ ἐκείνους. Ἐὰν θέλουν, ὄχι μόνο νὰ περιτέμνονται, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐνουχίζονται.

«Μόνο μὴ χρησιμοποιεῖτε τὴν ἐλευθερία ὡς ἀφορμὴ γιὰ σαρκικὲς ἀπολαύσεις».

Ὁ Χριστός, λέγει, σᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας καὶ σᾶς ἄφησε κύριους νὰ κάμνετε ὅ,τι θέλετε, ὄχι βέβαια γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν ἐξουσία αὐτὴ γιὰ νὰ κάμνομε τὸ κακό, ἀλλὰ γιὰ νὰ λάβομε ἀφορμὴ γιὰ μεγαλύτερο μισθό, προχωρώντας σὲ ἄνωτερο βαθμὸ εὐσέβειας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνέχεια ὀνομάζει τὸ νόμο «ζυγὸ δουλείας» καὶ ὄχι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κατάρα, γιὰ νὰ μὴ σκεφθεῖ κάποιος, ὅτι γι' αὐτὸ προστάζει ν' ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὸ νόμο, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ ζοῦμε κατὰ τρόπο παράνομο, διορθώνει αὐτὴ τὴ σκέψη, λέγοντας· "Ὁχι γιὰ νὰ γίνει παράνομος ὁ τρόπος ζωῆς, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑπερβῆ τὸ νόμο ὁ νέος τρόπος ζωῆς ὡς πρὸς τὴν εὐσέβεια. Γιατὶ λύθησαν τὰ δεσμὰ τοῦ νόμου. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ἐγὼ ὄχι γιὰ νὰ γίνομε χειρότεροι, ἀλλὰ καλύτεροι.

«Ἀλλὰ νὰ ὑπηρετεῖτε μὲ τὴν ἀγάπη ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. (Στίχ. 14-16) Γιατὶ ὁλόκληρος ὁ νόμος ἐκπληρώνεται μὲ ἓνα λόγο, μὲ τὸ "Νὰ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου σὰν τὸν ἑαυτό σου"¹⁹. Ἐὰν ὅμως ὁ ἓνας δαγκώνει καὶ κατατρώγει τὸν ἄλλο, προσέχετε μήπως καταφαγωθεῖτε μεταξύ σας. Σᾶς συμβουλεύω λοιπὸν νὰ βαδίζετε καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, καὶ τότε δὲν θὰ ἐκτελεῖτε τὴν ἐπιθυμία τῆς σάρκα».

Δείχνει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο εὐκόλα θὰ ἐκπληρώσουν τὸ νόμο τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ συγχρόνως δείχνει ἀπὸ ποῦ προῆλθε ἡ

19. Ματθ. 22, 40.

Ἐπειδὴ γὰρ ἀλλήλων ἄρχειν βουλόμενοι, ἐσχίσθητε, φησί, δουλεύσατε ἀλλήλοις. Οὕτω γὰρ συναχθήσεσθε πάλιν. Λεληθότως δὲ τοῦτο λέγει, καὶ οὐ φανερώς.

Στίχ. 17. «Ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος. Τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. Ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ, ἃ ἂν θέλητε, ταῦτα ποιῆτε».

Σάρκα φησὶ τὴν προαίρεσιν τὴν πονηράν, πνεῦμα δὲ τὴν προαίρεσιν τὴν ἀγαθὴν, τὴν ἄνω τρέχειν σπουδάζουσαν.

Ἡ μὲν κακία ἀντίκειται τῇ ἀρετῇ· ἡ δὲ ἀρετὴ πάλιν ἐναντιοῦται τῇ κακίᾳ, παιδαγωγοῦ τινος τάξιν ἀναπληροῦσα, καὶ μὴ ἐῶσα ἡμᾶς κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς φαύλας πορεύεσθαι.

Στίχ. 18–23. «Εἰ δὲ Πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον. Φανερὰ δὲ ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἅτινά ἐστι μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, 15 ζῆλοι, θυμοί, ἐριθειᾶι, διχοστασίαι, αἰρέσεις, φθόνοι, φόνοι, μέθαι κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ ταῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστι, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρησιότης, ἀγαθοσύνη, πίστις, πραότης, ἐγ- 20 κράτεια. Κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος».

Ὁ Πνεῦμα ἔχων ὡς χρῆ, διὰ τούτου σβέννυσι πονηράν ἐπιθυμίαν ἅπασαν. Ὁ δὲ τούτων ἀπαλλαγείς, οὐ δεῖται τῆς ἀπὸ τοῦ νόμου βοηθείας, ὑψηλότερος πολλῶ τῆς ἐκείνου εὐαγγελίας γενόμενος. Ὁ γὰρ μὴ ὀργιζόμενος, πῶς δεῖται ἀκούειν, «Οὐ 25 φονεύσεις»; ὁ μὴ βλέπων ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς, πῶς χρήζει τοῦ παιδεύοντος μὴ μοιχεύειν; Τίς γὰρ διαλέξεται περὶ τοῦ καρποῦ

20. Κατὰ τὸν ἰ. Χρυσόστομο ἡ σάρκα εἶναι ὄργανο, καὶ κανένας δὲν ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ τὸ ὄργανο, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποῦ χρησιμοποιεῖ κακῶς τὸ ὄργανο. Δὲν μισοῦμε καὶ τιμωροῦμε τὸν σίδηρο, ἀλλὰ τὸν φονιά.

ἀρχὴ τῆς διάσπασης. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, διασπασθήκατε θέλοντας νὰ ἐξουσιάζετε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, γι' αὐτὸ γίνετε δοῦλοι ἀναμεταξύ σας. Ἔτσι λοιπὸν πάλι θὰ ἐπιτύχετε τὴν ἀλληλοσύνδεσὴ σας. Αὐτὸ τὸ λέγει συγκαλυμμένα καὶ ὄχι φανερά.

Στίχ. 17. «Γιατὶ ἡ σὰρκα ἔχει ἐπιθυμίες ἀντίθετες πρὸς τὸ πνεῦμα,, καὶ τὸ πνεῦμα ἀντίθετες πρὸς τὴ σὰρκα. Καὶ αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα μεταξύ τους, γιὰ νὰ μπορεῖτε νὰ κάμνετε αὐτὰ ποὺ θέλετε».

«Σὰρκα» ὀνομάζει τὴν πονηρὴ προαίρεση²⁰, ἐνῶ «πνεῦμα» τὴν ἀγαθὴ προαίρεση, ἐκείνην ποὺ φροντίζει νὰ βαδίζει πρὸς τὰ ἀνώτερα. Ἡ κακία δηλαδή εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν ἀρετὴ, καὶ ἡ ἀρετὴ πάλι ἀντίθετη πρὸς τὴν κακία, ἀντικαθιστώντας τὴ θέση κάποιου παιδαγωγοῦ καὶ μὴ ἀφήνοντάς μας νὰ βαδίζομε σύμφωνα μὲ τὶς κακὲς μας ἐπιθυμίες.

Στίχ. 18-23. «Ἐὰν ὅμως ὀδηγεῖσθε ἀπὸ τὸ πνεῦμα, δὲν θὰ βρῖσκεσθε κάτω ἀπὸ τὸ νόμο. Εἶναι φανερὰ τὰ ἔργα τῆς σάρκας, τὰ ὅποια εἶναι μοιχεῖα, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία, μαγεία, ἔχθρες, ἔριδες, ζηλοτυπίες, θυμοί, ραδιουργίες, διχόνοιες, αἰρέσεις, φθόνοι, φόννοι, μέθες, ἀσωτίες, καὶ τὰ ὅμοια μὲ αὐτὰ, γιὰ τὰ ὅποια σᾶς προειδοποιῶ, ὅπως καὶ προηγουμένως σᾶς εἶπα, ἐκεῖνοι ποὺ κάμνουν αὐτὰ δὲν θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἀντίθετα ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος²¹ εἶναι ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, καλωσύνη, ἀγαθωσύνη, πίστη, πραότητα, ἐγκράτεια. Ἐναντίον αὐτῶν δὲν ὑπάρχει νόμος».

Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πνεῦμα ἔτσι ὅπως πρέπει, μ' αὐτὸ σβῆνει κάθε πονηρὴ ἐπιθυμία, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ αὐτές, δὲν χρειάζεται τὴ βοήθεια τοῦ νόμου, γιὰτὶ ἀνέβηκε πολὺ πρὸ ψηλότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ παραγγέλλει ἐκεῖνος. Ἐκεῖνος δηλαδή ποὺ δὲν ὀργίζεται, πῶς ἔχει ἀνάγκη ν' ἀκούει, «δὲν θὰ φονεύσεις»; Ἐκεῖνος ποὺ δὲν βλέπει μὲ ἀκόλαστα μάτια, πῶς χρειάζεται ἐκεῖνον ποὺ διδάσκει νὰ μὴ μοιχεύει; Γιατὶ ποιὸς θὰ μιλήσει γιὰ τὸν καρπὸ

21. Τὰ ὀνομάζει καρπὸ τοῦ πνεύματος, ἐπειδὴ τὰ καλὰ χρειάζονται ὄχι μόνο τὴ δική μας φροντίδα, ὅπως τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ.

τῆς κακίας, τῷ τὴν ρίζαν αὐτῆς ἀνασπάσαντι; Ὁραῖς ὅτι οὐ τὴν σάρκα φησὶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸν γεώδη λογισμόν. Αἶ γὰρ ἔχθραι καὶ οἱ ζῆλοι καὶ αἱ αἰρέσεις, πῶς ἂν εἶεν σαρκός;

Στίχ. 24. «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν
5 σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ἐπιθυμίαις».

«Σάρκα» πάλιν ἐνταῦθα, τὰς πονηρὰς πράξεις καλῶν.

Στίχ. 25. «Εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν».

Κατὰ τοῦς ἐκείνου νόμους πολιτευώμεθα. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τό, «στοιχῶμεν». Λέγει δέ· Ἀρκεσθῶμεν τῇ τοῦ Πνεύματος δυναμίτι, καὶ μὴ ἐπιζητῶμεν τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου προσθήκην.
10

Στίχ. 26. «Μὴ γινώμεθα κενόδοξοι».

Δείκνυσιν ἐκείνους τοὺς εἰσάγοντας τὴν περιτομὴν, διὰ φιλοδοξίαν τοῦτο ποιοῦντας.

«Ἀλλήλους προκαλούμενοι»

15 Εἰς φιλονεικίας δηλονότι καὶ ἔρεις.

«Ἀλλήλοις φθονοῦντες».

Ἀπὸ γὰρ τῆς κενοδοξίας ὁ φθόνος.

τῆς κακίας σ' ἐκείνον πού ξερρίζωσε τὴ ρίζα αὐτῆς²²; Βλέπεις ὅτι ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τὴ σάρκα, ἀλλὰ τὸν γεώδη λογισμό; Γιατὶ πῶς θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι καρπὸς τῆς σάρκας οἱ ἔχθρες, οἱ ζηλοτυπίες καὶ οἱ αἰρέσεις;

Στίχ. 24. «Ὅσοι ὅμως ἀνήκουν στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ σταύρωσαν τὴ σάρκα μαζί μὲ τὰ παθήματα καὶ τὶς ἐπιθυμίες».

«Σάρκα» πάλι ὀνομάζει ἐδῶ τὶς κακὲς πράξεις.

Στίχ. 25. «Ἐὰν ζοῦμε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος, πρέπει καὶ νὰ βαδίζομε σύμφωνα μὲ τὸ Πνεῦμα».

Νὰ ρυθμίζομε τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους ἐκείνου. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ «στοιχῶμεν». Λέγει λοιπὸν Ἄς ἀρκεσθοῦμε στὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος, καὶ ἄς μὴ ἐπιζητοῦμε ἐπιπρόσθετα τὴ βοήθεια τοῦ νόμου.

Στίχ. 26. «Ἄς μὴ γινόμαστε κενόδοξοι».

Δείχνει ἐκείνους πού ὑποστηρίζουν τὴν περιτομή, καὶ πού τὸ κάνουν αὐτὸ ἀπὸ φιλοδοξία.

«Προκαλώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο».

Δηλαδή σὲ φιλονεικίες καὶ ἔριδες,

«Φθονώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο».

Ὁ φθόνος δηλαδή προέρχεται ἀπὸ τὴν κενοδοξία.

22. Ρίζα τοῦ φθόνου εἶναι ὁ θυμὸς καὶ τῆς μοιχείας τὸ νὰ κοιτάζει κανεὶς περιέργως τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Στίχ. 1. «Ἀδελφοί, ἐὰν καὶ προληφθῆ ἄνθρωπος ἐν τινι παραπτώματι».

Οὐκ εἶπεν, ἐὰν πράξῃ, ἀλλ' «ἐὰν προληφθῆ», τουτέστιν, ἐὰν συναρπαγῆ. Ὅρα δὲ πῶς εὐφυῶς κακείνους τοὺς κηρύσσοντας περιτομὴν εἰς τὴν πίστιν εἰσάγει, ἐν προλήψει καὶ συναρπαγῇ λέγων αὐτῶν τὸ ἁμάρτημα, καὶ τοὺς ἄλλους πείθει μὴ συνάπτεσθαι αὐτοῖς. Πῶς γὰρ συναρπαχθεῖεν, οἱ καὶ διορθοῦσθαι ἐκείνους κελευόμενοι;

«Ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον».

10 Οὐκ εἶπεν, κολάζετε, οὐδὲ καταδικάζετε, ἀλλὰ «διορθοῦτε». «Ἐν πνεύματι πραότητος».

Τοιοῦτον νόμον τοῖς διδασκάλοις εἰσφέρει τὸ πάντα μετὰ πραῦτητος λέγειν. Εὖ δέ, τὸ μὴ μόνον ἐν πραῦτητι, ἀλλὰ, «ἐν πνεύματι πραῦτητος» εἰπεῖν, ἵνα δείξῃ, ὅτι καὶ τῷ Πνεύματι αὐ-
15 τὰ δοκεῖ, καὶ τὸ μετ' ἐπιεικείας διορθοῦσθαι, χαρίσματός ἐστι πνευματικοῦ.

«Σκοπῶν ἑαυτῶν, μὴ σὺ πειρασθῆς».

Λεληθότως καθαιρεῖ τὸ φρόνημα, τὸ ἐκ τῆς διδασκαλίας γινόμενον. Ἴνα γὰρ μὴ δι' αὐτὸ τὸ διδάσκειν ἐπαιρώμεθα καὶ
20 ἡμεῖς, ἐν φόβῳ καὶ ἀγωνίᾳ καθίστησιν.

Στίχ. 2. «Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε».

Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον ὄντα χωρὶς ἐλαττώματος εἶναι, παραινεῖ μὴ ἀκριβεῖς εἶναι ἐξεταστάς τῶν ἐτέροις πεπλημμελημένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

Στίχ. 1. «Ἄδελφοί, ἐὰν ἕνας ἄνθρωπος παρασυρθεῖ σὲ κάποιο ἁμάρτημα».

Δὲν εἶπε, Ἐὰν πράξει, ἀλλά, «ἐὰν προληφθεῖ», δηλαδή ἐὰν παρασυρθεῖ. Πρόσεχε πῶς μὲ εὐφυῖα καὶ ἐκείνους ποὺ κήρυτταν τὴν περιτομὴ τοὺς ὀδηγεῖ στὴν πίστι, λέγοντας ὅτι τὸ ἁμάρτημά τους εἶναι ἀποτέλεσμα ἀβασάνιστης σκέψης καὶ συναρπαγῆς, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πείθει νὰ μὴ συναναστρέφονται αὐτούς. Πῶς δηλαδή θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ ἐκείνους, αὐτοὶ ποὺ διατάσσονται καὶ νὰ διορθώνουν ἐκείνους;

«Σεῖς οἱ πνευματικοὶ πρέπει νὰ διορθώνετε ἕναν τέτοιο».

Δὲν εἶπε, “νὰ τὸν τιμωρεῖτε”, οὔτε “νὰ τὸν καταδικάζετε”, ἀλλὰ «νὰ τὸν διορθώνετε».

«Μὲ πνεῦμα πραότητος».

Τέτοιο νόμο προσφέρει στοὺς δασκάλους, τὸ νὰ τὰ λέγουν ὅλα μὲ πραότητα. Πολὺ σωστά, μὲ τὸ νὰ μὴ πεῖ μόνο “μὲ πραότητα”, ἀλλὰ «μὲ πνεῦμα πραότητος», γιὰ νὰ δείξει, ὅτι καὶ στὸ Πνεῦμα αὐτὰ εἶναι ἀρεστά, καὶ ἢ μὲ ἐπιείκεια διόρθωση εἶναι ἀποτέλεσμα πνευματικοῦ χαρίσματος.

«Προσέχοντας τὸν ἑαυτὸ σου, μήπως καὶ σὺ πέσεις σὲ πειρασμό».

Κατὰ τρόπο συγκαλυμμένο καταστέλλει τὴν ὑψηλοφροσύνη ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ διδασκαλία. Γιὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευόμαστε δηλαδή καὶ ἐμεῖς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι διδάσκομε, ἐμβάλλει μέσα μας φόβο καὶ ἀγωνία.

Στίχ. 2. «Ὁ καθένας νὰ βαστάζει τὰ βάρη τοῦ ἄλλου».

Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ νὰ εἶναι χωρὶς ἐλαττώματα, συμβουλεύει νὰ μὴ εἶναι λεπτομερεῖς ἐξεταστὲς τῶν πλημμελημάτων τῶν ἄλλων.

«Καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. (Στίχ. 3)
Εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναί τι, μηδὲν ὦν, ἑαυτὸν φρεναπατά».

Δι' ὃν ἀλλήλους φέρετε. Οἶον, ὁ δεῖνά ἐστιν ὀργίλος, σὺ δὲ
ὑπηλός; φέρε αὐτοῦ τὴν ὀρμὴν τὴν σφοδράν, ἵνα καὶ αὐτός σου
5 τὴν νωθείαν· καὶ οὕτως οὔτε ἐκεῖνος ἀμαρτήσεται ὑπὸ σοῦ βα-
σταζόμενος, οὔτε σὺ πλημμελήσεις ἐν οἷς εἶ βαρύς, ἀνεχομένου
σου τοῦ ἀδελφοῦ.

Στίχ. 4. «Τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος».

Οἶον εἰ ἐποίησας ἀγαθόν, σκόπει σὺ μήποτε διὰ κενοδο-
10 ξίαν ἢ δι' ἀνάγκην ἢ ὑποκρίσει τοῦτο ἐποίησας, ἢ δι' ἄλλην τινὰ
ἀνθρωπίνην αἰτίαν.

«Καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἔξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν
ἕτερον».

Ταῦτα οὐ νομοθετῶν λέγει, ἀλλὰ συγκαταβαίνων, ὡς ἂν εἰ
15 ἔλεγε· Τὸ καυχᾶσθαι μὲν οὐ καλόν. Εἰ δὲ ἄρα βούλη, μὴ κατὰ
τοῦ πλησίον, ὡς ὁ Φαρισαῖος. Καὶ τοῦτο δὲ συνεχώρησεν, ἵνα τὸ
ὅλον κατὰ μικρὸν ἐξέλη. Ὁ γὰρ συνεθισθεὶς εἰς ἑαυτὸν μόνον,
καὶ μὴ καθ' ἑτέρων, καὶ τοῦτο ταχέως διορθώσεται τὸ ἐλάττωμα.

Στίχ. 5. «Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει».

20 Δοκεῖ μὲν τιθέναι λογισμὸν κωλύοντα καθ' ἑτέρου καυχᾶ-
σθαι, διορθοῦται δὲ τὸν καυχώμενον, ὥστε μηδὲ ἐφ' ἑαυτῷ μέγα
φρονεῖν, εἰς ἔννοιαν ἀγαγὼν αὐτὸν τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων,
καὶ τοῖς ὀνόμασι τοῦ φορτίου πιέζων αὐτοῦ τὸ συνειδός.

Στίχ. 6–9. «Κοινωνεῖτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ
25 κατηχοῦντι ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. Μὴ πλανᾶσθε, Θεὸς οὐ μνηστηρί-
ζεται. Ὁ γὰρ ἐὰν σπείρη ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει. Ὅτι ὁ

«Καὶ ἔτσι θὰ ἐκπληρώσετε τὸ νόμο τοῦ Χριστοῦ. (Στίχ. 3) Γιατί, ἐὰν κάποιος νομίζει ὅτι εἶναι κάτι, χωρὶς νὰ εἶναι τίποτε, αὐτὸς ἐξαπατᾷ τὸν ἑαυτό του».

Γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου βαστάζετε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Γιὰ παράδειγμα, ὁ τάδε εἶναι ὀργίλος, καὶ σὺ νωθρός; Ὑπόμενε τὴ σφοδρὴ ὀργή του, γιὰ νὰ ὑπομείνει καὶ αὐτὸς τὴ νωθρότητά σου, καὶ ἔτσι οὔτε ἐκεῖνος θὰ ἁμαρτήσῃ ἐφόσον τὸν ὑπομένεις ἐσύ, οὔτε σὺ θ' ἁμαρτήσῃς ὡς πρὸς ἐκεῖνα πού εἶσαι νωθρός, ἐφόσον θὰ σὲ ἀνέχεται ὁ ἀδελφός σου²³.

Στίχ. 4. «Ὁ καθένας ἄς ἐξετάζῃ τὸ δικό του ἔργο».

Γιὰ παράδειγμα, ἐὰν ἔκανες κάποιο καλό, πρόσεχε μήπως τὸ ἔκαμες αὐτὸ ἀπὸ κενοδοξία ἢ ἀπὸ ὑποκρισία ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη ἀνθρώπινη αἰτία.

«Καὶ τότε τὸ καύχημα θ' ἀνήκει στὸν ἑαυτό του μόνο, καὶ ὄχι σὲ ἄλλον».

Αὐτὰ δὲν τὰ λέγει νομοθετώντας, ἀλλὰ δείχνοντας συγκατάβαση, ὅπως ἂν ἔλεγε· Τὸ νὰ καυχιέται βέβαια κάποιος εἶναι καλό. Ἐὰν λοιπὸν θέλεις νὰ καυχιέσαι, μὴ καυχιέσαι εἰς βάρος τοῦ πλησίον σου, ὅπως ὁ Φαρισαῖος. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐπέτρεψε, γιὰ νὰ ξεριζώσῃ σιγὰ-σιγὰ ὅλο τὸ κακό. Γιατί, ἐκεῖνος πού συνήθισε νὰ καυχιέται μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ὄχι εἰς βάρος ἄλλων, γρήγορα θὰ διορθώσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα.

Στίχ. 5. «Γιατὶ ὁ καθένας θὰ βαστάξῃ τὸ δικό του φορτίο».

Φαίνεται βέβαια ὅτι διατυπώνει συλλογισμό πού ἐμποδίζει τὸ νὰ καυχιέται κανεὶς εἰς βάρος ἄλλου, διορθώνει ὅμως ἐκεῖνον πού καυχιέται, ὥστε οὔτε γιὰ τὸν ἑαυτό του νὰ μεγαλοφρονεῖ, ὀδηγώντας αὐτὸν στὸ νὰ σκεφθεῖ καὶ νὰ συνειδητοποιήσῃ τὰ δικά του ἁμαρτήματα, καὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ φορτίου πιέζοντας τὴ συνείδησή του.

Στίχ. 6-9. «ἐκεῖνος πού κατηχεῖται τὸν λόγο, ἄς συμμετέχει μαζί μὲ τὸν κατηχητὴ του σὲ ὅλα τὰ καλά. Μὴ ξεγιελιέσθε, ὁ Θεὸς δὲν ἐμπαίζεται. Γιατὶ ἐκεῖνο πού θὰ σπείρει ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ καὶ

23. Ἐὰν δηλαδή ζητοῦμε ὅλα ἀπὸ τὸν κάθε ἀδελφό μας, θὰ εἶναι πολὺς καὶ διαρκὴς ὁ πόλεμος μεταξύ μας

σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ, ἔτι τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν. Ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ Πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον, τὸ δὲ καλὸν ποιῶντες, μὴ ἐκκακῶμεν».

Ἐνταῦθα περὶ τῶν διδασκάλων πάλιν ὁ λόγος αὐτῶ, ὥστε
5 πολλῆς ἀπολαύειν παρὰ τῶν μαθητευομένων θεραπείας. Τοῦτο
καὶ ὁ Χριστὸς ἐνομοθέτησε. Καὶ διὰ τί ἄκουε. Ἐπειδὴ τὸ διδα-
σκαλικὸν ἀξίωμα πολλάκις κατεφύσα τοὺς ἔχοντας, καταπαίειν
αὐτῶν τὸ φρόνημα, εἰς ἀνάγκην αὐτοὺς κατέστησε τοῦ δεῖσθαι
τῶν μαθητευομένων, κάκεινους πάλιν εἰς ἀφορμὴν ἤγαγεν τοῦ
10 πρὸς εὐπορίαν εὐκαλωτέρους γίνεσθαι, γυμνάζων αὐτοὺς ἡμέ-
ρους εἶναι. Φησὶ δέ, «ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς», ὥστε πᾶσαν ἐπιδείκνυ-
σθαι εἰς αὐτοὺς δαψίλειαν.

«Καιρῶ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν, μὴ ἐκλυόμενοι»

Οὐχ ὥσπερ ὁ σαρκικὸς ἄπορος, φησί, καὶ ἐν τῷ ἀμητῶ
15 πολὺν ἔχει κόπον, οὕτω καὶ ὁ πνευματικὸς, ἀλλ' ἐν ἀναπαύσει
γίνεται πολλῇ.

Στίχ. 10. «Ἀλλὰ οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ
ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως».

Τάχος καὶ σπουδὴν περὶ τὴν ἐλεημοσύνην εἰσφέρειν παρα-
20 κελεύεται. Οὐτε γὰρ πάντοτε τοῦ ἐλεεῖν ἐσμεν κύριοι. Ὅταν γὰρ
ἐντεῦθεν ἀπενεχθῶμεν, κἂν μυριάκις βουληθῶμεν, οὐδὲν περραί-
νομεν πλέον. Τὸ δέ, «πρὸς πάντας», πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς
ἰουδαϊκῆς ταπεινότητος. Ἐκείνοις μὲν γὰρ τὰ τῆς φιλανθρωπί-
ας ἅπαντα πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἦν, ἡ δὲ τῆς χάριτος φιλανθρω-
25 πία, γῆν ὁμοῦ καὶ θάλατταν ἐπὶ τὴν τῆς ἐλεημοσύνης μετάληψιν
καλεῖ, καὶ πλείονα πρὸς τοὺς οἰκείους τὴν σπουδὴν ἐπιδείκνυ-
ται.

24. Αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ δηλαδὴ μεταξὺ δασκάλου καὶ μαθητῶν δημιουρ-
γοῦσε μεγάλη ἀγάπη καὶ στὰ δύο μέρη. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα «κοινω-
νία».

25. Στὴν περίπτωσιν δηλαδὴ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ σώματος τὸ τέλος αὐτῶν
εἶναι ἢ φθορὰ, τὴν ὁποία φθορὰ ἀκολουθεῖ καὶ ἢ φθορὰ τοῦ σώματος. Ἐνῶ στὰ

θά θερίσει. Ἐκεῖνος δηλαδή πού θά σπείρει στή σάρκα του, θά θερίσει φθορά ἀπό τή σάρκα του, ἐνῶ ἐκεῖνος πού θά σπείρει στό Πνεῦμα, θά θερίσει ἀπό τὸ Πνεῦμα ζωὴ αἰώνια. "Ἄς μὴ λιποψυχοῦμε λοιπὸν ὅταν κάνομε τὸ καλό».

Ἐδῶ ὁ λόγος του πάλι εἶναι γιὰ τοὺς δασκάλους, ὥστε ν' ἀπολαμβάνουν ἀπὸ τοὺς μαθητές του μεγάλη φροντίδα. Αὐτὸ νομοθέτησε καὶ ὁ Χριστός, καὶ ἄκουε γιὰ ποιὸ λόγο. Ἐπειδὴ τὸ διδασκαλικὸ ἀξίωμα πολλές φορές γέμιζε ἀπὸ κομψασμὸ ἐκείνους πού τὸ εἶχαν, καταστέλλοντας τὴν ὑψηλοφροσύνη τους, ὅρισε αὐτοὶ νὰ ἔχουν τὴν ἀνάγκη τῶν μαθητῶν τους, δίνοντας καὶ στοὺς μαθητές πάλι τὴν ἀφορμὴ νὰ γίνονται εὐκολώτεροι πρὸς ἀγαθοεργία, διδάσκοντας αὐτοὺς νὰ εἶναι ἡμεροί²⁴. Καὶ λέγει, «σὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ», ὥστε νὰ δείχνουν πρὸς αὐτοὺς κάθε γενναιοδωρία.

«Γιατὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ θά θερίσομε, ἐφόσον δὲν διαφθαροῦμε».

Ἦ Οχι, λέγει, ὅπως ἀκριβῶς ὁ κοσμικὸς φτωχός, πού καὶ κατὰ τὸν θερισμὸ καταβάλλει πολὺ κόπο, ἔτσι καὶ ὁ πνευματικὸς, ἀλλ' ἀπολαμβάνει μεγάλη ἀνάπαυση²⁵.

Στίχ. 10. «Ἐφόσον λοιπὸν ἔχομε ἀκόμη καιρὸ, ἅς κάνομε τὸ καλὸ πρὸς ὅλους, καὶ πρὸ πάντων πρὸς ἐκείνους πού ἔχουν τὴν ἴδια πίστη μὲ μᾶς».

Προτρέπει νὰ δείχνομε ταχύτητα καὶ φροντίδα γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη. Γιατί, λέγει, δὲν εἴμαστε κύριοι πάντοτε στό νὰ ἐλεοῦμε. Καθόσον, ὅταν φύγομε ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ, κι ἂν ἀκόμη θελήσομε ἄπειρες φορές, τίποτε δὲν μποροῦμε πλέον νὰ πραγματοποιήσομε. Τὸ «πρὸς ὅλους» τὸ λέγει πρὸς ἀντιδιαστολή πρὸς τὴν ἰουδαϊκὴ ταπεινότητα. Γιατὶ σ' ἐκείνους ὅλα τὰ τῆς φιλανθρωπίας γίνονται πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς τους, ἐνῶ ἡ φιλανθρωπία τῆς χάριτος καλεῖ γῆ καὶ θάλασσα μαζὶ στή μετάληψη τῆς ἐλεημοσύνης, ἂν καὶ δείχνει περισσότερη φροντίδα πρὸς τοὺς ὁμόπιστους.

πνευματικὰ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, Ἔσπειρε κανεὶς ἐλεημοσύνη; Τὸν περιμένουν οἱ θησαυροὶ οἱ οὐράνιοι καὶ ἡ αἰώνια δόξα. Ἔσπειρε σωφροσύνη; Τὸν ἀναμένει τιμὴ καὶ βραβεῖο.

Στίχ. 11. «*Ἴδετε πηλίκοις ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί.*»

Πάντα δέχεσθαι τὸν λόγον αὐτοῦ παραινεῖ, καὶ τὸ μέγεθος τῶν δογμάτων, διὰ τό, «*πηλίκοις*», εἰπεῖν, κατασημάνας, καὶ τό, 5 «*τῇ ἐμῇ χειρί*» καὶ ἄλλο καὶ διὰ τούτου δηλοῦται. Ποῖον; Ἐπειδὴ συκοφαντοῦντες αὐτὸν ἔλεγον περιτομὴν αὐτὸν καταγγέλλειν, καὶ ὑποκρίνεσθαι, ὡς οὐ καταγγέλλει, διὰ τοῦτο ἠναγκάσθη ιδιόγραφον ποιήσασθαι τὴν ἐπιστολήν, μαρτυρίαν ἔγγραφον ἀποθέμενος.

10 Στίχ. 12. «*Ὅσοι θέλουσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκί, οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι.*»

Δείκνυσι κἀκείνους διὰ φιλοδοξίαν μόνον ποιουμένους τὸ κήρυγμα, οὐ δι' αὐτὸ τὸ οὕτως ὀφείλον γενέσθαι.

«*Μόνον ἵνα μὴ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ διώκωνται.*»

15 Ἐτέρα πάλιν αἰτία τοῦ μὴ ἀπὸ γνώμης κηρύττειν αὐτούς, τὸ μὴ διώκεσθαι παρὰ τῶν Ἰουδαίων αὐτούς· τὸ δὲ κατὰ φόβον ἢ κατὰ κενοδοξίαν γινόμενον, τοῦτο οὐχ ὡς ὀφειλόμενον πράττεται. Οὐκοῦν, εἰ καὶ κηρύσσεται περιτομὴ παρ' αὐτῶν, οὐχ ὡς ἀναγκαία κηρύσσεται.

20 Στίχ. 13. «*Οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουν, ἀλλὰ θέλουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι.*»

Ἀπόδειξις τοῦ μὴ κατὰ γνώμην κηρύσσειν αὐτούς, τὸ μὴ φυλάττειν αὐτούς ταῦτα ἃ κηρύσσουν.

«*Ἴνα ἐν τῇ ὑμετέρα σαρκί καυχῆσωνται.*»

25 Μαθητὰς ἔχοντες, καὶ ὄντες διδάσκαλοι.

Στίχ. 14. «*Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.*»

Τί ἐστὶ τὸ καύχημα τοῦ σταυροῦ; ὅτι ὁ Χριστὸς δούλου μορφὴν ἔλαβεν καὶ ἔπαθεν, ἅπερ ἔπαθεν δι' ἐμέ τὸν δοῦλον, τὸν 30 ἐχθρόν, τὸν ἄφρονα· οὕτω μὲ ἠγάπησεν, ὡς ἑαυτὸν ἐκδοῦναι.

26. Δὲν πρέπει δηλαδὴ νὰ ντρεπόμαστε ἐμεῖς γιὰ τὴν ἀπερίγραπτη φροντίδα ποὺ ἔδειξε γιὰ μᾶς μὲ τὸ σταυρικὸ θάνατό του. Ἐκεῖνος δὲν ντράπηκε νὰ σταυρωθεῖ, καὶ ἐμεῖς ντρεπόμαστε γι' αὐτὴ του τὴ φροντίδα;

Στίχ. 11. «Προσέξατε πόσα σπουδαῖα λόγια σᾶς ἔγραψα μὲ τὸ χέρι μου».

Τοὺς προτρέπει νὰ δεχθοῦν τὸν κάθε λόγο του καὶ τὸ μέγεθος τῶν δογμάτων, δηλώνοντάς το αὐτὸ μὲ τὸ νὰ πεῖ «πόσα σπουδαῖα» καὶ «μὲ τὸ χέρι μου». Ἄλλὰ καὶ ἄλλο δηλώνεται μ' αὐτό. Ποιό; Ἐπειδὴ συκοφαντώντας αὐτὸν ἔλεγαν ὅτι αὐτὸς κηρύττει περιτομή, καὶ ὑποκρίνεται ὅτι δὲν κηρύττει, γι' αὐτὸ ἀναγκάσθηκε νὰ γράψῃ τὴν ἐπιστολὴ μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια, παρέχοντάς τους γραπτὴ μαρτυρία.

Στίχ. 12. «Ὅσοι θέλουν νὰ φανοῦν ἄρεστοὶ στοὺς ἀνθρώπους, αὐτοὶ σᾶς ἀναγκάζουν νὰ περιτέμνεσθε».

Δείχνει καὶ ἐκείνους ὅτι κάμνουν τὸ κήρυγμα ἀπὸ φιλοδοξία καὶ μόνο, καὶ ὄχι ἐπειδὴ ἔπρεπε ἔτσι νὰ γίνεται.

«Μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴ καταδιώκονται γιὰ τὸ κήρυγμα περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ».

Ἄλλη πάλι αἰτία τὸ ὅτι αὐτοὶ δὲν κηρύττουν αὐτὸ ἐπειδὴ τὸ πιστεύουν εἶναι τὸ ὅτι κάμνουν αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ καταδιώκονται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Καὶ αὐτὸ πού γίνεται ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ κενοδοξία, αὐτὸ γίνεται ὄχι σὰν κάτι πού πρέπει νὰ γίνῃ. Ὡστε λοιπόν, ἂν καὶ κηρύττεται ἀπὸ αὐτοὺς περιτομή, κηρύσσεται αὐτὴ ὄχι ὡς ἀναγκαία.

Στίχ. 13. «Γιατὶ οὔτε αὐτοὶ πού περιτέμνονται φυλάττουν οἱ ἴδιοι τὸ νόμο, ἀλλὰ θέλουν νὰ περιτέμνεσθε σεῖς».

Ἀπόδειξη ὅτι αὐτοὶ κηρύττουν τὴν περιτομὴ ὄχι ἐπειδὴ τὸ πιστεύουν, εἶναι τὸ ὅτι δὲν φυλάττουν αὐτοὶ αὐτὰ πού κηρύττουν.

«Γιὰ νὰ καυχηθοῦν γιὰ τὴν συμμόρφωσίν σας σὲ ἓνα ἐξωτερικὸ τύπο».

Ὅτι δηλαδή ἔχουν μαθητὲς καὶ εἶναι δάσκαλοι.

Στίχ. 14. «Σὲ μένα ὅμως εἶθε νὰ μὴ συμβεῖ νὰ καυχηθῶ γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ τὸ σταυρὸ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Τί σημαίνει τὸ καύχημα τοῦ σταυροῦ; Ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλαβε μορφὴ δούλου καὶ ἔπαθε, καὶ τὰ ἔπαθε αὐτὰ γιὰ μένα τὸν δούλο, τὸν ἔχθρο, τὸν ἄφρονα· τόσο πολὺ μ' ἀγάπησε, ὥστε νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτό του στὸ θάνατο²⁶.

«Δι' οὗ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται».

«Κόσμον», τὰ διωτικὰ πράγματα φησιν· τὸν ἔπαινον τὸν παρὰ ἀνθρώπων, τὴν δορυφορίαν, τὴν δόξαν. Ταῦτα, φησίν, ἔμοι νεκρὰ γέγονε, τὰ οὕτω λαμπρὰ καὶ μεγάλα.

5 «Κἀγὼ τῷ κόσμῳ».

Διπλῆν τὴν νέκρωσιν λέγει, ὅτι καὶ ἐκεῖνα ἔμοι νεκρὰ, καὶ ἐγὼ ἐκεῖνοις, καὶ οὔτε αὐτὰ ἀνελεῖν με δύνανται, καὶ χειρώσασθαι· νεκρὰ γάρ ἐστιν ἅπαξ· οὔτε ἐγὼ ἐπιθυμῆσαι αὐτῶν· νεκρὸς γὰρ αὐτοῖς εἰμι κἀγώ.

10 Στίχ. 15. «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομὴ τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις».

Βλέπε πόσῃν κηρύττει τὴν δύναμιν τοῦ σταυροῦ· οὐ γὰρ δὴ μόνον τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἐνέκρωσεν ἐν ἑαυτῷ πάντα, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτείας τῆς παλαιᾶς ἀνωτέρω πολλῶ κατέστη-
15 σεν. Λέγει δὲ τὴν «καινὴν κτίσιν», τὴν δεδομένην διὰ πίστεως.

Στίχ. 16. «Καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτούς, καὶ ἔλεος καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ».

Οἱ ταῦτα διώκοντες, φησίν, οὗτοι καὶ εἰρήνης καὶ φιλανθρωπίας ἀπολαύοντες, καὶ τῷ τοῦ Ἰσραὴλ ὀνόματι κυρίως ἂν
20 καλοῖντο.

Στίχ. 17. «Τοῦ λοιποῦ κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω».

Ἐνταῦθα οὐχ ὡς καμών, οὐδὲ ὡς περικακῆσας ταῦτα φθέγγεται, ἀλλὰ ἀναστέλλων αὐτῶν τὴν ράθυμον γνώμην, καὶ εἰς φόβον πλείονα ἐμβαλὼν, καὶ πηγνὺς τοὺς παρ' αὐτοῦ τεθέντας
25 νόμους, καὶ οὐ συγχωρῶν αὐτούς ἀεὶ κινεῖν.

«Ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω».

Παντὸς λόγου καὶ πάσης φωνῆς, φησί, λαμπρότερον διὰ τῶν σιγμάτων ἀπολογοῦμαι πρὸς τοὺς λέγοντας ὑποκρίνεσθαι
30 με τὸ δόγμα, καὶ πρὸς ἀνθρωπαρεσκίαν λέγειν. Στίγματα τὰς πληγὰς λέγει, τὰ τραύματα, τὰ διὰ τὸν Χριστόν.

«Μέσω τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος εἶναι σταυρωμένος ὡς πρὸς ἐμένα».

«Κόσμο» ὀνομάζει τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅπως τὸν ἔπαινο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀκολούθους, τῆς δόξα. Αὐτά, λέγει, ἔγιναν νεκρὰ γιὰ μένα, τὰ τόσο λαμπρὰ καὶ μεγάλα.

«Καὶ ἐγὼ ἔχω σταυρωθεῖ ὡς πρὸς τὸν κόσμο».

Ὀνομάζει διπλῆ τὴ νέκρωση, γιατί καὶ ἐκεῖνα εἶναι νεκρὰ γιὰ μένα, καὶ ἐγὼ γιὰ ἐκεῖνα, καὶ δὲν μποροῦν αὐτὰ νὰ μὲ κυριεύσουν καὶ νὰ μὲ ὑποδουλώσουν· γιατί εἶναι νεκρὰ μὴ γιὰ πάντα· οὔτε ἐγὼ μπορῶ νὰ τὰ ἐπιθυμήσω· γιατί κι ἐγὼ εἶμαι νεκρὸς γι' αὐτά.

Στίχ. 15. «Γιατὶ στήν πίστη πρὸς τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ οὔτε περιτομὴ ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινούργια δημιουργία».

Πρόσεχε πόσο μεγάλη κηρύττει τὴ δύναμη τοῦ σταυροῦ· γιατί δὲν νέκρωσε αὐτὴ στὸν ἑαυτό του μόνο ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τὸν τοποθέτησε πολὺ πῶ πάνω καὶ ἀπὸ τὸν παλαιὸ τρόπο ζωῆς. «Καινούργια δημιουργία» ὀνομάζει αὐτὴν πού ἔχει δοθεῖ μὲ τὴν πίστη.

Στίχ. 16. «Καὶ ὅσοι βαδίσουν σύμφωνα μ' αὐτὸν τὸν κανόνα, θὰ δοθεῖ σ' αὐτοὺς εἰρήνη καὶ ἔλεος καὶ στὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ».

Ἐκεῖνοι, λέγει, πού ἐπιδιώκουν αὐτά, αὐτοὶ θ' ἀπολαύσουν εἰρήνη καὶ φιλανθρωπία καὶ θὰ μποροῦν ἐπάξια νὰ ὀνομάζονται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσραὴλ.

Στίχ. 17. «Στὸ ἐξῆς ἄς μὴ μὲ ἐνοχλεῖ κανεὶς».

Ἐδῶ δὲν τὰ λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ ἀπέκαμε, οὔτε ἀπὸ κακία, ἀλλὰ γιὰ νὰ συγκρατήσῃ τὴ ράθυμη προαίρεσή τους καὶ νὰ βάλῃ μέσα τους περισσότερο φόβο, καταστῶντας πάγιους τοὺς νόμους πού ἔθεσε αὐτός, μὴ ἐπιτρέποντάς τους νὰ τοὺς μετακινοῦν πάντοτε.

«Γιατὶ ἐγὼ βαστάζω στὸ σῶμα μου τὰ σημάδια τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ».

Λαμπρότερα, λέγει, ἀπὸ κάθε λόγο καὶ κάθε φωνὴ ἀπολογουμαι μὲ τὰ σημάδια τοῦ Κυρίου πρὸς ἐκείνους πού λέγουν, ὅτι ὑποκρίνομαι ὡς πρὸς τὴν πίστη καὶ τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ ἀρέσω στοὺς ἀνθρώπους. «Στίγματα» ὀνομάζει τὶς πληγές, τὰ τραύματα πού δέχθηκε γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 18. «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί. Ἀμήν».

*Τῷ τελευταίῳ ῥήματι τούτῳ πάντα τὰ ἔμπροσθεν ἐπισφράγισεν. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, «μεθ' ὑμῶν», ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἀλλά, «μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν», ἀπάγων αὐτοὺς τῶν σαρκικῶν, καὶ πανταχοῦ δεικνὺς τοῦ Θεοῦ τὴν εὐεργεσίαν καὶ ἀναμνησκῶν τῆς χάριτος ἧς ἀπήλυσαν, δι' ἧς πάσης αὐτοὺς ἱκανὸς ἦν ἰουδαϊκῆς ἀπαγαγεῖν πλάνης. Τὸ γὰρ Πνεῦμα λαβεῖν, οὐ διὰ νομικῆς ἦν περιφανείας, ἀλλὰ διὰ τῆς κατὰ τὴν πίστιν
10 δικαιοσύνης.*

Ἐπιστολὴ πρὸς Γαλάτας.

Ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης,

Στίχων σγ'

Στίχ. 18. «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς εἶναι. ἀδελφοί, μετὸ πνεῦμα σας. Ἀμήν».

Μὲ αὐτὸν τὸν τελευταῖο λόγο ἐπισφράγισε ὅλα τὰ προηγούμενα. Γιατὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς «μαζί σας», ὅπως στήν περίπτωση τῶν ἄλλων, ἀλλὰ «μετὸ πνεῦμα σας», ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ τὰ σαρκικά, καὶ παντοῦ δείχνοντας τὴν εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπενθυμίζοντας τὴ χάρις ποὺ ἀπόλαυσαν, μετὴν ἧς ἡποία μπορούσε νὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ κάθε ἰουδαϊκὴ πλάνη. Γιατὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἔλαβαν ὄχι ἐξαιτίας τῆς λαμπρότητος τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς δικαίωσης ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστη.

Ἐπιστολὴ Πρὸς Γαλάτας.
Γράφτηκε ἀπὸ τὴ Ρώμη.
Ἀποτελεῖται ἀπὸ 293 στίχους.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Στίχ. 1-3. «Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ, τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ, καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ὡσπερ τὰ ἄλλα Θεοῦ ἔργα, οὕτω καὶ τὴν ἀποστολὴν τὴν ἑαυτοῦ ἐκ Θεοῦ μὲν φησιν, ἐνεργουμένην δὲ ὑπὸ Χριστοῦ, ὡς δυνάμεως ὄντος Θεοῦ.

Τὸ κεφάλαιον τῆς ἐπιστολῆς ἐστίν, τὸ διδάξαι αὐτοὺς περὶ τῆς Χριστοῦ χάριτος. Αὕτη δὲ ἡ χάρις ἐστὶν ἀνάληψις ἡμῶν ἐν αὐτῷ καὶ ἁγιασμός, καθὸ καὶ σῶμα αὐτοῦ γεγόναμεν, καὶ κεφαλὴν ἐσχήκαμεν αὐτόν. Τὸ δὲ αἷτιον ταύτης τῆς χάριτος, ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ, ἡ εἰς αἰῶνας ὑμνουμένη. Ἡ δὲ ὁδὸς ἡ εἰς ταύτην, ἡ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἀπολύτρωσις.

15 «Ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ».

Αὐτὸς ἔσται, φησὶν, ἡ εὐλογία ἡμῶν, τουτέστιν ἡ δωρεὰ ἡ παρὰ Θεοῦ, εἰς τὸ πνευματικῶν ἡμᾶς ἀπολαῦσαι ἀγαθῶν. Τούτων δὲ ἡ ἀπόλαυσις οὐκ ἔστιν ἐπὶ γῆς· ἐπεὶ οὐδὲ σαρκικαὶ αἱ 20 εὐλογίαι, ἀλλ' αἰδῖος τόπος αὐτοῖς ὁ οὐράνιος.

Στίχ. 4-5. «Καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ, προορίσας ἡμᾶς εἰς νίοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἑαυτόν».

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

Στίχ. 1-3. «Ὁ Παῦλος, ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μέ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πρὸς τοὺς ἁγίους πού ζοῦν στήν Ἔφεσο καί πιστεύουν στόν Ἰησοῦ Χριστό· χάρη καί εἰρήνη νά δίνεται σέ σᾶς ἀπό τόν Θεό Πατέρα μας καί τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό. Ἄς εἶναι εὐλογητός ὁ Θεός καί Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καί τὸ ἀποστολικό του ἀξίωμα λέγει ὅτι τοῦ ἔχει δοθεῖ ἀπό τόν Θεό, ἐνεργεῖται ὁμως ἀπό τόν Χριστό, σάν δύναμη τοῦ Θεοῦ πού εἶναι.

Ὁ σκοπός τῆς ἐπιστολῆς εἶναι νά διδάξει αὐτούς γιά τή χάρη τοῦ Χριστοῦ. Καί αὐτή ἡ χάρη εἶναι ἐκείνη πού ἀνέλαβε ἐμᾶς μέσα σ' αὐτόν καί μᾶς ἁγίασε, ἀφοῦ καί σῶμα αὐτοῦ ἐγίναμε καί κεφαλή μας ἐλάβουμε αὐτόν. Αἰτία αὐτῆς τῆς χάριτος εἶναι ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ πού ὑμνεῖται στοὺς αἰῶνες. Ἐνώ ἡ ὁδός πού ὀδηγεῖ σ' αὐτήν εἶναι ἡ ἀπολύτρωσή μας πού κατορθώθηκε μέ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

«Πού μᾶς εὐλόγησε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ στὰ ἐπουράνια μέ κάθε εὐλογία πνευματική».

Αὐτός θά εἶναι, λέγει, ἡ εὐλογία μας· δηλαδή ἡ δωρεὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, στὸ ν' ἀπολαύσομε πνευματικὰ ἀγαθὰ. Ἡ ἀπόλαυση αὐτῶν δέν συμβαίνει ἐπάνω στή γῆ, ἀφοῦ οἱ εὐλογίες δέν εἶναι σαρκικές, ἀλλὰ αἰώνιος τόπος γι' αὐτές εἶναι ὁ οὐράνιος.

Στίχ. 4-5. «Σύμφωνα μέ τήν ἐκλογή μας ἀπό αὐτόν πρὶν ἀπὸ τή δημιουργία τοῦ κόσμου, γιά νά εἶμαστε ἅγιοι καί ἄμεμπτοι ἐνώπιόν του, καθόσον ἀπὸ ἀγάπη μᾶς προόρισε νά εἶμαστε υἱοὶ του μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἐφανερώθη μὲν νῦν, προῦπηρχε δὲ ἐξ ἀρχῆς παρὰ Θεοῦ τοῖς ἐκλεκτοῖς ἐπινεμομένη, οὓς καὶ προώρισε παραστάτας εἶναι Θεοῦ διὰ τῆς δεδομένης ἀγιότητος.

«Κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, (Στίχ. 6) εἰς ἔ-
5 παινον δόξης χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἔχαρίτωσεν ἡμᾶς».

Ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐκουσίῳ χάριτι, οὐ τῇ ἐξ ἔργων ἡμῶν ἀντιδόσει, θέμενος ἡμᾶς υἱούς.

«Ἐν τῷ ἠγαπημένῳ, (Στίχ. 7-8) ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρω-
σιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κα-
10 τὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, ᾗς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν
πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει».

Ἐπειδὴ ἄνω καὶ κάτω λέγουσιν αἱ Γραφαί, ὅτι ὑπήκοος γέ-
γονεν τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, καὶ ἐπειδὴ ἔλεγεν ὁ Χριστός, «Ὁ
15 Θεός, Θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;», ἵνα μὴ τις ὑπολάβῃ ἀλη-
θῶς ἐγκαταλελειφθαι αὐτόν, εἰ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἡμῶν προσώπου
τάς τοιαύτας ἔλεγε φωνάς, τούτου χάριν πανταχοῦ ἠγαπημένον
καὶ ἀγαπητὸν αὐτόν ἡ θεία κηρύττει Γραφή.

Στίχ. 9. «Γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐ-
20 τοῦ».

Οὕτω γὰρ μόνως εἰς ἡμᾶς ἡ Χριστοῦ χάρις χωρεῖται διὰ τῆς
γνώσεως, ὃ ἐπὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν οὐκ ἐφαρμόζεται.

«Κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ, ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ (Στίχ. 10)
εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν».

25 Εὐδόκησε γὰρ ἐπὶ τῇ εὐεργεσίᾳ ταύτῃ πρὸ αἰῶνος, ὥριστο
δὲ αὐτῇ καὶ χρόνος, ὅτε τὰ προωρισμένα πέρασ ἐδέξατο ἱκανόν.

«Ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς
οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν αὐτῷ».

Ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος φανερώθηκε βέβαια τώρα, προϋπήρξε ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πλησίον τοῦ Θεοῦ, διανεμόμενη στοὺς ἐκλεκτούς, στοὺς ὁποίους προόρισε νὰ εἶναι παραστάτες τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν ἀγιότητα ποὺ τοὺς δόθηκε.

«Σύμφωνα μετὰ τὴν εὐαρέσκεια τοῦ θελήματος αὐτοῦ, (στίχ. 6) πρὸς ἔπαινο τῆς γεμάτης ἀπὸ δόξα χάριτός του, μετὰ τὴν ὁποία μᾶς γέμισε τόσο πλουσιοπάροχα».

Μᾶς γέμισε πλουσιοπάροχα μετὰ τὴν ἐκούσια χάρη του καὶ ὄχι δίνοντάς μας αὐτὴν ὡς ἀνταπόδομα γιὰ τὰ ἔργα μας, κάνοντάς μας υἱούς.

«Μὲ τὸν Ἀγαπημένο του, (στίχ. 7-8) μέσω τοῦ ὁποίου ἐλάβαμε τὴν ἀπολύτρωση μετὰ τὸ αἷμα του, τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν μας, σύμφωνα μετὰ τὸν πλοῦτο τῆς χάριτός του, τὴν ὁποία χάρισε σὲ μᾶς πλούσια μετὰ κάθε σοφία καὶ φρόνηση».

Ἐπειδὴ παντοῦ οἱ Γραφές λέγουν, ὅτι ἔδειξε ὑπακοὴν στὸν Πατέρα μέχρι θανάτου, καὶ ἐπειδὴ ἔλεγε ὁ Χριστός, «Θεέ μου, γιατί με ἐγκατέλειψες;»¹, γιὰ νὰ μὴ σκεφθεῖ κάποιος ὅτι πραγματικὰ ἐγκαταλείφθηκε αὐτός, ἂν καὶ βέβαια τὰ λόγια αὐτὰ τὰ ἔλεγε γιὰ τὸ δικό μας πρόσωπο, ἐξαιτίας αὐτοῦ ἢ ἀγία Γραφή κηρύττει αὐτὸν ὡς ἀγαπημένον καὶ ἀγαπητόν.

Στίχ. 9. «Καὶ μᾶς γνώρισε τὸ μυστήριο τοῦ θελήματός του».

Ἔτσι δηλαδὴ παρέχεται μόνο σὲ μᾶς ἡ χάρη τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴ γνώση, πρᾶγμα ποὺ δὲν συμβαίνει σ' ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν γνωρίζουν.

«Σύμφωνα μετὰ τὴν εὐαρέσκειά του, τὴν ὁποία προοσχεδίασε (στίχ. 10) ὁ ἴδιος γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ κατὰ τὸ πλήρωμα τῶν χρόνων».

Θέλησε δηλαδὴ αὐτὴν τὴν εὐεργεσίαν πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, καὶ ὁρίστηκε γι' αὐτὴν ἀπὸ πρὶν ὁ χρόνος, ὅταν δηλαδὴ τὰ προορισμένα ἔλαβαν ἱκανοποιητικὸ τέλος.

«Ὡστε τὰ πάντα, τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, νὰ ἐνωθοῦν μέσω τοῦ Χριστοῦ μετὰ αὐτόν».

1. Ψαλμ. 21, 1.

Ὅσον ὁ Ἀδὰμ ἀμαρτήσας ἀπεστερήθη τούτων πάντων, ἀ-
 νανέωσις γέγονεν ἐν Χριστῷ. Τίνων οὖν ἀπεστερήθη; Ἐφθαρ-
 τος ὢν, εἰς φθορὰν ἦλθε, καὶ ἀθάνατος ὢν, εἰς θάνατον, καὶ ἀπὸ
 παραδείσου, ἔξω παραδείσου. Ταῦτα οὖν προέκειτο παρὰ Θεῷ,
 5 εἰς τὸ ἀνακεφαλαιώσασθαι καὶ ἀνανεῶσαι, καὶ ὑπὲρ τούτων
 γέγονεν ὁ Μονογενὴς ἄνθρωπος, ἵνα καταλύσῃ θάνατον καὶ
 ἀνέλῃ τὴν φθορὰν καὶ τὴν ἀμαρτίαν ἐκβάλλῃ, ὃ καὶ γέγονε πα-
 ραγενομένου Χριστοῦ. Τὸ δέ, «ἐν τοῖς οὐρανοῖς», τούτον ἔχει
 τὸν τρόπον· ὅτι λύπη ἦν μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος τοῦ κόσμου
 10 ἀμαρτάνοντος τοῖς ἀγγέλοις, καὶ ὑπὸ κατάραν ὄντος καὶ δῆλον
 ἐν τῷ εἰπεῖν τὸν Κύριον, ὅτι «Χαρὰ ἐν οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ ἐνὶ
 ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι»· λέγει οὖν, ὡς ἐλθὼν ὁ Κύριος, καὶ τὰ
 ἐπὶ τῆς γῆς ἀνανέωσεν, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐκείνης παύσας
 τοὺς ἀγγέλους τῆς λύπης, ἧς ἐλυποῦντο ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων
 15 φθορᾷ. Ἀνήγαγε γὰρ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν προτέραν χαρὰν, τὴν ὑπὲρ
 τῶν σωζομένων.

Στίχ. 11-12. «Ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν, προορισθέντες κατὰ
 πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλήν τοῦ θελή-
 ματος αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον δόξης αὐτοῦ, τοὺς
 20 προηλπικότας ἐν τῷ Χριστῷ».

Ἐν Χριστῷ, φησί, γιγνόμενοι, μερὶς γινόμεθα Θεοῦ.

Στίχ. 13. «Ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθεί-
 ας, τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες
 ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ».

25 Τῶν προεγνωσμένων ἐστὲ καὶ ὑμεῖς, φησὶν, οἰκειούμενοι
 Χριστῷ δι' ὑπακοῆς, καὶ τῆς ἐπὶ τῇ ἀκοῇ πίστεως, καὶ τοῦ ἐπὶ τῇ
 πίστει σφραγισμοῦ, ὅς ἐστιν ὁμοίωσις πρὸς Χριστὸν διὰ τῆς τοῦ
 Πνεύματος μεταλήψεως. Παρὰ τίνος δὲ ἤκουσαν τὸν λόγον τῆς

Ἐκεῖνα πού στερήθηκε ὁ Ἄδὰμ ὅταν ἀμάρτησε, ὅλων αὐτῶν ἡ ἀνανέωση ἔγινε μὲ τὸν Χριστό. Ποιὰ λοιπὸν στερήθηκε; Ἐνῶ ἦταν ἄφθαρτος, περιέπεσε στὴ φθορά, καὶ ἐνῶ ἦταν ἀθάνατος, περιέπεσε στὸ θάνατο, καὶ ἀπὸ τὸν παράδεισο μέσα στὸν ὅποιο ζοῦσε, διώχθηκε ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισο. Αὐτὰ λοιπὸν ἦταν τὰ προοχεδιασμένα ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ νὰ ἐνωθοῦν δηλαδὴ καὶ νὰ ἀνανεωθοῦν, καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, γιὰ νὰ καταλύσει τὸν θάνατο, νὰ ἐξαφανίσει τὴ φθορά, καὶ νὰ ἐξαλείψει τὴν ἀμαρτία, πράγμα πού ἔγινε ὅταν ἦρθε ὁ Χριστός. Τὸ «στοὺς οὐρανοὺς» ἔχει τὴν ἐξῆς σημασία: Ὅτι δηλαδὴ ὑπῆρχε μεγάλη καὶ ἀκατάπαυστη λύπη στοὺς ἀγγέλους ἐπειδὴ ἀμάρτησε ὁ κόσμος καὶ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν κατάρα· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ αὐτὸ πού εἶπε ὁ Κύριος, ὅτι «χαρὰ γίνεται στὸν οὐρανὸ γιὰ ἓναν ἀμαρτωλὸ πού μετανοεῖ»². Λέγει λοιπὸν, ὅτι ὅταν ἦρθε ὁ Κύριος καὶ τὰ ἐπάνω στὴ γῆ ἀνανέωσε, καὶ τὰ ἐπάνω στὸν οὐρανὸ, σταματώντας ἐκεῖνη τὴ λύπη τῶν ἀγγέλων, λύπη πού ἐνιωθαν γιὰ τὴ φθορά τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ ἐπανεφέρε αὐτοὺς στὴν προηγούμενη χαρὰ, τὴ χαρὰ γιὰ ἐκείνους πού σώζονται.

Στίχ. 11-12. «Μέσω τοῦ ὁποίου ἐγίναμε κληρονόμοι ἐμεῖς πού προορισθήκαμε σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο ἐκείνου πού ἐνεργεῖ τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ θελήματός του, ὥστε νὰ εἴμαστε αἰτία ἐπαίνου τῆς δόξας του, ἐμεῖς πού προελπίσαμε στὸν Χριστό».

Πιστεύοντας, λέγει, στὸν Χριστό, γινόμαστε μερίδα τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 13. «Καὶ σεῖς, ἀφοῦ ἀκούσατε τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας, τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα τῆς σωτηρίας σας, καὶ πιστέψατε σ' αὐτό, ἐπισφραγίσθηκε ἡ πίστη σας μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα πού ὑποσχέθηκε ὁ Θεός».

Καὶ σεῖς, λέγει, εἴσατε ἀπὸ ἐκείνους πού προγνωρισθήκατε, ἐνούμενοι μὲ τὸν Χριστὸ μὲ τὴν ὑπακοὴ καὶ τὴν πίστη στὸ κήρυγμα πού ἀκοῦτε καὶ τὸν σφραγισμὸ τῆς πίστεώς σας, πού ἀποτελεῖ ὁμοίωση μὲ τὸν Χριστὸ διὰ τῆς μεταλήψεως τοῦ Πνεύματος. Ἀπὸ ποιὸν ἄλλον ἀκουσαν τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας, παρὰ ἀπὸ τὸν εὐαγγε-

2. Λουκᾶ 15, 10.

ἀληθείας, ἢ παρὰ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ; ἐκεῖ γὰρ ἐκήρυτ-
 τεν· διὸ καὶ ὑψηλότερον αὐτοῖς διαλέγεται ὁ Παῦλος, ἅτε ἐκ τῆς
 ἐκείνου διδασκαλίας προκατηροτισμένοις. Λίαν γὰρ ὑψηλὸς εἰς
 θεολογίαν ὁ ἀνήρ.

5 *Στίχ. 14.* «Ὅς ἐστὶν ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν εἰς ἀ-
 πολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ».

Ἄρραβῶνα λέγει ἀρχὴν κτήσεως. Φησὶν οὖν, ὡς Δεξαμένοι
 τὸ Πνεῦμα, ἠρξάμεθα ἤδη κτήματα εἶναι Χριστοῦ καὶ Θεοῦ.

Στίχ. 15-17. «Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ ἀκούσας τὴν καθ' ὑμᾶς πίστιν
 10 ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τῆς εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,
 οὐ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μνεΐαν ὑμῶν ποιούμενος ἐπι-
 τῶν προσευχῶν μου, ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ».

Ἀκηκοώς, φησί, τὴν πίστιν ὑμῶν, καθ' ἣν ἀναφέρεσθε εἰς
 15 Χριστόν, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν ἐπομένην τῇ πίστει, χάριν ἀναφέ-
 ρω ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ταύτην οὐκ εἰς ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ διὰ παντός.

«Ὁ Πατὴρ τῆς δόξης».

Τουτέστιν, ἀρχηγὸς παντός τοῦ διδομένου εἰς ἡμᾶς θείου
 χαρίσματος, ἅπερ ἐν Πνεύματι διὰ τοῦ Λόγου χορηγεῖται.

20 «Δῶν ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει
 αὐτοῦ, (Στίχ. 18) πεφωτισμένος τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας
 ὑμῶν εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς, τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ,
 καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγί-
 οῖς».

25 Τὸ ἐλλεῖπον ἦν ἡ σοφία καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἵνα λόγῳ καὶ
 σοφίᾳ πράττωσι τὰ τῆς ἀγάπης, εἰδότες, δι' ὃ πράττουσι καὶ ἐπι-
 ποίῳ τέλει, καὶ τίνων ἤδη κατηξίωνται κατὰ τὴν δοθεῖσαν χάριν.

Στίχ. 19. «Καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐ-
 τοῦ εἰς ἡμᾶς, τοὺς πιστεύοντας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους
 30 τῆς ἰσχύος αὐτοῦ».

λιστή Ἰωάννη; Γιατί ἐκεῖ κήρυττε ἐκεῖνος· γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς κατὰ τρόπο ὑψηλότερο, ἀφοῦ ἦταν προκαταρτισμένοι ἀπὸ τῆ διδασκαλία ἐκείνου. Γιατί ὁ ἄνδρας ἐκεῖνος ἦταν κάτοχος πάρα πολὺ ὑψηλῆς θεολογίας

Στίχ. 14. «Ὁ ὅποιος εἶναι ἀρραβώνας τῆς κληρονομίας μας πρὸς ἀπολύτρωση τῶν ἐκλεκτῶν του, ὥστε νὰ ἐπαινεῖται ἡ δόξα του».

Ἄρραβώνα ὀνομάζει τὴν ἀρχὴ τῆς ἀναγεννήσεώς μας. Λέγει λοιπόν, ὅτι μόλις δεχθήκαμε τὸ Πνεῦμα, ἀρχίσαμε ἀμέσως νὰ εἴμαστε κτήματα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ.

Στίχ. 15-17. «Γι' αὐτὸ καὶ ἐγώ, ὅταν ἄκουσα τὴν πίστη σας στὸν Κύριο τὸν Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀγάπη σας πρὸς ὅλους τοὺς πιστοὺς, δὲν παύω νὰ εὐχαριστῶ τὸν Θεὸ γιὰ σᾶς, μνημονεύοντάς σας κατὰ τὶς προσευχές μου, ὥστε ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἐχοντας ἀκούσει, λέγει, τὴν πίστη σας, μὲ τὴν ὁποία συνάπτεσθε μὲ τὸν Χριστό, καὶ τὴν ἀγάπη σας πρὸς ἀκολουθεῖ τὴν πίστη σας, εὐχαριστῶ τὸν Θεὸ γιὰ σᾶς, καὶ αὐτὸ δὲν τὸ κάμνω μὰ φορὰ, ἀλλὰ πάντοτε.

«Ὁ Πατέρας τῆς δόξας».

Δηλαδή ὁ χορηγὸς κάθε θείου χαρίσματος πρὸς δίνεται σὲ μᾶς, τὸ ὁποῖο χορηγεῖται ἀπὸ τὸ Λόγο διὰ τοῦ Πνεύματος.

«Νὰ σᾶς δώσει πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως γιὰ νὰ τὸν γνωρίσετε, (στίχ. 18) καὶ νὰ φωτίσει τὰ μάτια τῆς καρδιάς σας, ὥστε νὰ γνωρίσετε, ποιά εἶναι ἡ ἐλπίδα πρὸς συνοδεύει τὴν πρόσκλησή του, καὶ ποιὸς ὁ πλοῦτος τῆς δόξας τῆς κληρονομίας του ἀνάμεσα στοὺς ἁγίους».

Ἐκεῖνο πρὸς τοὺς ἔλειπε ἦταν ἡ σοφία καὶ ἡ γνώση, καὶ τὸ νὰ ἐκτελοῦν τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης μὲ λογικότητα καὶ σοφία, γνωρίζοντας γιὰ ποιὸ λόγο τὰ πράττουν καὶ γιὰ ποιὸ σκοπὸ, καὶ ποιά ἤδη καταξιώθηκαν νὰ λάβουν ἀπὸ τὴ χάρη πρὸς ἔχει δοθεῖ.

Στίχ. 19. «Καὶ πόσο ὑπερβολικὰ μεγάλη εἶναι ἡ δύναμή του σ' ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς, σύμφωνα μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς ἰσχυρῆς δυνάμεώς του».

Μεγίστην ὑπερβολὴν δυνάμεως λέγει, χορηγούσης εἰς ἡμᾶς τὴν νεκρῶν ζωοποίησιν. Μέγα γὰρ τὸ τοὺς ἐξ αἰῶνος ἀναστῆναι θνητούς, τῷ πλήθει ζῶντας δι' ὀλίγου παραστῆναι. Διὸ τοῖς ἀπίστοις ἄπιστος ἢ ὑπερβολή, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ἐν τῷ πλήθει 5 τῆς δυνάμεώς σου ψεύσσονται σε οἱ ἐχθροί σου..

Στίχ. 20-21. «Ἦν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου».

10 Ἐδειξε, φησὶν, ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὑπερβολὴν ᾧν ἡμῖν ἐχαρίσατο. «Συνήγειρεν γὰρ ἡμᾶς καὶ συνεκάθισεν ἐν Χριστῷ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις». Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἦν τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον δι' ἑαυτοῦ δεκτικὸν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐνεργείας, τῆς ζωοποιουῦ, ὅτι ἦν σῶμα θανάτου, τῆς ἁμαρτίας ἐν 15 αὐτῷ ἐγκατωκισμένης διὰ τὴν παράβασιν, διὰ τοῦτο ἴδιον αὐτὸ ὁ Μονογενὴς ἐποίησατο, ἵνα ἀναμάρτητον αὐτὸ φυλάξας, καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δόξης αὐτὸ παρασκευάσῃ γενέσθαι δεκτικόν. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ «συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

20 «Οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι (Στίχ. 22) καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ».

Διηνεκῆς ἢ δόξα, ἀρξαμένη μὲν ἀπὸ τοῦ παρόντος αἰῶνος, παρατείνουσα δὲ εἰς τὸν ἄπειρον αἰῶνα· ὅτι τοῦτο ἡ δύναμις τῆς ἀφθάρτου καὶ ἐνδόξου διαμονῆς ἡμῶν, τὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζω- 25 ῆς διαμένειν εἰς αἰῶνας.

«Καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ».

Ὡς μηκέτι τὰς οὐρανίους δυνάμεις εἶναι κεφαλὴν ἐφ' ἡμῖν, καθὸ καὶ ὑπὸ ἐπιτρόπους καὶ οἰκονόμους ἡμῶν, κατὰ τὴν ἱεράν τοῦ Ἀποστόλου φωνήν.

5. Ἐβρ. 1, 4· «τοσοῦτω κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσω διαφορώτερον παρ' αὐτούς κεκληρονόμηκεν ὄνομα».

Λέγει ὅτι εἶναι ὑπερβολικὰ μεγάλη ἡ δύναμή του, ἀφοῦ αὐτὴ χορηγεῖ σ' ἐμᾶς τὴ ζωοποίηση τῶν νεκρῶν. Γιατὶ εἶναι μεγάλο πρᾶγμα τὸ ν' ἀναστήσει τοὺς ἐπὶ αἰῶνες νεκρούς, τὸ νὰ παρουσιάσει μέσα σὲ μιὰ στιγμή ζωντανὰ πλήθη ἀνθρώπων νεκρῶν. Γι' αὐτὸ δὲν γίνεται πιστευτὴ ἀπὸ τοὺς ἄπιστους ἢ ὑπερβολή, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ: «μπροστὰ στὴ μεγάλη δύναμή του θὰ διαψευστοῦν καὶ θὰ ὑποταγοῦν οἱ ἐχθροὶ του»³.

Στίχ. 20-21. «Τὴν ὁποία ἔθεσε σὲ ἐνέργεια μὲ τὸν Χριστό, ὅταν τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς καὶ τὸν ἔβαλε νὰ καθίσει στὰ δεξιὰ του στὰ ἐπουράνια, πάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ δύναμη καὶ κυριότητα καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα ποὺ ὀνομάζεται».

Ἐδειξε, λέγει, σ' ἐμᾶς ὁ Θεὸς μὲ τὸν Χριστό τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὑπερβολὴ ἐκείνων ποὺ μᾶς χάρισε. Γιατὶ «μᾶς ἀνέστησε μαζί του καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ καθίσουμε μαζί μὲ τὸν Χριστό στὰ ἐπουράνια»⁴. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ σῶμα μας ἀπὸ μόνο του δὲν ἦταν ἐπιδεκτικὸ τῆς δύναμης καὶ τῆς ἐνέργειας τῆς ζωοποιοῦ, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἦταν σῶμα θνητό, ἀφοῦ ἡ ἁμαρτία κατοικοῦσε μέσα σ' αὐτὸ ἐξαιτίας τῆς παράβασης, γι' αὐτὸ ὁ Μονογενὴς ἔλαβε ὡς δικό του τὸ σῶμα μας, ὥστε, ἀφοῦ φυλάξει αὐτὸ ἀναμάρτητο, νὰ τὸ ἐτοιμάσει νὰ γίνῃ ἐπιδεκτικὸ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δόξας. Καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἀνέστησε αὐτὸ καὶ τὸ ἔβαλε νὰ καθίσει μαζί του στὰ ἐπουράνια».

«Ὁχι μόνο στὸν κόσμον αὐτό, ἀλλὰ καὶ στὸν μέλλοντα· (στίχ. 22) καὶ ὅλα τὰ ὑπέταξε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του».

Εἶναι διαρκὴς ἡ δόξα, κάνοντας ἀρχὴ ἀπὸ τὴν παροῦσα ζωὴ καὶ παρατεινόμενη στὸν ἄπειρο μέλλοντα αἰῶνα· γιατί αὐτὸ εἶναι ἡ δύναμη τῆς ἀφθαρτῆς καὶ ἐνδοξῆς διαμονῆς μας, τὸ νὰ διαμένῃ στὸν αἰῶνα ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς μας.

«Καὶ τοποθέτησε αὐτὸν ὡς κεφαλὴ στὴν Ἐκκλησία πάνω ἀπὸ ὅλους».

Γιὰ νὰ μὴ εἶναι πιά οἱ οὐράνιες δυνάμεις κεφαλὴ μας, ἔτσι ὅπως ὅταν βρισκόμαστε κάτω ἀπὸ ἐπιτρόπους καὶ διαχειριστές, σύμφωνα μὲ τὰ ἱερὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου⁵.

3. Ψαλμ. 65, 3.

4. Ἐφ. 2, 6.

Στίχ. 23. «Ὅτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ».

Σῶμα αὐτοῦ, ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν μετάληψιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

5 *«Τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου».*

Ἡ Ἐκκλησία ἐστὶν ἡ δεκτικὴ, φησί, τοῦ διήκοντος, τῶν οὐρανίων μὲν πάλαι, νῦν δὲ καὶ ἐπιγείων.

Στίχ. 23. «Ἡ ὁποία εἶναι σῶμα αὐτοῦ».

Σῶμα αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴ μετάληψη τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

«Τὸ συμπλήρωμα ἐκείνου ποὺ γεμίζει τὰ πάντα μὲ ὅλα».

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι, λέγει, ἐκείνη ποὺ δέχεται ἐκεῖνον ποὺ ἐπεκτείνεται σὲ ὅλα, στὰ οὐράνια παλαιότερα, ἐνῶ τώρα καὶ στὰ ἐπίγεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Στίχ. 1-5. «Καὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις, ἐν αἷς ποτε περιεπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς ἀπειθείας, ἐν οἷς καὶ 5 ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφημέν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἡμεῖς τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ὁ δὲ Θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν, συνεζωοποίησεν ἐν 10 τῷ Χριστῷ. Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι».

Ἐμᾶς φησί, τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἐξαιρέτους ὄντας τοῦ θανάτου διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐν ἣ ἔζητε ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος τοῦ ἄρχαντος διὰ τῶν εἰσπορευομένων ὑμῖν πονηρῶν ἐννοιῶν, ἐλέου ἀξιῶσας ὁ Θεὸς καὶ χάριτος ἐκουσίου, τὴν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ νεκρό- 15 τητα ὑμῶν μετέβαλεν εἰς ζωὴν κοινωνίᾳ τῇ πρὸς τὸν Χριστόν. Ὅπερ γάρ ἐστι τῷ Χριστῷ, τοῦτο εἰς ἡμᾶς χωρεῖ συναπτομένους αὐτῷ. Καὶ τοὺς ἔχοντας δὲ νόμον, τὰ ὅμοια τῶν ἐθνῶν πεπονθέναι, φησὶν, ἐν ἁμαρτίαις, ἵνα τὸ μέγεθος ἐνδείξηται τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, ὅτι τοὺς πάντας κρατούμενους ὑπὸ τῆς φθορᾶς διέ- 20 σωσε.

Στίχ. 6-8. «Καὶ συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν χρη-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Στίχ. 1-5 «Καὶ σᾶς πού ἦσασταν νεκροὶ ἕξαιτίας τῶν παραπτωμάτων σας καὶ τῶν ἁμαρτιῶν σας, μέσα στίς ὁποῖες ζήσατε κάποτε σύμφωνα μὲ τίς ἐπιθυμίες τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀκολουθώντας τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρα, τὸ πνεῦμα πού ἐνεργεῖ τώρα ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους πού δὲν πιστεύουν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὄλοι ἐμεῖς ζήσαμε κάποτε σύμφωνα μὲ τίς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας μας, ἐκτελώνοντας τὰ θελήματα τῆς σάρκας καὶ τῶν διανοιῶν μας, καὶ ἦμαστέ ἀπὸ τὴ φύση μας παιδιὰ ὀργῆς, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ. Ὁ Θεὸς ὅμως, ὄντας πλούσιος σὲ εὐσπλαχνία, ἕξαιτίας τῆς μεγάλης ἀγάπης του, μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἀγάπησε, ἂν καὶ ἦμασταν νεκροὶ ἕξαιτίας τῶν παραπτωμάτων μας, μᾶς ζωοποίησε μαζὶ μὲ τὸν Χριστό. Μὲ τὴ χάρη του εἴσαστε σωσμένοι».

Σᾶς, λέγει, πού προέρχεσθε ἀπὸ τοὺς Ἐθνικοὺς καὶ εἶχατε ξεχωρισθεῖ γιὰ τὸ θάνατο ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας μέσα στὴν ὁποία ζούσατε καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸν πονηρὸ δαίμονα πού κυριάρχησε σὲ σᾶς μὲ τὴν ἐπίδραση τῶν πονηρῶν ἐννοιῶν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς σᾶς κατέστησε ἄξιους τῆς εὐσπλαχνίας του τῆς ἐκούσιας χάριτός του, μετέβαλε τὴ νεκρότητά σας μέσα στὴν ἁμαρτία σὲ ζωὴ μὲ τὴν κοινωνία σας μὲ τὸν Χριστό. Γιατὶ ἐκεῖνο πού ὑπάρχει στὸν Χριστό, αὐτὸ εἰσχωρεῖ σὲ σᾶς μὲ τὴν ἔνωσή σας μ' Αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πού εἶχαν νόμο, ἔχουν πάθει, λέγει, τὰ ἴδια μὲ τοὺς ἔθνικοὺς ζώντας μέσα στίς ἁμαρτίες, γιὰ νὰ δείξει τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλαδὴ διέσωσε ὅλους πού βρισκόνταν κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῆς φθορᾶς.

Στίχ. 6-8. «Καὶ μᾶς ἀνέστησε μαζὶ του καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ καθίσουμε μαζὶ του στὰ ἐπουράνια μαζὶ μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ νὰ δείξει στοὺς μελλοντικοὺς αἰῶνες τὸν ὑπερβολικὸ πλοῦτο τῆς χάριτός του μὲ τὴν καλωσύνη του πού ἔδειξε πρὸς ἐμᾶς μέσω τοῦ Ἰη-

στότητι ἐφ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἡμῶν».

Σάρξ ἐσμεν τοῦ Χριστοῦ, καὶ μέλη καὶ σῶμα, καὶ κεφαλὴν ἡμῶν αὐτὸν ἔδωκεν ὁ Πατήρ. Ἦδη ἐσμέν ἐν οὐρανῷ, καθό ἐσμεν ἐν Χριστῷ, καὶ τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν ἔχομεν εἰς ὕστερον, ὅτε τὰ ἐν Χριστῷ ἀγαθὰ πρόεισιν εἰς τὸ ἐμφανές, ἀνεξήγητα ὄντα νυνὶ καὶ ἀνεξαρίθμητα· διὸ καὶ πλουτοῦν αὐτὸν λέγει χάριτος ὑπερβάλλοντα

«Θεοῦ τὸ δῶρον».

10 Χάρις τὸ παρὰ Θεοῦ, πίστις τὸ παρ' ἡμῶν. Ὅθεν οὖν οἷς μὴ πάρεστι τὸ δεκτικόν, οὐδὲ ἡ χάρις παραγίνεται. Οὐκ ἐξ ἡμῶν οὖν, ἀλλὰ Θεοῦ τὸ δῶρον οὐκ ἐν τῷ λαμβάνοντι, ἀλλ' ἐν τῷ δίδόντι τὸ εὐεργετῆσαι.

Στίχ. 9. «Οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι».

15 Ὅτι καὶ τῶν ἔργων ὄντων, οὐκ ἐξ αὐτῶν ἡ σωτηρία, καὶ μὴ ὄντων, παρεγένετο τοῖς πιστεύουσι τῆς σωτηρίας ἡ κοινωνία.

Στίχ. 10. «Αὐτοῦ γὰρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοιμάσεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν..

20 Οὐχ ἑαυτούς, φησί, καινὴν κτίσιν ἀπεργαζόμεθα· οὐδὲ γὰρ δυνατόν. Ἀλλ' ὁ κτίζων ἡμᾶς ἐστὶ Θεός ἐν Χριστῷ, οὗ τὴν ὁμοίωσιν ἐπιτελοῦμεν τῇ μιμήσει τῶν ἔργων, ἅπερ αὐτὸς εἰργάσατο, προετοιμάζων ἡμῖν τὴν μετάληψιν καὶ ὁμοίωσιν.

Στίχ. 11. «Διὸ μνημονεύετε, ὅτι ὑμεῖς ποτὲ τὰ ἔθνη ἐν σαρκί».

25 Ἐπειδὴ ἡ τῶν προτέρων ἀνάμνησις τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος εὐχαριστίαν κατασκευάζει, μνημονεύειν ἐκείνων παρακελεύεται.

«Οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ἀπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν

σοῦ Χριστοῦ. Γιατί μὲ τὴ χάρη του ἔχετε σωθεῖ διὰ τῆς πίστεώς σας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν ὀφείλεται σὲ σᾶς».

Εἴμαστε σάρκα τοῦ Χριστοῦ καὶ μέλη καὶ σῶμα, καὶ αὐτὸν μᾶς ἔδωσε ὁ Πατέρας ὡς κεφαλὴ μας. Ἦδη βρισκόμαστε στὸν οὐρανό, ἀφοῦ ὑπάρχομε μέσα στὸν Χριστό, καὶ θὰ ἔχομε ἀργότερα καὶ τὴν ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν, ὅταν τὰ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἀγαθὰ θὰ φανερωθοῦν, τὰ ὁποῖα τώρα εἶναι ἀνεξήγητα καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἀριθμηθοῦν· γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζει αὐτὸν «ὑπερβολικὸ πλοῦτο τῆς χάριτός του».

«Ἄλλ' εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ».

Χάρη τὸ προσφερόμενο ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, πίστη τὸ προσφερόμενο ἀπὸ μᾶς. Ἄρα λοιπὸν, σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ὑπάρχει τὸ δεκτικὸ, οὔτε ἡ χάρη ἔρχεται. Δὲν ἐξαρτᾶται λοιπὸν ἀπὸ μᾶς, ἀλλ' εἶναι Θεοῦ τὸ δῶρο. Ἡ εὐεργεσία δὲν γίνεται ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὴν λαμβάνει, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο δίνεται.

Στίχ. 9. «Ἡ σωτηρία δὲν ὀφείλεται στὰ ἔργα, γιὰ νὰ μὴ καυχῆθῃ κάποιος».

Ὅτι δηλαδή καὶ ὅταν ὑπάρχουν τὰ ἔργα, ἡ σωτηρία δὲν ὀφείλεται σ' αὐτά, καὶ ἐνῶ δὲν ὑπῆρχαν αὐτά, δόθηκε ἡ κοινωνία τῆς σωτηρίας σὲ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν.

Στίχ. 10. «Γιατὶ αὐτοῦ δημιουργημα εἴμαστε, ἔχοντας δημιουργηθεῖ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ ἔργα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα προετοίμασε ὁ Θεός, γιὰ νὰ ρυθμίσομε τὴν πορεία τῆς ζωῆς μας σύμφωνα μ' αὐτά».

Δὲν κάμνομε, λέγει, τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐμεῖς καινούργια κτίση, γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ μᾶς δημιουργεῖ εἶναι ὁ Θεός διὰ τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁμοίωση τοῦ ὁποῖου κατορθώνομε μιμούμενοι τὰ ἔργα ποὺ ἐκεῖνος ἐπετέλεσε, προετοιμάζοντας γιὰ μᾶς τὴ μετάληψη καὶ τὴν ὁμοίωση.

Στίχ. 11. «Γι' αὐτὸ νὰ θυμᾶσθε, ὅτι κάποτε σεῖς οἱ ἔθνικοι ὡς πρὸς τὴ σάρκα».

Ἐπειδὴ ἡ ἀνάμνηση τῶν προηγουμένων προετοιμάζει τὴν εὐχαριστία γιὰ τὴν παροῦσα κατάσταση, δίνει ἐντολὴ νὰ θυμοῦνται ἐκεῖνα.

«Ποὺ ὀνομάζεσθε ἀπερίτμητοι ἀπὸ τὴ λεγόμενη περιτομὴ ποὺ

σαρκί χειροποιήτου. (Στίχ. 12) ὅτε ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν».

Σαρκικὸν ἰδίωμα ἢ ἀκροβυστία καὶ ἡ περιτομή· τὰ δὲ σαρκικὰ οὐκ ὄντως ὄντα ἐστί. Διὸ «λεγόμενα» εἶπεν αὐτά. Οἶδε γὰρ τὴν ἀληθῆ περιτομήν, τὴν ἐν καρδίᾳ περιαιρέσιν τῶν ἐπιγινόμενων τῇ καρδίᾳ παρὰ τὴν φυσικὴν κατασκευήν. Εἰ δὲ τοῦτο περιτομὴ ἀληθῆς, ἀκροβυστία ἀληθῆς ἐστὶν ἢ τῆς καρδίας ἀκαθαρσία.

10 «Τῆς ἐπαγγελίας ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ».

Διάφοροι μὲν αἱ ἐπαγγελίαι, ὥσπερ καὶ αἱ διαθήκαι. Μίαν δὲ αὐτὴν εἶπε, καθὸ πάντας εἰς ἐν ἄγει Χριστός.

Στίχ. 13. «Νυνὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὑμεῖς οἱ ποτε ὄντες μακρὰν, 15 ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ.

Μακρὰν ἤμεν Θεοῦ τῇ ζωῇ τῇ κοσμικῇ διωρισμένοι. Ταύτης δὲ λύσιν εἰργάσατο ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ τούτῳ συμμορφούμενοι, οὐκέτι μακρὰν εἰσι Θεοῦ, ἀλλ' ἐγγύτητα λαμβάνουσι τὴν ἐν πνεύματι, «συσταυρούμενοι Χριστῷ», κατὰ τὸν 20 Ἀπόστολον.

Στίχ. 14-15. «Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἓν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἐχθρὰν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ».

25 Τὸ διορίζον ἐξέκοψεν ἐκ μέσου, ὅπερ ἐστὶ σὰρξ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἁμαρτίαν, πάντῃ μὲν ἀπαλλοτριούσα τοὺς οὐδὲ νόμον χωριζομένους ἀπὸ τῆς σαρκικῆς κακίας, οὐ μὴν οὐδὲ τοὺς ὑπὸ

γίνεται στή σάρκα ἀπὸ χέρι ἀνθρώπινο, (στίχ. 12) ὅτι ζούσατε κατὰ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο χωρὶς τὸν Χριστό, ἀποξενωμένοι ἀπὸ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ὄντας ξένοι ἀπὸ τὶς ὑποσχέσεις τῆς διαθήκης».

Ἡ ἀκροβυστία καὶ ἡ περιτομὴ εἶναι σαρκικὸ γνῶρισμα, καὶ τὰ σαρκικὰ δὲν εἶναι πραγματικὰ ὑπαρκτὰ πράγματα. Γι' αὐτὸ ὀνόμασε αὐτὰ «λεγόμενα». Γιατὶ γνωρίζει τὴν ἀληθινὴν περιτομή, τὴν ἀφαίρεση ἀπὸ τὴν καρδιὰ ἐκείνων ποὺ δημιουργοῦνται στὴν καρδιὰ ἀντίθετα πρὸς τὴ φυσικὴ κατασκευή. Κι ἂν αὐτὸ εἶναι ἀληθινὴν περιτομή, τότε ἀληθινὴ ἀκροβυστία εἶναι ἡ ἀκαθαρσία τῆς καρδιᾶς.

«Μὴ ἔχοντας ἐλπίδα τῆς ὑπόσχεσης καὶ ὄντας ἄθεοι μέσα στὸν κόσμο».

Διαφορετικὲς βέβαια οἱ ὑποσχέσεις, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ διαθήκες. Καὶ εἶπε αὐτὴν μία, καθόσον ὁδηγεῖ ὁ Χριστὸς ὅλους σὲ ἓνα.

Στίχ. 13. «Ἄλλὰ τώρα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, σεῖς ποὺ κάποτε βρισκόσταν μακριά, ἦρθατε κοντὰ μέσω τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ».

Ἦμασταν μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό, χωρισμένοι ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὴν κοσμικὴ ζωή. Ἄλλὰ τὴν κατάλυση αὐτῆς τῆς ζωῆς τὴν ἐπέτυχε ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν λάβει τὴν ἴδια μορφή μὲ αὐτόν, δὲν βρίσκονται πιά μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλ' ἀποκτοῦν τὴ δυνατότητα νὰ βρίσκονται κοντὰ πνευματικά, σταυρούμενοι μαζὶ μὲ τὸν Χριστό, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο.

Στίχ. 14-15. «Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας, ποὺ ἔνωσε τὰ δύο μέρη σὲ ἓνα, καὶ ἀφοῦ γκρέμισε τὸ μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ, δηλαδή τὴν ἔχθρα, μὲ τὴ σάρκα του, κατάργησε τὸ νόμο τῶν ἐντολῶν ποὺ συνίστατο σὲ διαταγές, γιὰ νὰ κτήσει τὰ δύο αὐτὰ μέρη στὸν ἑαυτό του».

Ἐκοψε καὶ τὸ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴ μέση ἐκεῖνο ποὺ χώριζε, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ σάρκα ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτήν, ἀποξενώντας τελείως ἐκείνους ποὺ δὲν χωρίζονται ἀπὸ τὴ σαρκικὴ κακία οὔτε μὲ τὸ νόμο, ἀλλὰ καὶ μὴ ἀφήνοντας καθαρούς

νόμον ὄντας καθαρὸς ἀφιεῖσα τῆς δι' αὐτὴν ἀλλοτριώσεως. Ὅθεν ὁ τὴν ἁμαρτίαν θύων τὴν διὰ σαρκός, ἅμα καὶ τὸν νόμον περιεῖλε τὸν ἐπὶ σαρκὶ τεθέντα. Ἀντεισήγαγε δὲ ἀντὶ νόμου δόγμα, ὅπερ ἐστὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐκούσιον εἰς λατρείαν Θεοῦ.

5 «Εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, (στίχ. 16–17) καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ, καὶ ἐλθῶν».

Τοῦ σταυροῦ πέρας ἐπιθέντος τῇ ζωῇ τῇ παρούσῃ, καὶ τὴν σάρκα περιτεμόντος, εἷς ἄνθρωπος ἀποδείκνυται πᾶς ὁ κατὰ
10 Χριστὸν χαρακτηριζόμενος, εἴτε ἐν περιτομῇ, εἴτε ἐν ἀκροβυστία κατὰ τὴν καινὴν ζωὴν. Θανάτῳ μὲν οὖν τὸ σῶμα παραδοθέν, τὴν ἔχθραν ἔλυσεν· εἰς ζωὴν δὲ ἀναστάν, τὴν φιλίαν εἰς αἰῶνα κατεσκεύασεν.

«Εὐηγγελίσασατο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγύς».

15 Μακρὰν τὰ ἔθνη φησὶ διὰ τὴν πλάνην, ἐγγύς δὲ τοὺς διὰ νόμου τοῦ Χριστοῦ διδασκομένους μυστήριον.

Στίχ. 18–20. «Ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφοτέρω, ἐν ἐνὶ πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα. Ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολιταὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι
20 τοῦ Θεοῦ, ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Οὐδὲν μᾶλλον ἡμῶν, φησὶν, οἰκείως ἔχουσι πρὸς Θεὸν οἱ πρότερον ὄντες ἐγγύς, ἀλλὰ μίαν ἀμφοτέρων προσαγωγὴν, δι' ἐνὸς ἁγίου Πνεύματος. Ἐν ἐνὶ δὲ σώματι προειπῶν ἡμᾶς κατηλ-
25 λάχθαι Θεῷ, νῦν ἐν ἐνὶ πνεύματι προῆχθαι Θεῷ φησὶ, μετόχους δεικνύων τοῦ ἐνὸς Πνεύματος διὰ τοῦ ἐνὸς σώματος γενομέ-

οὔτε ἐκείνους πού ζοῦν κάτω ἀπό τὸ νόμο λόγω τῆς ἀποξένωσης ἐξαιτίας αὐτῆς. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος πού κατέλυσε τὴν ἁμαρτία μετὰ τὴν σάρκα του, κατάργησε συγχρόνως καὶ τὸ νόμο πού εἶχε τεθεῖ γιὰ τὴν σάρκα, καὶ ἀντὶ τοῦ νόμου εἰσήγαγε στὴ θέση αὐτοῦ ἓνα νέο δόγμα, πού συνίσταται στὴν ἐκούσια λατρεία τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ψυχὴν.

«Ἐναν καινούργιο ἄνθρωπο, παρέχοντας εἰρήνη, (στίχ. 16-17) καὶ νὰ συμφιλιώσει μετὰ τὸν Θεὸ καὶ τὰ δύο μέρη διὰ τοῦ σταυροῦ σὲ ἓνα σῶμα, θανατώνοντας τὴν ἔχθρα μετὰ αὐτό, καὶ ἀφοῦ ἦρθε».

Ἄφοῦ ὁ σταυρὸς ἔθεσε τέλος στὴν παροῦσα ζωὴ καὶ περιέτεμε τὴν σάρκα, καθίσταται στὴν νέα ζωὴ ἓνας ἄνθρωπος ὁ καθένας πού ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν, εἴτε δέχθηκε περιτομήν, εἴτε ἀκροβυστία. Μετὰ τὸ νὰ παραδοθεῖ τὸ σῶμα στὸ θάνατο κατέλυσε τὴν ἔχθρα, ἐνῶ μετὰ τὸ ν' ἀναστηθεῖ καὶ νὰ ἔλθει στὴν ζωὴ ἔθεσε τὴν ἀρχὴν τῆς φιλίας στὸν αἰῶνα.

«Κήρυξε τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα τῆς εἰρήνης σὲ σᾶς πού ἦσατε μακριὰ καὶ στοὺς πλησίον».

Ὡς μακριὰ εὐρισκόμενους ὀνομάζει τοὺς ἐθνικοὺς ἐξαιτίας τῆς πλάνης, ἐνῶ ὡς πλησίον ἐκείνους πού διδάσκονται τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ νόμου.

Στίχ. 18-20. «Γιατὶ μέσω αὐτοῦ ὀδηγούμεστε καὶ οἱ δύο μετὰ τὸ ἓνα Πνεῦμα πρὸς τὸν Πατέρα. Ὡστε λοιπὸν δὲν εἴσατε πλέον ξένοι καὶ παρεπίδημοι, ἀλλὰ συμπολίτες τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, πού ἔχετε οἰκοδομηθεῖ ἐπάνω στὸ θεμέλιον τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν, τοῦ ὁποίου ἀκρογωνιαῖος λίθος εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός».

Καθόλου περισσότερο ἀπὸ μᾶς οἰκεῖοι πρὸς τὸν Θεὸ δὲν εἶναι, λέγει, ἐκεῖνοι πού προηγουμένως βρισκόνταν πλησίον αὐτοῦ, ἀλλὰ μία εἶναι ἡ εἴσοδος καὶ τῶν δύο πρὸς αὐτόν, πού γίνεται μετὰ τὸ ἓνα ἅγιον Πνεῦμα. Ἄφοῦ εἶπε προηγουμένως ὅτι μετὰ ἓνα σῶμα συμφιλιωθήκαμε μετὰ τὸν Θεό, τώρα λέγει ὅτι μετὰ ἓνα Πνεῦμα ἔχομε ὀδηγηθεῖ στὸν Θεό, δείχνοντας ὅτι ἔχουν γίνει διὰ τοῦ ἑνὸς σώματος μέτοχοι τοῦ ἑνὸς Πνεύματος. Οἰκεῖα εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ χρησι-

νους. Ἔχει δὲ καὶ ἡ τῶν ὀνομάτων παράληψις οἰκειῶς. Ὅπου μὲν γὰρ καταλλαγὴν εἶπε, «Θεὸν» εἶρηκεν, ὅπου δὲ «προσαγωγὴν» λέγει, «Πνεῦμα» καλεῖ.

Στίχ. 21. «Ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη, αὕξει
5 εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ».

Παραδείγματι χρώμενος τῷ γωνιαίῳ λίθῳ, τῷ τὴν ὅλην οἰκοδομὴν ὑποστηρίζοντι, διδάσκει ὅτι ἐν Χριστῷ στηριζόμεθα. «Λίθον» δὲ εἰπὼν καὶ συνάρτησιν αὐτοῦ τὴν πρὸς τοὺς οἰκοδομουμένους, τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμογένειαν ἔδειξε τῆς κατὰ σάρκα
10 γεννήσεως τοῦ Μονογενοῦς. «Ἐπειδὴ» γάρ, φησί, «τὰ παιδιά κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν».

Στίχ. 22. «Ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι».

15 Ναῶ δηλονότι.

μοποίηση τῶν ὀνομάτων. “Ὅπου δηλαδή χρησιμοποίησε τὴ λέξη “συμφιλίωση” ἀνέφερε “τὸν Θεό”, ἐνῶ ὅπου χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη “εἴσοδος”, ἀναφέρει “τὸ Πνεῦμα”.

Στίχ. 21. «Ἐπάνω στὸν ὁποῖο συναρμολογεῖται ὅλη ἡ οἰκοδομὴ καὶ αὐξάνει σὲ ναὸ στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

Χρησιμοποιώντας τὸ παράδειγμα τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου ποὺ ὑποστηρίζει ὅλη τὴν οἰκοδομὴ, διδάσκει ὅτι στηριζόμαστε ἐπάνω στὸν Χριστό. Λέγοντας «λίθο» καὶ σύνδεση αὐτοῦ μὲ τοὺς οἰκοδομώμενους, ἔδειξε τὴν κοινὴ καταγωγὴ αὐτοῦ μὲ μᾶς, τὴν ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση γέννηση τοῦ Μονογενοῦς. Γιατὶ λέγει, «Ἐπειδὴ τὰ παιδιά ἔχουν αἷμα καὶ σάρκα, καὶ αὐτὸς κατὰ παρόμοιο τρόπο ἔλαβε αὐτὰ τὰ ἴδια»⁶.

Στίχ. 22. «Στὸν ὁποῖο καὶ σεῖς συνοικοδομεῖσθε, γιὰ νὰ γίνετε διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τόπος κατοικίας τοῦ Θεοῦ».

Στὸ ναὸ δηλαδή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Στίχ. 1-3. «Τούτου χάριν ἐγὼ Παῦλος ὁ δέσμιος τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ, ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν, εἴ γε ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς, ὅτι κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνώρισέ μοι τὸ μυστήριον».

5 Ταύτης, φησίν, τῆς εἰς ὑμᾶς χάριτος ὑπηρέτης ἐγὼ καὶ ἀγωνιστῆς ἄχρι δεσμῶν, καὶ διὰ τοῦτο μυστήριον ἀπεκαλύφθη, ἵνα εἰς ὑμᾶς ἐξαγγελθῆ δι' ἐμοῦ.

Στίχ. 3-4. «Καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ· (στίχ. 4) πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστη-
10 ρίῳ τοῦ Χριστοῦ.

Βραχὺς ὁ λόγος, φησί, καὶ σύντομος ἢ διδασκαλία, καὶ ὀλίγον τὰ πολλὰ σπερματικῶς ἐδίδαξε, τοσοῦτον ἀποκαλύψας, ἐφ' ὅσον καὶ συνιέναι δύνασθε· συνιέναι δὲ ἐκ πλείονος ἀναγνώσεως, οὐκ ἐκ παρέργου ἢ παραδρομῆς.

15 Στίχ. 5-7. «Ὁ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνώρισθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν Πνεύματι, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα, καὶ σύσσωμα καὶ συμμετόχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, οὗ ἐγενόμην διάκονος κατὰ τὴν δωρεάν
20 τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, τὴν δοθεισάν μοι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ».

Καὶ λαλούμενον γὰρ ἐν προφήταις μυστήριον ἦν ἐξεπλήττοντο γοῦν οἱ μετὰ τοῦ Πέτρου. Καὶ αὐτὸς δὲ τότε ὁ Πέτρος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Στίχ. 1-3. «Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἐγὼ ὁ Παῦλος, ὁ φυλακισμένος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ σᾶς τοὺς ἔθνικούς, ἐφόσον βέβαια ἔχετε ἀκούσει γιὰ τὴν οἰκονομία τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ποὺ συνέβηκε σὲ μένα γιὰ χάρη σας, ὅτι δηλαδή κατ' ἀποκάλυψη μοῦ γνώρισε τὸ μυστήριον».

Αὐτῆς, λέγει, τῆς πρὸς ἐσᾶς χάριτος τοῦ Θεοῦ ὑπηρετῆς εἶμαι ἐγὼ καὶ ἀγωνιστῆς μέχρι σὲ σημεῖο ποὺ νὰ εἶμαι καὶ φυλακισμένος, καὶ γι' αὐτὸ μοῦ ἀποκαλύφθηκε τὸ μυστήριον, γιὰ νὰ ἐξαγγελεῖ ἀπὸ μένα καὶ σὲ σᾶς.

«Ὅπως σᾶς ἔγραψα μὲ συντομία προηγουμένως, (στίχ. 4) ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπορεῖτε, διαβάζοντάς τα, νὰ ἐννοήσετε πῶς ἀντιλαμβάνομαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ».

Βραχὺς ὁ λόγος, λέγει, καὶ σύντομη ἢ διδασκαλία, καὶ μὲ λίγα δίδαξα σπερματικὰ τὰ πολλά, ἀποκαλύπτοντάς σας τόσα μόνον, ὅσα μπορεῖτε καὶ νὰ ἐννοήσετε, καὶ θὰ τὰ ἐννοήσετε μετὰ ἀπὸ περυσότερη ἀνάγνωση, καὶ ὄχι κάνοντάς το αὐτὸ ὡς πάρεργον καὶ ἐπιφανειακά.

Στίχ. 5-7. «Τὸ ὁποῖον δὲν ἔγινε γνωστὸ στοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἄλλων γενεῶν, ὅπως ἀποκαλύφθηκε τώρα διὰ τοῦ Πνεύματος στοὺς ἁγίους Ἀποστόλους αὐτοῦ καὶ τοὺς Προφῆτες, ὅτι δηλαδή οἱ ἔθνικοὶ εἶναι συγκληρονόμοι καὶ σύσσωμοι καὶ συμμετοχοὶ τῆς ὑποσχέσεως αὐτοῦ, ποὺ πραγματοποιεῖται στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ὁποίου ἔγινε ὑπηρετῆς σύμφωνα μὲ τὴ δωρεὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ποὺ μοῦ δόθηκε σύμφωνα μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς δυνάμεως αὐτοῦ».

Καὶ κηρυττόμενον δηλαδή ἀπὸ τοὺς προφῆτες ἦταν μυστήριον· γιὰτὶ ἔμειναν κατάπληκτοι οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Πέτρο. Ἀλλὰ καὶ ὁ

συνίει διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἀποκαλύψεως, ὅτι καὶ τὰ ἔθνη προσδέδεκται ὁ Θεός. Ἐν ἀδήλω γὰρ ἔτι τὰ τῶν προφητῶν ἔκειτο, καὶ δι' αἰνιγμάτων τὰ πολλὰ καὶ τῆς πείρας ἐπίγνωσιν ἔμενεν. Τοῖς οὖν μετόχοις, φησί, τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος σαφῆς ἀποκεκάλυπται νῦν ἡ κοινωνία τῶν ἐθνῶν, ἢ πρὸς τὸν Ἰσραήλ, εἰς τὴν ἐπαγγελίαν τὴν αὐτὴν εἰσαγομένων καὶ τῶν ἐθνῶν, διὰ τὴν μίαν εἰς Χριστὸν προσαγωγὴν.

Στίχ. 8. «Ἐμοὶ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἀγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι».

10 «Ἐλάχιστον» τῶν ἀγίων ἑαυτὸν καλεῖ, διὰ τὸ προδιῶξαι τὴν Ἐκκλησίαν, προτιμότερους ἑαυτοῦ τιθεὶς τοὺς προκεκλημένους, καὶ πρὸ ἐκχύσεως ἀγίων αἱμάτων τὴν ἀποστολὴν ἐγχειρισθέντας.

«Τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ, (στίχ. 9) καὶ 15 φωτίσαι πάντας, τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Πλοῦτον ἀμέτρητον Χριστοῦ λέγει, τὴν τοῦ παντός κόσμου σωτηρίαν, «οἰκονομίαν δὲ τοῦ μυστηρίου» τὴν ἀνάληψιν πάντων ἀνθρώπων εἰς ἓνα Χριστόν. Τοῦτο δὲ τὸ μυστήριον, φησὶν, οὐχ ὕστερον ἐπεσκέφθη παρὰ Θεῷ, ὅτι μηδὲν ἐπιγενόμενον βούλημα παρ' αὐτῷ, ἀλλὰ αἰώνιον ἅπαν, ἅμα τῷ κτίζειν, καὶ τὴν σωτηρίαν καταβαλλομένῳ.

Στίχ. 10. «Ἵνα γνωρισθῆ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις 25 ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ».

Ἵνα οἱ ἄρχοντες, φησί, τοῦ κόσμου, οἱ τὴν σοφίαν ἀγνοήσαντες, τὴν πρὸς ἡμᾶς προορισθεῖσαν, ἐπιγνώσι νῦν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομουμένης τὸν κτίστην τῆς νέας κτίσεως, πέ-

ἴδιος ὁ Πέτρος κατανόησε ὕστερα ἀπὸ ἀποκάλυψη τοῦ Πνεύματος, ὅτι καὶ οἱ ἔθνη εἶναι ἀποδεκτοὶ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ ἦταν ἀκόμη ἄγνωστα τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοὺς προφῆτες καὶ τὰ περισσότερα γίνονταν γνωστὰ μὲ αἰνίγματα καὶ ἀπὸ τὴν πείρα. Σὲ ἐκείνους λοιπὸν ποὺ εἶναι μέτοχοι, λέγει, τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος μὲ σαφήνεια ἀποκαλύπτεται τώρα ἡ κοινωνία τῶν ἐθνικῶν μὲ τοὺς Ἰσραηλίτες, μὲ τὴν εἰσαγωγή καὶ τῶν ἐθνικῶν στὴν ἴδια τὴν ἐπαγγελία πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτες, ἐπειδὴ μία εἶναι ἡ εἴσοδος ποὺ ὁδηγεῖ στὸν Χριστό.

Στίχ. 8. «Σ' ἐμένα τὸν πιὸ ἀσήμαντο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁγίους δόθηκε αὐτὴ ἡ χάρις, νὰ κηρύξω στοὺς ἐθνικοὺς τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα».

Ὁνομάζει τὸν ἑαυτὸ «πιὸ ἀσήμαντο ἀπὸ τοὺς ἁγίους», ἐπειδὴ καταδίωξε προηγουμένως τὴν Ἐκκλησία, θεωρώντας πιὸ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του ἐκείνους ποὺ κλήθηκαν στὸ Εὐαγγέλιο πρὶν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἀνατέθηκε ἡ ἀποστολή σ' αὐτοὺς πρὶν ἀπὸ τὸ χύσιμο τῶν ἁγίων αἱμάτων.

«Γιὰ τὸν ἀνεξιχνίαστο πλοῦτο τοῦ Χριστοῦ, (στίχ. 9) καὶ νὰ φωτίσω ὅλους, γιὰ τὸ πιὸ εἶναι τὸ σχέδιο τοῦ μυστηρίου ποὺ ἦταν κρυμμένο πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες μέσα στὸν Θεὸ ποὺ δημιούργησε τὰ πάντα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἀμέτρητο «πλοῦτο τοῦ Χριστοῦ» ὀνομάζει τὴ σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου, ἐνῶ «οἰκονομία τοῦ μυστηρίου» τὴν ἀνάληψη ὅλων τῶν ἀνθρώπων στὸν ἕνα Χριστό. Καὶ αὐτὸ τὸ μυστήριον, λέγει, δὲν τὸ συνέλαβε στὴ σκέψη του ὁ Θεὸς ἀργότερα, γιατί καμμιά σκέψη δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν ποὺ νὰ ἔχει συλληφθεῖ μεταγενέστερα, ἀλλ' εἶναι ὅλο αἰῶνιο, στὸ ὁποῖο συγχρόνως μὲ τὴ δημιουργία ἔχει συλληφθεῖ καὶ τὸ σχέδιο τῆς σωτηρίας.

Στίχ. 10. «Γιὰ νὰ γίνει γνωστὴ τώρα στὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐπουράνιες ἐξουσίες μέσω τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλη σοφία τοῦ Θεοῦ».

Ὡστε, λέγει, οἱ ἄρχοντες τοῦ κόσμου, ποὺ ἀγνόησαν τὴ σοφία ποὺ ὀρίσθηκε ἀπὸ πρὶν γιὰ μᾶς, νὰ γνωρίσουν τώρα, ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ποὺ οἰκοδομεῖται, τὸν δημιουργὸ τῆς νέας δημιουργίας, ὁ

ρας μὲν ἐπιθέντα τῇ προτέρᾳ κτίσει διὰ τοῦ θανάτου, ἀρχὴν δὲ τῆς δευτέρας εἰσαγαγόντος διὰ τῆς ἀναστάσεως.

Στίχ. 11–13. «Κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παρησίαν καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ. Διὸ αἰτοῦμαι μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσί μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἧτις ἐστὶ δόξα ὑμῶν».

Ἐξ αἰώνων, φησὶν, ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία προέθετο, καὶ προδιατέταχε τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν, ἐν αὐτῷ ποιησαμένη τὴν ὅλην πρόθεσιν τῆς οἰκονομίας, καθὸ δὴ ἔμελλε κεφάλαιον ἔσθαι τῆς πάντων ἀνακαινίσεως. Ἐν ἡμῖν γὰρ ἡ κάθαρσις, ἐν αὐτῷ δὲ ἡ καθαρότης, καὶ ἡ διὰ τῆς πίστεως συνάφεια μεταδίδωσιν ἡμῖν τῆς δι' αὐτοῦ παρησίας.

Στίχ. 14–15. «Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται».

Διπλοῦν τὸ ἔργον τῶν ἀποστόλων, διδασκαλία καὶ προσευχή, καθ' ἃ λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Πέτρον· «ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκατερήσομεν». Ἡ δὲ τῶν γονάτων κλίσις τὸν προσπίπτοντα τῷ Θεῷ δηλοῖ. Πατριαὶ δὲ νῦν ἐπὶ τῆς γῆς διχῶς ὀνομάζονται, τῶν μὲν κατὰ σάρκα, τῶν δὲ κατὰ πνεῦμα πατέρων ὄντων. Ἐν οὐρανῷ δὲ πνευματικῶς μόνως ὀνομάζεσθαι δύνανται. Οἷος ἦν ὁ τοῦ Ἰσραὴλ διδάσκαλος, ὁ τὸν νόμον κομίσας ἄγγελος. Πολλὰ δὲ καὶ μείζονα ἀγγέλων, καὶ ἡγεμονικώτερά ἐστι πνεύματα, ὡς Ἡσαΐας δηλοῖ λέγων· «Οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος», μείζόν τι τοῦ ἀγγέλου τὸν πρέσβυν δηλῶν, ὃν καὶ «Πατέρα» ἀκόλουθον καλεῖσθαι παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ.

ὅποιος ἔθεσε μὲ τὸ θάνατό του τέρμα στὴν προηγούμενη δημιουργία, καὶ εἰσήγαγε τὴν ἀρχὴ τῆς δεύτερης μὲ τὴν ἀνάστασή του.

Στίχ. 11-13. «Σύμφωνα μὲ τὸν προαιώνιο σκοπὸ, τὸν ὅποιο πραγματοποίησε μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, διὰ τοῦ ὁποίου ἔχομε τὸ θάρρος καὶ προσερχόμαστε μὲ πεποίθησι μὲ τὴν πίστι μᾶς πρὸς αὐτόν. Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ χάνετε τὸ θάρρος σας ἕξαιτίας τῶν θλίψεων ποὺ ὑποφέρω γιὰ σᾶς, πράγμα ποὺ εἶναι δόξα σας».

Πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, λέγει, ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ προσχεδίασε καὶ προκαθόρισε τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρία, καὶ μὲ αὐτόν πραγματοποίησε τὸ ὅλο σχέδιο τῆς οἰκονομίας, σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο βέβαια ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἀνακαίνισης ὅλων. Γιατὶ σὲ μᾶς συνέβηκε ἡ κάθαρσι, ἐνῶ σ' αὐτόν ὑπῆρχε ἡ καθαρότης, καὶ ἡ ἔνωσή μᾶς μὲ αὐτόν διὰ τῆς πίστεως μεταδίδει σὲ μᾶς τὴν παρησία μέσω αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεό.

Στίχ. 14-15. «Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ λυγίζω τὰ γόνατά μου προσευχόμενος πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὸν ὅποιο παίρνει τὸ ὄνομά του κάθε γένος στὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ».

Τὸ ἔργο τῶν Ἀποστόλων εἶναι διπλό, διδασκαλία καὶ προσευχή, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνα ποὺ λέγουν οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Πέτρο· «Ἐμεῖς ὡς ἀφοσιωθοῦμε στὴν προσευχή καὶ τὴν ὑπηρεσία (διδασκαλία) τοῦ λόγου»⁷. Τὸ λύγισμα τῶν γονάτων δηλώνει ἐκεῖνον ποὺ πέφτει γονατιστὸς μπροστὰ στὸν Θεό. Γένη πάλι ἐδῶ ἐπάνω στὴ γῆ ὀνομάζονται μὲ διπλῆ σημασία· ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν πατέρες σαρκικούς, καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν πατέρες πνευματικούς. Ἐνῶ στὸν οὐρανὸ μποροῦν νὰ ὀνομάζονται μόνο πνευματικά. Τέτοιος ἦταν ὁ δάσκαλος τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὁ ἄγγελος ποὺ ἔφερε καὶ παρέδωσε τὸ νόμο. Ὑπάρχουν βέβαια πολλὰ καὶ ἀνώτερα ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ πιὸ ἀρχηγικά πνεύματα, ὅπως δηλώνει ὁ Ἡσαΐας λέγοντας, «οὔτε πρέσβυς, οὔτε ἄγγελος»⁸, δηλώνοντας μὲ τὸν πρέσβυ κάτι ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἄγγελο, τὸν ὅποιο κατ' ἀκουλουθία ὁ Ἀπόστολος ὀνομάζει καὶ «πατέρα».

7. Πράξ. 6, 4.

8. Ἡσ. 63, 9.

Στίχ. 16–18. «Ἴνα δώῃ ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ, δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι, ἵνα
5 ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις».

Ἡ αἴτησις μεγάλη, ὡς παρὰ μεγάλου, φησί, τοῦ διδόντος. Νῦν γὰρ τῷ ὄντι ἀξίως τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης τὰς εὐχὰς ἐδιδάχθημεν, ὅτε μὴ γήϊνα ζητεῖν ἐπαιδεύθημεν, ἀλλ' οὐράνια. Ἡ δὲ αἴτησις, ἀνακαίνισις ψυχῆς καὶ ἐπισκευὴ εἰς τὸ ἐν Πνεύματι δυνα-
10 τόν, ὥσπερ ἡμᾶς ἀπολελοίπει διαστάντας Θεοῦ.

«Τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος».

Τὸ μὲν ἀσώματον ἐστὶν ἀμέτρητον, ἀλλὰ διὰ τῶν μετρούμενων σωμάτων ὑπέδειξεν αὐτοῦ τὸ ἄπειρον καὶ ἀπερίληπτον. Ὑψος δὲ καὶ βάθος φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου.
15 «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη». Καὶ τοῖς ἐπὶ γῆς γὰρ ἐφήπλωσε τὴν χάριν διὰ τῆς τοῦ Λόγου παρουσίας.

Στίχ. 19. «Γινῶναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ».

Ἐν τῇ μεταλήψει τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀληθὴς γινῶσις: διὰ δὲ τῆς
20 γνώσεως ἡ ἀγάπη ἔνδον ἐπὶ τῆς ψυχῆς οὖσα καὶ γινωσκομένη, γινῶσιν ἀπόρρητον ποιεῖ, ἣν καὶ μείζονα λέγει τῆς ἐμφανοῦς καὶ διὰ λόγων γινομένης.

«Ἴνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ».

Ἴνα προστεθειμένης, φησὶν, τῆς ἁγιαζομένης Ἐκκλησίας
25 τῆς οὐρανίου, τὸ πᾶν πλήρωμα τοῦ Θεοῦ συνιστῆ διὰ τε τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων.

Στίχ. 20–21. «Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ

Στίχ. 16-18. «Γιὰ νὰ σᾶς δώσει σύμφωνα μὲ τὸν πλοῦτο τῆς δόξας, νὰ ἐνισχυθεῖτε μὲ δύναμη διὰ τοῦ Πνεύματός του στὸν ἐσωτερικό σας ἄνθρωπο, ὥστε νὰ κατοικήσει στὶς καρδιές σας μὲ τὴ πίστη ὁ Χριστός, ὄντας ριζωμένοι καὶ θεμελιωμένοι μὲ ἀγάπη, ὥστε νὰ μπορέσετε νὰ κατανοήσετε μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους».

Ἡ αἴτηση εἶναι μεγάλη, ὅπως καὶ μέγας εἶναι, λέγει, ἐκεῖνος ποὺ δίνει τὴ δύναμη. Γιατὶ ἀπὸ ἐδῶ διδαχθήκαμε ὅτι οἱ προσευχῆς πρέπει νὰ εἶναι πραγματικά ἄξιες μὲ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὅταν δὲν ζητοῦμε, ὅπως διδαχθήκαμε, γήινα πράγματα, ἀλλὰ οὐράνια. Ἐνῶ ἡ αἴτηση εἶναι ἀνακαίνιση καὶ ἐπιδιόρθωση κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν Πνεύματι, πράγμα βέβαια ποὺ λείπει ἀπὸ μᾶς ὅταν ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὸν Θεό.

«Ποιὸ εἶναι τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ βάθος καὶ τὸ ὕψος».

Τὸ ἀσώματο βέβαια εἶναι ἀμέτρητο, ἀλλὰ μὲ τὰ μετρούμενα σώματα ἔδειξε τὸ ἄπειρο καὶ τὸ μὴ περιλαμβανόμενο αὐτοῦ. «Ὑψος καὶ βάθος» λέγει σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν ἄγγελο· «Δόξα στὸν ὕψιστο Θεό, καὶ εἰρήνη ἐπάνω στὴ γῆ»⁹.

Καὶ στὴ γῆ δηλαδὴ ἄπλωσε τὴ χάρη μὲ τὴν παρουσία τοῦ Λόγου.

Στίχ. 19. «Καὶ νὰ γνωρίσετε τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ ποὺ ξεπερνᾷ τὴ γνώση».

Ἡ πραγματικὴ γνώση βρῖσκεται στὸ νὰ λάβει κανεὶς μέσα του τὸν Χριστό, ἐνῶ ἡ ἀγάπη ἐκδηλούμενη μέσα στὴν ψυχὴ μὲ τὴ γνώση καὶ καθιστάμενη γνωστὴ, δημιουργεῖ ἀπόρρητη γνώση, τὴν ὁποία ὀνομάζει μεγαλύτερη ἀπὸ ἐκείνη ποὺ εἶναι φανερὴ καὶ κατορθώνεται μὲ τοὺς λόγους.

«Γιὰ νὰ καταστεῖτε πλήρεις μὲ ὅλη τὴν πληρότητα τοῦ Θεοῦ».

Ὡστε, λέγει, ἀφοῦ προστεθεῖ ἡ ἁγιαζόμενη οὐράνια Ἐκκλησία, νὰ ἀπαρτισθεῖ ὅλο τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὰ οὐράνια καὶ μὲ τὰ ἐπίγεια.

Στίχ. 20-21. «Σὲ ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει μὲ κάθε περισ-

9. Λουκᾶ 2, 14.

ἐκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν, αὐτῷ ἢ δόξα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

σεια πάνω ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐμεῖς ζητοῦμε ἢ σκεπτόμαστε, σύμφωνα μὲ τὴ δύναμη ποὺ ἐνεργεῖται μέσα μας, σ' αὐτὸν ᾧ εἶναι ἡ δόξα, στὴν Ἐκκλησία στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, σὲ ὅλες τὶς γενεές τοῦ αἰῶνα τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Στίχ. 1–3. «Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ».

Οὐδὲ ἑαυτῷ δίδωσι τὸ πάντα συνιέναι ὁ Παῦλος, Θεῷ δὲ ἀνατίθει, τὸ καὶ μείζονα ὧν αἰτούμεθα χαρίζεσθαι, ἐπειδὴ καὶ ἡ χορηγουμένη δύναμις ἡμῖν νῦν οὕτω τὸ σύμπαν τῆς χάριτος ἀποδίδωσιν. Ἐν Χριστῷ δὲ Ἰησοῦ τὴν δόξαν τὴν ἀληθῆ λέγει, καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ ὁμοίωμα

«Ἀξίως περιπατήσατε τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, (στίχ. 2-3) μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότη-
10 τα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης».

Ἐπὶ ἀγία ζωῇ, φησί, κέκλησθε, καὶ ἀπαιτεῖ κλησὶς τὸ πνευματικόν, τοῦτο δὲ ἐξ ἐναντίου τοῦ σαρκικοῦ γνωρίζεται. Εἰ δὲ ἐν τοῖς σαρκικοῖς ὑπερηφανία καὶ ὕψος καὶ ὄξυθυμία καὶ ἔνστασις ἢ πρὸς ἀλλήλους, τὰ ἐναντία δῆλον ὅτι ὁ λόγος ἐφ' ἡμῖν ζητεῖ

15 Στίχ. 4. «Ἐν Σῶμα».

Διὰ τοῦ συνιέναι ἀλλήλους.

«Καὶ ἐν Πνεῦμα, καθὼς ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν».

Διὰ τοῦ ὁμοφρονεῖν ἀμφοτέρω γὰρ ἀλλήλων δεῖται. Καὶ τὸ
20 μὲν κατὰ σῶμα, μὴ παρόντος τοῦ κατὰ πνεῦμα, μᾶλλον στάσεως

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Στίχ. 1. «Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν ἐγὼ ὁ φυλακισμένος στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

Οὔτε στὸν ἑαυτό του ἀναγνωρίζει ὁ Παῦλος τὴ δυνατότητα τῆς κατανόησης τῶν πάντων, ἀλλ' ἀναθέτει στὸν Θεὸ τὴ δυνατότητα νὰ μᾶς χαρίζει καὶ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ζητοῦμε, ἀφοῦ καὶ ἡ δύναμη ποὺ χορηγεῖται σὲ μᾶς τώρα δὲν ἀποδίδει ὀλόκληρη τὴ χάρη. Ἡ ἀληθινὴ δόξα, λέγει, ὑπάρχει στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ τὸ ὅμοιο αὐτῆς στὴν Ἐκκλησία.

«Νὰ συμπεριφέρεσθε ἀντάξια πρὸς τὴν κλήση ποὺ σᾶς ἔχει γίνει, (στίχ. 2-3) μὲ κάθε ταπεινοφροσύνη καὶ καλωσύνη, ἀνεχόμενοι μὲ μακροθυμία ὁ ἓνας τὸν ἄλλο γεμᾶτοι ἀπὸ ἀγάπη, φροντίζοντας νὰ διατηρεῖτε τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος μὲ τὸν σύνδεσμο τῆς εἰρήνης».

Ἔχετε, λέγει, κληθεῖ σὲ ἅγια ζωὴ, καὶ ἡ κλήση αὐτὴ ἀπαιτεῖ πνευματικὸ τρόπο ζωῆς, καὶ τὸ γνῶρισμα αὐτοῦ συνίσταται ἀπὸ τὰ ἀντίθετα τοῦ σαρκικοῦ τρόπου ζωῆς. Ἄν λοιπὸν στοὺς σαρκικούς ὑπάρχει ὑπερηφάνεια καὶ ὑψηλοφροσύνη καὶ ὀξύθυμία καὶ ἐναντιολογία μεταξύ τους, εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ λόγος σὲ μᾶς ἀπαιτεῖ τὰ ἀντίθετα.

Στίχ. 4. «Ἕνα σῶμα ὑπάρχει».

Μὲ τὸ νὰ δείχνετε κατανόηση μεταξύ σας.

«Καὶ ἓνα Πνεῦμα, καθὼς καὶ μία εἶναι ἡ ἐλπίδα τῆς κλήσης ποὺ ἔχετε λάβει».

Μὲ τὸ νὰ ἔχετε ὁμοφροσύνη· γιατί καὶ τὰ δύο χρειάζονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Καὶ ὅταν ὑπάρχει βέβαια ὁμόνοια σωματικὴ, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καὶ πνευματικὴ, αὐτὸ γίνεται μᾶλλον αἰτία στάσης, ἐνῶ ὅταν ὑπάρχει ὁμόνοια πνευματικὴ, δὲν ὑπάρχει ὅμως καὶ

αἴτιον, τὸ δὲ κατὰ πνεῦμα, μὴ φυλαττομένου καὶ τοῦ κατὰ σῶμα, κατ' ὀλίγον ἀμαυροῦται.

Στίχ. 5–6. Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, καὶ ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν 5 ἡμῖν».

Ἐκ πάντων ἔνωσιν εἰσηγεῖται. Εἷς Κύριος οὖν, ὃν ἐπικαλούμεθα· μία πίστις, δι' ἧς εἰσῆχθημεν· ἐν βάπτισμα, δι' οὗ ἐκαθαρίσθημεν. Εἷς ὁ ἐπὶ πάντων Πατὴρ, ὃς καὶ διὰ πάντων διὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ Λόγον, καὶ ἐν πᾶσι διὰ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος. Τῆς δὲ 10 θείας ἐνότητος τὴν ὁμοίωσιν ἐν ἡμῖν καταυγάζεσθαι βουλόμενος, τὰ τῆς Τριάδος ἰδιώματα ἐν ἐνὶ τῷ Θεῷ ἐκήρυξεν.

Στίχ. 7–8. «Ἐνὶ δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. Διὸ λέγει· “Ἀναβάς εἰς ὕψος ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν”».

15 Εἰ καὶ διάφορα, φησί, τὰ χαρίσματα, μετρουμένης τῆς χάριτος πρὸς τὴν ἐκάστου δύναμιν τε καὶ πρόθεσιν, ἀλλ' ὅμως μὴ μεριζέσθω τὰ τῆς ἐνότητος.

«Καὶ ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις».

Δηλοῖ, φησί, καὶ ὁ ψαλμωδὸς τὸ πλῆθος τῶν δομάτων, τῶν 20 μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Σωτῆρος δεδομένων, ὅτε τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἀντηχμαλώτευσεν διὰ τῆς ἰδίας ζωῆς τε καὶ ἀναβιώσεως. «Δέδωκε» δὲ εἰπὼν, ἀντὶ τοῦ εἰρημένου ἐν τῷ ψαλμῷ, «ἔλαβε», δείκνυσιν ὅτι τὰ ἐπὶ Χριστοῦ σαρκικῶς λεγόμενα οὐκ ἀναιρετικὰ τῶν πνευματικῶν καὶ θείων ἐστίν, οὐδὲ 25 ὅτι τό, «ἔλαβε», τὸ ἀνθρωπίνως λεγόμενον, ἀναιρεῖ τό, «ἔδωκε», τὸ θεϊκῶς.

Στίχ. 9–10. «Τὸ δὲ ἀνέβη, τί ἐστίν, εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς; Ὁ καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα».

σύμπνοια σωματική, σιγά σιγά ἀμαυρώνεται καὶ ἡ πνευματικὴ ὁμόνοια.

Στίχ. 5-6. «Ἐνας Κύριος, μία πίστη, ἓνα βάπτισμα, ἓνας Θεὸς καὶ Πατέρας ὄλων, πὺν βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὄλους, καὶ διέρχεται μέσα ἀπὸ ὄλους, καὶ εἶναι μέσα σὲ ὄλους μας».

Ἐπὶ ὄλα εἰσηγεῖται ἔνωση. Ἐνας Κύριος λοιπὸν τὸν ὁποῖο ἐπικαλούμαστε· μία πίστη μὲ τὴν ὁποῖα εἰσαχθήκαμε στὴν Ἐκκλησία· ἓνα βάπτισμα μὲ τὸ ὁποῖο καθαρισθήκαμε. Ἐνας ὁ Πατέρας ὄλων, ὁ ὁποῖος καὶ διέρχεται μέσα ἀπὸ ὄλους ἕξαιτίας τοῦ Λόγου πὺν προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὑπάρχει μέσα σὲ ὄλους διὰ τοῦ Πνεύματός του. Θέλοντας ἡ ὁμοιότητα τῆς θείας ἐνότητος νὰ καταλάμπει καὶ στὸ δικὸ μας τρόπο ζωῆς, ἀνέφερε τὰ ἰδιώματα τῆς Τριάδος στὸν ἓνα Θεό.

Στίχ. 7-8. «Ἄλλὰ στὸν καθένα ἀπὸ μᾶς δόθηκε ἡ χάρη ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ λέγει· “Ἀφοῦ ἀνέβηκε στὰ ὕψη, ἔλαβε αἰχμαλώτους”¹⁰».

Ἐν καὶ εἶναι, λέγει, διάφορα τὰ χαρίσματα καὶ ἡ χάρη μετρεῖται ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν πρόθεση τοῦ καθενός, ἀλλ' ὅμως ἄς μὴ διασπᾶται ἡ ἐνότητα τῶν πιστῶν.

«Καὶ ἔδωσε χαρίσματα στοὺς ἀνθρώπους».

Δηλώνει, λέγει, καὶ ὁ Ψαλμωδὸς τὸ πλῆθος τῶν χαρισμάτων πὺν ἔχουν δοθεῖ στοὺς πιστοὺς μετὰ τὴν ἄνοδο τοῦ Σωτήρα, ὅταν, ἐκείνους πὺν εἶχαν αἰχμαλωτισθεῖ ἀπὸ τὸν θάνατο, τοὺς ἀντιχμαλώτισε μὲ τὴ δικὴ του ζωὴ καὶ τὴν ἀνάστασή του. Λέγοντας ἐδῶ τὸ «ἔδωσε» ἀντὶ τοῦ «ἔλαβε» πὺν ἔχει λεχθεῖ στὸν Ψαλμό, δείχνει ὅτι τὰ ὅσα λέγονται γιὰ τὸν Χριστὸ μὲ σαρκικὴ ἔννοια δὲν ἀναιροῦν τὰ πνευματικὰ καὶ θεῖα, οὔτε πάλι τὸ «ἔλαβε», πὺν λέγεται μὲ ἀνθρώπινη ἔννοια, ἀναιρεῖ τὸ «ἔδωσε», πὺν λέγεται μὲ θεϊκὴ ἔννοια.

Στίχ. 9-10. «Τὸ “ἀνέβηκε” τί ἄλλο σημαίνει, παρὰ ὅτι καὶ κατέβηκε πρῶτα στὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς; Ἐκεῖνος πὺν κατέβηκε, αὐτὸς εἶναι πὺν καὶ ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ ὄλους τοὺς οὐρανοὺς, γιὰ νὰ γεμίσει τὰ πάντα».

10. Ψαλμ. 67, 4.

Ἀναβῆναι, φησίν, οὐκ ἔστι Θεόν, τὸν μὴ καταβάντα, καὶ δῆλον ὅτι ἐκεῖ ἢ ἀνάβασις, ὅθεν ἢ κατάβασις. Ἐπεὶ τοίνυν ἔξ οὐρανοῦ καταβέβηκεν, ἀναβαίνει ὑπεράνω πάντων οὐρανῶν· καταβάς οὐ μόνον εἰς γῆν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ γῆν. Καταβάς δὲ διὰ 5 τοῦτο, ἵνα πάντα ἢ πεπληρωμένα θεότητος.

Στίχ. 11–16. «Καὶ αὐτὸς ἔδωκε, τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων εἰς ἔργον διακονίας ἐπ' οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι καταντήσωμεν 10 οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδεῖαν τῆς πλάνης. Ἀλη- 15 θεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ Χριστός, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατὰ ἐνέργειαν, ἐν μέτρῳ ἑνὸς ἐκάστου μέρους τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ».

20 Ὅς μὲν ἀποστολικὴν ἔλαβε χάριν, φησίν, καὶ ἐξαγγέλλει τὴν ἀπόκρυφον σοφίαν τῆς οἰκονομίας· ὃς δὲ προφητικὴν ὑπουργίαν ὑπουργεῖ, εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐν ἡμῖν ἐκ πνεύματος προγνώσεως. Ἄλλος δὲ εὐαγγελισμὸν ποιεῖται, διὰ λόγων ἢ γραμμάτων, ὡς Φίλιππος μὲν διὰ λόγων, οἱ δὲ γράψαντες τὰ εὐαγ- 25 γέλια διὰ γραμμάτων· ὃς δὲ Ἐκκλησίαν ἐγχειρισθεὶς ποιμαίνειν. Πάντα οὖν τὰ χαρίσματα, φησίν, πρὸς τὸ τοὺς ἁγιασθέντας ἐν πίστει καταρτίζεσθαι πρὸς τελείωσιν, διακονούντων εἰς τὸ κοινὸν τῶν τὰ χαρίσματα εἰληφότων. Ἀναγκαία δὲ ἢ τῶν χαρισμάτων ἐνέργεια, μέχρις ἂν οἱ νῦν νήπιοι τέλειοι γένωνται κατὰ τὴν

Δέν εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ ἀνεβεῖ ὁ Θεὸς πού πρῶτα δέν κατέβηκε, καὶ εἶναι φανερό ὅτι ἀνάβαση ὑπάρχει ἐκεῖ ὅπου ἔχει γίνει κατάβαση. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, ἀνεβαίνει πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς οὐρανοὺς. Κατέβηκε ὄχι μόνο στὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Καὶ κατέβηκε γι' αὐτό, γιὰ νὰ γεμίσουν ὅλα ἀπὸ θεότητα.

Στιχ. 11-16. «Καὶ αὐτὸς ἔδωσε ἄλλοι νὰ εἶναι Ἀπόστολοι, ἄλλοι Προφῆτες, ἄλλοι Εὐαγγελιστές, ἄλλοι Ποιμένες, καὶ ἄλλοι Διδάσκαλοι, μὲ σκοπὸ τὸν καταρτισμὸ τῶν πιστῶν γιὰ τὸ ἔργο τῆς διακονίας πρὸς οἰκοδομὴ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι πού νὰ φθάσομε ὅλοι στὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς πλήρους γνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, σὲ ἄνδρα τέλειο κατὰ τὸ μέτρο τοῦ τέλειου ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ, ὥστε νὰ μὴ εἴμαστε πλέον νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ παρασυρόμενοι ἀπὸ κάθε ἄνεμο διδασκαλίας πού πηγάζει μέσα ἀπὸ τὴ δολιότητα τῶν ἀνθρώπων, καὶ πού μὲ πανουργία ἀποσκοπεῖ μεθοδικὰ στὴν παραπλάνηση τῶν πιστῶν. Ἐμεῖς ὅμως, ὁμολογώντας τὴν ἀλήθεια μὲ ἀγάπη, ἅς αὐξήσομε τὰ πάντα πρὸς αὐτὸν πού εἶναι ἡ Κεφαλὴ, ὁ Χριστός, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὅλο τὸ σῶμα συναρμολογεῖται καὶ συγκρατεῖται μὲ τὴ συμβολὴ κάθε ἐνωτικοῦ μέρους ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται, καὶ μὲ τὴν κατάλληλη ἐνέργεια τοῦ κάθε μέρους γίνεται ἡ αὔξηση τοῦ σώματος, πρὸς οἰκοδομὴ μὲ ἀγάπη τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του».

Ἐκεῖνος, λέγει, πού ἔλαβε ἀποστολικὸ χάρισμα, αὐτὸς διακηρύττει τὴν ἀπόκρυφὴ σοφία τῆς οἰκονομίας· ἐκεῖνος πού ἔλαβε προφητικὴ ὑπηρεσία, ὑπηρετεῖ τὸ χάρισμα αὐτό, γιὰ νὰ γίνεται φανερό ὅτι σὲ μᾶς ὑπάρχει ἡ διὰ τοῦ Πνεύματος πρόγνωση. Ἄλλος πάλι κηρύττει τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα τοῦ Εὐαγγελίου ἢ μὲ λόγους ἢ μὲ συγγράμματα, ὅπως ὁ Φίλιππος μὲ λόγους, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού ἔγραψαν τὰ Εὐαγγέλια μὲ συγγράμματα. Ἐκεῖνος πάλι πού τοῦ ἀνατέθηκε νὰ ποιμαίνει τὴν Ἐκκλησία (ἐκτελεῖ τὸ ἔργο αὐτό). Ὅλα, λέγει, τὰ χαρίσματα δόθηκαν γιὰ νὰ καταρτίζονται μὲ πίστη, ἐκεῖνοι πού ἔλαβαν τὸν ἁγιασμό, πρὸς τελείωσή τους, παρέχοντας τὴν ὑπηρεσία τους πρὸς τὸ κοινὸ ἐκεῖνοι πού ἔλαβαν τὰ χαρίσματα. Ἡ ἐνέργεια τῶν χαρισμάτων ἦταν ἀναγκαία μέχρι πού οἱ

πνευματικὴν τελείωσιν τὴν ἐν ὁμοιώσει Χριστοῦ, καὶ μηκέτι νήπιός τις ἦ, πολλὰς δεχόμενος τροπὰς ἐκ τῶν διαφόρων λόγων τῶν ἐν πανουργίᾳ προσαγομένων καὶ πλανώντων, ἀλλὰ ὥσπερ ἐν σώματος αὐξήσει, φθάσωμεν εἰς τοσοῦτον ὕψος ἅπαντες, ὡς 5 πρὸς τὴν κεφαλὴν ἡμῶν συναρμοσθῆναι τὸν Χριστόν. Ὅς ἐφεστῶς ἡμῖν κατὰ τὴν θεϊκὴν ἐξοχὴν, μεταδίδωσιν ἡμῖν ἑαυτὸν κατὰ τὴν οἰκονομίας συνάφειαν, ἑαυτῷ συνάπτων ἡμᾶς καὶ ἀλλήλοις, καθ' ἣν ἔχομεν πρὸς ἀλλήλους ὥσπερ ἐν οἰκοδομῇ συναρμογήν, καὶ καθὸ τὴν ἐπιχορηγίαν τοῦ Πνεύματος ἕκαστος δύνα- 10 ται δέχεσθαι, τῆς ἐπὶ τῇ αὐξήσει τελειώσεως εἰς ἀγάπην συνκεφαλαιουμένης.

Στίχ. 17–19. «Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες 15 ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν. Οἱ τινες ἀπηληγότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης».

Ὡς ἐπὶ Χριστοῦ μάρτυρος λέγει, τὸ μεμνησθαι τῆς κλήσεως 20 τῆς ἐπὶ ἁγιασμόν, καὶ μὴ ἀνατρέχειν εἰς τὸν πρὸ κλήσεως βίον, τὸν οὐκ ἔχοντα σκοπὸν, οὐδὲ τέλος, ἀλλὰ ματαίως φερόμενον.

Ἐν πλεονεξίᾳ. (Στίχ. 20) Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν».

Πλεονεξία φιλοσαρκίας ἐστὶν ἀναγκαῖον παρακολούθημα, 25 διὰ τὸ τοσοῦτον ἐθέλειν ἔχειν, πόθεν εἰς τὰς ἡδονὰς ἀναλώσουσιν.

«Εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, (Στίχ. 21–25) καθὼς ἐστὶν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρό- 25 μενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύ-

σημερινοὶ νήπιοι γίνουσι τέλειοι, καθ' ὁμοιότητα πρὸς τὴν πνευματικὴν τελείωσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ μὴ ὑπάρχει πιά κανένας νήπιος, δεχόμενος πολλὰς μεταβολὰς ἀπὸ τοὺς διάφορους λόγους ἐκείνων ποὺ πλησιάζουσι τοὺς πιστοὺς μὲ πανουργία καὶ τοὺς παραπλανοῦν, ἀλλὰ ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ σώματος, ἃς φθάσομε ὅλοι σὲ τόσο ὕψος, ὥστε νὰ συναρμολογηθοῦμε μὲ τὴν κεφαλὴν μας τὸν Χριστό. Καὶ αὐτός, ὄντας πάνω ἀπὸ ἡμᾶς σύμφωνα μὲ τὴν θεϊκὴν του ὑπεροχὴν, μεταδίδει σὲ μᾶς τὸν ἑαυτό του σύμφωνα μὲ τὴν ἔνωση τῆς οἰκονομίας, συνάπτοντας τὸν ἑαυτό του μὲ μᾶς καὶ μεταξὺ μας, καὶ κατὰ τὴν ἔνωση αὐτὴ ἔχομε μεταξὺ μας σύνδεσιν ὅμοια μὲ οἰκοδομήν, καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπιχορηγίαν τοῦ Πνεύματος ποὺ δέχεται ὁ καθένας, συναπτομένων τῶν διαφόρων μελῶν καὶ αὐξανομένων πρὸς τελείωσιν διὰ τῆς ἀγάπης.

Στιχ. 17-19. «Αὐτὸ λοιπὸν λέγω καὶ σᾶς ἐξορκίζω στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, μὴ συμπεριφέρεσθε πλέον ἔτσι ὅπως συμπεριφέρονται καὶ οἱ ἄλλοι ἔθνη σύμφωνα μὲ τὶς μάταιες σκέψεις τους, ἔχοντας σκοτισμένη τὴν διάνοιά τους, καὶ ὄντας ἀποξενωμένοι ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ, ἐξαιτίας τῆς ἀγνοίας ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτοὺς λόγω τῆς πώρωσιν τῆς καρδιάς τους. Αὐτοὶ λοιπὸν, ἀφοῦ ἔγιναν ἀναίσθητοι, παρέδωσαν τὸν ἑαυτό τους στὴν ἀσέλγεια πρὸς ἐκτέλεσιν καθ' ἑκάστην ἀκαθαρσίας».

Σὰν μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ τοὺς λέγει τὸ νὰ θυμοῦνται τὴν κλήσιν τους πρὸς ἁγιασμόν, καὶ νὰ μὴ ξαναγυρίζουσι πρὶν ἀπὸ τὴν κλήσιν τους ζωὴν, ποὺ δὲν ἔχει σκοπὸ οὔτε τέλος, ἀλλὰ κυριαρχεῖται ἀπὸ ματαιότητες.

«Μὲ τρόπο ἀχόρταγο. (Στίχ. 20) Σεῖς ὅμως δὲν διδαχθήκατε ἔτσι γιὰ τὸν Χριστό».

Ἡ πλεονεξία εἶναι ἀναγκαῖο ἐπακόλουθον τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν σάρκα, ἐπειδὴ ὁ φιλόσαρκος θέλει νὰ ἔχει τόσα πολλά, γιὰ νὰ τὰ ξοδεύει σὲ τὶς ἡδονάς.

«Ἐὰν βέβαια ἀκούσατε καὶ διδαχθήκατε γι' αὐτόν, (στιχ. 21-25) σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθειαν ποὺ ὑπάρχει στὸ κήρυγμα γιὰ τὸν Ἰησοῦ, ἀλλὰ διδαχθήκατε ὅτι πρέπει νὰ ἀποβάλετε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τῆς προηγούμενης ζωῆς σας, ποὺ φθείρεται ἀπὸ τὶς ἐπι-

ματι τοῦ νοῦς ὑμῶν, καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας. Διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμέν ἀλλήλων μέλη».

5 Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ οὐ παρ' αὐτοῦ διδαχθέντες ἦσαν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ. Λέγει οὖν ἤδη πρὸς ὑμᾶς ἐλθοῦσα διδασκαλία, εἴπερ ἦλθεν τῷ ὄντι κατὰ Χριστόν, οὐ τὴν φιλήδονον καὶ τὴν ἐν ἀγνοίᾳ ζωὴν ἐπιτρέπει, ἣτις οὐδὲν ἀγαθὸν ἔχει οὐδὲ ἀληθές. Ὁ γὰρ κατὰ Χριστόν μαθὼν, τὸ ἀγαθὸν μεμά-
10 θηκε καὶ τὸ ἀληθές, τὴν ἐν σαρκικῷ βίῳ παλαιώσιν μεταβάλλειν διδασκόμενος εἰς καινότητα τὴν ἐν Πνεύματι.

Στίχ. 26–29. «Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. Μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ. Ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιᾶτω,
15 ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ταῖς χερσίν, ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι. Πᾶς λόγος σκληρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθός, πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσιν».

Εἰ καὶ ὀργῇ προσπέσοι, φησί, μὴ εἰς τὸ ἁμαρτάνειν ἐπικρα-
20 τεῖτω, ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ ἡμέραν ἐπιστῆναι δευτέραν, πανέσθω. Ἐὰν γὰρ ταῦτα ἐν ὑμῖν κρατῆ, διαβόλου διδάγματα ὄντα, ὁ διδάσκαλος διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ διδαγμάτων ἐπεισελεύσεται.

Στίχ. 30. «Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως».

25 Τὸ Πνεῦμα ὑμᾶς ἀποστραφήσεται, φησί, καθάπερ λυπούμενον, ὅτι ὥσπερ ἐν σφραγισμῷ δοθὲν ὑμῖν εἰς ἔνωσιν, οὐκ ἐπιτηδείους πρὸς ἔνωσιν εὐρίσκει τοὺς δεδεδυμένους τὴν χάριν εἰς τὸ διαφυγεῖν τὴν κόλασιν τῆς διαφθορᾶς.

Στίχ. 31–32. «Πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ βλασφη-

θυμίες τῆς ἀπάτης, καὶ νὰ ἀνανεώνησθε ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ νοῦ σας καὶ νὰ ντυθεῖτε τὸν καινούργιο ἄνθρωπο, ποὺ δημιουργήθηκε ἔτσι ὅπως τὸν θέλει ὁ Θεὸς πρὸς ἀληθινὴ δικαιοσύνη καὶ ἀγιότητα. Γι' αὐτὸ ἀποβάλατε τὸ ψεῦδος καὶ ὁμιλεῖτε τὴν ἀλήθεια ὁ καθένας μὲ τὸν πλησίον του, γιατί εἴμαστε μέλη ἀναμεταξύ μας».

Αὐτὸ τὸ λέγει, ἐπειδὴ δὲν διδάχθηκαν ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη. Λέγει λοιπόν, ὅτι ἡ διδασκαλία ποὺ ἔφθασε σὲ σᾶς, ἐὰν βέβαια ἔφθασε πραγματικὰ σύμφωνα μὲ τὴν κατὰ Χριστὸν διδασκαλία, δὲν ἐπιτρέπει τὴ φιλήδονη ζωὴ καὶ ἐκείνη ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ ἄγνοια, ἢ ὁποία δὲν ἔχει τίποτε τὸ καλὸ οὔτε καὶ τὸ ἀληθινό. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ διδάχθηκε σύμφωνα μὲ τὴν κατὰ Χριστὸν διδασκαλία, ἔμαθε ποιὸ εἶναι τὸ καλὸ καὶ τὸ ἀληθινό, καὶ διδάχθηκε νὰ μεταβάλλει τὴν παλαιὰ σαρκικὴ ζωὴ σὲ καινούργια σύμφωνα μὲ τὸ Πνεῦμα.

Στιχ. 26-29. «Ὁργίζεσθε βέβαια, ἀλλὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνετε· ὁ ἥλιος νὰ μὴ δύει καὶ νὰ παραμένετε ἐσεῖς ἐξοργισμένοι. Οὔτε νὰ δίνετε τόπο στὸν διάβολο. Ἐκεῖνος ποὺ κλέβει, νὰ μὴ κλέβει πλέον, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ κοπιάζει, ἐκτελώντας μὲ τὰ χέρια του τὴν καλὴ ἐργασία, γιὰ νὰ ἔχει νὰ δίνει σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀνάγκη. Κάθε σκληρὸς λόγος νὰ μὴ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα σας, ἀλλ' ὅποιος εἶναι μόνο καλός, γιὰ νὰ οἰκοδομεῖ ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει ἀνάγκη καὶ νὰ παρέχει ὠφέλεια σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀκοῦν».

Καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος κυριευθεῖ ἀπὸ ὀργή, νὰ μὴ συνεχίζει νὰ παραμένει στὴν ἁμαρτία αὐτή, ἀλλὰ προτοῦ ἀκόμη ἔρθει δευτέρη ἡμέρα, νὰ σταματᾷ τὴν ὀργή του. Γιατί, ἐὰν ἐπικρατοῦν σὲ σᾶς αὐτά, ποὺ εἶναι διδάγματα τοῦ διαδόλου, ὁ δάσκαλος θὰ εἰσέλθει μὲ τὰ διδάγματα αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ διαδόλου.

Στιχ. 30. «Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ ὁποῖο σφραγισθήκατε γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀπολύτρωσης».

Τὸ Πνεῦμα, λέγει, θὰ σᾶς ἀποστραφεῖ ἐπειδὴ θὰ τὸ λυπήσετε, γιατί, ἐνῶ δόθηκε γιὰ σφραγισμό σας πρὸς ἔνωση, δὲν βρίσκει κατάλληλους πρὸς ἔνωση ἐκείνους ποὺ ἔχουν δεχθεῖ τὴ χάρη γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν κόλαση τῆς διαφθορᾶς.

Στιχ. 31-32. «Κάθε πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργή καὶ βλασφημία

*μία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. Γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους
χρηστοί, εὖσπλαγχνοί, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς
ἔχαρίσατο».*

*Ἔπερ ἐστὶ, φησί, τῆς σαρκικῆς ἀγνωσίας, ταῦτα ἀπολείπέ-
στω ὁ κατασκευαζόμενος πνευματικῶς.*

ἄς ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ σᾶς μαζί μὲ κάθε κακία. Καὶ νὰ εἴσαστε καλοὶ ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλο, σπλαχνικοί, καὶ νὰ συγχωρεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ὅπως καὶ ὁ Θεὸς συγχώρεσε ἐσᾶς».

Ἐκεῖνα, λέγει, πὺ εἶναι ἐπακόλουθα τῆς σαρκικῆς ἀγνωσίας, αὐτὰ νὰ τὰ ἐγκαταλείπει ἐκεῖνος πὺ οἰκοδομεῖται πνευματικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Στίχ. 1–2. «Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας».

5 Δεῖ, φησί, μιμεῖσθαι Θεὸν εἰς τὸ χαρίζεσθαι τοῖς ἁμαρτάνουσιν εἰς ἡμᾶς, ἵνα ὦμεν μιμηταὶ Θεοῦ. Τὸν δὲ θάνατον, οὐ θάνατον ὠνόμασεν, ἀλλὰ Θεοῦ προσφορὰν οὐ γὰρ ἦν θανάτου σκῦλον ὁ Κύριος, ἀλλὰ αἰχμαλωτίζων εἰς ζωὴν τοὺς ἐν θανάτῳ, οὐδὲ ὑπὸ θανάτου κατεχόμενος, ἀλλὰ παρὰ Θεῷ, καὶ τότε ὢν
10 δεκτὸς καὶ τίμιος καὶ δῶρον ὑπὲρ κόσμου παντὸς εὐωδέστατον κατὰ τὴν ἀγιότητα.

Στίχ. 3–4. «Πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἢ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἀγίοις, καὶ αἰσχρότης καὶ μωρολογία καὶ εὐτραπελία τὰ οὐκ ἀνήκοντα, ἀλλὰ μᾶλλον
15 εὐχαριστία».

Τὰ πρὸς ἀλλήλους ὠφέλιμα διελθῶν, τὸ καθ' ἑαυτὸν ἐκάστον σῶφρον καὶ καθαρὸν ἐπιφέρει. Οὐδὲ ἐνταῦθα τοῦ νόμου μέτρῳ χρώμενος, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦτο. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ οὐκ ἔσται πορνεύων οὐδὲ πορνεύουσα λέγεται, ἐνταῦθα δὲ τὸ «μηδὲ ὀνομαζέσθω ἢ ἀκουέσθω».

Στίχ. 5–11. «Τοῦτο γὰρ ἔστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. Μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις. Διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.

Στιχ. 1-2. «Γίνεσθε λοιπὸν μιμητὲς τοῦ Θεοῦ σὰν παιδιὰ ἀγαπητά, καὶ νὰ συμπεριφέρεσθε μὲ ἀγάπη, ὅπως ὁ Χριστὸς ἀγάπησε ἡμᾶς καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ μᾶς ὡς προσφορὰ καὶ θυσία εὐωδιαστὴ στὸν Θεό».

Πρέπει, λέγει, νὰ μιμούμαστε τὸν Θεὸ στὸ νὰ συγχωροῦμε ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν πρὸς ἡμᾶς, γιὰ νὰ εἶμαστε μιμητὲς τοῦ Θεοῦ. Τὸν θάνατο δὲν τὸν ὀνόμασε θάνατο, ἀλλὰ προσφορὰ στὸν Θεό· γιὰτὶ ὁ Κύριος δὲν ἦταν λάφυρο τοῦ θανάτου, ἀλλὰ αἰχμαλώτισε καὶ χάρισε ζωὴ σ' ἐκείνους ποὺ κατέχονταν ἀπὸ τὸν θάνατο, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ μείνει κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ θανάτου, ἀλλὰ πλησίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔτσι ἔγινε δεκτὸς καὶ τίμιος καὶ δῶρο πρὸς τὸν Θεὸ γιὰ χάρη τοῦ κόσμου τὸ πιὸ εὐωδιαστὸ ὡς πρὸς τὴν ἀγιότητα.

Στιχ. 3-4. «Πορνεία καὶ κάθε ἀκαθαρσία ἢ πλεονεξία οὔτε κὰν ν' ἀναφέρεται ἀνάμεσά σας, ἔτσι ὅπως πρέπει σὲ ἀγίους, καθὼς ἐπίσης οὔτε αἰσχροτήτα καὶ μωρολογία καὶ εὐτράπελα πράγματα, ποὺ δὲν πρέπουν σὲ πιστούς, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία».

Ἐπειδὴ ἀνέφερε ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ὠφέλιμα μεταξὺ τους, προσθέτει αὐτὸ ποὺ καθιστᾷ τὸν καθένα σώφρονα καὶ καθαρὸ. Οὔτε ἐδῶ χρησιμοποιοῖ τὸ μέτρο τοῦ νόμου, ἀλλὰ προχωρεῖ πάνω ἀπὸ αὐτό. Γιὰτὶ στὸ νόμο λέγεται νὰ μὴ ὑπάρχει κανεὶς πόρνος οὔτε καμμὶὰ πόρνη, ἐνῶ ἐδῶ «οὔτε κὰν νὰ ἀναφέρεται ἀνάμεσά τους» ἢ νὰ ἀκούεται.

Στιχ. 5-11. «Γιὰτὶ πρέπει νὰ γνωρίζετε αὐτό, ὅτι κάθε πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, πράγματα ποὺ χαρακτηρίζουν τὸν εἰδωλολάτρη, δὲν ἔχει κληρονομία στὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. Κανένας νὰ μὴ σᾶς ξεγελᾷ μὲ κούφια λόγια. Γιὰτὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ

ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. Μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν. Ἦτε γὰρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ. Ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε. Ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ, δοκιμάζοντες τί ἐστὶν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ, καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις ἀκάροποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε».

Μὴ νομίζετε, φησὶν, ἀπὸ τοῦ βίου τῆ πίστει μὴ συμπαρόντος, τὴν πίστιν ὑμᾶς μετόχους ἀποφαίνειν τῆς Χριστοῦ βασιλείας, ἣτις ἐστὶ τοῦ Θεοῦ βασιλεία· μηδέ τις ἀπατάτω κενῷ λόγῳ, ὡς πίστεως ἀληθοῦς οὔσης ἐν τοῖς παρανόμῳς βιοῦσι καὶ σώζειν αὐτοὺς δυναμένης, ἐφ' οἷς ὀργίζεται κατὰ τοῦ κόσμου Θεός. Ἄ γὰρ ἐστὶ γνωρίσματα τῆς ἀπειθείας, ἄτοπον ταῦτα παρεῖναι τοῖς υἱοῖς τῆς πίστεως καὶ κοινωνοὺς ἡμᾶς εἶναι τούτων, ὧν ἡ πίστις ἐχώρισεν. Ἀλλὰ δεῖ τὴν εἰς φῶς ἀναγέννησιν ἡμῶν ἔργοις μαρτυρεῖσθαι, καὶ νόμον αὐτοὺς ἡμᾶς ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἔλεγχον τῆς πονηρᾶς ἀνθρώπων ζωῆς παρεχομένους τὴν ἀγαθὴν ἡμῶν πολιτείαν.

Στίχ. 12–15. «Τὰ γὰρ κρυφῆ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν, αἰσχρὸν ἐστὶ καὶ λέγειν. Τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα, ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦνται. Πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον, φῶς ἐστὶ. Διὸ λέγει· “Ἐγειραι ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός”. Βλέπετε οὖν πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε».

Οὐ τῷ λόγῳ, φησὶν, ἐλέγξαι τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον τὸ δι' ἔργων· λόγῳ μὲν γὰρ αἰσχρὸν καὶ λέγειν ἂ πράττουσιν, ἅπερ καὶ αὐτοὶ αἰσχυνόμενοι συγκαλύπτουσιν. Ἐὰν δὲ φῶς ᾧμεν, καὶ φανεροῦν τὸ σκότος δυνάμεθα τῆ τοῦ φωτὸς ἀντιθέσει, ἔλεγχος οὗτος ὁ κάλλιστος. Φῶς δὲ ἐσόμεθα διαναστάντες ἀπὸ τοῦ ὑπνου τοῦ θανατηφόρου, καὶ μετασχόντες Χριστοῦ, κατὰ τὸ λεγόμε-

ἔρχεται ἡ ὀργή τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀπειθεῖς ἀνθρώπους. Μὴ ἔχετε λοιπὸν τίποτε τὸ κοινὸ μὲ αὐτούς. Γιατὶ κάποτε ἦσατε σκότος, ἀλλὰ τώρα εἶστε φῶς στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ νὰ συμπεριφέρεσθε ὡς παιδιὰ τοῦ φωτός. Γιατὶ ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος συνοδεύεται ἀπὸ κάθε καλωσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια, καὶ πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξετέζετε ποιὸ πρᾶγμα εἶναι ἄρεστὸ στὸν Κύριο, καὶ νὰ συμμετέχετε στὰ ἄκαρπα ἔργα τοῦ σκότους, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ νὰ τὰ ἐλέγχετε».

Μὴ νομίζετε, λέγει, ὅτι, ἂν δὲν ὑπάρχει μαζὶ μὲ τὴν πίστη καὶ ὁ ὀρθὸς τρόπος ζωῆς, ἡ πίστη σᾶς καθιστᾷ μετόχους τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, πὺ εἶναι βασιλεία τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ σᾶς ξεγελᾷ κάποιος μὲ κούφιο λόγο, ὅτι, ἂν ὑπάρχει πίστη ἀληθινὴ σ' ἐκείνους πὺ ζοῦν μὲ παρανομίες, μπορεῖ αὐτὴ νὰ σώσει αὐτοὺς ἀπὸ αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ὀργίζεται ὁ Θεὸς ἐναντίον τοῦ κόσμου. Γιατὶ αὐτὰ πὺ εἶναι γνωρίσματα τῶν ἀνθρώπων πὺ δὲν πιστεύουν, εἶναι παράλογο αὐτὰ νὰ ὑπάρχουν στοὺς πιστοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ γινώμαστε ἐμεῖς κοινωνοὶ μὲ αὐτούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μᾶς χώρισε ἡ πίστη. Ἀλλὰ πρέπει τὴν ἀναγέννησή μας σὲ φῶς νὰ τὴν ἀποδεικνύουν τὰ ἔργα, καὶ νὰ γινώμαστε ἐμεῖς νόμος σ' αὐτούς, παρέχοντας ὡς ἔλεγχος τῆς πονηρῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων τὸν καλὸ καὶ ὀρθὸ τρόπο τῆς ζωῆς μας.

Στιχ. 12-15. «Γιατὶ ἐκεῖνα πὺ γίνονται κρυφὰ ἀπὸ αὐτούς, εἶναι ντροπὴ καὶ νὰ τὰ λέγει κανεῖς. Ἐνῶ ὅλα ἐκεῖνα πὺ ἔρχονται στὸ φῶς μὲ τὸν ἔλεγχος γίνονται φανερά, γιατί κάθε τι πὺ φανερώνεται, εἶναι φῶς. Γι' αὐτὸ λέγει: “Σήκω ἐπάνω σὺ πὺ κοιμᾶσαι καὶ ἀναστήσου ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ θὰ σὲ φωτίσει ὁ Χριστός”. Προσέχετε λοιπὸν πῶς ἀκριβῶς φέρεσθε στὴ ζωὴ σας».

Δὲν εἶναι, λέγει τὸ ἴδιο πρᾶγμα τὸ νὰ ἐλέγξει κανεῖς μὲ τὸ λόγο, ὅπως ὁ ἔλεγχος μὲ τὰ ἔργα· γιατί μὲ τὸ λόγο εἶναι αἰσχρὸ καὶ νὰ λέγει κανεῖς ἐκεῖνα πὺ κάμνουν, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτοὶ ἀπὸ ντροπὴ καλύπτουν. Ἐὰν ὅμως εἴμαστε φῶς καὶ μπορούμε νὰ φανερώνομε τὸ σκότος μὲ τὴν ἀντίθεση τοῦ φωτός, αὐτὸς εἶναι ὁ πιὸ καλῦτερος ἔλεγχος. Καὶ φῶς θὰ γίνομε ἐὰν σηκωθοῦμε ἀπὸ τὸν θανατηφόρο ὕπνο καὶ γίνομε μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ σύμφωνα μ'

νον· «Ἐγχειραὶ ὁ καθεύδων». Οὐκ εἶπεν τις ὁ λέγων, ἢ ποῦ τῶν ἁγίων Γραμμάτων γέγραπται, ἀλλ' ἦν πολλὰ ἐξ ἁγίου Πνεύματος λαλούμενα ἐν τοῖς τότε, καὶ μὴ γραφόμενα.

Τὸν ἐν ἁμαρτίαις φησίν.

5 «Μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοί· (Στίχ. 16–19) ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσιν· διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνιέντες τί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνω ἐν ᾧ ἐστὶν ἄσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν Πνεύματι, λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευμα-
10 τικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες».

Μὴ ὡς ἄσοφοι, φησί, δελεάζεσθε, ἀλλ' ὡς σοφοὶ τὴν ἰδίαν ὁδὸν φυλάσσετε, τῷ μὴ ἐφελκυσθῆναι τῷ καιρῷ τῆς πονηρίας.

«Ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ».

Τοῦτό φησιν, ἵνα ὁλος ἡμῶν ὁ νοῦς πρὸς Κύριον συντείνη-
15 ται, καὶ μὴ μόνον μελωδῶμεν τοῖς χεῖλεσιν.

Στίχ. 20. «Εὐχαριστοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῷ Θεῷ καὶ Πατρί».

Μυστήρια τῷ Θεῷ προσήκει τελεῖν, ὑμνοῦντας αὐτὸν καὶ διεξιόντας τὰς εὐεργεσίας αἷς ἐπιτελεῖ Χριστός.

20 Στίχ. 21. «Ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Θεοῦ».

Ὡσπερ ἡ ἐπανάστασις ἡ ἐπ' ἀλλήλους διάστασιν ποιεῖ, οὕτως ἡ ὑποταγὴ συνάφειαν. Ἀλλήλοις δὲ ὑποτάσσεσθαι δεῖ διὰ Χριστόν, ὡς Χριστῷ λάτρευμα τοῦτο τελοῦντες.

Στίχ. 22–25. «Αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε
25 ὡς τῷ Κυρίῳ· ὅτι ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτός ἐστι σωτὴρ τοῦ σώματος· ἀλλ' ὡσπερ ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσι ἐν παντί. Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν».

30 Περὶ τῶν ἐν οἴκοις καθηκόντων διαλέγεται, ἅτινά ἐστιν

αὐτὸ πού λέγει· «Σήκω σὺ πού κοιμᾶσαι». Δὲν εἶπε ποιὸς τὸ λέγει, ἢ σὲ ποιὰ ἀπὸ τὰ ἅγια Γράμματα ἔχει γραφεῖ, ἀλλ' ὑπῆρχαν πολλὰ πού ὑπαγορεύονταν ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς τότε καὶ πού δὲν γράφονταν.

Ἐννοεῖ ἐκεῖνον πού ζεῖ μέσα στὶς ἁμαρτίες.

«Ὁχι ὡς ἄσοφοι, ἀλλὰ ὡς σοφοί, (στίχ. 16-19) ἐπωφελοῦμενοι τὸν καιρὸ, γιατί οἱ μέρες εἶναι πονηρές. Γι' αὐτὸ μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ κατανοήσατε ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Καὶ μὴ μεθᾶτε μὲ κρασί, πρᾶγμα πού εἶναι ἀσωτία, ἀλλὰ νὰ γεμίζετε ἀπὸ Πνεῦμα καὶ νὰ συνομιλεῖτε μεταξύ σας μὲ ψαλμούς καὶ ὕμνους καὶ ἄσματα πνευματικά, τραγουδώντας καὶ ψάλλοντας».

Ὁχι νὰ ἐξαπατᾶσθε, λέγει, ὡς ἄσοφοι, ἀλλὰ ὡς σοφοὶ νὰ φυλάσσετε τὴν ὁδὸ σας, γιὰ νὰ μὴ παρασυρθεῖτε κατὰ τὸν καιρὸ τῆς πονηρίας.

«Μέσα στὴν καρδιά σας πρὸς τὸν Κύριο».

Αὐτὸ τὸ λέγει, γιὰ νὰ κατευθύνεται ὅλος ὁ νοῦ μας πρὸς τὸν Κύριο καὶ νὰ μὴ τὸν μελετοῦμε μόνο μὲ τὰ χεῖλη μας.

Στίχ. 20. «Εὐχαριστώντας πάντοτε γιὰ ὅλα τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Πρέπει νὰ τελοῦν πρὸς τὸν Θεὸ μυστηριακὲς τελετές, ὑμνώντας αὐτὸν καὶ διηγούμενοι τὶς εὐεργεσίες πού ἐπιτελεῖ ὁ Χριστός.

Στίχ. 21. «Ὑποτασσόμενοι ὁ ἓνας στὸν ἄλλο μὲ φόβο Θεοῦ».

Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἀναμεταξύ μας ἐξέγερση ἀπομακρύνει τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἔτσι ἡ ὑποταγὴ δημιουργεῖ ἐνότητα. Καὶ πρέπει νὰ ὑποτασσόμαστε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ, κάμνοντας αὐτὸ σὰν εἶδος λατρείας πρὸς τὸν Χριστό.

Στίχ. 22-25. «Οἱ γυναῖκες νὰ ὑποτάσσεσθε στοὺς ἄνδρες σας ὅπως στὸν Κύριο, γιατί ὁ ἄνδρας εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς γυναίκας, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ σωτήρας τοῦ σώματος. Ὅπως λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται στὸν Χριστό, ἔτσι καὶ οἱ γυναῖκες νὰ ὑποτάσσονται ὡς πρὸς ὅλα στοὺς ἄνδρες τους. Οἱ ἄνδρες πάλι νὰ ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας».

Ὅμιλεῖ γιὰ τὰ καθήκοντα στὰ σπίτια, τὰ ὁποῖα διακρίνονται

ἡγεμονικὰ καὶ ὑποταγῆ. Τρία δὲ εἶδη τούτων· δύο μὲν τὰ κατὰ φύσιν, γυνὴ καὶ ἀνὴρ, τέκνα καὶ γονεῖς· ἐν δὲ τὸ κατὰ νόμον. Τοῦτο γάρ ἐστιν δοῦλός τε καὶ δεσπότης. Τῷ μὲν οὖν ὑπηκόῳ τὴν ὑποταγὴν εἰσηγεῖται, τῷ δὲ ἄρχοντι τὸ κηδεμονικὸν πρὸς τὸ
5 ὑπήκοον. Τύπῳ οὖν τῷ πρὸς Χριστὸν κελεύει τὴν γυναῖκα ὑποτάττεσθαι τῷ ἀνδρὶ, ἵνα μὴ σωματικὸν ἢ τὸ τῆς ὑποταγῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ πνευματικὸν γένηται.

«Καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, (Στίχ. 26–28) ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ,
10 καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ρήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ἦ ἁγία καὶ ἄμωμος. Οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν ἑαυτῶν τὰς γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. Ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ἑαυτὸν ἀγα-
15 πᾶ».

Τὸ ἡγεμονικὸν οὐ βούλεται σκληρὸν εἶναι τῷ ὑπηκόῳ. Αὕτη γὰρ ἀληθὴς ἀρχή, τὸν ἄρχοντα κήδεσθαι τῶν ὑφ' αὐτόν, ἧτις ἐν Χριστῷ πέφηεν, μὴ ζητήσαντι τὸ ἑαυτῷ πρέπον, ἀλλὰ τὸ τῇ Ἐκκλησίᾳ συμφέρον. Ἡ μὲν γὰρ αὐτοῦ δόξα ἐν ἀθανασία ἦν,
20 καὶ αὐτὴ ὀφειλομένη τε καὶ πρέπουσα, ἡ δὲ τῆς Ἐκκλησίας σωτηρία ἐν καθάρσει τῆς ἁμαρτίας, ἧτις οὐχ ἀπλῶς ἐγίνετο, εἰ μὴ τῆς ρυπωθείσης ζωῆς μετάθεσιν εἰργάσατο Χριστός, τὸ ὁμοίωμα ταύτης καταλύσας θανάτῳ, ἵνα συναποθνήσκοντες αὐτῷ λυθῶμεν τῆς ζωῆς ἧς ἐξῶμεν. Ταύτης δὲ τῆς καθάρσεως αἴτιον
25 τὸ ἅγιον βάπτισμα. Πρόσεστι γὰρ ἐκείνῳ τῷ ὕδατι ἢ διὰ ρήματος ἐπίκλησις, ἅγιον αὐτὸ ἀποφαίνουσα. «Ἐν ὀνόματι Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος».

για τὴν ἀρχηγικότητα καὶ τὴν ὑποταγή. Τρία εἶναι τὰ εἶδη αὐτῶν· δύο εἶναι τὰ φυσικά, γυναῖκα καὶ ἄνδρας, παιδιά καὶ γονεῖς, ἐνῶ τὸ τρίτο πηγάζει ἀπὸ τὸ νόμο. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι καθῆκον ποῦ χαρακτηρίζει τὸν δοῦλο καὶ τὸν δεσπότη. Στὸν ὑπήκοο λοιπὸν εἰσηγεῖται ὑποταγή, ἐνῶ στὸν ἄρχοντα τὴ φροντίδα πρὸς τὸν ὑπήκοο. Προτρέπει λοιπὸν νὰ ὑποτάσσεται ἢ γυναῖκα στὸν ἄνδρα σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Χριστό, γιὰ νὰ μὴ εἶναι ἢ ὑποταγή μόνο σωματική, ἀλλὰ νὰ καθίσταται καὶ πνευματική.

“Ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησία καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη αὐτῆς, (στίχ. 26-28) γιὰ νὰ ἀγιάσει αὐτήν, ἀφοῦ τὴν καθάρισε μὲ τὸ λουτρὸ τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ λόγου του, γιὰ νὰ παρουσιάσει τὴν Ἐκκλησία ἐνδοξη στὸν ἑαυτό του, χωρὶς νὰ ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα ἢ κάτι ἀπὸ τὰ παρόμοια, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἁγία καὶ χωρὶς ψεγάδι.” Ἐτσι πρέπει ν' ἀγαποῦν οἱ ἄνδρες τὶς γυναῖκες τους, σὰν τὰ δικά τους σώματα. Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴ γυναῖκα του, ἀγαπᾷ τὸν ἑαυτό του».

Αὐτὸς ποῦ ἔχει τὴν ἀρχηγία δὲν θέλει νὰ εἶναι σκληρὸς πρὸς τὸν ὑπήκοο. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι πραγματική ἐξουσία, νὰ φροντίζει δηλαδή ὁ ἄρχοντας ἐκείνους ποῦ εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, πράγμα ποῦ παρατηρήθηκε στὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιδίωξε ἐκεῖνο ποῦ ταίριαζε στὸν ἑαυτό του, ἀλλ' ἐκεῖνο ποῦ ἦταν συμφέρον γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ ἡ δόξα αὐτοῦ ἦταν ἀθάνατη καὶ αὐτὴ ἦταν ὀφειλόμενη καὶ ταίριαζε σ' αὐτόν, ἐνῶ ἡ σωτηρία τῆς Ἐκκλησίας συνίστατο στὴν κάθαρση τῆς ἁμαρτίας, ἡ ὁποία δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ γίνει ἔτσι ἀπλά, ἐὰν ὁ Χριστὸς δὲν μετέβαλλε τὴ ζωὴ αὐτῆς ποῦ ἦταν γεμάτη ἀπὸ ἀκαθαρσία, καταλύοντας τὸ ὁμοίωμα αὐτῆς μὲ τὸ θάνατο, ὥστε, πεθαίνοντας μαζὶ μ' αὐτόν, νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὴ ζωὴ ποῦ ζούσαμε. Καὶ αἴτιο αὐτῆς τῆς κάθαρσης ὑπῆρξε τὸ ἅγιο βάπτισμα. Γιατὶ ὑπάρχει σ' ἐκεῖνο τὸ νερὸ ἢ ἐπίκληση, ποῦ τὸ καθιστᾷ ἅγιο, καὶ ποῦ γίνεται μὲ τὸ λόγο, «Στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹¹.

11. Ματθ. 28, 19.

Στίχ. 29–31. «Οὐδείς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλὰ ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. Ἀντὶ τούτου καταλείπει ἄν-
5 θρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσε-
ται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν».

Εἰ σὰρξ τοῦ ἀνδρός ἢ γυνή, κηδέσθω αὐτῆς, φησὶν, ὡς σαρκός· καὶ εἰ Χριστὸν ἴσμεν ὥσπερ ἄνδρα τῆς Ἐκκλησίας ὄντα, καὶ μέλη ἡμᾶς ἑαυτοῦ κατεσκευασμένα διὰ τῆς ἐν Πνεύματι
10 ζωῆς, μμείσθωσαν τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ τὴν πρὸς τὴν Ἐκ-
κλησίαν.

Στίχ. 32. «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν».

Συνῆψε τὸ πνευματικὸν τῶ σαρκικῶ, τύπον ἐκείνῳ τούτου
15 ἀποδείξας. Οὕτω γὰρ γίνεται μυστήριον ἐγκεκρυμμένης τῆς
ἀληθείας ἐν τῷ τύπῳ, ὅτι Χριστὸν ἐτύπου καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἢ
τῆς γυναικὸς λῆψις ἐξ ἀνδρός, καὶ συνάφεια πρὸς τὸν ἄνδρα.
Καὶ γὰρ ἀπὸ Χριστοῦ τὸ εἶναι ἔχομεν κατὰ τὴν ἀγιότητα, καὶ
ἀγιασθέντες Χριστῶ ἐνούμεθα.

20 Στίχ. 33. «Πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθένα, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ
γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν· ἢ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν
ἄνδρα».

Στίχ. 29-31. «Γιατί κανένας ποτέ δὲν μίσησε τὴ σάρκα του, ἀλλὰ τρέφει καὶ φροντίζει αὐτὴν ὅπως καὶ ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησία. Γιατί εἴμαστε μέλη τοῦ σώματός του ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ τὰ ὀστέα του. Γι' αὐτὸ θὰ ἐγκαταλείψει ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθεῖ στὴ γυναίκα του καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο σάρκα μία».

Ἐφόσον ἡ γυναίκα εἶναι σάρκα τοῦ ἀνδρα, ἅς τὴ φροντίζει, λέγει, σὰν σάρκα του· καὶ ἐφόσον ἀποδεχόμαστε τὸν Χριστὸ σὰν ἀνδρα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι ἔχει κατασκευάσει ἐμᾶς μέλη του μετὰ τὴν ἐν Πνεύματι ζωὴ, ἅς μιμοῦνται οἱ ἄνδρες τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησία.

Στίχ. 32. «Τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο· ἐγὼ ὅμως λέγω ὅτι ἀναφέρεται στὸν Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία».

Σύνδεσε τὸ πνευματικὸ μετὰ τὸ σαρκικόν, ἀφοῦ ἀπέδειξε ὅτι ἐκεῖνο εἶναι τύπος αὐτοῦ. Γιατὶ ἔτσι γίνεται μυστήριον, ὄντας ἡ ἀληθεια κρυμμένη μέσα στὸν τύπον, γιατί τὸν Χριστὸ προτύπωνε καὶ τὴν Ἐκκλησία ἢ λήψη τῆς γυναίκας ἀπὸ τὸν ἀνδρα, καθὼς καὶ ἔνωση αὐτῆς μετὰ τὸν ἀνδρα. Καθόσον ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἔχομε τὴ δυνατότητά μας νὰ εἴμαστε ἅγιοι, καὶ ἔχοντας ἀγιασθεῖ ἐνωνόμαστε μετὰ τὸν Χριστό.

Στίχ. 33. «Ἀλλὰ καὶ σεῖς νὰ ἀγαπᾶ ὁ καθένας σας τὴ γυναίκα του ἔτσι ὅπως ἀγαπᾶ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ ἡ γυναίκα νὰ σέβεται τὸν ἀνδρα της».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Στίχ. 1. «Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ. Τοῦτο γάρ ἐστι δίκαιον».

Καθολικός μὲν οὖν ὁ λόγος εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν ἐνου-
 μένην Χριστῷ. Ἔστω δὲ ἐν ἐκάστη γυναικί, καὶ ἐν ἐκάστῳ ἀνδρὶ
 5 τελειούμενος ὁ τύπος, ἐν ἀγάπῃ μὲν ἀνδρός, ὑποταγῇ δὲ γυναι-
 κὸς ἐν φόβῳ.

Στίχ. 2–4. «Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ἧτις ἐστὶν
 ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔσῃ μακρο-
 χρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα
 10 ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου».

Δευτέρα ἀρχή, ἡ τῶν παιδῶν, ἐπειδὴ καὶ δευτερόν ἐστι με-
 τὰ τὸν γάμον παιδοποιία, καὶ τὸν νόμον εἰσάγει μάρτυρα. Πάν-
 τα γὰρ ὅσα τελοῦμεν διὰ Χριστόν, μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ νόμου
 καλά τε εἶναι καὶ δίκαια, ἢ αὐτολεξεῖ λεγόμενα, ἢ τυπικῶς ὑπο-
 15 δεικνύμενα, καὶ καλὴ τῆς τελείας διδασκαλίας ἢ παιδαγωγικὴ
 μαρτυρία. Τιμίαν δὲ τὴν ἐντολὴν ἀποφαίνων τὴν περὶ γονέων,
 φησὶν αὐτήν, καὶ πρώτην καὶ μετ' ἐπαγγελίας εἰρηῆσθαι, ἧτις
 ἐπαγγελία ἐν Δεκαλογία κεῖται. Τύπον γὰρ ὁ νόμος τῆς αἰωνίου
 ζωῆς μιμεῖται τὴν μακροημερίαν. Πρώτη δὲ ἐντολῇ ταύτην τὴν
 20 ἐπαγγελίαν ἔξευξεν ὁ Θεός, προεισάγων ἄλλας τέσσαρας τὰς εἰς
 Θεὸν ἀνηκούσας ὅτι τῶν μὲν εἰς αὐτὸν τιμῶν πρόδηλος ἢ ἀντα-
 πόδοσις παρὰ τοῦ τιμωμένου, ἢ δὲ εἰς γονέας τιμή, παρ' αὐτῶν
 οὐκ ἔχουσα τὴν ἀνταπόδοσιν λόγου ἀξίαν, παρὰ τοῦ Θεοῦ ταύ-
 την δι' ἐπαγγελίας ἐκομίσατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

Στίχ. 1. «Τὰ παιδιά νὰ ὑπακοῦτε στοὺς γονεῖς σας στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, γιατί αὐτὸ εἶναι σωστό».

Ὁ λόγος εἶναι γενικὸς γιὰ ὅλη τὴν Ἐκκλησία ἔνωμένη μὲ τὸν Χριστό. Ἄς βρῖσκει πραγματοποίηση ὁ τύπος σὲ κάθε γυναίκα καὶ σὲ κάθε ἄνδρα, μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ ἄνδρα πρὸς τὴ γυναίκα καὶ τὴν ὑποταγὴ τῆς γυναίκας μὲ σεβασμὸ πρὸς τὸν ἄνδρα.

Στίχ. 2-4. «Νὰ τιμᾶς τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα, καὶ αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἐντολὴ ποὺ συνοδεύεται μὲ τὴν ὑπόσχεση, “γιὰ νὰ εὐτυχήσεις καὶ νὰ ζήσεις μακρὸ χρόνο πάνω στὴ γῆ. Καὶ οἱ πατέρες νὰ μὴν ἐξοργίζετε τὰ παιδιά σας, ἀλλὰ ν’ ἀνατρέφετε αὐτὰ μὲ παιδεία καὶ νοουθεσία τοῦ Κυρίου».

Δεύτερη ἀρχὴ εἶναι ἡ τῶν παιδιῶν, ἐπειδὴ καὶ ἡ παιδοποιία εἶναι δεύτερη μετὰ τὸ γάμο, καὶ ὡς μάρτυρα παρουσιάζει τὸ νόμο. Γιατὶ ὅλα, ὅσα κάμνομε γιὰ τὸν Χριστό, βεβαιώνεται ἀπὸ τὸ νόμο ὅτι εἶναι καλὰ καὶ σωστά, ἢ λεγόμενα μὲ τὶς ἴδιες τὶς λέξεις, ἢ ὑποδεικνυόμενα μὲ τρόπο τυπικό, καὶ εἶναι καλὴ ἢ παιδαγωγικὴ μαρτυρία τῆς τέλειαις διδασκαλίας. Παρουσιάζοντας ὡς ἄξια τιμῆς τὴν ἐντολὴ γιὰ τοὺς γονεῖς, χαρακτηρίζει αὐτὴν καὶ πρώτη καὶ ὅτι ἔχει λεχθεῖ μὲ ὑπόσχεση, ἢ ὁποῖα ὑπόσχεση ὑπάρχει μέσα στὸ Δεκάλογο¹². Γιατὶ ὁ νόμος θεωρεῖ τὴν μακροσημερία τύπο τῆς αἰώνιας ζωῆς. Μὲ τὴν πρώτη ἐντολὴ συνέδεσε ὁ Θεὸς αὐτὴν τὴν ὑπόσχεση, θέτοντας πρὶν ἀπὸ αὐτὴν ἄλλες τέσσερες ποὺ ἀναφέρονται στὸν Θεό· ὅτι δηλαδὴ οἱ τιμῆς ποὺ γίνονται πρὸς αὐτὸν ἔχουν ὀλοφάνερον τὴν ἀνταπόδοση ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τιμᾶται, ἐνῶ ἡ τιμὴ πρὸς τοὺς γονεῖς, μὴ ἔχοντας ἐπάξια τὴν ἀνταπόδοση ἀπὸ αὐτούς, συνδέθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ αὐτὴν τὴν ὑπόσχεση.

12. Δευτ. 5, 6-21

Στίχ. 5–9. «Οἱ δούλοι, ὑπακούετε τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἀπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ Χριστῷ, μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ὡς δούλοι τοῦ Χριστοῦ, ποιῶντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκ ψυχῆς, 5 μετ' εὐνοίας δουλεύοντες τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις. Εἰδότες ὅτι ὁ ἐάν τι ἕκαστος ποιήσῃ ἀγαθόν, τοῦτο κομιεῖται παρὰ τοῦ Κυρίου, εἴτε δούλος, εἴτε ἐλεύθερος. Καὶ οἱ κύριοι τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτούς, ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν, εἰδότες, ὅτι καὶ ὑμῶν αὐτῶν ὁ Κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωποληψία οὐκ ἔστι 10 παρ' αὐτῷ».

Πάλιν τὸ ὑπήκοον ὑποτάττει πρῶτον, εἶτα τὸ ἡγεμονικὸν διδάσκει χρησιότητα. Κυρίους δὲ κατὰ σάρκα λέγει, ὅτι οὐ φυσικὸν ἢ δεσποτεία, οὐδὲ πεποιήται τις δούλος ἐτέρου, καθάπερ τὰ ζῶα τὰ ἄλογα. Τῆς θείας δὲ δουλείας, ἣν ὑπέμεινεν ὁ ἐν δούλου μορφῇ γενόμενος, τύπος γίνεται ἢ ἀνθρωπίνη ὑπηρεσία τῶν 15 καθαρῶς δουλευόντων καὶ ἐκουσίως, ὡς εἰς Θεὸν ἀναγομένης τῆς δουλείας.

Στίχ. 10–11. «Τοῦ λοιποῦ ἐνδυναμουῦσθε ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ 20 πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στηῆναι».

Δύναμιν προσγενέσθαι δεῖ τὴν παρὰ Θεοῦ, τοῖς εἰς ἀσθένειαν καταπεσοῦσιν ἀνθρώποις, ἵνα λύσῃ τὴν ἀσθένειαν ἢ τῆς δυνάμεως ἐπανάληψις. Τὴν δὲ δύναμιν ταύτην εἰκάζει πανοπλία, δηλῶν, ὅτι καθάπερ ὁ γυμνὸς οὐ δυνατὸς ἐστὶν εἰς πόλεμον, οὐ- 25 τως ὁ Πνεύματος ἀμέτοχος, οὐ δυνατὸς πρὸς τὸν τὴν κακίαν ἐξεργαζόμενον τὸν διάβολον.

«Πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαδόλου. (Στίχ. 12–13) Ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς 30 τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Διὰ τοῦτο ἀνα-

Στίχ. 5-9. «Οἱ δοῦλοι νὰ ὑπακούετε στοὺς συνανθρώπους σας κυρίους μὲ φόβο καὶ τρόμο, μὲ εἰλικρίνεια τῆς καρδιᾶς σας, ὅπως στὸν Χριστό, ὄχι μὲ ὑπακοή γιὰ τὰ μάτια, γιὰ νὰ ἀρέσετε στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἐκτελοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ τους, ὑπηρετώντας τους μὲ καλὴ διάθεση σὰ νὰ ὑπηρετεῖτε τὸν Κύριο καὶ ὄχι ἀνθρώπους, γνωρίζοντας ὅτι, ὅποιο καλὸ κάνει κανεῖς, αὐτὸ θὰ τὸ λάβει ἀπὸ τὸν Κύριο, εἴτε δοῦλος εἶναι εἴτε ἐλεύθερος. Καὶ σεῖς οἱ κύριοι νὰ κάμνετε τὰ ἴδια πρὸς αὐτούς, ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὴ φοβέρα, γνωρίζοντας ὅτι καὶ σᾶς τῶν ἰδίων ὁ Κύριος βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς, καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν προσωποληψία».

Πάλι διδάσκει ὑποταγὴν πρῶτα σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ ἐξουσία, καὶ ἔπειτα διδάσκει καλωσύνη σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι ἄρχοντες. «Κυρίους κατὰ σάρκα» λέγει, γιὰ τὴν ἡ δεσποτεία δὲν εἶναι φυσικὸ γνῶρισμα, οὔτε γίνεται κανεῖς δοῦλος ἄλλου, ὅπως ἀκριβῶς τὰ ζῶα τὰ ἄλογα. Τῆς θείας ὁμως δουλείας, τὴν ὁποία ὑπέμεινε Ἐκεῖνος ποὺ παρουσιάσθηκε μὲ τὴ μορφή δούλου, τύπος γίνεται ἡ ἀνθρώπινη ὑπηρεσία ἐκείνων ποὺ δουλεύουν μὲ καθαρότητα καὶ μὲ τὴ θέλησή τους, γιὰ τὴν ἡ δουλεία ἀναφέρεται στὸν Θεό.

Στίχ. 10-11. «Ἀπὸ δῶ καὶ στὸ ἐξῆς γίνεσθε δυνατοὶ διὰ τοῦ Κυρίου καὶ μὲ τὸ κράτος τῆς δυνάμης αὐτοῦ. Ντυθεῖτε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μπορεῖτε νὰ ἀντιστέκεσθε».

Πρέπει νὰ δοθεῖ δύναμη ἀπὸ τὸν Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν περιπέσει σὲ ἀδυναμία, γιὰ νὰ τερματίσει τὴν ἀδυναμία ἢ ἀνάκτηση καὶ ἐπανόρθωση τῆς δυνάμης. Τὴν δύναμη αὐτὴ τὴν παρομοιάζει μὲ πανοπλία, γιὰ νὰ δείξει ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ γυμνὸς δὲν εἶναι δυνατὸς στὸν πόλεμο, ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἄμοιρος Πνεύματος δὲν εἶναι δυνατὸς πρὸ τὸν διάβολο ποὺ κατεργάζεται τὴν κακία.

«Πρὸς τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου. (Στίχ. 12-13) Γιὰ τὴν ὁ ἀγώνας μας δὲν εἶναι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀρχές, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ κόσμου αὐτοῦ, πρὸς τὰ πονηρὰ πνεύματα ποὺ βρίσκονται στοὺς οὐρανοὺς. Γι' αὐτὸ φορέσατε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μπορέσετε ν' ἀντισταθεῖτε κατὰ

λάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀνιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς πονηροῦ, καὶ ἅπαντα κατεργασαμένοι στήναι».

Μεθοδείαν αὐτὴν καλεῖ, τὴν τοῦ διαβόλου κακουργίαν, ὅτι οὐκ ἐξ εὐθείας ὁ θούλεται κατασκευάσαι δείκνυσιν, ὥστε μὴ 5 γενέσθαι κατάφωρος, ἀλλ' ἕτερον ἐαυτῷ περιτιθεῖς προσωπεῖον, ἕτερα τεκταίνει καὶ καθάπερ πολέμιος κακουργὸς πόλει προσβαλὼν καὶ τείχεσι, κάτωθεν ὑπορύττει λανθάνων, ὥστε ταύτη γενέσθαι δυσφύλακτος, καὶ κατορθῶσαι ἅπερ ἐσπούδακεν.

Στίχ. 14–18. «Στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν 10 ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνησεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πετυρωμένα σβέσαι καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν 15 τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶ ρῆμα Θεοῦ, διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως, προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ καρτερήσει καὶ δεήσει».

Διὰ τί, «ἐν ἀληθείᾳ»; ἐμπαιγμὸς δὲ καὶ ψεῦδος ἢ ἐπιθυμία οὐκ ἔστιν ἡδονὴ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ σκιά ἡδονῆς τουτέστι τῆς ἀλη- 20 θεῖ ἡδονῆς, τῆς σωφροσύνης.

«Περὶ πάντων τῶν ἁγίων, (Στίχ. 19–21) καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μοι δοθῆ λόγος ἐν ἀνοιξίᾳ τοῦ στόματός μου, ἐν παρησιᾷ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει, ἵνα ἐν αὐτῷ παρησιάσωμαι, ὡς δεῖ με λαλῆσαι. Ἴνα δὲ 25 ἴδητε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ' ἐμέ, τί πράσσω».

Εὐχαῖς ἀδιαλείπτως προσκαρτερεῖν καὶ ὁ Κύριος κελεύει, καὶ ὁ Παῦλος, ἐν πνεύματι δὲ τὰς εὐχάς, τουτέστιν ἐν νῷ, μὴ ἐν στόματι μόνον. Πολλοὶ δὲ αἱ εὐχαί, ὅτι καὶ περὶ πολλῶν, ὑπὲρ πάντων δὲ ἁγίων, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ· ἐπειδὴ καὶ ἐναγώνιον αὐτῷ 30 τὸ ἔργον, ὡς καὶ δεσμώτην αὐτὸν ὑπὲρ αὐτοῦ παραπεπέμφθαι.

τὴν πονηρὴ ἡμέρα καὶ νὰ σταθεῖτε ὄρθιοι, κάμνοντας ὅλα ἀγωνιζόμενοι».

«Μεθοδεία» ὀνομάζει τὴν ἴδια τὴν κακουργία τοῦ διαβόλου, γιατί δὲν δείχνει ἀπ' εὐθείας ἐκεῖνο ποὺ θέλει νὰ κάνει, γιὰ νὰ μὴ γίνεи ἀντιληπτός, ἀλλὰ, ἀφοῦ περιβάλει μὲ ἄλλο προσωπεῖο τὸν ἑαυτό του, ἄλλα κατασκευάζει, καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐχθρὸς κακοῦργος ποὺ ἔχει προσβάλει πόλη καὶ τείχη, σκάβει κρυφὰ αὐτὰ ἀπὸ κάτω, ὥστε νὰ γίνεи ἔτσι δυσκολοφύλακτος καὶ νὰ κατορθώσει ἐκεῖνα ποὺ ἔχει μελετήσει.

Στίχ. 14-18. «Σταθεῖτε λοιπὸν ὄρθιοι ἔχοντας ζωσμένη τὴ μέση σας μὲ τὴν ἀλήθεια, ντυθεῖτε τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ φορέσατε ὑποδήματα στὰ πόδια σας γιὰ νὰ εἴσασθε ἔτοιμοι γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς εἰρήνης, καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα τοποθετήσατε τὸν θυρεὸ τῆς πίστεως, μὲ τὸν ὁποῖο μπορεῖτε νὰ σβήσατε ὅλα τὰ φλογερά βέλη τοῦ πονηροῦ, καὶ φορέσατε τὴν σωτήρια περικεφαλαία καὶ τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, ποὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ κάθε στιγμή μὲ κάθε προσευχὴ καὶ δέηση νὰ προσεύχεσθε ἔτσι ὅπως ἀρέσει στὸ Πνεῦμα, καὶ πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ νὰ ἀγρυπνεῖτε μὲ ὅλη σας τὴν ὑπομονὴ καὶ μὲ παράκληση».

Γιατί «μὲ ἀλήθεια»; Ἐπειδὴ εἶναι ἐμπαιγμὸς καὶ ψεῦδος ἡ ἐπιθυμία· δὲν εἶναι ἡδονὴ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ σκιά ἡδονῆς· δηλαδὴ μὲ τὴν πραγματικὴ ἡδονή, τὴ σωφροσύνη.

«Γιὰ ὅλους τοὺς ἁγίους, (στίχ. 19-21 καὶ γιὰ μένα, γιὰ νὰ μοῦ δοθεῖ λόγος ὅταν ἀνοίξω τὸ στόμα μου, γιὰ νὰ κάνω γνωστὸ μὲ παρησιία τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶμαι πρεσβευτής, ὄντας δεμένος μὲ ἀλυσίδες, γιὰ νὰ βρῶ τὴ δύναμη νὰ μιλήσω γι' αὐτὸ μὲ θάρρος καὶ ὅπως πρέπει, γιὰ νὰ μάθετε καὶ σεῖς τὰ σχετικὰ μὲ μένα καθὼς καὶ τί κάνω».

Καὶ ὁ Κύριος προστάζει νὰ ἐπιμένομε σὲ ἀδιάκοπες προσευχές, καὶ ὁ Παῦλος λέγει οἱ προσευχές νὰ γίνονται μὲ τὸ πνεῦμα, δηλαδὴ μὲ τὸ νοῦ, καὶ ὄχι μὲ τὸ στόμα μόνο. Οἱ προσευχές νὰ εἶναι πολλές, ἀφοῦ αὐτὲς γίνονται καὶ γιὰ πολλούς, γιὰ ὅλους τοὺς ἁγίους καὶ γι' αὐτόν, ἀφοῦ τὸ ἔργο αὐτοῦ εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἀγῶνες, ὥστε νὰ ἔχει σταλεῖ (στὴ Ρώμη) γιὰ χάρη αὐτοῦ δεμένος μὲ ἀλυσίδες.

«Πάντα ὑμῖν γνωρίσει Τυχικός ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφός, καὶ πιστὸς διάκονος ἐν Κυρίῳ, (στίχ 22–23) ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν. Εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ Ἀμήν.

Χαίρουσι γὰρ οἱ ἅγιοι τοῦ ἁγίου κατευθυνομένου ἔργου. Διὸ μηνύει τὰ καθ' ἑαυτὸν ταῖς Ἐκκλησίαις.

10

*Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους.
Ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης διὰ Τυχικοῦ.
Στίχων τιθ'.*

«Όλα θὰ σᾶς τὰ κάνει γνωστὰ ὁ Τυχικός, ὁ ἀγαπητός ἀδελφός καὶ πιστός διάκονος στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, (στίχ. 22-24) τὸν ὁποῖο ἔστειλα σὲ σᾶς γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σκοπὸ, γιὰ νὰ μάθετε τὰ σχετικά μὲ μᾶς, καὶ νὰ παρηγορήσει τὶς καρδιές σας. Εἰρήνη νὰ δίνεται στοὺς ἀδελφούς ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ ἀγάπη συνοδευόμενη ἀπὸ πίστη. Ἡ χάρη νὰ ὑπάρχει μαζί μὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό μὲ ἀφθαρτὴ ἀγάπη. Ἀμήν».

Χαίρονται δηλαδὴ οἱ ἅγιοι ὅταν προχωρεῖ καλὰ τὸ ἅγιο ἔργο. Γι' αὐτὸ κάμνει γνωστὰ σὶς Ἐκκλησίες τὰ σχετικά μὲ αὐτόν.

Ἐπιστολὴ Πρὸς Ἐφεσίους.
Γράφτηκε ἀπὸ τὴ Ρώμη διὰ τοῦ Τυτικοῦ.
Καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 312 στίχους.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Στίχ. 1-2. «Παῦλος καὶ Τιμόθεος δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τοῖς οὓσιν ἐν Φιλίπποις, σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις. Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

10 Ταύτην γράφει τὴν ἐπιστολὴν ἀνδράσιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ προκόψασι. Διὸ καὶ δογμάτων μὲν οὐχ ἄπτεται, ἐπειδὴ καὶ ἱκανῶς εἶχον τῆς περὶ τούτων γνώσεως, ἅτε πλουσίως παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου τῶν τοιούτων ἀπολαύσαντες. Δύο δὲ αὐτοῖς σχεδόν, ὡς εἰπεῖν, δι' ὅλης τῆς ἐπιστολῆς παραινεῖ, τὸ μὴ
10 ὑποῦσθαι, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο οἶδεν ὥσπερ ἀκόλουθον τοῖς ἐγγύς τοῦ κατορθωκέναι γενομένοις, καὶ τὸ χαίρειν διὰ παντός. Σφόδρα γὰρ ἠθύμουν, τὰ δεσμὰ τοῦ Ἀποστόλου ἀκούοντες, καὶ τὴν μέλλουσαν κρίσιν, καὶ τὸν προσδοκώμενον αὐτοῦ θάνατον. Οὔτε γὰρ ἤλπιζον αὐτὸν τὰς χεῖρας ἐκφεύξεσθαι τοῦ Νέρωνος,
15 ἀνδρὸς τὰ τε ἄλλα μεμνηνότες καὶ περὶ φόνους ἐπτοημένου. Διὸ καὶ «λέοντα» αὐτὸν ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολῇ καλεῖ. «Ὁ Κύριος γὰρ μοι παρέστη», φησὶν, «καὶ ἐρρύσθη ἐκ στόματος λέοντος». Τὰ δὲ ἄλλα πάντα, ἃ παραινεῖ αὐτοῖς, ὡς ἐν ἐπιδρομῇ παραινεῖ αὐτοῖς, ἐπειδήπερ, ὡς ἔφην, πολὺν παρ' αὐτοῖς διατρέ-
20 ψας χρόνον, πλείστα αὐτοῖς ὠφελήσας ἦν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

Στίχ. 1-2. «Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Τιμόθεος, δοῦλοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πρὸς ὅλους τοὺς ἁγίους στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ κατοικοῦν στοὺς Φιλίππους, μαζί με τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς διακόνους. Χάρη νὰ δίνεται σὲ σᾶς καὶ εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα μας καὶ ἀπὸ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό».

Τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ τὴ γράφει πρὸς ἄνδρες ποὺ πρόκοψαν στὴ διδασκαλία. Γι' αὐτὸ δὲν ἀσχολεῖται με δόγματα, ἐπειδὴ εἶχαν ἱκανοποιητικὴ γνώση γι' αὐτά, καθόσον ἀπόλαυσαν τὴ γνώση αὐτῶν πλουσιοπάροχα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἀπόστολο. Δύο σχεδὸν πράγματα λοιπόν, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, συμβουλεύει σ' αὐτοὺς με ὅλη τὴν ἐπιστολὴ του, τὸ νὰ μὴ ὑψηλοφρονοῦν, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι κι αὐτὸ εἶναι σὰν ἐπακόλουθο σὲ ἐκείνους ποὺ φθάνουν κοντὰ στὸ κατόρθωμα, καὶ τὸ νὰ χαίρονται πάντοτε. Γιατὶ ἦταν ὑπερβολικὰ λυπημένοι, ἐπειδὴ ἄκουαν γιὰ τὰ δεσμὰ τοῦ Ἀποστόλου, γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση καὶ γιὰ τὸν ἀναμενόμενο θάνατο αὐτοῦ. Καθόσον δὲν ἔλπιζαν νὰ ξεφύγει αὐτὸς τὰ χέρια τοῦ Νέρωνα, ἑνὸς ἀνδρα μαζί με ὅλα τὰ ἄλλα γεμάτου ἀπὸ μανία καὶ κυριευμένου ἀπὸ πόθο γιὰ φόνους. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν ὀνομάζει «λεοντάρη» στὴν πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολή. Γιατὶ λέγει, «Ὁ Κύριος με συμπαραστάθηκε καὶ γλύτωσα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λεονταριοῦ»¹. Ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ συμβουλεύει σ' αὐτοὺς τοὺς τὰ συμβουλεύει εὐκαιρικὰ, ἐπειδὴ, ὅπως εἶπα, διέμεινε πολὺ χρόνο κοντὰ σ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ὠφέλησε πάρα πολὺ.

1. Β' Τιμ. 4, 17.

Ἐπειδὴ τοῦτον αὐτοῖς τὸν Τιμόθεον ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιστολῇ ἐπαγγέλλεται μικρὸν ὕστερον πέμψαι, τούτου χάριν καινοποιεῖ τὴν ἐπιστολήν, προεθίζων αὐτοὺς διδάσκαλον αὐτὸν δέχεσθαι. Εἰ γὰρ τῆς νῦν πεμπτομένης αὐτοῖς διδασκαλίας κοινωνὸν αὐτὸν
 5 ὁ Παῦλος ἐποιήσατο, πῶς οὐχὶ καὶ παρεσόμενον μικρὸν ὕστερον δέξονται τοῦτον, οὐ ἤδη τῆς διδαχῆς ἀκηκόασιν; Ἰστέον δὲ ὡς ὅλη χώρα καὶ ὅλα ἔθνη ἐκπέμπει τὴν ἐπιστολήν· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ, «σύμπασιν ἐπισκόποις», εἰπεῖν.

Στίχ. 3-6. «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου ἐπὶ πάσῃ τῇ μνεῖα ὑμῶν,
 10 πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, μετὰ χαρᾶς, τὴν δέησιν ποιούμενος, ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἄχρι τοῦ νῦν, πεποιθῶς αὐτῷ τοῦτο, ὅτι ὁ ἐναρξάμενος (ἐργασάμενος) ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθόν, ἐπιτελέσει ἄχρις ἡμέρας Χριστοῦ.

15 Προκοπήν αὐτοῖς πολλὴν μαρτυρεῖ, ὅπου γε μεμνημένος αὐτῶν, οὐ μετὰ δακρύων ἢ στεναγμῶν, ὥσπερ ἐπὶ τῶν σαλευομένων μέμνηται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς εὐχαριστίας, ὅπερ ἴδιον τῶν κατορθούντων ἐστί. Ποῖον δὲ αὐτῶν τὸ κατόρθωμα, ἢ ὅτι κοινωνήσαντες αὐτῷ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι καὶ νῦν
 20 μεμενήκασι κοινωνοί, ἐν μηδενὶ τὸ παράπαν παρασαλευόμενοι, ὅπερ αὐτῷ καὶ τὴν ἀγαθὴν τοῦ μέλλοντος ἐλπίδα παρέχει; Οἶδα γάρ, φησὶν, ὡς ἐπιτελέσετε τοῦτο τὸ ἔργον, ἕως ἂν αὐτῷ ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου προσενέγκητε σῶον.

Στίχ. 7. «Καθὼς ἐστὶ δίκαιον ἐμοὶ τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ
 20 πάντων ὑμῶν, διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς δεσμοῖς μου, καὶ ἐν τῇ ἀπολογία καὶ βεβαιώσει τοῦ Εὐαγγελίου, συγκοινωνοὺς μοι τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας».

Ἐπειδὴ πεποιθήσιν εἶπεν ἔχειν ἐπ' αὐτοῖς, δικαίαν λέγει

Ἐπειδὴ στήν ἐπιστολή αὐτὴ λίγο πιὸ κάτω ὑπόσχεται νὰ στείλει σ' αὐτοὺς αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Τιμόθεο, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ παρουσιάζει σ' αὐ-τούς ὡς κοινὴ τὴν ἐπιστολή, προετοιμάζοντας αὐτοὺς νὰ τὸν δεχθοῦν ὡς δάσκαλο. Γιατί, ἐὰν ὁ Παῦλος παρουσίασε αὐτὸν νὰ συμμετέχει στὴ σύνταξη τῆς διδασκαλίας ποὺ στέλλεται τώρα σ' αὐτοὺς μὲ τὴν ἐπιστολή αὐτή, πῶς δὲν θὰ δεχθοῦν μετὰ ἀπὸ λίγο, ὅταν θὰ παραβρεθεῖ κοντὰ τους, αὐτὸν τοῦ ὁποίου ἤδη ἔχουν ἀκούσει τὴ διδασκαλία; Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι στέλλει τὴν ἐπιστολή σὲ ὅλη τὴ χώρα καὶ σ' ὁλόκληρο τὸ ἔθνος, κι αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι λέγει, «μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἐπισκόπους».

Στίχ. 3-6. «Εὐχαριστῶ τὸν Θεό μου κάθε φορὰ ποὺ σᾶς θυμᾶμαι, καὶ πάντοτε σὲ κάθε προσευχή μου προσεύχομαι μὲ χαρὰ γιὰ ὅλους σας γιὰ τὴ συμμετοχή σας στὸ Εὐαγγέλιο ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα μέχρι σήμερα, ἔχοντας πεποίθησι σ' αὐτὸν γι' αὐτό, ὅτι Ἐκεῖνος ποὺ ἄρχισε² σὲ σᾶς ἔργο καλό, θὰ τὸ ὁλοκληρώσει μέχρι τὴν ἡμέρα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Βεβαιώνει ὅτι σημειώθηκε πολλὴ προκοπὴ σ' αὐτούς, καθόσον μνημονεύοντας αὐτοὺς, δὲν τοὺς ἐνθυμεῖται μὲ δάκρυα ἢ στεναγμούς, ὅπως στήν περίπτωσι ἐκείνων ποὺ σαλεύονται, ἀλλὰ τὸ κάνει μὲ πολλὴ εὐχαριστία, πρᾶγμα ποὺ εἶναι γνώρισμα ἐκείνων ποὺ σημειώνουν κατορθώματα. Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ κατόρθωμα αὐτῶν, παρὰ ὅτι, ἀφοῦ κατέστησαν κοινωνοὶ μὲ αὐτὸν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ μέχρι σήμερα ἔχουν παραμείνει κοινωνοί, χωρὶς καθόλου νὰ παρασαλεύονται ὡς πρὸς τίποτε, πρᾶγμα ποὺ παρέχει σ' αὐτὸν καὶ ἀγαθὴ ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον. Γιατί λέγει, γνωρίζω ὅτι θὰ ὁλοκληρώσετε τὸ ἔργο αὐτό, ὥστε νὰ τὸ προσφέρετε σῶ σ' Αὐτὸν κατὰ τὴν παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου.

Στίχ. 7. «Ὅπως εἶναι σωστὸ νὰ σκέπτομαι ἔτσι γιὰ ὅλους ἐσᾶς, ἐπειδὴ σᾶς ἔχω μέσα στήν καρδιά μου, σᾶς ποὺ καὶ κατὰ τὴ φυλάκισή μου καὶ κατὰ τὴν ἀπολογία μου καὶ βεβαίωσι τοῦ Εὐαγγελίου ἦσασι ὅλοι σας συγκοινωνοὶ μου τῆς χάριτος».

Ἐπειδὴ εἶπε ὅτι ἔχει πεποίθησι γι' αὐτούς, λέγει ὅτι πολὺ

2. Τὸ κείμενο τοῦ Δαμασκηνοῦ ἔχει ἀντὶ τοῦ σωστοῦ τῆς Ἐπιστολῆς «ἐναρξάμενος», «ἐργασάμενος»· προτιμοῦμε τὸ τῆς Ἐπιστολῆς, ποὺ συνδέεται ὁμαλότερα μὲ τὰ παρακάτω λεγόμενα.

ταύτην ἔχειν τὴν πεποίθησιν. Θαρρεῖν γάρ φησιν, ὡς πάντων αὐτῶ ἔσονται κοινωνοί, τῶν δεσμῶν, τῆς ἀπολογίας, τῆς χάριτος. Τὸ οὕτω περὶ τῶν πιστευσάντων θαρρεῖν, μεγάλη ἐστὶν αὐτῶν βεβαιότητος μαρτυρία.

5 Στίχ. 8-11. «Μάρτυς γάρ μου ἐστὶν ὁ Θεός, ὡς ἐπιποθῶ πάντας ὑμᾶς ἐν σπλάγχχοις Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ τοῦτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέρας Χριστοῦ, πεπληρωμένοι
10 καρπὸν δικαιοσύνης τὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον Θεοῦ.

Ἐπειδὴ πολλὴν εἶπεν ἔχειν εἰς αὐτοὺς ἀγάπης ὡς μηδαμοῦ αὐτοὺς παραλιπεῖν, μὴ ἐν δεσμοῖς ὄντα, μὴ ἐν ἀπολογία, τούτου χάριν μάρτυρα ἐπὶ τοσοῦτῳ πράγματι ἐπικαλεῖται τὸν Θεόν.
15 Ἴνα δὲ μὴ τις ὑπολάβοι, ὡς διὰ τὴν διακονίαν ἣν ἀπέστελλον αὐτῶ, κολακεύων τὰ τοιαῦτα λέγει, ἐπήγαγεν, «ἐν σπλάγχχοις Χριστοῦ Ἰησοῦ», δεικνὺς ὅτι ἡ ἀγάπη αὐτῶ διὰ τὸ εἰς Χριστὸν γνήσιόν ἐστιν, καὶ τοῦτο εὔχεται, τοῦ προκόπτειν αὐτοὺς ἐν ἐπιγνώσει καὶ αἰσθήσει, καὶ δοκιμαστὰς ἀκριβεῖς γενέσθαι τῶν
20 καλῶν· οὕτω γάρ ἔσονται ἀπρόσκοποι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι κατὰ μηδένα τρόπον προσκόπτοντες. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι, φησί, πλήρεις εὐρεθήσονται δικαιοσύνης καρποί· καὶ δικαιοσύνης οὐ τῆς ἐν νόμῳ, ταύτην γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς ἀναιρεῖ, ἀλλὰ τῆς διὰ Χριστοῦ, ἣτις καὶ εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον γίνε-
25 ται Θεοῦ. Ἡ γὰρ κατὰ Θεὸν πολιτεία δοξάζει τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Στίχ. 12-14. «Γινώσκεις δὲν ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἐλήλυθεν, ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτορίῳ καὶ

σωστά ἔχει αὐτὴν τὴν πεπόθηση. Γιατὶ λέγει, ὅτι ἔχει τὴν πεποίθη-
ση ὅτι θὰ γίνουν κοινωνοὶ μὲ αὐτὸν ὄλων, καὶ τῶν δεσμῶν του, καὶ
τῆς ἀπολογίας, καὶ τῆς χάριτος. Τὸ νὰ ἔχει τέτοια πεποίθησις γιὰ
ἐκείνους ποὺ πίστεψαν, εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις σταθερότητας αὐ-
τῶν.

Στίχ. 8-11. «Γιατὶ μάρτυράς μου εἶναι ὁ Θεός, ὅτι ὅλους σας
σᾶς ποθῶ πάρα πολὺ μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ
προσεύχομαι, νὰ αὐξάνει δηλαδὴ ἡ ἀγάπη σας ὅλο καὶ περισσό-
τερο, συνοδευόμενῃ ἀπὸ τέλεια γνώση καὶ ἰκανότητα πρὸς διάκρι-
ση, ὥστε νὰ μπορεῖτε νὰ ξεχωρίζετε ἐκεῖνα ποὺ σᾶς συμφέρουν,
γιὰ νὰ εἴσαστε καθαροὶ καὶ χωρὶς ψεγάδια κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ
Χριστοῦ, γεμᾶτοι μὲ καρπὸ δικαιοσύνης ποὺ προέρχεται μὲσω τοῦ
Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς δόξα καὶ ἔπαινο τοῦ Θεοῦ».

Ἐπειδὴ εἶπε ὅτι ἔχει μεγάλη ἀγάπη γι' αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ
τοὺς παραλείπει πουθενά, οὔτε βρισκόμενος στὴ φυλακὴ, οὔτε κα-
τὰ τὴν ἀπολογία του, ἕξαιτίας αὐτοῦ ἐπικαλεῖται μάρτυρα γιὰ ἓνα
τόσο μεγάλο πρᾶγμα τὸν Θεό. Γιὰ νὰ μὴ θεωρήσει κάποιος, ὅτι αὐ-
τὰ τὰ λέγει κολακεύοντάς τους ἕξαιτίας τῆς βοήθειας ποὺ ἔστειλαν
σ' αὐτόν, πρόσθεσε, «μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», γιὰ νὰ
δείξει ὅτι ἡ ἀγάπη του γι' αὐτούς ὑπάρχει ἕξαιτίας τῆς γνήσιας
πίστεώς τους πρὸς τὸν Χριστόν, καὶ αὐτὸ εὐχεται, νὰ προκόβουν
αὐτοὶ σὲ τέλεια γνώση καὶ ἰκανότητα νὰ διακρίνουν, καὶ νὰ γίνουν
ἀκριβεῖς ἔξεταστὲς τῶν καλῶν· γιατί ἔτσι θὰ βρεθοῦν χωρὶς κανένα
κώλυμα τὴν ἡμέρα τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ χωρὶς νὰ
ἐμποδίζονται μὲ κανένα τρόπο. Γιατὶ οἱ τέτοιοι πιστοί, λέγει, θὰ
βρεθοῦν ὡς γεμᾶτοι καρποὶ δικαιοσύνης, καὶ δικαιοσύνης ὅχι αὐ-
τῆς ποὺ ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὸ νόμο, καθόσον αὐτὴ τὴ δικαιοσύνη
τὴν ἀπορρίπτει στὴ συνέχεια, ἀλλὰ τῆς δικαιοσύνης ποὺ δημιουρ-
γεῖται διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία καὶ γίνεται πρὸς δόξα καὶ ἔπαινο
τοῦ Θεοῦ. Καθόσον ὁ σύμφωνος μὲ τὸν Θεὸ τρόπος ζωῆς δοξάζει
τὸν Πατέρα ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς.

Στίχ. 12-14. «Θέλω λοιπόν, ἀδελφοί, νὰ γνωρίζετε, ὅτι τὰ ὅσα
συνέβηκαν σὲ μένα, μᾶλλον ἐπετράπηκε νὰ γίνουν γιὰ τὴν πρόοδο
τοῦ Εὐαγγελίου, ὥστε ἡ φυλάκισή μου νὰ γίνῃ γνωστὴ σὲ ὅλο τὸ

τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ πεπειθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν.

Γράφει μὲν αὐτοῖς τὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ Ρώμης ἐν πολλῇ οὖσιν ἀθυμία διὰ τὰ δεσμά, ἐφ' οἷς δεσμοῖς τοσοῦτον ἀποτρέπει τοῦ λυπεῖσθαι, ὡς καὶ χαρὰν μεγάλην αὐτοὺς ἔχειν, διδάσκειν δι' αὐτά, ὅτι δι' αὐτῶν πλεονάζει τὸ κήρυγμα, καὶ ἡ πλάνη ἐξορίζεται.

Στίχ. 15. «Τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ δι' εὐδοκίαν τὸν Χριστὸν κηρύσσουν».

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ κηρύγματος, δεθέντος τοῦ Ἀποστόλου διὰ τὸ κηρύσσειν τὸν Ἰησοῦν, βουλόμενοι πλέον κινήσαι τὸν Νέρωνα, καὶ αὐτοὶ ἐκήρυττον τὸν Ἰησοῦν, καὶ συνέβαινε αὐτοῖς τὸ ἐναντίον οὐκ ἐβούλοντο ποιεῖν. Θέλοντες γὰρ καταλύσαι τὸ κήρυγμα, ἠΰξανον μᾶλλον, εἰ καὶ οὐκ ἀγνῶς ἐκήρυσσον, τουτέστιν ἀπὸ καρδίας, καὶ αὐτὸ τοῦτο σπουδάζοντες, οὐ τὸ μαθεῖν ἀνθρώπους τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐγείρειν θλίψιν τῷ Ἀποστόλῳ.

Στίχ. 16. «Οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσι, οὐκ ἀγνῶς, οἱ οἰόμενοι θλίψιν ἐπιφέρειν τοῖς δεσμοῖς μου· οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ Εὐαγγελίου κεῖμαι. Τί γάρ; Πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ Χριστὸς καταγγέλλεται».

Ὅσοι ἀγνῶς, φησί, κηρύττουσι, θαρροῦντες τῇ ἐμῇ ἀπολογίαὶν τοῦτο ποιοῦσιν. ἤδεσαν γὰρ ὡς κοινὴ ἔσται ὑπὲρ αὐτῶν ἀπολογία ἢ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου γινομένη.

«Χαίρω ἐν τούτῳ χαίρω, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι. (Στίχ. 19-20). Οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτό μοι ἀποθήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς

πραιτόριο καὶ σ' ὄλους τοὺς λοιπούς, καὶ οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὴ φυλάκισή μου, νὰ τολμοῦν μὲ περισσότερη ἀφοβία νὰ κηρύττουν τὸ λόγο τοῦ Εὐαγγελίου».

Γράφει βέβαια σ' αὐτοὺς τὴν ἐπιστολὴ ἀπὸ τὴ Ρώμη σὲ στιγμὲς πού εἶναι πάρα πολὺ λυπημένοι ἐξαιτίας τῆς φυλάκισής του, γιὰ τὴν ὁποία φυλάκισή του τόσο πολὺ τοὺς ἀποτρέπει νὰ λυποῦνται, ὥστε καὶ νὰ ἔχουν μεγάλη χαρὰ ἐξαιτίας αὐτῆς, διδάσκοντάς τους γι' αὐτά, ὅτι μ' αὐτὰ πλεονάζει τὸ κήρυγμα καὶ ἡ πλάνη ἐξοργίζεται.

Στίχ. 15. «Μερικοὶ βέβαια κηρύττουν τὸν Χριστὸ ἀπὸ φθόνου καὶ φιλονεικία, ἐνῶ ὠρισμένοι ἄλλοι ἀπὸ καλὴ διάθεση».

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ κηρύγματος, μόλις φυλακίσθηκε ὁ Ἀπόστολος ἐπειδὴ κήρυττε τὸν Ἰησοῦ, θέλοντας νὰ ὠθήσουν τὸν Νέρωνα σὲ περισσότερη ὀργή, καὶ αὐτοὶ κήρυτταν τὸν Ἰησοῦ, καὶ συνέβαινε σ' αὐτοὺς τὸ ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἤθελαν νὰ κάνουν. Θέλοντας δηλαδὴ νὰ καταλύσουν τὸ κήρυγμα, τὸ αὔξαναν περισσότερο, ἂν καὶ βέβαια δὲν κήρυτταν αὐτὸ μὲ ἀγνότητα, δηλαδὴ μὲ τὴν καρδιά τους, καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἦταν ὅλη ἡ φροντίδα τους, ὅχι τὸ νὰ μάθουν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ γιὰ νὰ προξενήσουν θλίψη στὸν Ἀπόστολο.

Στίχ. 16-18. «Ἐκεῖνοι πού κηρύττουν τὸν Χριστὸ ἀπὸ διάθεση πρὸς φιλονεικία, δὲν τὸ κάνουν μὲ ἀγνὸ σκοπὸ, ἀλλ' ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι θὰ προξενήσουν θλίψη σὲ μένα τὸν φυλακισμένο, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού τὸν κηρύττουν ἀπὸ ἀγάπη, τὸ κάνουν γνωρίζοντας ὅτι βρῖσκομαι στὴ φυλακὴ πρὸς ἀπολογία τοῦ Εὐαγγελίου. Τί σημασία ὅμως ἔχουν αὐτά; Γιατὶ μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο, εἴτε μὲ προφάσεις τέτοιες, εἴτε μὲ εἰλικρινῆ διάθεση ὁ Χριστὸς κηρύττεται».

“Ὅσοι, λέγει, κηρύττουν μὲ ἀγνή διάθεση, τὸ κάνουν αὐτὸ ἔχοντας θάρρος στὴ δική μου ἀπολογία. Γιατὶ γνώριζαν ὅτι ἡ ἀπολογία πού θὰ γίνεῖ ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο θὰ εἶναι ἀπολογία κοινὴ καὶ γι' αὐτούς.

«Χαίρομαι γι' αὐτὸ χαίρομαι ἀλλὰ καὶ στὸ μέλλον θὰ χαίρομαι. (Στίχ. 19-20) Γιατὶ γνωρίζω, ὅτι αὐτὸ θὰ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα

ὑμῶν διήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἀποκαταδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου».

Τοσοῦτον ἀπέχω, φησί, τοῦ ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς δεσμοῖς καὶ τῇ μελλούσῃ ἀπολογία, οὐ μόνον τῇ ὑπὲρ ᾧ ἐγὼ κηρύσσω, ἀλλὰ 5 καὶ ὑπὲρ ᾧ ἐκεῖνοι, ὥστε καὶ χαρὰν ἠγοῦμαι τὸ πρᾶγμα. Ἀποθήσεται γὰρ ἡμῖν εἰς σωτηρίαν. Καὶ εὐθέως εἰσάγει τὸ μέτριον διὰ τῆς αὐτῶν δεήσεως καὶ χορηγίας τοῦ Πνεύματος, ταύτην αὐτῷ γίνεσθαι λέγων τὴν σωτηρίαν.

«Ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι, ἀλλ' ἐν πάσῃ παρρησίᾳ, ὡς 10 πάντοτε καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου».

Τουτέστιν, οὐ φόβῳ τῶν δεσμῶν, οὐ τῆς ἀπολογίας, οὐκ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, προδώσω τὸ κήρυγμα.

«Εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου».

Κἂν ζῶ, φησί, πλεονάσω τῷ κηρύγματι, κἂν ἀποθάνω, 15 πάλιν δοξάζεται Χριστός, ὅτι τοιούτος ἔσχε τοὺς ὑπηρέτας τὸ αὐτοῦ κήρυγμα, ὡς καὶ αὐτοῦ καταφρονῆσαι τοῦ θανάτου.

Στίχ. 21. «Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστός».

Βλέπε διὰ πόσων ἀπάγει αὐτοὺς τῆς λύπης· πρώτου μὲν, τοῦ μὴ αἰσχύνεσθαι· δευτέρου, τοῦ μεγαλύνεσθαι διὰ τὸν Χρι- 20 στόν· τρίτου, τοῦ διὰ Χριστόν μόνον αἰρεῖσθαι τὸ ζῆν, ἵνα τὴν διακονίαν αὐτοῦ πληρώσῃ.

«Καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος».

Μὴ ἀλγεῖτε, φησίν, ἐπὶ τοῖς δεσμοῖς μου. Καὶ αὐτὸ γὰρ τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ κέρδος μέγιστον.

25 Στίχ. 22-23. «Εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκί, τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου. Καὶ τί αἰρήσομαι οὐ γνωρίζω. Συνέχομαι δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων».

Ἐπεξεργάζεται τὰ προειρημένα καὶ οἷον ἐρμηνεύει, ὅτι ἐστὶ τό, «ἐμοὶ ζῆν ὁ Χριστός»· λέγει οὖν, ὡς τὸ ζῆν Χριστὸς ταύ-

τῆ σωτηρία μου, μὲ τὴν προσευχὴ τῆ δικῆ σας καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν προσδοκία καὶ τὴν ἐλπίδα μου».

Τόσο πολὺ ἀπέχω, λέγει, ἀπὸ τὸ νὰ πονῶ γιὰ τὴ φυλάκισή μου καὶ τὴ μελλοντικὴ ἀπολογία μου, ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἀπολογία γιὰ ἐκεῖνα ποὺ κηρύττω, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ κηρύττουν ἐκεῖνοι, ὥστε καὶ χαρὰ θεωρῶ τὸ πρᾶγμα. Γιατὶ θὰ ἔχει ὡς κατάληξη τὴ σωτηρία μου. Καὶ ἀμέσως προσθέτει τὴ μετριοφροσύνη, λέγοντας ὅτι ἡ σωτηρία αὐτὴ θὰ συμβεῖ σ' αὐτὸν ἕξαιτίας τῆς προσευχῆς τους καὶ τῆς βοήθειας τοῦ Πνεύματος.

«Γιατὶ δὲν θὰ νιώσω ντροπὴ γιὰ τίποτε, ἀλλὰ θὰ μιλήσω μὲ ὄλο τὸ θάρρος μου, ὥστε ὅπως πάντοτε ἔτσι καὶ τώρα νὰ δοξασθεῖ στὸ σῶμα μου ὁ Χριστός».

Δηλαδή δὲν θὰ προδώσω τὸ κήρυγμα οὔτε ἀπὸ φόβο γιὰ τὴ φυλάκισή μου, οὔτε ἀπὸ φόβο γιὰ τὴν ἀπολογία μου, οὔτε ἀπὸ φόβο γι' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ θάνατο.

«Εἴτε παραμείνω στὴ ζωὴ, εἴτε πεθάνω».

Ἐὰν ζῶ, λέγει, θὰ αὐξήσω τὸ ἔργο τοῦ κηρύγματος, ἐὰν πεθάνω, πάλι δοξάζεται ὁ Χριστός, γιατί τέτοιους ὑπηρέτες εἶχε τὸ κήρυγμά του, ὥστε νὰ περιφρονοῦν καὶ τὸν ἴδιο τὸ θάνατο.

Στίχ. 21. «Γιατὶ γιὰ μένα ζωὴ σημαίνει ὁ Χριστός».

Πρόσεχε μὲ πόσα ἀπομακρύνει αὐτοὺς ἀπὸ τὴ λύπη· κατὰ πρῶτον μὲ τὸ ὅτι δὲν νιώθει ντροπὴ· δεύτερον, τὸ ὅτι δοξάζεται καὶ ἔτσι ὁ Χριστός· τρίτον, τὸ ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ζεῖ μόνο γιὰ τὸν Χριστό, γιὰ νὰ ὀλοκληρώσει τὴ διακονία αὐτοῦ.

Καὶ τὸ νὰ πεθάνω εἶναι κέρδος».

Μὴ λυπᾶστε, λέγει, γιὰ τὴ φυλάκισή μου. Γιατὶ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ θάνατος γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ εἶναι μέγιστο κέρδος.

Στίχ. 22-23. «Καὶ ἂν τὸ νὰ ζῶ στὸ σῶμα αὐτὸ μου δίνει τὴ δυνατὴ νὰ προσφέρω ἔργο καρποφόρο, δὲν ξέρω τί νὰ προτιμήσω. Εἶμαι κυριευμένος καὶ ἀπὸ τὰ δύο· ἔχω τὴν ἐπιθυμία».

Ἐπεξεργάζεται τὰ ὅσα εἶπε προηγουμένως, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐρμηνεύει τί σημαίνει, «γιὰ μένα ζωὴ σημαίνει ὁ Χριστός». Λέγει λοιπόν, ὅτι τὸ νὰ ζεῖ αὐτὴ τὴ ζωὴ σημαίνει γι' αὐτὸν Χρι-

την τὴν ζωὴν, οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ἐργασία πνευματικὴ, ἧς ὀφείλεται μοι καρπός.

«Εἰς τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῶ μᾶλλον κρεῖσσον, (στίχ. 24-25) τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. Καὶ τοῦτο πεπορθῶς οἶδα, ὅτι μενῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν».

Καὶ νῦν μὲν ἦν μετὰ Χριστοῦ κατὰ τό, «Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ». Ἄλλ' οὐχ οὕτως ὡς τότε. «Νῦν μὲν» γάρ, φησὶν, «ὀρῶμεν δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος, τότε δὲ 10 πρόσωπον πρὸς πρόσωπον».

«Εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως, (στίχ. 26) ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐν ἐμοί, διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς».

Ὅρα πάλιν πόσην αὐτοῖς μαρτυρεῖ ἐργασίαν καλοῦ. Ὅ 15 γὰρ προκόπτων, βαδίζων προκόπτει. Ποῦ δὲ προκόπτουσιν, ἢ εἰς τὴν χαρὰν τῆς πίστεως; Ὅ δὲ εἰς ταύτην προκόπτων, καυχῆσεται, φησὶν, ἐν Χριστῷ.

Στίχ. 27. «Μόνον ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθε, ἵνα εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ὑμᾶς, εἴτε ἀπῶν, ἀκούσω τὰ 20 περὶ ὑμῶν».

Μαρτυρήσας αὐτοῖς πολλὴν προκοπὴν, ἠρέμα καταστέλλει αὐτούς, ἵνα μὴ φουσηθῶσιν ἀκούσαντες, ὡς προέκοψαν. Καταστέλλει δέ, ἀξίαν αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου πολιτείαν ἐπιτηδεύειν παραινῶν.

25 «Ὅτι στήκετε ἐν ἐνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθροῦντες τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου, (στίχ. 28) καὶ μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, ἧτις αὐτοῖς μὲν ἐστὶν ἔνδειξις ἀπωλείας».

Εἰπὼν αὐτοῖς ἀξίους τοῦ Εὐαγγελίου πολιτεύεσθαι, λέγει καὶ τὸ εἶδος τῆς πολιτείας. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ περὶ τὴν πίστιν γνή-

στός, και τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει αὐτό, παρὰ ἐργασία πνευματική, γιὰ τὴν ὁποία μου ἐπιφυλάσσεται καρπός.

«Νὰ πεθάνω και νὰ εἶμαι μαζί με τὸν Χριστό, και αὐτό εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερο· (στίχ. 24-25) ἐνῶ τὸ νὰ παραμείνω στὸ σῶμα, εἶναι πιὸ ἀναγκαῖο γιὰ σᾶς. Και τὸ γνωρίζω αὐτό με ἀπόλυτη βεβαιότητα, ὅτι θὰ παραμείνω και θὰ βρίσκομαι ἀνάμεσα σὲ ὄλους σας».

Και τώρα βέβαια ἦταν μαζί με τὸν Χριστό, σύμφωνα με τό, «Ἐὰν ἐπιθυμεῖτε ἀπόδειξη γιὰ τὸν Χριστό πὸ ὁμιλεῖ μέσω ἐμοῦ»³. Ἄλλ' ὅμως ὄχι ἔτσι ὅπως τότε. Γιατί λέγει, «Τώρα βλέπομε σὰν μέσα ἀπὸ καθρέφτη και κατὰ τρόπο αἰνιγματικό, ἐνῶ τότε θὰ βλέπομε πρόσωπο πρὸς πρόσωπο»⁴.

«Γιὰ τὴν πρόοδό σας και τὴ χαρά σας γιὰ τὴν πίστη, (στίχ. 26) ὥστε βρίσκόμενος πάλι ἀνάμεσά σας νὰ αὐξάνεται τὸ καύχημά σας στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Πρόσεχε πάλι πόση ἐργασία καλοῦ βεβαιώνει γι' αὐτούς. Γιατί ἐκεῖνος πὸν προοδεύει, προοδεύει βαδίζοντας. Και ποῦ προοδεύουν, παρὰ στὴ χαρὰ τῆς πίστεως; Και αὐτὸς πὸν προοδεύει σ' αὐτήν, θὰ καυχηθεῖ, λέγει, στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 27. «Μόνο νὰ ζεῖτε ἐπάξια τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, ὥστε, εἴτε ἔλθω και σᾶς δῶ, εἴτε βρίσκομαι μακριά σας, νὰ ἀκούσω γιὰ σᾶς».

Ἄφοῦ διαβεβαίωσε γι' αὐτούς πολλὴ πρόοδο, σιγὰ σιγὰ συγκρατεῖ αὐτούς, γιὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθοῦν ἀκούοντας ὅτι προοδευσαν. Και τοὺς συγκρατεῖ, συμβουλεύοντάς τους ν' ἀκολουθοῦν τρόπο ζωῆς ἐπάξιο τοῦ Εὐαγγελίου.

«Ὅτι παραμένετε σταθεροὶ με ἓνα πνεῦμα, ἀγωνιζόμενοι ὄλοι μαζί με μιὰ ψυχὴ γιὰ τὴν πίστη τοῦ Εὐαγγελίου, (στίχ. 28) και χωρὶς νὰ φοβᾶσθε γιὰ κανένα ἀπὸ αὐτούς πὸν εἶναι ἀντίθετοι σὲ σᾶς, πράγμα πὸν εἶναι ἔνδειξη τῆς ἀπώλειας αὐτῶν».

Ἄφοῦ τοὺς συμβούλεψε νὰ ζοῦν κατὰ τρόπο ἐπάξιο τοῦ Εὐαγγελίου, λέγει και τὸν τρόπο ζωῆς τους. Και αὐτὸς εἶναι τὸ νὰ

4. Α' Κορ. 13, 12.

σιον. Ἐλλως γάρ οὐ δύνασθε ἐν πνεῦμα γενέσθαι, ἢ οὕτως ἔπειτα τὸ καὶ μίαν ἔχειν ψυχήν. Τοῦτο δὲ ὑπερβαλλούσης ἀγάπης ἀπόδειξις. Μέγαν δὲ λέγει εἶναι τὸν ἐκ τούτων ἄθλον. Καὶ ποῖον τοῦτο, ἢ τὸ ἀθλητὰς αὐτοὺς γενέσθαι ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου; Ἦσαν γὰρ πολλοὶ ἀντικείμενοι οἱ τῆς περιτομῆς.

«Ἡμῖν δὲ σωτηρίας, καὶ τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ· (στίχ. 29) ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν».

Ὅρα πάλιν ὡς ἠρέμα καταστέλλει. Εἰπὼν γὰρ ὅτι ἀθληταί
10 ἔστε ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπήγαγεν ὅτι αὐτὸ τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ ἔρχεται· καὶ τοῦτο ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ πάσχειν ὑπὲρ αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ φησιν, οὐ τὰ τοῦ φρονήματος διαλύων, οὐ τὰ τῆς προθέσεως· δεῖ γὰρ ἀγαθὴν με ἔχειν πρόθεσιν, πάντα δὲ ἀγαθὰ ἠγεῖσθαι ἐκ Θεοῦ. «Οὐκ ἐγὼ γάρ, ἀλλ' ἡ χάρις ἡ σὺν ἐμοί».

15 **Στίχ. 30.** «Τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, οἷον εἶδετε ἐν ἐμοί, καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί».

Δύο χρήσιμα ἐνταῦθά ἐστι, καὶ τὸ μὴ ὑψοῦσθαι ὡς μόνους ἀθλητὰς, ὅπου γε κατὰ μίμησιν αὐτοῦ ἀθλοῦσι. Καὶ τοῦ μὴ δειλιάν ἐπὶ τοῖς δεσμοῖς καὶ τῇ προσδοκίᾳ τοῦ θανάτου, ὅπου γε
20 καὶ μεμεῖσθαι αὐτοὺς ἑαυτὸν παρακελεύεται. Ὅρα δὲ πόση ἀγωνία τῷ Παύλῳ περὶ τῶν μαθητῶν, ὡς καὶ κατορθούντων αὐτῶν καὶ δεδιότων, ἀγωνιᾶν κατορθούντων μὲν διὰ τὸ ὕψωμα, δεδιότων δέ, διὰ τὴν τῆς δειλίας γενομένην ὑποστολήν.

διατηροῦν γνήσια τὴν πίστη τους. Γιατὶ ἀλλιῶς δὲν μπορεῖτε νὰ γίνετε ἓνα πνεῦμα, παρὰ μόνο ἔτσι· ἐπίσης καὶ τὸ νὰ ἔχετε μία ψυχή. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη ὑπερβολικῆς ἀγάπης. Εἶναι μεγάλος, λέγει, ὁ ἄθλος ἀπὸ αὐτά. Καὶ ποιὸς ἄλλος ἄθλος εἶναι αὐτός, παρὰ τὸ νὰ γίνουν ἀθλητὲς ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου; Γιατὶ ὑπῆρχαν πολλοὶ ποὺ ἦταν ἀντίθετοί τους, οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοί.

«Ἐνῶ γιὰ σᾶς ἐνδειξη σωτηρίας, καὶ αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό· (στίχ. 29) γιατί σὲ σᾶς χαρίσθηκε νὰ τὸ κάμνετε αὐτὸ γιὰ τὸν Χριστό, ὄχι μόνο τὸ νὰ πιστεύετε σ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχετε γι' αὐτόν».

Πρόσεχε πάλι ὅτι τοὺς συγκρατεῖ σιγὰ σιγὰ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε, ὅτι εἴσατε ἀθλητὲς ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου, πρόσθεσε ὅτι καὶ αὐτὸ ἀκόμη προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό· καὶ αὐτὸ χαρίσθηκε σὲ σᾶς, τὸ νὰ πάσχετε γιὰ χάρη αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸ τὸ λέγει, ὄχι ἀπορρίπτοντας τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ φρονήματος, οὔτε τὴν ἀναγκαιότητα τῆς πρόθεσης· γιατί πρέπει νὰ ἔχω ἀγαθὴ πρόθεση, ἀλλὰ πρέπει νὰ θεωρῶ, ὅτι ὅλα τὰ ἀγαθὰ προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ λέγει· «Ὁχι ἐγώ, ἀλλὰ ἡ χάρη μαζὶ μὲ μένα»⁵.

Στίχ. 30. «Ἐχοντας τὸν ἴδιο ἀγώνα, ποὺ γνωρίσατε ὅτι ἔχω καὶ ἐγώ, καὶ τώρα ἀκούετε ὅτι πάλι ἔχω».

Δύο χρήσιμα ὑπάρχουν ἐδῶ, καὶ τὸ νὰ μὴ ὑπερηφανεύονται σὰ νὰ εἶναι μόνοι αὐτοὶ ἀθλητὲς, τὴ στιγμὴ ποὺ ἀθλοῦν μιμούμενοι αὐτόν, καὶ τὸ νὰ μὴ δειλιάζουν γιὰ τὴ φυλάκισή του καὶ τὸν ἀναμενόμενο θάνατό του, τὴ στιγμὴ ποὺ τοὺς προτρέπει καὶ νὰ μιμοῦνται αὐτόν τὸν ἴδιο. Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ ἀγωνία τοῦ Παύλου γιὰ τοὺς μαθητὲς του, ὥστε νὰ ἀγωνιᾷ γι' αὐτούς καὶ ὅταν σημειώνουν κατορθώματα, καὶ ὅταν κυριεύονται ἀπὸ φόβο· ὅταν σημειώνουν κατορθώματα γιὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθοῦν, ἐνῶ ὅταν κυριεύονται ἀπὸ φόβο, γιὰ τὸ ἐνδεχόμενο ἐλάττωσης τοῦ ἀγώνα τους ἐξαιτίας τῆς δειλίας.

5. Α' Κορ. 15, 10.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Στίχ. 1-2. «Εἴ τις οὖν παράκλησιν ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία Πνεύματος, εἴ τις σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί, πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες».

5 Μέλλων αὐτοῖς παραινεῖν ὁμοπίστοις εἶναι καὶ ὁμοψύχοις, ὥσπερ ὄρκῳ αὐτῶν προκαταλαμβάνει τὰς ψυχὰς, μονονουχὶ λέγων· Πρὸς αὐτῆς τῆς παρακλήσεως ὑμᾶς ὀρκίζω, ἧς παρεκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Χριστός, καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς κοινωνίας τοῦ Πνεύματος, πρὸς αὐτῶν τῶν σπλάγχων, πρὸς αὐτῶν τῶν οἰκτιρ-
10 μῶν τοῦ Θεοῦ, «πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν». Αὕτη δέ ἐστι, τὸ ὁμοπίστους ὑμᾶς εἶναι καὶ ὁμοψύχους.

Στίχ. 3. «Μηδὲν κατὰ ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ, ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντες ἑαυτῶν».

Τοῦτο γὰρ ἐστὶ μάλιστα τὸ τὰς αἰρέσεις ποιοῦν, ἔρις καὶ
15 κενοδοξία.

Στίχ. 4. «Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐτέρων ἕκαστος».

Μὴ τοῦτο σκόπει, φησὶν, ὅπως διδάσκαλος καὶ μέγας τις ὀνομασθῆς, ἀλλ' ὅπως μὴ σκανδαλίσης τὸν ἀδελφόν.

20 Στίχ. 5-11. «Τοῦτο γὰρ φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄν-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Στίχ. 1-2. «Ἐάν λοιπόν ὑπάρχει κάτι πού μπορεῖ νά σᾶς δώσει θάρρος στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐάν ὑπάρχει κάποια παρηγοριά, ἐάν κάποια κοινωνία μέ τὸ Πνεῦμα, ἐάν κάποια εὐσπλαχνία καὶ ἔλεος, ὀλοκληρώσατε τὴ χαρά μου μέ τὸ νὰ ἔχετε τὸ ἴδιο φρόνημα, τὴν ἴδια ἀγάπη, μιὰ ψυχὴ, ἓνα φρόνημα».

Ἐπειδὴ πρόκειται νὰ τοὺς προτρέψει νὰ ἔχουν τὴν ἴδια πίστη καὶ ὁμοψυχία, προκαταλαμβάνει τὶς ψυχές τους σάν μέ κάποιο ὄρκο, λέγοντάς τους κατὰ κάποιο τρόπο· Μέ αὐτὴ τὴν παράκληση σᾶς ὀρκίζω, μέ τὴν παράκληση ἐκείνη πού ἔκαμε ὁ Χριστός πρὸς ἐμᾶς, καὶ μέ τὸ νὰ ἔχετε δηλαδή ἀγάπη μεταξύ σας καὶ κοινωνία μέ τὸ Πνεῦμα, καθὼς καὶ μέ τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, «κάνετε πλήρη τὴ χαρά μου». Καὶ ἡ χαρά μου αὐτὴ εἶναι, τὸ νὰ ἔχετε τὴν ἴδια πίστη καὶ ὁμοψυχία μεταξύ σας.

Στίχ. 3. «Τίποτε νὰ μὴ κάνετε μέ διάθεση φιλονεικίας ἢ ἀπό κενοδοξία, ἀλλὰ μέ ταπεινοφροσύνη, θεωρώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ἀνώτερό του».

Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού δημιουργεῖ τὶς αἰρέσεις, ἢ φιλονεικία καὶ ἢ κενοδοξία.

Στίχ. 4. «Νὰ μὴ φροντίζει ὁ καθένας γι' αὐτὰ μόνο πού τοῦ συμφέρουν, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκεῖνα πού συμφέρουν στοὺς ἄλλους».

Νὰ μὴ ἐπιδιώκεις, λέγει, αὐτό, πῶς δηλαδή νὰ γίνεις δάσκαλος καὶ νὰ ὀνομασθεῖς κάποιος μέγας, ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ σκανδαλίσεις τὸν ἀδελφό σου.

Στίχ. 5-11. «Αὐτὸ δηλαδή νὰ εἶναι τὸ φρόνημά σας, αὐτὸ πού εἶχε καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξή, δὲν θεώρησε σάν ἄρπαγμὸ τὸ ὅτι ἦταν ἴσος μέ τὸν Θεό, ἀλλὰ ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του, λαμβάνοντας μορφή δούλου, καὶ ἔγινε ὅμοιος μέ

θρῶπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε καὶ ἔχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνη κάμψη, τῶν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων
5 καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός».

Περὶ ταπεινοφροσύνης ἦν αὐτῷ ὁ λόγος, εἰ καὶ δόγματος ἄπτεται. Ὅρα δὲ πόση ἀκρίβεια τοῦ δόγματος. Ὅτι καὶ ἴσος τῷ Πατρὶ ὁ Χριστός, καὶ ὅτι ἑαυτὸν ἐκένωσε, καὶ ὅτι ἄνθρωπος γέ-
10 γονε, καὶ ὅτι ἐκῶν. Ἵνα γὰρ μὴ τις ἀκούσας ὡς ὑπήκοος γέγονε τῷ Πατρὶ, ἀνάγκην νομίση ἐπενέχθαι αὐτῷ, ὡς ἀπὸ μείζονος πρὸς ἐλάττονα, τούτου χάριν πολλαχοῦ τό, «ἑαυτόν», προσάπτει, «ἑαυτὸν ἐκένωσε» λέγων, «καὶ ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος». Τοῦτο δὲ λέγει, ἐν τῷ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ
15 τοῦ Υἱοῦ δηλῶν. Καὶ οὐ μόνον ταῦτα τὰ δόγματα δηλοῖ, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπέμεινε θάνατον, γενόμενος ἄνθρωπος, ὁ ἐν ἰσότητι τοῦ Πατρὸς καὶ οὐχ ἀπλῶς θάνατον, ἀλλὰ θάνατον τὸν διὰ σταυροῦ. Καὶ ὅτι οὐχὶ ἐκρατήθη θανάτῳ. «Ὑψωσε γὰρ αὐτόν», φησὶν, «ὁ Θεός». Ὅταν δὲ τό, «ὑψωσε καὶ ἤγειρε», καὶ τὰ τοιαῦτα
20 ἀκούσης, τὴν οἰκονομίαν ἐννόει· μὴ γὰρ δὴ ὡς ἐλαττούμενον δυνάμεως αὐτὸν ἐννοήσης· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ δύναμις τοῦ Πατρὸς «Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία».

«Εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. (Στίχ. 12) Ὅστε, ἀγαπητοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατε».

25 Ἵνα οὕτω δοξάζεται, φησὶν, ὡς καὶ ὁ Πατήρ, ἴσος τε καὶ ὅμοιος αὐτῷ.

«Μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ νῦν πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου».

τούς ἀνθρώπους, καὶ λαμβάνοντας τὴ μορφή ἀνθρώπου, ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του, μὲ τὸ νὰ δείξει ὑπακοὴ μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἀνέβασε αὐτὸν στὰ ὕψη καὶ τοῦ χάρισε ὄνομα ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα, ὥστε στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ λυγῆσει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων, καὶ κάθε γλῶσσα νὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ Κύριος».

Ὁ λόγος τοῦ ἦταν γιὰ ταπεινοφροσύνη, ἀν καὶ ἀναφέρεται σὲ δόγματα. Καὶ πρόσεχε πόση εἶναι ἡ ἀκρίβεια τοῦ δόγματος. Ὅτι δηλαδή ὁ Χριστὸς καὶ ἴσος ἦταν μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι τὸν ἑαυτό του ταπεινώσε, καὶ ὅτι ἔγινε ἀνθρώπος, καὶ ὅτι τὸ ἔκανε αὐτὸ μὲ τὴ θέλησή του. Γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς, ἀκούοντας ὅτι ἔγινε ὑπήκοος στὸν Πατέρα, ὅτι τοῦ ἐπιβλήθηκε αὐτὸ ἀναγκαστικά, σὰν ἀπὸ ἀνώτερο πρὸς κατώτερο, χάριν αὐτοῦ προσθέτει πολλές φορές τὸ «τὸν ἑαυτό του», λέγοντας «ἐκένωσε τὸν ἑαυτό του καὶ ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ νὰ γίνῃ ὑπήκοος». Καὶ αὐτὸ τὸ λέγει γιὰ νὰ δείξει ὅτι εἶναι ἓνα τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ. Καὶ δὲν δηλώνει μόνο αὐτὰ τὰ δόγματα, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπέμεινε θάνατο, ἀφοῦ ἔγινε ἀνθρώπος, αὐτὸς πού εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ὄχι ἀπλῶς θάνατο, ἀλλὰ θάνατο ἐπάνω στὸ σταυρό, καὶ ὅτι δὲν κρατήθηκε ἀπὸ τὸν θάνατο. Γιατὶ λέγει, «ἀνέβασε αὐτὸν ὁ Θεὸς στὰ ὕψη». Καὶ ὅταν ἀκούσεις τὸ «ὑψώσε» καὶ τὸ «ἀνέστησε» καὶ τὰ παρόμοια νὰ σκέπτεσαι τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας· νὰ μὴ σκεφθεῖς δηλαδή ὅτι ἐλαττώθηκε ἡ δύναμη αὐτοῦ, καθόσον αὐτὸς εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Πατέρα. Γιατὶ λέγει, «Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ»⁶.

«Πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα. (Στίχ. 12) Ὡστε, ἀγαπητοί μου, ὅπως πάντοτε δείξατε ὑπακοή».

Γιὰ νὰ δοξάζεται, λέγει, ἔτσι, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας, ἴσος καὶ ὅμοιος μὲ αὐτόν.

«Ὁχι μόνο ὅταν ἦμουν παρῶν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τώρα πού εἶμαι ἀπών».

6. Α' Κορ. 1, 24.

Μᾶλλον γὰρ τὴν ἀγάπην ἐνδείκνυται τὴν πρὸς τὸν διδάσκαλον ὁ παρὰ τὴν ἀπουσίαν ἀκούων αὐτοῦ. Ὁ μὲν γὰρ παρόντι πειθόμενος, ἴσως καὶ αἰσχυρόμενος τοῦτο ποιεῖ· ὁ δὲ παρὰ τὴν ἀπουσίαν ἀκούων, μέγα δείκνυσι τῆς εἰς τὸν διδάσκαλον ἀγάπης τὸ γνήσιον.

«Μετὰ φόβου καὶ τρόμου καὶ ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάσθε».

Πάλιν ἀγωνιᾶν αὐτοὺς ποιεῖ· τοσοῦτον αὐτῶν τὴν ἐκ τοῦ κατορθοῦν κατασπᾶ ὄφρυν.

10 Στίχ. 13. «Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν, καὶ τὸ θέλειν, καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας».

Καὶ τοῦτό φησίν, οὐχ ὡς τῆς προαιρέσεως καθαιρετικόν, ἀλλ' ὡς φοβούμενος πάλιν μὴ ἐπαρθῶσιν. Ὅτι γὰρ ἡ γνώμη αἰτία τοῦ ἀγαθοῦς ἡμᾶς εἶναι ἢ πονηροῦς, ἐδήλωσε διὰ τοῦ παραινέσαι μετὰ φόβου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν ἐργάζεσθαι.

15 Στίχ. 14-15. «Πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυσμοῦ καὶ διαλογισμῶν, ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα».

Ὁ γὰρ τὰς ἐντολὰς ἐργαζόμενος μετὰ γογγυσμοῦ, ὡς βαρυσμῶν οὐσῶν, ἀπόλλυσι τὸν ἐπὶ ταύταις μισθόν. Τὸ δέ, «καὶ διαλογισμῶν», τοῦτο δηλοῖ, τὸ ἀδιστακτως καὶ ἀνεδοιάστως καὶ μηδὲν διακρινομένους. Ὁ γὰρ οὕτως αὐτὰς ἐργαζόμενος ἔσται, φησίν, ἄμεμπτος.

Διὰ τὴν ἀγάπην, διὰ τὴν ἀρέσκειαν.

25 «Ἐν μέσῳ γενεᾶς σκοκιᾶς καὶ διεστραμμένης».

«Γενεὰν σκολιάν», τὴν τῶν Ἰουδαίων φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Κυρίου· «Γενεὰ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη».

30 «Ἐν οἷς φαίνεσθαι, ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, (Στίχ. 16) λόγον ζωῆς ἐπέχοντες».

Οἱ γὰρ δυνάμενοι λέγειν, «ἐσημειώθη ἐφ' ὑμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε», οὗτοι δύνανται φωστῆρες γενέσθαι. Λόγον δὲ ζωῆς, τὸν εὐαγγελικόν φησιν.

Πολὺ περισσότερο δηλαδή δείχνει τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸν δάσκαλο ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει αὐτὸν ἂν καὶ ἀπουσιάζει. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ πείθεται σ' αὐτὸν ὅταν εἶναι παρὼν, ἴσως τὸ κάνει αὐτὸ καὶ ἀπὸ ντροπῆ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει αὐτὸν ἂν καὶ ἀπουσιάζει, δείχνει πολὺ μεγάλη τὴ γνήσια ἀγάπη του πρὸς αὐτόν.

«Μὲ φόβο καὶ τρόμο νὰ φροντίζετε γιὰ τὴ σωτηρίας σας».

Πάλι τοὺς κάμνει νὰ ζοῦν μὲ ἀγωνία· τόσο πολὺ μειώνει τὴν ἐνδεχόμενη ὑπερηφάνειά τους ἀπὸ τὰ κατορθώματά τους.

Στίχ. 13. «Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ μέσα σας, καὶ τὸ νὰ θέλετε καὶ τὸ νὰ ἐνεργεῖτε σύμφωνα μὲ τὴ θέλησή του».

Κι αὐτὸ τὸ λέγει ὄχι γιὰ νὰ ἀναιρέσει τὴν προαίρεση, ἀλλ' ἐπειδὴ φοβᾶται μήπως καὶ ὑπερηφανευθοῦν. Γιατὶ τὸ ὅτι ἡ γνώμη εἶναι αἰτία τοῦ νὰ εἴμαστε καλοὶ ἢ κακοὶ τὸ δήλωσε μὲ τὸ ὅτι τοὺς προέτρεψε νὰ προσπαθοῦν μὲ φόβο νὰ ἐπιτύχουν τὴ σωτηρία τους.

Στίχ. 14-15. «Ὅλα νὰ τὰ κάμνετε χωρὶς γογγυσμὸ καὶ ἀμφισβητήσεις, γιὰ νὰ γίνετε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, παιδιά τοῦ Θεοῦ ἄμεμπτα».

Ἐκεῖνος δηλαδή ποὺ ἐκτελεῖ τὶς ἐντολές μὲ γογγυσμὸ, σὰν νὰ εἶναι βαρεῖς, χάνει τὸ μισθὸ του γι' αὐτές. Τὸ «χωρὶς διαλογισμοὺς» αὐτὸ δηλώνει, τὸ χωρὶς δισταγμὸ καὶ ἀμφιβολίες καὶ χωρὶς καμμιά διάκριση. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐκτελεῖ αὐτές μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, θὰ εἶναι, λέγει, ἄμεμπτος.

Γιὰ τὴν ἀγάπη, γιὰ νὰ εἶναι ἀρεστός.

«Μέσα σὲ μιὰ γενεὰ διεφθαρμένη καὶ διεστραμμένη».

«Γενεὰ διεφθαρμένη» ὀνομάζει τοὺς Ἰουδαίους, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Κύριο· «γενεὰ διεφθαρμένη καὶ διεστραμμένη»⁷.

Ἐνάντια στους ὁποίους λάμπετε σὰν ἀστέρια μέσα στὸν κόσμος, (στίχ. 16) κρατώντας σταθερὰ τὸ λόγο τῆς ζωῆς».

Ἐκεῖνοι δηλαδή ποὺ μποροῦν νὰ λέγουν, «Ἐλαμψε σὲ μᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε»⁸, αὐτοὶ μποροῦν νὰ γίνουν ἀστέρες. «Λόγο τῆς ζωῆς» ὀνομάζει τὸ Εὐαγγέλιο.

7. Δευτ. 32, 5.

8. Ψαλμ. 4, 7.

Εἰς καύχημα ἐμοί, καὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ· ὅτι οὐκ εἰς κενὸ ἔδραμον, οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα».

*Μέγα γὰρ ὄντως διδασκάλων καύχημα ἢ τῶν μαθητῶν προκοπή. Μέχρι τίνος δὲ τὴν προκοπὴν φθάσαι δεῖ, ἢ μέχρι τῆς παρουσίας Χριστοῦ; Τοῦτο δὲ λέγει, ἵνα αὐτὴν ἔχοντες ἀποθά-
νωμεν, μηδὲν αὐτῆς παρασαλεύσαντες. Οὕτω γὰρ αὐτὴν σώαν ἐπιδειξόμεθα*

Στίχ. 17–18. «Ἄλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε, καὶ συγχαίρετέ μοι».

Σπονδὴν αἰεὶ τὸν θάνατον ἑαυτοῦ φησιν, καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ὁμοίως· «Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναλύσεώς μου πάρεστι». Λέγει οὖν, ὅτι «καὶ ἀποθνήσκω», καὶ θάνατόν μου καταψηφίζονται οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ διὰ τὸ κήρυγμα, οὐχ ὅτι λυποῦμαι, ἀλλὰ χαίρω σφόδρα. Οὐκοῦν καὶ αὐτοὶ χαίρειν ὀφείλετε.

Στίχ. 19. «Ἐλπίζω δὲ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν, ἵνα καὶ ἐγὼ εὐψυχῶ, γνοῦς τὰ περὶ ὑμῶν».

Πέμπω, φησίν, ὑμῖν Τιμόθεον, ἵνα, ἀκούων τὰ περὶ ὑμῶν, χαίρω. Οὐχ ὅτι ἠγνόει· αὐτὸς γὰρ ἔλεγεν εὐχαριστεῖν ὑπὲρ αὐτῶν καθ' ἐκάστην δέησιν. Τί οὖν ἐστὶ τὸ χαίρειν περὶ Τιμοθέου, ἢ ὅτι πεπόθασι καὶ χαίρουσιν ἐπὶ τοῖς δεσμοῖς τοῖς διὰ τὸ κήρυγμα; τοῦτο γὰρ αὐτοῖς καὶ παραινεῖ.

Στίχ. 20–23. «Οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μερμινήσει. Οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, ὅτι ὡς πατρὶ

«Γιὰ νὰ μπορῶ νὰ καυχῆθῶ κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ, ὅτι δὲν ἔτρεξα ἄσκοπα, οὔτε κοπίασα μάταια».

Πραγματικὰ δηλαδή εἶναι μεγάλο καύχημα γιὰ τὸν δάσκαλο ἢ πρόοδος τῶν μαθητῶν. Καὶ μέχρι ποῦ πρέπει νὰ φθάσει ἡ προκοπή, παρὰ μέχρι τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ; Αὐτὸ τὸ λέγει, γιὰ νὰ ἐπιδιώξομε νὰ πεθάνομε ἔχοντας αὐτὴν τὴν πρόοδο, χωρὶς ν' ἀπομακρυνθοῦμε καθόλου ἀπὸ αὐτὴν. Γιατὶ ἔτσι θὰ μπορέσομε νὰ παρουσιάσομε αὐτὴν σῶα.

Στίχ. 17-18. «Ἄλλ' ἂν καὶ προσφέρωμαι ὡς σπονδὴ στὴ θυσία καὶ τῇ διακονίᾳ τῆς πίστεώς σας, χαίρομαι καὶ συμμετέχω στὴ χαρὰ ὅλων σας. Καὶ τὸ ἴδιο νὰ κάνετε καὶ σεῖς, νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ συμμετέχετε στὴ δική μου χαρὰ».

«Σπονδὴ» ὀνομάζει πάντοτε τὸν θάνατό του, ὅμοια καὶ στὴν Πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολή· «Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ἔτοιμος πιά νὰ προσφέρω τὸ αἷμα μου ὡς σπονδὴ, καὶ ὁ καιρὸς τῆς δικῆς μου ἀναχώρησης ἔχει φθάσει»⁹. Λέγει λοιπὸν, ὅτι καὶ πεθαίνω, καὶ κατηγοροῦν τὸν θάνατό μου γιὰ τὸ κήρυγμα οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας, χωρὶς βέβαια νὰ λυπᾶμαι γι' αὐτό, ἀλλὰ χαίρομαι ὑπερβολικά. Καὶ σεῖς λοιπὸν ὀφείλετε νὰ χαίρεσθε.

Στίχ. 19. «Ἐλπίζω, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ σᾶς στείλω γρήγορα τὸν Τιμόθεο, γιὰ νὰ νιώσω κι ἐγὼ ἀνακούφιση μαθαίνοντας τὰ νέα σας».

Σᾶς στέλνω, λέγει, τὸν Τιμόθεο, γιὰ νὰ χαρῶ μαθαίνοντας τὰ σχετικὰ μὲ σᾶς. Ὅχι ὅτι δὲν τὰ γνώριζε· γιατί αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔλεγε ὅτι εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸ γι' αὐτοὺς σὲ κάθε προσευχὴ του. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ ὅτι θὰ χαρεῖ μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Τιμοθέου, παρὰ ὅτι θὰ μάθει ὅτι εἶναι γεμᾶτοι θάρρος καὶ χαίρονται γιὰ τὰ δεσμά του γιὰ χάρη τοῦ κηρύγματος; Γιατὶ αὐτὸ καὶ συμβουλεύει σ' αὐτούς.

Στίχ. 20-23. «Γιατὶ δὲν ἔχω κανένα ἄλλο ἰσόψυχο πού νὰ φροντίσει μὲ εἰλικρίνεια γιὰ σᾶς. Γιατὶ ὅλοι φροντίζουν γιὰ ὅ,τι τοὺς συμφέρει, καὶ ὄχι τὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ γνωρίζετε βέβαια τὴ δοκιμασμένη ἀξία του, γιατί σὰν παιδὶ πρὸς τὸν πατέρα του ἔτσι

9. Β' Τιμ. 4, 6.

τέκνον σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Τοῦτον μὲν οὖν ἐλπίζω πέμψαι».

Τοῦτο μέγιστον ἐγκώμιον Τιμοθέου, τὸ ἰσόψυχον εἶναι τῷ διδασκάλῳ· ἅμα δὲ καὶ προτροπῆς ἐστὶ, τὸν αὐτὸν μετὰ χαρᾶς 5 προσδέξασθαι, ὡς αὐτὸν ὁρῶντας τὸν Ἀπόστολον.

«Ὡς ἂν ἀπιδῶ τὰ περὶ ἐμὲ ἐξ αὐτῆς. (Στίχ. 24) Πέποιθα δὲ ἐν Κυρίῳ».

Ἐξ αὐτῆς μὲν τῆς κρίσεως λέγει. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος Σκοπῶ, φησὶν, οἷά μοι τὰ περὶ τὴν κρίσιν γενήσεται, καὶ οὕτως ὑμῖν 10 αὐτὸν ἀποστέλλω.

«Ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι».

Οἶδεν διὰ τοῦ Πνεύματος, ὅτι τὰ περὶ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀπολογίαν ἔσται ράδια, καὶ διελεύσεται καὶ τὸν θάνατον καὶ τὰ δεσμά· καὶ ὅτι οὕτως ἐγένετο, ἐδήλωσεν ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον 15 εἰπών· «ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογία οὐδεὶς μοι παρέστη, ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον. Ὁ δὲ Κύριός μοι παρέστη, καὶ ἐρρύσθη ἐκ στόματος λέοντος».

Στίχ. 25–26. «Ἀναγκαῖον δὲ ἠγησάμην Ἐπαφρόδιτον τὸν ἀδελφὸν καὶ συνεργὸν καὶ συστρατιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστο- 20 λον καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου, πέμψαι πρὸς ὑμᾶς, ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς ἰδεῖν».

Μεγάλη σύστασις περὶ ἐκάστου τῶν μαθητῶν, ὅπου γε Ἐπαφρόδιτον μὲν «συνεργὸν καὶ συστρατιώτην» λέγει, Τιμόθεον δὲ «ἰσόψυχον».

25 «Καὶ ἀδημονῶν, διότι ἠκούσατε ὅτι ἠσθένησε. (Στίχ. 27) Καὶ γὰρ ἠσθένησε παραπλήσιον θανάτῳ, ἀλλὰ Θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμέ».

Ὁ Ἐπαφρόδιτος θλιψὶν ἦν ὑπομείνας ἐν Φιλίπποις διὰ τὸ κήρυγμα, καὶ τοσαύτην, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν παθῶν ὧν ἔπαθε,

ἐργάσθηκε μαζί μου για τὸ Εὐαγγέλιο. Αὐτὸν λοιπὸν ἐλπίζω νὰ στείλω».

Αὐτὸ εἶναι μέγιστο ἐγκώμιο γιὰ τὸν Τιμόθεο, τὸ νὰ εἶναι ἰσόψυχος μὲ τὸ δάσκαλό του· συγχρόνως ἀποτελεῖ καὶ προτροπὴ πρὸς αὐτοὺς νὰ τὸν δεχθοῦν μὲ χαρὰ, σὰν νὰ βλέπουν τὸν ἴδιο τὸν Ἀπόστολο.

«Μόλις δῶ ποιὰ ἔκβαση θὰ ἔχουν τὰ σχετικὰ μὲ μένα ἀπὸ αὐτὴ τὴν κρίση πού περιμένω. (Στίχ. 24) Ἔχω πεποίθηση στὸν Κύριο».

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν κρίση λέγει. Τὸ νόημα τῶν λεγομένων εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐξετάζω, λέγει, πῶς θὰ ἐξελεχθοῦν τὰ σχετικὰ μὲ μένα κατὰ τὴν κρίση αὐτή, καὶ τότε θὰ σᾶς στείλω αὐτόν.

«Ὅτι καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος θὰ ἔρθω γρήγορα».

Γνώριζε μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος, ὅτι τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πρώτη του ἀπολογία θὰ εἶναι εὐκόλα, καὶ θὰ ξεφύγει καὶ τὸν θάνατο καὶ τὴ φυλάκιση. Καὶ ὅτι αὐτὸ συνέβηκε τὸ δήλωσε στὴν πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολή του λέγοντας· «Κατὰ τὴν πρώτη ἀπολογία μου κανένας δὲν μὲ συμπαραστάθηκε, ἀλλ' ὅλοι μὲ ἐγκατέλειψαν. Ὁ Κύριος ὅμως μὲ συμπαραστάθηκε καὶ μὲ γλύτωσε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λεονταριοῦ»¹⁰.

Στίχ. 25-26. «Καὶ θεώρησα ἀναγκαῖο νὰ στείλω σὲ σᾶς τὸν Ἐπαφρόδιτο, τὸν ἀδελφὸ καὶ συνεργάτη καὶ συστρατιώτη μου, δικό σας ἀπεσταλμένο, καὶ βοηθὸ στὶς ἀνάγκες μου, γιατί ποθοῦσε πάρα πολὺ νὰ σᾶς δεῖ ὅλους».

Μεγάλῃ σύσταση γιὰ καθένα ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του, καθόσον τὸν Ἐπαφρόδιτο τὸν ἀποκαλεῖ «συνεργάτη καὶ συστρατιώτη του», ἐνῶ τὸν Τιμόθεο «ὁμόψυχο».

«Καὶ ἦταν καταλυπημένος, γιατί μάθατε ὅτι ἀρρώστησε. (Στίχ. 27) Πραγματικὰ ἀρρώστησε καὶ κινδύνευσε νὰ πεθάνει, ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸν εὐσπλαχνίσθηκε· καὶ ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐμένα».

Ὁ Ἐπαφρόδιτος ἦταν ἐκεῖνος πού ὑπέμεινε, βρισκόμενος στοὺς Φιλίππους, θλίψη γιὰ τὸ κήρυγμα, καὶ τόσο μεγάλη, ὥστε

10. Β' Τιμ. 4, 16.

νοσῆσαι τὴν εἰς θάνατον νόσον. Οὐ μόνος δὲ αὐτὸς ἐλιθάσθη, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσε γράφων Θεσσαλονικεῦσι «Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε», φησὶν, «ἀγαπητοὶ τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὡς οὐ κενὴ γέγονεν, ἀλλὰ προπαθόντες 5 καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἴδατε, ἐν Φιλίπποις». Ἡθύμει οὖν ὁ Ἐπαφρόδιτος, ὅτι ἦσαν ἀκηκοότες, ὡς διὰ τὸ κήρυγμα τὸ εἰς αὐτούς, τοσοῦτος αὐτὸν περιέστη κίνδυνος, ὡς καὶ εἰς θάνατον ἐλθεῖν.

«Ἴνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπην σχῶ. (Στίχ. 28-30) Σπουδαιοτέρως 10 οὖν ἔπεμψα αὐτόν, ἵνα ἰδόντες αὐτὸν πάλιν χαρῆτε, καὶ γὰρ ἀλυπότερος ᾶ. Προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν Κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς, καὶ τοὺς τοιούτους ἐντίμους ἔχετε· ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε, παραβουλευσάμενος τῇ ψυχῇ».

Εἶχε μὲν οὖν λύπην διὰ τὴν τῶν διωκόντων ἀπώλειαν. Ὑ- 15 γίανεν οὖν, φησὶν, ἵνα μὴ πρὸς ἐκείνη τῇ λύπῃ καὶ ἑτέραν σχῶ τὴν τοῦ θανάτου τοῦ Ἀποστόλου. Ἐλυπεῖτο δέ, οὐχ ὅτι ἀνέλυε καὶ σὺν Χριστῷ ἦν, ἀλλ' ὅτι χρεῖαν εἶχεν αὐτοῦ ἐν τῷ κηρύγματι, ὥσπερ ἀμέλει καὶ αὐτοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς εἶπε· «Τὸ ἐπιμένειν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς»

20 Οὐ παρῆτε ὑμεῖς, φησὶ, ἀλλ' ἐλειτουρησάτέ μοι δι' ἐκείνου, τῷ ἐκεῖνον πέμψαι.

«Ἴνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρὸς με λειτουργίας».

Οὕτω τελείαν, φησὶ, τὴν λειτουργίαν πεποιήμαι, ἣν λει- 25 τουργῶ ὑμῖν εἰς τὸ κήρυγμα. Ὑστερῶ δέ, διὰ τοὺς ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος δεσμούς. Τοῦτο οὖν τὸ ὑστέρημα ὁ ἀγαπητὸς ἀναπληροῖ Ἐπαφρόδιτος.

καὶ ν' ἀρρωστήσει ἀπὸ τὰ παθήματα ποὺ ὑπέστη καὶ νὰ κινδυνεύσει νὰ πεθάνει. Καὶ δὲν λιθοβολήθηκε μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος. Καὶ αὐτὸ τὸ δήλωσε γράφοντας στοὺς Θεσσαλονικεῖς: «Γιατὶ σεῖς οἱ ἴδιοι», λέγει, «γνωρίζετε, ἀγαπητοί, ὅτι ὁ ἐρχομὸς μας σὲ σᾶς δὲν ἔγινε ἔτσι τυχαῖα, ἀλλὰ ἀφοῦ προηγουμένως πάθαμε καὶ κακοποιηθήκαμε, ὅπως γνωρίζετε, στοὺς Φιλίππους»¹¹. Ἦταν λοιπὸν καταστενοχωρημένος ὁ Ἐπαφρόδιτος, ὅτι αὐτοὶ εἶχαν ἀκούσει, ὅτι τόσο μεγάλο κίνδυνο δοκίμασε αὐτὸς γιὰ χάρη τοῦ κηρύγματος πρὸς αὐτούς, ὥστε καὶ νὰ κινδυνεύσει νὰ πεθάνει.

«Γιὰ νὰ μὴ ἔχω τὴ μία λύπη πάνω στὴν ἄλλη. (Στίχ. 28-30) Τὸν ἔστειλα λοιπὸν μὲ ὅσο τὸ δυνατὸ μεγαλύτερη βιασύνη, γιὰ νὰ χαρεῖτε πάλι βλέποντάς τον καὶ καὶ σὲ μένα νὰ λιγοστέψει ἡ λύπη μου. Δεχθεῖτε τον λοιπὸν στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μὲ κάθε χαρά, καὶ τέτοιους ἀνθρώπους νὰ τοὺς τιμᾶτε, γιατί αὐτὸς γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κηρύγματος πλησίασε μέχρι τὸ θάνατο, θέτοντας σὲ κίνδυνο τὴ ζωὴ του».

Εἶχε λοιπὸν λύπη γιὰ τὴν ἀπώλεια ἐκείνων ποὺ τὸν καταδίωξαν. Ἐπανεκτίμησε λοιπὸν, λέγει, τὴν ὑγεία του, γιὰ νὰ μὴ ἔχω μαζί μὲ ἐκείνη τὴ λύπη καὶ ἄλλη λύπη, τὴ λύπη τοῦ θανάτου τοῦ Ἀποστόλου. Καὶ δοκίμαζε λύπη ὄχι γιατί βάδιζε πρὸς τὸ θάνατο καὶ βρισκόταν πλέον μαζί μὲ τὸν Χριστό, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν χρειαζόταν στὸ κήρυγμα, ὅπως βέβαια καὶ αὐτοῦ· γιατί καὶ αὐτὸς εἶπε: «Τὸ νὰ παραμένω στὸ σῶμα εἶναι πιὸ ἀναγκαῖο γιὰ σᾶς»¹².

Δὲν παραβρισκόσασταν, λέγει, ἐσεῖς, ἀλλ' ὅμως μοῦ προσφέρατε τὴν ὑπηρεσίαν σας μέσω ἐκείνου, μὲ τὴν ἀποστολὴ ἐκείνου.

«Γιὰ νὰ ἀναπληρώσει τὴν ἔλλειψη τῆς ὑπηρεσίας σας πρὸς ἐμένα».

Δὲν ἔχω, λέγει, καταστήσει τὴν ὑπηρεσίαν μου τέλεια, αὐτὴν ποὺ ἐπιτελῶ πρὸς ἐσᾶς ὡς πρὸς τὸ κήρυγμα. Παρουσιάζει αὐτὴ ἔλλειψις ἐξαιτίας τῆς φυλάκισής μου γιὰ χάρη τοῦ κηρύγματος. Αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἔλλειψη τὴν ἀναπληρώνει ὁ ἀγαπητὸς Ἐπαφρόδιτος.

12. Φιλίπ. 1, 24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Στίχ. 1. «Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν Κυρίῳ. Τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν».

Καὶ ποῦ μοι τὸ χαίρειν, καὶ δεδεμένου αὐτοῦ;

«Ἑμῖν δὲ τὸ ἀσφαλές».

5 Μεγάλως γὰρ αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἠσφαλίζετο, διδάσκων μὴ ἀδημονεῖν ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῖς διὰ τὸ κήρυγμα.

Στίχ. 2. «Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας».

Τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων φησί, περὶ ὧν ἐγγέγραπτο,
10 «Πάντες κύνες ἐνεοί, μὴ δυνάμενοι ὑλακτεῖν, καὶ οἱ κύνες ἀναιδεῖς τῇ ψυχῇ, οὐκ εἰδότες πλησμονήν».

«Βλέπετε τὴν κατατομήν».

Μόνον γὰρ τὴν σάρκα κατατέμνουσιν, οὐδὲν ἐκ πράγματος ὠφελούμενοι· ἢ γὰρ σφραγὶς τῆς πίστεως ἢ περιτομή, οὐ πιστεύουσι δέ. Τί γὰρ περιτέμνονται; τίνας σφραγίδα λαμβάνουσιν; Οὐκοῦν κατατέμνονται μόνον.

Στίχ. 3-4. «Ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν ἢ περιτομή, οἱ Πνεύματι Θεοῦ λατρεύοντες, καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες· καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποίθησιν καὶ ἐν σαρκί».

20 Οἱ πᾶσαν κοσμικὴν ἐπιθυμίαν ἀποτέμνοντες. Τοῦτο γὰρ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Στίχ. 1. «Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα, ἀφελφοί, νὰ χαίρεσθε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Τὸ νὰ σᾶς γράφω τὰ ἴδια πράγματα σὲ μένα βέβαια δὲν εἶναι βαρετό».

Καὶ πῶς νὰ χαίρονται γι' αὐτόν, τῆ στιγμῆ πού αὐτὸς εἶναι φυλακισμένος;

«Σὲ σᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλεια».

Πραγματικὰ παρεῖχε μεγάλη ἀσφάλεια στὴν ψυχὴ τους, διδάσκοντάς τους νὰ μὴ στενοχωροῦνται γιὰ τὶς φυλακίσεις γιὰ χάρη τοῦ κηρύγματος.

Στίχ. 2. «Προσέχετε ἀπὸ τὰ σκυλιὰ, προσέχετε ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἐργάτες».

Ἐννοεῖ τοὺς ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει γραφεῖ· «Ὅλοι, καὶ μάλιστα οἱ ἄρχοντές τους, εἶναι σκυλιὰ ἄφωνα, πού δὲν μποροῦν νὰ γαυγίσουν, καὶ τὰ σκυλιὰ (οἱ ἄρχοντες) εἶναι γεμᾶτοι ἀναίδεια, μὴ γνωρίζοντας χορτασμό»¹³.

«Προσέχετε ἀπὸ ἐκείνους πού κόβουν μόνο τὴ σάρκα».

Γιατὶ κόβουν μόνο τὴ σάρκα, χωρὶς νὰ ἔχουν καμμιά ὠφέλεια ἀπὸ τὸ πράγμα· γιατί ἡ σφραγίδα τῆς πίστεως εἶναι ἡ περιτομὴ· ὅμως αὐτοὶ δὲν πιστεύουν. Γιατί λοιπὸν περιτέμνονται; τίνος σφραγίδα λαμβάνουν; Ἄρα λοιπὸν ἀπλῶς κόβουν τὴ σάρκα τους.

Στίχ. 3-4. «Γιατὶ ἐμεῖς εἴμαστε οἱ πραγματικοὶ περιτμημένοι, πού λατρεύομε μὲ Πνεῦμα Θεοῦ¹⁴, καὶ καυχώμαστε γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ δὲν στηρίζομε τὴν πεποίθησή μας στὴ σάρκα, ἂν καὶ βέβαια ἐγὼ ἔχω ἐμπιστοσύνη στὴ σάρκα».

Ἐμεῖς δηλαδή πού ἀποκόπτομε κάθε κοσμικὴ ἐπιθυμία. Γιατὶ

14. Δηλαδή ἐμεῖς πού τὸν λατρεύομε πνευματικά. Γιατὶ πραγματικὴ περιτομὴ εἶναι ἡ περιτομὴ τῆς καρδιάς.

ἡμῖν δέδωκε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ποιεῖν, καὶ ἡ καύχησις ἡ εἰς τὸν Χριστόν.

«Εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποισθῆναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον. (Στίχ. 5–9) Περιτομὴ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραήλ, φυλῆς Βενιαμίν, 5 Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φαρισαῖος, κατὰ ζῆλον διώκων τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος. Ἄλλ' ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστόν ζημίαν. Ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ ἠγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μου, δι' 10 ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἠγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστόν κερδήσω καὶ εὐρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην».

Ἐπειδὴ μέγα ἐφρόνουν οἱ τοῦ γράμματος κήρυκες, ἐπὶ τε 15 περιτομῇ καὶ γένει τῷ ἐξ Ἰσραήλ, τούτου χάριν ἐφ' ἑαυτοῦ αὐτὸ ἐξουθενεῖ. Τότε γὰρ ἀληθῆς ἡ ἐξουδένωσις, οὐχ ὅταν μὴ σχῶν τις καταπτύει ὧν ἔχει, ἀλλ' ὅταν ἔχων, μικρὰ αὐτὰ ἠγῆται, καὶ εὐκαταφρόνητα τῇ τῶν μειζόνων καὶ ὑπερβαλλόντων εὐρέσει. Λέγει οὖν, ὅτι Πάντα αὐτῶν σχῶν τὰ σεμνά, καὶ τοσαύτην ἐν 20 τοῖς νομικοῖς ἐπιδειξάμενος δικαιοσύνην, ὅσην οὐκ ἄλλος τις, πάντα ἠγῆμαι ζημίαν καὶ σκύβαλα, ὑπερβολῆς τινος οὔσης τῆς κατὰ Χριστόν πολιτείας. Τοσαύτη δέ ἐστιν ἡ ὑπερβολή, ὥστε εὐχομαι μηδεμίαν εὐρεθῆναι ἔχοντα ἑμαυτὸν νομικὴν δικαιοσύνην, ἵνα τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην κερδήσω. Ὅρα πῶς τὴν μὲν 25 ἐκ νόμου δικαιοσύνην ἑαυτοῦ φησί, τὴν δὲ εὐαγγελικὴν Θεοῦ δικαιοσύνην, ἵνα τοσοῦτον ἢ ἀμφοτέρων τὸ μέσον, ὅσον ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ.

15. Πεποίθησις ἐδῶ ἐννοεῖ τὸ καύχημα, τὴν παρησιία, τὸ σέμνωμα. Σὰ νὰ τοὺς λέγει· Καυχᾶσθε ἐσεῖς; Πολὺ περισσότερο μπορῶ νὰ τὸ κάνω ἐγώ.

αὐτὸ παράγγειλε σὲ μᾶς νὰ κάμνομε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ καύχημά μας γίνεται στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

«Ἐὰν νομίζει κάποιος ὅτι μπορεῖ νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνη στὴ σάρκα, περισσότερο τὸ μπορῶ ἐγώ¹⁵. (Στίχ. 5-9) Περιτιμήθηκα τὴν ὀγδόη ἡμέρα, κατάγομαι ἀπὸ τὸ Ἰσραηλιτικὸ γένος, ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Βενιαμίν, εἶμαι Ἑβραῖος ἀπὸ Ἑβραίους, κατὰ νόμο Φαρισαῖος, καὶ σύμφωνα μὲ τὸν ζῆλο καταδίωκα τὴν Ἐκκλησία, θεωρῶντας τὸν ἑαυτό μου σύμφωνα μὲ τὴ δικαιοσύνη τοῦ νόμου ἄμεμπτο. Ἄλλ' ἐκεῖνα πού μοῦ ἦταν κέρδη, αὐτὰ τὰ ἔχω θεωρήσει ζημία γιὰ τὸν Χριστό, ὅπως βέβαια καὶ θεωρῶ ὅτι ὅλα εἶναι ζημία ἐξαιτίας τῆς ὑπεροχῆς τῆς γνώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μου, γιὰ χάρι τοῦ ὁποίου ἔχασα τὰ πάντα καὶ τὰ θεωρῶ ὅτι εἶναι σκουπίδια, μὲ σκοπὸ νὰ κερδήσω τὸν Χριστό καὶ νὰ βρεθῶ μαζὶ μὲ Αὐτόν, ὄχι μὲ δικαιοσύνη πού πηγάζει ἀπὸ τὸ νόμο, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνην πού παρέχεται ἀπὸ τὴν πίστη στὸν Χριστό, τὴ δικαιοσύνη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ».

Ἐπειδὴ μεγαλοφρονοῦσαν οἱ κήρυκες τοῦ γράμματος, καὶ γιὰ τὴν περιτομὴ πού εἶχαν κάνει καὶ γιὰ τὴν καταγωγὴ τους ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἰσραήλ, ἐξαιτίας αὐτοῦ ἀποδεικνύει αὐτὸ ὡς ἄξιο περιφρόνησης ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ τότε ἡ περιφρόνηση εἶναι πραγματική, ὄχι ὅταν χωρὶς νὰ ἔχει κανεὶς περιφρονεῖ ἐκεῖνα πού ἔχει, ἀλλ' ὅταν ἔχει κάποια καὶ θεωρεῖ αὐτὰ μικρὰ καὶ ἄξια περιφρόνησης ἐπειδὴ ἔχει βρεῖ ἄλλα πού εἶναι μεγαλύτερα καὶ ξεπερνοῦν πολὺ ἐκεῖνα πού ἔχει. Λέγει λοιπόν, ὅτι Ἔχοντας ὅλα τὰ σεμνὰ αὐτῶν, καὶ ἐνῶ ἐπέδειξε τόση δικαιοσύνη ὡς πρὸς ἐκεῖνα πού ἀπαιτοῦσε ὁ νόμος, ὅση κανένας ἄλλος, ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχω θεωρήσει ζημία καὶ σκουπίδια, λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς ἀνώτερης κατὰ Χριστὸν ζωῆς. Καὶ εἶναι τόσο ὑπερβολικὰ μεγάλη ἡ ἀνωτερότητά της, ὥστε εὐχομαι νὰ μὴ βρεθῶ νὰ ἔχω στὸν ἑαυτό μου καμμιά νομικὴ δικαιοσύνη, γιὰ νὰ κερδήσω τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη. Πρόσεχε πῶς ὀνομάζει δική του τὴ δικαιοσύνη πού προέρχεται ἀπὸ τὸ νόμο, ἐνῶ τὴν εὐαγγελικὴ, δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ ἀπόσταση μεταξὺ τῶν δύο, ὅση εἶναι μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ.

«Ἐπὶ τῇ πίστει (Στίχ. 10–12) τοῦ γινῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφούμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, εἴ πως καταστήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν· οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη 5 τετελείωμαι· διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ».

Διδάσκει τίς ἢ ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνη· ἢ πίστις ἢ εἰς Χριστόν, καὶ ἢ γινῶσις τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ ἢ κοινωνία τῶν παθημάτων αὐτοῦ. Ταῦτα γὰρ ἐν ἐμοὶ εὐρεθέντα, φησί, καταστήσαι 10 ποιήσει εἰς τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ τῶν νεκρῶν. Οὐχ ἀπλῶς δὲ εἶπε, καταστήσω, ἀλλὰ, «εἴ πως καταστήσω». Δείκνυσιν ὅτι καὶ ἤδη τοῖς λαβοῦσι τῆς γνώσεως τὸ χάρισμα καὶ τῶν παθημάτων τὴν κοινωνίαν, πολλῆς τῆς νήψεως χρεία, ἵνα μὴ ἂ ἔλαβον ἀπολέσωσι. Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον. «Οὐχ ὅτι» γὰρ «ἤδη ἔλα- 15 βον», φησί, καὶ δὴ περὶ τοῦ τέλους θαρρῶ, ἀλλὰ διώκω, ἵνα καὶ καταλάβω. Τί δέ, ἵνα καταλάβῃ, ἢ τοῦτο τὸ χάρισμα εἰς ὃ καὶ κατελήφθη ὑπὸ Χριστοῦ; Ἐν τίνι δὲ κατελήφθη, ἢ τῇ ἀναστάσει; Εἰς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα πάντες ζήσωμεν. Φόβος οὖν μέγας ἡμῖν καὶ ἀγωνία, μήποτε καὶ ἀναστάντες ἀνάξιοι 20 εὐρεθῶμεν τοῦ ἀναστήσαντος, καὶ ἀκούσωμεν τό, «οὐκ οἶδα ὑμᾶς».

Στίχ. 13. «Ἀδελφοί, ἐγὼ ἐμαυτὸν οὕτω λογίζομαι κατελήφθην».

Ἐτι ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτοῖς εἰσηγεῖται, 25 ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ οὐ δεῖ μακαρίζειν ἄνθρωπον πρὸ τελευτῆς. Ἐως οὖν ὁ ἀγῶνος ἐνέστηκε καιρός, οὕτω κατεῖληφεν.

Στίχ. 14. «Ἐν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ

«Βάσει τῆς πίστεως, (στίχ. 10-12) γιὰ νὰ γνωρίσω αὐτὸν καὶ τὴ δύναμη τῆς ἀναστάσεώς του καὶ νὰ συμμετάσχω στὰ παθήματά του, συμμορφούμενος πρὸς τὸ θάνατό του, μήπως καὶ κατορθώσω νὰ φθάσω στὴν ἐξανάσταση τῶν νεκρῶν. Ὁχι ὅτι ἐπέτυχα αὐτὸ πού ἐπιδιώκω, ἢ ὅτι ἔχω γίνει ἤδη τέλειος, ἀλλὰ προσπαθῶ μήπως καὶ συλλάβω καὶ κάνω δικό μου, ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο μὲ συνέλαβε καὶ μὲ ἔκανε δικό του ὁ Χριστός».

Διδάσκει ποιὰ εἶναι ἡ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πίστη στὸν Χριστό, καὶ ἡ γνώση τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ ἡ συμμετοχὴ στὰ παθήματα αὐτοῦ. Γιατὶ λέγει, ἐὰν αὐτὰ βρεθοῦν σὲ μένα, θὰ μὲ βοηθήσουν νὰ φθάσω στὴν ἀνάσταση ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Καὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς, «νὰ φθάσω», ἀλλὰ, «μήπως καὶ κατορθώσω νὰ φθάσω». Δείχνει ὅτι χρειάζονται πολλὴ ἐπαγρύπνηση ἐκεῖνοι πού ἤδη ἔχουν λάβει τὸ χάρισμα τῆς γνώσεως καὶ ἐπέτυχαν τὴ συμμετοχὴ στὰ παθήματα, γιὰ νὰ μὴ χάσουν ἐκεῖνα πού ἔλαβαν. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερό ἀπὸ τὰ ἑξῆς. Γιατὶ λέγει· «Ὁχι ὅτι ἐπέτυχα ἐκεῖνο πού ἐπιδιώκω» καὶ ἔχω ἔτσι θάρρος γιὰ τὸ τέλος, ἀλλὰ προσπαθῶ, μήπως καὶ κατορθώσω νὰ τὸ ἐπιτύχω. Καὶ ποιὸ εἶναι ἐκεῖνο πού προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχει νὰ κάνει δικό του, παρὰ αὐτὸ τὸ χάρισμα γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ συνελήφθη ἀπὸ τὸ Χριστό καὶ ἔγινε δικός του; Καὶ μὲ ποιὸ πρᾶγμα συνελήφθη καὶ ἔγινε δικός του, παρὰ μὲ τὴν ἀνάσταση; Γιατὶ ἕνας πέθανε γιὰ χάρη ὅλων, γιὰ νὰ ζήσομε ὅλοι. Ὑπάρχει λοιπὸν φόβος μεγάλος καὶ ἀγωνία, μήπως, καὶ ἀφοῦ ἀναστηθοῦμε, βρεθοῦμε ἀνάξιοι ἐκείνου πού μᾶς ἀνέστησε, καὶ ἀκούσομε τό, «Δὲν σᾶς γνωρίζω»¹⁶.

Στίχ. 13. «Ἀδελφοί, ἐγὼ δὲν πιστεύω ἀκόμη ὅτι ἐπέτυχα νὰ κάνω δικό μου».

Ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ συνιστᾷ σ' αὐτοὺς τὴν ταπεινοφροσύνη ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἄλλωστε καὶ ἐπειδὴ δὲν πρέπει νὰ μακαρίζει κανεὶς ἄνθρωπο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του¹⁷. Ὅσο λοιπὸν διαρκεῖ ὁ καιρὸς τοῦ ἀγῶνα, δὲν ἐπέτυχε ἀκόμη νὰ τὸν κάνει δικό του.

Στίχ. 14. «Ἐνα μόνο κάνω, ξεχνώντας τὰ προηγούμενα, προ-

17. «Μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε» Σοφ. Σολ. 11, 28.

ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπόν διώκω, ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Διδάκει πῶς ἂν τις καταλάβοι· καὶ πῶς ἢ τῶν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος; Ὅπίσω δέ, ἢ τὴν νομικὴν λατρείαν φησὶν, ἢ καὶ πάντα τὸν ἐφθαρμένον βίον, οὗ δεῖ ἐπιλανθανόμενον τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεισθαι, δηλαδή τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν μετέρχεσθαι. Οὕτω γὰρ μόνως ἔστι τυχεῖν τοῦ βραβείου τῆς ἄνω κλήσεως.

Στίχ. 15. «Ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν».

10 Ὅρα πάλιν ὑπερβολὴν ταπεινοφροσύνης. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἀπλῶς οὕτω δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ τοὺς τελείους οὕτω δεῖ φρονεῖν. Οὕτω δέ, πῶς, ἢ τὸ οὐπω ἑαυτοὺς λογίζεσθαι κατειληφότητας; Καὶ εἰ οἱ τέλειοι οὕτως, οἱ μὴ τοιοῦτοι πῶς ἑαυτοὺς ὀφείλουσι λογίζεσθαι;

15 «Καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ Θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει».

Εἰ καὶ οὐχ οὕτω φρονεῖτε, φησὶν, ὡς ἡμεῖς λέγομεν, ὁ Θεὸς ὑμᾶς πληροφορήσει περὶ τούτου, ὅτι οὕτως ἐστὶν ὡς ἐδιδάξαμεν.

20 Στίχ. 16. «Πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν».

Εἰ καὶ ἀναμένομεν, φησὶ, τὴν ἐκ Θεοῦ ἀποκάλυψιν περὶ τῶν ζητουμένων, ἀλλ' ὅμως τούτου ἀντέχεσθε νυνὶ οὗ ἤδη ἔχετε. Καὶ τί ἦν ὃ εἶχον, ἢ τὸ φρονεῖν περὶ πίστεως ὀρθῆς;

25 Στίχ. 17–21. «Συμμιμηταί μου γίνεσθε, ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτω περιπατοῦντας, καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. Πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὸ τέ-

χωρῶ πρὸς ἐκεῖνα πού βρίσκονται μπροστά μου, προσπαθώντας νὰ φθάσω στὸ σκοπὸ μου, πρὸς τὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσης τοῦ Θεοῦ μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Διδάσκει πῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐπιτύχει τὸ σκοπὸ του. Καὶ πῶς ἀλλιῶς, παρὰ λησιμονώντας τὰ παλαιά; «Παλαιά» βέβαια ὀνομάζει ἢ τὴ νομικὴ λατρεία, ἢ καὶ ὅλον τὸν διεφθαρμένο βίο, τὸν ὁποῖο πρέπει κανεὶς νὰ ξεχνᾷ καὶ νὰ προχωρεῖ πρὸς τὰ βρισκόμενα μπροστά του, δηλαδή νὰ ζεῖ σύμφωνα μὲ τὸν εὐαγγελικὸ τρόπο ζωῆς. Γιατὶ μόνο ἔτσι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχει τὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσης.

Στίχ. 15. «Ὅσοι λοιπὸν εἴμαστε τέλειοι, νὰ σκεπτόμαστε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο».

Πρόσεχε πάλι ὑπερβολικὸ μέγεθος ταπεινοφροσύνης. Γιατὶ δὲν εἶπε, ὅτι ἀπλῶς πρέπει νὰ σκεπτόμαστε ἔτσι, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ σκέπτονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ τέλειοι. Καὶ πῶς ἔτσι, παρὰ τὸ νὰ μὴ νομίζουν ὅτι ἔχουν ἤδη ἐπιτύχει τὸ σκοπὸ τους; Καὶ ἂν οἱ τέλειοι πρέπει νὰ σκέπτονται ἔτσι, ἐκεῖνοι πού δὲν εἶναι τέτοιοι πῶς πρέπει νὰ σκέπτονται γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους;

«Καὶ ἂν σεῖς σκέπτεσθε κάτι διαφορετικὸ, καὶ αὐτὸ ὁ Θεὸς θὰ τὸ φανερώσει».

Ἄν καὶ βέβαια ἐσεῖς δὲν σκέπτεσθε ἔτσι, ὅπως ἐμεῖς λέμε, ὁ Θεὸς θὰ σᾶς πληροφορήσει γι' αὐτό, ὅτι δηλαδή ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα, ὅπως σᾶς τὸ διδάξαμε.

Στίχ. 16. «Πλὴν ὅμως ἐκεῖ πού φθάσαμε, τὸν ἴδιο κανόνα ἅς ἀκολουθοῦμε, τὰ ἴδια φρονήματα ἅς ἔχομε».

Ἄν καὶ περιμένομε, λέγει, τὴ φανέρωση ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἐκείνων πού ζητοῦμε, ἀλλ' ὅμως νὰ ἀρκεῖσθε τώρα σ' αὐτὸ πού ἤδη ἔχετε. Καὶ ποιὸ ἦταν αὐτὸ πού εἶχαν, παρὰ τὸ νὰ φρονοῦν ὀρθὰ γιὰ τὴν πίστη;

Στίχ. 17-21. «Γίνεσθε, ἀδελφοί, μιμητές μου καὶ ἀκολουθεῖτε τὸ παράδειγμα ἐκείνων πού συμπεριφέρονται ἔτσι, ἔτσι ὅπως ἔχετε παράδειγμα ἐμᾶς. Γιατὶ πολλοὶ συμπεριφέρονται διαφορετικὰ, αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους πολλὰς φορὰς σᾶς μίλησα, καὶ τώρα μὲ δάκρυα σᾶς τὸ λέγω, οἱ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, τῶν ὁποίων

*λος ἀπώλεια, ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐ-
τῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες. Ὑμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐ-
ρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰη-
σοῦν Χριστόν, ὃς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡ-
μῶν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐ-
τοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξει ἐαν-
τῷ τὰ πάντα».*

τὸ τέλος εἶναι ἡ ἀπώλεια καὶ τῶν ὁποίων ὁ θεὸς εἶναι ἡ κοιλιά, καὶ ἡ δόξα τους βρίσκεται μέσα στὰ γεμᾶτα ντροπῆ ἔργα τους, ἀφοῦ ἡ σκέψη αὐτῶν εἶναι προσηλωμένη στὰ ἐπίγεια. Τὸ δικό μας ὅμως πολίτευμα βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς, ἀπὸ ὅπου περιμένομε ὡς Σωτήρα τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος θὰ μεταμορφώσει τὸ ταπεινὸ σῶμα μας, ὥστε νὰ λάβει αὐτὸ τὴν ἴδια μορφή μὲ τὸ ἔνδοξο σῶμα αὐτοῦ, κατορθώνοντας αὐτὸ μὲ τὴ δύναμή του, μὲ τὴν ὁποία μπορεῖ νὰ ὑποτάξει στὸν ἑαυτό του τὰ πάντα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Στίχ. 1. «Ὡστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου».

Πάλιν ἀναγκαῖον αὐτοῖς λέγει, τὸ μιμεῖσθαι αὐτὸν καὶ εἶδέναι τίς οὕτω περιπατεῖ ὡς αὐτός. Τοῦτο δὲ λέγει, οὐχ ὑψηλοφρονῶν, ἀλλὰ ἀποτρέπων τῆς τῶν ἑτεροδιδασκάλων συνουσίας, δεικνὺς πόσον ἑκατέρων τὸ μέσον τῶν τε πνευματικῶν καὶ τῶν σαρκικῶν. Τὸ δὲ μέσον τοῦτο ἀπὸ τοῦ τέλους ἑκατέρων ἔστιν ἰδεῖν. Τῶν μὲν γάρ, φησί, τὸ τέλος ἀπώλεια, τῶν δὲ τὸ μετασχηματισθῆναι καὶ συμμόρφους γενέσθαι τῷ σώματι τῆς δόξης

10 Χριστοῦ. Τοῦτο δὲ αὐτὸ «μετασχηματισθῆναι», ἡμῶν δηλονότι τὰ σώματα, ποιήσει Χριστός, διὰ τὸ δύνασθαι καὶ πάντα ἔχειν ὑποτεταγμένα· τὸ δέ, «καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν», τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ἐπὶ τούτοις μέγα φρονουῖσιν, ἐφ' οἷς αὐτοὺς ἔδει αἰσχύνεσθαι. Πάντα γὰρ τὰ τῆς κοιλίας αἰσχύνῃ καὶ φθορᾷ.

15 «Οὕτω στήκετε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητοί».

Οὕτω. Πῶς; Ὡς ἀπεκδεχόμενοι ἐξ οὐρανῶν Σωτῆρα τὸν Κύριον Ἰησοῦν. Στέφανον δὲ ἑαυτοῦ τοὺς μαθητάς φησι, διὰ τοι τῶν στεφάνων αὐτῷ γίνεσθαι πρόξενον τὴν ὑπακοὴν αὐτῶν τὴν εἰς τὸ κήρυγμα.

20 Στίχ. 2-3. «Εὐωδίαν παρακαλῶ καὶ Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ. Ναὶ ἐρωτῶ καὶ σέ, σύζυγε γνήσιε, συλλαμβάνου αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι, μετὰ καὶ Κλήμεντος, καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Στίχ. 1. «Ὡστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί καὶ πολυπόθητοι, χαρὰ μου καὶ στεφάνι μου».

Πάλι λέγει σ' αὐτούς ὅτι πρέπει νὰ μιμοῦνται αὐτὸν καὶ νὰ γνωρίζουν ποιὸς ζεῖ κατὰ τὸν τρόπο πού ζεῖ αὐτός. Καὶ αὐτὸ τὸ λέγει ὄχι ὑψηλοφρονώντας, ἀλλ' ἐμποδίζοντάς τους ἀπὸ τὴ συναστροφή μὲ τοὺς δασκάλους ἐκείνους πού δίδασκαν διαφορετικά, γιὰ νὰ δείξει πόσο μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο, τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν σαρκικῶν. Καὶ τὴ διαφορὰ αὐτὴ μπορεῖ νὰ τὴ δεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸ τέλος καὶ τῶν δύο. Γιατὶ λέγει, τὸ τέλος τῶν σαρκικῶν εἶναι ἀπώλεια, ἐνῶ τῶν πνευματικῶν ἡ μεταμόρφωση καὶ ἡ μορφοποίηση αὐτῶν σύμφωνα μὲ τὸ ἔνδοξο σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὴ τὴ μεταμόρφωση, δηλαδὴ τῶν σωμάτων μας, θὰ τὴν κάνει ὁ Χριστός, ἐπειδὴ αὐτός ἔχει τὴ δύναμη καὶ ὅλα νὰ τὰ ἔχει ὑποταγμένα, ἐνῶ τό, «καὶ ἡ δόξα τους βρῖσκεται μέσα στὰ γεμάτα ντροπὴ ἔργα τους», δηλώνει αὐτό, ὅτι γι' αὐτὰ μεγαλοφρονοῦν, γι' αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ ντρέπονται. Γιατὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν κοιλιά εἶναι ντροπὴ καὶ φθορά.

«Ἔτσι λοιπόν, ἀγαπητοί, νὰ παραμένετε σταθεροὶ στὸν Κύριο».

Ἔτσι· Πῶς; Σὰν νὰ περιμένετε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ὡς Σωτῆρα τὸν Κύριό μας τὸν Ἰησοῦ Χριστό. «Στεφάνι» τοῦ ἑαυτοῦ του ὀνομάζει τοὺς μαθητές, ἐπειδὴ ἀσφαλῶς ἡ ὑπακοὴ αὐτῶν στὸ κήρυγμα γίνεται αἰτία τῶν στεφάνων γι' αὐτόν.

Στίχ. 2-3. «Παρακαλῶ τὴν Εὐωδία καὶ παρακαλῶ καὶ τὴν Συντύχη νὰ ἔχουν τὸ ἴδιο φρόνημα στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Naί, παρακαλῶ καὶ σένα, σύντροφε γνήσιε, νὰ βοηθᾷς αὐτές, γιατί ἀγωνίσθηκαν μαζί μου γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο, μαζί μὲ τὸν Κλήμεντα καὶ τοὺς λοιποὺς συνεργάτες μου».

Εἰπὼν ἐν τῷ καθόλω παράκλησιν, καὶ κατ' εἶδος αὐτὴν προσφέρει ἐπὶ τῶν ἐξόχων ἐν τῇ πίστει· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ ἐπενεγκεῖν αὐτόν· «Οἵτινες συνήθλησάν μοι ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ».

Τινὲς τὴν γυναῖκά φασιν αὐτοῦ παρακαλεῖν ἐνταῦθα. Ἄλλ' 5 οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τινα γυναῖκα, ἣ καὶ ἄνδρα μιᾶς αὐτῶν.

«Ἐὼν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς».

Τοῦτο εἶρηκεν ἐκ τοῦ Κυρίου μαθὼν· «Χαίρετε γάρ», φησὶν, «ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Στίχ. 4. «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε».

10 Κἂν ἐν δεσμοῖς, φησὶν, ἀκούητε τὸν διδάσκαλον, κἂν ἐν μάστιξιν, κἂν ἐν αὐτῷ θανάτῳ, καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν διδασκάλων δεῖ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ταῦτα διὰ Χριστὸν πάσχομεν.

«Πάλιν ἐρῶ, Χαίρετε. (Στίχ. 5) Τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις».

15 Μονονουχὶ διαμαρτύρεται αὐτοῖς, ὡς οὐ δεῖ ἀθυμεῖν, ἀλλὰ χαίρειν.

«Ὁ Κύριος ἐγγύς (Στίχ. 6) μηδὲν μεριμνᾶτε».

Μὴ θορυβεῖτω, φησὶν, ὑμᾶς τὰ κατ' ἐμέ. Ὁ γὰρ Κύριός μοι παρέσται.

20 «Ἄλλ' ἐν παντί τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθω πρὸς τὸν Θεόν. (Στίχ. 7) Καὶ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν».

Ἐπειδὴ μηδὲν μεριμνᾶν αὐτοῖς εἶπεν, ἵνα μὴ ἀναπέσωσι, νομίσαντες αὐτόν ἐν τῷ καθόλου τοῦτο ἀποφήνασθαι. Τούτου 25 χάριν, φησὶν, εἶπον μὴ μεριμνᾶν ἐν τοῖς περὶ ἐμοῦ δεσμοῖς, ὡς δεινόν τι πάσχοντος ἐξ αὐτῶν· οὐ γὰρ εἰσι δεινά, ἀλλὰ μεριμνᾶτε, φησὶν, ἐν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει τῇ πρὸς τὸν Θεόν. Αἰ-

Ἐφοῦ τοὺς ἀπηύθυνε γενικὴ παράκληση, ἀπευθύνει αὐτὴν καὶ στὸν καθένα ξεχωριστά, σὲ ἐκείνους ποὺ διακρίνονται γιὰ τὴν πίστη τους· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι πρόσθεσε αὐτός· «Οἱ ὅποιοι ἀγωνίσθησαν μαζί μου γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο».

Ἐρωτισμένοι λέγουν ὅτι ἐδῶ παρακαλεῖ τὴ γυναῖκα του. Ὅμως δὲν εἶναι σωστὸ αὐτό, ἀλλὰ μᾶλλον παρακαλεῖ κάποια γυναῖκα, ἢ καὶ τὸν ἄνδρα μιᾶς ἀπὸ αὐτές.

«Τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίον τῆς ζωῆς».

Αὐτὸ τὸ εἶπε ἔχοντας μάθει αὐτὸ ἀπὸ τὸν Κύριον· γιὰ τὴν λέγει· «Νὰ χαίρεσθε, γιὰ τὴν ὀνομασίαν σας ἔχουν γραφεῖ στὸ οὐρανόν».

Στίχ. 4. «Νὰ χαίρεσθε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου πάντοτε».

Νὰ χαίρεσθε, λέγει, εἴτε ἀκοῦτε ὅτι ὁ δάσκαλος εἶναι φυλακισμένος, εἴτε ὅτι δέχεται μαστιγώματα, εἴτε καὶ κινδυνεύει νὰ θανατωθεῖ, καὶ δὲν πρέπει αὐτὸ νὰ γίνετε μόνο ὅταν αὐτὰ τὰ ἀκοῦμε γιὰ τοὺς δασκάλους, ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ ἴδιοι πάσχομε αὐτὰ γιὰ χάριν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλι· Νὰ χαίρεσθε. (Στίχ. 5) Ἡ ἐπιείκεια σας ἃς γίνῃ γνωστὴ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους».

Εἶναι σὰ νὰ διαμαρτύρετε πρὸς αὐτοὺς κατὰ κάποιο τρόπο, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λυποῦνται, ἀλλὰ νὰ χαίρονται.

Ἐὖς Κύριος εἶναι κοντά. (Στίχ. 6) Μὴ μεριμνᾶτε γιὰ τίποτε».

Ἄς μὴ σᾶς ἀνησυχοῦν, λέγει, τὰ σχετικὰ μὲ μένα. Γιὰ τὸν Κύριον βρίσκειται κοντά μου.

Ἐὰν γιὰ ὅτιδήποτε ἃς γίνονται τὰ αἰτήματά σας γνωστὰ στὸν Θεὸν μὲ εὐχαριστία μέσω τῆς προσευχῆς καὶ τῆς παρακλήσεως. (Στίχ. 7 Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ποὺ ξεπερνᾷ κάθε σκέψη».

Ἐπειδὴ εἶπε νὰ μὴ μεριμνοῦν αὐτοὶ γιὰ τίποτε, γιὰ νὰ μὴ γίνοντο νωθροί, νομίζοντας ὅτι αὐτὸ τὸ εἶπε σὰν γενικὸ κανόνα, γιὰ αὐτὸ τὸ λόγο, λέγει, εἶπα μὴ μεριμνᾶτε, γιὰ τὴ δική μου φυλάκιση, σὰν νὰ παθαίνω κάποιο φοβερὸ ἀπὸ αὐτή. Γιὰ αὐτὴ δὲν εἶναι κάτι τὸ φοβερό. Ἐὰν ἡ μεριμνά σας νὰ συγκεντρώνεται στὴν προσευχὴ καὶ τὴν παράκληση πρὸς τὸν Θεόν. Γιὰ τὴν πρέπει τὰ αἰτήματά

τεῖν γὰρ τὸν Θεὸν δεῖ, εὐχαριστοῦντας, οὐκ ἀθυμοῦντας, οὐδὲ ἀκηδιῶντας.

«Φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

5 Πάλιν αὐτοῖς τὸ ὁμόπιστον εὐχεται. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ φρουρηθῆναι τὰς καρδίας αὐτῶν καὶ τὰ νοήματα ἐν Χριστῷ.

Στίχ. 8-9. «Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφημα, εἴ τις ἀρετῆ, καὶ εἰς τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε, ἃ καὶ ἐμάθετε, καὶ
10 παρελάβετε, καὶ ἤκούσατε».

Ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, ὡς κεφαλὴ παντὸς ἡμῖν ἀγαθοῦ ἢ πίστις ἢ εἰς τὸν Χριστόν, καὶ ὡς πάντα τὰ ἔργα τὰ κατ' ἀρετὴν ὡς μέρος τι μικρὸν κατ' ἐκείνην εἰσίν. Ὅμοιον οὖν ὡσεὶ λέγοι· Ἔχετε τὴν πίστιν, ἣν καὶ φυλάττεσθαι ἐν ὑμῖν εὐχο-
15 μαι. Λεῖπει δὲ ἔτι ὑμῖν ἢ κατ' ἀρετὴν πολιτεία, ἧς καὶ ἀντέχεσθαι ὑμᾶς παραινῶ. Τὸ λοιπὸν οὖν λέγε, οὐχ ὅτι μικρὸν τὸ κατ' ἀρετὴν πολιτεύεσθαι μέγα γάρ· ἀλλ' ὅτι μικρὸν ὡς πρὸς σύγκρισιν τῆς πίστεως καὶ περίλοιπον. Ὁ γὰρ θεμέλιος καὶ ἡ ἀσφάλεια ἢ πίστις ἐστίν, ἧς ἄνευ οὐ δυνατὸν οἰκοδομηθῆναί τι. Ἐπεὶ οὐδὲ
20 οἰκοδομὴ ἐστίν, ὥσπερ οὐδὲ οἶκος ἄνευ θεμελίων. Ἔστιν οὖν ἢ μὲν πίστις τὰ θεμέλια καὶ ἡ τοῦ παντὸς οἴκου οἰκοδομὴ, αἱ δὲ πράξεις αἱ κατ' ἀρετὴν ὀρόφῳ εἰκόασι συγκλείοντι καὶ οἰονεῖ στεφανοῦντι τὸ πᾶν οἰκοδόμημα.

«Καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί».

25 Ἐπειδὴ πολλῆς ἀρετῆς εἶπεν ἀντέχεσθαι, ἀληθείας, σεμνότητος, δικαιοσύνης, ἀγνείας, φιλαδελφίας, εὐλογίας, καὶ πάντων ὅσα ποιοῦσιν ἀρετὴν, ὅσα εὐφημίαν, ἐπειδὴ τούτων πάντων εἶπεν ἐπιμελεῖσθαι, ἵνα μὴ δόξη μείζονα ὢν ἴσχυον ποιεῖν ἐπιτάττειν αὐτοῖς, τούτου χάριν ἐφ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ κατορθοῦν αὐτὰ
30 παρακαλεῖ αὐτούς. Ὅμοιον οὖν ὡς εἰ λέγοι· Ἴνα μὴ ἀκηδιάση-

μας πρὸς τὸν Θεὸ νὰ γίνονται μὲ εὐχαριστίες, καὶ ὄχι ὄντας λυπημένοι, οὔτε στενοχωρημένοι.

«Θὰ περιφρουρήσει τὶς καρδιές σας καὶ τὶς σκέψεις σας προσηλωμένες στὸν Ἰησοῦ Χριστό».

Πάλι εὐχεται σ' αὐτοὺς τὴν ὁμοπιστία. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ φρορηθοῦν οἱ καρδιές αὐτῶν καὶ οἱ σκέψεις προσηλωμένες στὸν Χριστό.

Στίχ. 8-9. «Τέλος, ἀδελφοί, ὅσα εἶναι ἀληθινά, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα ἀγαπητά, ὅσα ἔχουν καλὴ φήμη, ἐὰν κάτι εἶναι ἐνάρετο, ἐὰν κάτι εἶναι ἄξιο ἐπαίνου, αὐτὰ νὰ σκέπτεσθε, αὐτὰ τὰ ὅποια καὶ μάθατε καὶ παραλάβετε καὶ ἀκούσατε».

Μᾶς δίδαξε ὁ Ἀπόστολος, ὅτι κεφαλὴ κάθε καλοῦ σὲ μᾶς εἶναι ἡ πίστη στὸν Χριστό, καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἔργα τὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρετὴ, εἶναι σὰν ἓνα μικρὸ μέρος σύμφωνο μὲ ἐκείνην. Εἶναι ὁμοιολοπὸν σὰν νὰ λέγει· Ἔχετε τὴν πίστη, τὴν ὁποία εὐχομαι καὶ νὰ φυλάσσετε. Λείπει ὅμως ἀπὸ σᾶς ὁ σύμφωνος μὲ τὴν ἀρετὴ τρόπος ζωῆς, τὸν ὁποῖο καὶ σᾶς συμβουλεύω νὰ ἐπιδιώκετε. Ὡς «τὸ λοιπὸν» νὰ ἐννοεῖς, ὄχι ὅτι εἶναι μικρὸς ὁ σύμφωνος μὲ τὴν ἀρετὴ τρόπος ζωῆς, γιατί εἶναι μεγάλος, ἀλλ' ὅτι εἶναι κάτι μικρὸ σὲ σύγκριση μὲ τὴν πίστη, καὶ ὑπολείπεται αὐτῆς. Γιατὶ τὸ θεμέλιο καὶ ἡ ἀσφάλεια εἶναι ἡ πίστη, χωρὶς τὴν ὁποία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ οἰκοδομηθεῖ κάτι. Ἐπειδὴ οὔτε οἰκοδομὴ ὑπάρχει ὅπως οὔτε σπίτι χωρὶς θεμέλια. Ἄρα λοιπὸν ἡ πίστη εἶναι τὰ θεμέλια καὶ ἡ οἰκοδόμησις ὀλοκλήρου τοῦ οἰκοδομήματος, ἐνῶ οἱ πράξεις οἱ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρετὴ μοιάζουν μὲ τὴν ὄροφὴ πού περιβάλλει καὶ κατὰ κάποιον τρόπο στεφανώνει ὀλοκλήρου τὸ οἰκοδόμημα.

«Καὶ εἶδατε σὲ μένα».

Ἐπειδὴ εἶπε νὰ ἐπιδιώκουν πολλὰ εἶδη ἀρετῆς, ὅπως ἀλήθεια, σεμνότητα, δικαιοσύνη, ἀγνεΐα, φιλαδελφία, εὐλογία καὶ ὅλα ὅσα συνιστοῦν ἀρετὴ καὶ ὅσα ἔχουν καλὴ φήμη, ἐπειδὴ εἶπε νὰ φροντίζουν γιὰ ὅλα αὐτὰ, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι διατάσσει σ' αὐτοὺς μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού μποροῦν νὰ κάνουν, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ παρακαλεῖ αὐτοὺς νὰ σκεφθοῦν γιὰ τὴν κατόρθωση αὐτῶν ὅσα εἶδαν σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο. Εἶναι ὁμοιοσὰ νὰ τοὺς λέγει· Γιὰ νὰ μὴ

τε, ὡς μεγάλων ὄντων τῶν ἐπιταγμάτων καὶ μειζόνων ἢ δύνασθαι κατορθοῦν. Ἐν ἐμοὶ γάρ, φησὶν, ἅπαντα ἠκούσατε γινόμενα, καὶ οὐ μόνον ἠκούσατε, ἀλλὰ καὶ τεθέασθε.

«Ταῦτα πράσσετε, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν».

Παλαιῶν, φησὶ, ποιεῖν αὐτά, ἐπειδὴ καὶ μέγας ὁ ὑπὲρ αὐτῶν μισθός· οὗτος δέ ἐστιν, τὸ σύννοικον ἔχειν τὸν Θεόν.

Στίχ. 10–18. «Ἐχάρην δὲ ἐν Κυρίῳ μεγάλως, ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἠκαί-
10 ρεῖσθε δέ· οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω. Ἐγὼ γὰρ ἔμαθον ἐν οἷς ἐμὶ αὐτάρκης εἶναι. Οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν ἐν παντί· καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι. Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. Πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές
15 μου τῇ θλίψει. Οἶδατε δὲ καὶ ὑμεῖς, Φιλιππηῖοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι Ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι· ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκη, καὶ ἅπαξ καὶ δις εἰς τὴν χρεῖαν μου ἐπέμψατε· οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ' ἐπιζητῶ τὸν
20 καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν. Ἀπέχω δὲ πάντα καὶ περισσεύω· πεπλήρωμαι δεξάμενος παρ' Ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν».

Περὶ τῆς διακονίας ἧς ἀπέστειλαν αὐτῷ λέγει· Ἐχάρη δέ, οὐχ ὅτι ἔλαβεν, ἀλλ' ὅτι καρπὸν ἔσχον οἱ μαθηταί. Εἰ γὰρ ὁ Κύ-
25 ριος διέταξεν αὐτοὺς διδόναι, πῶς οὐκ ἔπταιον μὴ διδόντες; Οἰκείως οὖν σφόδρα τό, «ἀνεθάλετε», εἶπεν. Ἀρχὴ γὰρ ἀγαθοῦ καρποῦ ἢ πρὸς τοὺς διδασκάλους κοινωνία, ὥσπερ ἀμέλει καὶ μαρασμοῦ, ἢ τούτων λήθη.

«Ὁσμὴν εὐωδίας, θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ».

30 Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ παρέχον αὐτοῖς εὐωδιάζειν· νόμον γὰρ θεῖον πληροῦσιν.

στενοχωρηθεῖτε ὅτι τάχα εἶναι μεγάλα τὰ παραγγέλματα καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μπορεῖτε νὰ κατορθώσετε. Γιατὶ λέγει, ἀκούσατε ὅτι ὅλα ἔγιναν σὲ μένα, καὶ ὄχι μόνο ἀκούσατε, ἀλλὰ καὶ ἔχετε δεῖ.

Στίχ. 10-18. «Ἐνίωσα μεγάλη χαρὰ στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, γιὰ τὸ ὅτι ἐπὶ τέλους τώρα φούντωσε τὸ ἐνδιαφέρον σας γιὰ μένα, τὸ ὁποῖο βέβαια εἶχατε καὶ προηγουμένως, ἀλλὰ δὲν σᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ δείξετε· δὲν ἐννοῶ βέβαια ὅτι τὸ στερήθηκα. Γιατὶ ἐγὼ ἔμαθα νὰ εἶμαι ἱκανοποιημένος μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχω. Γνωρίζω καὶ νὰ ζῶ ταπεινά, γνωρίζω καὶ νὰ ζῶ μὲ ἀφθονία. Σὲ κάθε περίπτωση καὶ σὲ κάθε κατάσταση ἔχω διδαχθεῖ καὶ νὰ ζῶ χορτασμένος καὶ νὰ ζῶ πεινασμένος, καὶ νὰ ζῶ μὲ ἀφθονία καὶ νὰ ζῶ μὲ στερήσεις. Ὅλα μπορῶ νὰ τὰ κάνω μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ ποὺ μὲ ἐνδυναμώνει. Πλὴν ὅμως κάνατε καλὰ ποὺ γίνετε κοινωνοὶ στὴ θλίψη μου. Γνωρίζετε καὶ σεῖς, Φιλιππηῖοι, ὅτι στὴν ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅταν ἔφυγα ἀπὸ τὴ Μακεδονία, καμμιά ἐκκλησία δὲν εἶχε ἐπικοινωνία μαζί μου μὲ τὸ νὰ μὲ ἐνισχύει ὑλικά καὶ νὰ ἐνισχύεται πνευματικά, παρὰ μόνο σεῖς, γιατί καὶ στὴ Θεσσαλονίκη καὶ μὰ καὶ δυὸ φορές στείλατε βοήθεια γιὰ τὶς ἀνάγκες μου. Ὅχι βέβαια ὅτι ζητῶ νὰ μοῦ προσφέρετε βοήθεια, ἀλλ' ἐπιζητῶ τὴν ὠφέλεια ποὺ γίνεται ὅλο καὶ μεγαλύτερη γιὰ σᾶς. Ἐχω τὰ πάντα καὶ μὲ περίσσεια μάλιστα· εἶμαι γεμᾶτος μ' αὐτὰ ποὺ ἔλαβα ἀπὸ σᾶς μέσω τοῦ Ἐπαφρόδιτου».

Ὅμιλεῖ διὰ τὴ διακονία (βοήθεια) ποὺ ἔστειλαν σ' αὐτόν. Καὶ χάρηκε, ὄχι ἐπειδὴ ἔλαβε, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχαν ὠφέλεια οἱ μαθητές. Γιατὶ, ἐὰν ὁ Χριστὸς διέτεξε αὐτοὺς νὰ δίνουν, πῶς δὲν διέπρατταν πταῖσμα μὴ δίνοντας; Πάρα πολὺ κατάλληλα λοιπὸν εἶπε τὸ «βλαστήσατε». Γιατὶ ἀρχὴ τοῦ ἀγαθοῦ καρποῦ εἶναι ἡ ἐπικοινωνία τῶν μαθητῶν μὲ τοὺς δασκάλους, ὅπως βέβαια καὶ μαρασμοῦ τὸ ξέχασμα αὐτῶν.

«Ποὺ ἦταν ὁσμὴ εὐωδίας, θυσία εὐπρόσδεκτη καὶ ἀρεστὴ στὸν Θεό».

Αὐτὸ δηλαδὴ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ κάνει αὐτοὺς νὰ εὐωδιάζουν· γιατί ἐκπληρώνουν νόμο θεῖο.

Στίχ. 19–22. «Ὁ δὲ Θεὸς μου πληρώσῃ πᾶσαν χρείαν ὑμῶν κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐν δόξῃ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡμῶν, ᾧ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

» Ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί· ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι. Μάλιστα δέ».

Ὅρα τῆς διακονίας πόσος ὁ καρπός· τὸ πλουτισθῆναι αὐτοὺς ἐν δόξῃ Χριστοῦ· ἅμα δὲ καὶ ἠρέμα αὐτοὺς διδάσκει, ὡς διὰ τὸ χρήσιμον αὐτῶν ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὁ Χριστὸς κοινωνεῖν τοῖς διδασκάλοις, ἵνα τῶν πνευματικῶν αὐτῶν μεταλάβωσιν. Ἐπεὶ πῶς οὐκ ἠδύνατο ὁ τούτους πλουτίζων, καὶ τοὺς διδασκάλους πλουτίσαι; Ἀλλ' οἰκονομία τοῦτο πεποίηκεν, ἵνα καὶ οἱ διδάσκαλοι μὴ κατεπαίρωνται τῶν μαθητῶν, ὡς δωρεὰν αὐτοὺς πλουτίζοντες, μήτε οἱ μαθηταὶ ἀκηδιῶσιν, ὡς αἰεὶ ἐν τῇ τῶν πτωχυνόντων ὄντες τάξει καὶ μηδὲν μεταδιδόντες αὐτοῖς. Διὰ τοῦτο ἀνάδοσιν καὶ κοινωνίαν ἐκέλευσε γίνεσθαι, εἰ καὶ τὰ τῶν διδασκάλων ἀσυγκρίτως μείζονα.

«Οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας. (Στίχ. 23) Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

20 Παραμυθεῖται σφόδρα αὐτοὺς, τῷ εἰς τὸν οἶκον τὸν βασιλικὸν κεκρατηκένοι εἰπεῖν τὸ κήρυγμα, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τοὺς ἐν Φιλίπποις πιστοὺς κατασπάζεσθαι.

«Μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν».

Δείκνυσιν ὡς πάντες, πρὸς οὓς γράφει τὴν ἐπιστολήν, εἰσὶ 25 πνευματικοί. Τοῦτο γὰρ καὶ δι' ὅλης τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῖς μαρτυρεῖ.

Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους.
Ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης δι' Ἐπαφροδίτου.
Στίχων ση'.

Στίχ. 19-22. «Ἄλλ' ὁ Θεός μου θὰ καλύψει κάθε ἀνάγκη σας σύμφωνα μὲ τὸν ἔνδοξο πλοῦτο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μας ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

»Χαιρετήστε κάθε ἅγιο στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σᾶς χαιρετοῦν οἱ μαζὶ μὲ μένα ἀδελφοί. Σᾶς χαιρετοῦν ὅλοι οἱ ἅγιοι, καὶ ἰδιαίτερα».

Πρόσεχε πόσος εἶναι ὁ καρπὸς τῆς διακονίας· τὸ ὅτι δηλαδὴ θ' ἀπολαύσουν τὸν ἔνδοξο πλοῦτο τοῦ Χριστοῦ, διδάσκοντάς τους συγχρόνως μὲ τρόπο ἀβίαστο, ὅτι πρὸς ὠφέλειά τους ὁ Χριστὸς τοὺς πρόσταξε νὰ βρίσκονται σὲ κοινωνία μὲ τοὺς δασκάλους, γιὰ νὰ ἀπολαμβάνουν τοὺς πνευματικὸς καρπούς τους¹⁸. Πῶς δηλαδὴ δὲν θὰ μποροῦσε, Ἐκεῖνος ποὺ πλουτίζει αὐτοὺς, νὰ πλουτίσει καὶ τοὺς δασκάλους τους; Ἀλλὰ κατ' οἰκονομία τὸ ἔκανε αὐτό, ὥστε καὶ οἱ δάσκαλοι νὰ μὴ καυχῶνται σὲ βάρος τῶν μαθητῶν, ὅτι δωρεὰν πλουτίζουν αὐτοὺς, οὔτε οἱ μαθητὲς νὰ στενοχωροῦνται, μὲ τὴ σκέψη ὅτι βρίσκονται πάντοτε στὴ θέση τῶν φτωχῶν καὶ δὲν προσφέρουν τίποτε σ' αὐτοὺς. Γι' αὐτὸ πρόσταξε νὰ δίνουν καὶ νὰ παίρνουν καὶ οἱ δάσκαλοι καὶ οἱ μαθητὲς, ἂν καὶ βέβαια τὰ διδόμενα ἔκ μέρους τῶν δασκάλων εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα.

«Ἐκεῖνοι ποὺ ἀνήκουν στοὺς οἰκιακοὺς τοῦ Καίσαρα. (Στίχ. 23) Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Δίνει πάρα πολὺ μεγάλη παρηγοριὰ σ' αὐτοὺς, λέγοντας ὅτι τὸ κήρυγμα ἔχει κυριαρχήσει στὸν βασιλικὸ οἶκο, καὶ τόσο πολὺ, ὥστε καὶ νὰ στέλνει τοὺς χαιρετισμοὺς στοὺς πιστοὺς τῶν Φιλίππων.

«Νὰ εἶναι μαζὶ μὲ τὸ πνεῦμα σας. Ἀμήν».

Δείχνει ὅτι ὅλοι, πρὸς τοὺς ὁποίους γράφει τὴν Ἐπιστολή, εἶναι πνευματικοί. Αὐτὸ ἄλλωστε βεβαιώνει σ' αὐτοὺς καὶ μὲ ὅλη τὴν Ἐπιστολή.

Ἐπιστολή Πρὸς Φιλιππησίους.

Γράφτηκε ἀπὸ τὴ Ρώμη διὰ τοῦ Ἐπαφρόδιτου.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ διακόσιους ὀκτῶ στίχους.

18. Λουκᾶ 10, 7.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΒΕΙΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

**ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Στίχ. 1. «Παῦλος, Ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ, διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός».

*Γράφει τὴν ἐπιστολὴν ἀνδράσι παραλαβοῦσι μὲν τοῦ Εὐ-
αγγελίου τὸν λόγον παρὰ Ἐπαφροᾶ, δεομένοις δὲ τῆς πλείονος
5 γνώσεως· οὐ γὰρ εἶχον τελείαν γνῶσιν. Διὸ καὶ δογμάτων βαθυ-
τέρων ἄπτεται, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦς εἰσάγει
πέλαγος, καὶ ἐπεύχεται τελειωθῆναι ταύτῃ τῇ γνώσει. Οὐ μόνον
δέ, ἀλλὰ καὶ παραινεῖ μὴ ἀπάγεσθαι, μήτε τοῖς ἐξ ἑλληνικῆς ἀ-
πάτης ἀποσυλῶσιν αὐτοῦς τῆς ἀληθείας, μήτε πιστεύειν τοῖς ἐν
10 περιτομῇ. Ἀμφότεροι γὰρ ἔξω τοῦ κατὰ Θεὸν μυστηρίου εἰσίν.
Ἔτι γε μὴν καὶ τὸν ἠθικὸν αὐτοῖς συνάπτει λόγον, ὁποίους εἶ-
ναι δεῖ τοῦς κατὰ Χριστὸν ζῶντας, διδάσκων αὐτούς.*

Στίχ. 2. «Τοῖς ἐν Κολοσσαῖς».

Ἡ πόλις τῆς Φρυγίας.

15 *«Ἁγίοις καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν Χριστῷ. Χάρις ὑμῖν καὶ
εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».*

*Πιστοὶ οὐ διὰ τὸ πιστεύειν μόνον καλούμεθα, ἀλλὰ καὶ διὰ
τὸ πιστευθῆναι τοῦ Θεοῦ μυστήρια.*

20 *Στίχ. 3-5. «Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πάντοτε περὶ ὑμῶν προσευχόμενοι, ἀκού-
σαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν*

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

Στίχ. 1. «Ὁ Παῦλος, Ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός».

Γράφει τὴν ἐπιστολὴν πρὸς ἀνθρώπους ποὺ παρέλαβαν βέβαια τὸ λόγο τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τὸν Ἐπαφρᾶ, εἶχαν ὅμως ἀνάγκη ἀπὸ περισσότερη γνώση· γιὰτὶ δὲν εἶχαν πλήρη γνώση. Γι' αὐτὸ καὶ ἀναπτύσσει σ' αὐτοὺς βαθύτερα δόγματα καὶ εἰσάγει αὐτοὺς καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πέλαγος τῆς οἰκονομίας, καὶ τοὺς εὐχεται νὰ ἀποκτήσουν τέλεια τὴν γνώση αὐτῆ. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τοὺς συμβουλεύει νὰ μὴ παρασύρονται, οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀρπάζουν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια μετὴν ἑλληνικὴν ἀπάτην, οὔτε νὰ πιστεύουν στοὺς ἐκ περιτομῆς δασκάλους. Γιὰτὶ καὶ οἱ δύο βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ κατὰ Θεὸν μυστήριον. Ἐπὶ πλέον συνάπτει μ' αὐτὰ καὶ τὸν ἠθικὸν λόγον, διδάσκοντας αὐτούς, ποιοὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν σύμφωνα μετὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 2. «Πρὸς ἐκείνους ποὺ ζοῦν στὶς Κολοσσές».

Εἶναι ἡ πόλις τῆς Φρυγίας.

«Ἁγίους καὶ πιστοὺς ἀδελφοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Χάρις σὲ σᾶς καὶ εἰρήνη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ Πατέρα μας καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Πιστοὶ καλούμαστε ὄχι μόνον ἐπειδὴ πιστεύομε, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ὅτι μᾶς ἔχουν ἐμπιστευθεῖ τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 3-5. «Εὐχαριστοῦμε πάντοτε, ὅταν προσευχόμεσθε, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας ἀκούσει γιὰ τὴν πίστην σας στὸν Ἰησοῦ Χριστὸν καὶ τὴν ἀγάπην σας πρὸς

εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Εὐχαριστίαν ὑπὲρ αὐτῶν ἀναφέρειν φησὶ διὰ δύο ταῦτα, διὰ τε τὴν ὀρθὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς
5 τοὺς ἁγίους.

Στίχ. 6-8. «Ἦν προηκούσατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς».

Παρ' Ἐπαφροῶ δηλονότι.

«Καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, καὶ ἔστι καρποφορούμε-
10 νον, καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς καὶ ἐμάθετε ἀπὸ Ἐπαφροῶ τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν, ὅς ἐστι πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τοῦ Χριστοῦ, ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν Πνεύματι».

15 Τὴν δύναμιν τοῦ Εὐαγγελίου λέγει, πρὸς βεβαίωσιν τῶν ἀκούοντων, λέγων αὐτὸ διήκειν διὰ τοῦ κόσμου παντός, καρποφορούμενον ἐν ἔργοις καὶ αὐξανόμενον ταῖς προσθήκαις τῶν πιστευόντων, ὥστε εἰδέναι τοὺς ἀκούοντας, ὅτι καθάπερ ἐν μεγίστῃ πόλει, καταριθμοῦνται δι' ὅλης τῆς οἰκουμένης αἱ Ἐκ-
20 κλησίαι.

Στίχ. 9. «Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ πανόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ».

25 Ἄξια σπουδῆς, φησὶν, ἐμοὶ τὰ καθ' ὑμᾶς. Διὸ καὶ ἀδιαλείπτως προσεύχομαι αἰτούμενος τὸ σοφίας δῶρον, ἵνα δι' αὐτοῦ μάθητε πῶς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον εἰς οἰκειώσιν τὴν ἑαυτοῦ ἀγαγεῖν, καὶ τίνι τρόπῳ τὰ τῆς οἰκειώσεως γενέσθαι δυνατὸν ἦν. Τοῦ μὲν νόμου συνάπτειν Θεῷ μὴ ἰσχύοντος, Χριστοῦ
30 καὶ μόνου συνάπτοντος, ὅτι αὐτὸς δικαιοσύνης τῆς ὑπὲρ ἀνθρώπων πληρωτῆς γενόμενος, τὸ πληρωθὲν ἐφ' ἑαυτοῦ χαρίζεται τοῖς πιστεύουσιν.

Στίχ. 10-11. «Περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Κυρίου, εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες, καὶ αὐ-

ὄλους τοὺς ἁγίους, ἕξαιτίας τῆς ἐλπίδας πού σᾶς ἐπιφυλάσσεται στοὺς οὐρανοὺς».

Ἐναπέμπομε, λέγει, εὐχαριστία σὸν Θεὸ γιὰ αὐτοὺς γιὰ τὰ δύο αὐτά, καὶ γιὰ τὴν ὀρθὴ πίστη τους σὸν Χριστό, καὶ τὴν ἀγάπη τους πρὸς τοὺς ἁγίους.

«Γιὰ τὴν ὁποία ἀκούσατε προηγουμένως κατὰ τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας τοῦ Εὐαγγελίου πού κηρύχθηκε σὲ σᾶς».

Ἐπὶ τὸν Ἐπαφρᾶ δηλαδή.

Στίχ. 6-8. «Καθὼς καὶ σ' ὅλον τὸν κόσμον, καὶ πού αὐξάνει καὶ καρποφορεῖ, ὅπως καὶ μεταξὺ σας ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού ἀκούσατε καὶ γνωρίσατε ἀληθινὰ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἔτσι ὅπως τὴ μάθατε ἀπὸ τὸν Ἐπαφρᾶ τὸν σύνδουλό μας, ὁ ὁποῖος εἶναι πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ Χριστοῦ καὶ μᾶς γνωστοποίησε τὴν ἀγάπη σας ἐν Πνεύματι».

Παρουσιάζει τὴ δύναμη τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς βεβαίωση τῶν ἀκροατῶν, λέγοντας ὅτι αὐτὸ διατρέχει ὅλο τὸν κόσμον, καρποφορῶντας μὲ ἔργα καὶ αὐξανόμενο μὲ τοὺς πιστοὺς πού προστίθενται, ὥστε νὰ γνωρίσουν οἱ ἀκροατές, ὅτι οἱ Ἐκκλησίες ἀπαριθμοῦνται, σὰν ἀκριδῶς σὲ πάρα πολὺ μεγάλη πόλη, σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη.

Στίχ. 9. «Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς, ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού ἀκούσαμε, δὲν παύομε νὰ προσευχόμεστε γιὰ σᾶς καὶ νὰ παρακαλοῦμε, γιὰ νὰ λάβετε πλήρη τὴ γνώση τοῦ θελήματος αὐτοῦ, μὲ ὅλη τὴ σοφία καὶ τὴ σύνεση τὴν πνευματικὴ».

Εἶναι, λέγει, ἄξια φροντίδας γιὰ μένα τὰ σχετικὰ μὲ σᾶς. Γι' αὐτὸ καὶ προσεύχομαι ἀκατάπαυστα, ζητώντας τὸ δῶρο τῆς σοφίας, ὥστε μ' αὐτὸ νὰ μάθετε πῶς ὁ Θεὸς θέλησε νὰ ὀδηγήσει τὸν κόσμον στὴν οἰκείωσή του ἀπὸ αὐτόν, καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ἦταν δυνατὸ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ οἰκείωσή του αὐτή. Γιατὶ ὁ νόμος δὲν μπορούσε νὰ ἐνώσει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν Θεό· μόνο ὁ Χριστὸς μπορούσε νὰ τὸν ἐνώσει, γιατί αὐτός, ἀφοῦ ἔγινε πληρωτῆς τῆς δικαιοσύνης ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, ἐκεῖνο πού πλήρωσε μὲ τὸν ἑαυτό του τὸ χαρίζει σ' ἐκείνους πού πιστεύουν σ' αὐτόν.

Στίχ. 10-11. «Ὡστε νὰ ζεῖτε κατὰ τρόπο ἄξιο τοῦ Κυρίου, γενόμενοι ἀρεστοὶ ὡς πρὸς ὅλα, παράγοντας καρποὺς μὲ κάθε

ξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ, ἐν πάσῃ δυνάμει κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ χαρᾶς».

Αὕτη γὰρ σοφία πνευματικὴ, ἐξ ἧς ὁ ὑγιῆς καὶ πνευματικὸς θίος. Ἐπιτείνει γὰρ τὴν προθυμίαν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἢ σύνεσις.

Στίχ. 12–13. «Εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ, τῷ ἱκανόσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί, ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς».

10 «Πατέρα ἡμῶν» λέγει τὸν Θεόν, κατὰ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διὰ τῆς εἰς τὸν Μονογενῆ πίστεως υἰοθεσίαν· «Ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι».

«Ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοτός, μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, (στίχ. 14) ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπο-
15 λύτρωσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν».

Σκότος ἢ ἐξουσία τοῦ διαβόλου, καὶ ἐν σκότῳ τὸ δύνασθαι ἔχει, καθάπερ ὁ κλέπτης ἐν σαρκί· οἷς δὲ μὴ παρέστη τὸ κακίας σκότος, κατὰ τούτων οὐκ ἰσχύει διάβολος. Οἱ δὲ τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἀποφυγόντες, ὑπὸ τὴν βασιλείαν καθίστανται τοῦ Υἱοῦ,
20 δι' οὗ ἐπανατρέχομεν ἐπὶ τὴν τοῦ Πατρὸς βασιλείαν. Ἐπειδὴ δὲ τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας τὰ λεγόμενα, διὰ τοῦτο λέγεται «Υἱὸς τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς», ἀντὶ ἀνθρώπων καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀγαπηθεὶς, κατὰ τὴν ἐν ἀνθρώποις λειτουργικὴν ἐνέργειαν, καὶ κατὰ τὴν τοῦ δούλου μορφήν πληρώσας τὰ ὑπὸ κό-
25 σμου ἐλλειπόμενα. «Καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ» λέγει τὴν ἀπολύτρωσιν. Λύτρου γὰρ λόγῳ δέδοται τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, ἐξάγον τοὺς ὑπὸ θανάτου αἰχμαλώτους εἰς ζωὴν· ὅτι οὐχ ἑτέρως

εἶδους ἀγαθὰ ἔργα, καὶ αὐξάνοντας ὡς πρὸς τὴν ἐπίγνωσι τοῦ Θεοῦ, ἐνδυναμούμενοι μὲ κάθε δύναμη σύμφωνα μὲ τὴν ἔνδοξο παντοδυναμία αὐτοῦ, γιὰ νὰ δείχνετε ὑπομονὴ καὶ μακροθυμία μὲ χαρὰ».

Αὕτῃ δηλαδὴ εἶναι σοφία πνευματικὴ, αὕτῃ ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζει ὁ ὑγιὴς πνευματικὸς βίος. Γιατὶ ἡ σύνεσι μεγαλώνει τὴν προθυμία γιὰ τὰ καλὰ ἔργα.

Στίχ. 12-13. «Εὐχαριστώντας τὸν Θεό, πὺ μᾶς κατέστησε ἱκανοὺς νὰ ἔχομε μερίδα στὴν κληρονομία τῶν ἁγίων μέσα στὸν χῶρο τοῦ φωτός, ὁ ὁποῖος μᾶς λύτρωσε».

«Πατέρα μας» λέγει τὸν Θεό, σύμφωνα μὲ τὴν υἱοθεσία πὺ μᾶς δόθηκε μὲ τὴν πίστι μας στὸν Μονογενῆ· γιὰτὶ λέγει· «Ὅσοι ἔλαβαν αὐτόν, τοὺς ἔδωσε τὴν ἐξουσία νὰ γίνουν παιδιά τοῦ Θεοῦ»¹.

«Ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους, καὶ μᾶς μετέφερε στὴ βασιλεία τοῦ ἀγαπητοῦ του Υἱοῦ, (στίχ. 14) μέσω τοῦ ὁποῖου ἐλάβαμε τὴν ἀπολύτρωσι, τὴν ἄφεσι τῶν ἁμαρτιῶν».

Σκότος εἶναι ἡ ἐξουσία τοῦ διαβόλου καὶ μέσα στὸ σκότος μπορεῖ νὰ ἀσκεῖ αὐτήν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ κλέφτης μπορεῖ καὶ δοῦ μέσα στὴ νύχτα. Σὲ ἐκείνους πὺ δὲν ἄπλωσε τὴν ἐξουσία του τὸ σκότος, ἐναντίον αὐτῶν δὲν ἔχει ἰσχὺ ὁ διάβολος. Ἐνῶ ἐκεῖνοι πὺ ἀπέφυγαν τὴν ἐξουσία αὐτῆ, εἰσέρχονται στὴ βασιλεία τοῦ Υἱοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου ἐπιστρέφομε πρὸς τὴ βασιλεία τοῦ Πατέρα. Ἐπειδὴ τὰ ὅσα λέγονται ἀναφέρονται στὴν κατὰ σάρκα οἰκονομία, γι' αὐτὸ ὀνομάζεται Υἱὸς τῆς ἀγάπης τοῦ Πατέρα, ὁ ὁποῖος ἀγαπήθηκε ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, σύμφωνα μὲ τὴ λειτουργικὴ ἐνέργεια πὺ συμβαίνει στοὺς ἀνθρώπους, καὶ σύμφωνα μὲ τὴ μορφὴ τοῦ δούλου συμπλήρωσε τὰ ὅσα ὑπολείπονταν ἀπὸ τὸν κόσμο. «Καὶ μὲ τὸ αἷμα» αὐτοῦ, λέγει, ἐλάβαμε τὴν ἀπολύτρωσι. Ἀντὶ λύτρου δηλαδὴ δίνεται τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, ὀδηγώντας στὴ ζωὴ ἐκείνους πὺ εἶχαν αἰχμαλωτισθεῖ ἀπὸ τὸν θάνατο· γιὰτὶ δὲν ἦταν δυνατὸ ἄλλιῶς νὰ ἐπανέλθουν στὴ ζωὴ

1. Ἰω. 1, 12.

οἷόν τε ἦν ἐπαναχθῆναι τοὺς ὑπὸ τὴν τοῦ θανάτου βασιλείαν, ἢ διὰ τοῦ κοινωνήσαντος ἡμῖν θανάτῳ, καὶ ὁδηγοῦντος ἡμᾶς ζωὴν.

Στίχ. 15. «Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου».

5 Ἡ τῆς χάριτος ἐξήγησις εἰς τὴν θεολογίαν ἀνατρέχει. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἐνεργείας τῆς ἐν τῇ παρουσίᾳ γινώσκομεν τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν τὴν πρὸ τῆς παρουσίας. Θεοῦ γὰρ ἔργον τὸ σβέσαι θάνατον, καὶ ζωὴν ἀντικαταστήσαι, καὶ τὸν κόσμον εἰς Θεὸν ἐπαναγαγεῖν. Διὰ τοῦτο λέγει «Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ
10 ἀοράτου», ἵνα καὶ ὅτι ἔστι Θεὸς ἐπιδείξῃ, καὶ ὅτι οὐχὶ ὁ Πατὴρ αὐτός, ἀλλ' εἰκὼν τοῦ Πατρὸς, ταυτότητα ἔχων πρὸς αὐτόν, οὐκ αὐτὸς ὢν ἐκεῖνος.

«Πρωτότοκος πάσης κτίσεως, (στίχ. 16-18) ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ
15 ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε Θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχαί, εἴτε Ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, καὶ οὗτός ἐστι πρὸ πάντων».

Ὅρα πῶς καὶ τὴν ἐκ Πατρὸς αὐτοῦ προαιώνιον κηρύττει γέννησιν, καὶ τῶν κτισμάτων αὐτὸν χωρίζει, τῷ λέγειν, «ἐν αὐτῷ
20 ἐκτίσθη τὰ πάντα». Εἰ δὲ ἀδελφότης ἦν υἱῶν δευτέρων ἐπὶ τῷ πρώτῳ γενομένων, οὐκ ἂν ἐν αὐτῷ ἔλεγεν αὐτὰ ἐκτίσθαι. «Τῇ γὰρ σοφίᾳ» πάντα ἐποίησεν ὁ Πατήρ, «Χριστὸς δέ ἐστι Θεοῦ δύναμις καὶ σοφία».

«Καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφα-
25 λὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων».

Καὶ ἐν αὐτῷ ἔκτισται, φησί, τὰ πάντα, καὶ ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, καὶ αὐτός ἐστι κεφαλὴ, καὶ ἀμφότερα συνάγει, τὰ τε τῆς

ἐκεῖνοι ποὺ κατέχονταν στὴ βασιλεία τοῦ θανάτου, παρὰ μέσω ἐκείνου ποὺ ἔγινε μαζί μὲ μᾶς κοινωνὸς τοῦ θανάτου καὶ μᾶς ὀδήγησε στὴ ζωή.

Στίχ. 15. «Ὁ ὁποῖος εἶναι εἰκόνα τοῦ ἀόρατου Θεοῦ».

Προκειμένου νὰ ἐξηγήσει τὴ χάρη ἀνατρέχει στὴ θεολογία. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Υἱοῦ γνωρίζομε τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ τὴν πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία αὐτοῦ. Γιατὶ Θεοῦ ἔργο ἦταν νὰ σβήσει τὸν θάνατο, καὶ νὰ ἀντικαταστήσει αὐτὸν μὲ τὴ ζωή, καὶ τὸν κόσμο νὰ ἐπαναφέρει στὸν Θεό. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ὁ ὁποῖος εἶναι εἰκόνα τοῦ ἀόρατου Θεοῦ», ὥστε καὶ νὰ δείξει ὅτι εἶναι Θεός, καὶ ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ Πατέρας, ἀλλ' εἰκόνα τοῦ Πατέρα, ἔχοντας ταυτότητα μὲ αὐτόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος.

«Πρωτότοκος ὄλων τῶν δημιουργημάτων, (στίχ. 16-18) γιατί δι' αὐτοῦ δημιουργήθηκαν τὰ πάντα, καὶ τὰ βρισκόμενα στοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὰ βρισκόμενα πάνω στὴ γῆ· τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε Θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχές, εἴτε Ἐξουσίες· τὰ πάντα ἔχουν δημιουργηθεῖ δι' αὐτοῦ καὶ γι' αὐτόν, καὶ αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα».

Πρόσεχε πῶς καὶ τὴν προαιώνια αὐτοῦ γέννηση ἀπὸ τὸν Πατέρα κηρύττει, καὶ χωρίζει αὐτόν ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, λέγοντας, «Δι' αὐτοῦ δημιουργήθηκαν τὰ πάντα». Ἐὰν ὑπῆρχε ἀδελφότητα υἱῶν δευτέρων ποὺ ἔγιναν μαζί μὲ τὸν πρῶτο, δὲν θὰ ἔλεγε ὅτι αὐτὰ δημιουργήθηκαν δι' αὐτοῦ. Γιατὶ λέγει, Μὲ τὴ σοφία δημιουργήσε ὁ Πατέρας τὰ πάντα, καὶ ὁ Χριστὸς «εἶναι τοῦ Θεοῦ δύναμη καὶ σοφία»².

«Καὶ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ συγκρατοῦνται στὴν ὑπαρξη, (στίχ. 17-18) καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀρχή, πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς, γιὰ νὰ γίνει σὲ ὅλα αὐτὸς πρῶτος».

Καὶ δι' αὐτοῦ, λέγει, ἔχουν δημιουργηθεῖ τὰ πάντα, καὶ δι' αὐτοῦ συγκρατοῦνται στὴν ὑπαρξη, καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς

2. Α' Κορ. 1, 24.

θεολογίας, καὶ τὰ τῆς κενώσεως. Αὐτὸς γάρ, φησὶν, ἐστὶν ὁ πρὸ αἰώνων γεννηθεὶς, ὁ καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν. «Πρωτεύειν» δὲ αὐτὸν λέγει, οὐχ ὡς τὸ πρωτεύειν προλαβόντα, ἀλλ' ὡς δόξαν ἡμῖν τοῦ πρωτεύεσθαι ὑπ' αὐτοῦ χαριζόμενον. Οὕτω γὰρ 5 καὶ διαμένειν ἔμελλε τὰ ποιήματα, ἐξαρτηθέντα τοῦ δημιουργοῦ καὶ ἀποπεφευγότα τὴν φθοράν, ἣν ὑπέμεινεν ἐν τῷ τὴν διάρρηξιν εἰς φθορὰν μεταβάλλειν, ὅπερ εἶπεν ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους.

Στίχ. 19–20. «Ὅτι ἐν αὐτῷ ηὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰ- 10 ρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Ὅτι ἐν αὐτῷ ηὐδόκησεν ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, οὕτω καὶ ἐνταῦθα πάλιν λέγει δι' ἐτέρων λέξεων. Ὁ γὰρ θάνατος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν 15 ἄνθρωπον ἀνέσωσεν καὶ ἀνεστοιχείωσε, καὶ τοὺς ἀγγέλους εἰς τὴν ἀρχαίαν ἤγαγε χαρὰν σωζομένων ἀνθρώπων, καὶ συνῆψε τὰ κάτω τοῖς ἄνω καὶ τοῦτό ἐστι τό, «ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα». Ἐποίησε γὰρ εἰρήνην, καὶ τὴν ἔχθραν ἤρεν ἐκ τοῦ μέσου. Διὸ καὶ ἔλεγον οἱ ἄγγελοι, «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς 20 εἰρήνη».

Στίχ. 21–22. «Καὶ ὑμᾶς ποτέ ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ, ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς, νυνὶ δὲ ἀποκα- 25 τήλλαξεν ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, παρραστῆσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώ- πιον αὐτοῦ».

Ἐχθροὶ ἦσαν τῇ διανοίᾳ οἱ κεχωρισμένοι τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τὸ ἐν ἔργοις εἶναι πονηροῖς. Τὴν μὲν προϋπάρχουσαν ἔχθραν, διὰ τὴν κακίαν καὶ ἀνομίαν εἰς φιλίαν ἐληλυθέναι φησί, διὰ τὸ νεκρωθῆναι τὸν τῆς σαρκὸς βίον, τὸν ἐν ἡμῖν μὲν ἐρρουπωμένον,

Ἐκκλησίας, καὶ συγκεντρώνει καὶ τὰ δύο, καὶ τὰ τῆς θεολογίας, καὶ τὰ τῆς κενώσεως (ἐνανθρωπήσεως). Γιατὶ λέγει, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, αὐτὸς ποὺ εἶναι καὶ πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Τὸ «για νὰ γίνει πρῶτος αὐτὸς» τὸ λέγει, ὄχι για νὰ δείξει αὐτὸν ὡς πρῶτον, ἀλλ' ἐπειδὴ χαρίζει σὲ μᾶς δόξα μὲ τὸ νὰ ἔχομε αὐτὸν πρῶτο. Γιατὶ ἔτσι καὶ ἐπρόκειτο νὰ παραμείνουν τὰ δημιουργήματα στὴν ὑπαρξή, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἐξαρτημένα ἀπὸ τὸν δημιουργὸ καὶ ἐπειδὴ ἔχουν ἀποφύγει τὴ φθορά, τὴν ὁποία ὑπέμειναν ἐπειδὴ μετέβαλαν τὴ διάρρηξη σὲ φθορά, πράγμα ποὺ εἶπε στὴν Πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολή.

Στίχ. 19-20. «Γιατὶ σ' αὐτὸν εὐαρεστήθηκε νὰ κατοικήσει ὅλο τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ συμφιλιώσει τὰ πάντα μὲ τὸν ἑαυτό του, εἰρηνοποιώντας αὐτὰ δι' αὐτοῦ καὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, τόσο τὰ ἐπίγεια, ὅσο καὶ τὰ ἐπουράνια».

Ὅπως δηλαδὴ λέγει, ὅτι σ' αὐτὸν εὐαρεστήθηκε ὁ Θεὸς «νὰ ἐνωθοῦν τὰ πάντα, τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια»⁴, ἔτσι καὶ ἐδῶ πάλι λέγει τὸ ἴδιο μὲ ἄλλες λέξεις. Γιατὶ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἄνθρωπον ἔσωσε καὶ ἀναγέννησε, καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐπανέφερε μὲ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων στὴν ἀρχικὴ χαρὰ, καὶ συνένωσε τὰ ἐπίγεια μὲ τὰ οὐράνια. Καὶ αὐτὸ σημαίνει τό, «νὰ συμφιλιώσει τὰ πάντα». Χάρισε δηλαδὴ εἰρήνη καὶ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸ μέσον τὴν ἔχθρα. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγον οἱ ἄγγελοι· «Δόξα στὸν ὑψιστο Θεό, καὶ εἰρήνη ἐπάνω στὴ γῆ»⁵.

Στίχ. 21-22. «Καὶ σεῖς ποὺ κάποτε ἦσατε ἀποξενωμένοι καὶ μὲ ἐχθρικὴ διάθεση καὶ ζώντας μὲ πονηρὰ ἔργα, τώρα σᾶς συμφιλίωσε μὲ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα του διὰ τοῦ θανάτου του, για νὰ σᾶς παρουσιάσει ἁγίους καὶ ἄμεμπτους καὶ χωρὶς ψεγάδι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».

Ἦταν μὲ ἐχθρικὴ διάθεση ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν χωρισθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, ἐπειδὴ ζοῦσαν μέσα στὰ πονηρὰ ἔργα. Ἡ ἔχθρα ποὺ προϋπήρχε ἐξαιτίας τῆς κακίας καὶ τῆς ἀνομίας, μεταβλήθηκε, λέγει, σὲ φιλία, ἐπειδὴ νεκρώθηκε ὁ σαρκικὸς βίος, ὁ ὁποῖος

4. Ἐφ. 1, 10.

5. Λουκᾶ 2, 14.

ἐν Χριστῷ δὲ καθαρὸν, δοθέντα δὲ ὅμως εἰς νέκρωσιν ὑπὲρ τοῦ τὴν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ παρ' ἡμῖν κεκρατηκυῖαν ἁμαρτίαν ἐκ βάρθρων ἀναιρεθῆναι, ὥστε ἡμᾶς καθ' ἑτέραν ζωὴν τὴν ἐκ νεκρῶν παραστήναι Θεῷ, μηκέτι ἐνόχους τοῖς ἐγκλήμασι τῆς προτέρας 5 ζωῆς, ὅσοι δηλαδὴ συμμορφούμεθα τῷ θανάτῳ καὶ τῇ ἀναστάσει τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 23. «Εἴ γε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι καὶ ἑδραῖοι, καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ Εὐαγγελίου, οὐ ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν 10 οὐρανόν, οὗ ἐγενόμην ἐγὼ Παῦλος διάκονος».

Ἐπειδὴ ἀκοῇ τὰ κατ' αὐτοὺς οἶδεν, ἀμφιβόλως εἶρηκεν, «Εἴ γε ἐπιμένετε». Δηλονότι τῆς πίστεως ἡ ἐπιμονὴ βεβαιοῖ τὴν πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν.

Στίχ. 24. «Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασιν ὑπὲρ ὑμῶν».

15 Ἐναγώνιον τὸ ἔργον τοῦ Ἀποστόλου. Καὶ ἐπειδὴ περὶ τὸ ἔργον ἐστὶ πρόθυμος, χαίρει καὶ ἐν τοῖς ἀγωνίσμασιν οἷς ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας.

«Καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκ- 20 κλησία (στίχ. 25)· ἥς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς».

Τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας καθὸ γὰρ σῶμα αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία.

Πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, (στίχ. 26-28) τὸ μυστήριον 25 τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ, οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι, τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν,

6. Φυσικὰ ἡ ἐλπίδα τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, καθόσον αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε ὅλα αὐτά. Καὶ εἶναι σὰ νὰ

βίος ὁ δικός μας ἦταν ρυπωμένος, ἐνῶ τοῦ Χριστοῦ καθαρός, καὶ ὁ ὁποῖος παραδόθηκε σὲ νέκρωση, γιὰ νὰ ἐξαλειφθεῖ ἀπὸ τὴ ρίζα ἡ ἁμαρτία ποὺ κυριαρχοῦσε σὲ μᾶς στὴ ζωὴ αὐτή, ὥστε νὰ μᾶς παρουσιάσει στὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν ἐκ νεκρῶν ζωὴ σὲ μιὰ ἄλλη, χωρὶς πιά νὰ εἴμαστε ἔνοχοι γιὰ τὰ ἐγκλήματα τῆς προηγούμενης ζωῆς, ὅσοι δηλαδὴ ρυθμίζομε τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 23. «Ἐφόσον βέβαια ἐπιμένετε νὰ παραμένετε θεμελιωμένοι καὶ ἀκλόνητοι στὴν πίστη, χωρὶς νὰ μετακινεῖστε ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τοῦ Εὐαγγελίου⁶ ποὺ ἀκούσατε, τὸ ὁποῖο κηρύχθηκε σὲ ὅλα τὰ δημιουργήματα κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ τοῦ ὁποίου Εὐαγγελίου ἐγὼ ὁ Παῦλος ἔγινα ὑπηρέτης».

Ἐπειδὴ γνώριζε τὰ σχετικά μ' αὐτοὺς ἔχοντας ἀκούσει αὐτά, μὲ ἀμφιβολία εἶπε, «Ἐφόσον βέβαια ἐπιμένετε νὰ παραμένετε». Ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐπιμονὴ τῆς πίστεως καθιστᾶ σταθερὴ τὴν οἰκείωση μὲ τὸν Θεό.

Στίχ. 24. «Τώρα χαίρομαι γιὰ τὰ ὅσα ὑποφέρω γιὰ χάρις σας».

Τὸ ἔργο τοῦ Ἀποστόλου εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἀγωνίες. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ προθυμία γιὰ τὸ ἔργο, χαίρεται καὶ γιὰ τοὺς ἀγῶνες ποὺ κάμνει ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας.

«Καὶ ἀναπληρῶνω στὴ σάρκα μου ἐκεῖνα ποὺ ὑπολείπονται ἀπὸ τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ πρὸς χάριν τοῦ σώματός του, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ Ἐκκλησία, (στίχ. 25) τῆς ὁποίας ἐγὼ ἔγινα ὑπηρέτης⁷ κατ' οἰκονομία τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ἐντολὴ ποὺ μοῦ δόθηκε γιὰ σᾶς».

Δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας· καθόσον σῶμα αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία.

«Νὰ ὀλοκληρώσω τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, (στίχ. 26-28) τὸ μυστήριον ποὺ ἦταν κρυμμένο ἐπὶ αἰῶνες καὶ ἐπὶ γενεές, καὶ ποὺ τώρα φανερώθηκε στοὺς ἁγίους του, στοὺς ὁποίους θέλησε ὁ Θεὸς νὰ γνωρίσει, ποιὸς εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς δόξας τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ στοὺς

τοὺς λέγει: Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ παραδέχεται ἄλλα, ἔχει μετακινηθεῖ καὶ ἔχασε τὰ πάντα, ἐὰν δὲν πιστεύει στὸν Χριστό.

7. Διάκονος· Σὰ νὰ λέγει: Τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου δὲν προσφέρω, ἀλλὰ κηρύττω τὴ διδασκαλία ἐκείνου ποὺ μὲ κατέστησε διάκονό του.

ὅς ἐστι Χριστός, ἐν ὑμῖν ἢ ἐλπίς τῆς δόξης, ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νοουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει».

ἔθνικούς, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστός, ἡ ἐλπίδα τῆς δόξας γιὰ σαῶς⁸, τὸν ὁποῖο κηρύττομε ἐμεῖς, συμβουλευόντας κάθε ἄνθρωπο καὶ διδάσκοντας κάθε ἄνθρωπο μὲ ὅλη τὴ σοφία, γιὰ νὰ παρουσιάσομε τέλει στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ κάθε ἄνθρωπο, καὶ γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ κοπιᾶζω ἀγωνιζόμενος σύμφωνα μὲ τὴν ἐνέργειά του ποὺ ἐνεργεῖ σὲ μένα μὲ δύναμη».

8. Φαίνεται, λέγει, καὶ σὲ ἄλλους ἡ μεγάλη δόξα τοῦ μυστηρίου, πολὺ περισσότερο ὅμως σ' αὐτούς. Γιατί, τὸ νὰ ὀδηγήσει διὰ μιᾶς ἀνθρώπους ποὺ ἦταν πιὸ ἀναίσθητοι καὶ ἀπὸ πέτρες, στὸ ἀξίωμα τῶν ἀγγέλων, μόνο μὲ τὰ λόγια καὶ τὴν πίστη, χωρὶς κανένα ἔργο, εἶναι πραγματικὰ δόξα καὶ πλοῦτος μυστηρίου. Προσκυνοῦσαν τὶς πέτρες καὶ τῇ γῆ. Καὶ τώρα ἔμαθαν ὅτι εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἥλιο καὶ ὅτι ὅλος ὁ κόσμος ὑπηρετεῖ αὐτούς. Ἦταν αἰχμάλωτοι καὶ δέσμοι τοῦ διαβόλου. Τώρα ὅμως ἔχουν γίνῃ κυρίαρχοι αὐτοῦ. Ἦταν αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι τῶν δαιμόνων· τώρα ὅμως ἔχουν γίνῃ σῶμα τοῦ Κυρίου τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων. Δὲν γνῶριζαν καν τί εἶναι Θεός, καὶ τώρα ἔχουν γίνῃ σύνθρονοι αὐτοῦ. Δὲν εἶναι λοιπὸν πραγματικὰ μεγάλος ὁ πλοῦτος τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ; Συνέβηκε δηλαδὴ σ' αὐτούς κάτι παρόμοιο μὲ τὸ ἂν πάρει κάποιος ἕναν ἀνόητο καὶ τὸν παρουσιάσει ξαφνικὰ σὰν φιλόσοφο καὶ γνώστη τῶν πάντων (Ἀπὸ τὰ σχόλια τοῦ ἁγίου Ἰω. Χρυσοστόμου στὴν Ἐπιστολὴ αὐτὴ καὶ στὸν στίχο αὐτό).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Στίχ. 1-3. «Θέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω περὶ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ ὅσοι οὐχ ἑωράκασι τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί, ἵνα παρακληθῶσιν (πληρωθῶσιν) αἱ καρδίαὶ αὐτῶν συμβιθασθέντων ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς 5 πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι».

Ἡ διακονία τοῦ Ἀποστόλου ἐστὶν ἐν τῇ λόγου διδασκαλίᾳ. Ὁ δὲ λόγος ἐστὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας, τῆς πάλαι μὲν 10 ἐξ αἰδίου παρὰ Θεῷ βεβουλευμένης καὶ ὀρισθείσης, ἐμφανῶς δὲ νῦν καταστησάσης καὶ γινωσκομένης παρὰ τοῖς ἀξίοις τῆς γνώσεως, οὐ διὰ σοφίας σαρκικῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀποκεκρυμμένης αἰεὶ παρὰ Θεῷ, ὑπερκοσμίου τυγχανούσης καὶ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ κειμένης, ἧς δέονται καὶ οἱ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας ἐρχόμε- 15 νοι, καὶ οἱ ἐκ νόμου, ὅτι μήτε νόμος ἐξέφηεν ἀργῶς τὸ μυστήριον, μήτε κόσμος κατέλαθεν.

Στίχ. 4-5. «Τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μὴ τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ. Εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἶμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέω- 20 μα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑμῶν».

Διὰ τοῦτο, φησὶν, εἴρηκα τοὺς πάντας θησαυροὺς τῆς σοφίας ἐν Χριστῷ τυγχάνειν, ἵνα μὴ τὴν ἕξωθεν σοφίαν ἐπιζητήτε. Ἐπειδὴ καὶ οὐ παρὼν ὑμῖν σωματικῶς, πάρεμι πνευματικῶς καὶ χαίρω ἐπὶ τῇ πίστει καὶ εὐταξίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Βλέπω δὲ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Στίχ. 1-3. «Θέλω λοιπὸν νὰ γνωρίζετε τὸ πόσο μεγάλο ἀγῶνα κάνω γιὰ σᾶς καὶ τοὺς πιστοὺς τῆς Λαοδίκειας, καὶ γιὰ ὅσους δὲν ἔχουν δεῖ τὸ πρόσωπό μου τὸ σαρκικό, γιὰ νὰ πάρουν θάρρος οἱ καρδιές τους, ἐνωμένοι μεταξύ τους μὲ ἀγάπη πρὸς πλούσια κατανόηση, ὥστε νὰ λάβουν πλήρη γνώση τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα καὶ τοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως».

Τὸ ἔργο τοῦ Ἀποστόλου συνίσταται στὴ διδασκαλία τοῦ λόγου, ἐνῶ ὁ λόγος ἀναφέρεται στὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία ἀπὸ παλαιὰ καὶ προαιώνια ἀποφασίσθηκε καὶ ὀρίσθηκε, ἐνῶ φανερὰ τώρα πραγματοποιήθηκε, καὶ τὴν ὁποία μποροῦν νὰ γνωρίσουν ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἄξιοι τῆς γνώσεως, ὄχι μὲ σοφία ἀνθρώπινη, ἀλλὰ μὲ ἐκείνη ποὺ εἶναι ὑπερκόσμια καὶ κρυμμένη πάντοτε μέσα στὸν Θεὸ καὶ θησαυρισμένη μέσα στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὴν ὁποία ἔχουν ἀνάγκη καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη σοφία, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὸ νόμο, γιὰτὶ οὔτε ὁ νόμος φανέρωσε ὀλοκάθαρα τὸ μυστήριον, οὔτε ὁ κόσμος τὸ κατανόησε.

Στίχ. 4-5. «Καὶ αὐτὸ τὸ λέγω, γιὰ νὰ μὴ σᾶς παραπλανήσει κάποιος μὲ ἀληθοφάνειες. Γιατί, ἂν καὶ σωματικὰ βρισκομαι μακριά σας, μὲ τὴ σκέψη μου ὅμως εἶμαι μαζί σας, νιώθοντας χαρὰ ποὺ βλέπω τὴν τάξη καὶ τὴ σταθερότητα τῆς πίστεώς σας στὸν Χριστό».

Γι' αὐτό, λέγει, ἔχω πεῖ ὅτι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας βρίσκονται μέσα στὸν Χριστό, γιὰ νὰ μὴ ἐπιζητεῖτε τὴν ἀνθρώπινη σοφία. Ἐπειδὴ καὶ χωρὶς νὰ εἶμαι σωματικὰ παρὼν, βρισκομαι μαζί σας πνευματικὰ, καὶ χαίρομαι γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν εὐταξία τῆς Ἐκκλησίας. Βλέπω ὅμως καὶ τὴν ἔλλειψή σας, καὶ ὅτι ἔχετε

καὶ τὸ ἐνδεές ὑμῶν καὶ τὸ ἐν χρεία τῆς διδασκαλίας. Ἐπὶ γὰρ πίστει γνῶσις ἀναγκαία.

Στίχ. 6-7. «Ὡς οὖν παρελάβετε τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν Κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ, καὶ θεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει, καθὼς ἐδιδάχθητε περισσεύοντες ἐν αὐτῇ».

Ἐπειδὴ μήπως διὰ τῆς ἐπιστολμαίου διδασκαλίας οἶδεν αὐτοὺς δυναμένους φθάνειν εἰς τὸ τῆς σοφίας βάθος, πρὸς ἀσφάλειαν παραγγέλματι αὐτοὺς προκαταλαμβάνει, λέγων ἀγαθὴν εἶναι τὴν παράδοσιν ἣν παρειλήφασι, καὶ μόνην ἀληθῆ τὴν περὶ Χριστοῦ διδασκαλίαν, ἣν ὁ Ἐπαφρᾶς παραδέδωκεν, καὶ δεῖν τὸ θέβαιον ἐπὶ τῇ πίστει φυλάξαι καὶ προσθεῖναι τὴν τῆς ἀγάπης ἐπικοδόμησιν, καὶ προκόπτειν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς αἰεὶ, καὶ τὰ τῶν θλίψεων ἐν ὑπομονῇ μετ' εὐχαριστίας.

15 Στίχ. 8. «Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν».

Πλεονάζει κατὰ ταύτην τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους διαλεγόμενος, ἑκατέρας ἐκτροπῆς ἀφαιρῶν τοὺς 20 πεπιστευκότας. Πρῶτον μὲν οὖν τὴν ἐκ φιλοσοφίας ἀποσύλησιν φυλάττεται, «κενὴν ἀπάτην» λέγων εἶναι τὴν φιλοσοφίαν, ὅτι σχήματι καταπλήττει καὶ πιθανότητι λόγων, τῆς ἀληθείας ἀφεστηκυῖα. Οὐ γὰρ ἰκανὰ περὶ Θεοῦ τὰ ἐξ ἀνθρώπων νοήματα, ἐπειδὴ πᾶσαι αἱ ἀνθρώπινοι καταλήψεις ἐκ τῶν ὁρατῶν οὔσαι 25 καὶ ἐκ τῶν τοῦ κόσμου στοιχείων, οὐκ εἰσὶ θέβαιαι πρὸς τὴν τῶν ζητουμένων κατάληψιν, τῶν ἀοράτων τῶν ζητουμένων.

Στίχ. 9. «Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς».

Ἐν Χριστῷ, φησί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐστι καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. 30 Καὶ ἵνα μή τις νομίση σχετικὴν εἶναι τὴν κατοίκησιν, ἢ συνα-

ἀνάγκη ἀπὸ διδασκαλία. Γιατὶ ἡ γνώση εἶναι ἀναγκαία γιὰ τὴν πίστη.

Στίχ. 6-7. «Ὅπως λοιπὸν παραλάβετε τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Κύριο, ἔτσι νὰ ζεῖτε ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν, ριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι πάνω σ' αὐτόν καὶ ὄντας σταθεροὶ στὴν πίστη, ὅπως διδαχθήκατε, καὶ σημειώνοντας πρόοδο ὡς πρὸς αὐτήν».

Ἐπειδὴ διαπίστωσε ὅτι δὲν μποροῦν ἀκόμη νὰ φθάσουν μὲ τὴν μέσω ἐπιστολῆς διδασκαλία στὸ βάθος τῆς σοφίας, προλαβαίνει καὶ τοὺς ἀσφαλίζει μὲ παράγγελμά του, λέγοντας ὅτι εἶναι καλὴ ἡ παράδοση ποὺ ἔχουν λάβει, καὶ μόνη ἀληθινὴ διδασκαλία γιὰ τὸν Χριστὸ εἶναι ἐκείνη ποὺ τοὺς παρέδωσε ὁ Ἐπαφρᾶς, καὶ πρέπει νὰ φυλάξουν τὴ σταθερότητα στὴν πίστη, καὶ νὰ προσθέσουν τὴν ἐποικοδόμησιν τῆς ἀγάπης, προκόβοντας πάντοτε σὲ ἔργα καλὰ, καὶ ἀντιμετωπίζοντας τὶς θλίψεις μὲ ὑπομονὴ καὶ εὐχαριστίες πρὸς τὸν Θεό.

Στίχ. 8. «Προσέχετε μήπως σᾶς παρασύρει κανεὶς μὲ τὴ φιλοσοφία καὶ μὲ κούφια ἀπατηλὰ τεχνάσματα, ποὺ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση τῶν ἀνθρώπων καὶ σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸν Χριστό».

Ἀναφέρεται σὲ πολλὰ μιλώντας μὲ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ πρὸς πιστοὺς προερχόμενους ἀπὸ Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους, ἐμποδίζοντας αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὶς δύο ἐκτροπές. Καὶ πρῶτα τοὺς προφυλάσσει ἀπὸ τὸ νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὴ φιλοσοφία, λέγοντας ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναι «κούφια ἀπάτη», ὅτι ἐντυπωσιάζει μὲ ρητορικὰ σχήματα καὶ ἀληθοφανεῖς λόγους, ὄντας μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ οἱ ἀνθρώπινοι συλλογισμοὶ δὲν εἶναι ἱκανοὶ γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὅλες οἱ ἀνθρώπινες κατανοήσεις, προερχόμενες ἀπὸ τὰ ὄρατὰ καὶ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς πρὸς τὴν κατανόηση τῶν ζητουμένων, καὶ μάλιστα τῶν ἀοράτων ζητουμένων.

Στίχ. 9. «Γιατὶ μέσα σ' αὐτόν κατοικεῖ ὁλόκληρο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικά».

Μέσα στὸν Χριστό, λέγει, καὶ ὁ Πατέρας βρίσκεται καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσει κάποιος, ὅτι ἡ κατοίκηση

πιτικὴν ἀπλῶς, τούτου χάριν εἶπε, «σωματικῶς», ἀντὶ τοῦ, «οὐσιωδῶς». Λέγει οὖν, ὡς οὗτος ὁ γενόμενος ἄνθρωπος, ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁμοούσιος αὐτῷ τε καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι.

Στίχ. 10. «Καὶ ἐστὲ ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι».

5 Ἐπειδὴ σὰρξ αὐτοῦ καὶ μέλη γεγόνατε, καὶ κεφαλὴν αὐτὸν ἔχετε, τούτου χάριν Πνεύματος ἁγίου ἐστὲ πεπληρωμένοι.

«Ὅς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας».

Εἰ καὶ ὁμοούσιος, φησί, γέγονεν ἡμῖν κατὰ τὴν σάρκα, ἥτοι τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' οὖν καὶ οὗτός ἐστι κατεξουσιάζων τῶν
10 ἀνθρώπων.

Στίχ. 11-13. «Ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἐπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ, συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ,
15 τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν. Καὶ ὑμᾶς νεκροὺς ὄντας ἐν τοῖς παραπτώμασι, καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκός ὑμῶν, συνεζωοποίησεν ὑμᾶς σὺν αὐτῷ, χαρισάμενος ὑμῖν πάντα τὰ παραπτώματα».

Ἐπισυνάπτει τοῖς Ἰουδαϊκοῖς τὰ Ἑλληνικά, οὐκ ἐκβάλλων
20 αὐτὰ ὡσπερ ἐκεῖνα, ἀλλ' ὑπεραναβαίνων, καὶ σώζων ἐν τοῖς πνευματικοῖς τὰ σωματικά. Τὸ πρῶτον οὖν γνώρισμα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ τὴν περιτομὴν ἔχων, ἡμᾶς, φησί, πιστεύοντας τῇ ἀληθεῖ περιτομῇ Χριστοῦ καὶ μετέχοντας αὐτῆς· αὕτη δέ ἐστὶν οὐ διὰ χειρουργίας ἀνθρωπίνης γινομένη, ἀλλὰ διὰ τῆς τοῦ σώματος
25 ἐκουσίῳ ἀποδύσεως, τοῦ γηϊνοῦ βίου ἀποτιθεμένου εἰς ἀνάληψιν τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ δι' ἀναστάσεως ἡμῖν ἀποδιδομένου, ἥντινα ἀνάστασιν ἤδη μὲν ἔχομεν δυνάμει, πιστεύοντες τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀναστάντι, κομιούμεθα δὲ καὶ ἔργῳ τὴν ἀνάστασιν ἐν τῷ ἰδίῳ καιρῷ.

30 Στίχ. 14-15. «Ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου,

εἶναι σχετική, ἢ ἀπλῶς συνδετική, γι' αὐτὸ τὸ λόγο εἶπε, «σωματικά», ἀντὶ νὰ πεῖ, “οὐσιαστικά” (πραγματικά). Λέγει λοιπόν, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁμοούσιος μὲ αὐτὸν καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

Στίχ. 10. «Καὶ εἴσαστε πλήρεις μὲ αὐτόν».

Ἐπειδὴ ἔχετε γίνει σάρκα καὶ μέλη αὐτοῦ, καὶ κεφαλὴ ἔχετε αὐτόν, γι' αὐτὸ τὸ λόγο εἴσαστε πλήρεις ἀπὸ ἅγιο Πνεῦμα.

«Ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ κεφαλὴ κάθε ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας».

Ἄν καί, λέγει, ἔχει γίνει ὁμοούσιος μὲ μᾶς ὡς πρὸς τὴν σάρκα, δηλαδή τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κατεξουσιάζει τοὺς ἀνθρώπους.

Στίχ. 11-13. «Διὰ τοῦ ὁποίου καὶ περιτμηθήκατε μὲ περιτομὴ ὄχι μὲ ἀνθρώπινα χέρια, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀποβολὴ τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σάρκας, δηλαδή μὲ τὴν περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐνταφιασθήκατε μαζὶ μ' αὐτόν κατὰ τὸ βάπτισμα, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἀναστηθήκατε μαζὶ του μὲ τὴν πίστη σας στὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνέστησε αὐτόν ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Καὶ σᾶς, ἐνῶ ἦσατε νεκροί, ἐπειδὴ ζούσατε μέσα στὶς ἁμαρτίες σας καὶ ἐφαρμόζοντας τὴν ἀκροβυστία στὸ σῶμα σας, σᾶς ζωοποίησε μαζὶ μ' αὐτόν, συγχωρώντας ὅλες τὶς ἁμαρτίες σας».

Συνδέει τὰ Ἰουδαϊκὰ μὲ τὰ Ἑλληνικά, χωρὶς νὰ ἀπορρίπτει αὐτὰ ὅπως ἐκεῖνα, ἀλλὰ προχωρώντας πρὸ ψηλὰ καὶ σώζοντας μὲ τὰ πνευματικὰ τὰ σωματικά. Τὸ πρῶτο λοιπὸν γνῶρισμα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἦταν ἡ περιτομὴ· καὶ ἐμεῖς, λέγει, τὸ ἔχομε πιστεύοντας στὴν ἀληθινὴ περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ μετέχοντας σ' αὐτήν· καὶ ἡ περιτομὴ αὐτὴ δὲν γίνεται μὲ χειρουργικὴ ἐπέμβαση, ἀλλὰ μὲ τὴ θεληματικὴ ἀποβολὴ τοῦ σώματος, κατὰ τὴν ὁποία ἀπορρίπτομε τὸν γήινο τρόπο ζωῆς γιὰ νὰ ἀναλάβομε τὸν οὐράνιο, ποὺ μᾶς δίνεται μὲ τὴν ἀνάσταση, τὴν ὁποία ἀνάσταση ἔχομε βέβαια ἤδη ἐν δυνάμει πιστεύοντας σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἀναστήθηκε γιὰ χάρη μας, ἀλλὰ θὰ ἀποκτήσομε καὶ ἔμπρακτα τὴν ἀνάσταση κατὰ τὸν κατάλληλο καιρό.

Στίχ. 14-15. «Ἀκύρωσε τὸ χρεωστικὸ μας ἔγγραφο μὲ ὅλες τὶς διατάξεις του, τὸ ὁποῖο ἦταν ἐναντίον μας, τὸ πῆρε ἀπὸ ἀνάμεσά

προσηλώσας αὐτῷ τῷ σταυρῷ, ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχάς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρηγορίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

Ἐν τοῖς παρακούσασι Θεοῦ, καθάπερ γράμμα ἐστὶ τὴν 5 παρακοὴν ἐλέγχον, ἢ ἐκτύπωσης, ἢ ἐκ τῆς πονηρᾶς ζωῆς. Τὸ διάγραμμα τοῦτο ἐξαλείφεται, ὡς μηκέτι καταμαρτυρεῖν ὑμῶν, ἐὰν δόγματι θείῳ προσίωμεν, τουτέστι προαιρέσει καὶ σπουδῇ. Προσῆλωται οὖν, φησί, τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου, τουτέστι νεκρωται καὶ ἠκύνεται, τῆς ζωῆς νεκρωθείσης, ἐν ἣ τὴν τύπωσιν 10 εἶχομεν τῆς πονηρίας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς καταμαρτυρίας. Ὁ γὰρ νεκρώσας τὴν ζωὴν, ἐνέκρωσε τὸ κατ' αὐτῆς χειρόγραφον, καὶ τὰς πονηρὰς ἐξουσίας τὰς περιπεφυκυίας τῇ κακίᾳ τῇ σαρκικῇ, καὶ οἴονεϊ σκεπούσας καὶ καλυπτούσας τὸν ἄνθρωπον, συναπεκδύσατο τῷ σώματι, συνεκρέμασε, βαστάζων μὲν αἰσχύνην 15 αὐτός, τὴν ἐν ἀνθρώπων ὀφθαλμοῖς, περιτρέπων δὲ αὐτὴν εἰς τοὺς σταυροῦντας τοῦ αἰῶνος τούτου ἄρχοντας ὄντας· ὅτι τὸ ἰσχυρὸν αὐτῶν, ὁ θάνατος, ἀνηρέθη μεταπεσὼν εἰς ζωὴν, ὥστε ἐκπεπτωκέναι τοῦ θρόνου, διὰ τὸ τὴν ρίζωσιν καὶ τὴν ὑποβάθραν αὐτοῦ περιηρησθαι, ἧτις ἐστὶν ὁ θάνατος.

20 Στίχ. 16-17. «Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ Νουμηνίας, ἢ Σαββάτων, ἃ ἐστὶ σκιά τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα Χριστοῦ».

Ἀπηλλάγητε, φησί, τῶν περὶ σωμάτων νομοτεθημάτων. Ταῦτα γὰρ πάντα τυπικαὶ σκιαὶ μελλόντων, ὅτε τὴν ὄντως ἔχοντες 25 καθρότητα, καὶ τὴν ἀληθῆ ἑορτάζοντες ἑορτήν, Θεῷ παραστησόμεθα.

Στίχ. 18-19. «Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω, θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἔώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῆ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοός τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ οὐ 30 κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συν-

μας και τὸ κάρφωσε στὸ σταυρό, μὲ τὸν ὅποιο ἀπογύμνωσε τὶς ἀρχές και τὶς ἐξουσίες και τὶς διαπόμευσε δημόσια, σύροντας αὐτὲς θριαμβευτικὰ μὲ αὐτόν».

Γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν ὑπακούουν στὸν Θεό, ἡ ἐκτύπωση ἀπὸ τὴν πονηρὴ ζωὴ εἶναι σὰν γράμμα ποὺ δείχνει τὴν παρακοή. Τὸ διάγραμμα αὐτὸ ἐξαλείφεται, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχει πιά σὰν μάρτυρας ἐναντίον μας, ἐὰν προσέλθομε στὴ θεία διδασκαλία, δηλαδή μὲ τὴ θέλησή μας και μὲ προθυμία. Καρφώθηκε λοιπόν, λέγει, στὸν σταυρὸ τοῦ Κυρίου, δηλαδή νεκρώθηκε και ἀκυρώθηκε, ἀφοῦ νεκρώθηκε ἡ ζωὴ στὴν ὁποία εἶχαμε τὴν τύπωση τῆς πονηρίας, και ἐξαλείφθηκε ἡ ἀπὸ αὐτὴν ἐναντίον μας μαρτυρία. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ νέκρωσε τὴ ζωὴ, νέκρωσε τὸ ἐναντίον αὐτῆς χειρόγραφο, και τὶς πονηρὲς ἐξουσίες ποὺ εἶχαν ἐκβλαστήσει μὲ τὴν σαρκικὴ κακία και κατὰ κάποιον τρόπο σκέπαζαν και κάλυπταν τὸν ἄνθρωπο, τὶς ἀπογύμνωσε μὲ τὸ σῶμα του και τὶς κρέμασε μαζί μ' αὐτό, βαστάζοντας βέβαια αὐτὸς ντροπὴ, ἀφοῦ αὐτὰ γίνονταν μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, μεταστρέφοντας ὅμως αὐτὴν στοὺς σταυρωτὲς του, ποὺ ἦταν ἄρχοντες τοῦ κόσμου αὐτοῦ, γιατί τὸ ἰσχυρὸ ὄπλο αὐτῶν, ὁ θάνατος, καταργήθηκε και ματαβλήθηκε σὲ ζωὴ, ὥστε νὰ πέσουν αὐτοὶ ἀπὸ τὸ θρόνο, ἐπειδὴ εἶχαν καταστραφεῖ και γκρεμισθεῖ τὸ ρίζωμά τους και ἡ ὑποβάθρα τους, δηλαδή ὁ θάνατος

Στίχ. 16-17. «Ἄς μὴ σᾶς κρίνει λοιπὸν κάποιος γιὰ φαγητὸ ἢ γιὰ ποτὸ ἢ σχετικὰ μὲ κάποιον ἑορτὴ ἢ Πρωτομηνιὰ ἢ Σάββατα, τὰ ὅποια εἶναι σκιά τῶν μελλοντικῶν, ἐνῶ τὸ σῶμα (οὐσία) αὐτῶν εἶναι ὁ Χριστός».

Ἀπαλλαχθήκατε, λέγει, ἀπὸ τὰ νομοθετήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ σῶμα. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ ἦταν τυπικὲς σκιὲς τῶν μελλοντικῶν, ὅταν, ἔχοντας τὴν πραγματικὴ καθαρότητα και ἑορτάζοντας τὴν ἀληθινὴ ἑορτὴ, θὰ παρουσιασθοῦμε μπροστὰ στὸν Θεό.

Στίχ. 18-19. «Κανένας νὰ μὴ σᾶς στερήσει τὸ βραβεῖο, παρασύροντάς σας μὲ τὴ δῆθεν ταπεινοφροσύνη και μὲ λατρεία ἀγγέλων, ἐρευνώντας πράγματα ποὺ δὲν τὰ ἔχει δεῖ και φουσκώνοντας χωρὶς λόγο ἀπὸ τὸν προσηλωμένο στὸν κόσμον σαρκικὸ νοῦ του,

δέσμων χορηγοῦν, καὶ συμβιβαζόμενον αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ».

Μὴ νομοθετεῖτω τις ὑμῖν, φησί, νομοθεσίαν ἔτι τὴν ταπεινήν, τὴν ὑπ' ἀγγέλοις οὖσαν ἐπιτρόποις καὶ οἰκονόμοις, καὶ ἐν 5 τοῖς σαρκικοῖς ταπεινῶν ὑμᾶς. Ταύτης γὰρ ἀντεχόμενοι οἱ τοῦ γράμματος φύλακες μάτην ἐπὶ σοφία μεγαλοφρονοῦσιν, οὐκ ἔχοντες τὴν κεφαλὴν, ὅς ἐστιν ὁ Χριστός, ἐξ οὗ ἅπαν τῆς Ἐκκλησίας τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων αὔξει τὴν αὔξησιν, ἣν αὐτῇ δέδωκεν ὁ Θεὸς αὐξάνεσθαι. «Συναφὰς» δὲ καὶ 10 «συνδέσμους» τοὺς τὸν λόγον τῆ Ἐκκλησία κηρύττοντας λέγει. Δι' αὐτῶν γὰρ συνάπτεται ἡ Ἐκκλησία Χριστῶ, καὶ τὴν καλὴν οἰκοδομὴν οἰκοδομεῖται.

Στίχ. 20-22. «Εἰ ἀπεθάνετε σὺν Χριστῶ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; Μὴ ἄψη, μηδὲ 15 γεύση, μηδὲ θίγης, ἃ ἐστί πάντα εἰς φθορὰν τῆ ἀποχρήσει».

Εἰ ἐνεκρώθητε ταύτῃ, φησί, τῆ ζωῆ, καὶ παντὶ ὀρωμένῳ καὶ σαρκικῶ. Τὸν γὰρ παρόντα θίον διὰ «τῶν στοιχείων» σημαίνει. Εἰ ἀπεθάνετε οὖν, φησί, τῷ αἰῶνι τούτῳ, τί πάλιν περὶ αὐτὸν στρέφεσθε, περὶ βρώματα καὶ τὰ τοιαῦτα στρεφόμενοι; Ταῦτα 20 γὰρ, φησί, γαστρὶ δέδοται, καὶ εἰς φθορὰν χωρεῖ.

«Κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων, (στίχ. 23) ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας, ἐν ἐθελοθηρσκειά καὶ ταπεινοφροσύνη καὶ ἀφειδία σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι, πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός».

25 «Ἐντολὰς ἀνθρώπων», τὰς μυθικὰς διδασκαλίας τῶν Ἰουδαίων λέγει, ἣ καὶ ἐντολὰς σαρκικὰς αὐτὰς λέγει, μηδὲν ἐχούσας πνευματικόν. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό, «οὐ κατὰ Θεόν». «Ἀφειδίαν δὲ σώματος», τὴν περιτομὴν λέγει.

χωρίς νὰ κρατιέται ἀπὸ τὴν κεφαλὴ (τὸν Χριστό), ἀπὸ τὸν ὁποῖο τρεφόμενο ὄλο τὸ σῶμα καὶ συναρμολογούμενο μὲ τὶς ἀφῆς καὶ τὶς ἀρθρώσεις, αὐξάνει μὲ τὴν αὔξηση πού δίνεται ἀπὸ τὸν Θεό».

Νὰ μὴ σᾶς νομοθετεῖ, λέγει, κάποιος ἀκόμα τῆ νομοθεσία τὴν ταπεινὴ, ἣ ὁποία ἀναφέρεται σὲ ἐπιτρόπους καὶ οἰκονόμους ἀγγέλους, ταπεινώνοντάς σας στὰ σαρκικά. Γιατὶ προσηλωμένοι σ' αὐτὴν οἱ τηρητὲς τοῦ γράμματος ἄσκοπα μεγαλοφρονοῦν γιὰ τὴ σοφία τους, μὴ ἔχοντας τὴν κεφαλὴ, ἣ ὁποία εἶναι ὁ Χριστός, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὄλο τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὶς ἀφῆς καὶ τοὺς συνδέσμους αὐξάνει μὲ τὴν αὔξηση ἐκείνη πού ἔδωσε μὲ τὴ δύναμή του σ' αὐτὴν ὁ Θεὸς νὰ αὐξάνει. «Συναφῆς» καὶ «συνδέσμους» ὀνομάζει ἐκείνους πού κηρύττουν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ στὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ μὲ αὐτοὺς συνάπτεται ἡ Ἐκκλησία μὲ τὸν Χριστό, καὶ οἰκοδομεῖται ἔτσι ἡ καλὴ οἰκοδομή.

Στίχ. 20-22. «Ἐὰν πεθάνετε μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ ὡς πρὸς τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, γιατί, σὰ νὰ ζεῖτε μέσα στὸν κόσμο, υἱοθετεῖτε τὰ παραγγέλματα, Μὴ ἀγγίξεις, μὴ γευθεῖς, μὴ θίγεις, τὰ ὁποῖα ὅλα καταλήγουν στὴ φθορὰ μὲ τὴν κακὴ χρῆση;».

Ἐὰν νεκρωθήκατε, λέγει, ὡς πρὸς αὐτὴ τὴ ζωὴ καὶ ὡς πρὸς κάθε ὄρατὸ καὶ σαρκικό. Γιατὶ τὴν παροῦσα ζωὴ τὴν δηλώνει μὲ «τὰ στοιχεῖα». Ἐὰν πεθάνετε λοιπόν, λέγει, ὡς πρὸς τὸν κόσμο αὐτό, γιατί πάλι στρέφεσθε γύρω ἀπὸ αὐτόν, γύρω ἀπὸ φαγητὰ καὶ τὰ παρόμοια; Γιατὶ αὐτά, λέγει, ἔχουν δοθεῖ γιὰ τὴν κοιλιὰ, καὶ καταλήγουν στὴ φθορὰ.

«Σύμφωνα μὲ τὰ παραγγέλματα καὶ τὶς διδασκαλίες τῶν ἀνθρώπων, (στίχ. 23) τὰ ὁποῖα φαίνονται νὰ περιέχουν κάποια σοφία, πού συνίσταται σὲ λατρεία τῆς ἀρέσκειάς τους, σὲ ταπεινοφροσύνη καὶ περιφρόνηση τοῦ σώματος, ἀλλὰ δὲν ἔχουν καμμιά ἀξία πρὸς ἀντιμετώπιση τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος».

«Ἐντολὲς ἀνθρώπων» ὀνομάζει τὶς μυθικὲς διδασκαλίες τῶν Ἰουδαίων, ἣ τὶς ὀνομάζει αὐτὲς καὶ ἐντολὲς σαρκικὲς, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ πνευματικό. Γιατὶ αὐτὸ δηλώνει τό, «ὄχι κατὰ Θεόν». «Ἀφειδία τοῦ σώματος» ὀνομάζει τὴν περιτομή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Στίχ. 1-4. «Εἰ συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὐ ὁ Χριστός ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος, τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ».

Ἐπεὶ οὖν, φησὶν, εἰς ἑτέραν ζωὴν ἀνέστητε, τὴν οὐράνιον, τῶν κατὰ γῆν ἀπάντων δικαιωμάτων ἄνω γίνεσθε. Οὐ γὰρ δυνατόν, ἀλλαχοῦ μὲν ἔχειν τὴν ζωὴν, τῆς δὲ ἑτέρωθι κειμένης ἔχειν τὰ νομοθετήματα· ἀλλὰ ἀργεῖτω μὲν τὰ περὶ σῶμα, ὡς
 10 τεθνηκότων ἡμῶν, ἐνεργείσθω δὲ τὰ πνεύματα καθὸ ζῆτε, καὶ ἀναμενέτω τὸ σῶμα τὴν καὶ αὐτῷ δοθησομένην ζωὴν, ἐπειδὴν ὁ τῆς ζωῆς ἡμῖν χορηγὸς ἐπιφανῆ Χριστός, ἔχων μὲν αὐτὴν ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι, μεταδώσων δὲ αὐτῆς καὶ τοῖς ἡμετέροις, ἐπειδὴν καὶ αὐτὰ εἰς ζωὴν προαχθῆναι δεῖ, ζωὴν τὴν ἑνδοξον, ζωὴν τὴν
 15 μακαρίαν, πρὸς ἣν ἰδίαν οὖσαν Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς συσχηματιζόμεθα

Στίχ. 5-9. «Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία, δι' ἧς ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς, νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργὴν, θυμὸν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν. Μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους».

Ἡ τοῦ Παύλου παραίνεσις, νεκρότητα μὲν εἰσηγεῖται πρὸς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Στίχ. 1-4. «Ἐάν ἀναστηθήκατε μαζί με τὸν Χριστό, νὰ ζητᾶτε τὰ οὐράνια, ὅπου ὁ Χριστὸς βρίσκεται καθισμένος στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, νὰ σκέπτεσθε τὰ οὐράνια, καὶ ὄχι τὰ ἐπίγεια. Γιατὶ πεθάνατε, καὶ ἡ ζωὴ σας εἶναι κρυμμένη μαζί με τὸν Χριστὸ μέσα στὸν Θεό. Ὅταν ὁ Χριστὸς, ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ σας, φανερωθεῖ, τότε καὶ ἐσεῖς θὰ φανερωθεῖτε μαζί μ' αὐτὸν δοξασμένοι».

Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, ἀναστηθήκατε σὲ ἄλλη ζωὴ, τὴν οὐράνια, νὰ ὑψώνεσθε πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ γήινα παραγγέλματα. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν, ἄλλοῦ νὰ ἔχετε τὴ ζωὴ, καὶ τὰ παραγγέλματα νὰ τὰ ἔχετε σὲ ζωὴ ποὺ βρίσκεται ἄλλοῦ, ἀλλὰ νὰ βρίσκονται σὲ ἀργία τὰ σχετικά μετὸ σῶμα, σὰν νὰ ἔχετε πεθάνει, καὶ νὰ ἐνεργοποιοῦνται τὰ πνεύματα μέσα στὴ ζωὴ ποὺ ζεῖτε, καὶ νὰ περιμένει τὸ σῶμα τὴ ζωὴ ποὺ ἔχει δοθεῖ καὶ σ' αὐτό, ὅταν φανερωθεῖ ὁ Χριστὸς ποὺ μᾶς χορηγεῖ τὴ ζωὴ, ποὺ τὴν ἔχει βέβαια αὐτὴν μέσα στὸ δικό του σῶμα, θὰ τὴ μεταδώσει ὅμως καὶ στὰ δικά μας σώματα, ὅταν καὶ αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ ὀδηγηθοῦν στὴ ζωὴ, τὴ ζωὴ τὴν ἔνδοξη, ζωὴ τὴ μακάρια, σύμφωνα μετὴν ὁποία, ἐνῶ εἶναι ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, μορφοποιούμαστε σ' αὐτὴν καὶ ἐμεῖς.

Στίχ. 5-9. «Νεκρώσατε λοιπὸν ὅλα τὰ γήινα ποὺ ὑπάρχουν μέσα σας, δηλαδὴ τὴν πορνεία, τὴν ἀκαθαρσία, τὸ πάθος, τὴν κακὴ ἐπιθυμία καὶ τὴν πλεονεξία, ἡ ὁποία εἶναι εἰδωλολατρία, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπάνω στους ἀπειθεῖς ἀνθρώπους, τὰ ὁποία καὶ σεῖς κάποτε ἀκολουθούσατε, ὅταν ζούσατε μετὰ αὐτὰ, ἐνῶ τώρα τὰ ἀποβάλατε ὅλα, τὴν ὀργὴ, τὸν θυμὸ, τὴν κακία, τὴ βλασφημία, τὴν αἰσχρολογία τοῦ στόματός σας. Μὴ λέτε ψέματα μεταξύ σας».

Ἡ προτροπὴ τοῦ Παύλου εἰσηγεῖται νεκρότητα πρὸς τὴν πα-

τὴν κοσμικὴν ζωὴν τὴν παρεφθαρμένην, ζωὴν δὲ ἀντὶ ταύτης εἰσάγει τὴν οὐράνιον καὶ πνευματικὴν· καὶ νεκρῶσαι μὲν τὰ μέλη προστάττει τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἂν τῷ πνεύματι ἡμῶν ζωὴν καταλιπὼν κατὰ τὴν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι πολιτείαν, ἀναγκαίαν δὲ 5 τὴν νέκρωσιν τῆς ζωῆς ἀποδείκνυσι, τὸ μεμολυσμένον αὐτῆς ἐξηγούμενος, ἵνα μὴ τὴν ἐν σώματι ζωὴν πονηρὰν ὑπολάβωμεν, ὥσπερ Ἑλληνες ἠγοῦνται, ἀλλὰ τὴν τῆς ζωῆς παρατροπὴν, τὴν ἐν ἡδοναῖς, ἐν αἷς αἰ πορνεῖαι καὶ ὅσαι ἰδέαι κακουργίας· ἀκαθαρσίαν καὶ ἀσέλγειαν καὶ πάθος καὶ ἐπιθυμίαν κακὴν ὀνομά- 10 ζει, καὶ τὴν πλεονεξίαν ἐπισυνάπτων, ὅτι δὴ ἀκολούθημα τῶν ἡδονῶν αἱ πλεονεξία, χρημάτων χορηγίαν ἐπιζητουσῶν ἡδονῶν. «Εἰδωλολατρίαν» δὲ καλεῖ τὴν πλεονεξίαν, ὅτι τῷ Θεῷ δουλεύειν καταλιπόντες, ἀντὶ Θεοῦ τοῖς χρήμασι δουλεύουσι. Πείθων οὖν μὴ διατρίβειν τοῖς τοιούτοις, τὴν ὀργὴν ἐπέρχεσθαι 15 φησι δι' αὐτὰ ἐκ Θεοῦ τοῖς ἀπειθοῦσιν. Οὐ δέον οὖν, φησί, καὶ τοὺς πιστοὺς τοὺς καὶ τὴν ὀργὴν ἀποφευξαμένους, ἐν τούτοις τοῖς ἔργοις διατρίβειν, ἐν τοῖς τὸ παλαιὸν διετρίβετε, ὅτε τὴν ζωὴν εἶχετε ταύτην, ἣν ἀποθέσθαι συμβουλεύομεν.

«Ἐνδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξε- 20 σιν αὐτοῦ».

Καθόλου λέγει συνελὼν μεταβολὴν τῶν παλαιῶν τρόπων δεῖ γενέσθαι. «Ἄνθρωπον» γὰρ λέγει «παλαιόν», τὸν τρόπον τὸν πάλαι, τὸν ἀπὸ τῆς πτώσεως ἐπιγεγεννημένον.

Στίχ. 10-14. «Καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νεόν, τὸν ἀνακαινούμε- 25 νον εἰς ἐπίγνωσιν, κατ' εἰκόνα τοῦ Κτίσαντος αὐτόν, ὅπου οὐκ ἔστι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός. Ἐνδύσασθε οὖν ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα,

ρεφθαρμένη κοσμική ζωή, και εισάγει ἀντ' αὐτῆς τὴν οὐράνια και πνευματική. Προστάζει νὰ νεκρώσομε τὰ μέλη μας τὰ προσηλωμένα στὰ γήινα, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ παράσχει στὸ πνεῦμα μας ζωὴ σύμφωνη μὲ τὸν κατὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τρόπο ζωῆς, και ἀποδεικνύει ἀναγκαία τὴ νέκρωση τῆς ζωῆς, ἐξηγώντας ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν ἀκάθαρτο τρόπο ζωῆς, γιὰ νὰ μὴ θεωρήσομε τὴ σωματικὴ ζωὴ πονηρή, ὅπως τὴν θεωροῦν οἱ Ἐθνικοί, ἀλλὰ τὴν παρεκτροπὴ τῆς ζωῆς, τὴ ζωὴ ποὺ ἐπιδίδεται στὶς ἡδονές, στὶς ὁποῖες ἀνήκουν οἱ πορνεῖες και ὅσες ἄλλες μορφές κακουργίας, τὶς ὁποῖες ὀνομάζει ἀκαθαρσία και ἀσέλγεια και πάθος και κακὴ ἐπιθυμία, συνδέοντας μὲ αὐτὲς και τὴν πλεονεξία, γιὰτὶ οἱ πλεονεξίες εἶναι ἐπακόλουθο τῶν ἡδονῶν, καθόσον οἱ ἡδονὲς ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ χορηγία χρημάτων. «Εἰδωλολατρία» ὀνομάζει τὴν πλεονεξία, ἐπειδὴ, σταματώντας νὰ δουλεύουν στὸν Θεό, ἀντὶ τοῦ Θεοῦ γίνονται δοῦλοι τῶν χρημάτων. Πείθοντας λοιπὸν αὐτοὺς νὰ μὴ καταγίνονται μὲ ὅλα αὐτὰ, λέγει ὅτι γιὰ ὅλα αὐτὰ ἐπέρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀπειθεῖς. Δὲν πρέπει λοιπὸν, λέγει, και οἱ πιστοί, ποὺ ἔχουν ἀποφύγει τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, νὰ ζοῦν μ' αὐτὰ τὰ ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα ζούσατε παλαιότερα, ὅταν κάμνατε αὐτὴ τὴ ζωὴ, τὴν ὁποῖα σᾶς συμβουλευόμε νὰ ἀποβάλετε.

«Ἐφοῦ ἔχετε ἀποβάλει τὸν παλιὸ ἄνθρωπο μαζί μὲ τὶς πράξεις του».

Πρέπει, λέγει μὲ συντομία, νὰ γίνει γενικὴ μεταβολὴ στοὺς παλαιούς τρόπους ζωῆς.

Στίχ. 10-14. «Και ἔχετε ντυθεῖ τὸν νέο, ὁ ὁποῖος ἀνακαινίζεται πρὸς τέλεια γνώση, σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ του, στὴν ὁποῖα ζωὴ δὲν ὑπάρχει Ἑλληνας και Ἰουδαῖος, περιτομὴ και ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πάντα και σὲ ὅλα βρῖσκεται ὁ Χριστός. Ντυθεῖτε λοιπὸν, σὰν ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, ἅγιοι και ἀγαπημένοι⁹, φιλευσπλαχνία, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνη, πραότητα, μακροθυμία, ἀνοχὴ ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλο,

9. Δείχνει ἐδῶ πόσο εὐκόλα κατορθώνεται ἡ ἀρετὴ, ὥστε νὰ τὴν ἔχομε πάντοτε και νὰ τὴν μεταχειριζόμαστε σὰν τὸ πιὸ μεγάλο και πολῦτιμο κόσμημά μας.

μακροθυμίαν, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, εἴαν τις πρὸς τινα ἔχη μομφήν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἔχαρίσατο ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἣτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος».

5 Ὡσπερ «παλαιὸν ἄνθρωπον», τὴν πονηρίαν ἐπεισελθοῦσαν ἡμῖν ἐκ τῆς πτώσεως λέγει, οὕτω «καινόν», τὴν κατὰ Χριστὸν πολιτείαν, ὡς πάντας εἶναι μιμητὰς Χριστοῦ, καθὸ καὶ ἐν Ἰουδαίῳ καὶ ἐν Ἑλληνι καὶ βαρβάρῳ, καὶ ἐν δούλῳ, οὓς ὁμοιώματα αὐτοῦ πάντας θέλει γενέσθαι.

10 Στίχ. 15-25. «Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν ἐκλήθητε ἐν ἐνὶ σώματι, καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλουσίως ἐν πάσῃ σοφίᾳ, διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτούς, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι ᾄδοντες ἐν τῇ
15 καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ. Καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δι' αὐτοῦ. Αἱ γυναῖκες ὑποτάσσεσθε τοῖς ἰδίῳις ἀνδράσι, ὡς ἀνήκεν, ἐν Κυρίῳ. Οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς. Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γο-
20 νεῦσι κατὰ πάντα. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν εὐάρεστον ἐν Κυρίῳ. Οἱ πατέρες μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν. Οἱ δοῦλοι ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἀπλότῃτι καρδίας, φοβούμενοι τὸν Θεόν. Καὶ πᾶν ὅ,τι εἴαν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζε-
25 σθε, ὡς τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις, εἰδότες ὅτι ἀπὸ Κυρίου λήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας τῷ γὰρ Κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε. Ὁ δὲ ἀδικῶν, κομιεῖται ὁ ἡδύκησε, καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία».

καὶ συγχωρώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἐὰν κάποιος ἔχει παράπονο ἀπὸ κάποιον, καὶ ὅπως ὁ Χριστὸς σᾶς συγχώρησε, ἔτσι καὶ σεῖς. Πάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ντυθεῖτε τὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι σύνδεσμος τῆς τελειότητος».

“Ὅπως «παλαιὸ ἄνθρωπο» ὀνομάζει τὴν πονηρία πού εἰσῆλθε μέσα μας ἀπὸ τὴν πτώση, ἔτσι «καινούργιο» ὀνομάζει τὸν κατὰ Χριστὸν τρόπο ζωῆς, ὥστε ὅλοι νὰ εἶναι μιμητὲς τοῦ Χριστοῦ, καθόσον ὁ Χριστὸς ὑπάρχει καὶ μέσα στὸν Ἰουδαῖο, καὶ μέσα στὸν Ἕλληνα, καὶ μέσα στὸν Βάρβαρο, καὶ μέσα στὸν δούλο, οἱ ὁποῖοι θέλει νὰ γίνουν ὅλοι ὁμοιώματα αὐτοῦ.

Στίχ. 15-25. «Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, στὴν ὁποία ἔχετε καλεσθεῖ σὰν ἓνα σῶμα, ἃς κυριαρχεῖ μέσα στὶς καρδιές σας, καὶ νὰ εἴσαστε εὐγνώμονες. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ νὰ κατοικεῖ μέσα σας πλούσια, διδάσκοντας καὶ συμβουλευοντας μὲ κάθε σοφία ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ψάλλοντας πρὸς τὸν Κύριο, μὲ καρδιὰ γεμάτη ἀπὸ εὐγνωμοσύνη, μὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ ᾠδὲς πνευματικῆς. Καὶ ὅτιδήποτε κάμνετε μὲ λόγο καὶ μὲ ἔργο, ὅλα νὰ τὰ κάμνετε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστώντας τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μέσω αὐτοῦ. Οἱ γυναῖκες νὰ ὑποτάσσεσθε τοὺς ἄνδρες σας, ἔτσι ὅπως πρέπει στὸν Κύριο. Οἱ ἄνδρες νὰ ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας καὶ νὰ μὴ ὀργίζεσθε ἐναντίον τους. Τὰ παιδιά νὰ ὑπακοῦτε τοὺς γονεῖς ὡς πρὸς ὅλα. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι εὐάρεστο στὸν Κύριο. Οἱ πατέρες νὰ μὴ ἐξοργίζετε τὰ παιδιά σας, γιὰ νὰ μὴ στενοχωροῦνται. Οἱ δούλοι νὰ ὑπακούετε ὡς πρὸς ὅλα τοὺς κατὰ κόσμον κυρίους σας, ὄχι γιὰ τὰ μάτια, ὅπως κάνουν ἐκεῖνοι πού θέλουν νὰ εἶναι ἀρεστοὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ εἰλικρίνεια τῆς καρδιᾶς, φοβούμενοι τὸν Θεό. Καὶ ὅτιδήποτε κι ἂν κάμνετε, νὰ τὸ κάμνετε μὲ ὅλη τὴν καρδιά σας, σὰν νὰ τὸ κάμνετε πρὸς τὸν Κύριο, καὶ ὄχι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, γνωρίζοντας ὅτι ἀπὸ τὸν Κύριο θὰ λάβετε τὴν κληρονομία ὡς ἀνταπόδοση, γιατί στὸν Κύριο τὸν Χριστὸ δουλεύετε. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἀδικεῖ, θὰ λάβει ἀνάλογα μὲ τὴν ἀδικία πού ἔκαμε, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει προσωποληψία».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Στίχ. 1-4. «Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δού-
λοις παρέχεσθε, εἰδότες, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανοῖς.
Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαρι-
στίᾳ, προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ὑμῶν, ἵνα ὁ Θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν
5 θύραν τοῦ λόγου, λαλήσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, διὸ καὶ
δέδεμαι, ἵνα φανερώσω αὐτό, ὡς δεῖ με λαλήσαι».

Καὶ τὸ εἰρηναῖον, φησὶν, ἐκ καρδίας ἔστω, καὶ ἐκ καρδίας
κρατεῖτω, μὴ λόγων ἀπάταις δοκούντων ἐπιτελεῖσθαι. Ἀπαιτεῖ
γὰρ τὴν διὰ τῆς εἰρήνης ἔνωσιν τοῦ ἐνὸς σώματος ἐνότης, εἰς ὃ
10 πάντες ἀνειλήμμεθα δυνάμει, ὅπερ ἐστὶ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 5-7. «Ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν
ἐξαγοραζόμενοι. Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρουμέ-
νος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. Τὰ κατ' ἐμὲ
πάντα γνωρίσει ὑμῖν».

15 Τὴν συνδιατριδὴν τῶν ἀπίστων φιλικὴν εἶναι βούλεται
μέχρι τῆς κοινῆς ταύτης φιλίας. Ἔως γὰρ σύνεσμεν τοῖς τοιού-
τοις, εἰρηνικῶς συνεῖναι δεῖ, ἐπειδὴ μετὰ τοῦτο ἔσται τό· «Κατὰ
μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατώκησάς με».

«Τυχικός, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφός, καὶ πιστὸς διάκονος, καὶ
20 σύνδουλος ἐν Κυρίῳ, (στίχ. 8-10) ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς, εἰς αὐτό

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Στίχ. 1-4. «Οἱ κύριοι νὰ δίνετε τὸ δίκαιο καὶ τὴν ἰσότητα στοὺς δούλους σας, γνωρίζοντας, ὅτι καὶ σεῖς ἔχετε Κύριο στοὺς οὐρανοὺς. Νὰ ἐπιμένετε στὴν προσευχή, ὄντας σὲ ἐγρήγορση κατ' αὐτὴν καὶ μὲ εὐχαριστία, προσευχόμενοι συγχρόνως καὶ γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ ἀνοίξει ὁ Θεὸς τὴ θύρα τοῦ λόγου καὶ νὰ κηρύξομε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, γιὰ χάρις τοῦ ὁποίου καὶ εἶμαι φυλακισμένος, γιὰ νὰ φανερώσω αὐτὸ ἔτσι ὅπως πρέπει νὰ τὸ κηρύξω».

Καὶ ἡ εἰρηνικὴ διάθεση, λέγει, νὰ ὑπάρχει μὲ ὅλη τὴν καρδιά σας καὶ νὰ πηγάζει μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά σας, χωρὶς νὰ φαίνεσθε ὅτι ἐνεργεῖτε μὲ λόγους ἀπατηλοῦς. Γιατὶ ἀπαιτεῖ τὴν ἔνωση μὲ τὴν εἰρήνην ἢ ἐνότητα τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖο εἶναι σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ στὸ ὁποῖο ἔχομε τὴν ὑποχρέωση νὰ συμβάλομε ὅλοι μὲ τὴ δύναμη ποὺ ἔχομε.

Στίχ. 5-7. «Ἡ συμπεριφορὰ σας πρὸς τοὺς ἔξω νὰ γίνεται μὲ σοφία, ἐξαγοράζοντας πρὸς ὠφέλειά σας τὸ χρόνο ποὺ ἔχετε. Ὁ λόγος σας πάντοτε νὰ εἶναι γεμᾶτος χάρις, ἀρτυμένος μὲ ἀλάτι, καὶ νὰ ξέρετε πῶς πρέπει ν' ἀποκρίνεσθε στὸν καθένα. Ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ μένα θὰ σᾶς τὰ γνωρίσει».

Ἡ συναναστροφὴ μὲ τοὺς ἀπίστους θέλει νὰ εἶναι φιλική, φθάνοντας μέχρι τὴν κοινὴ αὐτὴ φιλία. Γιατὶ ὅσο συνυπάρχομε μὲ αὐτούς, πρέπει νὰ συνυπάρχομε εἰρηνικά, ἐπειδὴ μετὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ συνύπαρξιν θὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ τό, «Μὲ ἔβαλες νὰ κατοικῶ μόνος κάτω ἀπὸ τὴν προστασία σου γεμᾶτος ἀπὸ ἐλπίδα»¹⁰.

«Ὁ Τυχικός, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, (στίχ. 8-10) τὸν ὁποῖο ἔστειλα σὲ σᾶς γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ σκοπὸ, γιὰ νὰ μάθετε τὰ σχετικὰ μὲ μᾶς,

10. Ψαλμ. 4, 9.

τοῦτο, ἵνα γινῶ τε τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν σὺν Ὀνησίμῳ τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν. Πάντα ὑμῖν γνωρίσουσι τὰ ᾧδε. Ἀσπάζεται ὑμᾶς».

Ἀσιανὸς ἀνὴρ ἀπολιπὼν τὴν πατρίδα καὶ ἀκολουθῶν τῷ
5 Ἀποστόλῳ. Διὸ καὶ «ἀγαπητὸν ἀδελφόν», καὶ «πιστὸν διάκονον», καὶ «σύνδουλον ἐν Κυρίῳ» καλεῖ, καὶ διδασκαλικῆς χάριτος τετυχηκότα. Δείκνυσιν ἐπὶ παρακλήσει τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποστέλλων αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ρώμης σὺν Ὀνησίμῳ πολίτῃ Κολοσσαέων ὄντι, καὶ οἰκειῶς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἀποστελλομένῳ.

10 «Ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλωτός μου».

Οὗτός ἐστιν ὁ ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης συναπάρας τῷ Παύλῳ. Ἐπεὶ οὖν καὶ δεσμώτῃ συνεξῆλθεν, ὥσπερ αἰχμαλώτῳ παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ὄντι, «συναιχμάλωτον» καλεῖ

«Καὶ Μάρκος ἀνεψιὸς Βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολὰς,
15 ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐτόν» (στίχ. 11) καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰουῆτος, οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς. Οὗτοι μόνοι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία».

Καὶ ἡ πρὸς Βαρνάβαν συγγένεια συνίστησι τὸν ὀνομαζόμενον
20 Μάρκον. Γνωριμώτερος γὰρ ὁ Βαρνάβας. Ἰησοῦν δὲ ἐπάγει «τὸν λεγόμενον Ἰουῆτον», ἴσως ἐπονομαζόντων αὐτὸν οὕτω τῶν πιστῶν δι' εὐλάβειαν τὴν περὶ τὸ ὄνομα Σωτῆρος. Ἐκ περιτομῆς δὲ τούτους ὄντας, παρηγορίαν ἑαυτῷ φησιν εἶναι διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν συγγενῶν. Πενθοῦντι γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀπολωλόσι, παρα-
25 μύθιον οἱ σωζόμενοι.

Στίχ. 12-15. «Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφροῆς ὁ ἐξ ὑμῶν δοῦλος Χριστοῦ, πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς,

καὶ νὰ παρηγορήσει τὶς καρδιές σας, καὶ ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι μαζί με τὸν Ὀνήσιμο, τὸν πιστὸ καὶ ἀγαπητὸ ἀδελφὸ, ὁ ὁποῖος εἶναι συμπολίτης σας. Αὐτοὶ θὰ σᾶς γνωστοποιήσουν πῶς ἔχουν τὰ πράγματα ἐδῶ. Σᾶς χαιρετᾶ».

Ὁ Τυχικός, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἀσία, ἄφησε τὴν πατρίδα του καὶ ἀκολούθησε τὸν Ἀπόστολο. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζει αὐτὸν «ἀγαπητὸν ἀδελφὸ, καὶ πιστὸ διάκονο, καὶ σύνδουλο στοῦ ὄνομα τοῦ Κυρίου», καὶ εἶχε δεχθεῖ μαζί μ' αὐτὰ καὶ διδασκαλικὸ χάρισμα. Δείχνει ὅτι στέλνει αὐτὸν ἀπὸ τὴ Ρώμη, μαζί με τὸν Ὀνήσιμο πὺ ἦταν συμπολίτης τῶν Κολοσσαέων, γιὰ νὰ παρηγορήσουν καὶ ἐνθαρρύνουν τὶς Ἐκκλησίες, καὶ ἀποστέλλεται με φιλικές διαθέσεις πρὸς τοὺς Ἰουδαίους.

«Ὁ Ἀρίσταρχος, πὺ εἶναι αἰχμάλωτος μαζί μου».

Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πὺ ἀκολούθησε τὸν Παῦλο ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀγωνίσθηκε μαζί με φυλακισμένο, σὰν νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς αἰχμάλωτος ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, τὸν ὀνομάζει «συναιχμάλωτο».

«Καὶ ὁ Μάρκος, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Βαρνάβα, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐλάβατε ἐντολές ἐὰν ἔρθει σέ σᾶς νὰ τὸν δεχθεῖτε, (στίχ. 11) καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὁ καλούμενος Ἰουῖστος, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς. Αὐτοὶ μόνοι ἔγιναν συνεργάτες μου γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ὁποῖοι μοῦ στάθηκαν παρηγοριὰ γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν ἄλλων».

Καὶ ἡ συγγένεια με τὸν Βαρνάβα ἀποτελεῖ σύσταση γιὰ τὸν ὀνομαζόμενο Μάρκο. Γιατὶ ὁ Βαρνάβας ἦταν περισσότερο γνωστός. Γιὰ τὸν Ἰησοῦ προσθέτει «τὸν καλούμεο Ἰουῖστο», πὺ ἴσως ὀνόμαζαν αὐτὸν ἔτσι οἱ πιστοὶ ἐξαιτίας τῆς εὐλάβειάς του πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Σωτήρα Ἰησοῦ. Προερχόμενοι λοιπὸν αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς, εἶναι, λέγει, παρηγοριὰ γι' αὐτὸν γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν συγγενῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ, γιὰ ἓναν πὺ πενθεῖ γιὰ ἐκείνους πὺ ἔχει χάσει, παρηγοριὰ του εἶναι αὐτοὶ πὺ ἔχουν σωθεῖ.

Στίχ. 12-15. «Σᾶς χαιρετᾶ ὁ Ἐπαφρᾶς, ὁ συμπολίτης σας καὶ δούλος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος πάντοτε ἀγωνίζεται γιὰ σᾶς στίς

ἵνα στήτε τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν παντί θελήματι τοῦ Θεοῦ. Μαρτυρῶ γὰρ αὐτῶ, ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρός ὁ ἀγαπητός, καὶ Δημᾶς. Ἀσπάξασθε τοὺς ἐν
5 Λαοδικείᾳ ἀδελφούς, καὶ Νυμφᾶν».

Ἔργάζεται τι καὶ ἡ κατὰ γένος καὶ ἡ κατὰ πατρίδα οἰκειότης, ἔτι δὲ καὶ ἡ κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Ταῦτα δὲ πάντα ὑπῆρχε τῷ Ἐπαφροδίτῳ πρὸς τοὺς Κολοσσαέας. Τὴν οὖν τῶν εὐχῶν σπουδὴν δείκνυσιν ἐν τῷ περὶ τούτων διηγήματι.

10 «Καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ Ἐκκλησίαν. (Στίχ. 16) Καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε, ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ».

Προτρέπει καὶ τὴν κατ' οἴκους ἀσκειῖσθαι τὰ τῆς θεοσεβείας, ἐκκλησίας καλῶν καὶ τοὺς οἴκους.

15 «Καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε».

Τὴν πρὸς Τιμόθεον πρώτην λέγει. Τινὲς φασιν, ὅτι οὐχὶ τὴν Παύλου πρὸς αὐτοὺς ἀπεσταλμένην. Οὐ γὰρ λέγει τὴν πρὸς Λαοδικέας, ἀλλὰ τὴν παρ' αὐτῶν Παύλῳ «ἐκ Λαοδικείας» γραφεῖσαν.

20 Στίχ. 17-18. «Καὶ εἶπατε Ἀρχίππῳ· Βλέπε τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς. Ὁ ἀσπασμὸς τῆ ἐμῆ χειρὶ Παύλου».

Διακονικὴν τινα φροντίδα προστεταγμένον, τοῦτον ἀναμνησκει πληροῦν τὸ ἐπίταγμα, καὶ τοῦτο «ἐν Κυρίῳ», ἵνα μηδὲν
25 ἑτέρως, μήτε μέγα, μήτε μικρὸν γίνηται, ἀλλ' ἡ κατὰ Θεόν.

«Μνημονεύετέ μου τῶν δεσμῶν».

Οὐκ αἰσχύνεται τοῖς δεσμοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀγάλλεται· καὶ τούτων ἕνεκα μνήμης ἄξιον ἑαυτὸν οἶδεν ὄντα.

«Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν».

προσευχές του, γιὰ νὰ παραμείνετε τέλειοι καὶ γεμᾶτοι ὡς πρὸ ὅλα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Σᾶς βεβαιῶνω γι' αὐτόν, ὅτι δείχνει πολὺ ζῆλο γιὰ σᾶς καὶ τοὺς πιστοὺς τῆς Λαοδίκειας καὶ τῆς Ἱεραπόλεως. Σᾶς χαιρετᾷ ὁ Λουκᾶς, ὁ ἰατρός ὁ ἀγαπητός, καὶ ὁ Δημᾶς. Χαιρετῆστε τοὺς ἀδελφούς πού ζοῦν στῆ Λαοδίκη, καθὼς καὶ τὸν Νυμφᾶ».

Κατορθώνει κάτι καὶ ἡ κατὰ γένος καὶ κατὰ πατρίδα οἰκειότητα, ἀλλ' ἀκόμα καὶ ἡ ὡς πρὸς τὴ διδασκαλία. Ὅλα αὐτὰ ὑπῆρχαν στὸν Ἐπαφρόδιτο πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς. Δείχνει λοιπὸν μὲ τὴ διήγηση αὐτῆ γι' αὐτοὺς τὴ σπουδαιότητα τῶν εὐχῶν.

«Καὶ τὴν ἐκκλησία τοῦ σπιτοῦ του. (Στίχ. 16) Καὶ ὅταν διαβάσετε τὴν ἐπιστολή, φροντίστε νὰ διαβασθεῖ αὐτὴ καὶ στὴν Ἐκκλησία τῶν Λαοδικαίων».

Προτρέπει καὶ τὴν ἐκκλησία τοῦ σπιτοῦ ν' ἀσκεῖ τὰ τῆς θεοσέβειας, ὀνομάζοντας ἐκκλησίες καὶ τὰ σπίτια.

«Καὶ νὰ πάρετε τὴν ἐπιστολή ἀπὸ τὴ Λαοδίκη, γιὰ νὰ τὴ διαβάσετε καὶ σεῖς».

Ἐννοεῖ τὴν πρώτη πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολή. Ὁρισμένοι λέγουν, ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἐπιστολή τοῦ Παύλου πού στάλθηκε πρὸς αὐτούς. Γιατὶ δὲν λέγει, τὴν ἐπιστολή πρὸς τοὺς Λαοδικεῖς, ἀλλὰ τὴν ἐπιστολή πού γράφτηκε ἀπὸ αὐτοὺς πρὸς τὸν Παῦλο ἀπὸ τὴ Λαοδίκη.

Στίχ. 17-18. «Καὶ νὰ πεῖτε στὸν Ἀρχιππο· Πρόσεχε τὴ διακονία πού παρέλαβες ἀπὸ τὸν Κύριο, γιὰ νὰ τὴν ἐκπληρώσεις. Ὁ χαιρετισμὸς γράφεται μὲ τὸ χέρι ἐμοῦ τοῦ Παύλου».

Εἶχε λάβει ἐντολή γιὰ κάποια διακονικὴ φροντίδα, καὶ ὑπενθυμίζει σ' αὐτόν νὰ ἐκπληρώσει τὴν ἐντολή πού ἔλαβε, καὶ αὐτὸ νὰ γίνεται στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὥστε νὰ μὴ γίνεται τίποτε κατ' ἄλλον τρόπο, οὔτε μεγάλο οὔτε μικρό, παρὰ μόνο κατὰ Θεόν.

«Νὰ θυμᾶσθε ὅτι εἶμαι φυλακισμένος».

Δὲν ντρέπεται γιὰ τὸ ὅτι εἶναι φυλακισμένος, ἀλλὰ καὶ νιώθει ἀγαλλίαση, καὶ ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς φυλάκισής του θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ τὸν θυμοῦνται.

«Ἡ χάρη νὰ εἶναι μαζί σας. Ἀμήν».

*Οἶδε γὰρ ἀναμνήσων αὐτούς, ὅτι διὰ ταύτης σέσωσται τὸ
τῶν ἀνθρώπων γένος.*

Ἐπιστολὴ πρὸς Κολοσσαεῖς.

Ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης διὰ Τυχικοῦ καὶ Ὀνησίμου.

Στίχων ση'.

Θεωρεῖ δηλαδή ὅτι πρέπει νὰ τοὺς ὑπενθυμίσει, ὅτι μὲ τὴν χάριν αὐτὴ ἔχει σωθεῖ τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Ἐπιστολὴ πρὸς Κολοσσαεῖς.

Γράφτηκε ἀπὸ τὴν Ρώμην διὰ τοῦ Τυχικοῦ καὶ Ὀνησίμου

Ἀποτελεῖται ἀπὸ διακόσιους ὀκτὼ στίχους.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΗΝ Α' ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Α' ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Στίχ. 1. «Παῦλος, καὶ Σιλουανός, καὶ Τιμόθεος τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ Πατρὶ καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

*5 Ἀκούσας ὁ Ἀπόστολος θλιβομένους Θεσσαλονικεῖς, καὶ δειλιάσας μήποτε μετατεθῶσιν ἀπὸ τῆς πίστεως, πέμπει Τιμόθεον πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκείνου δὲ ἐλθόντος καὶ ἀπαγγείλαντος, ὡς εἰσὶν ἐδραῖοι, χαίρων γράφει πρὸς αὐτοὺς. Ἐὰν δὲ ἀκούσας ὅτι περὶ τὸν θῖον ἐλαττώματά τινα εἶχον, καὶ
10 πρὸς ταῦτα γράφει. Καὶ αὕτη μὲν ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἐπιστολῆς.*

*Τὸ δὲ προσόμιον ἐκ ταπεινοφροσύνης, ὅπου γε τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἴσους αὐτοῦ συντάττει. Ἀναμνησκει δὲ αὐτοὺς τῆς χάριτος δι' ἧς ἐλυτρώθησαν, ἡρέμα πλήττων αὐτῶν τὰ περὶ τὸν θῖον πταίσματα· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ «τὸν Θεὸν καὶ
15 Πατέρα» λέγει, νίοθεσίας αὐτοὺς εἰς μνήμην ἄγων.*

Στίχ. 2-3. «Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν, μνεΐαν ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν, ἀδιλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν».

*Ὅρα πῶς ἀληθῆς ἡ ὑπὲρ αὐτῶν εὐχαριστία ἀναφερόμενη
20 τῷ Θεῷ, ὅτι πίστιν ἔσχον, καὶ οὐχ ἀπλῶς πίστιν, ἀλλ' ἐνέργειαν, καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀγάπην, ἀλλ' ἔγκοπον ἀγάπην εἶπον. Ἐκοπίων*

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗΝ Α' ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

Στίχ. 1. «Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Θεσσαλονικέων στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· χάρις νὰ δίνεται σὲ σᾶς καὶ εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦ Χριστό».

Ἐπειδὴ ἄκουσε ὁ Ἀπόστολος ὅτι οἱ Θεσσαλονικεῖς ἦσαν στενοχωρημένοι, καὶ φοβήθηκε μήπως μετατεθοῦν ἀπὸ τὴν πίστη, στέλνει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τὸν Τιμόθεον σ' αὐτούς. Ἐκεῖνος ἀφοῦ ἦρθε καὶ τοῦ ἀνήγγειλε, ὅτι εἶναι σταθεροὶ στὴν πίστη τους, γεμάτος χαρὰ τότε γράφει τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ πρὸς αὐτούς. Καὶ συγχρόνως, ἐπειδὴ ἄκουσε ὅτι εἶχαν καὶ κάποια ἐλαττώματα σχετικὰ μὲ τὸν βίον τους, γράφει καὶ γι' αὐτά. Καὶ αὐτὴ βέβαια εἶναι ἡ ὑπόθεση τῆς Ἐπιστολῆς.

Τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς τὸ γράφει ἀπὸ ταπεινοφροσύνης, ἀφοῦ καὶ τοὺς μαθητὲς του τοὺς παρουσιάζει ἴσους μὲ τὸν ἑαυτό του. Ὑπενθυμίζει σ' αὐτούς τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ὁποία λυτρώθηκαν, πλήττοντας μὲ τρόπο ἥρεμο τὰ πταίσματά τους ὡς πρὸς τὸν τρόπο ζωῆς τους. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὁμιλεῖ γιὰ τὸν Θεὸ ὡς Πατέρα, κάνοντάς τους νὰ θυμηθοῦν τὴν υἰοθεσίαν πού ἔλαβαν.

Στίχ. 2-3. «Εὐχαριστοῦμε τὸν Θεὸ πάντοτε γιὰ ὅλους σας, καὶ σᾶς ἀναφέρομε κατὰ τὶς προσευχάς μας, μνημονεύοντας ἀκατάπαυστα».

Πρόσεχε πῶς εἶναι ἀληθινὴ ἡ εὐχαριστία τους ἢ ἀναφερόμενη πρὸς τὸν Θεὸ γι' αὐτούς, ὅτι εἶχαν πίστη, καὶ ὄχι ἀπλῶς πίστη, ἀλλὰ καὶ ἐνέργεια αὐτῆς, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀγάπη, ἀλλὰ ἀγάπη συνο-

γὰρ ἐν τοῖς διωγμοῖς διὰ τὸ ἀγαπᾶν τὸν Κύριον. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐλπίδα εἶχον, ἀλλὰ μεθ' ὑπομονῆς τὴν ἐλπίδα.

«Τοῦ ἔργου τῆς πίστεως καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑμῶν».

Εἰ πιστεύεις, πάντα πάσχει. Εἰ δὲ μὴ πάσχεις, οὐ πιστεύεις.

Στίχ. 4-6. «Εἰδότες, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ Θεοῦ, τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει, καὶ Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ ἐν 10 πληροφορίᾳ πολλῇ, καθὼς οἴδατε, οἷοι ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν δι' ὑμᾶς, καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε καὶ τοῦ Κυρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ μετὰ χαρᾶς Πνεύματος ἁγίου».

Ἀπὸ κοινοῦ τό, «εὐχαριστοῦμεν», ἵνα ἡ Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, γινώσκοντες τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν καθ' ἣν ἐξελεξάμεθα ὑμᾶς, 15 καὶ ὅτι παραλαβόντες τὸ Εὐαγγέλιον ἐν ἀποδείξει δυνάμεως πολλῆς, ἧς ἐνήργηκε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐχ ἀπλῶς παρελάβετε, ἀλλὰ τοσαύτην ἐν ὑμῖν ἔσχε τὴν ἰσχύν, ὡς μιμητὰς ὑμᾶς ἡμῶν γενέσθαι καὶ τοῦ Κυρίου. Τοῦτο δὲ λέγει, δι' ἧς ὑπέμεινε θλίψεις παρὰ τῶν Ἰουδαίων.

20 Στίχ. 7-9. «Ὡστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπους πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Ἀχαΐᾳ. Ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἢ πίστις ὑμῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐξελήλυθεν, ὥστε μὴ χρεῖαν ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι. Αὐτοὶ γὰρ περὶ ὑμῶν 25 ἀπαγγέλλουσιν ὁποῖαν εἴσοδον ἔχομεν πρὸς ὑμᾶς. Καὶ πῶς».

Ὅρα πόσῃν ἔσχον ἐπίδοσιν, ὡς καὶ αὐτοὺς ἐτέροις γίνεσθαι τύπον, καὶ οὐκ ὀλίγοις, ἀλλὰ καὶ χώραις ὄλαις καὶ ἔθνεσιν «ἐν τῇ Μακεδονίᾳ» γὰρ «καὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ». Εὐ³ δὲ καὶ τὸ «ἐξηχήθη», διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος.

30 «Συνεστρέψατε πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων, Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ».

δευόμενη από κόπους. Γιατί κοπίαζαν κατά τούς διωγμούς ἕξαιτίας τῆς ἀγάπης τους πρὸς τὸν Κύριο. Καὶ ὄχι ἀπλῶς εἶχαν ἐλπίδα, ἀλλ' εἶχαν τὴν ἐλπίδα μὲ ὑπομονή.

«Μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μας τὸ ἔργο τῆς πίστεώς σας καὶ τὴν γεμάτη κόπους ἀγάπη σας καὶ τὴν ὑπομονή σας στὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό».

Ἐὰν πιστεύεις, ὅλα νὰ τὰ ὑποφέρεις. Ἐὰν δὲν πάσχεις, δὲν πιστεύεις.

Στίχ. 4-6. «Γνωρίζοντας, ἀδελφοί μας ἀγαπημένοι ἀπὸ τὸν Θεό, τὴν ἐκλογή σας, ὅτι δηλαδὴ τὸ Εὐαγγέλιο πού σᾶς κηρύξαμε δὲν τὸ ἐλάβατε μόνο μὲ τὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ μὲ δύναμη καὶ μὲ ἅγιο Πνεῦμα καὶ μὲ βεβαιότητα μεγάλη, ἀφοῦ γνωρίζετε πῶς συμπεριφερθήκαμε πρὸς ἑσᾶς γιὰ χάρη σας, καὶ ὅτι καὶ σεῖς γίνατε μιμητές μας καὶ τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ δεχθήκατε τὸν λόγο τοῦ κηρύγματος μέσα σὲ θλίψη μεγάλη μὲ χαρὰ Πνεύματος ἁγίου».

Τὸ «εὐχαριστοῦμε» τὸ λέγει ἀπὸ κοινοῦ, ὥστε νὰ σημαίνει· Εὐχαριστοῦμε τὸν Θεό, ἐπειδὴ γνωρίζομε τὴν ἐκλογή σας, κατὰ τὴν ὁποία σᾶς ἐκλέξαμε, καὶ ὅτι, ἀφοῦ παραλάβατε τὸ Εὐαγγέλιο μὲ ἀπόδειξη μεγάλης δύναμης τὴν ὁποία εἶχε ἐνεργήσει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, δὲν τὸ παραλάβατε ἀπλῶς, ἀλλ' εἶχε τόσο μεγάλη τὴ δύναμη σὲ σᾶς, ὥστε νὰ γίνετε μιμητές μας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Κυρίου. Αὐτὸ τὸ λέγει γιὰ τὶς θλίψεις πού ὑπέμεινε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους.

Στίχ. 7-9. «Ὡστε νὰ γίνετε ὑπόδειγμα σὲ ὅλους τοὺς πιστοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀχαΐας. Γιατὶ ἀπὸ σᾶς ἀντήχησε ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ὄχι μόνο στὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἀχαΐα, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε τόπο ἔγινε γνωστὴ ἢ πίστη σας πρὸς τὸν Θεό, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται ἐμεῖς νὰ κηρύττομε τίποτε. Γιατὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μᾶς ἀναφέρουν τί εἶδους ἦταν ἡ ἐπίσκεψή μας σὲ σᾶς, καὶ πῶς».

Πρόσεχε πόση πρόοδο σημείωσαν, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ γίνουν ὑπόδειγμα σὲ ἄλλους, καὶ ὄχι σὲ λίγους, ἀλλὰ καὶ σὲ χῶρες ὁλόκληρες καὶ ἔθνη· γιὰ τὸ λέγει, ἀντήχησε «στὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἀχαΐα». Πολὺ σωστὰ εἶπε καὶ τὸ «ἀντήχησε», ἕξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς λαμπρότητάς του.

«Ἐπιστρέψατε στὸν Θεὸ ἀπὸ τὰ εἰδωλα, στὸν Θεὸ τὸν ζωντανὸ καὶ ἀληθινό.

Ἐπειδὴ Θεοῦ ἦσαν, καὶ ἐπλανήθησαν, καὶ πάλιν ἐκλήθησαν, διὰ τοῦτο, «ἐπεστρέψατε», εἶπεν καλῶς δὲ καὶ «τῷ ζῶντι», πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ ἀψύχου εἰδώλου, «καὶ τῷ ἀληθινῷ», πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ψευδωνύμων θεῶν.

5 Στίχ. 10. «Καὶ ἀναμένειν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ τῶν νεκρῶν, Ἰησοῦν, τὸν ρυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης».

10 Πρῶτον τὸ ἔνδοξον τίθησι τὸ ἐκ τῶν οὐρανῶν, εἶτα τὸ ἄδοξον, τὸν θάνατον καὶ τὴν αἰτίαν εὐθύς ἐπισυνάπτει τοῦ θανάτου· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ ἡμετέρα σωτηρία. Ἐρρύσατο γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐπιχειμένης ὀργῆς.

Ἐπειδὴ ἦσαν τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ πλανήθησαν, καὶ πάλι κλήθησαν, γι' αὐτὸ εἶπε, «ἐπιστρέψατε». Σωστὰ εἶπε καὶ «τὸν ζωντανό», πρὸς διάκριση ἀπὸ τὸ ἄψυχο εἶδωλο, καθὼς καὶ «τὸν ἀληθινό, πρὸς διάκριση ἀπὸ τοὺς ψεύτικους θεούς.

Στίχ. 10. «Καὶ νὰ ἀναμένετε τὸν Υἱὸ τοῦ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, τὸν ὁποῖο ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, τὸν Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς σώζει ἀπὸ τὴν ἐρχόμενη ὀργή».

Πρῶτα ἀναφέρει τὸ ἔνδοξο, τὸ «ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς», καὶ μετὰ τὸ ἄδοξο, τὸν θάνατο· καὶ ἀμέσως προσθέτει καὶ τὴν αἰτία τοῦ θανάτου, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ δική μας. Γιατὶ μᾶς ἔσωσε ἀπὸ τὴν ἐπερχόμενη ὀργή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Στίχ. 1-3. «Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε, ἀδελφοί, τὴν εἴσοδον ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν, ἀλλὰ προπαθόντες καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἶδατε, ἐν Φιλίπποις, ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ Θεῷ ἡμῶν, λαλήσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι. Ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν».

Αὐτοὺς καλεῖ μάρτυρας πρὸς οὓς ὁ λόγος, ὅτι δὴ αὐτοὺς εἰδέναι βούλεται, ὅτι οὐκ ὀκηροότερον αὐτὸν ἐποίησε πρὸς τὸ αὐτῶν κήρυγμα ἢ ἐν Φιλίπποις γιναμένη θλίψις. Τοῦτο δὲ προτροπὴ λεληθυῖα τοῦ γενναίως ὑποφέρειν τὰς θλίψεις.

10 «Οὐκ ἐκ πλάνης».

Καὶ τούτου σημεῖον, τοὺς ἐν θλίψει κηρύξαι. Ὁ γὰρ πλανῶν ἐν τῷ κηρύγματι, οὐκ ἂν ποτε ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ κηρύγματος θλίψιν ὑπομένοι, εἰδὼς αὐτὸ τοῦτο θλίψιν ὑπάρχον.

«Οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν δόλῳ, (Στίχ. 4-6) ἀλλὰ καθὼς δεδοκιμάσαμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, πιστευθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον, οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ Θεῷ, τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν. Οὔτε γὰρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἶδατε, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας· Θεὸς μάρτυς· οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὐδὲ 20 ὑφ' ὑμῶν, οὔτε ἀπὸ ἄλλων».

Ἀντὶ τοῦ, λέγοντες ὑμῖν τὰ πρὸς ἡδονήν· ἀλλ' οὕτως ἐκηρύξαμεν, φυσίμ, ὡς ἐδοκίμασεν ἡμᾶς ὁ Θεός. Οὐ γὰρ ἀνθρώποις ἡρέσαμεν, οὐδὲ γὰρ ἐκολακεύσαμεν ὑμᾶς, ἀλλὰ τὰ ἐπίπονα ἐκηρύξαμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Στίχ. 1-3. «Γιατί σεις οί ἴδιοι γνωρίζετε, ἀδελφοί, τὴν ἐπίσκεψή μας σὲ σᾶς, ὅτι δὲν ὑπῆρξε μάταια, ἀλλὰ, ἂν καὶ κακοπαθήσαμε προηγουμένως καὶ κακοποιηθήκαμε, ὅπως γνωρίζετε, στοὺς Φιλίππους, βρήκαμε τὸ θάρρος, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ μας, νὰ κηρύξομε σὲ σᾶς τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ μὲ μεγάλο ἀγώνα. Γιατὶ ἡ προτροπή μας».

Αὐτοὺς τοὺς ἴδιους καλεῖ μάρτυρες, αὐτοὺς πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται ὁ λόγος, γιατί αὐτοὶ θέλει νὰ μάθουν, ὅτι δὲν ἔκανε αὐτὸν πρὸ ὀκνηρὸ στὸ νὰ κηρύξει σ' αὐτοὺς ἡ θλίψη πού τοῦ συνέβηκε στοὺς Φιλίππους. Αὐτὸ ἦταν κρυφὴ προτροπή τοῦ νὰ ὑποφέρουν γενναῖα τὶς θλίψεις.

«Δὲν γινόταν ἀπὸ πλάνη».

Καὶ αὐτοῦ ἀπόδειξη εἶναι, τὸ νὰ κηρύξουν σ' αὐτοὺς βρισκόμενοι σὲ θλίψη. Γιατὶ ἐκεῖνος πού κηρύττει μὲ σκοπὸ νὰ πλανήσει, δὲν θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ ὑπομείνει θλίψη γι' αὐτὸ τὸ κήρυγμα τῆς πλάνης, γνωρίζοντας ὅτι αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ κήρυγμα εἶναι θλίψη.

«Οὔτε ἀπὸ μὴ καθαρὰ κίνητρα, οὔτε μὲ δόλο, (στίχ. 4-6) ἀλλὰ, ἔτσι ὅπως ἔχομε κριθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸ νὰ μᾶς ἐμπιστευθεῖ τὸ Εὐαγγέλιο, ἔτσι κηρύττομε, ὄχι γιὰ νὰ γίνομε ἀρεστοὶ στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸν Θεό, πού ἐξετάζει τὶς καρδιές μας. Ὅπως γνωρίζετε, οὔτε ποτὲ ἤρθαμε μὲ λόγια κολακευτικά, οὔτε μὲ ὑστεροβουλία τὴν πλεονεξία, μάρτυρας ὁ Θεός, οὔτε ζητώντας δόξα ἀπὸ ἀνθρώπους, οὔτε ἀπὸ σᾶς, οὔτε ἀπὸ ἄλλους».

Τὸ «ἐξ ἀκαθαρσίας» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, Κηρύττοντας σὲ σᾶς πράγματα πού ἔχουν σχέση μὲ ἡδονή, ἀλλὰ ἔτσι, λέγει, κηρύξαμε, ὅπως μᾶς ἔκρινε κατάλληλους γιὰ τὸ κήρυγμα ὁ Θεός. Γιατὶ δὲν γίναμε ἀρεστοὶ σὲ ἀνθρώπους, οὔτε βέβαια σᾶς κολακεύσαμε, ἀλλὰ σᾶς κηρύξαμε πράγματα πού θέλουν κόπο.

«Δυνάμενοι ἐν θάρρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι, (Στίχ. 7-15) ἀλλ' ἐγενήθημεν ἥπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἂν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα. Οὕτως ἰμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν, οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς 5 ἑαυτῶν ψυχάς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν γεγένησθε. Μνημονεύετε γάρ, ἀδελφοί, τὸν κόπον ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον· νυκτὸς γάρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιδαρῆσαί τινα ὑμῶν, ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ. Ὑμεῖς γάρ μαρτυρεῖτε, καὶ ὁ Θεός, ὡς ὀσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πι- 10 στεύουσιν ἐγενήθημεν· καθάπερ οἴδατε, ὡς ἓνα ἕκαστον ὑμῶν, ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι καὶ μαρτυρόμενοι εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Θεοῦ, τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι 15 παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ Θεοῦ, ἐδέξασθε, οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ, καθὼς ἐστὶν ἀληθῶς, λόγον Θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν. Ὑμεῖς γάρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ἀπὸ 20 τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν».

Τουτέστιν, ἀπαιτεῖν παρ' ὑμῶν τιμὰς, ὡς τοσοῦτον ἐγχειρισθέντες ἀξίωμα, ἀλλὰ ταπεινότεροι τῶν μαθητῶν γενόμενοι διδάσκαλοι.

25 «Καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων καὶ Θεῷ μὴ ἄρεσκόντων».

Μέσους τίθησι τοὺς προφήτας τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἵνα καὶ περὶ τούτους δείξῃ γεγονότας κακοὺς, οὓς ὁμολογοῦσιν ἰδίους εἶναι. Καὶ τὸ μέσον, ποιεῖ αὐτοὺς εἰς τὰ ἄκρα 30 κακοὺς.

«Καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων, (στίχ. 16) κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι, ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας πάντοτε».

«Ἀλλά, ἂν καὶ μπορούσαμε, σὰν Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, νὰ σᾶς εἶμαστε βάρος, (στίχ. 7-15) ἐμεῖς συμπεριφερθήκαμε πρὸς ἐσᾶς μὲ στοργή, ἔτσι ὅπως ἡ μητέρα περιθάλλει τὰ παιδιὰ της. Μὲ τέτοια θερμὴ ἀγάπη γιὰ σᾶς ἔχομε τὴν καλὴ διάθεση νὰ σᾶς μεταδώσομε ὄχι μόνο τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὶς ψυχές μας, γιατί μᾶς γίνετε πολὺ ἀγαπητοί. Νὰ θυμᾶστε λοιπόν, ἀδελφοί, τὸν κόπο μας καὶ τὸν μόχθο· γιατί σᾶς κηρύξαμε τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ ἐργαζόμενοι νύχτα καὶ μέρα γιὰ νὰ μὴ ἐπιβαρύνομε κανένα ἀπὸ σᾶς. Γιατὶ σεῖς εἶστε μάρτυρες καὶ ὁ Θεός, ὅτι μὲ ἀγνότητα, δίκαια καὶ ἄμεμπτα συμπεριφερθήκαμε πρὸς ἐσᾶς τοὺς πιστούς, προτρέποντάς σας, ὅπως γνωρίζετε, τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς ἔτσι ὅπως ὁ πατέρας τὰ παιδιὰ του, καὶ ἐνθαρρύνοντάς σας καὶ ἐξωρκίζοντάς σας νὰ ζεῖτε ἐπάξια τοῦ Θεοῦ πού σᾶς καλεῖ στὴ βασιλεία του καὶ τὴ δόξα του. Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς εὐχαριστοῦμε ἀδιάκοπα τὸν Θεό, γιατί, ἀφοῦ παραλάβετε ἀπὸ μᾶς τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, τὸν δεχθήκατε ὄχι ὡς λόγο ἀνθρώπων, ἀλλὰ, ὅπως πραγματικὰ εἶναι, ὡς λόγο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐκδηλώνεται μὲ ἔργα ἀνάμεσα σὲ σᾶς τοὺς πιστούς. Γιατὶ σεῖς, ἀδελφοί, γίνετε μιμητὲς τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ πού ὑπάρχουν στὴν Ἰουδαία στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιατί πάθατε καὶ σεῖς τὰ ἴδια ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ὁμοεθνεῖς σας, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι καὶ θανάτωσαν τὸν Κύριο».

Δηλαδή, ἐνῶ μπορούσαμε ν' ἀπαιτοῦμε ἀπὸ σᾶς τιμές, ἐπειδὴ μᾶς ἀνατέθηκε τόσο μεγάλο ἀξίωμα, ἀλλ' ὅμως οἱ δάσκαλοι ἔγιναν πιὸ ταπεινοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητές.

«Καὶ καταδίωξαν καὶ τοὺς δικούς τους τοὺς προφήτες καὶ ἐμᾶς, καὶ στὸν Θεὸ δὲν εἶναι ἀρεστοί».

Προβάλλει στὴ μέση τοὺς προφήτες τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, γιὰ νὰ δείξει ὅτι καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔχουν γίνει κακοί, αὐτοὺς τοὺς ὁποῖους ὁμολογοῦν ὅτι εἶναι δικοὶ τους. Καὶ τὸ μέσον ἀποδεικνύει κακούς αὐτοὺς πού βρίσκονται στὰ ἄκρα.

«Καὶ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἐνάντιοι, (στίχ. 16) ἐμποδίζοντας ἐμᾶς νὰ κηρύξομε στοὺς ἐθνικούς γιὰ νὰ σωθοῦν, γιὰ νὰ εἶναι πάντοτε πλήρες τὸ μέτρο τῶν ἁμαρτιῶν τους».

Κωλύουσι γάρ αὐτοὺς σώζεσθαι.

«Ἐφθασεν ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος. (Στίχ. 17-18) Ἑμεῖς δέ, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας, προσώπων, οὐ καρδία, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ. Διὸ ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἄπαξ, καὶ δῖς».

Ἐναντίον τοῦ, ἐπληρώθησαν αὐτῶν αἱ ἁμαρτίαι.

«Καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς».

Ἐπειδὴ αἱ θλίψεις αἱ διὰ τὸ κήρυγμα ἐνεπόδισαν, τούτου χάριν αὐτὰς τὰ θλίψεις ἀνατίθησι τῷ Σατανᾷ. Ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ ἐπεγείρων καὶ παροξύνων κατὰ τῶν Ἀποστόλων τοὺς ἀπίστους.

Στίχ. 19-20. «Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπίς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως; ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ; ὑμεῖς γὰρ ἐστὶ ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ χαρὰ».

Ὁ γὰρ τεταγμένος ἐν διδασκάλοις, τοῦτον ἔχει στέφανον καὶ χαρὰν, τὴν τῶν μαθητῶν προκοπὴν.

Ἐμποδίζουν δηλαδή αὐτοὺς νὰ σωθοῦν.

«Ἐφθασε ἐπάνω τους ἡ ὀργή τοῦ Θεοῦ στὸ ἀποκορύφωμά της. (Στίχ. 17-18) Ἐμεῖς ὅμως, ἀδελφοί, ὅταν μείναμε ὄρφανοὶ ἀπὸ σᾶς προσωρινά, ὡς πρὸς τὴν προσωπικὴ θεά, ὄχι ὡς πρὸς τὴν καρδιά, μὲ περισσότερο πόθο ἐπιθυμούσαμε νὰ δοῦμε τὸ πρόσωπό σας. Γι' αὐτὸ θέλησα νὰ ρθῶ σὲ σᾶς ἐγὼ ὁ Παῦλος καὶ μία καὶ δύο φορές».

Τὸ «εἰς τέλος» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “συμπληρώθηκαν οἱ ἁμαρτίες αὐτῶν”.

«Καὶ μὲ ἐμπόδισε ὁ Σατανᾶς».

Ἐπειδὴ τὸν ἐμπόδισαν οἱ θλίψεις ποὺ προέκυψαν ἕξαιτίας τοῦ κηρύγματος, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὶς θλίψεις αὐτὲς τὶς ἀποδίδει στὸν Σατανᾶ. Γιατὶ ἐκεῖνος ἦταν ποὺ ξεσήκωνε καὶ παρότρυνε τοὺς ἀπίστους ἐναντίον τῶν Ἀποστόλων.

Στίχ. 19-20. «Ποιὸς δηλαδή εἶναι ἡ ἐλπίδα μας ἢ ἡ χαρὰ ἢ τὸ στεφάνι τῆς καύχησής μας μπροστὰ στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ κατὰ τὴν παρουσία αὐτοῦ, ἐὰν ὄχι ἐσεῖς; Γιατὶ ἐσεῖς εἶστε ἡ δόξα μας καὶ χαρὰ μας».

Ἐκεῖνος δηλαδή ποὺ ἔχει λάβει θέση ἀνάμεσα στοὺς δασκάλους αὐτὸ ἔχει στεφάνι καὶ χαρὰ του, τὴν προκοπὴ τῶν μαθητῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Στίχ. 1. «Διὸ μηκέτι στέγοντες, εὐδοκήσαμεν».

Πόθου πολλοῦ τὸ ρῆμα παραστατικόν.

«Καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι, (Στίχ. 2-3) καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν, καὶ διάκονον τοῦ Θεοῦ, καὶ 5 συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς, καὶ παρακαλέσαι περὶ τῆς πίστεως ὑμῶν, τὸ μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις».

Τοῦτο τῆς ταπεινοφροσύνης ἴδιον τοῦ Ἀποστόλου. Οὔτε γὰρ αὐτὸς μᾶλλον κατελιμπάνετο, ἀλλ' οἱ ἀπολιπόντες αὐτόν.

10 «Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε, ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα (Στίχ. 4-13) Καὶ γὰρ ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦμεν, προελέγομεν ὑμῖν, ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι, καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἶδατε. Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ μηκέτι στέγων, ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μήπως ἐπειράσεν ὑμᾶς ὁ πειράζων, καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν. Ἄρτι 15 δὲ ἐλθόντος Τιμοθέου πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν καὶ εὐαγγελισσαμένου ἡμῖν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ ὅτι ἔχετε μνεϊάν ἡμῶν ἀγαθὴν πάντοτε, ἐπιποθοῦντες ἡμᾶς ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς, διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ' ὑμῖν, ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν, διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως, ὅτι νῦν 20 ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ. Τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα τῷ Θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν, ἐπὶ πάσῃ τῇ χαρᾷ ἣ χαίρομεν δι' ὑμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ δεόμενοι, τὸ μὲν ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον καὶ καταρτίσαι ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν. Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς καὶ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Στίχ. 1. «Γι' αὐτό, μὴ μπορώντας ν' ἀντέξομε, ἀποφασίσαμε».

Τὰ λόγια αὐτὰ δείχνουν μεγάλο πόθο.

«Νὰ μένομε μόνοι στὴν Ἀθήνα, (στίχ. 2-3) καὶ στείλαμε τὸν Τιμόθεο, τὸν ἀδελφό μας καὶ διάκονο τοῦ Θεοῦ καὶ συνεργάτη μας στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ σᾶς στηρίξει καὶ νὰ σᾶς ἐνισχύσει στὴν πίστη σας, γιὰ νὰ μὴ κλονίζεται κανένας κατὰ τὶς θλίψεις αὐτές».

Αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς ταπεινοφροσύνης τοῦ Ἀποστόλου. Γιατὶ δὲν ἐγκαταλείπontan μόνος αὐτὸς μᾶλλον, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἔφευγαν κοντὰ ἀπὸ αὐτόν.

«Γιατὶ σεῖς οἱ ἴδιοι γνωρίζετε καλά, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ δικός μας κληρὸς. (Στίχ. 4-13) Γιατὶ καὶ ὅταν ἤμαστε μαζί σας, σᾶς προλέγαμε, ὅτι πρόκειται νὰ ἔχομε θλίψεις, πράγμα ποὺ ἔγινε, καὶ τὸ γνωρίζετε. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγώ, μὴ μπορώντας ν' ἀντέξω, ἔστειλα αὐτόν γιὰ νὰ μάθω τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πίστη σας, μήπως σᾶς πείραξε ὁ πειραστὴς καὶ ἀποβεῖ χαμένος ὁ κόπος μας. Τώρα ὅμως ποὺ ἦρθε ὁ Τιμόθεος ἀπὸ σᾶς καὶ μᾶς ἔφερε τὶς καλὲς εἰδήσεις γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη σας, καὶ ὅτι διατηρεῖτε καλὴ ἀνάμνηση πάντοτε γιὰ μᾶς, ποθώντας ἔντονα νὰ μᾶς δεῖτε, ὅπως καὶ ἐμεῖς ἐσᾶς, ἐξαιτίας αὐτοῦ παρηγορηθήκαμε μὲ τὴν πίστη σας σὲ κάθε θλίψη καὶ ἀνάγκη μας, καθόσον τώρα ζοῦμε, ἐὰν ἐσεῖς παραμένετε σταθεροὶ στὴν πίστη σας πρὸς τὸν Κύριο. Γιατὶ ποιά εὐχαριστία μποροῦμε ν' ἀνταποδώσομε στὸν Θεὸς γιὰ σᾶς γιὰ ὅλη τὴ χαρὰ ποὺ νιώθομε ἐξαιτίας σας μπροστὰ στὸν Θεό, προσευχόμενοι μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις μας νύχτα καὶ μέρα καὶ παρακαλώντας ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά νὰ δοῦμε τὸ πρόσωπό σας καὶ νὰ συμπληρώσομε τὰ ὑπολείμματα τῆς πίστεώς σας, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μας καὶ ὁ

Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατευθύναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς. Ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονάσαι καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντα, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς, εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἀγιωσύνῃ, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν, ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ».

Εἰς τὸ θλίβεσθαι.

Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸ νὰ κατευθύνει τὸν δρόμο μας πρὸς ἐσᾶς, καὶ σὲ σᾶς νὰ δώσει ὁ Κύριος νὰ πλεονάσει καὶ νὰ περισσεύσει ἡ ἀγάπη σας μεταξύ σας καὶ πρὸς ὅλους, ὅπως ἀκριβῶς ἡ δική μας πρὸς ἐσᾶς, ὥστε νὰ στηρίξει τὶς καρδιές σας γιὰ νὰ παραστοῦν ἄμεμπτες σὲ ἀγιότητα μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μας κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζί με ὅλους τοὺς ἁγίους του».

Τὸ «εἰς τοῦτο κείμεθα» τὸ λέγει μετὰ τὴν ἔννοια, γιὰ νὰ ἔχομε θλίψεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Στίχ. 1-5. «Λοιπόν οὖν, ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν, καὶ ἀρέσκειν Θεῷ, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον. Οἴδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ
5 Κυρίου Ἰησοῦ. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας, εἰδέναί ἕκαστον ὑμῶν».

Ἄρχεται ἐντεῦθεν τοῦ συμβουλευτικοῦ. Ἦκουσε γὰρ αὐτῶν τινα πταίσματα, πορνείαν καὶ μοιχείαν, ὧν καὶ ἀποτρέπει
10 Καὶ οὐχ ἀπλῶς φησι, τὸ καὶ τὸ μὴ ποιεῖτε, ἀλλὰ τὰς παραγγελίας αὐτοῦς ἐκ πάλαι εἰληφέναι παρ' αὐτοῦ φησι, διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἃς φυλάττειν παρακελεύεται. Τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα τοῦ Θεοῦ.

«Τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ, (στίχ. 5)
15 μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας».

Ἐντί τοῦ, τὴν σάρκα

«Καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν».

Ἰκανὸν καὶ τοῦτο τοῦ ἀποτρέψαι τῆς πορνείας, τὸ μετὰ τῶν ἐπεγνωκότων τὸν Θεὸν τὸν πορνεύοντα τάττεσθαι.

20 Στίχ. 6. «Τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ».

Ἐπερβαίνειν μὲν τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς. Εὐφήμως δὲ σφόδρα καὶ ἐπικεκαλυμμένως τὴν μοιχείαν ὠνόμασε, τὴν εἰς ἀδελφὸν ἀδικίαν αὐτὴν εἶναι λέγων.

25 «Διότι ἕκδικος ὁ Κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς καὶ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Στίχ. 1-4. «Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα λοιπόν, ἀδελφοί, σᾶς παρακαλοῦμε καὶ σᾶς συμβουλευόμε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὅπως παραλάβετε ἀπὸ μᾶς τὸ πῶς πρέπει νὰ ζεῖτε καὶ νὰ εἶστε ἀρεστοὶ στὸν Θεό, ἔτσι νὰ τὸ ἐφαρμόζετε αὐτὸ κι ἀκόμα τελειότερα. Γιατὶ γνωρίζετε ποιὲς παραγγελίες σᾶς δώσαμε διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμός σας, νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὶς πορνεῖες, νὰ γνωρίζει καθένας σας».

Ἐκτὸ ἐδῶ ἀρχίζει τὶς συμβουλές. Γιατὶ ἄκουσε κάποια πταίσματα ὠρισμένων, ὅπως πορνεία καὶ μοιχεία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ τοὺς ἀποτρέπει. Καὶ δὲν λέγει ἀπλῶς, Μὴ κάμνετε αὐτὸ καὶ αὐτό, ἀλλὰ λέγει ὅτι αὐτοὶ τὶς παραγγελίες τὶς ἔχουν λάβει ἀπὸ παλαιὰ ἀπὸ αὐτὸν διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τὶς ὁποῖες τοὺς προτρέπει νὰ τὶς φυλάγουν. Γιατὶ «αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ».

«Νὰ χρησιμοποιοῦ τὸ σῶμα του μὲ ἁγιασμὸ καὶ τιμὴ, (στίχ. 5) καὶ ὄχι γιὰ διάφορες ἐπιθυμίες».

«Τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “τὸ σῶμα του”.

«Ὅπως κάνουν καὶ οἱ ἐθνικοί, ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸν Θεό».

Εἶναι ἀρκετὸ καὶ αὐτὸ ν' ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πορνεία, τὸ νὰ κατατάσσει ἐκεῖνον ποὺ πορνεύει μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν γνωρίσει τὸν Θεό.

Στίχ. 6. «Τὸ νὰ μὴ ὑπερβαίνει τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐκμεταλλεύεται τὸν ἀδελφὸ του ὡς πρὸ τὸ πρᾶγμα αὐτό».

Νὰ μὴ ὑπερβαίνει τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Πάρα πολὺ εὐφημα καὶ κεκαλυμμένα ὀνόμασε ἔτσι τὴ μοιχεία, λέγοντας ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀδικία πρὸς τὸν ἀδελφόν.

«Γιατὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι δίκαιος τιμωρὸς γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅπως σᾶς εἶπαμε καὶ προηγουμένως καὶ σᾶς διαβεβαίωσαμε.

προείπομεν ὑμῖν καὶ διεμαρτυράμεθα. (Στίχ. 7) Οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσία, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῶ.»

“Ορα πῶς παρὰ πόδας ἔθηκε τὴν ὑπὲρ τούτων δίκην.

Στίχ. 8–12. «Τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν, οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, 5 ἀλλὰ τὸν Θεόν, τὸν καὶ δόντα τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ὑμᾶς. Περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας, οὐ χρεῖαν ἔχετε γράφειν ὑμῖν. Αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε, εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. Καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφούς τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ. Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον 10 καὶ φιλοτιμεῖσθαι, ἡσυχάζειν καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑμῶν, καθὼς ὑμῖν παρηγγείλαμεν, ἵνα περιπατῆτε εὐσχημόνως πρὸς τοὺς ἔξω, καὶ μηδενὸς χρεῖαν ἔχητε».

“Οταν ἀθετήσης, φησὶν, τὸν ἀδελφόν, τὸν λαβόντα διὰ τοῦ 15 βαπτίσματος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τότε οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἀθετεῖς.

Στίχ. 13–15. «Οὐ θέλωμεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κοιμημένων, ἵνα μὴ λυπηθῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. Εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέ- 20 στη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῶ. Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου».

Μεταβαίνει ἐπὶ τὸν περὶ ἀναστάσεως λόγον. “Ορα δὲ πῶς θαυμαστῶς κατεσκεύασε τὸ ὁμολογούμενον, λαβὼν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου εἰς πίστῳσιν τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως. Πάντας 25 γὰρ ἀνθρώπους ἀνέστησε διὰ τῆς ἰδίας σαρκός. Διὸ καὶ «πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν» λέγεται. «Ἐν λόγῳ δὲ Κυρίου», τὸ ρῆμα λέγειν, φησὶν, ἵνα θαρρῶσι περὶ τῶν ἀποφνημαμένων.

(Στίχ. 7) Γιατί ὁ Θεὸς δὲν μᾶς κάλεσε γιὰ ἀκάθαρτη ζωὴ, ἀλλὰ γιὰ ἁγιασμό».

Πρόσεχε πῶς εὐθύς ἀμέσως ἀνέφερε τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀπόφαση τῆς δίκης.

Στίχ. 8-12. «Ὅποιος λοιπὸν τὰ περιφρονεῖ αὐτά, δὲν περιφρονεῖ ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος καὶ ἔδωσε σὲ σᾶς τὸ Πνεῦμα τοῦ ἁγίου. Σχετικὰ τώρα μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς, δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ σᾶς γράψωμε. Γιατὶ σεῖς οἱ ἴδιοι ἔχετε διδαχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Καὶ πράγματι τὸ κάμνετε αὐτὸ πρὸς ὅλους τοὺς ἀδελφούς πού ὑπάρχουν σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία. Σᾶς παρακαλοῦμε, ἀδελφοί, νὰ τὸ κάμνετε αὐτὸ ἀκόμη περισσότερο, καὶ νὰ φροντίζετε νὰ ζεῖτε μὲ ἡσυχία καὶ νὰ κάμνετε αὐτὰ πού σᾶς ἀφοροῦν, νὰ ἐργάζεσθε μὲ τὰ ἴδια σας τὰ χέρια, ἔτσι ὅπως σᾶς παραγγείλαμε, γιὰ νὰ εἶναι ἀξιοπρεπῆς ἡ συμπεριφορὰ σας ἀπέναντι στοὺς μὴ Χριστιανούς καὶ νὰ μὴ ἔχετε ἀνάγκη κανενός».

Ὅταν περιφρονῆσεις, λέγει, τὸν ἀδελφό, πού ἔλαβε μὲ τὸ βάπτισμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἁγίο, τότε δὲν περιφρονεῖς ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὸν Θεό.

Στίχ. 13-15. «Δὲν θέλομε, ἀδελφοί, νὰ ἀγνοεῖτε γιὰ ἐκείνους πού ἔχουν κοιμηθεῖ, γιὰ νὰ μὴ λυπᾶσθε, ὅπως καὶ οἱ λοιποί, πού δὲν ἔχουν ἐλπίδα. Γιατί, ἐὰν πιστεύομε ὅτι ὁ Ἰησοῦς πέθανε καὶ ἀναστήθηκε, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ Θεὸς ἐκείνους πού ἔχουν κοιμηθεῖ θὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴ ζωὴ μαζί μ' αὐτόν. Γιατὶ αὐτὸ σᾶς τὸ λέμε στηριζόμενοι σὲ λόγον τοῦ Κυρίου».

Προχωρεῖ στὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγο. Πρόσεχε πῶς μὲ θαυμαστὸ τρόπο κατασκεύασε αὐτὸ πού εἶναι ὁμολογούμενο, παρουσιάζοντας τὴν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου πρὸς ἐπιβεβαίωση τῆς δικῆς μας ἀνάστασης. Γιατὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀνέστησε μὲ τὴν ἀνάσταση τοῦ δικοῦ του σώματος. Γι' αὐτὸ καὶ λέγεται «πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς»¹. Τὸν λόγο αὐτόν, λέγει, τὸν λέγει βάσει λόγου τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ πιστέψουν ἀδίστακτα στὰ λεγόμενα.

1. Κολ. 1, 18.

«Ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου».

Τοῦτό φησιν, οὐχ ὅτι αὐτὸς ἔμεινε μέχρι τοῦ τῆς ἀναστάσεως καιροῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ ζώντων ἔλεγε, καὶ αὐτὸς δὲ ἔξη-
5 ταῦτα λέγων, τῇ κοινῇ συνηθείᾳ τοῦ λόγου ἐχρήσατο, τῷ «ἡμεῖς οἱ ζῶντες». Ὅτι δὲ τοῦτο λέγει, ἐπάγει, «οἱ περιλειπόμενοι», ἐπεὶ εἰ τοῦτο λέγει, ὅτι ἐμοῦ ζώντος, πῶς ἀλλαχοῦ λέγει, ὅτι πάντες μὲν ἀναστησόμεθα; Εἰ γὰρ ζῶν καταλαμβάνεται, πῶς ἐγείρεται; «Ἡμεῖς οὖν οἱ ζῶντες», φησί, κατὰ τὸν προαποδεδο-
10 μένον λόγον.

«Οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας, (Στίχ. 16) ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπὸ οὐρανοῦ».

Καὶ πῶς οὐ μὴ φθάσῃ, λέγει· «Ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κε-
15 λεύσματι». Ποίῳ; Τῷ τῆς ἀναστάσεως ἀντὶ τοῦ κελεύων ἀνίστασθαι. Ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, ἣν καὶ «σάλπιγγα Θεοῦ» φησι, διὰ τὸ κελεύσματι Θεοῦ γενέσθαι. Τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ παραβολὴ ἐδήλωσε. «Κραυγὴ γὰρ ἐγένετο μεσονυκτίου, Ἐξέλθετε εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου».

20 «Καὶ οἱ νερκοὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον. (Στίχ. 17-18) Ἐπειτα οἱ ζῶντες ἡμεῖς οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἔσόμεθα. Ὡστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις».

«Ὅτι ἡμεῖς οἱ ζωντανοί, πού θὰ παραμείνομε μέχρι τὸν ἔρ-
χομὸ τοῦ Κυρίου».

Αὐτὸ τὸ λέγει, ὅχι ὅτι αὐτὸς ἔμεινε μέχρι τὸν καιρὸ τῆς ἀνα-
στάσεως, ἀλλ' ἐπειδὴ μιλοῦσε γιὰ ζῶντες καὶ ὁ ἴδιος τότε ζοῦσε· τὸ
«ἡμεῖς οἱ ζῶντες» τὸ λέγει χρησιμοποιοῦντας τὴ συνηθισμένη ἔκ-
φραση. Τὸ ὅτι αὐτὸ ἐννοεῖ τὸ δείχνει, προσθέτοντας, «οἱ ὅποιοι θὰ
παραμείνομε»· γιατί, ἐὰν ἐννοεῖ αὐτό, τὸ “ὅσο θὰ ζῶ ἐγώ”, πῶς σὲ
ἄλλη περίπτωση λέγει, ὅτι ὅλοι θ' ἀναστηθοῦμε; Γιατί, ἐὰν παρα-
μένει ζωντανὸς κατὰ τὴν ἀνάσταση, πῶς τότε ἀνασταίνεται; Τὸ
«ἡμεῖς οἱ ζῶντες» λοιπὸν τὸ λέγει σύμφωνα μὲ τὸν λόγο πού ἀναλύ-
σαμε προηγουμένως.

«Δὲν θὰ φθάσομε πρὶν ἀπὸ ἐκείνους πού κοιμήθηκαν, (στίχ.
16) γιατί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, μὲ παράγγελμα, πού θὰ γίνει μὲ φωνὴ
ἀγγέλου καὶ μὲ σάλπιγγα τοῦ Θεοῦ, θὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό».

Καὶ πῶς δὲν θὰ φθάσει κανεὶς πιὸ μπροστὰ τὸ ἐξηγεῖ λέγο-
ντας· «Γιατί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ παράγγελμα». Μὲ ποῖο παράγγελ-
μα; Τὸ παράγγελμα τῆς ἀναστάσεως· ἀντὶ νὰ πεῖ, προστάζοντας ν'
ἀναστηθοῦν. «Μὲ φωνὴ ἀρχαγγέλου», τὴν ὁποία καὶ «σάλπιγγα²
τοῦ Θεοῦ» ὀνομάζει, ἐπειδὴ γίνεται μὲ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ. Καὶ
αὐτὸ τὸ δήλωσε καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ Εὐαγγελίου. Γιατί λέγει· «Ἐ-
κούσθηκε κραυγὴ μεγάλη· Βγεῖτε νὰ προῦπαντήσετε τὸν Νυμ-
φίο»³.

«Καὶ πρῶτοι θ' ἀναστηθοῦν οἱ νεκροὶ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ⁴.
(Στίχ. 17-18) Ἔπειτα ἡμεῖς πού θὰ παραμείνομε ἀκόμη ζωντανοί,
συγχρόνως θ' ἀρπαγοῦμε μαζὶ μ' αὐτοὺς μέσα σὲ νεφέλες γιὰ νὰ
προῦπαντήσομε τὸν Κύριο στὸν ἀέρα, καὶ ἔτσι θὰ εἴμαστε πάντοτε
μαζὶ μὲ τὸν Κύριο. Παρηγορεῖτε λοιπὸν μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὁ ἕνας
τὸν ἄλλο».

2. Αὐτὸ τὸ λέγει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός . «Ἀποστελεῖ τοὺς αὐτοῦ μετὰ
σάλπιγγος μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων
ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν, ἕως ἄκρων αὐτῶν» Ματθ. 24, 31.

3. Ματθ. 25, 6.

4. Δηλαδή πού πέθαναν μὲ πίστη στὸν Χριστό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Στίχ. 1–5. «Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ χρεῖαν ἔχετε ὑμῖν γράφεσθαι. Αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἶδατε, ὅτι ἡ ἡμέρα Κυρίου, ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, οὕτως ἔρχεται. Ὅταν γὰρ λέγωσιν, Εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται
 5 ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὡδὴν τῆ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσιν. Ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, οὐκ ἐστὲ ἐν σκοτει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτῃς καταλάβῃ. Πάντες ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε καὶ υἱοὶ ἡμέρας· οὐκ ἐσμὲν νυκτός, οὐδὲ σκοτόους».

Δείκνυσιν ὡς οὐχ ἀπλῶς ἠῦρισκον οἱ νεκροὶ τὴν ἀνάστα-
 10 σιν, εἰ μὴ διὰ Χριστοῦ. Εἰ μὴ γὰρ ἀπέθανε κατὰ σάρκα ὁ Χριστός, οὐκ ἂν ἐλύετο θάνατος. Ἡ καὶ «νεκρούς ἐν Χριστῶ», τοὺς ἀποθανόντας λέγει διὰ Χριστόν, εὐκαιρῶς διὰ τὸ ἐν θλίψει εἶναι τοὺς ἀκούοντας παραμυθούμενος. Φησὶν οὖν, ὡς οἱ διὰ Χριστόν πάσχοντες καὶ πρῶτοι τῆς ἀναστάσεως τύχωσιν.

15 Στίχ. 6–11. «Ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν. Οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτός καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτός μεθύουσιν. Ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν, ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ περικεφαλαίαν, ἐλπίδα σωτηρίας ὅτι οὐκ ἔθετο ὑμᾶς ὁ
 20 Θεὸς εἰς ὀργήν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα εἴτε γρηγορῶμεν, εἴτε καθεύδωμεν, ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν. Διὸ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.

Στίχ. 1-5. «Ὅσο γιὰ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιροὺς, ἀδελφοί, δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ σᾶς γράψωμε. Γιατὶ σεῖς οἱ ἴδιοι γνωρίζετε πολὺ καλά, ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου θὰ ἔρθῃ ἔτσι ὅπως ἔρχεται ὁ κλέφτης μέσα στὴ νύχτα. Ὅταν δηλαδὴ λέγουν, "Ἐχομε εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε ἔρχεται σ' αὐτοὺς ξαφνικὰ ἢ καταστροφή, ὅπως ὁ κοιλόπονος στὴν ἔγκυο, καὶ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ τὴν ξεφύγουν. Σεῖς ὅμως, ἀδελφοί, δὲν ζεῖτε μέσα στὸ σκοτάδι, γιὰ νὰ σᾶς καταλάβει ἡ ἡμέρα ἐκείνη ξαφνικὰ σὰν κλέφτης. Ὅλοι ἐσεῖς εἶστε παιδιὰ τοῦ φωτὸς καὶ παιδιὰ τῆς ἡμέρας. Δὲν εἶμαστε παιδιὰ τῆς νύχτας, οὔτε τοῦ σκότους».

Δείχνει ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν θὰ μπορούσαν ἔτσι ἀπλὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀνάσταση, παρὰ μόνο διὰ τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ἐὰν δὲν πέθαινε ὡς πρὸς τὸ ἀνθρώπινο σῶμα του ὁ Χριστός, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ καταλυθεῖ ὁ θάνατος. «Νεκροὺς ἐν Χριστῶ» ὀνομάζει ἐκείνους ποὺ πέθαναν γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ, παρηγορώντας τους εὐκαιριακά, ἐπειδὴ οἱ παραλήπτες τῆς ἐπιστολῆς βρίσκονταν σὲ θλίψη. Λέγει λοιπόν, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ ὑποφέρουν γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὶ πρῶτοι θεὶ ἐπιτύχουν τὴν ἀνάσταση.

Στίχ. 6-11. «Ἄρα λοιπὸν ἄς μὴ κοιμώμαστε ὅπως καὶ οἱ λοιποί, ἀλλὰ ἄς βρισκόμαστε σὲ ἐγρήγορη καὶ ἐπαγρύπνηση. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ κοιμοῦνται, κοιμοῦνται τὴ νύχτα, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μεθοῦν, μεθοῦν τὴ νύχτα. Ἐμεῖς ὅμως ποὺ εἶμαστε παιδιὰ τῆς ἡμέρας, ἄς εἶμαστε ἐπάγρυπνοι, καὶ ἄς ντυθοῦμε τὸν θώρακα τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ ὡς περικεφαλαία τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, γιὰτὶ ὁ Θεὸς δὲν μᾶς προόρισε γιὰ ὀργή, ἀλλὰ γιὰ νὰ πετύχομε τὴ σωτηρία διὰ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ πέθανε γιὰ χάρη μας, ὥστε, εἴτε ἐπαγρυπνοῦμε, εἴτε κοιμώμαστε, νὰ ζήσομε μα-

παρακαλεῖτε ἀλλήλους, καὶ οἰκοδομεῖτε εἰς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε».

Εὐκαίρως τὸν περὶ πόνου ἐνάγει λόγον, παραδεικνύς αὐτῶ τὸν περὶ τοῦ μυστηρίου λόγον, καὶ διὰ τί ὁ Χριστοῦ γέγονε θά-
5 νατος.

Στίχ. 12–13. «Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰδέναί τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν Κυρίῳ καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς, καὶ ἡγεῖσθαι ἑαυτοὺς ὑπερεκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. Εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς».

10 Τὰ περὶ διδασκάλων διδάσκει, ποίους εἶναι δεῖ περιπαραινῶν.

Στίχ. 14–18. «Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας. Ὁρᾶτε μὴ τις κακὸν ἀντί-
15 κακοῦ τινι ἀποδῶ, ἀλλὰ πάντοτε ἀγαθὸν διώκετε, καὶ εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας. Πάντοτε χαίρετε· ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε. Τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς.

Ποικίλων ἀρετῶν αὐτοῖς ἐξυφαίνει λόγον.

20 Στίχ. 19–23. «Τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε, προφητείαν μὴ ἐξουθενεῖτε· πάντα δὲ δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε, ἀπὸ παντὸς εἶδους πονηροῦ ἀπέχεσθε. Αὐτὸς δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς».

Ἐναντί τοῦ, Μὴ ἐπέχετε τὸν προφητεύοντα· καὶ τοῦτο δηλοῖ
25 τὸ ἐξῆς.

«Ὁλοτελεῖς καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν».

Εἴ τι λείπει ὑμῖν, προσπληρώσει.

«Τὸ Πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα, ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖν (Στίχ. 24)

30 Πιστὸς ὁ Θεός».

Πνευμά φησι τὸ χάρισμα ὃ ἔλαβεν ἕκαστος διὰ τοῦ βαπτί-
σματος. Τότε γὰρ τῶν βαπτιζομένων ἕκαστος ἐλάμβανε χάρισμα

ζὶ μὲ αὐτόν. Γι' αὐτὸ νὰ παρηγορεῖστε μεταξύ σας καὶ νὰ οἰκοδομεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ὅπως βέβαια καὶ κάνετε».

Πολὺ ἐπίκαιρα προσθέτει τὸ λόγο γιὰ τὸν πόνο, ἀποδεικνύοντας μὲ αὐτὸν τὸν λόγο γιὰ τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ γιατί πραγματοποιήθηκε ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 12-13. «Σᾶς παρακαλοῦμε, ἀδελφοί, νὰ ἀναγνωρίζετε ἐκείνους πὺν κοπιᾶζουν γιὰ σᾶς καὶ τοὺς προῖσταμένους σας στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ ἐκείνους πὺν σᾶς συμβουλεύουν, καὶ νὰ τρέφετε πολὺ μεγάλη ἀγάπη πρὸς αὐτοὺς γιὰ τὸ ἔργο τους. Νὰ ἔχετε εἰρήνη μεταξύ σας».

Διδάσκει τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς δασκάλους, καὶ τοὺς συμβουλεύει ποιοὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀπέναντι σ' αὐτούς.

Στίχ. 14-18. «Σᾶς παρακαλοῦμε, ἀδελφοί, νὰ νουθετεῖτε τοὺς ἄτακτους, νὰ παρηγορεῖτε τοὺς ὀλιγόψυχους, νὰ βοηθᾶτε τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ νὰ δείχνετε μακροθυμία πρὸς ὅλους. Νὰ προσέχετε νὰ μὴ ἀνταποδίδει κανεὶς σὲ κάποιον κακὸ ἀντὶ κακοῦ, ἀλλὰ πάντοτε νὰ ἐπιδιώκετε νὰ κάνετε τὸ καλὸ, καὶ μεταξύ σας, καὶ πρὸς ὅλους. Πάντοτε νὰ ἔχετε χαρὰ, νὰ προσεύχεσθε ἀκατάπαυστα, καὶ γιὰ κάθε τι νὰ εὐχαριστεῖτε τὸν Θεό. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γιὰ σᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Ἐναπτύσσει σ' αὐτοὺς λόγο μὲ ποικιλία ἀρετῶν.

Στίχ. 19-23. «Τὸ Πνεῦμα μὴ τὸ σβήνετε, τὴν προφητεία μὴ τὴν περιφρονεῖτε· ὅλα νὰ τὰ δοκιμάζετε, ἀλλὰ νὰ κρατᾶτε τὸ καλὸ, ἀπέχοντας ἀπὸ κάθε εἶδος κακοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης νὰ σᾶς ἀγιάσει».

Τὸ «προφητεία μὴ ἐξουθενεῖτε» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, «Μὴ φέρεσθε ἐχθρικά καὶ μὴ ἐμποδίζετε ἐκεῖνον πὺν προφητεύει· καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει τὸ παρακάτω λεγόμενον.

«Ὁλόκληρους, καὶ ὀλόκληρο».

Ἐὰν λείπει κάτι ἀπὸ σᾶς, θὰ σᾶς τὸ συμπληρώσει.

«Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα σας νὰ διατηρηθοῦν ἄμεμπτα κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. (Στίχ. 24) Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Θεός».

«Πνεῦμα» ὀνομάζει τὸ χάρισμα πὺν ἔλαβε ὁ καθένας μὲ τὸ βάπτισμα. Γιατὶ τότε ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς βαπτιζόμενους ἐλάμβανε

καὶ ἐποίει σημεῖα. Καὶ ὁ μὲν γλώσσαις ἐλάλει, ὁ δὲ προεφή-
τευεν· ἄλλος ἰᾶτο τοὺς κάμνοντας, ἄλλος δαιμόνια ἐξέβαλλεν,
ἄλλος ἀνίστα τοὺς νεκρούς, ἄλλος ἄλλο τι ἐποίει. Τοῦτο οὖν τὸ
χάρισμα, ὃ καὶ «Πνεῦμά» φησι, μένειν ἐν αὐτοῖς ὀλόκληρον εὐ-
5 χεται, ἵνα κατὰ μηδὲν στερηθῶσι τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος.

«Ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει. (Στίχ. 25-26) Ἀδελφοί,
προσεύχεσθε ὑπὲρ ἡμῶν. Ἀσπάσασθε τοὺς ἀδελφούς πάντας ἐν
φιλήματι ἁγίῳ».

10 Ὁ καλέσας ὑμᾶς, φησὶν, Ἰησοῦς, ποιήσει τὸ ὀλοτελεῖς ὑμᾶς
γενέσθαι καὶ ἀμέμπτους.

Στίχ. 27-28. «Ἐνορκίζω ὑμᾶς τὸν Κύριον, ἀναγνωσθῆναι
τὴν ἐπιστολὴν πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἀδελφοῖς. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν».

15 Ἐπειδὴ ἐλέγχους ἢ Ἐπιστολὴ περιέχει, μήποτε οἱ ἄτακτοι
λαβόντες τὴν Ἐπιστολὴν κρύψωσιν, ἐνορκίζει αὐτοὺς ἀναγνω-
σθῆναι τὴν Ἐπιστολήν.

Ἐπιστολὴ πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'.

Ἐγράφη ἀπὸ Ἀθηνῶν.

Στίχων. ρήγ'.

χάρισμα καὶ ἔκαμνε θαύματα. Καὶ ἄλλος ἀπὸ αὐτοὺς μιλοῦσε γλῶσσες, ἄλλος προφήτευε, ἄλλος θεράπευε τοὺς ἀσθενεῖς, ἄλλος ἔβγαζε δαιμόνια, ἄλλος ἀνέστηνε νεκρούς, καὶ ἄλλος ἔκαμνε κάτι ἄλλο. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ χάρισμα, τὸ ὁποῖο ὀνομάζει «Πνεῦμα», εὐχεται νὰ παραμένει σ' αὐτοὺς ὁλόκληρο, ὥστε νὰ μὴ στερηθοῦν ὡς πρὸς τίποτε τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

«Ποὺ σᾶς καλεῖ, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ τὸ κάνει αὐτό. (Στίχ. 25-26) Ἄδελφοί, νὰ προσεύχεσθε γιὰ μᾶς. Χαιρετῆστε ὅλους τοὺς ἀδελφούς μὲ φίλημα ἅγιο».

Ἐκεῖνος ποὺ σᾶς κάλεσε, λέγει, ὁ Ἰησοῦς, θὰ κάνει νὰ γίνετε ὁλόκληροι ἅγιοι καὶ ἄμεμπτοι.

Στίχ. 27-28. «Σᾶς ἐξορκίζω στὸν Κύριο, νὰ διαβαστεῖ ἡ ἐπιστολὴ σὲ ὅλους τοὺς ἁγίους ἀδελφούς. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ εἶναι μαζί σας. Ἀμήν».

Ἐπειδὴ ἡ Ἐπιστολὴ περιέχει ἐλέγχους, μήπως πάρουν οἱ ἄτακτοι τὴν Ἐπιστολὴ καὶ τὴν κρύψουν, τοὺς ἐξορκίζει στὸν Κύριο νὰ διαβαστεῖ ἡ Ἐπιστολὴ παρουσία ὅλων.

Ἐπιστολὴ πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'.

Γράφτηκε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 193 στίχους.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΗ Β' ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Β' ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Στίχ. 1–5. «*Παῦλος, καὶ Σιλουανός, καὶ Τιμόθεος τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων, ἐν Θεῷ Πατρὶ ἡμῶν καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ· εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, καθὼς ἄξιόν ἐστιν, ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἑνός ἑκάστου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους, ὥστε ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν ὑμῖν καυχᾶσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν καὶ πίστεως, ἐν πᾶσι τοῖς διωγμοῖς ὑμῶν καὶ ταῖς θλίψεσιν αἷς ἀνέχεσθε, ἔνδειγμα κρίσεως τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ ἧς καὶ πάσχετε».*

Καὶ δευτέρας τῷ Ἀποστόλῳ πρὸς Θεσσαλονικέας ἐδέησεν Ἐπιστολῆς, οὐχ ἵνα τι παραινέσῃ τῶν συντελούντων, ἢ πρὸς πίστιν («ὑπεραυξάνει» γάρ, φησὶν, «ἡ πίστις ὑμῶν»), ἢ πρὸς τὸν ἐνάρετον βίον, ὅπου γε καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ Ἐπιστολῇ οὐ χρεῖαν ἔχειν αὐτοὺς διδαχῆς ἔφη, ὄντας θεοδιδάκτους. Τίς οὖν ἡ αἰτία τῆς Ἐπιστολῆς; Ἴνα μὴ θορυβῶνται ἀκούοντες, ὡς ἐνέστη ἡ ἡμέρα τῆς δευτέρας τοῦ Κυρίου παρουσίας. Τοῦτο γάρ τινες τῶν ψευδοδιδασκάλων ἐκήρυττον. Διὸ καὶ ἀναγκαίως γέγονεν αὐτῷ τὰ σημεῖα διηγεῖσθαι τὰ πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οἷον τὰ 15 περὶ τῆς ἀποστασίας, καὶ περὶ τοῦ τέλους τῆς βασιλείας Ρωμαίων, καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀντιχρίστου. Ταῦτα γὰρ πρῶτα δεῖ γενέσθαι, φησὶν, εἶτα οὕτως ἐκείνην ἔλθειν. 20

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗ Β' ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

Στίχ. 1-5. «Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σιλουανὸς καὶ ὁ Τιμόθεος, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Θεσσαλονικέων, στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Πατέρα μας καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πρέπει, ἀδελφοί, νὰ εὐχαριστοῦμε πάντοτε τὸν Θεὸ γιὰ σᾶς, ἔτσι ὅπως τοῦ πρέπει, γιατί αὐξάνει ὅλο καὶ περισσότερο ἢ πίστη σας καὶ πλεονάζει ἢ ἀγάπη τοῦ ὅλων σας τοῦ καθενὸς ἀπὸ σᾶς πρὸς τὸν ἄλλο, ὥστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ καυχόμαστε γιὰ σᾶς πρὸς τὶς Ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν πίστη σας σὲ ὅλους τοὺς διωγμούς σας καὶ τὶς θλίψεις πὺν ὑποφέρετε, πράγμα πὺν εἶναι ἀπόδειξη τῆς κρίσης τοῦ Θεοῦ, ὥστε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ γίνετε ἄξιοι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, γιὰ χάρη τῆς ὁποίας ὑποφέρετε».

Καὶ δεύτερη Ἐπιστολὴ χρειάσθηκε νὰ στείλει ὁ Ἀπόστολος πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, ὄχι γιὰ νὰ τοὺς συμβουλέψει γιὰ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα πὺν συντελοῦν ἢ πρὸς αὐξηση τῆς πίστεως, γιατί λέγει, «αὐξάνει ὅλο καὶ περισσότερο ἢ πίστη σας», ἢ γιὰ ἐνάρετο βίον, τὴ στιγμή πὺν καὶ στὴν προηγούμενη Ἐπιστολὴ εἶπε, ὅτι δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ διδασκαλία, γιατί εἶναι θεοδίδακτοι. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἢ αἰτίας τῆς Ἐπιστολῆς; Γιὰ νὰ μὴ ἀνησυχοῦν ἀκούοντας, ὅτι ἔφθασε ἢ ἡμέρα τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου. Γιατί αὐτὸ κήρυτταν ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς ψευδοδιδασκάλους. Γι' αὐτὸ καὶ χρειάσθηκε αὐτὸς νὰ διηγηθεῖ τὰ σημάδια πὺν θὰ συμβοῦν πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ὅπως τὰ σχετικά μὲ τὴν ἀποστασία, μὲ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τῶν Ρωμαίων, καὶ τὰ σχετικά μὲ τὸν Ἀντίχριστο. Γιατί λέγει, πρέπει πρῶτα νὰ γίνουν αὐτά, καὶ μετὰ θὰ ἔρθει ἐκείνη ἢ ἡμέρα.

“Ορα πόση τῶν Θεσσαλονικέων ἡ προκοπή, ὡς καὶ χαριστήρια ὑπὲρ αὐτῶν ἀναπέμπειν τὸν Ἀπόστολον, οὐχ ὅτι ἀπλῶς πιστεύουσιν, ἀλλ’ ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις αὐτῶν, καὶ ὅτι οὐχ ἀπλῶς ἀγαπῶσιν, ἀλλὰ καὶ πλεονάζουσιν ἐν τῷ πράγματι. Τοῦτο δέ, φησὶν, καύχημα ἡμέτερον, ἡ ὑπομονὴ ὑμῶν, ἡ πίστις, οἱ διωγμοί, αἱ θλίψεις. Τούτων δὲ πάντων ἀνέχεσθε, φησὶν, εἰδότες ὡς τὸ τέλος αὐτῶν κομιεῖσθε, βασιλείαν οὐρανῶν.

Στίχ. 6–7. «Εἴπερ δίκαιον παρὰ Θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις».

10 Ἐναντὶ τοῦ, ἐπείπερ δίκαιον. Καὶ ὅρα πῶς παρεμυθήσατο καὶ ἐπεκούφισε, τὴν ἐκδίκησιν αὐτοῖς ὑποθέμενος· ὅπερ μάλιστα οἱ ἀδίκως πάσχοντες καὶ ἀκούουσιν ἡδέως καὶ ἰδεῖν εὐχονται.

«Ἄνεσιν μεθ’ ἡμῶν ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ 15 ἀπ’ οὐρανοῦ μετ’ ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ, (στίχ. 8-10) ἐν πυρὶ φλογὸς διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι Θεόν, καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· οἵτινες τίσουσιν ὄλεθρον αἰώνιον ἀπὸ προσώπου τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι 20 ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν».

Καὶ ἐξ ἑτέρου μέρους παρεμυθήσατο τὸ κοινωνοῦς αὐτοῦς στῆσαι τῶν Ἀποστόλων. «Λήψεσθε» γάρ, φησὶν, «ἄνεσιν μεθ’ ἡμῶν»· καὶ ἀληθῆ τὴν ἀνταπόδοσιν κατασκευάζων, ἐκεῖνο 25 αὐτοῦς τὸ κριτήριον ἴστησιν, ἐν ᾧ πάντως δικαία ἡ ἀνταπόδοσις, εἴτε κακῶν, εἴτε τῶν ἐναντίων.

«Ὅτι ἐπιστεύθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ’ ὑμᾶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ».

Ἡ ἀλήθεια, φησὶν, αὕτη, ἣν μαρτυροῦμεν νῦν, τῇ πίστει 30 ὑμῶν καὶ ὑπομονῇ, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ πιστευθήσεται.

Πρόσεχε πόση ἦταν ἡ πρόοδος τῶν Θεσσαλονικέων, ὥστε καὶ εὐχαριστίες νὰ ἀναπέμπει ὁ Ἀπόστολος στὸν Θεὸ ὑπὲρ αὐτῶν, ὄχι ἐπειδὴ ἀπλῶς πιστεύουν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλο καὶ περισσότερο αὐξάνει ἡ πίστη τους, καὶ ὅτι ὄχι ἀπλῶς ἀγαποῦν, ἀλλὰ καὶ πλεονάζουν ὡς πρὸς τὸ πρᾶγμα αὐτό. Αὐτό, λέγει, εἶναι καύχημα δικό μας, ἡ ὑπομονή σας, ἡ πίστη σας, οἱ διωγμοί, οἱ θλίψεις. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ὑποφέρετε, λέγει, ἐπειδὴ γνωρίζετε ὅτι στὸ τέλος ὅλων αὐτῶν θ' ἀπολάβετε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Στίχ. 6-7. «Γιατὶ εἶναι δίκαιο ν' ἀνταποδώσει ὁ Θεὸς θλίψη σ' ἐκείνους ποὺ σᾶς θλίβουν, καὶ σὲ σᾶς ποὺ ὑποφέρετε τὶς θλίψεις».

Τὸ «εἶπερ δίκαιον» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “Ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι δίκαιο”. Καὶ πρόσεχε πῶς τοὺς παρηγόρησε καὶ τοὺς ἀνακούφισε, προβάλλοντάς σ' αὐτοὺς τὴν ἐκδίκηση τοῦ Θεοῦ, πρᾶγμα βέβαια ποὺ ἀκούουν μὲ εὐχαρίστηση καὶ εὐχονται νὰ δοῦν ἐκεῖνοι ποὺ ὑποφέρουν ἄδικο.

«Ἀνακούφιση μαζὶ μὲ μᾶς, κατὰ τὴν ἡμέρα ποὺ θ' ἀποκαλυφθεῖ ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μαζὶ μὲ δύναμη ἀγγέλων του, (στίχ. 8-10) μέσα σὲ πύρινη φλόγα, τιμωρώντας ἐκείνους ποὺ δὲν γνώρισαν τὸν Θεό, καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν ὑπακούουν στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ ὅποιοι θὰ τιμωρηθοῦν μὲ αἰώνιο ὄλεθρο ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου καὶ ἀπὸ τὴ δόξα τῆς δυνάμεώς του, ὅταν θὰ ἔρθει νὰ δοξασθεῖ ἀνάμεσα στοὺς ἁγίους του καὶ νὰ θαυμασθεῖ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ποὺ πίστεψαν».

Καὶ μὲ ἄλλο τρόπο τοὺς παρηγόρησε, τοποθετώντας τους μαζὶ μὲ τοὺς Ἀποστόλους. Γιατὶ λέγει, «Θὰ λάβετε ἀνακούφιση μαζὶ μὲ μᾶς». Καὶ παρουσιάζει ἀληθινὴ τὴν ἀνταπόδοση, στήνοντάς μπροστὰ τους τὸ κριτήριον, κατὰ τὸ ὅποιο ἡ ἀνταπόδοση ὅπωςδήποτε εἶναι δίκαια, εἴτε θὰ πρόκειται γιὰ κακά, εἴτε γιὰ τὰ ἀντίθετα αὐτῶν.

«Καὶ θὰ γίνῃ πιστευτὴ ἡ μαρτυρία μας πρὸς ἐσᾶς γιὰ ὅλα αὐτὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη».

Ἡ ἀλήθεια, λέγει, αὐτὴ, ποὺ διαβεβαιώνομε τώρα γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν ὑπομονή σας, θὰ γίνῃ πιστευτὴ τὴν ἡμέρα ἐκείνη.

Στίχ. 11. «Εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ Θεὸς ὑμῶν».

Ἐπειδὴ εἶπε πίστιν εἶναι τὴν περὶ αὐτῶν μαρτυρίαν, καὶ ταῦτα οὕσαν περὶ μεγάλων, «ἐν πίστει» γάρ, φησὶν, «καὶ ὑπομο-
5 νῆ καὶ διωγμοῖς», ἵνα μὴ ἐκ τούτου ὑπτιωθέντες ἀπολέσωσιν ἃ εἰργάσαντο, τούτου χάριν φησὶν, ὅτι «Ἀδιαλείπτως» περὶ τούτου «προσευχόμεθα», ἐναγωνίους αὐτούς ποιῶν. Προσευχόμεθα γάρ, φησὶν, ἵνα ἀξιούς ὑμᾶς τῆς κλήσεως ποιήσῃ. Τοῦτο δέ φησιν, οὐχ ὡς ἀναιρῶν τὸ ἐξ ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα μὴ μέγα φρονῶμεν
10 ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ ταῦτα ἃ ἐργαζόμεθα ἐκ συγγνώμης, συλλήπτορα καλῶμεν Θεόν, ὡς εἰ θαρσῆσωμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἅπας ἡμῶν εὐθύς ἀναλυθῆ ἰόνος.

«Καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης».

Δείκνυσιν οὕτω τελειωθέντας αὐτούς. Τότε γάρ μόνον ἢ
15 τελείωσις, ὅταν ὁ καιρὸς παρέλθῃ τοῦ ἀγῶνος· ἐν ὧσιν δέ τις ἀγωνίζεται, φοβείσθω μὴ πέσῃ· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ εἴρηται· «Μὴ μακάριζε πρὸ τοῦ τέλους».

«Καὶ ἔργον πίστεως ἐν δυνάμει».

Ἴνα ἐνδυναμωθῶσιν, ἔργω δεῖξαι τὴν πίστιν.

20 Στίχ. 12. «Ὅπως ἐνδοξασθῆ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐν ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ ὑπὸ τοῦ Κυρίου· «Λαμπράτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα
25 ὑμῶν καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἐκ τῆς χάριτος ἔχοντας τοῦ Θεοῦ τὸ δύνασθαι τοσοῦτους γενέσθαι ἐν ἔργοις λαμπροῖς. Κἂν γάρ τις ἢ τέλειος, φησὶν, ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ σοῦ λειπόμενος σοφίας, εἰς οὐδὲν λογισθήσεται.

Στίχ. 11. «Πρᾶγμα γὰρ τὸ ὁποῖο προσευχόμεσθε πάντοτε γὰρ σα̅ς, γὰρ νὰ σα̅ς κάνει ἄξιους ὁ Θεός μας τῆς κλήσεώς του».

Ἐπειδὴ εἶπε, ὅτι ἡ μαρτυρία πού δίνει γι' αὐτοὺς εἶναι ἡ πίστη τους, καὶ μάλιστα ὅτι αὐτὴ ἀναφέρεται σὲ μεγάλα πράγματα, γιὰτὶ λέγει, «Μὲ πίστη καὶ ὑπομονὴ καὶ διωγμούς»¹, γὰρ νὰ μὴ συμβεῖ ἕξαιτίας αὐτοῦ νὰ ἀτονίσουν καὶ χάσουν ἐκεῖνα πού ἐπέτυχαν, γὰρ τὸ λόγο αὐτὸ λέγει, ὅτι «προσευχόμεσθε συνεχῶς» γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, βάζοντάς τους σὲ διαρκῆ ἀγωνία. Γιατὶ λέγει, «προσευχόμεσθε, γὰρ νὰ σα̅ς κάνει ἄξιους τῆς κλήσεως». Καὶ αὐτὸ τὸ λέγει, ὅχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἀναιρεῖ αὐτὸ πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς², ἀλλὰ γὰρ νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦμε γὰρ τοὺς ἑαυτούς μας, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὰ ἀκόμα πού κάμνομε μὲ διάθεση καὶ προαίρεση δική μας, νὰ καλοῦμε ὡς βοηθὸ μας τὸν Θεό, γιατί, ἐὰν στηρίξομε τὴν πεποίθησή μας στὸν ἑαυτό μας, ὅλος ὁ κόπος μας ἀμέσως θὰ χαθεῖ.

«Καὶ νὰ ἐκπληρώσει κάθε καλὴ ἐπιθυμία σας».

Δείχνει ὅτι αὐτοὶ δὲν ἔχουν φθάσει ἀκόμα στὴν τελειότητα. Γιατὶ τότε μόνο ἡ τελείωση εἶναι σίγουρη, ὅταν περάσει ὁ καιρὸς τοῦ ἀγῶνα· ὅσο ἀκόμα ὅμως ἀγωνίζεται κάποιος, ἄς φοβᾶται μὴ τυχὸν καὶ πέσει· γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ἔχει λεχθεῖ· «Μὴ μακαρίζεις κανένα πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος του»³.

«Καὶ ἔργο πίστεως μὲ τὴ δύναμή του».

Γιὰ νὰ ἐνδυναμωθοῦν, ἔδειξε ὅτι ἡ πίστη ἐκδηλώνεται μὲ ἔργα.

Στίχ. 12. «Γιὰ νὰ δοξασθεῖ μὲ σα̅ς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ, καὶ σεῖς μὲ αὐτόν, σύμφωνα μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ μας καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Εἶναι αὐτὸ ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο πού ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο· «Ἄς λάμψει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γὰρ νὰ δοῦν τὰ καλὰ ἔργα σας καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας πού βρῖσκεται στοὺς οὐρανοὺς»⁴. Καὶ αὐτὸ δείχνει ὅτι ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ἔχουν τὸ νὰ μποροῦν νὰ γίνουν τέτοιοι μὲ ἔργα λαμπρά. Γιατὶ λέγει, καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος εἶναι τέλειος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν τοῦ λείπει ἡ δική σου σοφία, θὰ θεωρηθεῖ ὡς τίποτε.

1. Β' Θεσσ. 1, 5.

3. Σοφία Σειράχ 11, 28.

2. Δηλαδή τὴν προαίρεσή μας.

4. Ματθ. 5, 16.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Στίχ. 1-4. «Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ' αὐτὸν εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοός, μήτε θροεῖσθαι, μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι' ἐπιστο-
5 λῆς ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ. Μὴ τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον, ὅτι, ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἀποστασία πρῶτον καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς θεὸν
10 καθίσει, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἔστι θεός».

³ Ἦλθεν εἰς τὸ προκείμενον. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ μὴ ὑπάγεσθαι τῇ τῶν ψευδοδιδασκάλων ἀπάτῃ, λεγόντων ἠγγικέναι τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου τὴν δευτέραν. Μὴ τις οὖν ὑμᾶς θορυβεῖτω, μήτε δοκῶν πνεύματι ἀποκαλύψεως λέγειν, μήτε ἐμὲ τοῦτο εἰρη-
15 κέναι προφασιζόμενος. Ἀδύνατον γὰρ τὴν παρουσίαν τὴν δευτέραν ἐλθεῖν μὴ προαποδεδειγμένου τοῦ υἱοῦ τῆς ἀπωλείας· λέγει δὲ τὸν Ἀντίχριστον, ὃν καὶ ἐνεργούμενον παρὰ τοῦ Σατανᾶ φησὶν ἐλεύσεσθαι ἐν πάσῃ πλάνῃ δοκούντων σημείων.

Στίχ. 5-6. «Οὐ μνημονεύετε, ὅτι ἔτι ὢν πρὸς ὑμᾶς, ταῦτα
20 ἔλεγον ὑμῖν, καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ».

Προτέρας αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει διδασκαλίας περὶ αὐτῶν τούτων πεπονημένης. Διὰ γὰρ τὴν πλάνην τὴν ἐκ τούτων καὶ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Στίχ. 1-4. «Σχετικὰ μὲ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ συνάθροισή μας πρὸς συνάντησιν μὲ αὐτόν, σᾶς παρακαλοῦμε, ἀδελφοί, γιὰ νὰ μὴ σαλευθεῖτε γρήγορα ἀπὸ τὶς κρίσεις τοῦ νοῦ, οὔτε νὰ θορυβεῖσθε εἴτε ἀπὸ πνεῦμα εἴτε ἀπὸ λόγο εἴτε ἀπὸ ἐπιστολὴν δῆθεν ἀπὸ μᾶς, σὰν τάχα νὰ ἔφθασε ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ, νὰ μὴ σᾶς ἐξαπατήσῃ κάποιος μὲ κανένα τρόπο, γιὰτὶ αὐτὸ δὲν θὰ συμβεῖ, ἐὰν δὲν ἔρθῃ πρῶτα ἡ ἀποστασία⁵ καὶ φανερωθεῖ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπώλειας, ὁ ἀντικείμενος, πὺν ὑψώνεται πᾶνω ἀπὸ τὸν καθένα πὺν λέγεται θεὸς ἢ λατρεύεται ὡς τέτοιος, ὥστε νὰ καθίσει σὰν θεὸς στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ, παρουσιάζοντας τὸν ἑαυτὸ του ὅτι εἶναι θεός».

Ἦρθε στὸ θέμα του. Καὶ αὐτὸ εἶναι, τὸ νὰ μὴ παρασύρονται ἀπὸ τὴν ἀπάτη τῶν ψευδοδιδασκάλων, πὺν ἔλεγαν ὅτι ἔχει φθάσει ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου. Ἄς μὴ σᾶς θορυβεῖ λοιπὸν κάποιος, οὔτε νομίζοντας ὅτι τὰ λέγει αὐτὰ κατ' ἀποκάλυψιν πνεύματος, οὔτε προφασιζόμενος ὅτι τάχα τὸ ἔχω πεῖ αὐτὸ ἐγώ. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο ἡ δευτέρα παρουσία νὰ ἔρθῃ, χωρὶς νὰ ἔχει ἀποκαλυφθεῖ ὁ υἱὸς τῆς ἀπώλειας· καὶ ἐννοεῖ τὸν Ἀντίχριστο, ὁ ὁποῖος λέγει θὰ ἔρθῃ ἐνεργούμενος ἀπὸ τὸν Σατανᾶ μὲ ὅτιδήποτε παραπλανητικὸ, πὺν θὰ θεωροῦνται αὐτὰ ὡς θαύματα.

Στίχ. 5-6. «Δὲν θυμᾶσθε, ὅτι σᾶς τὰ ἔλεγα αὐτὰ ὅταν ἤμουν τότε μαζί σας, καὶ γνωρίζετε τώρα ποῖο εἶναι ἐκεῖνο πὺν τὸν ἐμποδίζει νὰ φανερωθεῖ στὸν καιρὸ του».

Τοὺς ὑπενθυμίζει προηγούμενη διδασκαλία πὺν ἀναφερόταν σ' αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ θέματα. Γιατὶ ἐξαιτίας τῆς πλάνης ἐκ μέρους

5. Ἀποστασία ὀνομάζει τὸν ἴδιο τὸν Ἀντίχριστο, γιὰτὶ πρόκειται νὰ ὀδηγήσει πολλοὺς στὴν ἀπώλεια καὶ τὴν ἀποστασία ἀπὸ τὸν Χριστό.

αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος πολλάκις ἐδίδαξε, καὶ ὁ Κύριος πολλάκις ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις παρήγγειλεν, «Εἴ τις ὑμῖν εἶπη», λέγων· «Ἴδου ᾧδε ὁ Χριστός, ἴδου ἐκεῖ, μὴ ἐξέλθητε».

Στίχ. 7. «Τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας».

5 «Μυστήριον ἀνομίας» τὰς τῶν αἱρέσεων διδασκαλίας εἶναι φησι, καὶ τὰ ψευδῆ αὐτῶν δόγματα. Ἐκείνου γὰρ προβαδίζουσιν ὁδοποιοῦντες αὐτῶ, καὶ καιρὸν ἀπάτης παρεχόμενοι· ἐξεληλύθεισαν δὲ ἤδη ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν Ἀποστόλων αἱ αἱρέσεις. Τὰ ὅμοια οὖν καὶ Ἰωάννης φησὶν ὁ εὐαγγελιστής, «Καθὼς ἡ-
10 κούσατε, ὅτι Ἀντίχριστος ἔρχεται»· καὶ «νῦν εἰσὶν ἀντίχριστοι πολλοί», περὶ τῶν αἱρετικῶν λέγων.

Στίχ. 8. «Μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται. Καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος».

Τὴν Ρωμαίων βασιλείαν φησί. Ταύτης γὰρ πληρουμένης, ὁ
15 Ἀντίχριστος ἔρχεται.

«Ὅν ὁ Κύριος ἀναλώσει τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ· (στίχ. 9-10) Οὗ ἔστιν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς
20 ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις».

Οὐ μόνον τὴν παρουσίαν τοῦ Ἀντιχρίστου ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν πρώτων καὶ ἀπὸ τῶν ὑστέρων διδάσκων αὐτὸν εἶναι ψευδῆ. Ἡ παρουσία μὲν γὰρ αὐτοῦ κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ, καὶ τὸ τέλος δὲ καὶ ἡ κατάρ-
25 γησις αὐτοῦ καὶ ἡ ἀπώλεια διὰ τῆς παρουσίας γίνεται τοῦ Κυρίου.

«Ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς. (Στίχ. 11-12) Καὶ διὰ τοῦτο πέμψει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτούς ψεύδει, ἵνα κριθῶσι
30 πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες ἐν τῇ ἀδικίᾳ».

αὐτῶν τῶν ψευδοδιδασκάλων καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος πολλές φορές τοὺς δίδαξε, καὶ ὁ Κύριος πολλές φορές στὰ Εὐαγγέλια παρήγγειλε λέγοντας· «Ἐὰν σᾶς πεῖ κάποιος, Νά, ἐδῶ εἶναι ὁ Χριστός, νὰ ἐκεῖ, μὴ βγεῖτε (γιὰ νὰ τὸν δεῖτε)»⁶.

Στίχ. 7. «Γιατὶ τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας ἤδη ἐνεργεῖται».

«Μυστήριον ἀνομίας» λέγει ὅτι εἶναι οἱ διδασκαλίαι τῶν αἰρέσεων καὶ τὰ γεμᾶτα ψεῦδος δόγματα αὐτῶν. Γιατὶ βαδίζουν πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον ἐτοιμάζοντας τὸν δρόμον γι' αὐτόν, καὶ δίνοντας σ' αὐτὸν καιρὸ γιὰ ἀπάτες· ἤδη ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν Ἀποστόλων ἔχουν προβάλλει καὶ ἔχουν ἀρχίσει τὸν ἀγῶνα τοὺς οἱ αἰρέσεις. Τὰ ἴδια λοιπὸν λέγει καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής· «Ὅπως ἀκούσατε, ὅτι ὁ Ἀντίχριστος ἔρχεται· καὶ τώρα ὑπάρχουν πολλοὶ ἀντίχριστοι»⁷, ἐννοώντας τοὺς αἰρετικούς.

«Μέχρι πού νὰ φύγει ἀπὸ τὴ μέση ἐκεῖνος πού τώρα ἐμποδίζει. (Στίχ. 8) Καὶ τότε θὰ φανερωθεῖ ὁ ἀνομος».

Ἐννοεῖ τὴ βασιλεία τῶν Ρωμαίων. Γιατὶ, ὅταν θὰ ὀλοκληρωθεῖ αὐτή, τότε θὰ ἔρθει ὁ Ἀντίχριστος.

«Τὸν ὅποιο ὁ Κύριος θὰ ἐξολοθρεύσει μὲ τὴν πνοὴ τοῦ στόματος του καὶ θὰ τὸν καταργήσῃ μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς παρουσίας του, (στίχ. 9-10) τοῦ ὁποίου ἀνόμου ὁ ἐρχομὸς θὰ γίνῃ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Σατανᾶ, μὲ ὅλη τὴ δύναμή του καὶ μὲ σημεῖα καὶ ψευδῆ τέρατα καὶ μὲ κάθε ἀπάτη καὶ ἀδικία πρὸς τοὺς ἀνθρώπους πού χάνονται».

Ὅχι μόνο δίδαξε τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ἀντιχρίστου, ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατό του, διδάσκοντας ἔτσι καὶ μὲ τὰ πρῶτα καὶ μὲ τὰ ἐπόμενα, ὅτι αὐτὸς εἶναι ψεύτικος. Ὁ ἐρχομὸς αὐτοῦ γίνεται μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Σατανᾶ, ἐνῶ τὸ τέλος καὶ ἡ κατάργησις αὐτοῦ καὶ ἡ ἀπώλεια θὰ γίνῃ μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου.

«Ἐπειδὴ δὲν δέχθησαν ν' ἀγαπήσουν τὴν ἀλήθειαν γιὰ νὰ σωθοῦν. (Στίχ. 11-12) Καὶ γι' αὐτὸ θὰ στείλῃ ὁ Θεὸς σ' αὐτοὺς ἐνέργεια παραπλανητικὴν, γιὰ νὰ πιστέψουν στὸ ψεῦδος, ὥστε νὰ κατακριθοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι πού δὲν πίστεψαν στὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ συγκατατέθηκαν μὲ τὴν ἀδικίαν».

6. Μάρκ. 13, 21. Λουκᾶ 17, 21. 23.

7. Α' Ἰω. 2, 18.

Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς τοῖς Ἰουδαίοις καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με. Ἔτερος ἦξει ἐν τῷ ἰδίῳ ὀνόματι, καὶ κεῖνον λήψεσθε». Τὸ δέ, «ἀποστελεῖ αὐτοῖς ὁ Θεός», συγχωρήσει ἀποσταλῆναι· ὁποῖόν
5 ἐστὶ καὶ τό, «Παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας».

Στίχ. 13-14. «Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ Κυρίου, ὅτι εἴλετο ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν, ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος καὶ
πίστει ἀληθείας, εἰς ὃ ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἡμῶν
10 εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Διεξελθὼν τὰ περὶ τῶν ἀπιστησάντων Ἰουδαίων καὶ διδάξας ὁποῖον αὐτῶν ἔσται τέλος («Ἴνα γὰρ κριθῶσι», φησί), διεξέρχεται καὶ τὰ τῶν πιστευσάντων, ὧν καὶ τὸ προοίμιον εὐχαριστία, καὶ ἐπὶ τῇ εὐχαριστίᾳ λέγει· πρῶτον μὲν, ὅτι ἠγαπήθησαν
15 ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἐξελέξατο αὐτοὺς ὡς περ ἀπαρχὴν εἰς σωτηρίαν, καὶ ὅτι ἠγίασεν, καὶ ὅτι Πνεύματος ἁγίου ἠξίωσεν.

Στίχ. 15. «Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν».

20 Ἄναγκαῖον, φησί, τοὺς περὶ τοσούτων καυχωμένους ἐστάναι βεβαίως.

Στίχ. 16-17. «Οὗτος δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς, καὶ δούς παράκλησιν αἰωνίαν καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι, παρακαλέσαι ὑμῶν
25 τὰς καρδίας, καὶ στηρίξαι ὑμᾶς ἐν παντὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀγαθῷ».

Ὅρα πῶς πάλιν ἐπικουφίζει αὐτῶν τὰς θλίψεις, τὴν παράκλησιν αὐτοῖς ἐλθεῖν εὐχόμενος.

Αὐτὸ πραγματικὰ ἔλεγε καὶ ὁ Χριστὸς στοὺς Ἰουδαίους· «Ἐγὼ ἦρθα στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα μου, καὶ δὲν μὲ δέχεσθε. Θὰ ἔρθει ἄλλος στὸ δικό του ὄνομα, καὶ ἐκεῖνον θὰ τὸν δεχθεῖτε»⁸. Τὸ «θὰ στείλει ὁ Θεὸς σ' αὐτοὺς» ἔχει τὴν ἔννοια, ὅτι θὰ ἐπιτρέψει ν' ἀποσταλεῖ· μὲ τὴν ἴδια ἔννοια λέγεται καὶ τό, «παρέδωσε ὁ Θεὸς αὐτοὺς σὲ πάθη ἀτιμίας»⁹.

Στίχ. 13-14. «Ἐμεῖς ὅμως πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεὸ πάντοτε γιὰ σᾶς, ἀδελφοί μας ἀγαπημένοι ἀπὸ τὸν Κύριο, γιατί ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σᾶς ἐξέλεξε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ σωθεῖτε μὲ τὸν ἁγιασμὸ τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν πίστη στὴν ἀλήθεια, πράγμα στὸ ὁποῖο σᾶς κάλεσε μὲ τὸ εὐαγγέλιό μας, γιὰ ν' ἀποκτήσετε τὴ δόξα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἄφοῦ ἀνέπτυξε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀπιστία τῶν Ἰουδαίων καὶ δίδαξε ποιὸ θὰ εἶναι τὸ τέλος αὐτῶν (γιατί λέγει, «γιὰ νὰ κατακριθοῦν»), ἐκθέτει καὶ τὰ σχετικὰ μὲ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν, ὡς προοίμιο τῶν ὁποίων ἀναφέρει τὴν εὐχαριστία, καὶ γιὰ τὴν εὐχαριστία λέγει· πρῶτα, ἐπειδὴ ἀγαπήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ὅτι ἐξέλεξε αὐτοὺς σὰν ἀπαρχὴ γιὰ σωτηρία, καὶ ὅτι τοὺς ἁγίασε, καὶ ὅτι τοὺς κατέστησε ἄξιους Πνεύματος ἁγίου.

Στίχ. 15. «Ἄρα λοιπόν, ἀδελφοί, παραμένετε σταθεροὶ καὶ κρατεῖτε τίς παραδόσεις ποὺ διδαχθήκατε, εἴτε μὲ λόγῳ εἴτε μὲ ἐπιστολή μας».

Εἶναι ἀνάγκη, λέγει, αὐτοὶ ποὺ μποροῦν νὰ καυχῶνται γιὰ τόσα πολλά, νὰ στέκονται σταθεροὶ στὴν πίστη.

Στίχ. 16-17. «Αὐτὸς ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μας ποὺ μᾶς ἀγάπησε καὶ μᾶς ἔδωσε διὰ τῆς χάριτός του αἰώνια παρηγοριὰ καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴ, ἧς δώσει παρηγοριὰ σὲς καρδιές σας καὶ ἧς σᾶς στηρίξει σὲ κάθε λόγῳ καὶ ἔργῳ καλό».

Πρόσεχε πῶς πάλι ἀνακουφίζει τίς θλίψεις αὐτῶν, εὐχόμενος νὰ δοθεῖ σ' αὐτοὺς παρηγοριὰ.

8. Ἰω. 5, 43.

9. Ρωμ. 1, 26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Στίχ. 1-2. «Τὸ λοιπὸν προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζεται, καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἵνα ρυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων. Οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις».

5 Τὸ ἴσον ἀνταπαιτεῖ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτῶν, εὐχεσθαι προ-
σταττεῖ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ. Αὕτη δὲ ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ προσευχή, τὸ
προκόπτειν δι' αὐτοῦ τὸ κήρυγμα. Οὕτως ἄρα δεῖ με αἰτεῖν τοὺς
ἀγίους ὑπὲρ ὑμῶν εὐχεσθαι, ἵνα ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν προκόπτω-
μεν, ὡς τὰ γε ἄλλα πάντα περιττά, καὶ οὐ πάντως χρήσιμα, κἂν
10 ὑγείαν εἴπῃς, κἂν εἰρήνην, κἂν ὀτιοῦν τῶν ἐκτός.

Στίχ. 3. «Πιστὸς δὲ ἐστὶν ὁ Κύριος, ὃς στηριξεί ὑμᾶς καὶ
φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Τοῦτο ὅπερ ἤτησε αὐτοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ εὐξασθαι, καὶ αὐτὸς
ὑπὲρ αὐτῶν εὐχεται. Ἦτησε δὲ, ἵνα ρυσθῇ ἐκ τῶν ἀτόπων ἀν-
15 θρώπων τῶν ἀντικειμένων τῇ πίστει. Τοῦτο οὖν καὶ αὐτὸς αὐ-
τοῖς ἐπεύχεται, φυλαχθῆναι ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Στίχ. 4. «Πεποίθαμεν δὲ ἐν Κυρίῳ ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι ἂ παραγ-
γέλλομεν ὑμῖν, καὶ ποιεῖτε».

Οὐ χρεῖαν ἔχειν αὐτούς, φησί, τῶν λοιπῶν παραινήσεων
20 Ἦδη γάρ, φησὶν, αὐτὰς ἐπεδείξατε διὰ τῶν ἔργων καὶ οὐκ ἀρ-
κεῖσθε ἐπὶ τοῖς γεγονόσιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα προσθήσετε.

Στίχ. 5. «Ὁ δὲ Κύριος κατευθύναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν
ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Στίχ. 1-2. «Τέλος, νὰ προσεύχεσθε, ἀδελφοί, γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ ἐξαπλώνεται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου καὶ νὰ δοξάζεται, ὅπως καὶ σὲ σᾶς, καὶ γιὰ νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τοὺς διεστραμμένους καὶ πονηροὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἡ πίστις σὲ ὅλους».

Ἄπαιτεῖ τὸ ἴσο καὶ ἀπὸ αὐτοῦς· προσευχόμενος ὑπὲρ αὐτῶν, προστάζει καὶ αὐτοὺς νὰ προσεύχονται καὶ γι' αὐτόν. Καὶ ἡ προσευχὴ αὐτὴ ποὺ ζητεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ εἶναι νὰ προοδεύει δι' αὐτοῦ τὸ κήρυγμα. Ἔτσι πρέπει δηλαδὴ νὰ ἀπαιτῶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους νὰ προσεύχονται γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ προοδεύομε σὰ κατὰ Θεόν, καθόσον ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι περιττά, καὶ ὄχι ὅπωςδὴποτε χρήσιμα, εἴτε ὑγεία ἀναφέρεις, εἴτε εἰρήνη, εἴτε ὅτιδὴποτε ἀπὸ τὰ τῶν μὴ Χριστιανῶν.

Στίχ. 3. «Ὁ Κύριος εἶναι ἀξιόπιστος, ὁ ὁποῖος θὰ σᾶς στηρίξει καὶ θὰ σᾶς φυλάξει ἀπὸ τὸν πονηρό¹⁰».

Αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ζήτησε ἀπὸ αὐτοὺς νὰ προσεύχονται γι' αὐτόν, αὐτὸ καὶ αὐτὸς ζητεῖ μὲ τὴν προσευχὴ του γι' αὐτούς. Καὶ ζήτησε νὰ σωθεῖ ἀπὸ τοὺς διεστραμμένους ἀνθρώπους ποὺ ἀντιτίθενται στὴν πίστις. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρὰ του εὐχεται, νὰ φυλαχθοῦν ἀπὸ τὸν πονηρό.

Στίχ. 4. «Ἔχομε πεποίθησι στὸν Κύριον γιὰ σᾶς, ὅτι, ἐκεῖνα ποὺ σᾶς παραγγέλλομε, θὰ τὰ κάνετε».

Δὲν ἔχουν ἀνάγκη, λέγει, αὐτοὶ ἀπὸ τὶς ὑπόλοιπες συμβουλές. Γιατί, λέγει, ἤδη τὶς ἐπιδείξατε μὲ τὰ ἔργα σας· καὶ δὲν ἀρκεῖσθε σὰ ὅσα ἔχουν γίνεῖ, ἀλλὰ καὶ στὴ συνέχεια θὰ προσθέσετε ἄλλα.

Στίχ. 5. «Καὶ ὁ Κύριος νὰ κατευθύνει τὶς καρδιές σας στὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ στὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ».

10. Πονηρὸς ἀσφαλῶς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Διάβολος· Ματθ. 5, 37. 5, 39. 6, 13. «Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ».

Συνεχῆς ἡ προσευχή, ἐπειδὴ καὶ περὶ μεγάλων γίνεται. Τοῦτο δέ ἐστι, τὸ ἀγαπῆσαι τὸν Θεόν, καὶ ὑπομεῖναι ταῖς ὑπὲρ Χριστοῦ θλίψεσι, καὶ συνάψαι τῇ ἀγάπῃ τὴν ὑπομονήν, μᾶλλον δὲ σφραγίσαι τὴν ἀγάπην τῇ ὑπομονῇ· ὡς, εἰς ἀγαπῶμεν, οὐχ
5 ὑπομένομεν δέ, καὶ ἡ ἀγάπη διαλύεται.

Στίχ. 6-8. «Παραγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στέλλεσθε ὑμᾶς ἀπὸ παντός ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν. Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε πῶς δεῖ μιμεῖσθαι
10 ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν ὑμῖν, οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐλάβομεν παρά τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν».

Καὶ τοῦτο αὐτοῖς παραινεῖ, τὸ παραιτεῖσθαι τοὺς ἀργούς. Οὗτοι γὰρ εἰσιν καὶ φλύαροι καὶ περιέργοι. Καὶ εἰ αὐτὸς τὸ Εὐ-
15 αγγέλιον κηρύττων ἐργάζεται, πόσω μᾶλλον τοὺς ἄλλους ἐργάζεσθαι δεῖ;

Στίχ. 9-12. «Οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τόπον δῶμεν ὑμῖν, εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς. Καὶ γὰρ ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς, τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι, εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι,
20 μηδὲ ἐσθιέτω. Ἀκούομεν γὰρ τινὰς περιπατοῦντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ καὶ περιεργαζομένους. Τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλομεν, καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι».

25 «Ὁ γὰρ Κύριος διέταξεν τοῖς τὸ Εὐαγγέλιον κηρύττουσιν, ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν».

Στίχ. 13. «Ὑμεῖς, δέ, ἀδελφοί, μὴ ἐκκακήσητε καλοποιούντες».

Ἡ περὶ ἐλεημοσύνης αὐτοῖς λεληθότως διαλέγεται, ἣ
30 τοῦτο λέγει· Νουθετοῦντες τοὺς μὴ βουλομένους ἐργάζεσθαι μὴ

Ἡ προσευχή εἶναι συνεχῆς, ἀφοῦ αὐτὴ γίνεται καὶ γιὰ μεγάλα αἰτήματα. Καὶ αὐτὰ εἶναι, τὸ ν' ἀγαπήσουν τὸν Θεό, καὶ νὰ ὑπομείνουν τὶς γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ θλίψεις, καὶ νὰ συνάψῃ τὴν ὑπομονὴ μὲ τὴν ἀγάπη, ἣ καλύπτει τὴν ἀγάπη μὲ τὴν ὑπομονή· γιατί, ἐὰν ἀγαπᾶμε, ἀλλὰ δὲν δείχνομε ὑπομονή, καὶ ἡ ἀγάπη διαλύεται.

Στίχ. 6-8. «Σᾶς παραγγέλλομε, ἀδελφοί, στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ν' ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ κάθε ἀδελφὸ πού εἶναι ἀργὸς καὶ κάμνει ζωὴ ἄτακτη καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση πού ἐλάβατε ἀπὸ ἐμᾶς. Γιατὶ σεῖς οἱ ἴδιοι γνωρίζετε πῶς πρέπει νὰ μᾶς μιμεῖσθε, γιατί δὲν ζήσαμε ἀνάμεσά σας ὡς ἀργοί, οὔτε ἐλάβαμε ἀπὸ κανένα ἄρτο δωρεάν, ἀλλὰ ζοῦμε μὲ κόπο καὶ μόχθο, ἐργαζόμενοι νύχτα καὶ μέρα, γιὰ νὰ μὴ ἐπιβαρύνομε κάποιον ἀπὸ σᾶς».

Καὶ αὐτὴ τὴ συμβουλή τοὺς δίνει, τὸ ν' ἀποφεύγουν τοὺς ἀργούς. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι. Καὶ ἂν αὐτὸς ἐργάζεται ἂν καὶ κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιο, πόσο μᾶλλον πρέπει νὰ ἐργάζονται οἱ ἄλλοι;

Στίχ. 9-12. «Ὁχι βέβαια ὅτι δὲν ἔχομε αὐτὸ τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς δώσομε ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτὸ μας, ὥστε νὰ μᾶς μιμεῖσθε. Γιατὶ καὶ ὅταν ἤμασταν κοντά σας αὐτὴ τὴν παραγγελία σᾶς δίναμε, ὅτι δηλαδή, ἐὰν κάποιος δὲν θέλει νὰ ἐργάζεται, οὔτε νὰ τρώγει. Γιατὶ ἀκοῦμε ὅτι κάποιοι ζοῦν ἀνάμεσά σας ὡς ἀργοί, χωρὶς νὰ κάνουν καμμιά ἐργασία, ἀλλὰ καὶ ἀσχολοῦνται μὲ ἄσχετα πράγματα. Σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους παραγγέλλομε καὶ παρακαλοῦμε διὰ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ ἐργάζονται μὲ ἡσυχία καὶ νὰ τρώγουν τὸ ψωμί τους».

Πράγματι ὁ Κύριος διέταξε ἐκεῖνοι πού κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιο νὰ ζοῦν ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο¹¹.

Στίχ. 13. «Σεῖς ὅμως, ἀδελφοί, νὰ μὴ ἀποθαρρύνεσθε στὸ νὰ κάνετε τὸ καλό».

Ἡ τοὺς ὀμιλεῖ μὲ τρόπο καλυμμένο γιὰ ἐλεημοσύνη, ἣ λέγει τὸ ἐξῆς: Νὰ μὴ ἀποκάμνετε νὰ συμβουλευέτε ἐκείνους πού δὲν θέ-

11. Δηλαδή ἀπὸ τὶς εἰσφορὰς τῶν πιστῶν, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἐπιδίδονται ἀπρόσκοπτοι στὸ ἔργο τους.

ἀποκάμνετε. Τοῦτο γάρ ἐστι καλοποιεῖν, ὅταν πονηρὸν ἔθος ἐκβάλωσιν ταῖς παραινέσεσιν.

Στίχ. 14-16. «Εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτον σημειοῦσθε καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ, 5 ἵνα ἐντραπῆ· καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἠγεῖσθε, ἀλλὰ νοθετεῖτε ὡς ἀδελφόν. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης».

Δοκεῖ μετρία εἶναι ἡ τιμωρία τοῖς μὴ ὑπακούουσιν, ἔστι δὲ τῶν σφόδρα βαρέων. Τοῦ γὰρ ἐν ἐρημίᾳ διάγειν, κἂν μέση τῇ πόλει τυγχάνῃ, τί βαρύτερον; Καὶ ταύτην δὲ οὐ μίσει, ἀλλὰ ἀ- 10 γάπη τῇ πρὸς τὸν τιμωρούμενον ποιεῖ. Διὸ καὶ ἐπήγαγε, «καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἠγεῖσθε».

«Δῶη ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντός, ἐν παντὶ τρόπῳ. Ὁ Κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν. (Στίχ. 17) Ὁ ἀσπασμὸς τῆ ἐμῆ χειρὶ Παύλου».

15 Ἐπειδὴ χωρίζεσθαι τῶν ἀτάκτων παρήνευσε, δείκνυσιν, ὡς οὐχ ἐκὼν τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ τῇ ἀνάγκῃ ἐνδιδούς. Αὐτίκα οὖν εὐχεται ἀργῆσαι τὴν κατ' αὐτῶν τιμωρίαν, τουτέστι τὴν διάστασιν, καὶ τὸν χωρισμὸν διὰ παντός, καὶ ἐπὶ παντὶ τρόπῳ τὴν εἰρήνην αὐτοῖς ἐπευχόμενος. Ἀργήσει δέ, μεταβαλλομένων 20 δηλονότι τῶν ἀργῶν εἰς ἄνδρας σπουδαίους καὶ ἐνεργούς.

«Ὅς ἐστι σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ· οὕτως γράφω. (Στίχ. 18) Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν».

Ἐπειδὴ ἀρχόμενος τῆς ἐπιστολῆς εἶπεν, Μὴ πιστεύετε τοῖς 25 καταγγέλλουσιν νῦν τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, κἂν εἰ λέγοιεν ὡς ἡμεῖς δι' ἐπιστολῆς τοῦτο δηλοῦμεν, τούτου χάριν διδάσκει αὐτοὺς καὶ τὸ σημεῖον τῆς αὐτοῦ ἐπιστολῆς, φοβούμενος μὴ πλάσωνταιί τι, ὡς ἐκ τοῦ Ἀποστόλου πεμφθέν.

Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β'.

Ἐγράφη ἀπὸ Ἀθηνῶν

Στίχων ρς'.

λουν νὰ ἐργάζονται. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει νὰ κάνετε τὸ καλὸ· ὅταν ἐξαλείφουν κακὴ συνήθεια μὲ τὶς συμβουλές.

Στίχ. 14-16. «Ἐὰν ὅμως κάποιος δὲν ὑπακούει σ' αὐτὰ ποὺ σᾶς λέμε μὲ τὴν Ἐπιστολή, αὐτὸν νὰ τὸν ἔχετε ὑπόψη σας καὶ νὰ μὴ τὸν συναναστρέψετε, γιὰ νὰ ντραπεῖ, καὶ νὰ μὴ τὸν θεωρεῖτε ὡς ἐχθρό, ἀλλὰ νὰ τὸν νουθετεῖτε σὰν ἀδελφός. Αὐτὸς ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης».

Φαίνεται ὅτι εἶναι μέτρια ἢ τιμωρία γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν ὑπακούουν, ἀλλ' ὅμως εἶναι πάρα πολὺ βαρειά. Γιατὶ τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς μόνος κι ἔρημος, κι ἂν ἀκόμη ζεῖ μέσα στὴν πόλη, τί ὑπάρχει βαρύτερο; Καὶ αὐτὴ τὴν τιμωρία δὲν τὴν ἐπιβάλλει ἀπὸ μίσος, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν τιμωρούμενο. Γι' αὐτὸ καὶ πρόσθεσε· «καὶ νὰ μὴ τὸν θεωρεῖτε ὡς ἐχθρό».

«Εἶθε νὰ σᾶς δίνει πάντοτε καὶ μὲ κάθε τρόπο εἰρήνη. Ὁ Κύριος νὰ εἶναι μὲ ὅλους σας. (Στίχ. 17) Ὁ χαιρετισμὸς γράφεται μὲ τὸ χέρι ἐμοῦ τοῦ Παύλου».

Ἐπειδὴ τοὺς συμβούλευσε ν' ἀποχωρίζονται ἀπὸ τοὺς ἀργούς, δείχνει, ὅτι δὲν τὸ ἔχει κάνει αὐτὸ θέλοντας, ἀλλὰ ὑποχωρώντας στὴν ἀνάγκη. Εὐθύς ἀμέσως λοιπὸν εὐχεται νὰ μὴ ἐφαρμοσθεῖ ἀμέσως ἢ τιμωρία ἐναντίον αὐτῶν, δηλαδὴ ἢ διάσταση καὶ ὁ χωρισμὸς γιὰ πάντα, καὶ εὐχεται γι' αὐτοὺς εἰρήνη μὲ κάθε τρόπο. Καὶ δὲν θὰ ἐφαρμοσθεῖ, ἐὰν μεταβληθοῦν οἱ ἀργοὶ σὲ ἀνθρώπους σπουδαίους καὶ ἐργαζόμενους.

«Ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο σὲ κάθε ἐπιστολή μου· γιὰτὶ ἔτσι ὑπογράφω. (Στίχ. 18) Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζί μὲ ὅλους σας. Ἀμήν».

Ἐπειδὴ στὴ ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς εἶπε, Μὴ πιστεύετε σ' ἐκείνους ποὺ κηρύττουν ὅτι θὰ γίνει τώρα ἢ δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου, ἔστω κι ἂν σᾶς λέγουν ὅτι τὸ δηλώνομε αὐτὸ ἐμεῖς μὲ ἐπιστολή μας, γι' αὐτὸ τὸ λόγο τοὺς διδάσκει καὶ τὸ διακριτικὸ σημάδι τῆς ἐπιστολῆς του, φοβούμενος μήπως πλάσσουν κάτι, σὰ νὰ ἔχει σταλεῖ ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο.

Ἐπιστολὴ πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β'.

Γράφτηκε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 106 στίχους.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΗΝ Α' ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Α' ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Στίχ. 1-2. «Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ κατ' ἐπιταγήν Θεοῦ Πατρὸς ὑμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, Τιμοθέε γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστει».

Ἐπειδὴ μέγας ἦν ὁ ἀγὼν τῷ μαθητῇ (δέσμιος γὰρ ἦν ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος), τούτου χάριν εὐθύς ἐκ προουμιῶν ἀνίστησιν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, Σωτῆρα τὸν Θεὸν καλῶν· ὅμοιον δὲ ὡς εἰ λέγοι· Οὐ χρὴ ἀκηδιᾶν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἔχοντες Σωτῆρα τὸν Θεόν, καὶ ἐλπίδα τὸν Χριστόν.

Εὐρίσκομεν γὰρ τὸ Πνεῦμα λέγον· «Ἀφορίσατέ μοι Παῦλον καὶ Βαρνάβαν».

«Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν».

Καὶ τοῦτο τῆς θλίψεως παραμυθικόν. Οὐδαμοῦ τὸν ἔλεον ἢ ἐνταῦθα ὠνόμασεν.

15 Στίχ. 3. «Καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ, πορευόμενος εἰς Μακεδονίαν».

Οὐ διδασκάλου φωνῇ κέχρηται, ἀλλ' οἰκέτου σχεδόν, ἵνα διδάξῃ τὸν μαθητὴν ταπεινοφρονεῖν.

Στίχ. 4. «Ἴνα παραγγείλῃς τισί, μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν».

1. Προσθέτει τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστόλου, γιὰ νὰ διδάξῃ τὸν ἀκροατή, ὅτι αὐτὰ που λέγονται δὲν εἶναι ἀνθρώπινα, καθόσον ὁ ἀπόστολος τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ δικό του, ἀλλὰ ὅσα λέγει εἶναι ἐκείνου πού τὸν ἔστειλε.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗΝ Α' ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

Στίχ. 1-2. «Ὁ Παῦλος, ἀπόστολος¹ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατ' ἐντολή τοῦ Θεοῦ τοῦ Σωτήρα μας καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἡ ἐλπίδα μας, Πρὸς τὸν Τιμόθεο, τὸ γνήσιο παιδί μου κατὰ τὴν πίστη».

Ἐπειδὴ ἦταν μεγάλη ἡ ἀγωνία του γιὰ τὸν μαθητὴ (γιατὶ ἦταν φυλακισμένος γιὰ χάρη τοῦ κηρύγματος), γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ εὐθύς ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀνορθώνει τὴν ψυχὴ αὐτοῦ, ὀνομάζοντας τὸν Θεὸ «Σωτήρα». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ ἔλεγε· Δὲν πρέπει νὰ λυπούμαστε κατὰ τὶς θλίψεις, τὴ στιγμὴ πού ἔχομε Σωτήρα τὸν Θεό, καὶ Ἐλπίδα τὸν Χριστό.

Στὴ Γραφὴ βρίσκομαι τὸ Πνεῦμα νὰ λέγει· «Ἐχωρήστε μου τὸν Παῦλο καὶ τὸν Βαρνάβα»².

«Χάρη καὶ ἔλεος καὶ εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα μας καὶ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν Κύριό μας».

Καὶ αὐτὸ εἶναι παρηγορητικὸ τῆς θλίψεως. Πουθενὰ δὲν ἀνέφερε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, παρὰ μόνο ἐδῶ.

Στίχ. 3. «Καθὼς μεταβαίναμε στὴ Μακεδονία σὲ παρακάλεσα νὰ παραμείνεις στὴν Ἔφεσο».

Δὲν χρησιμοποιεῖ λόγια δασκάλου, ἀλλὰ σχεδὸν δούλου, γιὰ νὰ διδάξει τὸν μαθητὴ νὰ εἶναι ταπεινόφρων.

Στίχ. 4. «Γιὰ νὰ παραγγείλεις κάποιους νὰ μὴ διδάσκουν ἄλλες διδασκαλίες».

2. Πράξ. 13, 2.

Οὐ τίθησιν αὐτοὺς ὀνομασί, ἵνα μὴ ἀναισχυντοτέρους ποιήσῃ.

«Μηδὲ προσέχειν μύθοις».

Ταῖς μυθικαῖς τῶν Ἰουδαίων παραδόσεσιν, οἷς καὶ ὁ προ-
5 φήτης ἐνεκάλει λέγων· «Διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων». Ἀφιέντες γὰρ ἐξηγεῖσθαι τὸν νόμον, ἰδίας παραδόσεις ἐπενόουν.

«Καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις».

«Γενεαλογίας», τὰς παρ' Ἑλλήνων θεογονίας λέγει, τὰς σει-
10 ρὰς τῶν θεῶν. Παραινεῖ οὖν τῷ μαθητῇ, καὶ τοὺς μύθοις ἰουδαϊκοῖς κεχρημένους ἀνατρέπειν, καὶ τοὺς ἑλληνικῆς ἀπάτης χρωμένους μὴ ἐπιτρέπειν λαλεῖν, μηδὲ οἴονεῖ σειρὰς εἰσφέρειν θεῶν.

«Αἵτινες ζητήσεις παρέχουσι μᾶλλον, ἢ οἰκοδομίαν Θεοῦ
15 τὴν ἐν πίστει».

Αὗται, φησὶν, αἱ διδασκαλῖαι πρὸς τὸ μηδὲν ὠφελεῖν, καὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ ἀπασχολοῦσι τὸν ἄνθρωπον. «Οἰκονομίαν δὲ Θεοῦ» τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως λέγει μυστήριον.

Στίχ. 5. «Τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστίν, ἀγάπη ἐκ καθα-
20 ρᾶς καρδίας, καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς, καὶ πιστεως ἀνυποκρίτου».

Τουτέστι, κεφάλαιον τῆς παραγγελίας ἐστίν, ὁ περὶ ἀγάπης λόγος. Ὡσπερ δὲ τέλος νόμου Χριστὸν ἡ Γραφή λέγει, τουτέστι συμπλήρωσιν καὶ κεφαλαίωσιν, οὕτω ἐνταῦθα εἴρηκε τὴν λέξιν.
25 Εὖ δὲ τὸ προσθεῖναι «ἐκ καθαρᾶς καρδίας», ἐπειδὴ ἔστι καὶ πονηρῶν ἀγάπη. Οἷοι ἦσαν οἱ ὁμονοοῦντες ἐπὶ τῇ κατὰ Χριστοῦ δυσσεβείᾳ.

Στίχ. 6. «Ὡν τινες ἀστοχήσαντες, ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν».

Δὲν ἀναφέρει αὐτοὺς ὀνομαστικά, γιὰ νὰ μὴ τοὺς κάνει πιὸ ἀδιάντροπους.

«Οὔτε νὰ προσέχουν τοὺς μύθους».

Ἐννοεῖ τὶς μυθικὲς παραδόσεις τῶν Ἰουδαίων, τὶς ὁποῖες καὶ ὁ προφήτης κατέκρινε λέγοντας· «Διδάσκοντας διδασκαλίες, ποὺ εἶναι παραγγέλματα ἀνθρώπων»³. Ἀφήνοντας δηλαδὴ κατὰ μέρος τὴν ἐξήγηση τοῦ νόμου, ἐπινοοῦσαν ἄλλες παραδόσεις.

«Καὶ γενεαλογίες ἀπέραντες»,

«Γενεαλογίες» ὀνομάζει τὶς ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων θεογονίες⁴, τὶς σειρὲς τῶν θεῶν. Συμβουλεύει λοιπὸν τὸν μαθητὴ καὶ τοὺς Ἰουδαϊκοὺς μύθους νὰ ἀνατρέπει, καὶ ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴ ἀπάτη νὰ μὴ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ὀμιλοῦν, οὔτε καὶ νὰ παρουσιάζουν κατὰ κάποιον τρόπο σειρὲς γενεαλογίας τῶν θεῶν.

«Οἱ ὁποῖες δίνουν ἀφορμὴ γιὰ συζητήσεις μᾶλλον, παρὰ συμβάλλουν στὴν πίστη τοῦ μυστηρίου τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ».

Αὐτὲς οἱ διδασκαλίες, λέγει, δὲν παρέχουν καμμιά ὠφέλεια, καὶ ἀποσποῦν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ. «Οἰκονομία τοῦ Θεοῦ» ὀνομάζει τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως.

Στίχ. 5. «Ἡ ἀνακεφαλαίωση τῆς παραγγελίας εἶναι, ἀγάπη ποὺ πηγάζει ἀπὸ καθαρὴ καρδιά, συνείδηση ἀγαθὴ, καὶ πίστη χωρὶς ὑποκρισία».

Δηλαδή, ἡ ἀνακεφαλαίωση τῆς παραγγελίας εἶναι, ὁ λόγος γιὰ τὴν ἀγάπη. Ὅπως ἀκριβῶς ἡ Γραφή λέγει τέλος τοῦ νόμου τὸν Χριστό⁵, δηλαδή συμπλήρωση καὶ ἀνακεφαλαίωση, ἔτσι καὶ ἐδῶ εἶπε τὴ λέξη μ' αὐτὸ τὸ νόημα. Καὶ πολὺ σωστὰ πρόσθεσε «ἀπὸ καθαρὴ καρδιά», ἐπειδὴ ὑπάρχει καὶ ἀγάπη πονηρῶν, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ὁμονοοῦν ὡς πρὸς τὴ δυσσέβεια ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 6. «Ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὠρισμένοι ἐξέκλιναν καὶ ἐκτράπηκαν σὲ ματαιολογίες».

4. Παράδοση γιὰ τὴ γέννηση ἢ τὴν καταγωγὴ τῶν θεῶν.

5. Ρωμ. 10, 4.

Τῆς ἀγάπης λέγει, καὶ τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως, καὶ τῆς ἀνυποκριτοῦ πίστεως.

Στίχ. 7. «Θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες, μήτε ἂ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται».

5 *Ὁ γὰρ ἔρως τῆς φιλαρχίας ἀναγκάζει τὸ τῶν διδασκάλων ἀρπάζειν ἀξίωμα.*

Στίχ. 8–9. «Οἶδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται. Εἰδὼς τοῦτο».

Τό, «νομίμως», ἀντὶ τοῦ, δι' ἔργων αὐτὸν πληροῖ. Καὶ πάλιν 10 τὸ «νομίμως», ὅταν τις αὐτῷ πείθεσθαι λέγει. Πείθεται δὲ αὐτῷ ὁ δεχόμενος τὸν Χριστόν, καθὸ καὶ τὸ περὶ αὐτοῦ ἐδίδασκεν ἡμᾶς μυστήριον, ὥσπερ ἐν σκιαῖς ὑμῖν καταγράφων αὐτό.

«Ὅτι δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται».

Κατὰ μὲν τὸν πρόχειρον λόγον, ὅτι κολάσεώς ἐστιν ἐκτὸς 15 τῷ δικαίῳ. Κατὰ δὲ τὸν πνευματικώτερον, ὅτι ὁ δικαιωθείς διὰ τῆς χάριτος, ἔξω λυπούντων προσταγμάτων ἐστὶ τοῦ νόμου, οὐκέτι χρεῖαν ἔχων γάλακτος, ἅτε λοιπὸν τῇ στερεᾷ χρώμενος τροφῇ.

«Ἄνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς, 20 ἀνοσίοις καὶ θεβήλοις, πατραλοῖαις καὶ μητραλοῖαις, ἀνδροφόνους, (στίχ. 10) πόρνοις, ἀρσενοκοίταις, ἀνδραποδισταῖς, ψεύσταις, ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγαινοῦσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται».

Ταῦτα εἰς Ἰουδαίους αἰνίττεται. Οὐ γὰρ ἦν παρανομίας 25 εἶδος, ὃ μὴ ἔπραττον. Διὸ καὶ σφοδρὸς αὐτοῖς ἐτέθη νόμος κολάζων παραβαίνοντας.

Στίχ. 11–12. «Κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου

6. Ἄρσενοκοίτης· δηλαδή ὁ παιδεραστής .

Ἐννοεῖ ἀπὸ τὴν ἀγάπη, τὴν ἀγαθὴ συνείδηση καὶ τὴν χωρὶς ὑποκρισία πίστη.

Στίχ. 7. «Καὶ θέλουν νὰ εἶναι δάσκαλοι, ἐνῶ δὲν καταλαβαίνουν οὔτε αὐτὰ πὺ λέγουν, οὔτε ποιά εἶναι αὐτὰ πὺ διαβεβαιώνουν».

Ὁ ἔρωτας δηλαδὴ τῆς φιλαρχίας τοὺς ἀναγκάζει νὰ ἀρπάζουν τὸ ἀξίωμα τῶν δασκάλων.

Στίχ. 8-9. «Γνωρίζομε βέβαια ὅτι ὁ νόμος εἶναι καλός, ἐὰν κανεὶς πείθεται σ' αὐτόν. Γιατὶ γνωρίζω τοῦτο».

Τὸ «νομίμως» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, Ἐκετελεῖ αὐτόν μὲ ἔργα. Καὶ ἐπίσης τὸ «νομίμως» τὸ λέγει μὲ τὴν ἔννοια, ὅταν κάποιος πείθεται σ' αὐτόν. Καὶ πείθεται σ' αὐτόν ἐκεῖνος πὺ δέχεται τὸν Χριστό, καθόσον ὁ νόμος μᾶς δίδασκε καὶ τὸ μυστήριον γιὰ τὸν Χριστό, περιγράφοντας αὐτὸ σὰν μὲ σκιές.

«Ὅτι γιὰ τὸν δίκαιον νόμον δὲν ὑπάρχει».

Σύμφωνα μὲ πρόχειρη ἐξέταση αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ δίκαιος εἶναι ἐκτὸς τιμωρίας. Σύμφωνα ὅμως μὲ τὴν πνευματικώτερη ἐρμηνεία, σημαίνει, ὅτι ἐκεῖνος πὺ δικαιώθηκε μὲ τὴ χάρη, βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ προστάγματα τοῦ νόμου πὺ προξενοῦν λύπη, μὴ ἔχοντας πιά τὴν ἀνάγκη τοῦ γάλακτος, ἀφοῦ πλέον χρησιμοποιεῖ τὴ στερεὰ τροφή.

«Ἀλλὰ ὑπάρχει γιὰ τοὺς παράνομους καὶ ἀνυπότακτους, γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, γιὰ τοὺς ἀνόσιους καὶ τοὺς βέβηλους, γιὰ τοὺς πατροκτόνους καὶ τοὺς μητροκτόνους, γιὰ τοὺς ἀνθρωποκτόνους, (στίχ. 10) τοὺς πόρνους, τοὺς ἀρσενοκοῖτες⁶, τοὺς ἀνδραποδιστές⁷, τοὺς ψεῦτες, τοὺς ἐπίορκους, καὶ γιὰ ὅποιονδήποτε ἄλλον πὺ ἀντιτίθεται στὴν ὑγιῆ διδασκαλία».

Αὐτὰ τὰ ὑπαινίσσεται γιὰ τοὺς Ἰουδαίους. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε εἶδος παρανομίας πὺ νὰ μὴ τὸ ἔπρατταν. Γι' αὐτὸ καὶ θεσπίσθηκε γι' αὐτοὺς πολὺ αὐστηρὸς καὶ βαρὺς νόμος, τιμωρώντας ἐκείνους πὺ τὸν παρέβαιναν.

Στίχ. 11-12. «Σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δόξας τοῦ μακά-

7. Ἀνδραποδιστές ἦταν ἐκεῖνοι πὺ πωλοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους ὡς δούλους

Θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθην ἐγώ· καὶ χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν».

«Εὐαγγέλιον δόξης» αὐτὸ καλεῖ, δι' οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ πρὸς τοὺς αἰσχυνομένους ἐπὶ τοῖς διωγμοῖς καὶ ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ 5 Χριστοῦ· ἢ τάχα καὶ περὶ τῶν μελλόντων αἰνίττεται ἀγαθῶν.

«Ὅτι πιστόν με ἠγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν, (στίχ. 13-14) τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν, ἀλλὰ ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ. Ὑπερεπλεόνασε δὲ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν 10 Χριστῷ Ἰησοῦ».

Εἰπὼν, ὅτι «Ἐπιστεύθην τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ», ἐπειδὴ ἔδοξε μέγα φθέγξασθαι, ἵνα μὴ τις δόξη ἐξ ἀπονοίας τοῦτο ποιεῖν, σκόπει πῶς ἐπιδιορθοῦται, ἀνάξιον ἑαυτὸν λέγων διὰ τὴν προτέραν ἄγνοιαν. Ἄμα δὲ καὶ ἐπαίρει τὸν ἔλεον 15 τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, τὸν πρότερον ἑαυτοῦ βίον ἐξηγούμενος.

Στίχ. 15–16. «Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρῶτω 20 ἐνδείξηται Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν».

Οὕτω μεγάλαι εἰσὶν αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνουσαι προσδοκίαν καὶ ἐλπίδα, ὡς πολλαχοῦ καὶ ἀπιστεῖσθαι. Ἄ γὰρ μὴ εἶδετό ποτε μήτε ἐνενόησεν μήτε προσεδόκησεν νοῦς ἀνθρώπινος, ταῦτα ἡμῖν ἐχαρίσατο. Διὸ 25 μέλλων αὐτὰ λέγειν, προλαμβάνει καὶ λέγει· «Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος». Ὡς εἰ λέγοι· Μὴ τις ἀπιστήσῃ οἷς μέλλομεν ἐρεῖν».

8. Ἐλεήθηκα· Δηλαδή ἤμουν βλάσφημος, ὑβριστής καὶ διώκτης του καὶ ἄξιος γιὰ τιμωρία, ὅμως δὲν τιμωρήθηκα, ἀλλὰ δέχθηκα τὴν ὅλη εὐσπλαχνία του.

ριου Θεοῦ, πού ἐμπιστεύθηκε σέ μένα. Καί χρεωστῶ εὐγνωμοσύνη στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν Κύριό μου πού με ἐνδυνάμωσε».

Ὅνομάζει αὐτὸ «Εὐαγγέλιο δόξας» γιὰ κανένα ἄλλο λόγο, παρὰ γιὰ ἐκείνους πού νιώθουν ντροπὴ γιὰ τοὺς διωγμοὺς πού ὑφίστανται καὶ γιὰ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἐνδεχομένως νὰ ὑπαινίσσεται καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ.

«Γιατὶ με θεώρησε ἀξιόπιστο καὶ με ἔθεσε στὴν ὑπηρεσία του, (στίχ. 13-14) ἐμένα τὸν προηγουμένως βλάσφημο καὶ διώκτη καὶ ὑβριστή, ἀλλὰ με εὐσπλαχνίσθηκε⁸, γιατί ἀπὸ ἄγνοια ἐνεργοῦσα ἔτσι μέσα στὴν ἀπιστία, καὶ μοῦ δόθηκε κατὰ πολὺ πρὸ πλούσια ἢ χάρη τοῦ Κυρίου μας μαζί με τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη στὸν Ἰησοῦ Χριστό».

Λέγοντας ὅτι «τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὸ Εὐαγγέλιο τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ», ἐπειδὴ φάνηκε ὅτι εἶπε κάτι τὸ πολὺ μεγάλο, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι τὸ κάνει αὐτὸ ἀπὸ ἀφροσύνη, πρόσεχε πῶς τὸ διορθώνει, ὀνομάζοντας τὸν ἑαυτό του ἀνάξιο ἐξαιτίας τῆς προηγούμενης ἄγνοιάς του. Συγχρόνως ὅμως καὶ ἐξαίρει τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, διηγούμενος τὴν προηγούμενη ζωὴ του.

Στίχ. 15-16. «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ λόγος αὐτὸς καὶ ἄξιος κάθε ἀποδοχῆς, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμον νὰ σώσει ἁμαρτωλοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρῶτος εἶμαι ἐγώ· καὶ γι' αὐτὸ ἐλεήθηκα, γιὰ νὰ δείξει πρῶτα σέ μένα ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὅλη τὴ μακροθυμία του⁹».

Τόσο μεγάλες εἶναι οἱ εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρώπινη προσδοκία καὶ ἐλπίδα, ὥστε σέ πολλές περιπτώσεις καὶ νὰ μὴ γίνονται πιστευτές. Γιατὶ ἐκεῖνα πού δὲν γνώρισε ποτὲ νοῦς ἀνθρώπινος, οὔτε σκέφθηκε οὔτε καὶ περίμενε, αὐτὰ χάρισε σέ μένα. Γι' αὐτό, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ τὰ πεῖ αὐτά, προλαβαίνει καὶ λέγει· «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ λόγος αὐτὸς καὶ ἄξιος κάθε ἀποδοχῆς». Εἶναι σὰ νὰ ἔλεγε· Μὴ ἀπιστήσῃς κάποιος σ' αὐτὰ πού πρόκειται νὰ πῶ.

9. Σὰ νὰ λέγει δηλαδὴ· Δὲν ἤμουν ἄξιος γιὰ συγχώρηση, ἀλλὰ γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων ἀπόλαυσα αὐτὴν πρῶτος ἐγώ, γιὰ νὰ πιστέψουν καὶ οἱ ἄλλοι, ἀφοῦ συγχωρέθηκα ἐγώ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει ἄλλος πρὸ ἁμαρτωλός.

«Πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. (Στίχ. 17-18) Τῶ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρατα, μόνῳ σοφῶ Θεῶ, τιμῇ, δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμό-
5 θεε».

Βουλόμενος πείσαι, φησίν, ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι πάντα αὐτοῖς ἀφήσιν, ἐμὲ ἐδέξατο.

«Κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σέ προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐτοῖς τὴν καλὴν στρατείαν, (στίχ. 19) ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν
10 συνείδησιν».

«Προφητείαν» ἐνταῦθα τὴν χειροτονίαν φησί, δι' ἧς τὸ Πνεῦμα ἔλαβε. Πληθυντικῶς δὲ αὐτὰς ὀνομάζει, οἷονεὶ σημαίνων ἐκείνην μεθ' ἧς ἔλαβεν αὐτόν, καὶ μεθ' ἧς περιέτεμε, καὶ μεθ' ἧς ἐχειροτόνει.

15 «Ἦν τινες ἀπώσάμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν, (στίχ. 20) ὧν ἔστιν Ὑμέναιος καὶ Ἀλέξανδρος, οὓς παρέδωκα τῷ Σατανᾷ».

Ὄταν γὰρ ἡ βίος ἀπεγνωσμένος καὶ δόγμα τίκτεται τοιοῦτον, καὶ ἔστιν ἰδεῖν πολλοὺς ἐπὶ τὸ τοῦ καταπεσεῖν εἰς βυθὸν
20 κακῶν καὶ εἰς Ἑλληνισμὸν ἐκτραπέντας. Ἴνα γὰρ μὴ τῶ φόβῳ τῶν μελλόντων βασανίζωνται, σπουδάσουσι πείσαι τὴν ψυχὴν, ὅτι ψευδῆ πάντα τὰ παρ' ἡμῖν».

«Ἴνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν.

«Γιὰ ν' ἀποτελέσω πρότυπο¹⁰ ἐκείνων ποὺ πρόκειται νὰ πιστέψουν σ' αὐτὸν γιὰ νὰ λάβουν ζωὴ αἰώνια. (Στίχ. 17-18) Στὸν βασιλιὰ τῶν αἰώνων, τὸν ἄφθαρτο, τὸν μόνο σοφὸ Θεό, ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Αὐτὴν τὴν παραγγελία σοῦ ἐμπιστεύομαι, παιδί μου Τιμόθεε».

Θέλοντας, λέγει, ὁ Θεὸς νὰ πείσει τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὅλα τοὺς τὰ συγχωρεῖ, δέχθηκε ἐμένα νὰ σωθῶ.

«Σύμφωνα μὲ τὰ προφητικὰ λόγια ποὺ ὁδήγησαν ἐσένα στὴ διακονία αὐτή, γιὰ νὰ διεξάγεις τὸν καλὸ αὐτὸν ἀγῶνα σύμφωνα μ' αὐτά, (στίχ. 19) ἔχοντας πίστη καὶ ἀγαθὴ συνείδηση».

«Προφητεία» ἐδῶ ὀνομάζει τὴ χειροτονία του, διὰ τῆς ὁποίας ἔλεβε τὸ Πνεῦμα. Χρησιμοποιεῖ πληθυντικὸ ἀριθμὸ γι' αὐτὴν, δηλώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἐκείνη μὲ τὴν ὁποία ἔλαβε αὐτόν, καὶ ἐκείνη μὲ τὴν ὁποία τοῦ ἔκανε τὴν περιτομή, καὶ ἐκείνη μὲ τὴν ὁποία τὸν χειροτόνησε.

«Τὴν ὁποία ὠρισμένοι ἀπέρριψαν, καὶ γι' αὐτὸ ναυάγησαν ὡς πρὸς τὴν πίστη, (στίχ. 20) μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Ὑμέναιος καὶ Ἀλέξανδρος, τοὺς ὁποίους παρέδωσα στὸν Σατανᾶ».

“Ὅταν δηλαδὴ λείπει ἀπὸ τὴ ζωὴ ἡ ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεό, τότε καὶ διδασκαλία γεννιέται τέτοια, καὶ μπορούμε νὰ δοῦμε πολλοὺς ποὺ ἔχουν πέσει στὸν βυθὸ τῶν κακῶν καὶ ἔχουν ἐκτραπεῖ στὴν εἰδωλολατρία. Γιὰ νὰ μὴ βασανίζονται λοιπὸν ἀπὸ τὸ φόβο τῶν μελλοντικῶν, ἃς φροντίσουν νὰ πείσουν τὴν ψυχὴ, ὅτι εἶναι ψευδῆ ὅλα τὰ δικά μας.

«Γιὰ νὰ διδαχθοῦν νὰ μὴ βλασφημοῦν».

10. Δηλαδή γιὰ νὰ ἀποτελεῖ ὁ τρόπος τῆς σωτηρίας του παρηγοριὰ γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ προτροπὴ στὸ νὰ μετανοήσουν κι αὐτοὶ γιὰ νὰ σωθοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Στίχ. 1. «Παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων».

Οὐχ ἵνα παιδεύσῃ αὐτούς, φησὶν, ἀλλ' ἵνα παιδευθῶσιν. Οὐ γὰρ ἐκεῖνος τοῦτο ἐργάζεται, ἀλλ' ἐκ τῆς κολάσεως τοῦτο συμ-
5 θαίνει.

Στίχ. 2-6. «Ἐπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, ἵνα ἡρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. Τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ
10 εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. Εἷς γὰρ Θεός, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ δὸς ἑαυ-
τόν».

Ἐπειδὴ τότε μάλιστα ἐδιώκοντο, φησὶν εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐ-
τῶν, ἵνα διδάσκη μὴ μισεῖν αὐτούς. Τοῦτο λέγων, ὁ προσέταξεν
15 ὁ Κύριος λέγων, «Προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς». Διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «Τοῦτο καλὸν καὶ ἀπόδεκτον».

«Ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων τὸ μαρτύριον»

Ἐμελλεν, φησί, τιμωρεῖσθαι αὐτούς ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημά-
των, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνων τὸν ἑαυτοῦ ἔδωκεν Υἱόν.

20 «Καιροῖς ἰδίους, (στίχ. 7-8) εἰς ὃ ἐτέθη ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπό-
στολος, ἀλήθειαν λέγω, οὐ ψεύδομαι, διδάσκαλος ἐθνῶν, ἐν πί-
στει καὶ ἀληθείᾳ. Βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Στίχ. 1. «Παρακαλῶ λοιπόν, πρῶτα ἀπὸ ὅλα νὰ κάνετε δεήσεις, προσευχές, παρακλήσεις, καὶ εὐχαριστίες γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους».

Ἦ Οχι, λέγει, γιὰ νὰ διδάξει αὐτοὺς νὰ μὴ βλασφημοῦν, ἀλλὰ «γιὰ νὰ διδαχθοῦν». Γιατὶ δὲν τὸ κάμνει αὐτὸ ἐκεῖνος, ἀλλὰ αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ τὴν τιμωρία.

Στίχ. 2-6. «Γιὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ κατέχουν ὑψηλὰ ἀξιώματα, γιὰ νὰ ζοῦμε ἤρεμη καὶ ἤσυχη ζωὴ μὲ κάθε εὐσέβεια καὶ σεμνότητα. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι καλὸ καὶ ἀποδεκτὸ ἀπὸ τὸν Σωτῆρα μας Θεό, ὁ ὁποῖος θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ ἓνας εἶναι ὁ Θεός, ἓνας καὶ ὁ μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὸν ἑαυτό του».

Ἐπειδὴ βέβαια τότε διώκονταν, λέγει νὰ εὐχονται γι' αὐτούς, γιὰ νὰ τοὺς διδάσκει αὐτὸ νὰ μὴ μισοῦν αὐτούς. Αὐτὸ τὸ λέγει σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ πρόσταξε ὁ Κύριος λέγοντας, «Νὰ προσεύχεσθε γιὰ ἐκείνους ποὺ σᾶς διώκουν»¹¹. Γι' αὐτὸ καὶ πρόσθεσε· «Αὐτὸ εἶναι καλὸ καὶ ἀποδεκτὸ ἀπὸ τὸν Θεό».

«Ἀντίλυτρο γιὰ ὅλους, ἡ μαρτυρία».

Ἐπρόκειτο, λέγει, νὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους, ἀλλὰ ἀντὶ γιὰ ἐκείνους ἔδωσε τὸν Υἱό του.

«Ποῦ πραγματοποιήθηκε στὸν κατάλληλο καιρὸ, (στίχ. 7-8 ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο ὀρίσθηκα ἐγὼ κήρυκας καὶ ἀπόστολος (ἀλήθεια σᾶς τὸ λέγω, δὲν λέγω ψέματα), διδάσκαλος τῶν ἐθνικῶν, γιὰ νὰ ὀδηγηθοῦν στὴν πίστη καὶ τὴν ἀλήθεια. Θέλω λοιπὸν νὰ προσεύχονται οἱ ἄνδρες».

11. Ματθ. 22, 14.

Τουτέστι, προσηκόντως.

«Ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὀσίους χεῖρας, χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ».

Δείκνυσιν, ὡς διὰ τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ ἅπας τῆς οἰκουμένης τόπος γέγονεν Ἱερουσαλήμ. «Ὅσίους δὲ χεῖρας» λέγει, διδάσκων αὐτοὺς πάσης, ὡς εἶπεῖν, καθαρεύειν ἁμαρτίας. Τὸ δέ, «χωρὶς ὀργῆς», τουτέστιν ἀμνησικατόντων ὄντων. Τὸ δέ, «διαλογισμῶν», τὸ ἀμφίβολον ἀναιροῦντός ἐστι καὶ τὸ διστάζοντος, εἰ ἄρα λάβοιεν ἃ αἰτοῦσι παρὰ Θεοῦ.

10 *Στίχ. 9–10. «Ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ ἐν χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, ἀλλ' ὁ πρέπει γυναιξίν, ἐπαγγελομέναις θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν».*

15 *Τουτέστι, πανταχόθεν περιστέλλεσθαι καλῶς, ὅπερ ἐστὶ πολλοῦ φόβου σημαντικόν.*

Στίχ. 11–13. «Γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω, ἐν πάσῃ ὑποταγῇ. γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἄνδρός, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Εὐα».

20 *Βουλόμενος αὐτῶν περικόψαι τὴν ἀφορμὴν τῆς λαλιᾶς, οὐδὲ διδάσκειν αὐτάς ἐπιτρέπει. Καὶ τοῦτο γὰρ κοσμιότης ἐστὶ, περὶ ἧς καὶ διελέγετο, μηδὲ λαλεῖν ὅλως. Ὡς ἄμα δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τίθησιν, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐδίδαξε, καὶ τὸν ἄνδρα κατέστρεψεν, καὶ τῇ παρακοῇ ὑπεύθυνον ἐποίησεν.*

25 *Στίχ. 14–15. «Καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε. Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, εἰ μὴ μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης».*

Πρὸς σύγκρισιν τῆς γυναικός, φησὶν αὐτὸν μὴ ἠπατηθῆναι. 30 πάλιν δὲ οὐ περὶ Ἀδὰμ εἴρηται, «Εἶδε τὸ ξύλον ὅτι καὶ καλὸν εἰς βρωσίν», ἀλλὰ περὶ τῆς γυναικός. «Καὶ ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς», ὥστε οὗτος οὐκ ἐπιθυμία ἐνδοῦς παρέδθη, ἀλλὰ τῇ γυναικὶ πεισθεῖς.

«Καιροῖς ἰδίοις», δηλαδή στὸν κατάλληλο καιρό.

«Σὲ κάθε τόπο, ὑψώνοντας πρὸς τὸν Θεὸ χέρια ἅγια, χωρὶς ὀργή καὶ ἀμφιβολία».

Δείχνει, ὅτι μὲ τὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ ὅλος ὁ τόπος τῆς οἰκουμένης ἔγινε Ἱερουσαλήμ. «Ἐἴς ἅγια χέρια» λέγει, διδάσκοντας αὐτοὺς νὰ εἶναι ἀπὸ κάθε, ὅπως θὰ λέγαμε, ἁμαρτία καθαροί. Τὸ «χωρὶς ὀργή» τὸ λέγει μὲ τὴν ἔννοια, Χωρὶς νὰ μνησικακοῦν. Ἐνῶ τὸ «χωρὶς διαλογισμὸ» τὸ λέγει πρὸς ἀναίρεση τῆς ἀμφιβολίας καὶ τοῦ δισταγμοῦ, ἐὰν ἄραγε θὰ λάβουν ἐκεῖνα ποὺ ζητοῦν ἀπὸ τὸν Θεό.

Στίχ. 9-10. «Ἐπίσης καὶ οἱ γυναῖκες νὰ στολίζουν τὸν ἑαυτό τους μὲ κόσμιο στολισμὸ, μὲ αἰδῶ καὶ σωφροσύνη, ὄχι μὲ πλέξιμο τῶν μαλλιῶν, ἢ μὲ χρυσὰ κοσμήματα, ἢ μαργαριτάρια, ἢ μὲ ἐνδύματα πολυτελῆ, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει σὺς γυναῖκες ποὺ ὁμολογοῦν θεοσέβεια, δηλαδή μὲ ἔργα καλά».

Δηλαδή ὡς πρὸς ὅλα νὰ εἶναι ἡ περιβολή τους καλή, πράγμα ποὺ δηλώνει πολὺ φόβο.

Στίχ. 11-13. «Ἡ γυναῖκα νὰ διδάσκεται μὲ ἡσυχία, μὲ κάθε ὑποταγή. Στὴ γυναῖκα δὲν ἐπιτρέπω νὰ διδάσκει, οὔτε νὰ ἐξουσιάζει τὸν ἄνδρα της, ἀλλὰ νὰ ζεῖ ἡσυχῇ. Γιατὶ ὁ Ἀδάμ πρῶτος πλάσθηκε, καὶ ἔπειτα ἡ Εὐα».

Θέλοντας νὰ περικόψει ἀπὸ αὐτὲς τὴν ἀφορμὴ τῆς λαλιᾶς, δὲν τίς ἐπιτρέπει οὔτε νὰ διδάσκουν. Γιατὶ καὶ αὐτὸ εἶναι κοσμότητα, γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦσε παραπάνω, τὸ νὰ μὴ μιλοῦν καθόλου. Συγχρόνως ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτία, ἀπειδὴ μία φορὰ δίδαξε, καὶ κατέστρεψε τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν ἔκανε ὑπεύθυνο γιὰ τὴν παρακοή.

Στίχ. 14-15. «Καὶ ὁ Ἀδάμ βέβαια δὲν ἀπατήθηκε, ἐνῶ ἡ γυναῖκα ἀπατήθηκε καὶ ἔγινε παραβάτης. Θὰ σωθεῖ ὅμως μὲ τὴν τεκνοποίηση, ἐὰν παραμείνουν οἱ γυναῖκες σταθερὲς στὴν πίστη, τὴν ἀγάπη, τὸν ἁγιασμὸ καὶ τὴ σωφροσύνη».

Πρὸς σύγκριση μὲ τὴ γυναῖκα λέγει ὅτι δὲν ἀπατήθηκε. Ἐπίσης δὲν ἔχει λεχθεῖ γιὰ τὸν Ἀδάμ, «Εἶδε τὸν καρπὸ τοῦ δένδρου, ὅτι ἦταν καλὸς γιὰ νὰ φαγωθεῖ», ἀλλὰ γιὰ τὴ γυναῖκα. «Καὶ ἔφαγε, καὶ ἔδωσε καὶ στὸν ἄνδρα της»¹². ἄρα αὐτὸς δὲν παρέδθηκε τὴν ἐντολή ὑποκύπτοντας στὴν ἐπιθυμία, ἀλλὰ πεισθεῖς στὴ γυναῖκα.

12. Γεν. 3, 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Στίχ. 1. «Πιστός ὁ λόγος».

Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Μὴ κατηφεῖς γένησθε, ὅτι τὸ γένος ὑμῶν διαβέβληται. Ἐδωκεν ὑμῖν ὁ Θεὸς καὶ ἑτέραν ἀφορμὴν σωτηρίας, τὴν παιδοτροφίαν, ὥστε μὴ μόνον δι' ἑαυτῶν, ἀλλὰ 5 καὶ δι' ἑτέρων σώζεσθαι. Σώζονται γάρ, ὅτι ἀθλητὰς ἔθρεψαν τῷ Θεῷ. Καὶ ὅτι τοῦτο σώζει, ἐπήγαγε, «Πιστός ὁ λόγος», μονο-
νουχὶ λέγων· Μηδεὶς ἀπιστεῖτω, φησί· διὰ τῆς τεκνογονίας σώ-
ζονται· οὐ γάρ ἐστι τοῦτο μικρόν, τὸ τὰ δοθέντα παιδιά παρ' αὐτοῦ, ταῦτα αὐτῷ ἀναθεῖναι.

10 «Εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ (Στίχ. 2) Δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον».

Οὐκ ἐγκαλῶ, φησί· προστασίας γὰρ ἔργον ἐστί, εἴ τις ταύ-
την ἔχοι τὴν ἐπιθυμίαν, ὥστε μὴ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἀπ' αὐτῆς τι-
μῆς ἐφίεσθαι μόνον. Ἀλλὰ καὶ τῆς προστασίας οὐκ ἐγκαλῶ·
15 ἐπεὶ καὶ Μωυσῆς ἐξ ἀρχῆς τοῦτον ἔσχε τὸν ζῆλον, τοῦ ἐπισκο-
πεῖν τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ.

«Ἀνεπίληπτον εἶναι».

Διὰ μιᾶς λέξεως πᾶσαν αὐτὸν ἀρετὴν ἔχειν προσέταξε.

«Μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφαλέου, σώφρονα, κόσμιον, φι-
20 λόξενον, διδακτικόν, (στίχ. 3-5) μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ
αἰσχροκερδῆ, ἀλλ' ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον, τοῦ ἰδίου
οἴκου καλῶς προϊστάμενον».

Ἵνα μὴ τοῦτο ἐμπόδιον γένηται τοῖς ἤδη ἐσχηκόσι γαμε-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Στίχ. 1-3. «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ λόγος».

Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ ἔλεγε· Μὴ γίνεσθε σκυθρωπὲς γιὰ τὸ ὅτι τὸ φύλο σας ἔχει κατηγορηθεῖ. Σᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ ἄλλη ἀφορμὴ σωτηρίας, τὴ διατροφή παιδιῶν, ὥστε νὰ σώζεσθε ὄχι μόνο μὲ τὸν ἑαυτό σας, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλους. Πραγματικὰ ζῶζονται ἐπειδὴ ἀνέθρεψαν ἀθλητὲς γιὰ τὸν Θεό. Καὶ γιὰ νὰ δείξει ὅτι αὐτὸ σώζει, πρόσθεσε· «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ λόγος», λέγοντας κατὰ κάποιον τρόπο· Κανένας, λέγει, νὰ μὴ ἀπιστεῖ· οἱ γυναῖκες σώζονται μὲ τὴν τεκνοποίηση· γιὰτὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μικρὸ, τὰ παιδιὰ ποὺ δόθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, αὐτὰ νὰ τὰ προσφέρει κανεὶς σ' αὐτόν.

«Ἐὰν ἐπιθυμεῖ κάποιος ἐπισκοπή, ἐπιθυμεῖ καλὸ πρᾶγμα. (Στίχ. 2) Πρέπει λοιπὸν ὁ ἐπίσκοπος».

Δὲν τὸν κατηγορῶ, λέγει· γιὰτὶ εἶναι ἔργο προστασίας, ἔὰν κάποιος ἔχει αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία, ὥστε νὰ μὴ ἐπιθυμεῖ μόνο τὴν ἐξουσία καὶ τὴν ἀπὸ αὐτὴν τιμὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν προστασία. Δὲν τὸν κατηγορῶ, ἐπειδὴ καὶ ὁ Μωυσῆς εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὐτόν τὸν ζῆλο, τὸ νὰ ἐπιστατεῖ τοὺς ἀδελφούς του¹³.

«Νὰ εἶναι ἀνεπίληπτος (ἄμεμπτος)».

Μὲ μὰ λέξη πρόσταξε νὰ ἔχει αὐτὸς ὅλη τὴν ἀρετή.

«Σύζυγος μιᾶς γυναίκας, νηφάλιος, σώφρων, κόσμιος, φιλόξενος, διδακτικός, (στίχ. 3-5) ὄχι μέθυσος, ὄχι βάνουσος, ὄχι αἰσχροκερδής, ἀλλὰ ἐπεικῆς, εἰρηνικός, ἀφιλάργυρος, καλὸς προϊστάμενος τοῦ δικοῦ του σπιτιοῦ».

Γιὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτὸ ἐμπόδιο σὲ ἐκείνους ποὺ ἤδη εἶχαν συζύγους, ἢ πρὸς διάκριση ἀπὸ τοὺς δδασκάλους τῶν Ἰουδαίων, οἱ

13. Ἐξόδ. 2, 11έ.

τάς, ἧ καὶ πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν παρὰ Ἰουδαίους διδασκάλων, οἷς ἔξῃν καὶ δύο ἔχειν, ὅπερ καὶ ἀρμόζει μᾶλλον.

«Τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος. Εἰ δέ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδε, πῶς Ἐκκλησίας Θεοῦ
5 ἐπιμελήσεται;».

Δεῖ γὰρ αὐτὸν οἴκοθεν παρασχέσθαι τὰ παραδείγματα, ὡς καλῶς δυνήσεται τὰ κατὰ Θεὸν τέκνα διοικεῖν.

Στίχ. 6. «Μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθείς».

Τὸν νεωστὶ κατηχημένον λέγει, οὐ τὸν νεώτερον τῇ ἡλικίᾳ.

10 «Εἰς κριμα ἐμπέση τοῦ διαδόλου».

Τουτέστιν εἰς τὴν καταδίκην, ἣν ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς ἀπονοίας ὑπέμεινε.

Στίχ. 7–9. «Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξω, ἵνα μὴ εἰς ὄνειδισμόν ἐμπέση καὶ παγίδα τοῦ διαδόλου.

15 Διακόνους ὡσαύτως σεμνοὺς, μὴ διλόγους, μὴ οἴνω πολλῷ προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς, ἔχοντας τὸ μυστήριον πίστεως».

Οὕτως ὀφείλει, φησί, θαυμαστός εἶναι καὶ δίκαιος, ὡς καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῷ μαρτυρεῖν. Ὁμοιον δὲ τῷ, «Λαμψάτω τὸ
20 φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων».

«Ἐν καθαρᾷ συνειδήσει. (Στίχ. 10-15) Καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαξέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακονεῖτωσαν, ἀνέγκλητοι ὄντες. Γυναῖκας ὡσαύτως σεμνάς, μὴ διλόγους, νηφαλέους, πιστάς ἐν πᾶσιν. Διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς
25 προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων. Οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες, βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται, καὶ πολλὴν παρησῖαν ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ταῦτά σοι γράφω, ἐλπίζων ἐλθεῖν πρὸς σὲ τάχιον. Ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῆς, πῶς δεῖ ἐν

ὅποιοι μποροῦσαν καὶ δύο γυναῖκες νὰ ἔχουν, πρᾶγμα καὶ πού ταιριάζει περισσότερο.

«Νὰ ἔχει παιδιά πού νὰ ὑποτάσσονται μὲ κάθε σεμνότητα. Γιατί, ἐὰν κάποιος δὲν γνωρίζει νὰ διευθύνει τὸ δικό του σπίτι. πῶς θὰ φροντίσει τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ;».

Πρέπει δηλαδή νὰ δώσει τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὸ σπίτι του, ὅτι θὰ μπορέσει νὰ διοικεῖ καλὰ τὰ κατὰ Θεὸν παιδιά του.

Στίχ. 6. «Νὰ μὴ εἶναι νεωφώτιστος, γιὰ νὰ μὴ κυριευθεῖ ἀπὸ ἀλαζονεία».

Ἐννοεῖ τὸν πρόσφατα κατηχημένο, ὃχι τὸν νεώτερο ὡς πρὸς τὴν ἡλικία.

«Καὶ περιπέσει στὴν καταδίκη τοῦ διαβόλου».

Δηλαδή στὴν καταδίκη, τὴν ὁποία ἐκεῖνος ὑπέμεινε ἀπὸ τὴν ἀλαζονεία του.

Στίχ. 7-9. «Ἀκόμη πρέπει αὐτὸς νὰ ἔχει καὶ καλὴ μαρτυρία ἀπὸ τοὺς ἔξω ἀνθρώπους, γιὰ νὰ μὴ χλευασθεῖ καὶ ὑποπέσει στὴν παγίδα τοῦ διαβόλου. Νὰ ἔχει ἐπίσης διακόνους σεμνοὺς, ὃχι διπρόσωπους, οὔτε νὰ τρέφουν μεγάλη ἐπιθυμία γιὰ τὸ κρασί, οὔτε νὰ εἶναι αἰσχροκερδεῖς, καὶ νὰ κατέχουν τὸ μυστήριον τῆς πίστεως».

Τόσο πολὺ, λέγει, πρέπει νὰ εἶναι θαυμαστὸς καὶ δίκαιος, ὥστε καὶ οἱ ἐχθροὶ του νὰ δίνουν καλὴ μαρτυρία γι' αὐτόν. Μοι-άζει αὐτὸ μὲ τό, «Ἄς λάμψει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους»¹⁴.

«Μὲ καθαρὰ συνείδηση. (Στίχ. 10-15) Καὶ αὐτοὶ νὰ δοκιμάζονται πρῶτα, καὶ ἔπειτα νὰ διακονοῦν, ἐφόσον εἶναι ἄμεμπτοι. Ἐπίσης καὶ οἱ διακόνισσες γυναῖκες νὰ εἶναι σεμνές, ὃχι δίγλωσσες, νηφάλιες, καὶ πιστὲς σὲ ὅλα. Οἱ διάκονοι νὰ εἶναι σύζυγοι μιᾶς γυναίκας, νὰ διευθύνουν καλὰ τὰ παιδιά τους καὶ τὰ δικά τους σπίτια. Γιατὶ ἐκεῖνοι πού ὑπηρετήσαν καλὰ, ἀποκτοῦν προκοπὴ καὶ πολλὴ παρρησία στὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό. Αὐτὰ σοῦ τὰ γράφω, ἐλπίζοντας νὰ ἔρθω σὲ σένα γρήγορα. Ἐὰν ὁμως ἀργήσω, γιὰ νὰ γνωρίζεις πῶς πρέπει νὰ συμπεριφέρεται κανεὶς μέσα στὸν

14. Ματθ. 5, 16.

οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεται, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στύλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας».

Τουτέστιν, ὀρθὴν ἔχοντας πίστιν καὶ μηδὲν αὐτῇ τῶν δολίων ἐπεισάγοντας.

5 Στίχ. 16. «Καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον. Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί».

Μή μοι εἴπῃς τοὺς κώδωνας, φησὶν, μηδὲ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, μηδὲ τὸν ἀρχιερέα. Στύλος ἐστὶ τῆς οἰκουμένης ἢ Ἐκκλησία· καὶ μυστήριόν ἐστι, καὶ μέγα, καὶ εὐσεβείας μυστήριον, καὶ
10 ὁμολογουμένως, οὐ ζητουμένως. Ἀναμφίβολον γάρ ἐστιν.

«Ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι».

Τοῦτό φησιν, ὅτι μεταλαβὼν αἵματος καὶ σαρκὸς παραπλησίως ἡμῖν, οὐκ ἐποίησεν ἁμαρτίαν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.

15 «᾿Ωφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ».

οἶκο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, ὁ στύλος καὶ τὸ στήριγμα τῆς ἀλήθειας».

«Μὲ καθαρὴ συνείδηση», δηλαδή, ἔχοντας ὀρθὴ πίστη, καὶ χωρὶς νὰ εἰσάγουν μέσα σ' αὐτὴν καμμιά δολιότητα.

Στίχ. 16. «Καὶ πραγματικὰ εἶναι μεγάλο τὸ μυστήριον τῆς πίστεώς μας. Ὁ Θεὸς φανερώθηκε μὲ σάρκα».

Μὴ μοῦ πεῖς, λέγει, τίς καμπάνες, οὔτε τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, οὔτε τὸν ἀρχιερέα. Στύλος τῆς οἰκουμένης εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Καὶ μυστήριον εἶναι, καὶ μεγάλο, καὶ μυστήριον τῆς εὐσέβειας, ποὺ εἶναι καὶ ὁμολογούμενον, καὶ ὄχι ζητούμενον. Γιατὶ εἶναι ἀναμφίβολο.

«Δικαιώθηκε διὰ τοῦ Πνεύματος».

Αὐτὸ τὸ λέγει, γιατί, ἂν καὶ ἔλαβε αἷμα καὶ σάρκα παραπλήσια μὲ μᾶς, δὲν διέπραξε ἁμαρτία, «οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»¹⁵.

«Φανερώθηκε στοὺς ἀγγέλους, κηρύχθηκε στὰ ἔθνη, πιστεύθηκε ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀνελήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς μὲ δόξα.

15. Ἦσ. 53, 9. Α' Πέτρο. 2, 22.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Στίχ. 1. «Τὸ δὲ πνεῦμα ρητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως».

Ὡστε καὶ ἄγγελοι μεθ' ἡμῶν εἶδον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, πρότερον οὐχ ὁρῶντες.

5 «Προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, (στίχ. 2-3) ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλύοντων γαμεῖν, ἐπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετὰ εὐχαριστίας, τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν».

10 Εἰς Μανιχαῖον καὶ Μαρκίωνα ταῦτα πάντα λέγει.

Στίχ. 4-6. «Ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ὑπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως. Ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελφοῖς, καλὸς ἔση διάκονος Ἰησοῦ Χριστοῦ».

15 Δύο τίθησιν ἐνταῦθα κεφάλαια· ἐν μὲν, ὅτι οὐδὲν κτίσμα κοινόν· δεύτερον δέ, εἰ καὶ γένηται τῇ ὑπολήψει κοινόν, ἀλλ' ἔχεις τὸ φάρμακον· σφραγίσας εὐχαρίστησον· δόξασον τὸν Θεόν, καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἀφίπταται.

«Ἐντρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς δι-
20 δασκαλίας, ἧ παρηκολούθηκα».

Τὸ διηνεκὲς τῆς εἰς τὰ τοιαῦτα προσοχῆς δηλῶν.

16. Αὐτὰ τὰ λέγει μᾶλλον γιὰ τοὺς Μανιχαίους, τοὺς Ἐγκρατιτῆς καὶ τοὺς Μαρκιωνιστῆς καὶ ὄλο τὸ δαιμονικὸ ἐργαστήριον αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Στίχ. 1. «Τὸ Πνεῦμα ρητὰ λέγει, ὅτι κατὰ τοὺς μεταγενέστερους χρόνους θ' ἀποστατήσουν ὠρισμένοι ἀπὸ τὴν πίστη¹⁶».

“Ὡστε καὶ ἄγγελοι μαζὶ μὲ μᾶς εἶδαν τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ προηγουμένως δὲν τὸν ἑβλεπαν.

«Γιατὶ θὰ προσέχουν σὲ πνεύματα ποὺ πλανοῦν καὶ διδασκαλίες δαιμονίων, (στίχ. 2-3) σὲ ἀνθρώπους μὲ ὑποκρισία ψευδολόγους¹⁷, μὲ τὴ συνείδησή τους στιγματισμένη, ποὺ ἀπαγορεύουν τὸ γάμο, ζητοῦν ἀποχὴ ἀπὸ τροφές, τὶς ὁποῖες ὁ Θεὸς ἔδωσε γιὰ νὰ τὶς τρώγουν μὲ εὐχαριστία οἱ πιστοὶ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν γνωρίσει τὴν ἀλήθεια».

“Ὅλα αὐτὰ τὰ λέγει μὲ ἀναφορὰ στὸν Μανιχαῖο καὶ τὸν Μαρκίωνα.

Στίχ. 4-6. «Γιατὶ κάθε δημιούργημα τοῦ Θεοῦ εἶναι καλὸ, καὶ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ἀπορρίψιμο ὅταν λαμβάνεται μὲ εὐχαριστία. Γιατὶ ἀγιάζεται μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προσευχή. Ἐὰν διδάσκεις αὐτὰ στοὺς ἀδελφούς, θὰ εἶσαι καλὸς διάκονος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Δύο σπουδαῖα διδάγματα ἀναφέρει ἐδῶ· τὸ πρῶτο, ὅτι κανένα δημιούργημα δὲν εἶναι κοινὸ (ἀκάθαρο)· καὶ τὸ δεύτερο, ἂν καὶ γίνεται μὲ τὴν ἀντίληψη ἀκάθαρο, ἀλλ' ὅμως ἔχεις τὸ φάρμακο· σφράγισέ το μὲ τὸ σταυρὸ καὶ εὐχαρίστησε τὸν Θεό· δόξασε τὸν Θεό, καὶ κάθε ἀκαθαρσία ἀπομακρύνεται.

«Τρεφόμενος μὲ τοὺς λόγους τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας ποὺ ἔχεις παρακολουθήσει».

Μὲ αὐτὰ διδάσκει ὅτι πρέπει ἢ προσοχὴ νὰ εἶναι συνεχῆς.

17. Δηλαδή τὰ ψέματα ποὺ λέγουν, δὲν τὰ λέγουν ἀπὸ ἄγνοια, ἀλλὰ ψεύδονται μὲ ὑποκρισία, γιατί ἔχουν συνείδηση καυτηριασμένη, δηλαδή πονηρή.

Στίχ. 7. «Τοὺς θεβήλους καὶ γραῶδεις μύθους παραιτοῦ».
 Τὰς μυθικὰς Ἰουδαίων παραδόσεις λέγει
 «Γύμναζε δὲ ἑαυτόν».

Ὁ γυμναζόμενος, ἰδρωῶτας ἔχει πολλούς.

5 «Πρὸς εὐσέβειαν».

Τουτέστι, πίστιν καθαρὰν καὶ δίον.

Στίχ. 8. «Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν».

Τινὲς περὶ νηστείας τοῦτο φασιν εἰρηῆσθαι. Ἄπαγε· οὐκ
 10 ἔστι σωματικὴ γυμνασία, ἀλλὰ πνευματικὴ. Εἰ γὰρ σωματικὴ
 ἦν, τὸ σῶμα ἔτρεφεν ἄν. Εἰ δὲ τήκει αὐτὸ καὶ λεπτύνει καὶ κατι-
 σχύει, οὐκ ἔστι σωματικὴ. Ἄρα περὶ τῆς τοῦ σώματος ἀσκήσεώς
 φασιν, ὥστε ἡμῖν δεῖ τῆς γυμνασίας τῆς κατὰ ψυχὴν· ἐκείνη γὰρ
 οὐκ ἔχει κέρδος, ἀλλ' ὀλίγον ὠφέλησε τὸ σῶμα· ἡ δὲ τῆς εὐσεβεί-
 15 ας ἀσκησις τὸν καρπὸν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀποδίδωσι, καὶ ἐν-
 ταῦθα ἀνακτᾶται.

«Ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης».

Ἄρα καὶ ἐνταῦθα ἐν ἐλπίσιν ἐσμὲν χρησταῖς. Ὁ γὰρ μηδὲν
 ἑαυτῷ συνειδῶς, καὶ ἐνταῦθα γάννυται. Ὡσπεροῦν καὶ ὁ πονη-
 20 ρός, καὶ ἐνταῦθα κολάζεται.

Στίχ. 9. «Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος».

Τουτέστιν, ἀληθὴς ἐστὶ, καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐκεῖ

Στίχ. 10–11. «Εἰς τοῦτο γὰρ κοπιῶμεν καὶ ὄνειδιζόμεθα, ὅτι
 ἠλπίκαμεν ἐπὶ Θεῷ ζῶντι, ὃς ἐστὶ Σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων,
 25 καὶ μάλιστα πιστῶν. Παράγγελλε ταῦτα καὶ δίδασκε».

Τουτέστι· τίνος γὰρ ἔνεκα κόπτομεν ἑαυτούς, εἰ μὴ τὰ μέλ-
 λοντα προσεδοκῶμεν;

18. Πραγματικὸ φάρμακο παρηγοριᾶς γιὰ ἐκείνους ποὺ κοπιᾶζουν ὄχι γιὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ πράγματα, ἀλλὰ γιὰ τὰ οὐράνια καὶ πνευματικά, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσε τίς ὑποσχέσεις γι' αὐτά, καὶ ἐκεῖνος ποὺ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του σ' αὐτὸν δὲν διαψεύδεται, γιατί «ἡ ἐλπίς οὐ κατασχύνει» Ρωμ. 5,5.

Στίχ. 7. «Τοὺς βέβηλους μύθους, πού ταιριάζουν στίς γρηές, νὰ τοὺς ἀποφεύγεις».

Ἐννοεῖ τίς μυθικὲς παραδόσεις τῶν Ἰουδαίων.

«Νὰ ἀσκεῖς τὸν ἑαυτό σου».

Ἐκεῖνος πού ἀσκεῖται ἔχει πολλοὺς ἰδρωῖτες.

«Στὴν εὐσέβεια».

Δηλαδή σὲ καθαρὴ πίστη καὶ βίο.

Στίχ. 8. «Γιατὶ ἡ σωματικὴ ἄσκηση γιὰ λίγο εἶναι ὠφέλιμη. ἔνῳ ἡ εὐσέβεια εἶναι γιὰ πάντα ὠφέλιμη».

Ὁρισμένοι λέγουν ὅτι αὐτὸ τὸ λέγει γιὰ τὴ νηστεία. Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη· γιατί δὲν πρόκειται γιὰ σωματικὴ ἄσκηση, ἀλλὰ γιὰ πνευματικὴ. Γιατί, ἂν ἦταν σωματικὴ, θὰ μπορούσε νὰ τρέφει τὸ σῶμα. Ἐφόσον λειώνει αὐτὸ καὶ τὸ λεπτύνει καὶ τοῦ μειώνει τὴ δύναμη, δὲν εἶναι σωματικὴ. Ἔρα μιλάει γιὰ τὴν ἄσκηση τοῦ σώματος, γιὰ νὰ μᾶς δείξει ὅτι πρέπει νὰ ἀσκοῦμε τὴν ψυχὴ· γιατί ἡ σωματικὴ ἄσκηση δὲν ἔχει κέρδος, ἀλλὰ λίγο μόνο ὠφελεῖ τὸ σῶμα, ἔνῳ ἡ ἄσκηση τῆς εὐσέβειας ἀποδίδει τὸν καρπὸ καὶ κατὰ τὸ μέλλον, καὶ ἐδῶ εἶναι ὠφέλιμη.

«Γιατὶ περιέχει ὑπόσχεση καὶ γιὰ τὴν ἐδῶ ζωὴ, καὶ γιὰ τὴ μελλοντικὴ».

Ἔρα καὶ ἐδῶ ζοῦμε μὲ ἐλπίδες ἀγαθές. Γιατὶ ἐκεῖνος πού δὲν αἰσθάνεται καμμιά ἐνοχὴ γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ ἐδῶ λάμπει ἀπὸ χαρὰ, ὅπως βέβαια καὶ ὁ κακὸς καὶ ἐδῶ τιμωρεῖται.

Στίχ. 9. «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ λόγος καὶ ἄξιος κάθε ἀποδοχῆς».

Δηλαδή εἶναι ἀληθής, καὶ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν ἐδῶ ζωὴ, καὶ γιὰ τὴ μελλοντικὴ.

Στίχ. 10-11. «Γιατὶ γι' αὐτὸ κοπιᾶζομε καὶ κακολογούμεσθε, ἐπειδὴ ἔχομε τὴν ἐλπίδα μας¹⁸ στηριγμένη στὸν ζωντανὸ Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι Σωτήρας ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῶν πιστῶν¹⁹. Αὐτὰ νὰ παραγγέλλεις καὶ νὰ διδάσκεις».

Δηλαδή, γιὰ ποιὸ λόγο ὑποβάλλομε τὸν ἑαυτό μας σὲ κόπους, ἐὰν δὲν προσδοκοῦμε τὰ μελλοντικά;

19. Δηλαδή δείχνει περισσότερη φροντίδα γιὰ τὴ σωτηρία τῶν πιστῶν, ὄχι τὴν ἐδῶ, ἀλλὰ τὴν οὐράνια.

Στίχ. 12–13. «Μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω, ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν, ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνοίᾳ. Ἔως ἔρχομαι, πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ».

5 Ἔργα γάρ, φησίν, ἐπίδειξον ἄξια πολιᾶς, ἃ καὶ ἐφεξῆς λέγει.

Στίχ. 14–15. «Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας, μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν πρεσβυτερίου. Ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι».

10 *Τῆς διδασκαλίας φησίν.*

«Ἴνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾗ ἐν πᾶσιν. (Στίχ. 16) Ἔπεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, ἐπίμενε αὐτοῖς. Τοῦτο γὰρ ποιῶν, καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου».

Μὴ ἐν τῷ βίῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ λόγῳ τῷ διδασκαλικῷ.

Στίχ. 12-13. «Κανένας νὰ μὴ σὲ περιφρονεῖ ἐπειδὴ εἶσαι νέος, ἀλλὰ γίνε ὑπόδειγμα γιὰ τοὺς πιστοὺς, στὸ λόγο, στὴ συμπεριφορὰ, στὴν ἀγάπη, στὸ πνεῦμα, στὴν πίστη, στὴν ἀγνότητα. Μέχρι πού νὰ ρθῶ φρόντιζε γιὰ τὴν ἀνάγνωσι, τὴν προτροπή, καὶ τὴ διδασκαλία».

Δεῖξε δηλαδή, λέγει, ἔργα ἄξια τῶν γηρατειῶν²⁰, πράγματα πού λέγει καὶ στὴ συνέχεια.

Στίχ. 14-15. «Μὴ παραμελεῖς τὸ χάρισμα πού ἔχεις, τὸ ὁποῖο σοῦ δόθηκε διὰ προφητείας μὲ τὴν ἐπίθεσι σὲ σένα τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. Αὐτὰ νὰ μελετᾷς, μὲ αὐτὰ νὰ ζεῖς».

Ἐννοεῖ τὴ διδασκαλία.

«Γιὰ νὰ εἶναι ἡ προκοπή σου φανερὴ σὲ ὅλους. (Στίχ. 16) Πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου καὶ τὴ διδασκαλία, καὶ νὰ ἐπιμένεις σ' αὐτά. Γιατί, κάμνοντας αὐτό, καὶ τὸν ἑαυτό σου θὰ σώσεις, καὶ ἐκείνους πού σὲ ἀκοῦνε».

Ἡ προκοπή σου νὰ εἶναι φανερὴ ὄχι μόνο στὸν τρόπο ζωῆς σου, ἀλλὰ καὶ στὸν διδασκαλικὸ λόγο.

20. Δηλαδή πού νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα σωφροσύνης, πράγμα πού διακρίνει συνήθως τοὺς γέροντες, ὥστε νὰ εἶσαι κανόνας καὶ ὑπόδειγμα βίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Στίχ. 1-4. «Πρεσβυτέρω μὴ ἐπιπλήξης, ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέρα, νεωτέρους ὡς ἀδελφούς, πρεσβυτέρας ὡς μητέρας, νεωτέρας ὡς ἀδελφὰς ἐν πάσῃ ἀγνεΐᾳ, χήρας τίμα τὰς ὄντως χήρας. Εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἔκγονα ἔχει, μανθανέτω πρῶτον».

5 Περὶ παντός γεγηρακότος λέγει.

«Τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις. Τοῦτο γάρ ἐστιν ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. (Στίχ. 5-7) Ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς
10 καὶ ἡμέρας, ἢ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν. Καὶ ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνεπίληπτοι ᾖσιν».

Ἄντι τοῦ, Εὖ ποιεῖν.

Στίχ. 8. «Εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων, οὐ προνοεῖ».

15 Τοὺς γένει προσήκοντας φησὶν, ὡς καὶ Ἡσαΐας· «Τοὺς οἰκείους τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψει».

Στίχ. 9-15. «Τὴν πίστιν ἤρηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα, γεγονυῖα ἐνὸς ἀνδρὸς γυνή, ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη, εἰ ἔτεκνοτρόφη-
20 σεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἀγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησεν. Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ. Ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ,

21. Ἐὰν δηλαδὴ κάποιος δὲν φροντίζει τοὺς συγγενεῖς κατὰ γένος καὶ τοὺς ἐνωμένους μὲ δεσμὸ πνευματικό, πῶς θὰ εἶναι φιλόστοργος πρὸς τοὺς ἄλλους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.

Στίχ. 1-4. «Γέροντα νὰ μὴ ἐπιπλήξεις, ἀλλὰ νὰ τὸν νουθετεῖς σὰν πατέρα, τοὺς νεώτερους σὰν ἀδελφούς, τὶς γερόντισσες σὰν μητέρες, τὶς νεώτερες σὰν ἀδελφές μὲ κάθε ἀγνότητα. Τὶς χῆρες νὰ τὶς τιμᾷς, τὶς πραγματικὲς χῆρες. Ἐὰν κάποια χῆρα ἔχει παιδιὰ ἢ ἐγγόνια, ἃς μάθουν πρῶτα».

Τὸ «πρεσβύτερος» τὸ λέγει γιὰ τὸν κάθε γέροντα.

«Νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια στὸ σπίτι τους, καὶ νὰ ἀποδίδουν τὰ ὀφειλόμενα πρὸς τοὺς προγόνους τους. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεό. (Στίχ. 5-7 Ἡ πραγματικὴ χῆρα καὶ μόνη στὸν κόσμον ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς στηριγμένη στὸν Θεὸ καὶ ἐπιμένει σὶς δεήσεις καὶ τὶς προσευχὲς νύχτα καὶ μέρα, ἐνῶ ἐκείνη ποὺ κάνει ζωὴ ἀκόλαστη, ἂν κοὶ ζωντανή, ἔχει πεθάνει. Καὶ αὐτὰ νὰ παραγγέλλεις σ' αὐτές, γιὰ νὰ μὴ δέχονται κατηγορίες».

Τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, νὰ εὐεργετοῦν.

Στίχ. 8. «Ἐὰν κάποιος δὲν φροντίζει γιὰ τοὺς δικούς του, καὶ μάλιστα γιὰ τοὺς συγγενεῖς²¹».

Ἐννοεῖ τοὺς συγγενεῖς κατὰ γένος, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας: «Τοὺς συγγενεῖς σου κατὰ σαρκὰ νὰ μὴ τοὺς περιφρονῆσεις»²².

Στίχ. 9-15 «Αὐτὸς ἔχει ἀρνηθεῖ τὴν πίστη του καὶ εἶναι χειρότερος ἀπὸ τὸν ἄπιστο. Χῆρα νὰ καταγράφεται στὸν κατάλογο τῶν κηρῶν ὅταν δὲν εἶναι κάτω ἀπὸ ἐξήντα ἐτῶν, ἐὰν ἦταν σύζυγος ἐνὸς ἀνδρα, ἐὰν ὑπάρχει μαρτυρία γιὰ καλὰ ἔργα, ἐὰν ἀνέθρεψε παιδιὰ, ἐὰν φιλοξένησε ἀνθρώπους, ἐὰν ἔνιψε πόδια ἀγίων, ἐὰν ἀνακούφισε θλιμμένους, ἐὰν ἔπραξε κάθε ἄλλο καλὸ ἔργο. Τὶς νεώτερες χῆρες ν' ἀποφεύγεις νὰ τὶς γράφεις στὸν κατάλογο. Γιατὶ, ὅταν ἀποσκιρτήσουν ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἐξαιτίας τῶν παθῶν τους,

22. Ἡσ. 58, 7.

γαμειν ἐθέλουσιν, ἔχουσαι κρῖμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν. Ὡς δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουσιν, περιερχόμενοι τὰς οἰκίας οὐ μόνον δὲ ἀργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περιέργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. Βούλομαι οὖν νεωτέρας γαμειν, τεκνογονεῖν, οἷς κωδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ, λοιδορίας χάριν. Ἦδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ.

Ὅτι ἐκεῖνος, εἰ καὶ μὴ τοὺς ἀλλοτρίους, τοὺς γοῦν ἐγγὺς οὐ περιορᾷ. Τὴν συνθήκην φησίν.

Στίχ. 16–25. «Εἴ τις πιστός, ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκείτω αὐταῖς, καὶ μὴ βαρεῖσθω ἢ Ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ. Οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι, διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. Λέγει γὰρ ἡ Γραφή, «Βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώσεις». Καί, «Ἄξιός ἐστι ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ». Κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτός εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσι. Διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν. Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἀμαρτίαις ἀλλοτρίαις. Σεαυτὸν ἀγνὸν τήρει. Μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἶνω ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἀμαρτίαις πρόδηλοί εἰσι, προάγουσαι εἰς κρίσιν· τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν. Ὡσαύτως καὶ τὰ καλὰ ἔργα πρόδηλά ἐστι, καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα κρυβῆναι οὐ δύναται».

θέλουν νὰ πανδρευθοῦν, καὶ εἶναι ἀξιοκατάκριτες, ἐπειδὴ ἀθέτησαν τὴν πρώτη ὑπόσχεσή τους. Συγχρόνως μαθαίνουν νὰ εἶναι καὶ ἀργόσχολες, περιερχόμενες ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι· καὶ δὲν εἶναι μόνο ἀργόσχολες, ἀλλὰ καὶ φλύαρες καὶ περίεργες, συζητώντας γιὰ πράγματα ποὺ δὲν πρέπει. Θέλω λοιπὸν οἱ νεώτερες χῆρες νὰ παντρεύονται, νὰ κάνουν παιδιά, νὰ διευθύνουν τὸ σπίτι τους, χωρὶς νὰ δίνουν καμμιά ἀφορμὴ στὸν ἀντικείμενο²³ λόγῳ κατηγοριῶν. Γιατὶ ἤδη ὠρισμένες ἀποσκήρτησαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ ἀκολούθησαν τὸν Σατανᾶ».

Γιατὶ ἐκεῖνος (δηλαδὴ ὁ ἄπιστος), ἂν καὶ ὄχι τοὺς ξένους, ὅμως τοὺς πλησίον του δὲν τοὺς περιφρονεῖ. Ἐννοεῖ ὡς «πίστη» τὴ συμφωνία κατὰ τὸ γάμο.

Στίχ. 16-25. «Ἐὰν κάποιος πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει συγγενεῖς χῆρες, ἄς βοηθεῖ αὐτὲς καὶ ἄς μὴ ἐπιβαρύνεται ἡ ἐκκλησία, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ βοηθεῖ τὶς πραγματικὲς χῆρες. Οἱ πρεσβύτεροι ποὺ εἶναι καλοὶ προϋστάμενοι, νὰ κρίνονται ἀξιοὶ διπλῆς τιμῆς, καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ποὺ κοπιᾶζουν μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου καὶ τὴ διδασκαλία. Γιατὶ λέγει ἡ Γραφή, “βόδι ποὺ ἄλωνίζει μὴ τοῦ βάλλεις φίμωτρο στὸ στόμα”²⁴, καὶ “Ὁ ἐργάτης εἶναι ἀξίος τοῦ μισθοῦ του”²⁵. Κατηγορία ἐναντίον πρεσβυτέρου νὰ μὴ δέχεσαι, ἐκτὸς ἐὰν στηρίζεται στὴ μαρτυρία δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν νὰ τοὺς ἐλέγχεις μπροστὰ σὲ ὄλους, γιὰ νὰ φοβοῦνται καὶ οἱ ἄλλοι. Σὲ ἐξορκίζω ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, νὰ τὰ φυλάξεις αὐτὰ χωρὶς προκατάληψη καὶ τίποτε νὰ μὴ κάνεις μὲ μεροληψία. Τὰ χέρια σου νὰ μὴ τὰ βάζεις γρήγορα σὲ κανένα, οὔτε νὰ γίνεσαι συμμέτοχος σὲ ξένες ἁμαρτίες. Νὰ φυλᾷς ἀγνὸ τὸν ἑαυτὸ σου. Νὰ μὴ πίνεις πιά νερό, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοεῖς λίγο κρασί ἐξαιτίας τοῦ στομαχιοῦ σου καὶ τῶν συχνῶν ἀσθενειῶν σου. Ὁρισμένων ἀνθρώπων οἱ ἁμαρτίες εἶναι ὀλοφάνερες καὶ πείθουν γιὰ κατάκριση, σὲ ἄλλους πάλι ἐκδηλώνονται ἀργότερα. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ καλὰ ἔργα εἶναι ὀλοφάνερα, ἀλλὰ καὶ τὰ κακὰ ἔργα δὲν μποροῦν νὰ κρυβοῦν».

24. Δευτ. 25, 4. Α' Κορ. 9, 8.

25. Ματθ. 10, 7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Στίχ. 1-4. «Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δούλοι τοὺς ἰδίους δεσπότης πάσης τιμῆς ἀξίους ἠγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημηῖται. Οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότης μὴ καταφρονεῖτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ μᾶλλον 5 δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοὶ εἰσι καὶ ἀγαπητοί, οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι. Ταῦτα δίδασκε καὶ παρακάλει. Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις τοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται μηδὲν ἐπιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λο- 10 γομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρεις, βλασφημῖαι, ὑπόνοιαι».

Τουτέστι, δόξαι καὶ δόγματα πονηρά· τότε περὶ Θεοῦ ἂ μὴ δεῖ, ὑποπτευόμενοι, ὅταν εἰς ζητήσεις ἐμπέσωμεν.

Στίχ. 5-10. «Διαπαραιτιδαί, διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν 15 εἶναι τὴν εὐσέβειαν. Ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων. Ἔστι δὲ πορισμὸς μέγας ἢ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας. Οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. Ἐχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησώμεθα. Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ 20 παγίδα καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβεράς, αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν. Ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι

26. Οἱ καρποὶ τῶν λογομαχιῶν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ αἰσχροκέρδεια, ἄγνοια, ἀλαζονεία, ἀργοσχολία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

Στίχ. 1-4. «Ὅσοι βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας, νὰ θεωροῦν τοὺς κυρίους τους ἄξιους κάθε τιμῆς, γιὰ νὰ μὴ βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν πιστοὺς κυρίους, νὰ μὴ τοὺς περιφρονοῦν ἐπειδὴ τάχα εἶναι ἀδελφοί, ἀλλὰ νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν πιὸ πρόθυμα, ἐπειδὴ εἶναι πιστοὶ καὶ ἀγαπητοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπολαμβάνουν τὴν εὐεργεσία. Αὐτὰ νὰ διδάσκεις καὶ νὰ συμβουλεύεις. Ἐὰν κάποιος διδάσκει ἄλλες διδασκαλίες καὶ δὲν ἀκολουθεῖ τοὺς ὑγιεῖς λόγους τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀληθῆ ὡς πρὸς τὴν εὐσέβεια διδασκαλία, αὐτὸς εἶναι φουσκωμένος ἀπὸ ἀλαζονεία χωρὶς νὰ ξέρει τίποτε, ἀλλὰ πάσχει ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία γιὰ συζητήσεις καὶ λογομαχίες, ἀπὸ τίς ὁποῖες δημιουργεῖται φθόνος, φιλονεικίες, βλασφημίες καὶ ὑπόνοιες».

Δηλαδή γινώμες καὶ διδασκαλίες πονηρές· γιατί, ὅταν ριχθοῦμε σὲ συζητήσεις, τότε δημιουργοῦνται ὑποψίες γιὰ τὸν Θεὸ ποὺ δὲν ἀρμόζουν.

Στίχ. 5-10. «Θορυβώδεις λογομαχίες²⁶ ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν διεφθαρμένο τὸ νοῦ καὶ στεροῦνται τὴν ἀλήθεια, νομίζοντας ὅτι ἡ εὐσέβεια εἶναι μέσο ὑλικοῦ κέρδους. Νὰ ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους²⁷. Ἡ εὐσέβεια εἶναι μέσο μεγάλου κέρδους ἐὰν συνοδεύεται ἀπὸ αὐτάρκεια. Γιατὶ τίποτε δὲν φέραμε στὸν κόσμον, καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ τίποτε δὲν μπορούμε νὰ πάρομε φεύγοντας ἀπὸ αὐτόν. Ἐφόσον ἔχομε τροφές καὶ σκεπάσματα, ἅς ἀρκούμαστε σ' αὐτά. Ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ πλουτοῦν, πέφτουν σὲ πειρασμὸ καὶ παγίδα καὶ ἐπιθυμίες πολλές, ἀνόητες καὶ βλαβερές, οἱ ὁποῖες βυθίζουν τοὺς ἀνθρώπους στὸν ὄλεθρον καὶ τὴν ἀπώλεια. Γιατὶ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία, τὴν

27. Πρβλ. Τίτ. 3, 10. «Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν ἢ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ».

ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως, καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύ-
ναις πολλαῖς.

Τοῦτό φησι· Καθάπερ τὰ ψωραλέα τῶν προβάτων παρα-
τριβόμενα, νόσου καὶ τὰ ὑγιαίνοντα ἐμπίπλησιν, οὕτω καὶ αὐτοὶ
5 οἱ πονηροὶ ἄνδρες.

Στίχ. 14-12. «Σὺ δέ, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ταῦτα φεῦγε·
δίωκε δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πρα-
ότητα. Ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως ἐπιλαβοῦ τῆς
αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν ἐκλήθης καὶ ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμο-
10 λογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων».

Στίχ. 13-14. «Παραγγέλλω σε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τοῦ ζωο-
ποιούντος τὰ πάντα, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ, τοῦ μαρτυρήσαντος
ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν, τηρῆσαί σε τὴν ἐν-
τολήν ἄσπιλον, ἀνεπίληπτον».

15 Πάλιν αὐτὸν εἰς εὐθυμίαν διανίστησι, μονονουχὶ λέγων·
Μὴ φοβηθῆς τὸν θάνατον. Θεοῦ γὰρ εἶ δούλος, τοῦ δυναμένου
ζωογονεῖν.

«Μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ἦν καιροῖς ἰδίους δείξει»

20 Τοῦτέστιν, ἵνα ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ πλήρης αὐτὴν ἔχων εὐρε-
θῆς.

«Ὁ μακάριος καὶ ὁ μόνος δυνάστης, ὁ Βασιλεὺς τῶν βασι-
λευόντων, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, (στίχ. 16-19) ὁ μόνος
ἔχων τὴν ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀν-
25 θρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται, ὧς τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον. Ἀμήν.

Τοῖς πλουσίοις ἐπὶ τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν,

28. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κυρίως οἱ δίκαιοι, καὶ ἐπειδὴ εἶναι δημοουργήματά του, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς οἰκειώσεώς τους μὲ αὐτόν.

ὅποια ὠρισμένοι ποθώντας διακαῶς, ἀποπλανήθηκαν ἀπὸ τὴν πίστη καὶ κατασούβλισαν τὸν ἑαυτό τους μὲ πόνους πολλούς».

Ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς: Ὅπως ἀκριβῶς τὰ γεμᾶτα ψώρα πρόβατα, τριβόμενα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, γεμίζουν καὶ ἐκεῖνα πὺ εἶναι ὑγιῆ μὲ τὴν ἀσθένεια, ἔτσι καὶ αὐτοὶ οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι.

Στίχ. 11-12. «Σὺ ὅμως, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ²⁸, νὰ τὰ ἀποφεύγεις αὐτὰ καὶ νὰ ἐπιδιώκεις δικαιοσύνη, εὐσέβεια, πίστη, ἀγάπη, ὑπομονὴ καὶ πραότητα. Νὰ ἀγωνίζεσαι τὸν καλὸ ἀγῶνα τῆς πίστεως. Νὰ παραμένεις προσηλωμένος στὴν αἰώνια ζωὴ, στὴν ὅποια κλήθηκες καὶ ὁμολόγησες τὴν καλὴ ὁμολογία ἐνώπιον πολλῶν ἀνθρώπων.

Στίχ. 13-14. «Σοῦ παραγγέλλω ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πὺ ζωοποιεῖ τὰ πάντα, καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πὺ μαρτύρησε στὶς ἡμέρες τοῦ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴ ὁμολογία, νὰ φυλάξεις τὴν ἐντολὴ ἀμόλυντη²⁹, ἀδιάβλητη».

Πάλι τὸν ὀδηγεῖ σὲ εὐθυμία, λέγοντάς του κατὰ κάποιον τρόπο: Μὴ φοβηθεῖς τὸν θάνατον. Γιατὶ εἶσαι δοῦλος τοῦ Θεοῦ, τῆς δυνάμεως πὺ ζωογονεῖ.

«Μέχρι τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, (στίχ. 15) τὴν ὅποια θὰ πραγματοποιήσῃ κατὰ τοὺς ὠρισμένους χρόνους».

Δηλαδή, γιὰ νὰ βρεθεῖς κατὰ τὴν παρουσία του νὰ ἔχεις πλήρης αὐτήν.

«Ὁ μακάριος καὶ μόνος ἐξουσιαστής, ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ ὁ Κύριος τῶν κυριευόντων, (στίχ. 16-19) ὁ μόνος πὺ εἶναι ἀθάνατος, πὺ κατοικεῖ μέσα σὲ φῶς ἀπρόσιτο, τὸν ὅποιο κανένας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν εἶδε, οὔτε καὶ μπορεῖ νὰ δεῖ, στὸν ὅποιο ἀνήκει τιμὴ καὶ ἐξουσία αἰώνια. Ἀμήν. Στους πλούσιους τοῦ κόσμου αὐτοῦ παράγγελλε νὰ μὴ ὑψηλοφρονοῦν, οὔτε νὰ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους στὴν ἀβεβαιότητα τοῦ πλούτου, ἀλλὰ στὸν ζωντανὸ Θεό, ὁ ὅποιος μᾶς παρέχει πλούσια ὅλα πρὸς ἀπό-

29. * Ασπιλη· Δηλαδή νὰ μὴ τῆς προσάψεις καμμὰ κηλίδα οὔτε ἐξαιτίας τῶν δογμάτων, οὔτε ἐξαιτίας τοῦ βίου.

μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλόγητι, ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ ζῶντι, τῷ παρέχοντι ἡμῖν πλουσίως πάντα εἰς ἀπόλαυσιν, ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς, ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς».

5 Τοῦτο πάλιν φησί, διδάσκων, μὴ διὰ φόβον προδιδόναι τὸ κήρυγμα.

«Θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς αἰωνίου ζωῆς, (Στίχ. 20-21) ὦ Τιμόθεε, τὴν παραθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευ-
10 δωνύμου γνώσεως, ἣν τινες ἐπαγγελλούμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν. Ἡ χάρις μετὰ σοῦ. Ἀμήν».

Οὐδὲν ἄστατον, ἀλλὰ πάντα βέβαια, ἀκίνητα, πάγια, μόνιμα.

Πρὸς Τιμόθεον Α΄.

15

Ἐγράφη ἀπὸ Λαοδικείας,

ἣτις ἐστὶ μητρόπολις Φρυγίας τῆς Πακατιανῆς.

Στίχων 5Α΄.

λαυση, νὰ κάνουν καλές πράξεις, νὰ πλουτοῦν μὲ καλὰ ἔργα, νὰ δίνουν εὐκόλα ἀπὸ τὰ δικά τους, νὰ εἶναι φιλάλληλοι, ἀποταμιεύοντας γιὰ τὸν ἑαυτό τους».

Αὐτὸ τὸ λέγει πάλι, διδάσκοντάς τον, νὰ μὴ προδίδει τὸ κήρυγμα ἀπὸ φόβο.

«Θεμέλιο καλὸ γιὰ τὸ μέλλον, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν αἰώνια ζωή. (Στίχ. 20-21) Τιμόθεε, φύλαξε τὴν παρακαταθήκη, ἀποφεύγοντας τὶς βέβηλες ματιολογίες καὶ ἀντιλογίες τῆς μὲ ψεύτικο ὄνομα γνώσης, τὴν ὁποία κάποιοι, ὑποσχόμενοι ὅτι τὴν ἔχουν, ἀστόχησαν ὡς πρὸς τὴν πίστη. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι μαζί σου. Ἀμήν».

Τίποτε ἄστατο δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι σταθερά, ἀμετακίνητα, πάγια, μόνιμα³⁰.

Ἐπιστολὴ πρὸς Τιμόθεον Α'.
Γράφτηκε ἀπὸ τὴ Λαοδίκεια,
ποὺ εἶναι μητρόπολη Φρυγίας τῆς Πακατιανῆς.
Ἀποτελεῖται ἀπὸ 201 στίχους.

30. Ὅλα αὐτὰ ἀσφαλῶς γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀποταμιεύσει γιὰ τὸν ἑαυτό του καλὸ θεμέλιο γιὰ τὸ μέλλον, στηριζόμενο κατ' ἐξοχή στὰ καλὰ ἔργα.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΗ Β' ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Β' ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Στίχ. 1-7. «Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ, κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, Τιμοθέε τῷ τέκνῳ, χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Χάριν ἔχω τῷ Θεῷ, ᾧ λατρεύω ἀπὸ 5 προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περισοῦ μνησίαν ἐν ταῖς δεήσεσί μου νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν, μεμνημένος σου τῶν δακρύων, ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ, ὑπόμνησιν λαμβάνων τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως, ἣτις ἐνώκησε πρῶτον ἐν τῇ μάμμῃ σου Λωΐδι καὶ τῇ μητρὶ σου Εὐνίκη, 10 πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ ἐν σοί. Δι' ἣν αἰτίαν ἀναμνησκῶ σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐστὶν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου. Οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πνεῦμα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμεως, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφρονισμοῦ».

Γράψας αὐτῷ, ὡς ἀφίξεται πρὸς αὐτόν, ἐνεποδίσθη δεθεῖς 15 εἰς Ρώμην· διὸ καὶ δευτέρας αὐτῷ ἐδέησεν ἐπιστολῆς.

Πρῶτον ἐγκώμιον τοῦ μαθητοῦ, ὅτι ἄνωθεν ἀπὸ οἰκίας ἐστὶ τῷ Χριστῷ δουλευούσης.

Στίχ. 8-9. «Μὴ οὖν ἐπαισχυνθῆς τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μηδὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ, ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ

1. Δηλαδή τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος γιὰ νὰ προστατεύει τὴν Ἐκκλησία, γιὰ θαύματα, καὶ γενικὰ γιὰ ὅλη τὴ λατρεία.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΣΤΗ Β' ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

Στίχ. 1-7. «Ο Παῦλος, ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μέ τήν ὑπόσχεση περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, πρὸς τὸ ἀγαπημένο μου παιδί τὸν Τιμόθεο, χάρις, ἔλεος, καὶ εἰρήνη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας. Εὐχαριστῶ τὸν Θεό, τὸν ὁποῖο λατρεύω, σύμφωνα μέ τήν πίστη τῶν προγόνων μου, μέ καθαρή συνείδηση, ὅταν ἀδιάκοπα σέ μνημονεύω κατὰ τὶς νύχτα καὶ μέρα προσευχές μου, ἐνθυμούμενος τὰ δάκρυά σου καὶ ποθώντας νὰ σέ δῶ, γιὰ νὰ γεμίσω ἀπὸ χαρά, καὶ ἀκόμα φέροντας στή μνήμη μου τὴν χωρὶς ὑποκρισία πίστη σου, ἣ ὁποία κατοίκησε πρῶτα στή μάμμη σου Λωίδα καὶ τὴ μητέρα σου Εὐνίκη, καὶ εἶμαι ἀπόλυτα βέβαιος ὅτι κατοικεῖ καὶ σέ σένα. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο σου ὑπενθυμίζω νὰ ἀναθερμαίνεις τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ¹ πὺ ὑπάρχει σέ σένα καὶ σου δόθηκε μέ τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν μου. Γιατί ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ἔδωσε πνεῦμα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ».

Ἐπειδὴ τοῦ ἔγραψε, ὅτι θὰ μεταβεῖ πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ἐμποδίσθηκε, καθόσον φυλακίσθηκε στή Ρώμη, γι' αὐτὸ καὶ χρειάσθηκε νὰ τοῦ στείλει καὶ δεύτερη ἐπιστολή.

Πρῶτο ἐγκώμιο γιὰ τὸν μαθητή, τὸ ὅτι προέρχεται ἀπὸ σπίτι πὺ ἀπὸ παλαιὰ πίστευε καὶ ὑπηρετοῦσε τὸν Χριστό.

Στίχ. 8-9. «Μὴ ντραπεῖς λοιπὸν τὸ μαρτύριο² τοῦ Κυρίου μας, οὔτε ἐμένα τὸν φυλακισμένο γι' αὐτόν, ἀλλὰ κακοπάθησε καὶ σὺ

2. Δηλαδή μὴ ντραπεῖς νὰ κηρύττεις τὸν Ἐσταυρωμένο, ἂν καὶ βέβαια αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ θάνατός του εἶναι ἄξιος ντροπῆς, ἀλλὰ θυμήσου τὰ ἔξ αὐτοῦ ἀγαθά.

Εὐαγγελία, κατὰ δύναμιν Θεοῦ τοῦ σώσαντος ἡμᾶς, καὶ καλέσαντος κλήσει ἁγία, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν, τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ προ χρόνων αἰωνίων».

5 *Κὰν αὐτὸς ταῦτα πάθης, φησί, μὴ αἰσχυνθῆς.*

Στίχ. 10–18. «Φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν, δι' ἣν 10 αἰτίαν καὶ ταῦτα πάσχω, ἀλλ' οὐκ ἐπαισχύνομαι. Οἶδα γὰρ ᾧ πεπίστευκα, καὶ πέπεισμαι ὅτι δυνατός ἐστι τὴν παραθήκην φυλάξαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Τὴν καλὴν παραθήκην φύλαξον διὰ Πνεύματος ἁγίου 15 τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν. Οἶδα τοῦτο, ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὧν ἐστι Φύγελος καὶ Ἐρμογένης. Δώη ἔλεος ὁ Κύριος τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξε καὶ τὴν ἄλυσίν μου οὐκ ἐπησχύνθη, ἀλλὰ γενόμενος ἐν Ρώμῃ, σπουδαιότερον ἐζήτησέ με καὶ εὔρεν. Δώη αὐτῷ ὁ Κύριος εὐρεῖν ἔλεον 20 παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ὅσα ἐν Ἐφέσῳ διηκόνησε, βέλτιον σὺ γινώσκεις».

για τὸ Εὐαγγέλιο μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ποὺ μᾶς ἔσωσε καὶ μᾶς κάλησε μὲ κλήση ἁγία, ὅχι μὲ βάσει τὰ ἔργα μας, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴ δική του πρόθεση καὶ χάρη, ἣ ὁποία δόθηκε σὲ μᾶς μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὶν ἀπὸ χρόνους αἰώνιους».

Κι ἂν ἀκόμη τὰ πάθεις αὐτά, λέγει, σὺ ὁ ἴδιος, μὴ ντραπεῖς.

Στίχ. 10--18. «Ἀλλὰ φανερώθηκε τώρα μὲ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος κατάργησε τὸν θάνατο, καὶ ἀποκάλυψε τὸ φῶς ποὺ ὁδηγεῖ στὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀφθαρσία διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, γιὰ τὸ ὁποῖο ὀρίσθηκα καὶ ἐγὼ νὰ εἶμαι κήρυκας καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος τῶν ἐθνικῶν, καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο τὰ παθαίνω αὐτά, ἀλλὰ δὲν ντρέπομαι. Γιατὶ γνωρίζω σὲ ποιὸν ἔχω πιστέψει, καὶ εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἔχει τὴ δύναμη νὰ φυλάξει ἐκεῖνο ποὺ μοῦ ἐμπιστεύθηκε γιὰ ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Γιὰ παράδειγμα ὑγιῶν διδασκαλιῶν νὰ ἔχεις ἐκεῖνα ποὺ ἄκουσες ἀπὸ μένα νὰ κηρύττω μὲ πίστη καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Ἐκεῖνο ποὺ σοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεὸς φύλαξέ το διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποὺ κατοικεῖ μέσα μας. Τὸ γνωρίζεις βέβαια αὐτό, ὅτι ὅλοι ὅσοι εἶναι στὴν Ἀσία μὲ ἀποστράφηκαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Φύγελος καὶ ὁ Ἐρμογένης³. Εὐχομαι νὰ δώσει ὁ Κύριος ἔλεος στὴν οἰκογένεια τοῦ Ὀνησιφόρου, γιατί πολλές φορές μὲ ἀνακούφισε καὶ δὲν ντράπηκε τὴν ἀλυσίδα μου, ἀλλ' ὅταν ἦρθε στὴ Ρώμη μὲ ἀναζήτησε μὲ μεγαλύτερο πόθο καὶ μὲ βρῆκε. Εὐχομαι νὰ τὸν ἀξιώσει ὁ Κύριος νὰ βρεῖ ἔλεος ἀπὸ τὸν Κύριο κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ἀλλὰ καὶ πόσες ὑπηρεσίες πρόσφερε στὴν Ἔφεσο ἐσὺ τὸ γνωρίζεις καλύτερα».

3. * Ἄλλη μὰ φορὰ βλέπομε τὸ μεγαλεῖο τῆς ψυχῆς τοῦ Παύλου. Ἐπλῶς τοὺς ἀνέφερε, χωρὶς νὰ τοὺς καταρασθεῖ, ἐφαρμόζοντας ἄριστο τρόπο παιδαγωγίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

*Στίχ. 1–13. «Σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται, καὶ ἑτέρους διδάξαι. Σὺ οὖν κακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέση. Ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῆ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. Τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν. Νόει ἃ λέγω· δώσει γάρ σοι ὁ Κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσι. Μνημόνευε Ἰη-
 10 σοῦν Χριστὸν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, ἐν ᾧ κακοπαθῶ μέχρι δεσμῶν ὡς κακοῦργος ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται. Διὰ τοῦτο πάντα ὑπομένω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσι τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, μετὰ δόξης αἰωνίου. Πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ
 15 συναπεθάνομεν, καὶ συζηήσομεν· εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. Εἰ ἀρνούμεθα, κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς. Εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει· ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται.*

4. Αὐτὰ ὅλα τὰ λέγει γιὰ νὰ ἐνισχύσει καὶ νὰ τονώσει τὸν μαθητὴ του. Γιατὶ δίνει πολὺ θάρρος στὸν μαθητὴ πὺν βρίσκειται στὴ θάλασσα, τὸ νὰ βρεθεῖ ὁ δάσκαλος σὲ ναυάγιο καὶ νὰ διασωθεῖ. Ἔτσι καὶ οἱ πιστοὶ ἔνοιωθαν κάποια παρηγοριά ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἀπόστολος ἔπαθε πολλὰ κακά, ἀλλὰ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Στίχ. 1-13. «Σὺ λοιπόν, παιδί μου, νὰ ἐνδυναμώνεσαι μὲ τὴ χάρη πού ἔχομε λάβει στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐκεῖνα πού ἄκουσες ἀπὸ μένα παρουσία πολλῶν μαρτύρων, αὐτὰ νὰ ἐμπιστευθεῖς σὲ πιστοὺς ἀνθρώπους, πού θὰ εἶναι ἱκανοὶ καὶ ἄλλους νὰ διδάξουν. Σὺ λοιπόν κακοπάθησε σὰν καλὸς στρατιώτης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Κανένας πού εἶναι στρατιώτης δὲν μπλέκεται στὰ βιολογικά πράγματα, γιὰ νὰ εἶναι ἀρεστός σ' ἐκεῖνον πού τὸν στρατολόγησε. Καὶ ἐὰν κάποιος παίρνει μέρος σὲ ἀγῶνες ἀθλητικούς δὲν στεφανώνεται ἐὰν δὲν ἀγωνισθεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες. Ὁ γεωργὸς πού κοπιᾶζει πρέπει πρῶτος νὰ παίρνει μέρος ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του. Κατάλαβε αὐτὰ πού σοῦ λέγω. Εὐχόμαι ὁ Κύριος νὰ σοῦ δώσει σύνεση γιὰ ὅλα. Νὰ θυμᾶσαι τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ πού ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ κατάγεται ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Δαβὶδ σύμφωνα μὲ τὸ εὐαγγέλιο πού κηρύττω, γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου κακοπαθῶ ἀλυσσοδεμένος σὰν κακοῦργος· ἀλλὰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν δένεται. Γι' αὐτὸ ὅλα τὰ ὑπομένω πρὸς χάρη τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν καὶ αὐτοὶ τὴ σωτηρία πού παρέχεται διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ δόξα αἰώνια. Εἶναι ἀξιόπιστα τὰ λόγια, ὅτι, ἐὰν πεθάναμε μαζί του, καὶ θὰ ζήσομε μαζί του· ἐὰν δείχνομε ὑπομονή, καὶ θὰ βασιλεύσομε μαζί του. Ἐὰν τὸν ἀρνούμαστε, καὶ ἐκεῖνος θὰ μᾶς ἀρνηθεῖ⁴. Ἐὰν δείχνομε ἐμεῖς ἀπιστία, ὅμως ἐκεῖνος μένει πιστός· γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του.

θὰ θεωροῦσε τὸ πρᾶγμα ἀποτέλεσμα ἀδυναμίας, οὔτε ἐπειδὴ εἶναι μαθητὴς καὶ κατώτερος τοῦ Παύλου, ἀφοῦ καὶ ὁ δάσκαλος ἔπαθε τὰ ἴδια. Εἶναι σὰ νὰ τοῦ λέγει· Ἐὰν ἐγὼ ὁ Παῦλος πάσχω αὐτὰ, πολὺ περισσότερο ἐσὺ ὀφείλεις νὰ ὑπομένεις αὐτὰ. Εἶσαι τέκνο μου· γι' αὐτὸ μμήσου τὸν πατέρα σου. Πάρε θάρρος ὄχι μόνο ἀπὸ τὰ λόγια μου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ θεία χάρη.

Στίχ. 14-26. «Ταῦτα ὑπομίμησκε, διαμαρτυρόμενος ἐνώ-
 πιον τοῦ Κυρίου, μὴ λογομαχεῖν, ὡς οὐδὲν χρήσιμον ἐπὶ κατα-
 στροφῇ τῶν ἀκουόντων. Σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παρα-
 στῆσαι τῷ Χριστῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν
 5 λόγον τῆς ἀληθείας. Τὰς δὲ θεθήλους κενοφωνίας περίστασο·
 ἐπὶ πλεόν γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας, καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς
 γάγγραινα νομὴν ἔξει, ὧν ἔστιν Ὑμέναιος καὶ Φιλητός, οἵτινες
 περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχησαν, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν ἤδη γε-
 γονέναι, καὶ ἀνατρέπουσι τὴν τινῶν πίστιν. Ὁ μέντοι στερεὸς
 10 θεμέλιος τοῦ Θεοῦ ἔστηκεν, ἔχων τὴν σφραγίδα ταύτην. Ἔγνω
 Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, καὶ ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνο-
 μάζων τὸ ὄνομα Κυρίου. Ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον
 σκευὴ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, καὶ ἃ
 μὲν εἰς τιμὴν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν. Ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν
 15 ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον καὶ εὐχρηστον
 τῷ Δεσπότη εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἠτοιμασμένον. Τὰς δὲ νεωτε-
 ρικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύνην, πίστιν, ἀγάπην,
 εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν Κύριον ἐκ καθαρᾶς καρ-
 δίας. Τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς
 20 ὅτι γεννῶσι μάχας. Δοῦλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ’
 ἥπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, ἐν πραότητι
 παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῶ αὐτοῖς ὁ Θεὸς
 μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς δια-
 βόλου παγίδος, ἐξωγρημένοι ὑπ’ αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα».

Στίχ. 14-26. Αὐτὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίσεις, ἔξορκίζοντάς τοὺς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, νὰ μὴ λογομαχοῦν, γιατί δὲν ὑπάρχει καμμιά ὠφέλεια ἀπὸ τὴ λογομαχία, ἀλλὰ καταστροφή ἐκείνων ποὺ ἀκούουν. Φρόντισε νὰ παρουσιάσεις στὸν Χριστὸ τὸν ἑαυτὸ σου δοκιμασμένο, ἐργάτη χωρὶς ντροπὴ, ποὺ διδάσκει ὀρθὰ τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας. Νὰ ἀποφεύγεις τὶς γεμάτες ἀσέβεια κούφιεσ συζητήσεις, γιατί θὰ προχωρήσουν περισσότερο στὴν ἀσέβεια, καὶ ὁ λόγος τοὺς σὰν γάγγραινα θὰ ξαπλωθεῖ περισσότερο⁵. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Ὑμέναιος καὶ ὁ Φιλητός, οἱ ὁποῖοι ἀστόχησαν ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια, κηρύττοντας ὅτι ἡ ἀνάστασις ἔχει ἤδη γίνει, καὶ ἀνατρέπουν τὴν πίστη ὠρισμένων. Ἀλλὰ τὸ σταθερὸ θεμέλιο τοῦ Θεοῦ παραμένει ἀσάλευτο, ἔχοντας τὴ σφραγίδα αὐτῆ. Ὁ Κύριος γνωρίζει τοὺς δικούς του, καὶ ἴσως ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἀδικία ὁ καθένας ποὺ ὀνομάζει τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Σὲ ἓνα μεγάλο σπίτι δὲν ὑπάρχουν μόνο σκεῦη χρυσᾶ καὶ ἀργυρένια, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ πῆλινα, καὶ ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι γιὰ χρῆσι ἀξιόλογη, ἄλλα πάλι γιὰ χρῆσι εὐτελεῆ. Ἐὰν λοιπὸν καθαρῖσει κάποιος τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ αὐτὰ, θὰ εἶναι σκεῦος πολύτιμο, ἁγιασμένο καὶ χρῆσιμο στὸν οἰκοδεσπότη, ἐτοιμασμένο γιὰ κάθε ἔργο καλό. Νὰ ἀποφεύγεις τὶς νεανικὲς ἐπιθυμίες, καὶ νὰ ἐπιδιώκεις δικαιοσύνη, πίστη, ἀγάπη, καὶ εἰρήνη μὲ ἐκείνους ποὺ ἐπικαλοῦνται τὸν Κύριο μὲ καθαρὴ καρδιά. Ἐπίσης τὶς μωρὲς καὶ ἀνόητες συζητήσεις νὰ τὶς ἀποφεύγεις, γνωρίζοντας ὅτι δημιουργοῦν λογομαχίες. Ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ λογομαχεῖ, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἥπιος πρὸς ὄλους, διδακτικός, ἀνεξίκακος, διδάσκοντας μὲ καλωσύνη ἐκείνους ποὺ πιστεύουν διαφορετικά, μήπως καὶ δώσει κάποτε ὁ Θεὸς μετάνοια σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια, ἀφοῦ συνέλθουν καὶ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου, αἰχμαλωτισμένοι ἀπὸ αὐτὸν στὸ νὰ ἐκτελοῦν τὸ θέλημά του».

5. Τὸ κακό, λέγει, εἶναι ἀσταμάτητο καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σταματήσει μὲ θεραπεία, ἀλλὰ σὰν τὴ γάγγραινα καταστρέφει τὸ πᾶν. Γιατί ἡ φλυαρία εἶναι ἀρρώστια, καὶ πολὺ περισσότερο χειρότερη ἀπὸ ἀρρώστια. Δείχνει μ' αὐτὰ ποὺ λέγει ἐδῶ, ὅτι αὐτοὺ εἶναι ἀδιόρθωτοι, καὶ ὅτι δὲν πλανήθηκαν τυχαῖα, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησή τους γι' αὐτὸ καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀδιόρθωτοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Στίχ. 1–11. «Τοῦτο δὲ γινώσκετε ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις
 ἐνοστήσονται καιροὶ χαλεποί. Ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαν-
 τοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν
 ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι,
 5 ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπετεῖς, τετυφω-
 μένοι, φιλήδονοι μᾶλλον, ἢ φιλόθεοι, ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβεί-
 ας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι. Καὶ τούτους ἀποτρέπον· ἐκ
 τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας καὶ αἰχμαλωτεύ-
 οντες γυναικάρια, σεσωρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις
 10 ποικίλαις, πάντοτε μανθάνοντα, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀ-
 ληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα. Ὁν τρόπον δὲ Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβροῆς
 ἀντέστησαν Μωυσῆ, οὕτω καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ ἀληθείᾳ,
 ἄνθρωποι κατεφθαρμένοι τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν,
 ἀλλ' οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον. Ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἔκδηλος
 15 ἔσται πᾶσιν, ὡς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο. Σὺ δὲ παρηκολούθηκάς
 μου τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ, τῇ προθέσει, τῇ πίστει, τῇ μακρο-
 θυμίᾳ, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ, τοῖς διωγμοῖς, τοῖς παθήμασιν,
 οἷά μοι ἐγένετο ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίᾳ, ἐν Λύστροις, οἷους
 διωγμοὺς ὑπήνεγκα».

20 Ἄ διὰ Θέκλαν πέπονθε, λέγει

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Στίχ. 1-11. «Αὐτὸ νὰ γνωρίζεις, ὅτι κατὰ τὶς τελευταῖες ἡμέρες θὰ ἔρθουν καιροὶ δύσκολοι. Γιατὶ οἱ ἄθρωποι θὰ γίνουν φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι⁶, βλάσφημοι, ἀνυπάκουοι στοὺς γονεῖς, ἀχάριστοι, ἀσεβεῖς, ἄστοργοι, ἀδιάλλακτοι, συκοφάντες, ἀκρατεῖς, ἄγριοι, ἐχθροὶ τοῦ καλοῦ, προδότες, ὑπερήφανοι, φουσκωμένοι ἀπὸ ἀλαζονεία, καὶ φιλήδονοι μᾶλλον, παρὰ φίλοι τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας μόνο τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῆς εὐσέβειας, ἀλλὰ ἀρνούμενοι τὴ δύναμη αὐτῆς. Καὶ αὐτοὺς νὰ τοὺς ἀποφεύγεις, γιατί ἀπὸ αὐτοὺς προέρχονται ἐκεῖνοι ποὺ μπαίνουν στὰ σπίτια καὶ αἰχμαλωτίζουν γυναικάρια γεμᾶτα ἀπὸ ἁμαρτίες, ποὺ σύρονται ἀπὸ διάφορες ἐπιθυμίες, καὶ ποὺ πάντοτε διδάσκονται, ἀλλὰ δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια. Καὶ ὅπως ὁ Ἰανῆς καὶ Ἰαμβρῆς ἀντιστάθηκαν στὸν Μωυσῆ, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἀντιστέκονται στὴν ἀλήθεια, ἄνθρωποι μὲ διεφθαρμένο νοῦ, ποὺ ἔχουν ἀστοχήσει ὡς πρὸς τὴν πίστη, ἀλλὰ δὲν θὰ προκόψουν περισσότερο. Γιατὶ εἶναι ὀλοφάνερη σὲ ὅλους ἢ ἀνοησία τους, ὅπως ἔγινε καὶ ἐκείνων. Σὺ ὅμως ἔχεις παρακολουθήσει τὴ διδασκαλία μου, τὸν τρόπο ζωῆς, τὴν πρόθεση, τὴν πίστη, τὴ μακροθυμία, τὴν ἀγάπη, τὴν ὑπομονὴ στοὺς διωγμοὺς καὶ τὰ παθήματα, ποὺ μοῦ συνέβηκαν στὴν Ἀντιόχεια, στὸ Ἰκόνιο καὶ στὰ Λύστρα, τοὺς διωγμοὺς ποὺ ὑπέφερα».

⁶ Ἐννοεῖ ἐκεῖνα ποὺ ὑπέφερε ἕξαιτίας τῆς Θεέκλας.

6. Ὑπεροψία-ὑπερηφάνεια: Ρίζα καὶ πηγὴ ὅλων τῶν κακῶν γιατί ἐκεῖνος ποὺ κυριεύθηκε ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος δὲν σκέφτεται οὔτε τὰ δικά του. Πῶς δηλαδὴ σκέφτεται τὰ δικά του, ὅταν δὲν φροντίζει γιὰ τὰ τοῦ πλησίον του; Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελοῦν μιὰ οἰκοδομή· ὅ,τι κι ἂν πάθει τὸ ἓνα, βλάπτει καὶ τὰ ὑπόλοιπα, ἐνῶ ἂν εἶναι στερεό, μπορεῖ νὰ βαστάξει καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Ἐπομένως καταφρόνησες τὸν πλησίον σου; Ἀδίκησες τὸν ἑαυτό σου.

«Καὶ ἐκ πάντων με ἐρρούσατο ὁ Κύριος. (Στίχ. 12) Καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διωχθήσονται».

Τούτων ὡς νεαρῶν ὄντων ἐμνήσθη, τὰ δὲ ἄλλα ἀφήκεν, ὡς
5 γνώριμα ὄντα τῷ ἀνδρὶ.

Στίχ. 13–15. «Πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμαθες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους».

10 Τὰς θλίψεις ἐνταῦθά φησι καὶ τὰς ὀδύνας τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς.

«Τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσει εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας λέγει, οἵτινες αὐτὸν ἐδύναντο
15 εἰς τὴν σοφίαν ἀναγαγεῖν, τουτέστι Χριστόν. Εἰς τοῦτον γὰρ ἐπληροῦτο καὶ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται. Ὅτι δὲ ἤδει τὴν Γραφήν, δῆλον ἐκ τοῦ ἱστορηῖσαι τὸν Λουκᾶν περὶ αὐτοῦ. Ὅτι μητρὸς ἦν Ἰουδαίας πιστῆς, τουτέστιν ἐξ Ἰουδαίων, πιστευσάσης εἰς Χριστόν.

20 Στίχ. 16–17. «Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ἦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρητισμένος».

«Καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μὲ λύτρωσε ὁ Κύριος. (Στίχ. 12) Καὶ ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θὰ διωχθοῦν».

Θυμήθηκε αὐτὰ ἐπειδὴ ἦταν πρόσφατα, ἐνῶ τὰ ἄλλα τὰ παρέλειψε, ἐπειδὴ ἦταν γνωστὰ στὸν Τιμόθεο.

Στίχ. 13-15. «Πονηροὶ ὅμως ἄνθρωποι καὶ ἀπατεῶνες θὰ προκόψουν στὸ χειρότερο, πλανώντας καὶ πλανώμενοι. Σὺ ὅμως νὰ μένεις πιστὸς σ' ἐκεῖνα ποὺ ἔμαθες καὶ ἔλαβες διαβεβαιώσεις, γνωρίζοντας ἀπὸ ποιὸν τὰ ἔμαθες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφος».

Ἐδῶ ἐννοεῖ τις στενοχώριες καὶ τοὺς πόνους τῆς στενῆς καὶ γεμάτης θλίψεως ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς.

«Ἐμαθες τὰ ἱερὰ γράμματα, τὰ ὅποια μποροῦν νὰ σοῦ δώσουν τὴ σοφὴ γνώση πρὸς σωτηρίαν διὰ τῆς πίστεως στὸν Ἰησοῦ Χριστό».

Ἐννοεῖ τὸ νόμο καὶ τοὺς προφήτες, οἱ ὅποιοι μποροῦσαν νὰ τὸν ὀδηγήσουν στὴ σοφία, δηλαδὴ τὸν Χριστό. Γιατὶ σ' αὐτὸν ὀλοκληρωνόταν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες. Τὸ ὅτι γνώριζε τὴ Γραφὴ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐξιστορεῖ ὁ Λουκᾶς γι' αὐτόν. Ὅτι δηλαδὴ καταγόταν ἀπὸ μητέρα Ἰουδαία, δηλαδὴ ἀπὸ Ἰουδαίους, ποὺ εἶχε πιστέψει στὸν Χριστό.

Στίχ. 16-17. «Κάθε λόγος τῆς Γραφῆς εἶναι θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλία, πρὸς ἔλεγχο, πρὸς ἐπανόρθωση, πρὸς διαπαιδαγώγηση μὲ δικαιοσύνη, γιὰ νὰ εἶναι ὀλοκληρωμένος ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καταρτισμένος γιὰ κάθε καλὸ ἔργο».

7. Σὺ, λέγει, τὰ γνωρίζεις ὅλα αὐτὰ· γι' αὐτὸ σκέψου ποιά εἶναι τὰ καλὰ, ποιά τὰ κακά, καὶ ποιά τὰ οὐδέτερα. Καλὸ εἶναι ἡ ἀρετὴ, κακὸ ἡ φαυλότητα, ἀδιάφορα ὁ πλοῦτος, ἡ φτώχεια, ἡ ζωὴ, ὁ θάνατος. Ἀφοῦ τὰ γνωρίζεις αὐτὰ, θὰ γνωρίσεις, ὅτι οἱ δίκαιοι γι' αὐτὸ θλίβονται, γιὰ νὰ στεφανωθοῦν, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ γιὰ νὰ πληρώσουν γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Ἀλλ' ὅμως ὅλοι οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν τιμωροῦνται ἐδῶ, γιὰ νὰ μὴ ἀπιστοῦν οἱ πολλοὶ στὴν ἀνάσταση. Ὅπως καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι δὲν θλίβονται, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις τὴν κακία ὅτι εἶναι ἐπαινετὴ, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴ. Καὶ ὅλα αὐτὰ, ἐπειδὴ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀκατάληπτα. Αὐτοὶ εἶναι οἱ κανόνες καὶ ὅροι· κάνε παραλληλισμὸ αὐτοῦ ποὺ θέλεις μὲ αὐτούς, καὶ δὲν θὰ ἀμφιβάλλεις καθόλου.

«Καὶ ἐκ πάντων με ἐρρούσατο ὁ Κύριος. (Στίχ. 12) Καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διωχθήσονται».

Τούτων ὡς νεαρῶν ὄντων ἐμνήσθη, τὰ δὲ ἄλλα ἀφήκεν, ὡς
5 γνώριμα ὄντα τῷ ἀνδρὶ.

Στίχ. 13–15. «Πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμαθες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους».

10 Τὰς θλίψεις ἐνταῦθά φησι καὶ τὰς ὀδύνας τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς.

«Τὰ ἱερά γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσει εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας λέγει, οἷτινες αὐτὸν ἐδύναναν
15 το εἰς τὴν σοφίαν ἀναγαγεῖν, τουτέστι Χριστόν. Εἰς τοῦτον γὰρ ἐπληροῦτο καὶ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται. Ὅτι δὲ ἤδει τὴν Γραφήν, δῆλον ἐκ τοῦ ἱστορηῖσαι τὸν Λουκᾶν περὶ αὐτοῦ. Ὅτι μητρὸς ἦν Ἰουδαίας πιστῆς, τουτέστιν ἐξ Ἰουδαίων, πιστευσάσης εἰς Χριστόν.

20 Στίχ. 16–17. «Πᾶσα Γραφή θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηροτισμένος».

«Καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μὲ λύτρωσε ὁ Κύριος. (Στίχ. 12) Καὶ ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θὰ διωχθοῦν».

Θυμήθηκε αὐτὰ ἐπειδὴ ἦταν πρόσφατα, ἐνῶ τὰ ἄλλα τὰ παρέλειψε, ἐπειδὴ ἦταν γνωστὰ στὸν Τιμόθεο.

Στίχ. 13-15. «Πονηροὶ ὅμως ἄνθρωποι καὶ ἀπατεῶνες θὰ προκόψουν στὸ χειρότερο, πλανώντας καὶ πλανώμενοι. Σὺ ὅμως νὰ μένεις πιστὸς σ' ἐκεῖνα πὺν ἔμαθες καὶ ἔλαβες διαβεβαιώσεις, γνωρίζοντας ἀπὸ ποιὸν τὰ ἔμαθες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφος».

Ἐδῶ ἐννοεῖ τις στενοχώριες καὶ τοὺς πόνους τῆς στενῆς καὶ γεμάτης θλίψεως ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς.

«Ἐμαθες τὰ ἱερὰ γράμματα, τὰ ὅποια μποροῦν νὰ σοῦ δώσουν τὴ σοφὴ γνώση πρὸς σωτηρίαν⁷ διὰ τῆς πίστεως στὸν Ἰησοῦ Χριστό».

Ἐννοεῖ τὸ νόμο καὶ τοὺς προφήτες, οἱ ὅποιοι μποροῦσαν νὰ τὸν ὀδηγήσουν στὴ σοφία, δηλαδὴ τὸν Χριστό. Γιατὶ σ' αὐτὸν ὀλοκληρωνόταν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες. Τὸ ὅτι γινώριζε τὴ Γραφὴ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐξιστορεῖ ὁ Λουκᾶς γι' αὐτόν. Ὅτι δηλαδὴ καταγόταν ἀπὸ μητέρα Ἰουδαία, δηλαδὴ ἀπὸ Ἰουδαίους, πὺν εἶχε πιστέψει στὸν Χριστό.

Στίχ. 16-17. «Κάθε λόγος τῆς Γραφῆς εἶναι θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλία, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωση, πρὸς διαπαιδαγώγηση μὲ δικαιοσύνη, γιὰ νὰ εἶναι ὀλοκληρωμένος ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καταρτισμένος γιὰ κάθε καλὸ ἔργον».

7. Σὺ, λέγει, τὰ γνωρίζεις ὅλα αὐτὰ γι' αὐτὸ σκέψου ποῖα εἶναι τὰ καλά, ποῖα τὰ κακά, καὶ ποῖα τὰ σὺδέτερα. Καλὸ εἶναι ἡ ἀρετὴ, κακὸ ἡ φαυλότης, ἀδιάφορα ὁ πλοῦτος, ἡ φτώχεια, ἡ ζωὴ, ὁ θάνατος. Ἀφοῦ τὰ γνωρίζεις αὐτὰ, θὰ γνωρίσεις, ὅτι οἱ δίκαιοι γι' αὐτὸ θλίβονται, γιὰ νὰ στεφανωθοῦν, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ γιὰ νὰ πληρώσουν γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Ἀλλ' ὅμως ὅλοι οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν τιμωροῦνται ἐδῶ, γιὰ νὰ μὴ ἀπιστοῦν οἱ πολλοὶ στὴν ἀνάσταση. Ὅπως καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι δὲν θλίβονται, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις τὴν κακία ὅτι εἶναι ἐπαινετὴ, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴ. Καὶ ὅλα αὐτὰ, ἐπειδὴ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀκατάληπτα. Αὐτοὶ εἶναι οἱ κανόνες καὶ ὅροι· κάνε παραλληλισμὸ αὐτοῦ πὺν θέλεις μὲ αὐτούς, καὶ δὲν θὰ ἀμφιβάλλεις καθόλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Στίχ. 1. «Διαμαρτύρομαι οὖν ἐγὼ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μέλλοντος κρίνειν».

Πολλὴν παράκλησιν ποιησάμενος καὶ παραμυθίαν ἀπὸ πάντων, ἐπάγει καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Γραφῶν τελειότεραν οὕσαν.
5 Εἰκότως δὲ τοσαύτην ἐπάγει, ἐπειδὴ λυπηρὸν ἔμελλεν ἐρεῖν τῷ μαθητῇ, τὸν ἑαυτοῦ θάνατον.

Ἐκείνην φησὶ τὴν Γραφήν, περὶ ἧς εἶπεν, ὅτι «Ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερά Γράμματα οἶδας».

«Ζῶντας καὶ νεκρούς, κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ τὴν
10 βασιλείαν αὐτοῦ· (στίχ. 2) κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι».

Ἄμαρτωλοὺς καὶ δικαίους λέγει, ἢ ὅτι πολλοὶ καταλειφθή-
σονται ζῶντες.

«Εὐκαιρῶς, ἀκαιρῶς ἔλεγξον ἐπιτίμησον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμία καὶ διδαχῇ. (Στίχ. 3-4) Ἔσται γὰρ καιρὸς, ὅτε
15 τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους».

Τουτέστιν, μὴ ἔχε κεχωρισμένον καιρὸν· αἰεὶ σοι ἔστω καιρὸς, μὴ ἐν εἰρήνῃ, μηδὲ ἐν εὐθυμίᾳ ὦν, μηδὲ ἐν Ἐκκλησίᾳ καθήμενος μόνον διδάξῃς, ἐν δὲ τοῖς κινδύνοις περισταλής, ἀλλὰ καὶ
20 ἐν δεσμοτηρίῳ ἦς, καὶ ἄλυσιν περικείμενος, μὴ παύσῃ τοῦ κηρύγματος.

«Κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται.

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ Δ'.

Στίχ. 1. «Σὲ ἐξορκίζω λοιπὸν ἐγὼ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὅποιος πρόκειται νὰ κρίνει».

Ἄφοῦ τὸν προέτρεψε μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ τὸν παρηγόρησε ἀπὸ παντοῦ, προσθέτει καὶ τὴν παρηγοριὰ ἀπὸ τῆς Γραφῆς πού εἶναι τελειότερη. Καὶ εὐλόγα τοῦ δίνει τόση μεγάλη παρηγοριά, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ κάνει γνωστὸ στὸ μαθητὴ του τὸ θάνατό του.

Ἐννοεῖ ἐκεῖνο τὸ λόγο τῆς Γραφῆς, γιὰ τὸν ὅποιο εἶπε, ὅτι «Ἀπὸ βρέφος γνωρίζεις τὰ ἱερὰ γράμματα»⁴.

«Ζωντανούς καὶ νεκρούς κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς παρουσίας του καὶ τῆς βασιλείας του, (στίχ. 2) κήρυξε τὸν λόγο, σταμάτα σταθερός».

Ἐννοεῖ ἀμαρτωλοὺς καὶ δίκαιους, ἢ ὅτι πολλοὶ θὰ καταλειφθοῦν ζωντανοί.

«Σὲ καιρὸ κατάλληλο ἢ ἀκατάλληλο. Ἐλεγξε, ἐπιτίμησε, παρηγόρησε μὲ κάθε μακροθυμία καὶ διδασκαλία. (Στίχ. 3-4) Γιατὶ θὰ ἔρθει καιρὸς κατὰ τὸν ὅποιο δὲν θὰ ἀνέχονται τὴν ὑγιῆ διδασκαλία, ἀλλὰ θὰ συσσωρεύσουν δασκάλους σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τους».

Δηλαδή, Νὰ μὴ ἔχεις τὸν καιρὸ χωρισμένο σὲ κατάλληλο καὶ ἀκατάλληλο· πάντοτε ὁ καιρὸς νὰ εἶναι γιὰ σένα κατάλληλος. Νὰ μὴ διδάσκεις μόνο ὅταν βρίσκεσαι σὲ κατάσταση εἰρήνης, οὔτε ὅταν εἶσαι λυπημένος, οὔτε μόνο ὅταν εἶσαι στὴν ἐκκλησία, ἐνῶ ὅταν βρίσκεσαι σὲ κινδύνους νὰ περιορισθεῖς, ἀλλὰ, εἴτε στὴ φυλακὴ βρίσκεσαι, εἴτε εἶσαι δεμένος μὲ ἀλυσίδες, νὰ μὴ σταματήσεις τὸ κήρυγμα.

«Καὶ αἰσθανόμενοι γαργαλισμὸ στ' αὐτιά τους, θὰ ἀποστρέψουν τὰ αὐτιά τους ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ θὰ τραποῦν πρὸς τοὺς

(Στίχ. 5-6) *Σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσι, κακοπάθησον, ἔργον ποιήσον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον. Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκεν».*

Τουτέστι, τερπόμενοι τὴν ἀκοήν.

5 *Στίχ. 7-9. «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα. Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής. Οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με*
10 *ταχέως. Δημᾶς γὰρ με ἐγκατέλιπεν».*

Τὴν ἀθυμίαν παραμυθήσασθαι βούλεται τοῦ μαθητοῦ, θαρρεῖν κελεύων, ὡς ἐπὶ στέφανον ἀπιόντος αὐτοῦ, ὡς πάντα τετελεκότος, Χαίρειν, φησί, δεῖ, οὐκ ἀλγεῖν.

*«Ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλο-
15 νίκην».*

Τουτέστιν, τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν τρυφήν.

*Στίχ. 10-12. «Κροίσκης εἰς Γαλατίαν, Τίτος εἰς Δαλματίαν· Λουκᾶς ἐστὶ μόνος μετ' ἐμοῦ. Μάρκον ἀναλαβών, ἄγαγε μετὰ σσαντοῦ· ἔστι γὰρ μοι εὐχρηστος εἰς διακονίαν. Τυχικὸν δὲ ἀπέ-
20 στείλα εἰς Ἐφεσον».*

Τούτους οὐ μέμφεται· διὰ τὸ κήρυγμα γὰρ ἦσαν ἀπεσταλμένοι.

*Στίχ. 13-15. «Τὸν δὲ φελόνην, ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι παρὰ Κάροπῳ, ἐρχόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας.
25 Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλὰ μοι κακὰ ἐνεδείξατο. Ἀποδώῃ αὐτῷ ὁ Κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὃν καὶ σὺ φυλάσσου. Λίαν γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις».*

*Γλωσσόκομον ἔνθα εἶχεν τὰς βίβλους καὶ τὰ χαρτία. Διδάσκει ἡμᾶς ὡς ἄχρι ἐσχάτης ἀναπνοῆς, κἂν ἐν δεσμοῖς ὦμεν, τῶν
30 θείων λογίων οὐκ ἀμελεῖν δεῖ.*

μύθους. (Στίχ. 5-6) Σὺ ὅμως νὰ εἶσαι νηφάλιος σὲ ὅλα, κακοπάθησε, κάνε ἔργο εὐαγγελιστῆ, ἐπιβεβαίωσε τὴ διακονία σου. Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι πιά ἕτοιμος νὰ χύσω τὸ αἷμα μου σὰν σπονδὴ καὶ ὁ καιρὸς τοῦ θανάτου μου ἔχει φθάσει».

Δηλαδή, νιώθοντας εὐχαρίστηση στ' αὐτιά.

Στίχ. 7-9. «Τὸν ἀγώνα τὸν καλὸ τὸν ἀγωνίσθηκα, τὸ δρόμο τὸν ἔχω τελειώσει, τὴν πίστη τὴν ἔχω τηρήσει. Τώρα πλέον μοῦ ἀπομένει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, τὸ ὁποῖο θὰ μοῦ ἀποδώσει ὁ Κύριος τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ὁ δίκαιος κριτής. Ὁχι μόνο σὲ μένα, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀγαπήσει τὴν παρουσία του. Φρόντισε νὰ ἔρθεις κοντά μου τὸ ταχύτερο. Ὁ Δημᾶς μὲ ἐγκατέλειψε».

Θέλει νὰ παρηγορήσει τὴ λύπη τοῦ μαθητῆ, προτρέποντάς τον νὰ ἔχει θάρρος, ἀφοῦ μεταβαίνει γιὰ στεφάνι, ἔχοντας τελειώσει ὅλα. Πρέπει λοιπόν, λέγει, νὰ χαίρεσαι καὶ ὄχι νὰ λυπᾶσαι.

«Γιατὶ ἀγάπησε τὴν παροῦσα ζωὴ, καὶ μετέβηκε στὴ Θεσσαλονίκη».

Δηλαδή τὴν ἀνεση καὶ τὴν ἀπολαυστικὴ ζωὴ.

Στίχ. 10-12. «Ὁ Κρίσκης πῆγε στὴ Γαλατία, ὁ Τίτος στὴ Δαλαμία, καὶ μόνο ὁ Λουκᾶς εἶναι μαζί μου. Πᾶρε τὸν Μάρκο καὶ φέρε τον ἐδῶ μαζί σου, γιατί μοῦ εἶναι χρήσιμος γιὰ ὑπηρεσία. Τὸν Τυχικὸ τὸν ἔστειλα στὴν Ἔφεσο».

Αὐτοὺς δὲν τοὺς κατηγορεῖ, καθόσον εἶχαν σταλεῖ γιὰ τὸ κήρυγμα.

Στίχ. 13-15. «Τὸν φελόνη, τὸν ὁποῖο ἄφησα στὴν Τρωάδα κοντὰ στὸν Κάρπο, νὰ μοῦ τὸν φέρεις ὅταν θὰ ἔρθεις, καὶ προπάντων τὶς μεμβράνες. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ χαλκωματᾶς πολλὰ κακὰ μοῦ προξένησε. Εἴθε ὁ Κύριος νὰ τοῦ ἀποδώσει σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του. Καὶ σὺ προφυλάξου ἀπὸ αὐτόν· γιατί ἔχει προβάλλει μεγάλη ἀντίσταση στὰ λόγια μου».

«Φελόνη» ὀνομάζει τὸ κιβώτιο στὸ ὁποῖο εἶχε φυλαγμένα τὰ βιβλία καὶ τὰ χαρτιά. Μᾶς διδάσκει, ὅτι μέχρι τὴν τελευταία ἀναπνοή μας, κι ἂν ἀκόμη εἴμαστε φυλακισμένοι, πρέπει νὰ μὴ παραμελοῦμε τὰ θεῖα λόγια.

Ἰουδαϊκὸν ἱλαστήριον τοῦ νόμου λέγει.

Στίχ. 16–17. «Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογία οὐδεὶς μοι συμπαρεγένετο, ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον· μὴ αὐτοῖς λογισθεῖη. Ὁ δὲ Κύριός μοι παρέστη καὶ ἐνεδυνάμωσέ με».

5 *Παρέστη γὰρ ἅπαξ τῷ Νέρωνι, καὶ διέφυγεν.*

«Ἴνα δι' ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληροφορηθῆ, καὶ ἀκούσῃ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἐρρῦσθην ἐκ στόματος λέοντος».

Ἴνα πᾶσι κατάδηλος γένηται ἡ τοῦ κηρύγματος ἐπιφάνεια. Οὐχ ὡς ἄξιον δὲ ἑαυτὸν φησιν, ἀλλὰ διὰ τὸ κήρυγμα, ὡς ἂν τις
10 *πορφυρίδα καὶ διάδημα βαστάζων, δι' αὐτὰ ἐσώζετο.*

«Λέοντα», τὸ Νέρωνα λέγει.

Στίχ. 18–21. «Καὶ ρύσεται με Κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ἀσπάσασθε Πρίσκαν
15 *καὶ Ἀκύλαν, καὶ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον. Ἐραστος ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ. Τρόφιμον δὲ ἀπέλιπον ἐν Μιλήτῳ ἀσθενοῦντα. Σπούδασον πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. Ἀσπάζεταιί σε Εὐδουλος καὶ Πύδης».*

Τότε μὲν γάρ, φησί, τῶν κινδύνων ἐξήρπασεν. Ἐπειδὴ δὲ
20 *τὸ ἱκανὸν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγονε, ρύσεται με ἀπὸ παντὸς ἁμαρτήματος· τουτέστι, μὴ ἀφήσει καταγνωσθέντα ἀπελθεῖν.*

«Καὶ Λῖνος καὶ Κλαυδία καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἐν τῇ Ρώμῃ.

Στίχ. 22. «Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματός σου. Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν».

Ἐννοεῖ τὸ Ἰουδαϊκὸ ἰλαστήριον τοῦ νόμου.

Στίχ. 16-17. «Κατὰ τὴν πρώτη μου ἀπολογία κανένας δὲν με συμπαραστάθηκε, ἀλλὰ ὅλοι μὲ ἐγκατέλειψαν. Εὐχομαι νὰ μὴ καταλογισθεῖ αὐτὸ εἰς βάρος τους. Ὁ Κύριος ὅμως μὲ συμπαραστάθηκε καὶ μὲ ἐνδυνάμωσε».

Παρουσιάσθηκε δηλαδὴ μία φορὰ στὸν Νέρωνα, καὶ διέφυγε τὸν κίνδυνον.

«Γιὰ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ μὲ αὐτὴ τὴ σωτηρία μου τὸ κήρυγμα, ἀκούοντας αὐτὸ ὅλοι οἱ ἐθνικοί¹. Καὶ γλύτωσα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λεονταριουῦ».

Γιὰ νὰ γίνῃ ὀλοφάνερη σὲ ὅλους ἡ λαμπρότητα τοῦ κηρύγματος. Δὲν λέγει ὅτι σῶθηκε ἐπειδὴ ἦταν ἄξιος ὁ ἴδιος, ἀλλὰ γιὰ χάρη τοῦ κηρύγματος, ὅπως δηλαδὴ ἐὰν κάποιος φοροῦσε πορφύρα καὶ βασιλικὸ στέμμα, καὶ πετύχαινε τὴ σωτηρία του ἐξαιτίας αὐτῶν.

«Λεοντάρει» ὀνομάζει τὸν Νέρωνα.

Στίχ. 18-21. «Καὶ θὰ μὲ γλυτώσει ὁ Κύριος ἀπὸ κάθε ἔργο πονηρό, σώζοντάς με γιὰ τὴ βασιλεία του τὴν ἐπουράνια. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Χαιρέτησε τὴν Πρίσκα καὶ τὸν Ἀκύλα, καθὼς καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ὀνησιφόρου. Ὁ Ἐραστος ἔμεινε στὴν Κόρινθο. Τὸν Τρόφιμον τὸν ἄφησα στὴ Μίλητον ἄρρωστο. Φρόντισε νὰ ἔρθεις πρὶν ἀπὸ τὸν χειμῶνα. Σὲ χαιρετοῦν ὁ Εὐβουλος καὶ ὁ Πούδης».

Τότε βέβαια, λέγει, μὲ ἄρπαξε μέσα ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σημαντικότερο μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Εὐαγγελίου πραγματοποιήθηκε, θὰ μὲ λυτρώσει ἀπὸ κάθε ἀμαρτημὰ μου· δηλαδὴ, δὲν θὰ ἀφήσει νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ καταδικασμένος.

«Καὶ ὁ Λίνος καὶ ἡ Κλαυδία καὶ ὅλοι οἱ ἀδελφοί».

Ὁ Λίνος λέγουν ὅτι εἶχε διαδεχθεῖ τὸν μακάριο Πέτρον στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνον τῆς Ρώμης.

Στίχ. 22. «Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ εἶναι μαζί μὲ τὸ πνεῦμα σου. Ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι μαζί σας. Ἀμήν».

8. Πάλι ἡ γνωστὴ ταπεινοφροσύνη τοῦ Παύλου· δὲν μὲ δυνάμωσε, λέγει, λόγω τῆς ἀξίας μου, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξαγγελθεῖ στὰ ἔθνη τὸ κήρυγμα.

“Ομοιον ὡς εἰ λέγοι· Μὴ ἄλγει ὅτι ἀφίσταμαι. Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ἐστι· καὶ οὐκ εἶπε, Μετὰ σοῦ, ἀλλά, «Μετὰ τοῦ πνεύματος σου», ἵνα ἦ διπλῆ ἡ βοήθεια, τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῦ βοηθοῦντος αὐτῷ.

5

Ἐπιστολὴ πρὸς Τιμόθεον Β΄.

Ἐγρᾶφη ἀπὸ Ρώμης.

Στίχοι ρπ΄.

Ἀπὸ Ρώμης γράφει τὴν Ἐπιστολὴν ἐν δεσμοῖς ἐχόμενος, ὁμοῦ σημαίνων τὴν τε προτέραν αὐτῷ γενομένην ἀπολογίαν, 10 καὶ τὴν παρὰ πόδας τελείωσιν. «Ἐγὼ» γάρ, φησὶν, «ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναλύσεώς μου ἐφέστηκεν».

Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Μὴ λυπᾶσαι γιὰ τὸ ὅτι φεύγω ἀπὸ ἐδῶ. Ὁ Κύριος εἶναι μαζί σου. Καὶ δὲν εἶπε, “Μὲ σένα”, ἀλλὰ «Μὲ τὸ πνεῦμα σου», γιὰ νὰ εἶναι διπλῆ ἢ βοήθεια, τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐκείνου ποὺ βοηθεῖ αὐτόν.

Ἐπιστολὴ Β' πρὸς Τιμόθεον

Γράφηκε ἀπὸ τὴ Ρώμη.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 180 στίχους.

Τὴν Ἐπιστολὴν τὴ γράφει ἀπὸ τὴ Ρώμη ὄντας φυλακισμένος, δηλώνοντας σ' αὐτόν συγχρόνως καὶ τὴν προηγούμενη ἀπολογία του, καὶ τὸ τέλος τῆς ἐδῶ ζωῆς του ὅτι βρίσκεται κατὰ πόδι. Γιατὶ λέγει, «Ἐγὼ πλέον χύνω τὸ αἷμα μου καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναχώρησής μου ἔχει φθάσει».

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
Σ Τ Η Ν Π Ρ Ο Σ Τ Ι Τ Ο Ν
Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Στίχ. 1–6. «Παῦλος δούλος Θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ, καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων, ἐφάνέρωσεν δὲ καιροῖς ἰδί-
5 οῖς τὸν Λόγον αὐτοῦ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπιστεύθη ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ κατὰ κοινὴν πίστιν· χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

»Τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπι-
10 διορθώσῃ, καὶ καταθήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγὼ διαταξάμην. Εἴ τις ἐστὶν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστά, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας ἢ ἀνυπότακτα».

Ἐπισκόπους.

Στίχ. 7–12. «Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι ὡς
15 Θεοῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδῃ, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ, ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὄσιον, ἐγκρατῆ, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾗ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδαχῇ τῇ

1. Ὁλη ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος εἶναι μιὰ συνεχῆς ὑπενθύμιση τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀποσκοποῦν νὰ παροτρύνουν τὸν ἅγιον ἐκεῖνο μαθητὴ του πρὸς μεγαλύτερους κόπους. Καθόσον τίποτε δὲν ὠφελεῖ τόσο, ὅσο τὸ νὰ θυμόμαστε συνέχεια τίς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ, προσωπικὲς καὶ γενικὲς.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

Στίχ. 1-6. «Ὁ Παῦλος, δοῦλος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ κληθοῦν οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ στὴν πίστη καὶ τὴ γνώση τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀλήθειας, ὥστε νὰ ἐλπίζουν στὴν αἰώνια ζωὴ ποὺ ὑποσχέθηκε πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνες ὁ ἀψευδῆς Θεὸς καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ φανέρωσε τὸν Λόγου του διὰ τοῦ κηρύγματος¹, ποὺ ἀνατέθηκε σὲ μένα κατ' ἐντολὴ τοῦ Σωτήρα μας Θεοῦ, πρὸς τὸν Τίτο, τὸ γνήσιο μαιδί μου ὡς πρὸς τὴν κοινὴ πίστη· χάρη, ἔλεος καὶ εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν Σωτήρα μας².

»Γι' αὐτὸ τὸ λόγο σὲ ἄφησα στὴν Κρήτη, γιὰ νὰ διορθώσεις τὶς ἐλλείψεις ποὺ ὑπῆρχαν καὶ νὰ τοποθετήσεις σὲ κάθε πόλη πρεσβυτέρους, ἔτσι ὅπως ἐγὼ σὲ διέταξα, ἐὰν κάποιος εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε κατηγορία, σύζυγος μιᾶς γυναίκα, ποὺ ἔχει πιστὰ παιδιά χωρὶς κατηγορίες γιὰ ἀσωτία καὶ ἀνυπακοή».

¹Ὡς «πρεσβυτέρους» ἐννοεῖ τοὺς ἐπισκόπους.

Στίχ. 7-12. «Γιατὶ ὁ ἐπίσκοπος, σὰν ὑπηρέτης τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κατηγορίες, νὰ μὴ εἶναι αὐθάδης, οὔτε ὀργίλος, οὔτε μέθυσος, οὔτε βάνουσος, οὔτε αἰσχροκερδῆς, ἀλλὰ φιλόξενος, φιλάγαθος, συνετός, δίκαιος, εὐσεβής, ἐγκρατής, νὰ παραμένει προσηλωμένος στὸ λόγο τῆς πίστεως ποὺ διδάχθηκε, γιὰ νὰ μπορεῖ καὶ νὰ στηρίζει τοὺς πιστοὺς στὴν ὑγιῆ διδασκαλία

2. Φαίνεται πὼς τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ τὴ γράφει ὁ Παῦλος σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ βρίσκεται σὲ ἀσφάλεια, ἀφοῦ δὲν κάνει κανένα λόγο γιὰ πειρασμούς, καὶ σ' ὅλη τὴν ἐπιστολὴ ἀναφέρει συνεχῶς τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, πράγμα ἄρκετο γιὰ νὰ παρηγορήσει καὶ νὰ παροτρύνει τοὺς ἀναγνώστες πρὸς τὴν ἀρετὴ.

ὑγαινούση καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ καὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι, φρεναπάται, μάλιστα οἱ ἐκ περιτομῆς, οὓς δεῖ ἐπιστομίζειν, οἷτινες ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσιν, διδάσκοντες ἂ μὴ δεῖ, αἰσχροκέρδους χάριν. Εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν 5 ἴδιος αὐτῶν».

Οὐ τὸν νηστευτὴν ἐνταῦθα λέγει, ἀλλὰ τὸν πάθους κρατοῦντα παντός.

«Προφήτης “Κρηῆτες αἰεὶ ψεῦσαι, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί”. (Στίχ. 13-15) Ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής. Δι’ ἣν 10 αἰτίαν ἔλεγε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγαιίνωσιν ἐν τῇ πίστει, μὴ προσέχοντες ἰουδαίκοις μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρεφόμενων τὴν ἀλήθειαν. Πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς»

«Προφήτην» ἐνταῦθα τὸν ποιητὴν λέγει, τὸν Καλλίμαχον. Διὰ τί δὲ τῇ μαρτυρία αὐτοῦ; Ὅτι μάλιστα τούτοις ἐντρέπομεν 15 αὐτούς, ὅταν ἐκ τῶν αὐτῶν ἐνέγκωμεν τὰς κατηγορίας.

«Καθαροῖς τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν, καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις (στίχ. 16) Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναί, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. Βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι».

3. Ἀκριβῶς γι’ αὐτό, λέγει, νὰ τοὺς ἐλέγχεις αὐστηρά, ἐπειδὴ τὸ ἦθος τους εἶναι ἀδιάντροπο, δολερὸ καὶ ἀκόλαστο, καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα εἶναι καὶ ράθυμοι. Γιατί ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος χρειάζεται κατὰ τὸν ἔλεγχο αὐστηρότητα, καθόσον δὲν θὰ μπορούσε νὰ σωφρονισθεῖ μὲ ἐπιείκεια. Βέβαια ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τοὺς μὴ Χριστιανούς, ἀλλὰ τοὺς πιστούς. Νὰ κάνεις, λέγει, βαθύτερη τὴν πληγὴ. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος πού χτυπάει τὸν καλὸ καὶ εὐγενῆ τὸν πληγώνει θανάσιμα, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού κολακεύει αὐτὸν πού χρειάζεται αὐστηρότητα τὸν διαφθείρει καὶ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ διορθωθεῖ.

4. Τὰ ἰουδαϊκὰ εἶναι μύθος, καὶ μάλιστα δυὸ φορές· καὶ ἐπειδὴ εἶναι παραποίηση τῆς ἀλήθειας, καὶ ἐπειδὴ εἶναι παράκαιρα. Ἐάν, λέγει, πιστεύεις στὴ νέα πίστη, γιατί εἰσάγεις ἄλλα, σὰν νὰ μὴν ἀρκεῖ ἡ πίστη διὰ τὴ δικαίωσή σου; Γιατί ὑποδουλώνεις τὸν ἑαυτό σου καὶ τὸν θέτεις κάτω ἀπὸ τὸ νόμο; Δὲν ἔχεις ἐμπιστοσύνη στὴν πίστη; Ἄλλ’ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ἀνθρώπου ἀπιστοῦ, ἐνῶ ἡ πιστὴ ψυχὴ δὲν ἀμφιβάλλει.

καὶ νὰ ἐλέγχει τοὺς ἀντιφρονοῦντες. Γιατὶ ὑπάρχουν πολλοὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι καὶ ἐξαπατητὲς τοῦ νοῦ, μάλιστα ἐκεῖνοι ποὺ προέρχονται ἀπὸ Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ ἀποστομῶνται, γιατί ἀνατρέπουν ὀλόκληρες οἰκογένειες, διδάσκοντας ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει, γιὰ χάρη αἰσχροκέρδειας. Εἶπε κάποιος ἀπὸ αὐτούς, δικός τους».

Ἦς «ἐγκρατῆ» δὲν ἐννοεῖ ἐδῶ ἐκεῖνον ποὺ νηστεύει, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ ἐξουσιάζει κάθε πάθος.

«Προφήτης, ποὺ λέγει· “Οἱ Κρηῆτες εἶναι πάντοτε ψεῦστες, κακὰ θηρία, κοιλιόδουλοι καὶ ὀκνηροί”. (Στίχ. 13-15) Ἡ μαρτυρία αὐτὴ εἶναι ἀληθινή. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο νὰ τοὺς ἐλέγχεις αὐστηρά,⁵⁾ γιὰ νὰ διατηροῦν ὑγιῆ τὴν πίστη τους, καὶ νὰ μὴ προσέχουν σὲ Ἰουδαϊκοὺς μύθους⁶⁾ καὶ σὲ ἐντολὰς ἀνθρώπων ποὺ ἀποστρέφονται τὴν ἀλήθεια. “Ὅλα βέβαια εἶναι καθαρὰ».

«Προφήτη» ἐδῶ ὀνομάζει τὸν ποιητὴ Καλλίμαχο. Καὶ γιατί χρησιμοποιεῖ τὴ μαρτυρία αὐτοῦ; Ἐπειδὴ τότε προπάντων κάνομε αὐτούς νὰ ντραποῦν, ὅταν προσκομίσουμε τίς κατηγορίες ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς τοὺς ἴδιους.

«Γιὰ τοὺς καθαρούς, ἐνῶ γιὰ τοὺς μολυσμένους καὶ ἄπιστους τίποτε δὲν εἶναι καθαρὸ, ἀλλ' ἔχουν μολυνθεῖ καὶ ὁ νοῦς τους καὶ ἡ συνείδησή τους⁷⁾. (Στίχ. 16) Ὁμολογοῦν μὲ τὰ λόγια ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεό, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τους τὸν ἀρνοῦνται, ὄντας βδελυροὶ καὶ ἀπειθεῖς καὶ ἀκατάλληλοι γιὰ κάθε ἔργο καλό».

5. Ἀπόδειξη καθαρότητος, λέγει δὲν εἶναι οἱ διακρίσεις, ἀλλ' ἀπόδειξη καθαρότητος εἶναι τὸ νὰ χρησιμοποιεῖ κανεὶς τὰ πάντα. Γιατὶ ὅποιος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του καθαρὸς τὰ χρησιμοποιεῖ ὅλα, ἐνῶ οἱ ἀκάθαρτοι δὲν προσεγγίζουν τίποτε. Ἦρα ὅποιος τὰ τρώγει ὅλα εἶναι καθαρὸς, ἐνῶ ὅποιος δὲν τρώει αὐτὰ ποὺ θεωροῦνται ἀκάθαρτα, αὐτὸς εἶναι ἀκάθαρτος καὶ ἀσθενὴς στὴν πίστη. Ἀκάθαρτα λοιπὸν δὲν εἶναι οἱ τροφές, ἀλλὰ ἀκάθαρτα πραγματικὰ εἶναι ἡ ἁμαρτία, ἡ κακία, ἡ πλεονεξία, ἡ πονηρία. Καὶ πράγματι· ὑπάρχει ἄραγε τίποτε πιὸ ἀκάθαρο ἀπὸ τὴν πλεονεξία; Δὲν μολύνει αὐτὴ καὶ χέρια, καὶ ψυχὴ, καὶ τὸ ἴδιο τὸ σπῆτι στὸ ὅποιο φυλάσσονται τὰ ἀρπαζόμενα; Αὐτὰ λοιπὸν ἄς ἀποφεύγομε, ἀπὸ αὐτὰ ἄς ἀπομακρυνόμαστε, καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ κοσμοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας μὲ τὴν ἀληθινὴ καθαρότητα, τὴν ἀρετὴ, τὴ μόνη ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὸν μόνον καθαρὸ, τὸν Θεό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Στίχ. 1-5. «Σὺ δὲ λάλει ἃ πρέπει τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ, Πρεσβύτας νηφαλέους εἶναι, σεμνοὺς, σώφρονας, ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, ὑπομονῇ. Πρεσβύτιδας ὡσαύτως, ἐν καταστάματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαδόλους, μὴ οἴνω πολλῶ δεδουλωμένους, καλοδιδασκάλους, ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας φιλόανδρους εἶναι, φιλοτέκνους, σώφρονας, ἀγνάς, οἰκουρούς, ἀγαθὰς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν».

Οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν προαίρεσιν τῶν μεταλαμβανόντων».

*10 «Ἴνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφημηῖται. (Στίχ. 6-13) Τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρακάλει σωφρονεῖν. Περὶ πάντας ἑαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἀφθορίαν, σεμνότητα, λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωστον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῆ, μηδὲν ἔχων περὶ ἡμῶν λέγειν φαῦλον. Δούλους ἰδίους
15 δεσπότης ὑποτάσσεσθαι ἐν πᾶσιν, εὐαρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας, μηδὲ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐπιδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ κοσμοῦσιν ἐν πᾶσιν. Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος*

6. Ὑπάρχουν πολλὰ πράγματα στὴν ἡλικία αὐτὴ ποὺ κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴ εἶναι νηφάλιοι, σεμνοί, σώφρονες καὶ ὑγιεῖς στὴν πίστι, ἀλλὰ νὰ εἶναι μανιακοὶ καὶ παράφρονες, ἄλλοτε ἀπὸ τὸ κρασί καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὴ λύπη, γιὰ τὰ γηρατειὰ δημιουργοῦν ἀνθρώπους μικρόψυχους. Γι' αὐτὸ τονίζει οἱ ἡλικιωμένοι νὰ φροντίζουν νὰ κοσμοῦν τὸν ἑαυτό τους μὲ αὐτὸ τὸ ἀληθινὸ κόσμημα, τὸ στεφάνι τῶν ἀρετῶν, στὴν ἡλικία αὐτὴ ποὺ κατ' ἐξοχὴ πρέπει νὰ κυριαρχεῖ ἡ σωφροσύνη, τὸ μοναδικὸ τιμὸν καὶ μαζὶ πυξίδα ποὺ μπορεῖ νὰ κατευθύνει ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἔχει τὸ πλοῖο τῆς ζωῆς του πρὸς τὸ ἀκύμαντο λιμάνι, τὸ λιμάνι τῆς οὐράνιας βασιλείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Στίχ. 1-5. «Σὺ ὅμως νὰ διδάσκεις ἐκεῖνα ποὺ εἶναι σύμφωνα μετὴν ὑγιῆ διδασκαλία. Οἱ γεροντότεροι δηλαδὴ νὰ εἶναι νηφάλιοι, σεμνοί, σώφρονες, ὑγιεῖς ὡς πρὸς τὴν πίστη, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ὑπομονή⁶⁾ Οἱ ἡλικιωμένες ἐπίσης γυναῖκες νὰ εἶναι σεμνοπρεπεῖς στὴ συμπεριφορὰ τους, νὰ μὴ εἶναι συκοφάντισσες, οὔτε δοῦλοι στὸ πολὺ κρασί, ἀλλὰ νὰ εἶναι δάσκαλοι κάθε καλοῦ γιὰ νὰ σωφρονίζουν τὶς νέες, ὥστε ν' ἀγαποῦν τοὺς ἄνδρες τους, νὰ εἶναι φιλότεκνες, συνετές, ἀγνές, οἰκοκυρές, καλές, δείχνοντας ὑποταγὴ τοὺς ἄνδρες τους».

Ἦχι ἀπὸ τὴ φύση τους⁷⁾, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προαίρεση ἐκείνων ποὺ τὰ τρώγουν.

«Γιὰ νὰ μὴ βλασφημεῖται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. (Στίχ. 6-13) Τοὺς νεώτερους ἐπίσης νὰ τοὺς συμβουλεύεις νὰ σωφρονοῦν. Σὲ ὅλους νὰ προβάλλεις τὸν ἑαυτὸ σου ὡς παράδειγμα καλῶν ἔργων, ὡς πρὸς τὴ διδασκαλία, τὴν ἀγνότητα, τὴ σεμνότητα, τὸν ὀρθὸ λόγον, τὸν ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κατηγορίας, γιὰ νὰ ντραπεῖ ὁ ἀντιτιθέμενος ἀφοῦ δὲν θὰ ἔχει νὰ πεῖ ἐναντίον μας τίποτε τὸ κακό. Οἱ δοῦλοι νὰ ὑποτάσσονται ὡς πρὸς ὅλα τοὺς κυρίους τους, νὰ εἶναι ἀρεστοὶ σὲ ὅλα, χωρὶς νὰ ἀντιλέγουν οὔτε νὰ κλέβουν, ἀλλὰ νὰ δείχνουν ὅλη τὴν πιστότητα καὶ τιμιότητά τους, ὥστε μὲ τὸ κάθε τι νὰ κοσμοῦν τὴ διδασκαλία τοῦ Σωτήρα μας Θεοῦ. Γιατὶ φανερώθηκε ἡ σωτή-

7. Δηλαδὴ γιὰ τοὺς μολυσμένους τίποτε δὲν εἶναι καθαρὸ, ὄχι ἀπὸ τὴ φύση του, ἀλλὰ λόγῳ τῆς προαίρεσός τους ποὺ τὰ θεωρεῖ ἀκάθαρτα. Ἐὰν βέβαια θελήσομε ν' ἀκριβολογήσομε ὅλα εἶναι ἀκάθαρτα, ἐὰν ὅμως δὲν θέλομε ν' ἀκριβολογοῦμε τίποτε δὲν εἶναι ἀκάθαρο. Γιατὶ τίποτε ὁ Θεὸς δὲν ἔκανε ἀκάθαρο. Συνεπῶς τίποτε δὲν εἶναι ἀκάθαρο, παρὰ μόνο ἡ ἁμαρτία. Αὐτὴ πραγματικὰ ἐγγίζει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ρυπαίνει. Αὐτὴν λοιπὸν πρέπει ν' ἀποφεύγει ὁ κάθε ἄνθρωπος καὶ μάλιστα ὁ πιστὸς τοῦ Χριστοῦ.

παῖσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχομένους τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ
 5 Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Εἰς γὰρ συμβαίνει γυναῖκα πιστὴν ἀπίστῳ συνοικοῦσαν, μὴ εἶναι ἐνάρετον, ἢ βλασφημία ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐκβαίνειν εἴωθεν.

Στίχ. 14–15. «Ὁς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ὑμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρῶς ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων. Ταῦτα λάλει καὶ παρακάλει, καὶ
 10 ἔλεγε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς. Μηδεὶς σου περιφρονεῖτω».

ρια χάρη τοῦ Θεοῦ σὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, διδάσκοντάς μας, ν' ἀρνηθοῦμε τὴν ἀσέβεια καὶ τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίαις⁸, καὶ νὰ ζήσομε μὲ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ εὐσέβεια στὴν παροῦσα ζωὴ, περιμένοντας τὴν πραγματοποίησιν τῆς μακάριαις ἐλπίδας μας καὶ τὴ φανέρωσιν τῆς δόξαις τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἐὰν δηλαδὴ συμβαίνει γυναῖκα πιστὴ νὰ συζεῖ μὲ ἄπιστον καὶ νὰ μὴ εἶναι ἐνάρετη, ἢ βλασφημία συνήθως μεταβαίνει στὸν Θεό.

Στίχ. 14-15. «Ὁ ὁποῖος παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μας, γιὰ νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ κάθε ἀνομία, καὶ νὰ καταστήσῃ καθαρόν γιὰ τὸν ἑαυτό του ἓνα λαὸ ἐκλεκτό, ζηλωτὴ τῶν καλῶν ἔργων⁹».

8. Αὐτὴ, λέγει, εἶναι ἡ προϋπόθεσις ὅλης τῆς ἀρετῆς. Ὅχι ν' ἀποφύγομε, ἀλλὰ ν' ἀρνηθοῦμε τὴν ἀσέβεια καὶ τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίαις. Γιατὶ ἡ ἀρνησις δείχνει μεγάλο χάσμα, πολὺ μίσος, μεγάλη ἀποστροφή. Μὲ ὄση διάθεσις, μὲ ὅσο ζῆλο ἀποστράφηκαν τὰ εἰδῶλα, μὲ τόση, λέγει, ν' ἀποστραφοῦν καὶ τὴν κακία καὶ τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίαις. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ αὐτὰ εἶναι εἰδῶλα, ἡ κοσμικὴ ἐπιθυμία καὶ ἡ πλεονεξία, καὶ αὐτὴν ὀνομάζει εἰδωλολατρία. Ὅσα μᾶς χρησιμεύουν στὴν παροῦσα ζωὴ, ὅσα θὰ διαλυθοῦν μαζὶ μ' αὐτὴν, εἶναι κοσμικὲς ἐπιθυμίαις. Ἄς μὴ ἔχομε λοιπὸν κανένα κοινὸ μὲ αὐτές, μὲ τὴν ἀληθινὴ ἀσέβεια. Καὶ ἀφοῦ τὰ ἀρνηθοῦμε ὅλα αὐτὰ τί νὰ κάνομε; «Μὲ δικαιοσύνη καὶ εὐσέβεια νὰ ζήσομε τὸν παρόντα κόσμον». Ἐπομένως δὲν ἀρκεῖ ν' ἀρνηθοῦμε τὰ πάθη μας, ἀλλὰ καὶ νὰ ποθήσομε τὸ ἀντίβαρο αὐτῶν τὴν ἀρετὴ. Καὶ ποιά θὰ εἶναι ἡ ἐλπίδα μας; ποιὸ τὸ βραβεῖο τῶν κόπων; «Ἡ φανέρωσις τῆς δόξαις τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ».

9. Αὐτός, λέγει, εἶναι ἡ δόξα μας, αὐτὸς ποὺ μᾶς καθάρισε ἀπὸ κάθε ἀνομία, γιὰ νὰ καθαρῶσῃ γιὰ τὸν ἑαυτό του ἓνα λαὸ ἐκλεκτό, «ζηλωτὴ καλῶν ἔργων». Ἄρα γιὰ νὰ γίνομε μέτοχοι τῆς δόξαις του χρειάζονται καὶ τὰ δικά μας ἔργα. Γιατὶ Ἐκεῖνος ἀπὸ φιλανθρωπία μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸ βάρος τῶν προηγούμενων κακῶν, ὅσα ὅμως ἀκολουθοῦν στὴ συνέχεια εἶναι ἔργα δικά μας καὶ δικά του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Στίχ. 1–15. «Υπομίμησθε αὐτοὺς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις
 ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐτοιμοὺς
 εἶναι, μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπεικειῖς, πᾶσαν ἐν-
 δεικνυμένους πραότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους. Ἐμμεν γάρ
 5 ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπεθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπι-
 θυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες,
 στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους. Ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φι-
 λανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων
 τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑαυτοῦ
 10 ἔλεος ἔσωσεν ἡμᾶς, διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώ-
 σεως Πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἵνα, δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου
 χάριτι, κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου. Πιστὸς
 ὁ λόγος καὶ περὶ τούτων βούλομαί σε βεβαιοῦσθαι, ἵνα φροντί-
 15 ζῶσι καλῶν ἔργων προϊστασθαι οἱ πεπιστευκότες Θεῷ. Ταῦτά
 ἐστὶ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις. Μωρὰς δὲ ζητήσεις καὶ
 γενεαλογίας καὶ ἔρεις καὶ μάχας νομικὰς περιίστασο. Εἰσὶ γὰρ
 ἀνωφελεῖς καὶ μάταιοι. Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευ-
 τέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, ὧν αὐτοκατάκριτος.
 20 Ὅσα πέμψω Ἀρτεμᾶν πρὸς σὲ ἢ Τυχικόν, σπούδασον
 ἐλθεῖν πρὸς με εἰς Νικόπολιν. Ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι.

10. Γενεαλογίες ἴσως ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους, πού ὑπερηφανεύονταν γιὰ τὸ
 ὅτι εἶχαν πρόγονό τους τὸν Ἀβραάμ καὶ ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὰ δικά τους. Γι' αὐτὸ
 τὶς ὀνομάζει «ἀνόητες» καὶ «ἀνωφελεῖς», γιατί τὸ νὰ πιστεύει κανεὶς σὲ πράγματα
 πού δὲν ὠφελοῦν εἶναι ἀπόδειξη ἀνοησίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Στίχ. 1-15. «Νὰ ὑπενθυμίζεις σ' αὐτοὺς νὰ ὑποτάσσονται σὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες καὶ νὰ πειθαρχοῦν σ' αὐτές, νὰ εἶναι πρόθυμοι γιὰ κάθε καλὸ ἔργο, νὰ μὴ κακολογοῦν κανένα, νὰ εἶναι εἰρηνικοί, ἐπεικειῖς, δείχνοντας κάθε πραότητα πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ κάποτε καὶ ἐμεῖς ἤμαστε ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, ζούσαμε στὴν πλάνη, ὄντας δοῦλοι σὶς ἐπιθυμίες καὶ τὶς διάφορες ἡδονές, ζώντας μέσα στὴν κακία καὶ τὸν φθόνο, μισητοὶ καὶ μισώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Ὅταν ὅμως φανερώθηκε ἡ χρησιμότητα καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Σωτήρα μας Θεοῦ, μᾶς ἔσωσε τότε ὄχι ἀπὸ τὰ δίκαια ἔργα ποὺ κάναμε ἐμεῖς, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ δικό του ἔλεος, μὲ τὸ λουτρὸ τῆς ἀναγέννησης καὶ ἀνακαίνισης ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο ἄφησε νὰ χυθεῖ πλούσια σὲ μᾶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτήρα μας, ὥστε, ἀφοῦ δικαιωθοῦμε μὲ τὴ χάρη ἐκείνου, νὰ γίνουμε κληρονόμοι, σύμφωνα μὲ τὴν ἐλπίδα μας, τῆς αἰώνιας ζωῆς. Εἶναι ἀξιόπιστα τὰ λόγια αὐτά, καὶ θέλω νὰ διαβεβαιώνεις γι' αὐτά, γιὰ νὰ φροντίζουν, ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν πιστέψει στὸν Θεό, νὰ εἶναι πρωτοπόροι στὰ καλὰ ἔργα. Αὐτὰ εἶναι καλὰ καὶ ὠφέλιμα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐνῶ τὶς ἀνόητες συζητήσεις καὶ γενεαλογίες¹⁰, τὶς ἔριδες καὶ φιλονεικίες σχετικὰ μὲ τὸ νόμο νὰ τὰ ἀποφεύγεις. Γιατὶ εἶναι ἀνωφελεῖς καὶ μάταιες. Αἰρετικὸ ἀνθρώπο μετὰ ἀπὸ μία καὶ δεύτερη νουθεσία νὰ τὸν παρατᾶς, γνωρίζοντας ὅτι αὐτὸς ἔχει διαφθαρεῖ καὶ ἁμαρτάνει, καθιστώντας ἀξιοκατάκριτο τὸν ἑαυτό του¹¹.

»Ὅταν θὰ στείλω τὸν Ἀρτεμᾶ σὲ σένα ἢ τὸν Τυχικὸ φρόντισε

11. Ὅταν δηλαδή μετὰ τὴ συμβουλή ἐπιμένει αὐτός, τότε καταδικάζει τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ προβάλλει τὴ δικαιολογία, Δὲν μοῦ μίλησε κανεὶς, δὲν μὲ συμβούλευσε κανεὶς.

*Ζηναῖν τὸν νομικὸν καὶ Ἀπολλῶ σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα
μηδὲν αὐτοῖς λείπη. Μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν
ἔργων προϊστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄ-
καρποι.*

5 *Ἀσπάζονται σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες. Ἀσπασαι τοὺς φι-
λοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει.*

Ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

*Πρὸς Τίτον, τῆς Κρητῶν ἐκκλησίας
πρῶτον ἐπίσκοπον χειροτονηθέντα.*

10 *Ἐγράφη ἀπὸ Νικοπόλεως τῆς Μακεδονίας.*

Στίχων 45'.

νά ρθει σέ μένα στή Νικόπολη. Γιατί ἐκεῖ ἀποφάσισα νά περάσω τόν χειμῶνα. Τόν Ζηνᾶ τόν νομικό καί τὸ Ἀπολλῶ νά τοὺς κατευοδώσεις μὲ πολλή φροντίδα, γιὰ νά μὴ τοὺς λείψει τίποτε. Ἄς μαθαίνουν καί οἱ δικοί μας νά πρωτοποροῦν σέ καλά ἔργα στίς ἀναγκαῖες περιπτώσεις, γιὰ νά μὴ εἶναι ἄκαρποι.

»Σέ χαιρετοῦν ὅλοι ὅσοι εἶναι μαζί μου. Χαιρέτησε ἐκείνους πού μᾶς ἀγαποῦν μὲ πίστη.

»Ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ νά εἶναι μὲ ὅλους σας. Ἀμήν».

Ἐπιστολὴ πρὸς Τίτον, ὁ ὁποῖος χειροτονήθηκε πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Κρητῶν.

Γράφηκε ἀπὸ τὴ Νικόπολη τῆς Μακεδονίας.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐνενήντα ἑπτὰ στίχους.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ

Στίχ. 1–3. «Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν, καὶ Ἀπφία τῇ ἀγαπητῇ, καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ κατοικούσῃ Ἐκκλησίᾳ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς 5 καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Οὐκ εὐθέως ἐκ προομιῶν αἰτεῖ τὴν χάριν, ἀλλὰ πρότερον τὸν ἄνδρα θαυμάζει καὶ ἐπαινεῖ ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, καὶ τὴν πίστιν τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἐπαινῶν, ἐξ ἧς καὶ πᾶσι τοῖς ἁγίοις κοινωνικὸς ἦν.

10 Στίχ. 4–20. «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ πάντοτε, μνεΐαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, ὅπως ἡ διακονία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν. Χάριν 15 γὰρ ἔχομεν πολλὴν καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαιται διὰ σοῦ, ἀδελφέ. Διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνήκον διὰ τὴν ἀγάπην, μᾶλλον παρακαλῶ, τοιοῦτος ὢν ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐ-

1. Λέξη πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ συγκίνησε καὶ ἔκανε τὸν παραλήπτη τῆς ἐπιστολῆς νὰ θεωρήσει μηδὲν τὰ παρόντα. Γιατὶ ποιός, ἀκούοντας νὰ γίνεται

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Στίχ. 1-3. «Ὁ Παῦλος, φυλακισμένος¹ γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, πρὸς τὸν Φιλήμονα τὸν ἀγαπητὸ καὶ συνεργάτη μας, καὶ πρὸς τὴν Ἀρπία τὴν ἀγαπητή, καὶ τὸν Ἄρχιππο τὸν συστρατιώτη μας, καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησία τοῦ σπιτιοῦ σου, χάρις σὲ σᾶς καὶ εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό».

Δὲν ζητεῖ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ χάρις, ἀλλὰ προηγουμένως ἐκφράζει τὸ θαυμασμό του γιὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἐπαινεῖ γιὰ τὰ κατορθώματα καὶ τὴν ἀγάπη του, ἐπίσης τὸν ἐπαινεῖ καὶ γιὰ τὴν πίστη του πρὸς τὸν Κύριο, ἕξαιτίας τῆς ὁποίας ἦταν κοινωνικὸς καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἀγίους².

Στίχ. 4-20. «Εὐχαριστῶ τὸν Θεὸ πάντοτε, ὅταν σὲ θυμᾶμαι σὶς προσευχές μου, γιὰτὶ ἀκούω τὴν ἀγάπη σου καὶ τὴν πίστη πού ἔχεις πρὸς τὸν Κύριο Ἰησοῦ καὶ πρὸς ὅλους τοὺς πιστούς, καὶ παρακαλῶ αὐτὸν ἢ διακονία τῆς πίστεώς σου νὰ ἐκδηλωθεῖ μὲ ἔργα πρὸς ἐπίγνωση κάθε ἀγαθοῦ πού γεννᾶται μέσα μας ἀπὸ τὴν πίστη μας πρὸς τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Ἐκφράζομε εὐγνωμοσύνη μεγάλη καὶ νιώθομε παρηγοριὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπη σου, γιὰτὶ οἱ καρδιές τῶν πιστῶν, ἀδελφέ, ἔχουν βρεῖ ἀνάπαυση μὲ σένα. Γι' αὐτό, ἂν καὶ ἔχω πολλὴ θάρρος, ὥστε νὰ σὲ προστάξω νὰ κάνεις αὐτὸ πού πρέπει, ὅμως ἕξαιτίας τῆς ἀγάπης μου πρὸς ἐσένα μᾶλλον σὲ παρακαλῶ³, ὄντας τέτοιος ἐγὼ ὁ Παῦλος ὁ ἡλικιωμένος, καὶ τώρα λόγος γιὰ δεσμὰ χάριν τοῦ Χριστοῦ, δὲν θὰ πρόσφερε καὶ τὴν ψυχὴ του ἀκόμη, καὶ ὄχι μόνο ἓναν ὑπηρέτη;

2. Δηλαδή τοὺς πιστούς· γιὰτὶ ἔτσι ὀνομάζονταν οἱ πιστοὶ τὰ πρῶτα χριστιανικά χρόνια.

3. Σὰ νὰ τοῦ λέγει δηλαδή· Τοὺς ἄλλους τοὺς εὐεργετεῖς· εὐεργέτησε καὶ

μοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, Ὁνήσιμον τὸν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ σοὶ καὶ ἐμοὶ εὐχρηστον, ὃν ἀνέπεμψα. Σὺ δὲ αὐτόν, τουτέστι τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ, ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ διακονῆ μοι ἐν 5 τοῖς δεσμοῖς τοῦ Εὐαγγελίου. Χωρὶς δὲ τῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατ' ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ἦ, ἀλλὰ κατὰ ἐκούσιον. Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς, οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιστα ἐμοί, πόσω δὲ μᾶλλον σοί, καὶ ἐν 10 σαρκί, καὶ ἐν Κυρίῳ. Εἰ οὖν με ἔχεις κοινωνόν, προσλαβοῦ αὐτόν ὡς ἐμέ. Εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει. Ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω, ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ ἑαυτόν μοι προσοφείλεις. Ναί, ἀδελφέ, ἐγὼ σοι ὀναίμην ἐν Κυρίῳ».

15 Ὑπὲρ δούλου μὲν γράφεται ἢ Ἐπιστολή, καὶ ταῦτα ἀποδράσαντος, καὶ ἔτι καὶ κλέψαντος, ὠφεληθέντος δὲ διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου. Πολλὰ δὲ καὶ ἐκ ταύτης τὰ χρήσιμα. Ἐν μὲν καὶ πρῶτον, τὸ σπουδαῖον εἶναί τινος πρὸς πάντας. Εἰ γὰρ Παῦλος ὑπὲρ δραπετοῦ καὶ κλέπτου μετανοοῦντος το- 20 σαύτην ποιεῖται σπουδὴν, πολλῶ μᾶλλον οὔτε ἡμᾶς προσήκει ραθύμους εἶναι περὶ τινος τῶν ἀδελφῶν. Δεύτερον, ὅτι τὸ δουλικὸν γένος οὐ δεῖ ἀπογινώσκειν, κἂν εἰς ἐσχάτην ἐλάση κα-

μένα γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐλογο, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη δίνει. Γι' αὐτὸ λέγει «στὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης μᾶλλον σὲ παρακαλῶ». Ξέρω ἀπὸ τὰ προηγούμενα ὅτι καὶ με προσταγὴς πετυχαίνω ἐκεῖνο πού θέλω, ἀλλὰ ἐδῶ τὸν λόγο τὸν ἔχει ἡ ἀγάπη· ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν φυλακισμένο Παῦλο, τὸν φυλακισμένο γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Ποιὰ ὀργὴ δὲν θὰ μπορούσε αὐτὸ νὰ καταπραῦνει; Ποιὰ πέτρα δὲν θὰ μαλάκωναν; Ποιὸ θηρίο δὲν θὰ τὸ ἤρεμοῦσαν καὶ δὲν θὰ τὸ

μάλιστα φυλακισμένος για χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σέ παρακαλῶ λοιπὸν γιὰ τὸ δικό μου παιδί πού τὸ γέννησα βρισκόμενος στή φυλακή, τὸν Ὀνήσιμο, τὸν ἄλλοτε ἄχρηστο, τώρα ὅμως πολὺ χρήσιμο σέ σένα καὶ σέ μένα, τὸν ὁποῖο ἔστειλα σέ σένα. Σὺ νὰ δεχθεῖς αὐτόν, δηλαδή τὰ δικά μου σπλάχνα, τὸν ὁποῖο ἐγὼ ἤθελα νὰ τὸν ἔχω μαζί μου γιὰ νὰ μὲ ὑπηρετεῖ, στή θέση τῆ δική σου, στή φυλακή πού βρίσκομαι γιὰ χάρη τοῦ Εὐαγγελίου. Δὲν θέλησα ὅμως νὰ κάνω τίποτε χωρὶς τῆ δική σου γνώμη, ὥστε ἡ καλή σου αὐτὴ πράξη νὰ μὴ γίνεῖ ἀναγκαστικά, ἀλλὰ μὲ τῆ θέλησή σου. Ἴσως βέβαια γι' αὐτὸ ἀποχωρίσθηκε προσωρινὰ ἀπὸ σένα, γιὰ νὰ τὸν ἔχεις μαζί σου παντοτινά, ὄχι ὡς δοῦλο, ἀλλὰ πάνω ἀπὸ δοῦλο, ἀδελφὸ ἀγαπητό, μάλιστα βέβαια σέ μένα, πόσο ὅμως περισσότερο σέ σένα, καὶ σὰν ἄνθρωπο καὶ σὰν ἀδελφὸ στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Ἐὰν λοιπὸν μὲ θεωρεῖς φίλο σου, δέξου αὐτόν σὰν νὰ δέχεσαι ἐμένα. Καὶ ἂν σοῦ ἔκανε κάποιον κακὸ ἢ σοῦ ὀφείλει, αὐτὸ καταλόγισέ το σέ μένα. Ἐγὼ ὁ Παῦλος τὰ ἔγραψα αὐτὰ μὲ τὸ χέρι μου, ἐγὼ θὰ πληρώσω τὸ χρέος, γιὰ νὰ μὴ πῶ βέβαια, ὅτι μοῦ ὀφείλεις καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου⁴. Ναί, ἀδελφέ, ἐγὼ ἔγινα σέ σένα πρόξενος τῆς στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐφροσύνης».

Ἡ Ἐπιστολὴ βέβαια γράφεται γιὰ χάρη δούλου, καὶ μάλιστα δούλου πού δραπέτευσε καὶ ἐπὶ πλέον ἔκλεψε, ἀλλὰ ὠφελήθηκε μὲ τῆ διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου. Πολλὲς λοιπὸν εἶναι οἱ ὠφέλειες καὶ ἀπὸ αὐτήν. Μία ὠφέλεια καὶ ἡ πρώτη, τὸ ὅτι πρέπει νὰ φροντίζει καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται κανεὶς γιὰ ὅλους. Γιατί, ἂν ὁ Παῦλος δείχνει τόσο ἐνδιαφέρον γιὰ ἓνα δραπέτη καὶ κλέφτη πού μετανόησε, πόσο περισσότερο οὔτε ἐμεῖς πρέπει νὰ εἴμαστε ὀκνηροὶ πρὸς κάποιους ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας. Δεύτερον, ὅτι τὸ γένος τῶν δούλων δὲν πρέπει νὰ κυριεύεται ἀπὸ ἀπόγνωση, κι ἂν ἀκόμη φθάσει

ἔκαναν νὰ τὸν δεχθεῖ εὐγενικά; Καὶ μάλιστα ὅταν στή συνέχεια προσθέτει καὶ λέγει, ὅτι τῆ φιλοστοργία πού σοῦ ζητῶ, δὲν τὴν ζητῶ γιὰ κανέναν τυχαῖο, ἀλλὰ γιὰ τὸ παιδί μου αὐτὸ πού τὸ γέννησα μέσα στή φυλακή, μέσα στοὺς ἀγῶνες μου καὶ τοὺς πειρασμούς μου;

4. Μοῦ χρεωσιᾶς, λέγει, ὄχι μόνο τὰ δικά σου, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου. Φυσικά αὐτὸ τὸ λέγει ἀπὸ ἀγάπη καὶ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς φιλίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸ θάρρος πού εἶχε.

κίαν. Ὁ γὰρ κλέπτης καὶ δραπέτης οὕτω γέγονεν ἐνάρετος. Τρίτον, ὅτι τοὺς δούλους ἀποσπᾶν τῶν δεσπότην οὐ προσήκει. Εἰ γὰρ Παῦλος οὕτω θαρρῶν τῷ Φιλήμονι τὸν Ὀνήσιμον, οὕτως εὐχάριστον αὐτῷ ὄντα πρὸς διακονίαν, οὐκ ἠθέλησε κα-
 5 τασχεῖν παρὰ γνώμην τοῦ Δεσπότην, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν οὐ χρή. Εἰ γὰρ θαυμαστός ἐστὶν ὁ οἰκέτης, ταύτη μάλιστα πρέπει αὐτὸν ἐν τῇ δουλείᾳ μένειν, καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπιγινώ-
 σκειν, ἵνα εὐχρηστος πᾶσι τοῖς ἐν οἰκίᾳ γένηται.

«Ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν Κυρίῳ. (Στίχ. 21–25)

10 Πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, εἰδὼς ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω ποιήσεις. Ἄμα δὲ καὶ ἐτοιμάζε μοι ξενίαν. Ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

Ἀσπάζονται σε Ἐπαφροᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, Μάρκος, Ἀρίσταρχος, Δημᾶς, Λουκᾶς, οἱ συνεργοί μου.

15 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν».

Τουτέστι, τῷ Κυρίῳ δίδοθι τὴν χάριν, οὐκ ἐμοί.

Πρὸς Φιλήμονα.

Ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης.

Στίχοι μβ'.

στή χειρότερη μορφή κακίας. Γιατί ὁ κλέφτης καὶ δραπέτης ἔγινε τόσο πολὺ ἐνάρετος. Τρίτον, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποσπᾶ κανεὶς τοὺς δούλους ἀπὸ τοὺς κυρίους τους. Γιατί, ἂν ὁ Παῦλος, πού εἶχε τόσο θάρρος πρὸς τὸν Φιλήμονα, τὸν Ὁνήσιμο, πού ἦταν τόσο εὐχάριστος σ' αὐτὸν πρὸς ὑπηρεσία, δὲν θέλησε νὰ τὸν κρατήσῃ χωρὶς τὴ γνώμη τοῦ κυρίου του, πολὺ περισσότερο δὲν πρέπει νὰ τὸ κάνομε αὐτὸ ἑμεῖς. Γιατί, ἐὰν ὁ δοῦλος εἶναι σπουδαῖος, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο προπάντων πρέπει νὰ παραμένει στὴν ὑπηρεσία τοῦ κυρίου του καὶ ν' ἀναγνωρίζει τὴν ἐξουσία τοῦ κυρίου του, γιὰ νὰ εἶναι χρήσιμος σὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκίας.

«Ἀνάπαυσε τὰ σπλάχνα μου στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. (Στίχ. 21-25) Σοῦ τὰ ἔγραψα αὐτὰ ἐπειδὴ ἔχω τὴν πεποίθησι ὅτι θὰ δείξεις ὑπακοή στὸ αἴτημά μου, γνωρίζοντας ὅτι θὰ κάνεις καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού σοῦ ζητῶ. Καὶ συγχρόνως νὰ ἐτοιμάζεις νὰ μὲ φιλοξενήσεις. Γιατί ἐλπίζω ὅτι μὲ τίς προσευχῆς σας θὰ μὲ παραδώσει στὴν ἀγάπη σας.

»Σὲ χαιρετοῦν ὁ Ἐπαφρᾶς, πού εἶναι φυλακισμένος μαζί μου γιὰ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Μάρκος, ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ Δημᾶς καὶ ὁ Λουκᾶς, οἱ συνεργάτες μου.

»Ἡ χάρη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ εἶναι μὲ τὸ πνεῦμα σας. Ἀμήν».

Δηλαδή, στὸν Κύριο ν' ἀποδίδεις τὴ χάρη γι' αὐτὸ πού θὰ κάνεις, ὄχι σὲ μένα.

Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλήμονα.

Γράφτηκε ἀπὸ τὴ Ρώμη.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 42 στίχους.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Στίχ. 1-2. «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἐν Υἱῷ».

Ὅρα πῶς οὐδὲν ἐν προοιμίοις, ὥσπερ εἶωθεν, εἰπὼν, ἐξ
5 ἀρχῆς εὐθύς ἐπὶ τὰ βάθη τῶν μυστηρίων ὁρμᾶ, δεικνὺς τῆς
εὐαγγελικῆς πολιτείας πρὸς τὴν νομικὴν πολὺ τὸ μέσον τυγχά-
νον. Καὶ πῶς τοῦτο ποιεῖ; Πάλαι, φησὶν, ὁ Θεὸς διὰ προφητῶν
ἐλάλει, καὶ ταῦτα συνεσκιασμένως· τοῦτο γὰρ σημαίνει τό, «πο-
λυμερῶς καὶ πολυτρόπως»· νυνὶ δὲ δι' αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ· ὥστε το-
10 σοῦτον δείκνυται τὸ μέσον, ὅσον δεσπότην καὶ δούλων. Εἰκότως
δὲ τοῦτο πεποιήκεν ἐξ ἀρχῆς, ἅτε μὴ χρηζόντων τῶν Ἰουδαίων,
ὥσπερ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, εἰσαγωγῆς πνευματικῆς, ἥτις ἐν προ-
οιμίοις ὠκονόμητο πάσης ἐπιστολῆς, διὸ ὡς ἐπιστήμοσι τοῦ
νόμου ἐξ αὐτοῦ τοῦ βάθους τῶν μυστηρίων ἄπτεται.

15 «Ὅν ἔθηκεν κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας
ἐποίησεν».

Εἰπὼν περὶ τοῦ Υἱοῦ, εὐθύς ἐκτίθεται τὸ μυστήριον, τὸν
αὐτὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον ἐπιδεικνύς. Πῶς δὲ τοῦτο ποιεῖ; «Ἐ-
θηκεν αὐτόν», φησί, «κληρονόμον πάντων»· δηλῶν δὲ ὅτι τῶν

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

Στίχ. 1-2. «Ἐφοῦ ὁ Θεὸς μίλησε στοὺς πατέρες μας κατὰ τὴν παλαιὰ ἔποχὴ κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους μέσω τῶν προφητῶν, κατὰ τὶς τελευταῖες αὐτὲς ἡμέρες μίλησε διὰ τοῦ Υἱοῦ του».

Πρόσεχε πῶς, χωρὶς νὰ πεῖ τίποτε στὴν ἀρχή, ὅπως συνήθιζε νὰ κάνει, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁρμᾶ στὰ βάθη τῶν μυστηρίων, γιὰ νὰ δείξει ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ εὐαγγελικοῦ τρόπου ζωῆς, καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς σύμφωνα μὲ τὸ νόμο. Καὶ πῶς τὸ κάνει αὐτό; Λέγοντας τὴν παλαιὰ ἔποχὴ μιλοῦσε ὁ Θεὸς μέσω τῶν προφητῶν καὶ μάλιστα κατὰ τρόπο καλυμμένο· γιὰ αὐτὸ σημαίνει τό, «κατὰ πολλοὺς τρόπους καὶ διαφόρους»· τώρα ὅμως μίλησε διὰ τοῦ Υἱοῦ του· δείχνει λοιπὸν ὅτι εἶναι τόσο μεγάλο τὸ μέσο μεταξὺ αὐτῶν, ὅσο μεταξὺ τοῦ κυρίου καὶ τῶν δούλων¹. Καὶ πολὺ σωστὰ τὸ ἔκανε αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἐπειδὴ δὲν χρειάζονταν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄλλοι ἔθνη, πνευματικὴ εἰσαγωγή, ἢ ὅποια φρόντιζε νὰ μπαίνει στὴν ἀρχὴ κάθε ἐπιστολῆς του, γι' αὐτὸ καὶ σὰν γινώστες τοῦ νόμου ἐπιχειρεῖ νὰ προσεγγίσει αὐτοὺς ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου.

«Τὸν ὁποῖο ὄρισε κληρονόμο ὅλων, διὰ τοῦ ὁποίου δημιούργησε καὶ τοὺς οὐρανοὺς».

Ἐφοῦ ἀνέφερε τὸν Υἱό, ἀμέσως ἐκθέτει τὸ μυστήριον, παρουσιάζοντας τὸν ἴδιο Θεὸ καὶ ἄνθρωπον. Καὶ πῶς τὸ κάνει αὐτό; «Τὸν ὄρισε», λέγει, «κληρονόμο ὅλων», δηλώνοντας μ' αὐτὸ ὅτι τὸν ὄρισε

1. Εἶναι δηλαδὴ σὰ νὰ τοὺς ἔλεγε· Ποιὸ τὸ σπουδαῖο ἂν μίλησε στοὺς πατέρες μας μὲ τοὺς προφῆτες; Σ' ἐμᾶς ἔστειλε τὸν ἴδιο τὸν μονογενῆ Υἱό του.

ἔθνῶν, κατὰ τό· «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου». Πότε δὲ τίθεται, ἢ ὅτε εἴρηται πρὸς αὐτόν, «Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε»; Τοῦτο δὲ εἰς τὸν καιρὸν τῆς οἰκονομίας ἀπετείνεται. Ἄλλ' οὗτος, ὁ τὰ ἔθνη εἰς κληρὸν δεξάμενος, αὐτὸς ἐστίν, δι' οὗ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν ὁ Πατήρ. Ἔων γὰρ εἶχε τὴν δεσποτείαν, καθὸ Θεὸς Λόγος, τούτων λέγεται τὸν κληρὸν λαβεῖν, καθὸ γεγονῶς ἄνθρωπος· ὑπέταξεν τῇ εἰς αὐτὸν πίστει πάντα τὰ ἔθνη.

Στίχ. 3. «Ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτῆρ τῆς 10 ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ρήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ καθαρισμόν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς».

Ὅρα πῶς πάλιν ἡμῖν τὸν Θεὸν ὁμοῦ δείκνυσι καὶ ἄνθρωπον. Ὅμοιον γὰρ ὡς εἰ λέγοι· Φῶς ὢν ἐκ φωτὸς (τοῦτο γὰρ τό, 15 «ἀπαύγασμα», δηλοῖ), καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα δείκνυσι, κατὰ τό, «Ὁ ἑώρακώς με, ἑώρακε τὸν Πατέρα»· τοῦτο γὰρ ἐστίν, χαρακτῆρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Οὗτος, φησί, γεγονῶς ἄνθρωπος, καὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν βαστάσας· τὸ γὰρ, «καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν ποιησάμενος», τοῦτο δηλοῖ. Πάλιν πληρώσας τὸ τῆς 20 οἰκονομίας μυστήριον, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ, ἐκάθισέ τε ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός. Τὸ δὲ «ἐν δεξιᾷ», καὶ, «ἐν ὑψηλοῖς», ἀκούων, μὴ τόπον αὐτὰς σημασίας λάμβανε, ἀπερίγραπτον γὰρ τὸ Θεῖον, ἀλλὰ θεοπρεποῦς δόξης δηλωτικᾶς. Τὸ δὲ «φέρων τὰ πάντα», ἀντὶ τοῦ, διοικῶν καὶ κυβερνῶν, κεῖται. Δι' αὐτοῦ γὰρ πάντα 25 ἐγένετο καὶ συνέστηκεν, ὡς ἐν δημηγορίαις ὁ Παῦλος ἔφη. Εὐδὲ τό, «φέρων ἐν τῷ ρήματι», ἵνα δείξῃ, ὡς τὴν σύμπασαν κτίσιν, τὴν ἄνω, τὴν κάτω, ὥσπερ οἱ τὰ πάνυ μικρὰ καὶ εὐπαράφορα μᾶλλον δακτύλου κινουῦντες, οὕτως αὐτὸς ρήματι τὰ ἐπίγεια, τὰ οὐράνια, τὰ ἐπουράνια φέρει.

2. Ψαλμ. 2, 8.

3. Ψαλμ. 2, 7.

καὶ τῶν ἐθνικῶν, σύμφωνα μὲ τό, «Ζήτησε ἀπὸ μένα ὅ,τι θέλεις, καὶ θὰ σοῦ δώσω ὡς κληρονομία σου τὰ ἔθνη»². Καὶ τότε τὸν ὄρισε, παρὰ τότε ὅταν λέχθηκε πρὸς αὐτὸν, «Ἐγὼ σήμερα σὲ ἔχω γεννήσει³»; Αὐτὸ ἀναφερόταν στὸν καιρὸ τῆς οἰκονομίας⁴. Ἄλλ' αὐτός, πού ἔλαβε τὰ ἔθνη ὡς κληρονομία, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος διὰ τοῦ ὁποίου δημιούργησε ὁ Πατέρας τοὺς αἰῶνες. Ἐκεῖνα δηλαδή πού εἶχε στήν ἐξουσία του, καθόσον ἦταν Λόγος τοῦ Θεοῦ, αὐτὰ λέγεται ὅτι ἔλαβε ὡς κληρονομία, καθόσον ἔχει γίνεαι ἄνθρωπος· γιατί ὑπέταξε μὲ τὴν πίστη σ' αὐτὸν ὅλα τὰ ἔθνη.

Στίχ. 3. «Ὁ ὁποῖος, ὄντας ἀκτινοβολία τῆς δόξας καὶ σφραγίδα τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ κυβερνώντας τὰ πάντα μὲ τὸ λόγο τῆς δυνάμεώς του, ἀφοῦ μὲ τὸν ἑαυτό του καθάρισε τὶς ἁμαρτίες μας, κάθισε στὰ ὕψη στὰ δεξιὰ τῆς μεγαλωσύνης του».

Πρόσεχε πῶς πάλι μᾶς παρουσιάζει τὸν Θεὸ συγχρόνως καὶ ἄνθρωπο. Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· ὄντας φῶς ἀπὸ φῶς (γιατί αὐτὸ δηλώνει τὸ «ἀπαύγασμα»), δείχνει στὸν ἑαυτό του καὶ τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ τό, «Ἐκεῖνος πού ἔχει δεῖ ἐμένα, ἔχει δεῖ καὶ τὸν Πατέρα»⁵· γιατί αὐτὸ σημαίνει, «σφραγίδα τῆς οὐσίας αὐτοῦ». Αὐτός, λέγει, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ σήκωσε τὶς ἁμαρτίες μας, γιατί τό, «καθάρισε τὶς ἁμαρτίες μας» αὐτὸ δηλώνει, πάλι ἀφοῦ ὀλοκλήρωσε τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας, ἀναλήφθηκε μὲ δόξα καὶ κάθισε στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα. Ἀκούοντας τὸ «στὰ δεξιὰ» καὶ τὸ «στὰ ψηλά», μὴ ἐκλάβεις αὐτὰ μὲ τὴ σημασία τοῦ τόπου, γιατί τὸ Θεῖο εἶναι ἀπερίγραπτο, ἀλλ' ὅτι δηλώνουν τὴ θεοπρεπῆ δόξα του. Τὸ «φέρει τὰ πάντα» λέγεται ἀντὶ τοῦ «διοικεῖ καὶ κυβερνᾷ». Γιατί δι' αὐτοῦ ἔγιναν τὰ πάντα καὶ ἔλαβαν τὴ σύστασή τους, ὅπως ὁ Παῦλος λέγει σὶς δημηγορίες του. Πολὺ σωστὰ εἶπε, «κυβερνᾷ τὰ πάντα μὲ τὸ λόγο του», γιὰ νὰ δείξει, ὅτι ὅλη γενικὰ τὴν κτίση, τὴν οὐράνια καὶ τὴν ἐπίγεια, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού κινοῦν τὰ πολὺ μικρὰ καὶ εὐκολοκίνητα πράγματα μόνο μὲ τὸ δάκτυλό τους, ἔτσι αὐτὸς μὲ τὸ λόγο του κυβερνᾷ τὰ ἐπίγεια, τὰ οὐράνια, καὶ τὰ ἐπουράνια.

4. Δηλαδή τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Κυρίου.

5. Ἰω. 14, 9.

Στίχ. 4-5. «Τοσούτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσω διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς ἐκκληρονόμησεν ὄνομα. Τίνι γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων, “Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε”; καὶ πάλιν, “Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς 5 ἔσται μοι εἰς Υἱόν”».

Ἐπειδὴ τὸ τῆς οἰκονομίας κηρύσσω μυστήριον, τεταπεινωκένας ἑαυτὸν ἔφη, λαβόντα δούλου μορφὴν, τούτου χάριν ἀγγέλοις αὐτὸν συγκρίνει, δεικνύς, ὡς ὅτι, καὶ γεγονῶς ἄνθρωπος, οὐδὲν ἥττον ἐστὶ Θεὸς καὶ Δεσπότης, καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦ 10 τον ἄνωθεν ἐκ προφητῶν ἰσχυροποιεῖ, ὅπως ἂν μηδεὶς ἀντιλέγειν ἔχη τοῖς λεγομένοις.

Στίχ. 6-8. «Ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· “Καὶ προσκνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ”· καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει· “Ὁ ποιῶν 15 τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα”. Πρὸς δὲ τὸν Υἱόν».

Μὴ θορυβεῖτω σε, φησί, τὸ ἀκοῦσαι βραχύ τι παρ' ἀγγέλους αὐτὸν ἐλαττοῦσθαι. Ὅρα γὰρ πῶς πάλιν ἐστὶ Θεός, ὅπου γε καὶ ἄγγελοι προσκνηνοῦσιν αὐτῷ. Τὸ δέ, εἰς τὴν οἰκουμένην, 20 οἱ μὲν τὴν ᾧδε λέγουσιν, οἱ δὲ τὴν μέλλουσαν. Ἀμφότερα δὲ ἔχει καλῶς. Καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον τελοῦντες αὐτῷ, διηκόνουν ὡς Δεσπότη οἱ ἄγγελοι· καὶ ἐπορεύθη ἐν οὐρανοῖς, «ὑποταγέντων αὐτῷ ἀγγέλων», κατὰ τὴν τοῦ Πέτρου φωνήν. Πάλιν δὲ τὸ «ὑποταγέντων», διὰ τὴν οἰκονομίαν λαμβάνει».

20 «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ράβδος εὐθύτητος ἢ ράβδος τῆς βασιλείας σου. (Στίχ. 9) Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως.

Σκόπει πάλιν πῶς τὸν αὐτόν, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον δείκνυσι,

6. Ψαλμ. 2, 7. Ἄποκ. 13, 33.

7. Β' Βασ. 7, 14.

Στίχ. 4-5. «Καὶ ἔγινε τόσο ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ὅσο πιὸ ἀνώτερο καὶ πιὸ ἔξοχο εἶναι τὸ ὄνομα ποὺ κληρονόμησε ἀπὸ τὸ δικό τους. Γιατὶ σὲ ποιὸν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους εἶπε ποτέ, “Εἶσαι Υἱὸς μου, ἐγὼ σήμερα σὲ ἔχω γεννήσει”⁶; καὶ ἐπίσης, “Ἐγὼ θὰ εἶμαι γι’ αὐτὸν Πατέρας του, καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι γιὰ μένα Υἱὸς μου”⁷;».

Ἐπειδὴ εἶπε, κηρύσσοντας τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας, ὅτι εἶχε ταπεινώσει τὸν ἑαυτό του, λαμβάνοντας μορφή δούλου, γι’ αὐτὸ τὸ λόγο τὸν συγκρίνει μὲ ἀγγέλους, γιὰ νὰ δείξει ὅτι, καὶ μολονότι ἔγινε ἄνθρωπος, δὲν εἶναι καθόλου λιγότερο Θεὸς καὶ Δεσπότης, καὶ τὴν προσπάθειά του ν’ ἀποδείξει αὐτὸ τὴν ἰσχυροποιεῖ ἀπὸ προηγούμενα λεχθέντα, ἀπὸ τὰ λεγόμενα τῶν προφητῶν, ὥστε κανένας νὰ μὴ μπορεῖ νὰ προβάλλει ἀντίρρηση στὰ λεγόμενα.

Στίχ. 6-8. «Καὶ ὅταν πάλι παρουσιάζει τὸν πρωτότοκο στὴν οἰκουμένη λέγει· “Ἄς τὸν προσκυνοῦν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ”⁸. Καὶ πρὸς τοὺς ἀγγέλους βέβαια λέγει, “Ἐκεῖνος ποὺ κάμνει τοὺς ἀγγέλους τοῦ σὰν τὸν ἀέρα, καὶ ἐκείνους ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν σὰν φλόγα πύρινη”⁹. Ἐνῶ πρὸς τὸν Υἱὸ λέγει».

Νὰ μὴ σὲ ἀνησυχεῖ, λέγει, τὸ ὅτι ἄκουσες, ὅτι αὐτὸς εἶναι λίγο πιὸ κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους. Γιατὶ πρόσεχε πῶς πάλι εἶναι Θεός, τὴ στιγμή ποὺ καὶ οἱ ἄγγελοι τὸν προσκυνοῦν. Τό, «στὴν οἰκουμένη», ἄλλοι λέγουν ὅτι σημαίνει τὴν ἐδῶ ζωὴ, καὶ ἄλλοι τὴ μέλλουσα. Καὶ τὰ δύο βέβαια εἶναι σωστά. Καὶ κατὰ τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς οἰκονομίας ὑπηρετοῦσαν αὐτὸν οἱ ἄγγελοι σὰν Δεσπότη, καὶ κατὰ τὴ μετάβασή του στοὺς οὐρανοὺς «ἀφοῦ ὑποτάχθηκαν σ’ αὐτὸν οἱ ἄγγελοι»¹⁰, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Πέτρου. Καὶ πάλι τὸ «ὑποτάχθηκαν» τὸ λέγει χάριν τῆς οἰκονομίας.

«“Ὁ θρόνος σου, Θεέ, παραμένει στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, καὶ τὸ σκῆπτρο τῆς δικαιοσύνης σου εἶναι τὸ σκῆπτρο τῆς βασιλείας σου. (Στίχ. 9) Ἀγάπησες τὴ δικαιοσύνη καὶ μίσησες τὴν ἀνομία· γι’ αὐτὸ σὲ ἔχρισε ὁ Θεός, Θεέ μου, μὲ ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως”¹¹».

Πρόσεχε πάλι πῶς δείχνει τὸν ἴδιο Θεὸ καὶ ἄνθρωπο, μὲ τὸ

8. Δευτ. 32, 43.

9. Ψαλμ. 104, 4.

10. Α' Πέτρ. 3, 22.

11. Ψαλμ. 44, 7-8.

διὰ μὲν τοῦ θρόνου καὶ τῆς ράβδου τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ τὴν θεότητα δεικνύς· διὰ δὲ τοῦ, «ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου», τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον.

«Παρὰ τοὺς μετόχους σου».

5 «Ὡστε πάντας τοὺς μετέχοντας τῆς αὐτοῦ συναφείας, τὸ ἔλαιον ἔχειν τῆς ἀγαλλιάσεως, καθὸ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν, κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν. Τουτέστι, τὸ πνεῦμα οὐκ ἐκ μέτρου ἔλαβεν ὁ Υἱός.

10 Στίχ. 10. «Καί· “Σὺ κατ’ ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί”».

Πάλιν ἐπὶ τὴν θεότητα ἀνατρέχει τοῦ Μονογενοῦς, δεικνύς αὐτὸν καὶ τῶν οὐρανῶν ποιητήν.

15 Στίχ. 11–12. «Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις, καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡς περιδόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῆσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν».

20 Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Μὴ θορυβεῖτω σε, φησὶν, ὁ κατὰ σάρκα θάνατος· ἀνέστη γάρ, καὶ τὰ ἔτη αὐτοῦ οὐκ ἐκλείψουσι. Καὶ οὐρανοὶ μὲν, ὅτε ὄντες κτιστοί, παλαιωθήσονται, ἵνα καὶ τοῦ καινισμού τύχωσιν· αὐτὸς δὲ τοῦτο αὐτοῖς χαριεῖται, ὅτι δὴ καὶ μένει ὁ ἦν, τουτέστι Θεός. Καὶ τοῦτο δηλοῖ, «καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν».

25 Στίχ. 13. «Πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἶρηκέ ποτε, “Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου”».

Πάλιν τό, «κάθου», διὰ τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον λέλεγκται, ἵνα μάθωμεν, ὡς καὶ ταπεινώσας ἑαυτὸν καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, πάλιν ἐστὶ Θεός καὶ ἐν τοῖς οἰκειοῖς ὑψώμασιν.

30 Στίχ. 14. «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν».

12. Ἰω, 1, 26.

13. Ψαλμ. 102, 26.

θρόνο και τῆ ράβδο παριστάνοντας τῆ βασιλεία του και τῆ θεότη-
τα, ἐνῶ μὲ τὸ «σὲ ἔχρισε ὁ Θεός, Θεέ μου», τὸ μυστήριο τῆς οἰκονο-
μίας.

«Περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μετέχουν σ' αὐτὴ τῆ χρίση».

“Ὡστε ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ μετέχουν στὴν ἔνωση μὲ αὐτόν, νὰ ἔχουν τὸ ἔλαιο τῆς ἀγαλλιάσεως, καθόσον «ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐλάβαμε ὅλοι ἐμεῖς», σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Εὐαγγελίου¹². Δηλαδή ὁ Υἱὸς δὲν ἔλαβε τὸ Πνεῦμα μὲ μέτρο, (ἀλλὰ ὑπέρμετρα).

Στίχ. 10. «Καὶ “Σύ, Κύριε, θεμελίωσες στὴν ἀρχὴ τῆ γῆ, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί”¹³».

Πάλι ἀνατρέχει στὴ θεότητα τοῦ Μονογενοῦς, δείχνοντας αὐ-
τόν και τῶν οὐρανῶν δημιουργό.

Στίχ. 11-12. «“Αὐτοὶ θὰ καταστραφοῦν, σὺ ὅμως παραμένεις, καὶ ὅλοι θὰ παλαιώσουν σὰν ἔνδυμα, καὶ σὰν μανδύα θὰ τοὺς τυλί-
ξεις καὶ θὰ ἀλλαγοῦν. Σὺ ὅμως παραμένεις ὁ ἴδιος και τὰ χρόνια σου δὲν θὰ τελειώσουν”¹⁴».

Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Νὰ μὴ σὲ ἀνησυχεῖ, λέγει, ὁ σωμα-
τικὸς θάνατος· γιατί ἀναστήθηκε και τὰ χρόνια αὐτοῦ δὲν θὰ τε-
λειώσουν. Οἱ οὐρανοὶ βέβαια, ποὺ εἶναι κτιστοί, θὰ παλαιώσουν,
γιὰ νὰ λάβουν τὴν ἀνακαίνιση, καὶ αὐτὸ θὰ τοὺς τὸ χαρίσει αὐτός,
καθόσον αὐτὸς παραμένει ἐκεῖνο ποὺ ἦταν, δηλαδή Θεός. Καὶ αὐ-
τὸ δηλώνει, «Καὶ τὰ χρόνια σου δὲν θὰ τελειώσουν».

Στίχ. 13. «Σὲ ποιὸν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους εἶπε ποτέ, “Κάθισε στὰ
δεξιὰ μου, μέχρι ποὺ νὰ θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιο γιὰ τὰ
πόδια σου”¹⁵;».

Πάλι τὸ «κάθισε» ἔχει λεχθεῖ γιὰ τὸ μυστήριο τῆς οἰκονομίας,
γιὰ νὰ μάθομε, ὅτι, ἂν και ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του και ἔγινε
ἄνθρωπος, πάλι εἶναι Θεός, και βρῖσκεται καθισμένος στὰ δικά
του ὕψη.

Στίχ. 14. «Δὲν εἶναι ὅλοι ὑπηρετικὰ πνεύματα, ποὺ στέλλονται
γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴ
σωτηρία;».

14. Ψαλμ. 102, 27-28.

15. Ψαλμ. 109, 1.

“Ορα πόσον πρὸς αὐτὸν τῶν ἀγγέλων τὸ μέσον, ὅπου γε, ὁ μὲν κάθηται ἄνω, οἱ δὲ λειτουργοῦσιν αὐτῷ κάτω. Ἐμα δὲ εἰς διακονίαν ἀποστέλλεσθαι τοὺς ἀγγέλους εἰπὼν, ἀνεκτήσατο τοὺς ἀπειρηκότας ἐν τοῖς πειρασμοῖς, εἴ γε ἄγγελοι αὐτῶν ἐπὶ 5 σωτηρίᾳ ἀποστέλλονται. Ὅτι δὲ βαρηθέντες ἦσαν σφόδρα τοῖς πειρασμοῖς, αὐτὸς ἐν τοῖς ἐξῆς τῆς ἐπιστολῆς ἐδήλωσεν, εἰπὼν· «Οὕτω μέχρις αἵματος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντεκατέστητε καὶ ἤδη ἐκλέλησθε».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

10 *Στίχ. 1.* «Διὰ τοῦτο δεῖ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι, μήποτε παραρρυῶμεν».

Διὰ τοῦτο. Ποῖον, ἢ τὸ πολὺ εἶναι τὸ μέσον τῆς τε νομικῆς καὶ εὐαγγελικῆς πολιτείας; Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς κατασκευῆς δῆλον τῆς ἐπιφερομένης.

15 *Στίχ. 2–3.* «Εἰ γὰρ ὁ δι’ ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν, πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας;».

Σύγκρισις μὲν τὸ ὅλον, κατασκευὴ δὲ τοῦ μᾶλλον τιμω-
20 ρεῖσθαι τοὺς τὸν εὐαγγελικὸν παραβαίνοντα νόμον. Εἰ γὰρ τὸ ἥττον, φησί, παραβαινόμενον, οὐκ ἀτιμωρήτους ἐᾷ τοὺς παραβαινόντας, πόσω μᾶλλον εἰ τὸ κρεῖσσον παραβαθείη, οὐχ ὑπεύθυνον κολάσει πικρᾷ ποιήσει τὸν παραβαίνοντα; Τὸ δὲ «δι’ ἀγγέλων λαληθεὶς», σημαίνει, ὡς ὑπηρέτουν Θεῷ ἄγγελοι διδόντι
25 τὸν νόμον.

«Ἦτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τῶν

Πρόσεχε πόσο εἶναι τὸ μέσο τῶν ἀγγέλων πρὸς αὐτόν, τῇ στιγμή βέβαια πὸν αὐτὸς κάθεται πάνω στὰ ὕψη, ἐνῶ οἱ ἄγγελοι ὑπηρετοῦν αὐτόν κάτω. Συγχρόνως ὅμως λέγοντας ὅτι οἱ ἄγγελοι ἀποστέλλονται γιὰ ὑπηρεσία πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἐνδυνάμωσε ἐκείνους πὸν δειλιάζουν μπροστὰ στὶς δοκιμασίες, ἐφόσον ἀποστέλλονται γιὰ τῇ σωτηρία τους ἄγγελοι. Ὅτι βέβαια καταπονοῦνταν πάρα πολὺ μὲ τοὺς πειρασμοὺς καὶ βαρυθυμοῦσαν τὸ δήλωσε ὁ ἴδιος στῇ συνέχεια λέγοντας· «Ἀκόμα δὲν ἀντισταθήκατε μέχρι αἵματος σὸν ἀγῶνα σας κατὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἤδη ἔχετε λησμονήσει»¹⁶.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Στίχ. 1. «Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ προσέχομε ἐμεῖς περισσότερο στὰ ὅσα ἀκούσαμε^{16α}, μὴ τυχόν παραπλανηθοῦμε».

«Γι' αὐτό». Γιὰ ποιό, παρὰ ἐπειδὴ εἶναι μεγάλη ἡ ἀπόσταση μεταξὺ τοῦ τρόπου ζωῆς τοῦ νόμου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου; Κι αὐτὸ εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη πὸν προσθέτει.

Στίχ. 2-3. «Γιατί, ἐὰν ὁ λόγος πὸν λέχθηκε ἀπὸ τοὺς ἄγγέλους πραγματοποιήθηκε μὲ ἀκρίβεια, καὶ κάθε παράβαση καὶ παρακοὴ ἔλαβε δίκαια ἀνταπόδοση, πῶς ἐμεῖς θὰ ξεφύγομε, ἐὰν δείξομε ἀμέλεια γιὰ μιὰ τόσο μεγάλη σωτηρία;».

Ὅλα αὐτὰ βέβαια ἀποτελοῦν σύγκριση, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀπόδειξη ὅτι πολὺ περισσότερο θὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖνοι πὸν παραβαίνουν τὸν εὐαγγελικὸ νόμο. Γιατί, λέγει, ἐὰν τὸ κατώτερο πὸν παραβαίνεται δὲν ἀφήνει ἀτιμώρητους ἐκείνους πὸν τὸ παραβαίνουν, πόσο μᾶλλον ἐὰν τὸ ἀνώτερο συμβεῖ νὰ παραβαθεῖ δὲν θὰ καταστήσει ὑπεύθυνο πικρῆς κόλασης ἐκεῖνον πὸν θὰ τὸ παραβεῖ; Τὸ «πὸν λαλήθηκε ἀπὸ ἄγγέλους» σημαίνει, ὅτι ὑπηρετοῦσαν τὸν Θεὸ ἄγγελοι ὅταν ἔδινε τὸ νόμο.

«Ἡ ὁποία σωτηρία, ἀφοῦ ἔλαβε ἀρχὴ νὰ κηρύττεται ἀπὸ τὸν

16α. Μὲ αὐτὰ δείχνει πόσο φοβερὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ πώση, γιατί εἶναι δύσκολο ἐκεῖνο πὸν παρασύρθηκε καὶ ἀπομακρύνθηκε νὰ ἐπιστρέψει πάλι.

ἀκουσάντων εἰς ὑμᾶς ἐβεβαιώθη, (στίχ. 4) συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ σημείοις καὶ τέρασι καὶ ποικίλαις δυνάμεσι».

Ἔτι τῆς συγκρίσεως ὁ λόγος ἐστί. Λέγει δέ, ὡς τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ὁ Κύριος αὐτὸς ἤρξατο· εἶτα οἱ αὐτοὶ τοῦ Κυρίου ἀκούσαντες, ἡμᾶς εἰς ταύτην ἐβεβαίωσαν, συνεπιμαρτυροῦντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ δι' ἐκείνων τῶν θαυμάτων, ὧν κηρύττοντες ἐπετέλουν.

«Καὶ Πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν».

Ἄλλω, φησί, δέδωκε χάρισμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τῷ μὲν προφητείαν, τῷ δὲ γλῶσσαν, τῷ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων, ἄλλω ἄλλο τι τῶν χαρισμάτων.

Στίχ. 5. «Οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξε τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν».

Διὰ τοῦτο προσέθηκε, «περὶ ἧς λαλοῦμεν», ἵνα μὴ ἕτεραν τινὰ οἰκουμένην ζητεῖν δῶ τῷ ἀκροατῇ. Πῶς οὖν αὐτὴν «μέλλουσαν» καλεῖ; Ὅτι τοῦτο ἔθος τῆς θείας Γραφῆς, ὡσπερ καὶ ἕτερωθί φησι, «Ὅς ἐστὶ τύπος τοῦ μέλλοντος», περὶ τοῦ Ἀδάμ καὶ τοῦ Χριστοῦ λέγων. Ταύτην οὖν οὐκ ἀγγέλοις ὑπέταξεν, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ.

Στίχ. 6–8. «Διεμαρτύρατο δέ πού τις λέγων· Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμήσκη αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν; Ἠλάττωσας αὐτόν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, δόξην καὶ τιμὴν ἐστεφάνωσας αὐτόν καὶ κατέστησας αὐτόν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου· πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Ἐν γὰρ τῷ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφήκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον».

Ἄοριστον τὴν μαρτυρίαν εἰσάγει, τῷ, «τίς», εἰπεῖν, «λέγων». Ὡς πρὸς εἰδότας γὰρ διαλέγεται.

«Νῦν δὲ οὐπω ὁρῶμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα».

Κύριο, βεβαιώθηκε σὲ μᾶς ἀπὸ ἐκείνους πού τὴν ἄκουσαν, (στίχ. 4) ἐπιβεβαιούμενη παράλληλα ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ σημεῖα καὶ τέρατα καὶ διάφορα θαύματα».

Ὁ λόγος ἀκόμη ἔχει ὡς σκοπὸ τὴ σύγκριση. Καὶ λέγει, ὅτι τὴν εὐαγγελικὴ διδασκαλία τὴν ἄρχισε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ἔπειτα οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι πού ἄκουσαν τὸν Κύριο βεβαίωσαν αὐτὴν σὲ ἐμᾶς, ἐνῶ παράλληλα μ' αὐτοὺς ἐπιβεβαίωνε αὐτὴν ὁ Θεὸς μὲ ἐκεῖνα τὰ θαύματα τὰ ὁποῖα ἔκαμναν ἐκεῖνοι πού κήρυτταν αὐτὴν.

«Καὶ μὲ μοιρασμὸ χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος σύμφωνα μὲ τὴ θέλησή του».

Σὲ ἄλλον, λέγει, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο ἔδωσε τὸ χάρισμα νὰ προφητεύει, σὲ ἄλλον τῆς γλωσσολαλιᾶς, σὲ ἄλλον χαρίσματα ἰαμάτων, καὶ σὲ ἄλλον κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ χαρίσματα.

Στίχ. 5. «Γιατὶ δὲν ὑπέταξε σὲ ἀγγέλους τὸν μέλλοντα κόσμο γιὰ τὸν ὁποῖο μιλοῦμε».

Γι' αὐτὸ πρόσθεσε, «γιὰ τὸν ὁποῖα μιλοῦμε», γιὰ νὰ μὴ κάνει τὸν ἀκροατὴ νὰ ζητεῖ ἕναν κάποιο ἄλλο κόσμο. Πῶς λοιπὸν αὐτὸν τὸν ὀνομάζει «μέλλοντα»; Ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθεια τῆς θείας Γραφῆς, ὅπως καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Ὁ ὁποῖος εἶναι τύπος ἐκείνου πού πρόκειται νὰ ἔλθει»¹⁷, μιλώντας γιὰ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὸν Χριστό. Τὸν κόσμο λοιπὸν αὐτὸν δὲν τὸν ὑπέταξε στοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ στὸν Χριστό.

Στίχ. 6-8. «Καὶ τὸ ἐπιβεβαίωσε αὐτὸ κάποιος πού λέγει κάπου· “Ποιὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ τὸν θυμᾶσαι, ἢ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ φροντίζεις γι' αὐτόν; Τὸν ἔκαμες λίγο πιὸ κατώτερο ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, τὸν στεφάνωσες μὲ δόξα καὶ τιμὴ καὶ τὸν ἔκαμες κυρίαρχο τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου. “Ὅλα τὰ ὑπέταξες κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του”¹⁸. Καὶ ἀφοῦ τὰ ὑπέταξε ὅλα σ' αὐτόν, δὲν ἄφησε τίποτε πού νὰ μὴ τὸ ὑπέταξε σ' αὐτόν».

Ἀναφέρει ἀόριστα τὴ μαρτυρία, λέγοντας, “κάποιος πού λέγει”, καθόσον ὁ λόγος του ἀπευθύνεται πρὸς γνῶστες ἀκροατές.

«Ἀλλὰ τώρα δὲν βλέπομε ἀκόμα τὰ πάντα ὑποταγμένα σ' αὐτόν».

18. Ψαλμ. 8, 6-7.

ἵνα μὴ λέγωσι, Πῶς τοὺς ἐχθροὺς ἔθηκεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, τοσαῦτα πασχόντων ἡμῶν; φησί· Μὴ γάρ, ἐπειδὴ οὐδέπω ὑπέταξεν, νομίσῃς μὴ ὑποτάττεσθαι· ὅτι γὰρ δεῖ ὑποταγῆναι. Καὶ γὰρ ἡ προφητεία διὰ τοῦτο εἴρηται.

5 Στίχ. 9. «Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου».

Διὰ τὸν τριήμερον, φησί, θάνατον. Πείθει δὲ αὐτοὺς πάντα γενναίως ὑποφέρειν, μονονουχὶ λέγων· Εἰ ὁ προσκυνούμενος ὑπ' ἀγγέλων ἠνέσχετο βραχύ τι παρ' ἀγγέλους σχεῖν διὰ σέ, πο-
10 λὺ μᾶλλον σὺ ὁ τῶν ἀγγέλων ἥττων, πάντα φέρειν ὀφείλεις διὰ σεαυτόν.

«Δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον, ὅπως χάριτι Θεοῦ».

Δείκνυσιν, ὅτι δόξα καὶ τιμὴ ὁ σταυρός ἐστίν, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς αὐτὸν οὕτω καλεῖ λέγων· «Ἴνα δοξασθῇ ὁ
15 Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», καί, «Ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου».

«Ἐπὲρ παντὸς γεύσεται θανάτου».

Ὡσπερ γὰρ ὄντως γευσάμενος, οὕτω μικρὸν ἐν αὐτῷ ποιήσας διάστημα, εὐθέως ἀνέστη. Τῷ μὲν οὖν εἰπεῖν, «διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου», τὸν ὄντως θάνατον ἐσήμανε· τῷ δὲ εἰπεῖν,
20 «ἀγγέλων κρείσσων», τὴν ἀνάστασιν ἐδήλωσεν.

Στίχ. 10. «Ἐπρεπε γὰρ αὐτῷ, δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα».

Ἐπρεπεν αὐτῷ, φησίν, τῷ κηδεμόνι καὶ πάντα εἰς τὸ εἶναι παράγοντι, ἐκδοῦναι τὸν Υἱὸν ὑπὲρ τῆς τῶν λοιπῶν σωτηρίας,
25 τὸν ἓνα ὑπὲρ πολλῶν.

«Πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα».

Γιὰ νὰ μὴ λέγουν, Πῶς ἔθεσε τοὺς ἐχθροὺς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, τὴ στιγμή πού ὑποφέρομε τόσα πολλά; λέγει· Μὴ λοιπόν, ἐπειδὴ δὲν τὰ ὑπέταξε ἀκόμη ὅλα, νομίσεις ὅτι δὲν θὰ ὑποταχθοῦν· γιατί πρέπει νὰ ὑποταχθοῦν. Καθόσον ἡ προφητεία γι' αὐτὸ ἔχει λεχθεῖ.

Στίχ. 9. «Βλέπομε ὅμως τὸν Ἰησοῦ, “ὁ ὁποῖος ἔγινε λίγο πιὸ κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους” ἕξαιτίας τοῦ πάθους τοῦ θανάτου».

Ἐξαιτίας, λέγει, τοῦ τριήμερου θανάτου. Πείθει αὐτοὺς νὰ τὰ ὑποφέρουν ὅλα γενναῖα, σὰ νὰ τοὺς λέγει κατὰ κάποιον τρόπο· Ἐὰν ἐκεῖνος πού προσκυνεῖται ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ἀνέχθηκε γιὰ χάρη σου νὰ πάρει μορφή λίγο πιὸ κατώτερη ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ νὰ ὑποστῇ τὸν θάνατο, πολὺ περισσότερο σὺ πού εἶσαι κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ὀφείλεις νὰ τὰ ὑπομένεις ὅλα γιὰ τὸν ἑαυτό σου.

«Νὰ εἶναι στεφανωμένος μὲ δόξα καὶ τιμὴ, ὥστε μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ».

Δείχνει, ὅτι δόξα καὶ τιμὴ εἶναι ὁ σταυρός, ὅπως βέβαια καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔτσι ὀνομάζει αὐτόν, λέγοντας· «Γιὰ νὰ δοξασθεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»¹⁹, καί, «Δοξάσθηκε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»²⁰.

«Νὰ γευθεῖ τὸ θάνατο γιὰ κάθε ἄνθρωπο».

Ὅπως δηλαδὴ πραγματικὰ γεύθηκε τὸ θάνατο, ἔτσι ἀφοῦ ἔμεινε λίγο διάστημα σ' αὐτόν, ἀμέσως ἀναστήθηκε. Μὲ τὸ νὰ πεῖ λοιπόν, «ἕξαιτίας τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου», σήμανε τὸν πραγματικὸ θάνατό του, ἐνῶ μὲ τὸ νὰ πεῖ, «ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους», δήλωσε τὴν ἀνάστασή του.

Στίχ. 10. «Γιατὶ ἦταν πρόπον σ' αὐτόν, γιὰ τὸν ὁποῖον καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ πάντα».

Ἐπρεπε, λέγει, γι' αὐτόν πού προνοεῖ τὰ πάντα καὶ ἔφερε σὸ εἶναι τὰ πάντα, νὰ παραδώσει τὸν Υἱό του γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας ὅλων τῶν ἄλλων, τὸν ἕνα γιὰ χάρη τῶν πολλῶν.

«Γιὰ νὰ ὀδηγήσει πολλοὺς υἱοὺς στὴ δόξα».

20. Ἰω. 12, 16.

Καὶ αὐτὸς καὶ ἡμεῖς υἱοί, ἀλλ' ὁ μὲν σώζει, ἡμεῖς δὲ σωζόμεθα.

«Τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν».

Τουτέστι, τὸν αἴτιον τῆς σωτηρίας.

5 «Διὰ παθημάτων τελειῶσαι».

ἼΑρα τὰ παθήματα τελείωσις καὶ αἰτία τῆς σωτηρίας. Ὁρᾶς ὅτι τὸ κακῶς παθεῖν οὐκ ἔστιν ἐγκαταλείψεως. Τούτῳ γὰρ καὶ πρῶτῳ τετίμηκε τὸν Υἱὸν ὁ Θεός, τῷ διὰ παθημάτων αὐτὸν ἀγαγεῖν. Καὶ γὰρ ὄντως τοῦ τὸν κόσμον ποιῆσαι, καὶ ἐκ μὴ ὄντων παραγαγεῖν, τὸ σῶμα λαβόντα παθεῖν ἄπερ ἔπαθεν, πολλῶ μείζον ἔστι. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν αὐτὸς ἐν ἑτέροις, εἰρηκώς· «Ἴνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσιν τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ».

Στίχ. 11. «Ὁ τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι, ἐξ ἑνὸς 15 πάντες. Δι' ἦν αἰτίαν».

Ὁρα πῶς συνάγει αὐτοὺς πρὸς αὐτόν, τιμῶν αὐτοὺς καὶ παραμυθούμενος, καὶ ἀδελφούς ποιῶν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τοῦτο, τὸ ἐξ ἑνὸς εἶναι· καὶ αὐτὸς γάρ, τὸ κατὰ σάρκα, ἐκ τοῦ Ἀβραάμ.

20 «Οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφούς αὐτοὺς καλεῖν, λέγων· (Στίχ. 12-13) “Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας ὑμνήσω σε”. Καὶ πάλιν».

Ὁρα πῶς δείκνυσι πάλιν τὴν ὑπεροχὴν. Τῷ γὰρ εἰπεῖν, «οὐκ ἐπαισχύνεται», δείκνυσιν οὐ τῆς τοῦ πράγματος φύσεως, 25 ἀλλὰ τῆς φιλοστοργίας αὐτοῦ τὸ ταπεινόν. Εἰ γὰρ καὶ ἐξ ἑνός, ἀλλ' ὁ μὲν ἀγιάζει, ἡμεῖς δὲ ἀγιαζόμεθα.

«“Ἐγὼ ἔσομαι πεποισθὼς ἐπ' αὐτῷ”· καὶ πάλιν, “Ἴδου ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά μου ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός”. (Στίχ. 14) Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδιά κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλη- 30 σίως μετέσχευεν τῶν αὐτῶν.

21. Ἐφεσ. 2, 7.

22. Ψαλμ. 21, 23.

Καὶ αὐτὸς εἶναι Υἱός, καὶ ἡμεῖς υἱοί, ἀλλ' ἐκεῖνος σώζει, ἐνῶ ἡμεῖς σωζόμεσθε.

«Τὸν ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας αὐτῶν».

Δηλαδή, τὸν αἴτιο τῆς σωτηρίας.

«Νὰ τελειώσει τὴ σωτηρία μὲ παθήματα».

Ἄρα τὰ παθήματα εἶναι τελείωση καὶ αἰτία τῆς σωτηρίας. Βλέπεις ὅτι τὸ νὰ πάθει μὲ τρόπο κακὸ ὅτι δὲν εἶναι ἐγκατάλειψη. Μὲ αὐτὸν λοιπὸν καὶ πρῶτον ἀπὸ ὅλους τίμησε ὁ Θεὸς τὸν Υἱό του, τὸ νὰ ὀδηγήσει αὐτὸν στὴ δόξα μὲ παθήματα. Γιατὶ πραγματικὰ ἀπὸ τὸ νὰ δημιουργήσει τὸν κόσμον καὶ νὰ τὸν φέρει στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸ μηδέν, τὸ νὰ λάβει σῶμα καὶ νὰ πάθει ἐκεῖνα ποὺ ἔπαθε, εἶναι πολὺ πιὸ μεγαλύτερο. Καὶ αὐτὸ τὸ δήλωσε αὐτὸς μὲ ἄλλα λόγια, λέγοντας· «Γιὰ νὰ δείξει στοὺς ἐπερχόμενους αἰῶνες τὸν ὑπερβολικὸ πλοῦτον τῆς ἀγαθότητός του»²¹.

Στίχ. 11. «Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγιάζει, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀγιάζονται, ὅλοι προέρχονται ἀπὸ ἕναν».

Πρόσεχε πῶς συνάγει αὐτοὺς πρὸς αὐτόν, τιμώντας αὐτοὺς καὶ παρηγορώντας τους, καὶ κάμνοντάς τους ἀδελφούς τοῦ Χριστοῦ, μὲ αὐτό, μὲ τὸ ὅτι κατάγονται ἀπὸ ἕναν. Γιατὶ καὶ αὐτός, ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του, κατάγεται ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ.

«Δὲν ντρέπεται νὰ ὀνομάζει αὐτοὺς ἀδελφούς, (στίχ. 12-13) λέγοντας· Θὰ ἀναγγείλω τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀδελφούς μου, σὸ μέσο τῆς σύναξης θὰ σὲ ὑμνήσω»²². Καὶ πάλι».

Πρόσεχε πῶς δείχνει πάλι τὴν ὑπεροχὴν. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ πεῖ, «δὲν ντρέπεται», δείχνει τὸ ταπεινὸ ὄχι τῆς φύσεως τοῦ πράγματος, ἀλλὰ τῆς φιλοστοργίας του. Γιατί, ἂν καὶ καταγόμαστε ἀπὸ ἕναν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀγιάζει, ἐνῶ ἡμεῖς ἀγιαζόμεσθε.

«Ἐγὼ θὰ ἔχω τὴν πεποίθησή μου στηριγμένη σ' αὐτόν»²³. Καὶ ἐπίσης· «Νὰ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ μοῦ ἔδωσε ὁ Θεός»²⁴. (Στίχ. 14) Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ παιδιὰ ἔχουν σάρκα καὶ αἷμα, κατὰ παρόμοιο τρόπο καὶ αὐτὸς ἔλαβε αὐτά».

23. Ἦσ. 8, 17.

24. Ἦσ. 8, 18.

Δείκνυσιν, ὡς ἄνθρωπος γεγονώς, πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἔλαβεν, πλὴν ἁμαρτίας. Καίτοι γὰρ σύνθρονος ὢν τῷ ἰδίῳ Πατρὶ καὶ συμβασιλεύων, καὶ συνάρχων τῶν ὅλων, πεποιθέναί λέγεται ἐπ' αὐτόν. Τοῦτο δὲ λέγει, πρόποντα λέγων τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, ὡσπερ ἀμέλει καὶ τὰ τῆς θεότητος δεικνύς, φησὶν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν», καί, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί».

«Ἴνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον».

10 Ἐνταῦθα τὸ θαυμαστὸν δείκνυσιν, ὅτι δι' οὗ ἐκράτησεν ὁ διάβολος, διὰ τούτου ἠττήθη· καὶ ὅπερ ἰσχυρὸν αὐτῷ ἦν ὄπλον κατὰ τῆς οἰκουμένης, ὁ θάνατος, τούτῳ αὐτὸν ἔπληξεν ὁ Κύριος. Δείκνυται δὲ διὰ τούτου τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως τοῦ νικῆσαντος.

15 *Στίχ. 15.* «Καὶ ἀπαλλάξῃ τούτοις, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντός τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας».

Δούλοι πάντες ἦσαν τοῦ θανάτου, φησί, καὶ τῷ μηδέπω αὐτὸν λελύσθαι ἐκρατοῦντο, καὶ φόβῳ διηνεκεῖ συνέζων οἱ ἄνθρωποι, αἰεὶ προσδοκῶντες ἀποτεθνήξασθαι, καὶ οὐδεμιᾶς ἡδονῆς αἰσθησὶν εἶχον, τοῦ φόβου αὐτοῖς παρόντος αἰεὶ· τοῦτο γὰρ ἠνίξατο, εἰπὼν, «διὰ παντός τοῦ ζῆν»· ἀλλὰ ἀπήλλαξε τὸν φόβον, καὶ γελῶμεν ἤδη αὐτόν.

Στίχ. 16. «Οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται».

25 Οὐκ ἐκείνης, φησὶν, ἐδράξατο τῆς φύσεως, τῆς τῶν ἀγγέλων φημί, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας. Διὰ τοῦτο δὲ εἶπεν, «ἐπελάβετο», ἵνα δείξῃ διώκοντα αὐτὸν τοὺς ἀποστρεφόμενους· ὡς πόρρω γὰρ ἡμᾶς φεύγοντας ἐπεσπάσατο.

Στίχ. 17. «Ὅθεν ὠφείλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιω-

Δείχνει, ὅτι γενόμενος ἄνθρωπος, ἔλαβε ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Μολονότι λοιπὸν εἶναι σύνθρονος μὲ τὸν Πατέρα του καὶ βασιλεύει μαζί του καὶ κυβερνᾷ τὰ πάντα μαζί του, ὅμως λέγεται ὅτι ἔχει τὴν πεποίθησή του στηριγμένη σ' αὐτόν. Καὶ αὐτὸ τὸ λέγει, μιλώντας κατὰ τρόπο πού ταιριάζει στὴ μορφή τοῦ δούλου, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια προκειμένου νὰ δείξει τὰ τῆς θεότητάς του, λέγει· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας μου εἴμαστε ἓνα»²⁵, καὶ «Ἐγὼ ὑπάρχω μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»²⁶.

«Ὡστε μὲ τὸ θάνατό του νὰ καταργήσῃ ἐκεῖνον πού ἔχει τὴν ἐξουσία τοῦ θανάτου, δηλαδή τὸν διάβολο».

Ἐδῶ δείχνει τὸ ἀξιοθαύμαστο, ὅτι δηλαδή μὲ ἐκεῖνον μέσω τοῦ ὁποίου κυριάρχησε ὁ διάβολος, δι' αὐτοῦ καὶ νικήθηκε· καὶ ἐκεῖνο πού ἦταν ἰσχυρὸ γι' αὐτόν ὄπλο ἐναντίον τῆς οἰκουμένης, δηλαδή ὁ θάνατος, μὲ αὐτὸ ἐπέφερε τὸ πλήγμα ὁ Κύριος σ' αὐτόν. Δείχεται μὲ αὐτὸ τὸ μεγάλο μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ νικητῆ.

Στίχ. 15. «Καὶ ν' ἀπαλλάξῃ ἐκείνους, πού, ἀπὸ φόβο πρὸς τὸν θάνατο, ἦταν ὑποδουλωμένοι σ' ὅλη τὴ ζωὴ τους».

Ἦταν, λέγει, ὅλοι δοῦλοι τοῦ θανάτου, καὶ κρατοῦνταν ἀπὸ αὐτόν χωρὶς νὰ μποροῦν ποτὲ νὰ ἐλευθερωθοῦν, καὶ ζοῦσαν οἱ ἄνθρωποι μὲ συνεχῆ φόβο, περιμένοντας πάντοτε νὰ πεθάνουν, καὶ δὲν εἶχαν καμμιά αἴσθησι τῆς ἡδονῆς, ἐπειδὴ ὁ φόβος ἦταν σ' αὐτοὺς πάντοτε παρών· γιὰ αὐτὸ τὸ ὑπαινίχθηκε λέγοντας, «σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους»· ἀλλὰ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ αὐτόν τὸν φόβο, καὶ ἤδη περιγελοῦμε αὐτόν^{26α}.

Στίχ. 16. «Γιὰ βέβαια δὲν ἔρχεται νὰ βοηθήσῃ ἀγγέλους, ἀλλὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ».

Δὲν συνέλαβε, λέγει, ἐκείνη τὴ φύση, δηλαδή τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ τὴ δική μας. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, «συνέλαβε», γιὰ νὰ δείξει ὅτι αὐτὸς καταδίωκε ἐκείνους πού τὸν ἀποστρέφονταν· γιὰ μᾶς ἀπέσπασε αὐτός, ἐνῶ φεύγαμε ἐμεῖς μακριὰ ἀπὸ αὐτόν.

Στίχ. 17. «Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὡς πρὸς ὅλα ὅμοιος μὲ τοὺς ἀδελφούς, γιὰ νὰ γίνῃ σπλαχνικὸς καὶ πιστὸς ἀρχιερέας ὡς πρὸς

26α. Ὁχι μόνο δηλαδή ἀπομάκρυνε ὁ Χριστὸς μὲ τὸ θάνατό του τὴν τυραννία τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ διέλυσε τὴ δύναμη τοῦ διαβόλου.

θῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ».

Τί ἐστὶ «κατὰ πάντα»; Ἐτέχθη, φησὶν, ἐτράφη, ηὔξήθη, ἔπαθε, πάντα ἅπερ ἐχρῆν τελειώσας ἀπέθανεν. Τοῦτό ἐστὶ «κα-
5 τὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι». Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ διαλε-
χθεῖς περὶ τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἄνω δόξης, λοιπὸν
τὸν περὶ τῆς οἰκονομίας λόγον κινεῖ, μονονουχὶ λέγων· Ὁ οὕτω
μέγας, ὁ ὢν ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς, ὁ ὢν χαρακτήρ τῆς ὑπο-
στάσεως, δι' οὗ τοὺς αἰῶνας πεποίηκεν, ὁ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς
10 καθήμενος, οὗτος ἠθέλησε καὶ ἐσπούδακεν ἀδελφὸς ἡμῶν ἐν
πᾶσι γενέσθαι· Ἐθέλησε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ πρὸς ἡμᾶς κατήλ-
θεν, καὶ ἡμῶν ἐπελάβετο, καὶ μυρία εἰργάσατο ἀγαθὰ. Θάνατον
ἔλυσε, τὸν διάβολον τῆς τυραννίδος ἐξέβαλε, δουλείας ἀπήλλα-
ξεν, Ἀρχιερεὺς γενέσθαι ἠθέλησε πρὸς τὸν Πατέρα. Διὸ καὶ
15 ἐπήγαγεν, «Ἴνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς
τὸν Θεόν». Τί δὲ ἐστὶ, «πιστός»; Ἀληθὴς καὶ δυνάμενος. «Τὰ»
δὲ «πρὸς τὸν Θεόν», ἐπήγαγε, τοῦτο δηλῶν, ὡς ἐκ πολιορκουμέ-
νων τῶ Θεῷ καὶ κατεγνωσμένων καὶ τετιμωρημένων, οὐδεὶς ἦν
ὁ προσοίσων ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν, ἀλλ' εἶδεν ἡμᾶς ἐν τούτοις
20 ὄντας, καὶ ἠλέησεν, οὐ καταστήσας ἡμῖν ἀρχιερέα, ἀλλ' αὐτὸς
γεγονὼς Ἀρχιερεὺς πιστός, ἵνα ἰλάσῃται τὰς ἁμαρτίας τοῦ
λαοῦ.

Στίχ. 18. «Ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν, αὐτὸς πειρασθεῖς».

Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Οὐκ ἀγνοεῖ τὰ πάθη τὰ ἡμέτερα· οὐχ
25 ὡς Θεὸς μόνον οἶδεν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔγνω διὰ τῆς
πείρας, ἧς ἐπειράθη. Ἐπαθε πολλά· οἶδε συμπάσχειν, καίτοι γε
ἀπαθὴς ὢν ὡς Θεός.

τὴν ὑπηρεσία του πρὸς τὸν Θεό, γιὰ νὰ ἐξιλεώνει τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ».

Τί σημαίνει, «ὡς πρὸς ὅλα»; Γεννήθηκε, λέγει, ἐτρόφηκε, μεγάλωσε, ἔπαθε, καὶ ἄφοῦ τελείωσε ὅλα ἐκεῖνα πού ἔπρεπε, πέθανε. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔγινε ὡς πρὸς ὅλα ὅμοιος μὲ τοὺς ἀδελφούς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε πολλὰ γιὰ τὴ μεγαλειότητα αὐτοῦ καὶ τὴν οὐράνια δόξα του, στὴ συνέχεια προχωρεῖ στὸν περὶ τῆς οἰκονομίας λόγο, λέγοντας κατὰ κάποιον τρόπο· Αὐτὸς ὁ τόσο μέγας, αὐτὸς πού εἶναι ἀκτινοβολία τοῦ Πατέρα, αὐτὸς πού εἶναι σφραγίδα τῆς οὐσίας αὐτοῦ, μὲ τὸν ὁποῖο δημιούργησε τοὺς αἰῶνες, καὶ ὁ ὁποῖος κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Πετέρα του, αὐτὸς θέλησε καὶ ἐπιθύμησε νὰ γίνῃ ἀδελφός μας ὡς πρὸς ὅλα. Θέλησε, καὶ γι' αὐτὸ καὶ κατέβηκε πρὸς ἐμᾶς, καὶ μᾶς ἀπέσπασε κοντὰ του, καὶ μᾶς προσέφερε ἀμέτρητα ἀγαθὰ. Κατάργησε τὸν θάνατο, ἐξεδίωξε τὸν διάβολο ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία του, μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴ δουλεία, καὶ θέλησε νὰ γίνῃ Ἀρχιερέας πρὸς τὸν Πατέρα του. Γι' αὐτὸ καὶ πρόσθεσε· «Γιὰ νὰ γίνῃ σπλαχνικὸς καὶ πιστὸς ἀρχιερέας στὴν ὑπηρεσία του πρὸς τὸν Θεό». Τί σημαίνει «πιστός»; Ἀληθινὸς καὶ δυνάμενος. Καὶ πρόσθεσε «ὡς πρὸς τὴν ὑπηρεσία πρὸς τὸν Θεόν», γιὰ νὰ δηλώσῃ τὸ ἐξῆς· Ἐπειδὴ πολεμούσαμε τὸν Θεὸ καὶ ἤμασταν καταδικασμένοι καὶ τιμωρημένοι, δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ προσφέρει γιὰ χάρη μας θυσία, ἀλλὰ μᾶς εἶδε νὰ εἴμαστε βυθισμένοι μέσα σ' ὅλα αὐτά, καὶ μᾶς ἐλέησε, ὄχι τοποθετώντας μας ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἔγινε Ἀρχιερέας «πιστὸς (ἀληθινός), γιὰ νὰ λυτρώσῃ τὸ λαὸ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες του».

Στίχ. 18. «Γιατί, ἐπειδὴ ὑπέφερε μὲ τὶς δοκιμασίες πού ὑπέστη».

Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Δὲν ἀγνοεῖ τὰ δικά μας πάθη· γιατί δὲν τὰ γνωρίζει αὐτὰ μόνο ὡς Θεός, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος τὰ γνώρισε προσωπικὰ μὲ τὰ ὅσα ἔπαθε. Ἐπαθε πολλὰ· γνωρίζει νὰ πάσχει μαζί μὲ μᾶς, ἂν καὶ βέβαια ὡς Θεὸς εἶναι ἀπαθής²⁶⁶.

266. Ἐδῶ ἀναφέρεται σὲ ἐκεῖνα πού ἔχουν σχέση μὲ τὴ σάρκωσή του. Σὰ νὰ λέγει δηλαδὴ· Καὶ ἡ σάρκα τοῦ Χριστοῦ ἔπαθε ποικίλα κακά. Γι' αὐτὸ γνωρίζει τί εἶναι θλίψη, γνωρίζει τί εἶναι πειρασμός, καὶ μάλιστα ὄχι λιγότερο ἀπὸ ἐμᾶς πού τὰ παθαίνομε αὐτά, γιατί πραγματικὰ καὶ αὐτὸς τὰ ἔπαθε.

«Δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι».

Ὡς ἂν εἴποι τις Μετὰ πολλῆς προθυμίας ὀρέξει χεῖρα, καὶ συμπαθήσεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

5 Στίχ. 1. «Ὅθεν, ἀδελφοί, ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν».

Μέλλων αὐτὸν προθεῖναι τοῦ Μωυσέως καὶ σύγκρισιν ποιεῖσθαι, εἰς τὸν τῆς ἱερωσύνης νόμον τὸν λόγον ἤγαγεν. Ὁ δὲ
10 τῆς ἱερωσύνης λόγος εἰς τὴν οἰκονομίαν ἐκληφθεῖ ἄν.

Τουτέστι τῆς πίστεως.

Στίχ. 2. «Πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν».

Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα. Οὐδὲν γὰρ περὶ οὐσίας φησίν, ἀλλ' οὐδὲ περὶ θεότητος, ἀλλὰ τέως περὶ ἀξιωματῶν ἀνθρωπίνων.
15 νων.

Ὡς καὶ Μωυσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. (Στίχ. 3-4) Πλείονος γὰρ δόξης οὗτος παρὰ Μωυσῆν ἡξίωται, καθ' ὅσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου, ὃ κατασκευάσας αὐτόν. Πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπό τινος».

20 Τουτέστιν, ἐν τῷ λαῷ. Ὅτι καθάπερ τις ἐπίτροπος καὶ οἰκονόμος ἦν ὁ Μωυσῆς.

Ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας, Θεός. (Στίχ. 5) Καὶ Μωυσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὡς θεράπων».

Οὗτος ἂν ᾗ ὁ Χριστός.

25 «Εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων».

«Μπορεῖ νὰ βοηθήσει ἐκείνους πού δοκιμάζονται».

“Ὅπως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος· Μὲ πολλή προθυμία θ' ἀπλώσει χέρι βοήθειας καὶ θὰ θελήσει νὰ πάθει μαζί μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Στίχ. 1. «Γι' αὐτό, ἀδελφοὶ ἅγιοι, σεῖς πού εἶστε μέτοχοι τῆς ἐπουράνιας κλήσης, κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολο καὶ Ἀρχιερέα τῆς πίστεως πού ὁμολογοῦμε, τὸν Ἰησοῦ Χριστό».

Ἐπειδὴ πρόκειται νὰ τὸν θέσει πάνω ἀπὸ τὸν Μωυσῆ καὶ νὰ τὸν συγκρίνει μὲ αὐτόν, ὁδήγησε τὸ λόγο στὸ νόμο τῆς ἱερωσύνης. Καὶ ὁ λόγος τῆς ἱερωσύνης θὰ μπορούσε νὰ ἐκληφθεῖ στὴν οἰκονομία.

«Τῆς ὁμολογίας», δηλαδή τῆς πίστεως.

Στίχ. 2. «Ὁ ὁποῖος φάνηκε πιστὸς σὲ ἐκεῖνον πού τὸν ἔκανε Ἀρχιερέα».

Ἀπόστολο καὶ Ἀρχιερέα. Τίποτε δηλαδή δὲν λέγει γιὰ τὴν οὐσία του, ἀλλ' οὔτε καὶ γιὰ τὴ θεότητά του, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν ὁμιλεῖ γιὰ ἀνθρώπινα ἀξιώματα.

«Ὅπως καὶ ὁ Μωυσῆς σὲ ὅλον τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ²⁷. (Στίχ. 3-4) Ἀλλὰ αὐτὸς θεωρήθηκε ἄξιος νὰ λάβει μεγαλύτερη δόξα ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, καθόσον ἔχει μεγαλύτερη τιμὴ ἀπὸ ἓνα σπίτι ἐκεῖνος πού κατασκεύασε αὐτό. Γιατὶ κάθε σπίτι κατασκευάζεται ἀπὸ κάποιον».

«Στὸν οἶκο του», δηλαδή στὸ λαό του. “Ὅτι δηλαδή ὁ Μωυσῆς ἦταν σὰν κάποιος ἐπίτροπος καὶ οἰκονόμος τοῦ Θεοῦ.

«Ἐνῶ ἐκεῖνος πού κατασκεύασε τὰ πάντα εἶναι ὁ Θεός. (Στίχ. 5) Καὶ ὁ Μωυσῆς βέβαια ἦταν πιστὸς σ' ὅλον τὸν λαὸ αὐτοῦ ὡς ὑπηρέτης του».

Αὐτὸς (πού κατασκεύασε τὰ πάντα) εἶναι βέβαια ὁ Χριστός.

«Γιὰ νὰ δώσει μαρτυρία γιὰ ἐκεῖνα πού θὰ λέγονταν σ' αὐτόν».

27. Ἡ σύγκριση μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Μωυσέως ἀρχίζει ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ προχωρεῖ στὴ θεότητα, ὅπου δὲν μπορούσε πιά νὰ γίνεῖ σύγκριση.

*Εἰ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θουνούς μαρτυρεῖται Θεός, πολλῶ
μαλλον ἀνθρώπους.*

*Στίχ. 6. «Χριστός δὲ ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν
ἡμεῖς, ἐάνπερ τὴν παρησιάν καὶ τὸ καύχημα ἐλπίδος μέχρι
5 τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν»*

*Ὅρα πῶς ποιήματα καὶ ποιητὴν δίιστησι· πῶς δοῦλον καὶ
υἷόν, καὶ ὃς μὲν εἰς τὰ πατρῶα ὡς δεσπότης εἰσέρχεται, ἐκεῖνος
δὲ ὡς δοῦλος τὸν οἶκον ἐπετρόπευεν.*

*Ἐπειδὴ ἐν ἐλπίσιν ἦν τὰ ἀγαθὰ, οὕτω δὴ αὐτὴν κατέχειν
10 φησίν, ὡς ἤδη καυχᾶσθαι, ὡς ἐπὶ γεγενημένοις.*

*Στίχ. 7–11. «Διὸ καθὼς λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· Σήμερον
ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας
ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ
ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με,
15 καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα ἔτη, διὸ προσώχθισα τῇ
γενεᾷ ἐκείνῃ καὶ εἶπον· Ἄει πλανῶνται τὰς καρδίας. Αὐτοὶ δὲ
οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδοὺς μου, ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσε-
λεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου».*

*Περὶ ἐλπίδος αὐτῷ ἐστὶν ὁ λόγος τῆς μελλούσης, ὅτι πάν-
20 τως ἔσται τοῖς ἐνταῦθα πονέσασι μισθός τις καὶ καρπὸς καὶ ἀνά-
παυσις. Τοῦτο οὖν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ προφήτου δείκνυσι, λέγων
«Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε». Ἰστέον δὲ ὡς τρεῖς
φησι καταπαύσεις εἶναι· μίαν τὴν τοῦ Σαββάτου, ἐν ἣ ὁ Θεὸς
κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ· δευτέραν τὴν τῆς Παλαιστί-
25 νης, εἰς ἣν οἱ Ἰουδαῖοι εἰσελθόντες ἔμελλον ἀναπαύεσθαι ἀπὸ
τῆς ταλαιπωρίας τῆς πολλῆς καὶ τῶν πόνων· τρίτην, τὴν ὄντως
ἀνάπαυσιν, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἧς οἱ τυχόντες ἀνεπαύ-
οντο ὄντως τῶν πόνων καὶ τῶν ὀδυνῶν. Τῶν τριῶν τοίνυν ἐν-
ταῦθα μέμνηται. Καὶ τίνας ἔνεκα περὶ μιᾶς διαλεγόμενος τῶν
30 τριῶν ἐμνημόνευσεν; Ἵνα δείξῃ τὸν προφήτην περὶ ταύτης*

Ἐὰν ὁ Θεὸς καλεῖ ὡς μάρτυρες τὸν οὐρανὸν καὶ τὴ γῆ καὶ τὰ βουνά, πολὺ περισσότερο μπορεῖ νὰ καλέσει ἄνθρώπους.

Στίχ. 6. «Ἐνῶ ὁ Χριστὸς στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου οἶκος εἴμαστε ἐμεῖς, ἐὰν βέβαια κρατήσομε σταθερὴ μέχρι τὸ τέλος τὴν παρηγορία καὶ τὴν ἐλπίδα γι' αὐτὸ πού εἶναι τὸ καύχημά μας».

Πρόσεχε πῶς διαχωρίζει τὰ δημιουργήματα ἀπὸ τὸν δημιουργό· πῶς τὸν δοῦλο καὶ τὸν Υἱό, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Υἱὸς εἰσέρχεται στὰ πατρικὰ ὡς Δεσπότης, ἐνῶ ἐκεῖνος ὡς δοῦλος ἐνεργοῦσε στὸν οἶκο του ὡς ἐπίτροπος.

Ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ βρίσκονταν στὶς ἐλπίδες, ἔτσι, λέγει, πρέπει νὰ κρατοῦμε αὐτὴν μὲ βεβαιότητα, ὥστε νὰ καυχόμαστε ἤδη, σὰν νὰ τὰ ἔχομε ἀποκτήσει.

Στίχ. 7-11. «Γι' αὐτό, ὅπως λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, «Σήμερα ἐὰν ἀκούσετε τὴ φωνὴ αὐτοῦ, μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιές σας, ὅπως τότε πού μὲ πίκραναν οἱ πατέρες σας κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς δοκιμασίας στὴν ἔρημο, πειράζοντάς με καὶ βάζοντάς με σὲ δοκιμασία, ἂν καὶ εἶδαν τὰ ἔργα μου ἐπὶ σαράντα χρόνια. Γι' αὐτὸ ἀγανάκτησα ἐναντίον ἐκείνης τῆς γενεᾶς καὶ εἶπα· Πάντοτε πλανᾶται ἡ καρδιά τους. Αὐτοὶ δὲν γνώρισαν τὶς ὁδοὺς μου. Γι' αὐτὸ ὀρκίσθηκα πάνω στὴν ὀργή μου, νὰ μὴ εἰσέλθουν αὐτοὶ στὴν ἀνάπαυσή μου»^{27α}».

Ὁ λόγος του εἶναι γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐλπίδα, ὅτι δηλαδὴ ὅπωςδήποτε θὰ ὑπάρξει κάποια ἀμοιβὴ καὶ καρπὸς καὶ ἀνάπαυση γιὰ ἐκείνους πού κοπίασαν ἐδῶ. Αὐτὸ ἀκριβῶς λοιπὸν τὸ δείχνει ἀπὸ τὸν προφήτη πού λέγει· «Σήμερα ἐὰν ἀκούσετε τὴ φωνὴ μου». Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι τρεῖς ἀναπαύσεις λέγει ὅτι ὑπάρχουν· μία ἢ τοῦ Σαββάτου, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς ἀναπαύθηκε ἀπὸ τὰ ἔργα του· δευτέρη ἢ τῆς Παλαιστίνης, στὴν ὁποία ἀφοῦ εἰσῆλθαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπρόκειτο ν' ἀναπαυθοῦν ἀπὸ τὴ μεγάλη ταλαιπωρία καὶ τοὺς πόνους· καὶ τρίτη, ἢ πραγματικὴ ἀνάπαυση, ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, κατὰ τὴν ὁποία ἐκεῖνοι πού τὴν πετυχαίνουν ἀναπαύονται πραγματικὰ ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ τὶς ὀδύνες. Αὐτὲς τὶς τρεῖς ἀναπαύσεις θυμᾶται ἐδῶ. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο, μιλώντας γιὰ τὴ

27α. Ψαλμ. 94, 7-11. Πρβλ. Ἐξ. 15, 23ε. καὶ 17, 7.

λέγοντα τῆς τρίτης φῆσαι. Περὶ γὰρ τῆς πρώτης οὐκ εἶπε, «φησί». Πῶς γὰρ ἔλεγε περὶ τῆς πάλαι γεγενημένης; Ἄλλ' οὐδὲ περὶ τῆς δευτέρας τῆς ἐν Παλαιστίνῃ. Πῶς γὰρ, ὅπου γε λέγει, «οὐκ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου», Λείπεται δὲ ταύτην εἰ-
 5 ναι λοιπὸν τὴν τρίτην, ἣτις ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
 Ὅλος δὲ ὁ νοῦς τοῦ ρητοῦ οὕτως ἐστίν· Δαβὶδ εἶπε, φησὶν, ὕστερον μετὰ τὴν γενεὰν τὴν ἐκείνων διαλεγόμενος, ὅτι «Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν», ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ πάθητε, ἅπερ οἱ πρόγονοι οἱ ἡμέτεροι,
 10 καὶ ἀποστερηθῆτε τῆς καταπαύσεως, ὡς οὔσης δηλονότι τινὸς καταπαύσεως. Ἐπεὶ, εἰ ἀπειληφότες ἦσαν τὴν κατάπαυσιν, τί-
 νος ἕνεκα αὐτοῖς ἔλεγε τό, «Σήμερον μὴ σκληρύνητε τὰς καρ-
 δίας ὑμῶν, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν», ἵνα μὴ τὰ ἴσα παθόντες ἀπο-
 στερηθῆτε τῆς καταπαύσεως; Τίς οὖν ἐστὶν ἡ κατάπαυσις, ἀλλ'
 15 ἢ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἧς εἰκὼν καὶ τύπος τὸ Σάββατον;

Εἰ ἐκεῖ κέκλησθε, μηδὲν ἐνταῦθα ζητεῖτε.

Στίχ. 12. «Βλέπετε, ἀδελφοί, μήποτε ἔσται ἐν τινὶ ὑμῶν καρ-
 δία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος»

«Ὅθεν», ἀντί τοῦ, «διὰ τοῦτο». Ἀπὸ γὰρ τῆς σκληρότητος
 20 ἀπιστία γίνεται.

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῶν μελλόντων λόγος οὐκ ἔστιν οὕτω πιθα-
 νός, ὡς τῶν παρελθόντων, ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς παλαιᾶς ἱστο-
 ρίας, ἐν ἧ ἰστέως ἐδεήθησαν. Εἰ γὰρ οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐπειδὴ
 οὐκ ἠλπίσαν, ὥσπερ ἐχρῆν ἐλπίσαι, ταῦτα ἔπαθον, πολλῶ μάλ-
 25 λον ὑμεῖς.

Στίχ. 13. «Ἄλλὰ παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καθ' ἐκάστην ἡμέ-
 ραν».

Τουτέστιν, οἰκοδομεῖτε ἀλλήλους, Διορθώσατε ἑαυτοὺς,
 ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ πάθητε.

30 «Ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται».

Τὸ «σήμερον», φησὶ, τί ἐστίν; Ἔως οὗ συστή ὁ κόσμος.

μία, μνημόνευσε και τις τρεις; Για να δείξει ότι ο προφήτης μιλούσε γι' αυτήν την τρίτη. Γιατί για την πρώτη δεν είπε, "λέγει". Γιατί ο καθένας μιλούσε για εκείνην που έγινε παλαιά· ἀλλ' ούτε και για τη δεύτερη που συνέβηκε στην Παλαιστίνη. Πώς δηλαδή θα ἔλεγε, τῆ στιγμῆ που λέγει, «δὲν θὰ εἰσέλθουν στὸν τόπο τῆς ἀναπαύσεώς μου»; Ὑπολείπεται λοιπὸν νὰ εἶναι αὕτῃ ἢ τρίτῃ, ἢ ὁποῖα εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ὅλο λοιπὸν τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν εἶναι τὸ ἐξῆς· Ὁ Δαβὶδ εἶπε, λέγει, μιλώντας για τὴ γενεὰ τὴν μετὰ ἀπὸ ἐκείνους, ὅτι «Σήμερα, ἐὰν ἀκούσετε τὴ φωνὴ αὐτοῦ, μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιές σας», για να μὴ πάθετε τὰ ἴδια που ἔπαθαν καὶ οἱ πρόγονοί μας, καὶ στερηθεῖτε τὴν ἀνάπαυση, σὰν νὰ ὑπάρχει δηλαδή κάποια ἀνάπαυση. Γιατί, ἐὰν εἶχαν πετύχει τὴν ἀνάπαυση, για ποιὸ λόγο ἔλεγε σ' αὐτούς, «Σήμερα μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιές σας ὅπως οἱ πατέρες σας», για να μὴ πάθετε τὰ ἴδια καὶ στερηθεῖτε τὴν ἀνάπαυση; Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἀνάπαυση, παρὰ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τῆς ὁποίας εἰκόνα καὶ τύπος εἶναι τὸ Σάββατον;

Ἐὰν ἔχετε κληθεῖ ἐκεῖ, τίποτε μὴ ζητᾶτε ἐδῶ.

Στίχ. 12. «Προσέχετε, ἀδελφοί, μήπως ὑπάρχει σὲ κάποιον ἀπὸ σᾶς καρδιὰ πονηρὴ γεμάτη ἀπιστία, ὥστε νὰ σᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν ζῶντα Θεό».

Τὸ ὅθεν²⁸ λέγεται ἀντὶ τοῦ, γι' αὐτό. Γιατί ἀπὸ τὴ σκληρότητα δημιουργεῖται ἀπιστία.

Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ λόγος για τὰ μελλοντικὰ δὲν εἶναι τόσο πιστευτός, ὅσο εἶναι για τὰ περασμένα, τοὺς ὑπενθυμίζει παλαιὰ ἱστορία, κατὰ τὴν ὁποία χρειάσθηκαν πίστη. Ἐὰν δηλαδή οἱ πατέρες σας, ἐπειδὴ δὲν ἔλπισαν, ἔτσι ὅπως ἔπρεπε νὰ ἐλπίσουν, ἔπαθαν αὐτὰ, πολὺ περισσότερο θὰ πάθετε ἐσεῖς.

Στίχ. 13. «Ἀλλὰ καθημερινὰ νὰ ἐνθαρρύνετε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο».

Δηλαδή νὰ οἰκοδομεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Διορθώσατε τοὺς ἑαυτοὺς σας, για να μὴ πάθετε τὰ ἴδια.

«Ὅσο ὑπάρχει τὸ σήμερα».

Τὸ σήμερα, λέγει, τί σημαίνει; Ὅσο διαρκεῖ ὁ κόσμος.

28. Πρόκειται για τὸ ὅθεν τοῦ στίχου 1 τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ.

«Ἴνα μὴ σκληρυνθῆ ἕξ ὑμῶν τις ἀπάτη τῆς ἁμαρτίας».

ἽΟρας, ὅτι ἡ ἀπιστία τὴν ἁμαρτίαν ποιεῖ;

Στίχ. 14. «Μέτοχοι γὰρ τοῦ Χριστοῦ γεγόναμεν».

Ἐγενόμεθα, φησίν, ἡμεῖς, ἃ καὶ αὐτός. Καὶ αὐτὸς μὲν κεφα-
5 λή, σῶμα δὲ ἡμεῖς.

Ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν
κατάσχωμεν, (στίχ. 15) ἐν τῷ λέγεσθαι «Σήμερον, ἐὰν τῆς φω-
νῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν
τῷ παραπικρασμῷ».

10 Τί ἐστίν, «ἀρχὴν ὑποστάσεως»; Τὴν πίστιν, δι' ἧς ὑπέστη-
μεν καὶ ἐγενόμεθα καὶ ἐσώθημεν, ὡς ἂν εἴποι τις.

Στίχ. 16. «Τίνες γὰρ ἀκούσαντες παρεπίκραναν;».

Εἰπὼν τὴν μαρτυρίαν, καὶ ἐρώτησιν ἐπάγει, ὅπερ ποιεῖ τὸν
λόγον σαφῆ. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἦκουσαν κἀκεῖνοι,
15 φησίν, ὥσπερ ἡμεῖς ἀκούομεν, ἀλλ' οὐδὲν ὄφελος αὐτοῖς γέγο-
νεν. Μὴ τοίνυν νομίσητε, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀκούειν τοῦ κηρύγματος
ὠφελήθησθε, ἐπεὶ κἀκεῖνοι ἤκουσαν, ἀλλ' οὐδὲν ὠφελήθη-
σαν, ἐπεὶ μὴ ἐπίστευσαν.

Ἐἰπὼν οὐ πάντες οἱ ἐξελθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωυσέ-
20 ως».

Τοῦς περὶ Χαλὲβ καὶ Ἰησοῦν φησι.

Στίχ. 17-18. «Τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχί
τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ; Τίσι δὲ
ᾧμοσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπανσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς
25 ἀπειθήσασιν; Καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν, διὰ
ἀπιστίαν».

«Γιὰ νὰ μὴ σκληρυνθεῖ κάποιος ἀπὸ σᾶς ἐξαιτίας τῆς ἀπάτης τῆς ἁμαρτίας».

Βλέπεις, ὅτι ἡ ἀπιστία προξενεῖ τὴν ἁμαρτία.

Στίχ. 14. «Γιατὶ ἔχομε γίνοι μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ».

Ἐγίναμε, λέγει, ἐμεῖς ἐκεῖνα ποὺ εἶναι καὶ αὐτός. Καὶ αὐτὸς βέβαια εἶναι ἡ κεφαλή, ἐνῶ ἐμεῖς σῶμα.

«Ἐὰν διατηρήσομε τὴν ἀρχὴ τῆς ὑπόστασής μας μέχρι τέλους σταθερῆ, (στίχ. 15) λέγοντας· “Σήμερα, ἐὰν ἀκούσετε αὐτὰ ποὺ σᾶς λέγω, καὶ δὲν σκληρύνετε τὶς καρδιές σας ὅπως τότε ποὺ μὲ πίκραναν οἱ πατέρες σας».

Τί σημαίνει, «τὴν ἀρχὴ τῆς ὑποστάσεως»; Τὴν πίστη, μὲ τὴν ὁποία ἐλάβαμε ὑπαρξὴ στὴ νέα ζωὴ, καὶ γίναμε αὐτοὶ ποὺ γίναμε καί, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς, σωθήκαμε^{28α}.

Στίχ. 16. «Καὶ ποιοὶ ἄκουσαν τὴ φωνὴ του καὶ τὸν πίκραναν;».

Ἄφοῦ ἀνέφερε τὴ μαρτυρία, προσθέτει καὶ ἐρώτηση, πράγμα ποὺ κάνει τὸ λόγο σαφῆ. Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἄκουσαν ἐκεῖνοι, λέγει, τὴ φωνὴ του, ὅπως βέβαια καὶ ἐμεῖς τὴν ἀκούομε, ἀλλὰ κανένα ὄφελος δὲν προέκυψε γι' αὐτούς. Μὴ λοιπὸν νομίζετε, ὅτι θὰ ὠφεληθεῖτε μὲ τὸ ν' ἀκούετε τὸ κήρυγμα, γιατί καὶ ἐκεῖνοι τὸ ἄκουσαν, ἀλλὰ δὲν ὠφελήθηκαν καθόλου, γιατί δὲν πίστεψαν.

«Ἀλλὰ δὲν ἦταν ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἐξῆλθαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μὲ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Μωυσῆ;

Ἐννοεῖ τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν Χαλέβ καὶ τὸν Ἰησοῦ.

Στίχ. 17-18. «Καὶ γιὰ ποιούς ἀγανάκτησε ἐπὶ σαράντα χρόνια; Ὁχι μὲ ἐκείνους ποὺ ἁμάρτησαν, τῶν ὁποίων τὰ σώματα ἔπεσαν στὴν ἔρημο; Γιὰ ποιούς ὀρκίσθηκε ὅτι δὲν θὰ εἰσέλθουν στὸν τόπο τῆς ἀναπαύσεώς του, παρὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ φάνηκαν ἀπειθεῖς; Καὶ βλέπομε ὅτι δὲν μπόρεσαν νὰ εἰσέλθουν λόγω τῆς ἀπιστίας τους».

28α. Καὶ ἀκόμη περισσότερο, ὅτι δηλαδὴ ἀποκτήσαμε τὴν ἴδια οὐσία μὲ αὐτόν, ἀφοῦ ἐνωθήκαμε μαζί του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Στίχ. 1-7. «Φοβηθῶμεν οὖν μήποτε καταλειπομένης ἐπαγγελείας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῇ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναί. Καὶ γὰρ ἐσμὲν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κάκεῖνοι, 5 ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους, μὴ συγκεκραμένους τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν».

«Εἰσερχόμεθα γὰρ εἰς τὴν κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες, καθὼς εἶρηκεν· Ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου· εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου· καίτοι τῶν ἔργων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου 10 γεννηθέντων. Εἶρηκε γὰρ πού περὶ τῆς ἐβδόμης οὕτω· “Καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ”· καὶ ἐν τούτῳ πάλιν· “Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου”. Ἐπεὶ οὖν ἀπολείπεται τινὰς εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν, καὶ οἱ πρότερον εὐαγγελισθέντες οὐκ εἰσῆλθον δι' ἀπί- 15 θειαν, πάλιν τινὰ ὀρίζει ἡμέραν, “Σήμερον”, ἐν Δαβὶδ λέγων μετὰ τοσοῦτον χρόνον, καθὼς εἶρηται· “Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν”».

Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἐπειδὴ ὀφείλουσί τινες, φησὶν, εἰσελθεῖν, πάντες δὲ ἐκεῖνοι οὐκ εἰσῆλθον. Ὅτι δὲ εἰσελθεῖν χρή, καὶ 20 δεῖ τινὰς εἰσελθεῖν, ἀκούσωμεν πόθεν τοῦτο δῆλον. Μετὰ τοσαῦτα ἔτη, φησὶ, λέγει πάλιν ὁ Δαβὶδ, «Σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε».

Στίχ. 8. «Εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας».

25 Δηλονότι, ὡς μελλόντων τινῶν τεύξασθαι τινος ἀμοιβῆς, ταῦτά φησιν. Οὐ γὰρ εἰσῆλθον εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, τὴν πίστιν οὐ προσηκάμενοι.

Στίχ. 9. «Ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Στίχ. 1-7. «Ἄς φοβηθοῦμε λοιπόν, μήπως, ἐνῶ παραμένει ἀκόμη ἢ ὑπόσχεσή του νὰ εἰσέλθουμε στὸν τόπο τᾶς ἀναπαύσεώς του, φανεῖ κάποιος ἀπὸ σᾶς ὅτι τὴ στερήθηκε. Γιατὶ ἀκούσαμε καὶ ἐμεῖς, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι, τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα, ἀλλὰ δὲν ὠφέλησε ἐκείνους ὁ λόγος ποὺ ἀκούσανε, ἐπειδὴ δὲν ἀνέμιξαν ἐκεῖνα ποὺ ἀκούσαν μὲ τὴν πίστη. Ἐμεῖς ὅμως ποὺ πιστέψαμε εἰσερχόμαστε στὴν ἀνάπαυση, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ: “Ὁρκίσθηκα στὴν ὀργή μου· Δὲν θὰ εἰσέλθουν στὴν ἀνάπαυσή μου”²⁹, ἂν καὶ βέβαια τὰ ἔργα εἶχαν τελειώσει ἀπὸ τότε ποὺ δημιουργήθηκε ὁ κόσμος. Γιατὶ ἔχει πεῖ κάπου γιὰ τὴν ἐβδόμη ἡμέρα τὰ ἑξῆς: “Καὶ ἀναπαύθηκε ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα τὴν ἐβδόμη ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του”³⁰ καὶ ἐδῶ πάλι: “Δὲν θὰ εἰσέλθουν στὴν ἀνάπαυσή μου”. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπολείπεται νὰ εἰσέλθουν σ’ αὐτὴν ὠρισμένοι, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀκούσαν τὴ χαρμόσυνη ἀγγελία δὲν εἰσηλθάν ἐξαιτίας τῆς ἀπειθείας τους, γι’ αὐτὸ ὀρίζει πάλι κάποια μέρα, τὸ “Σήμερα”, λέγοντας μὲ τὸ στόμα τοῦ Δαβὶδ μετὰ ἀπὸ τόσο χρόνο, ὅπως ἔχει λεχθεῖ: “Σήμερα, ἐὰν ἀκούσετε τὴ φωνή του, μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιές σας”³¹».

Ἄπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερό; Ἐπειδὴ ὀφείλουν ὠρισμένοι, λέγει νὰ εἰσέλθουν, ἐνῶ ὅλοι ἐκεῖνοι δὲν εἰσηλθάν. Τὸ ὅτι πρέπει νὰ εἰσέλθουν, καὶ πρέπει νὰ εἰσέλθουν κάποιοι, ἃς ἀκούσαμε ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερό. Μετὰ, λέγει, ἀπὸ τόσα χρόνια λέγει πάλι ὁ Δαβὶδ, «Σήμερα, ἐὰν ἀκούσετε τὴν φωνή του».

Στίχ. 8. «Γιατί, ἐὰν ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ὀδηγήσει αὐτοὺς στὴν ἀνάπαυση, δὲν θὰ μιλοῦσε ὁ Θεὸς γιὰ ἄλλη ἀνάπαυση μετὰ ἀπὸ τόσες ἡμέρες».

Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει, ἐπειδὴ πρόκειται ὠρισμένοι νὰ ἐπιτύχουν κάποια ἀμοιβή. Γιατὶ δὲν εἰσηλθάν στὴν ἀνάπαυση αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἐπέδειξαν τὴν πρέπουσα πίστη.

Στίχ. 9. «Ἐπομένως ὑπολείπεται ἡμέρα ἀνάπαυσης γιὰ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ».

30. Γεν. 2, 2.

31. Ψαλμ. 94, 7.

Καὶ πόθεν δῆλον; Ἐκ τοῦ παραγγέλλειν, «Μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν». Οὐ γάρ, εἰ μὴ ἦν σαββατισμός, ταῦτα οὐ παρηγγέλλοντο. Εὖ δὲ καὶ τὸ μὴ κατάπανσιν εἶπειν, ἀλλὰ «σαββατισμόν», τὸ οἰκειὸν ὄνομα καὶ ᾧ ἐπέτρεχον. «Σαββατισμόν»
5 δέ, τὴν βασιλείαν καλεῖ.

Σαββατισμός οὖν ἄρα νοητός καὶ ἀληθής, τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας καιρός.

Στίχ. 10–11. «Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπανσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν
10 ἰδίων ὁ Θεός. Σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπανσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας».

Ὡσπερ ὁ Θεός, φησί, κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, οὕτως ὁ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπανσιν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ ἀναστάσεως ὁ λόγος, καὶ τοῦτο ἐπεθύμουν ἀκοῦσαι, πότε ἔσται,
15 εἰς τοῦτο τὸν λόγον κατέκλεισε.

Στίχ. 12–13. «Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργής, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ δικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. Καὶ οὐκ ἔστι κτίσις
20 ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ».

Ἴνα μὴ νομίση τις, ὅτι ἀπλῶς τῆς καταπαύσεως ἀποστερηθήσεται μόνον, ἐπάγει καὶ κόλασιν.

«Πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος. (Στίχ. 14) Ἔχοντες οὖν Ἀρχιερέα
25 μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ».

Οὕτω, φησὶν, ἔχομεν δοῦναι τὰς εὐθύναις τῶν πεπραγμένων.

«Κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας».

30 Καὶ ποίαν ὁμολογίαν λέγει; Ὅτι ἀνάστασις καὶ ἀνταπόδοσις, καὶ ὅτι Θεὸς ὁ Χριστός ἐστιν.

Στίχ. 15. «Οὐ γὰρ ἔχομεν Ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπα-

Κι ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερό; Ἀπὸ τὸ ὅτι παραγγέλλει· «Μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιές σας». Γιατί, ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡμέρα ἀνάπαυσης, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ δοθεῖ αὐτὴ ἡ παραγγελία. Καὶ πολὺ σωστὰ δὲν εἶπε «ἀνάπαυση», ἀλλὰ «σαββατισμὸς», ὄνομα γνωστὸ σ' αὐτοὺς καὶ εὐκόλα ἀποδεκτό. Σαββατισμὸ βέβαια ὀνομάζει τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἄρα λοιπὸν «σαββατισμὸς» νοητὸς καὶ ἀληθινὸς εἶναι ὁ καιρὸς τῆς παρουσίας τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ.

Στίχ. 10-11. «Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ εἰσῆλθε στὴν ἀνάπαυσή του, καὶ αὐτὸς ἀναπαύθηκε ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ δικά του ὁ Θεός. Ἄς φροντίσουμε λοιπὸν νὰ εἰσέλθουμε σὲ ἐκείνη τὴν ἀνάπαυση, γιὰ νὰ μὴ πέσει κανεὶς στὸ ἴδιο παράδειγμα τῆς ἀπειθείας^{31α}».

Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Θεός, λέγει, κατέπαυσε ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἰσῆλθε στὴν ἀνάπαυση αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὁ λόγος ἦταν γιὰ τὴν ἀνάσταση καὶ αὐτὸ ἐπιθυμοῦσαν ν' ἀκούσουν, πότε θὰ γίνεῖ αὐτή, μὲ αὐτὸ ἔκλεισε τὸ λόγο.

Στίχ. 12-13. «Γιατὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστηκὸς καὶ πιὸ κοφτερὸς ἀπὸ κάθε δίκοπο μαχαίρι, ποὺ εἰσχωρεῖ βαθειὰ μέχρι χωρισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἄρθρώσεων καὶ μυελῶν, καὶ κρίνει τοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς προθέσεις τῆς καρδιᾶς. Καὶ δὲν ὑπάρχει κτίσμα ποὺ νὰ μένει κρυμμένο ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ὅλα εἶναι γυμνὰ καὶ ὀλοφάνερα μπροστὰ στὰ μάτια του».

Γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς, ὅτι ἀπλῶς θὰ στερηθεῖ τὴν ἀνάπαυση, προσθέτει καὶ τὴν τιμωρία.

«Στὸν ὁποῖο θὰ δώσουμε λόγο. (Στίχ. 14) Ἄφου λοιπὸν ἔχομε Ἄρχιερέα μέγα, ποὺ ἔχει διέλθει τοὺς οὐρανοὺς, τὸν Ἰησοῦ, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ».

Ἔτσι, λέγει, θὰ δώσουμε λόγο καὶ θὰ μᾶς ζητηθοῦν εὐθύνες γιὰ τὰ ὅσα ἔχομε πράξει.

«Ἄς κρατοῦμε ἀκλόνητη τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως».

Καὶ ποιά ὁμολογία ἐννοεῖ; Ὅτι ὑπάρχει ἀνάσταση καὶ ἀνταπόδοση, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός.

Στίχ. 15. «Γιατὶ δὲν ἔχομε Ἄρχιερέα ποὺ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ συμ-

31α. Δὲν ἀρκεῖ, λέγει, γιὰ τὴ σωτηρία μας μόνο ἡ πίστη, ἀλλὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς μας, καταβάλλοντας μεγάλη προσπάθεια.

θῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα, χωρὶς ἁμαρτίας».

Οὐ γὰρ ἐστὶ, φησὶν, ἀγνοῶν τὰ ἡμέτερα, ὡς πολλοὶ τῶν ἀρχιερέων, οἱ τοὺς ἐν ταῖς θλίψεσι οὐκ ἴσασιν. Ἐπὶ γὰρ ἀνθρώπων ἀδύνατον εἰδέναι τὴν κάκωσιν τοῦ κακουμένου, τὸν μὴ πείραν λαβόντα καὶ διὰ τῶν αἰσθητῶν ἐλθόντα. Πάντα δὲ ὑπέστη, φησὶν, ὁ Ἀρχιερεὺς ὁ ἡμέτερος. Διὰ γὰρ τοῦτο πρῶτον ὑπέστη, καὶ τότε ἀνέβη, ἵνα δύνηται συμπαθεῖν.

Στίχ. 16. «Προσερχόμεθα οὖν μετὰ παρησιίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον».

Θρόνος χάριτός ἐστίν, οὐ θρόνος κρίσεως. Ὅλον γὰρ τὸ πρᾶγμα φιλοτιμία ἐστὶ καὶ δωρεὰ βασιλική, τὰς ἁμαρτίας ἀφιέσα.

«Καὶ χάριν εὐρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν».

15 Νῦν ἐὰν προσέλθης, φησὶν, λήψη καὶ χάριν καὶ ἔλεον. Εὐκαιρῶς γὰρ προσέρχῃ· ἂν δὲ τότε προσέλθης, οὐκέτι. Ἄκαιρος γὰρ τότε ἢ προσδοκία. Οὐκ ἔστι γὰρ τότε θρόνος χάριτος, ἀλλὰ θρόνος κρίσεως· «Ἀνάστα γάρ, ὁ Θεός», φησί, «κρίνον τὴν γῆν». Τὸ δέ, «μετὰ παρησιίας», ἀντὶ τοῦ, Μὴ ἔχοντες συνειδὸς 20 πονηρόν, μηδὲ διστάζοντες. Οὐ δύναται γὰρ μετὰ παρησιίας ὁ τοιοῦτος προσελθεῖν. Ἴνα μὴ, ἀκούσας Ἀρχιερέα, νομίσης ἐστάναι αὐτόν, εὐθέως ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάγει τὸν βασιλικόν. Ὅρας ὅτι τὸ γενέσθαι Ἀρχιερέα, οὐ φύσεώς ἐστίν, ἀλλὰ συγκαταβάσεως καὶ κενώσεως.

πάσχει στίς ἀδυναμίες μας, ἀλλὰ τέτοιον πού ἔχει δοκιμασθεῖ ὡς πρὸς ὅλα καθ' ὁμοιότητα μὲ μᾶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία».

Δὲν εἶναι, λέγει, τέτοιος, πού νὰ ἀγνοεῖ τὰ δικά μας, ὅπως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν ἐκείνους πού βρίσκονται σὲ θλίψεις. Γιατὶ στὴν περίπτωση τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀδύνατο νὰ γνωρίζει κανεὶς τὴν κάκωση ἐκείνου πού ὑποφέρει, ὅποιος δὲν ἔχει δοκιμάσει τὸ κακὸ καὶ δὲν ἔχει περάσει ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητά. Ὁ Ἀρχιερέας ὁ δικός μας ὅμως, λέγει, τὰ ἔχει ὑποστειῖ ὅλα. Γιατὶ γι' αὐτὸ πρῶτα ἔπαθε, καὶ ὕστερα ἀνέβηκε στὸν οὐρανό, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ πάσχει μαζί μας.

Στίχ. 16. «Ἄς προσερχόμαστε λοιπὸν μὲ παρρησία στὸν θρόνο τῆς χάριτος, γιὰ νὰ λάβομε ἔλεος».

Θρόνος χάριτος εἶναι, ὄχι θρόνος κρίσεως. Γιατὶ ὅλο τὸ πρᾶγμα εἶναι γενναιοδωρία καὶ δωρεὰ βασιλική, δίνοντας ἄφεση στίς ἁμαρτίες.

«Καὶ νὰ βροῦμε χάρη στὸν καιρὸ ἐκεῖνο πού θὰ χρειαζόμαστε βοήθεια».

Ἐάν, λέγει, προσέλθεις τώρα, θὰ λάβεις καὶ χάρη καὶ ἔλεος· γιατί προσέρχεσαι ἔγκαιρα· ἐνῶ ἐάν προσέλθεις τότε, δὲν θὰ τὰ λάβεις αὐτά· γιατί ἡ προσδοκία τότε εἶναι παράκαιρη. Καθόσον τότε δὲν θὰ εἶναι θρόνος χάριτος, ἀλλὰ θρόνος κρίσεως· γιατί λέγει· «Σήκω, Θεέ μου, καὶ κρίνε τὴ γῆ»³². Τὸ «μὲ παρρησία» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, Μὴ ἔχοντας συνείδηση πονηρῆ, οὔτε διστάζοντας. Γιατὶ ἕνας τέτοιος δὲν μπορεῖ νὰ προσέλθει μὲ παρρησία. Γιὰ νὰ μὴ νομίσεις, ἀκούοντας Ἀρχιερέα, ὅτι στέκεται αὐτός, ἀμέσως τὸν ὀδηγεῖ στὸ θρόνο τὸ βασιλικό. Βλέπεις ὅτι τὸ νὰ γίνει Ἀρχιερέας δὲν εἶναι γνώρισμα τῆς φύσεως, ἀλλ' ἀποτέλεσμα συγκατάβασης καὶ κένωσης (ταπεινώσης);

32. Ψαλμ. 81, 8.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Στίχ. 1-4. «Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων ἀναλαμβάνο-
μενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα προσ-
φέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, μετριοπαθεῖν δυνάμε-
νος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περικείται
5 ἀσθένειαν, καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω
καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν. Καὶ οὐχ ἑαυτῷ τις
λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλὰ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ».

Σύγκρισιν ποιούμενος τῶν διαθηκῶν, ἀπὸ ἱερέων ἄρχεται
Ἐργάζεται δὲ αὐτὴν οὕτως ὅτι οἱ μὲν τῆς Παλαιᾶς ἐξ ἀνθρώ-
10 πων ἦσαν, ὁ δὲ τῆς Καινῆς ἐκ Πνεύματος ἁγίου, εἰ καὶ ἀνθρω-
πος γέγονεν. Καὶ ὁ μὲν περικείται ἀσθένειαν, ὁ δὲ ἀναμάρτητος
ἔμεινεν· «Οὐ γὰρ ἠύρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Ὡσπερ
ἐκδέρων τις τὰ ἱερεῖα πάντα τὰ ἔνδον δῆλα ποιεῖ, οὕτω τῷ Θεῷ
δῆλα πρόκειται πάντα.

15 «Καθάπερ καὶ Ἀαρών, (στίχ. 5-6) οὕτω δὲ καὶ ὁ Χριστός,
οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γεννηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς
αὐτόν, Υἱός μου εἶ σύ».

Ἐνταῦθα ἕτερον πάλιν θεραπεύει, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἀπέσταλ-
ται. Ὁ ἄνω καὶ κάτω Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν ὁ Χριστός,
20 «Ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα».

«Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε»· καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει,
«Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα»·

Τοῦτο προκατασκευὴ ἐστὶ τοῦ ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθῆναι.

«Κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, (στίχ. 7) ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις
25 τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον

33. Ἦσ. 53, 9.

34. Ψαλμ. 2, 7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.

Στίχ. 1-4. «Γιατί κάθε ἄρχιερέας λαμβάνεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐγκαθίσταται ἄρχιερέας πρὸς χάρη τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν ὑπηρεσία πρὸς τὸν Θεό, ὥστε νὰ προσφέρει δῶρα καὶ θυσίες γιὰ τὶς ἁμαρτίες, καὶ νὰ μπορεῖ νὰ δείχνει μετριοφροσύνη πρὸς ἐκείνους πού βρίσκονται στὴν ἄγνοια καὶ τὴν πλάνη· γιατί καὶ ὁ ἴδιος περιβάλλεται μὲ ἀσθένεια, καὶ εἶναι ὑποχρεωμένος ἐξαιτίας αὐτῆς νὰ προσφέρει θυσίες, ὅπως ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἔτσι καὶ γιὰ τὶς δικές του ἁμαρτίες. Καὶ δὲν παίρνει τὴν τιμὴ αὐτὴ κανεὶς μόνος του, ἀλλὰ καλεῖται σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸν Θεό».

Κάνοντας σύγκριση τῶν Διαθηκῶν, ἀρχίζει ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, καὶ κάμνει αὐτὴν ὡς ἐξῆς· ὅτι δηλαδὴ οἱ ἄρχιερεῖς τῆς Παλαιᾶς προέρχονταν ἀπὸ ἀνθρώπους, ἐνῶ τῆς Καινῆς ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἂν καὶ ἔγινε ἄνθρωπος. Καὶ ὁ τῆς Παλαιᾶς βέβαια ὑπόκειται σὲ ἁμαρτίες, ἐνῶ ὁ τῆς Καινῆς εἶναι ἀναμάρτητος· γιατί λέγει, «Δὲν βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»³⁵. «Ὅπως ἀκριβῶς γδέρονοντας κανεὶς τὰ ζῶα πρὸς θυσία κάμνει φανερά ὅλα τὰ ἐσωτερικά αὐτῶν, ἔτσι καὶ μπροστὰ στὸν Θεὸ εἶναι ὅλα φανερά.

«Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἄαρών, (στίχ. 5-6) ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἔλαβε μόνος τὴν τιμὴ νὰ γίνεῖ ἄρχιερέας, ἀλλὰ τὴν ἔδωσε ἐκεῖνος πού εἶπε πρὸς αὐτόν, “Υἱός μου εἶσαι σύ”³⁴».

Ἐδῶ ἄλλο πάλι διασαφηνίζει, ὅτι ἔχει ἀποσταλεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, πράγμα πού ἔλεγε συνέχεια ὁ Χριστὸς συνομιλώντας μὲ τοὺς Ἰουδαίους· «Ἐγὼ δὲν ἦρθα ἀπὸ μόνος μου»³⁵.

«“Ἐγὼ σήμερα σὲ ἔχω γεννήσει”³⁴. ἐπίσης καὶ ἄλλοῦ λέγει· “Σὺ εἶσαι ἱερεὺς αἰώνιος”».

Αὐτὸ εἶναι προετοιμασία γιὰ τὸ ὅτι ἔχει χειροτονηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό.

«“Κατὰ τὴν τάξη τοῦ Μελχισεδέκ”³⁶. (Στίχ. 7) Αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς ἐνανθρωπήσεώς του ἔκανε προσευχὰς καὶ παρακλήσεις μὲ κραυγὴ δυνατὴ καὶ δάκρυα πρὸς ἐκεῖνον πού

35. Ἰω, 7, 28.

36. Ψαλμ. 109, 4.

σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρῶν προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας.

“Ὅτι τῶν ἐθνῶν ἱερεὺς ἦν, ὅτι διὰ ἄρτου καὶ οἴνου τὴν θυσίαν ἀνέφερεν.

5 Στίχ. 8–14. «Καίπερ ὢν υἱός, ἔμαθεν ἀφ’ ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν, καὶ τελειωθείς ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσιν αἷτιος σωτηρίας αἰωνίου, προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος λέγειν, ἐπεὶ νωθροὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς.
10 Καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, καὶ γεγόνατε χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς. Πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης· νήπιος γὰρ ἐστὶ. Τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή,
15 τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ».

Τοῦτο κηδεμονικὸν παρίστησι καὶ τῆς ἀγάπης τὴν ὑπερβολήν· ἰκέτευον γὰρ ὑπὲρ τῶν δύο λαῶν. Ταῦτα δὲ τῆς οἰκονομίας ἐστίν.

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Στίχ. 1–2. «Διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας, ἀπὸ νκερῶν ἔργων, καὶ πίστεως ἐπὶ Θεόν, βαπτισμῶν διδαχῆς».

25 «Ἀρχήν» φησι τὸν διὰ τῆς πίστεως θεμέλιον, «τελειότητα» δὲ τὴν δι’ ἔργων ἀγαθῶν ἐποικοδομήν.

μποροῦσε νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὸ θάνατο, καὶ εἰσακούσθηκε ἕξαιτίας τῆς εὐλάβειάς του».

“Ὅτι ὁ Μελχισεδέκ ἦταν ἱερεὺς τῶν ἐθνικῶν, καὶ ὅτι μὲ ἄρτο καὶ οἶνο πρόσφερε θυσία στὸν Θεό.

Στίχ. 8-14. «Ἐάν καὶ ἦταν Υἱός, ἔμαθε τὴν ὑπακοὴ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔπαθε, καὶ τελειώθηκε, ἔγινε γιὰ ὅλους ἐκείνους πού ὑπακούουν σ' αὐτὸν αἴτιος σωτηρίας αἰώνιας, καὶ ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ Ἀρχιερέας κατὰ τὴν τάξη τοῦ Μελχισεδέκ, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχομε νὰ ποῦμε πολλά, ἀλλ' εἶναι δύσκολο νὰ ἐξηγηθοῦν, ἐπειδὴ γίνετε νωθροὶ στὸ ν' ἀκοῦτε καὶ νὰ ἐννοεῖτε. Γιατί, ἐνῶ ἔπρεπε, μετὰ ἀπὸ τόσον καιρὸ, νὰ εἴσαστε δάσκαλοι, χρειάζεσθε πάλι νὰ σᾶς διδάσκουν ποιά εἶναι τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔχετε γίνει τέτοιοι, ὥστε νὰ ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ γάλα, καὶ ὄχι ἀπὸ στερεὰ τροφή. Γιατί ὁ καθένας πού τρέφεται μὲ γάλα, εἶναι ἄπειρος ἀπὸ τὸ λόγο τῆς δικαιοσύνης, γιὰτὶ εἶναι νήπιος. Ἐνῶ ἡ στερεὰ τροφή εἶναι γιὰ τοὺς τέλειους, οἱ ὁποῖοι ἕξαιτίας τῆς συνήθειας ἔχουν ἀσκημένα τὰ αἰσθητήρια, ὥστε νὰ διακρίνουν τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακό».

Αὐτὸ δείχνει τὴ φροντίδα του καὶ τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη του καθόσον ἰκέτευε τὸν Θεὸ ὑπὲρ τῶν δύο λαῶν. Καὶ αὐτὰ εἶναι μέρος τῆς ὅλης οἰκονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

Στίχ. 1-2. «Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἀφήσομε τὸν στοιχειώδη περὶ Χριστοῦ λόγο, ἃς προχωρήσομε πρὸς τὴν τελειότητα^{36α}, χωρὶς νὰ θέτομε πάλι θεμέλιο μετάνοιας ἀπὸ νεκρὰ ἔργα, καὶ πίστη στὸν Θεό, καὶ διδασκαλία γιὰ βαπτίσματα».

«Ἀρχὴ» ὀνομάζει τὸ θεμέλιο διὰ τῆς πίστεως, ἐνῶ τελειότητα τὴν ἐπικοδόμησιν μὲ ἔργα καλά.

36α. Δηλαδή ἃς προχωρήσομε πρὸς τὴν ἴδια τὴν κορυφή, τὴν ἀριστη ζωὴ. Γιατί, ἂν παραμένομε στὴν ἀρετὴ τῆς πίστεως, δὲν θὰ φθάσομε ποτὲ στὴν κορυφή, πού εἶναι ἡ τελειότητα.

«Ἐπιθέσεώς τε χειρῶν, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν, καὶ κριμα-
τος αἰωνίου. (Στίχ. 3-4) Καὶ τοῦτο ποιήσωμεν, ἔάνπερ ἐπιτρέπη
ὁ Θεός. Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας».

Οὕτω γὰρ τὸ Πνεῦμα ἐλάμβανον.

5 «Γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου».

Τουτέστι, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων.

«Καὶ μετόχους γενηθέντας Πνεύματος ἁγίου»

Οὗ ἔχομεν διὰ τοῦ χαρίσματος.

Στίχ. 5-6. «Καὶ καλὸν γευσαμένους Θεοῦ ρῆμα».

10 Τὴν διδασκαλίαν τῆς ὁμολογίας.

«Δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντας πάλιν».

Τοῦτό φησι, διὰ τὰ θαύματα τοὺς βαπτιζομένους ἐπιτελεῖν.

Τότε γὰρ οἱ βαπτιζόμενοι χαρίσματα ἐλάμβανον, ὥστε ἐνεργεῖν
δυνάμεις.

15 «Ἀνακαινίζεσθαι εἰς μετάνοιαν».

Τουτέστι, διὰ μετανοίας. Τοῦτο δὲ λέγει, οὐχ ὡς ἐκβεβλημέ-
νης τῆς μετανοίας μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὡς μὴ δυνατοῦ ὄντος τοῦ
διὰ τοῦ λουτροῦ ἀνακαινισμού. Διὸ οὐκ εἶπεν, «ἀδύνατον ἀνα-
καινισθῆναι εἰς μετάνοιαν», καὶ ἐσίγησεν, ἀλλὰ πῶς ἀδύνατον

20 ἐπήγαγε, «ἀνασταυροῦντα ἀνακαινισθῆναι», τουτέστι καινοῦς
γενέσθαι. Τὸ γὰρ καινὸν ποιῆσαι, τοῦ λουτροῦ μόνον ἐστίν.

«Ἀνακαινισθήσεται γὰρ ὡς ἄετοῦ ἢ νεότης σου».

«Ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ παρα-
δειγματίζοντας».

25 Τὸ βάπτισμα σταυρός ἐστι, καὶ συνεσταυρώθη ὁ παλαιὸς
ἡμῶν ἄνθρωπος. «Σύμμορφοι γὰρ γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ
θανάτου αὐτοῦ». Καὶ πάλιν «Συνετάφημεν γὰρ αὐτῷ διὰ τοῦ
βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον». Ὡσπερ οὖν ἐκεῖ οὐκ ἔνι δεύτε-

37. Ψαλμ. 102, 5

38. Ρωμ. 6, 6.

«Γιὰ ἐπίθεση τῶν χειρῶν, γιὰ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καὶ γιὰ αἰῶνια κρίση. (Στίχ. 3-4) Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ κάνομε ἐὰν τὸ ἐπιτρέψει ὁ Θεός. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο, ἐκείνους ποὺ φωτίσθηκαν μιὰ φορά».

Γιατὶ ἔτσι ἐλάμβαναν τὸ Πνεῦμα.

«Ποὺ γεύθηκαν τὴν ἐπουράνια δωρεά».

Δηλαδή τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν.

«Καὶ ἔγιναν μέτοχοι Πνεύματος ἁγίου».

Τὸ ὁποῖο ἔχομε μὲ τὸ χάρισμα.

Στίχ. 5-6. «Καὶ γεύθηκαν τὸν καλὸ λόγον τοῦ Θεοῦ».

Τὴ διδασκαλία τῆς ὁμολογίας.

«Καθὼς καὶ δυνάμεις τοῦ μελλοντικοῦ αἰῶνα, καὶ ἔπεσαν πάλι».

Αὐτὸ τὸ λέγει ἐπειδὴ οἱ βαπτιζόμενοι ἔκαμαν θαύματα. Γιατὶ τότε οἱ βαπτιζόμενοι ἐλάμβαναν χαρίσματα, ὥστε νὰ κάμνουν θαύματα.

«Νὰ ἀνακαινίζονται μὲ τὴ μετάνοια».

Δηλαδή μὲ τὴ μετάνοια. Αὐτὸ τὸ λέγει ὄχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι πρέπει ν' ἀπορριφθεῖ ἡ μετάνοια, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸς ὁ ἀνακαινισμὸς μὲ τὸ βάπτισμα. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, «εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀνακαινισθοῦν μὲ τὴ μετάνοια» καὶ σιώπησε, ἀλλὰ πρόσθεσε καὶ γιατί εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀνακαινισθοῦν, δηλαδή νὰ γίνουν καινούργιοι, λέγοντας ὅτι «ξανασταυρώνουν τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ». Γιατὶ τὸ νὰ κάνει κάποιον νέον ἄνθρωπο, αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα μόνο τοῦ βαπτίσματος· γιατί λέγει, «Θὰ γίνῃ καινούργια ἡ νεότητά σου, ὅπως ἡ νεότητα τοῦ ἀετοῦ»³⁷.

«Ξανασταυρώνουν οἱ ἴδιοι τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν διαπομπεύουν».

Τὸ βάπτισμα εἶναι σταυρὸς καὶ κατ' αὐτὸ «σταυρώθηκε μαζί μὲ τὸν Χριστὸ καὶ ὁ παλαιὸς μας ἄνθρωπος»³⁸. Γιατὶ λέγει· «Γίναμε σύμμορφοι μὲ αὐτὸν συμμετέχοντας στὸν ἴδιο μὲ αὐτὸν θάνατο»³⁹. Καὶ ἐπίσης· «Ταφήκαμε μαζί του μὲ τὸ βάπτισμα στὸν θάνατο»⁴⁰. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σταυρωθεῖ ὁ

39. Ρωμ. 6, 5.

40. Ρωμ. 6, 4.

ρον σταυρωθῆναι τὸν Χριστόν· τοῦτο γὰρ παραδειγματίσαι αὐτόν ἐστι· εἰ γὰρ θάνατος αὐτοῦ οὐκ ἔτι κυριεύει, εἶτα πάλιν σταυροῦται, μῦθος πάντα ἐκεῖνα· ὁ τοίνυν δεύτερον βαπτιζόμενος, πάλιν αὐτὸν σταυροῖ. Ὡσπερ γὰρ ἀπέθανε Χριστὸς ἐν τῷ σταυρῷ, οὕτως ἡμεῖς ἐν τῷ βαπτίσματι· οὐ τῇ σαρκί, ἀλλὰ τῇ ἁμαρτία.

Στίχ. 7. «Γῆ γὰρ ποιούσα τὸν ἐπὶ αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον ὑετόν, καὶ τίκτουσα βοτάνην εὐθροτον ἐκείνοις, δι' οὓς καὶ γεωργεῖται, μεταλαμβάνει».

10 «Ἐυετόν», τὴν διδασκαλίαν φησὶν, ὡς καὶ ἐτέρωθι· «Ἐντελουμαι γὰρ ταῖς νεφέλαις, τὸ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν». Ἐνταῦθα δηλοῖ, ὅτι ἐδέξαντο καὶ συνέπιον τὸν λόγον, καὶ οὐδὲ οὕτω ἀπώναντο, μικροψυχοῦντες ἐν τοῖς πειρασμοῖς».

«Εὐλογίας ἀπὸ Θεοῦ».

15 Ἐνταῦθα τὸν Θεόν φησιν αἴτιον τῶν ἀπάντων γίνεσθαι, πλήττων ἡρέμα τοὺς Ἑλληνας, τοὺς τῇ δυνάμει τῆς γῆς τῶν καρπῶν τὴν γένεσιν ἐπιγράφοντας.

Στίχ. 8. «Ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας».

Ἐπεὶ καὶ πάλιν οὐκ εἶπε, Τίκτουσα ἀκάνθας, οὐδὲ τῷ χρησίμῳ τούτῳ ὀνόματι ἐχρήσατο, ἀλλὰ τί; «Ἐκφέρουσα ἀκάνθας»· ὡς ἂν εἴποι τις, ἐκθράσσουσα

«Καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος».

Πανταχοῦ ἡ Γραφὴ ἀκάνθας καλεῖ τὰ ἁμαρτήματα, ὡς καὶ ὁ Δαβὶδ φησιν· «Ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν, ἐν τῷ ἐμπαγήναί μοι ἀκάνθας». Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐπέρχονται, ἀλλ' ἐμπήγνυνται. Κἂν μικρὸν αὐτῆς ἐναπομείνη καὶ μὴ πᾶσαν αὐτὴν ἐξέλωμεν, αὐτὸ τὸ μικρὸν ὀδυνᾷ ὁμοίως καθάπερ ἐπὶ τῆς ἀκάνθης. Καὶ τί λέγω αὐτὸ τὸ μικρὸν; καὶ γὰρ μετὰ τοῦ ἐξαιρεθῆναι ἐπὶ πολὺ

Χριστός για δεύτερη φορά, γιατί αὐτὸ σημαίνει «παραδειγματίζου (διαπομπεύουν) αὐτόν»· γιατί, ἐὰν θάνατος πλέον δὲν τὸ κυριεύει, καὶ αὐτὸς σταυρώνεται πάλι, εἶναι μύθος ὅλα ἐκεῖνα· ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ βαπτίζεται για δεύτερη φορά, σταυρώνει πάλι αὐτόν. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς πέθανε ὁ Χριστὸς πάνω στὸ σταυρό, ἔτσι καὶ ἐμεῖς πεθαίνομε μὲ τὸ βάπτισμα· ὄχι ὡς πρὸς τὸ σῶμα, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτία.

Στίχ. 7. «Γιατὶ ἡ γῆ, πίνοντας τὴ βροχὴ ποὺ πέφτει συχνὰ σ' αὐτὴν καὶ βλαστάνοντας χόρτα κατάλληλα για ἐκείνους για τοὺς ὁποίους καλλιεργεῖται, δέχεται».

«Βροχὴ» ὀνομάζει τὴ διδασκαλία, ὅπως καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Θὰ δώσω ἐντολὴ στὰ σύννεφα νὰ μὴ ρίξουν βροχὴ σ' αὐτόν»⁴¹. Ἐδῶ δηλώνει, ὅτι δέχθηκαν καὶ ποτίσθηκαν μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, καὶ οὔτε ἔτσι ὅμως ὠφελήθηκαν, ἐπειδὴ ἔδειχναν μικροψυχία κατὰ τὶς διάφορες δοκιμασίες.

«Εὐλογία ἀπὸ τὸν Θεό».

Ἐδῶ λέγει ὅτι ὁ Θεὸς γίνεται αἷτιος ὅλων, πλήττοντας σιγὰ σιγὰ τοὺς Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἀποδίδουν τὴ γένεση τῶν καρπῶν στὴ δύναμη τῆς γῆς.

Στίχ. 8. «Βλαστάνοντας ὅμως ἀγκάθια».

Καὶ πάλι δὲν εἶπε ὅτι γεννᾶ ἀγκάθια, οὔτε χρησιμοποίησε αὐτὸ τὸ χρήσιμο ὄνομα, ἀλλὰ τί λέγει; «Βλαστάνοντας ἀγκάθια», ὅπως ἐὰν κάποιος ἔλεγε, «ἐκβράζοντας».

«Καὶ τριβόλια, εἶναι ἀχρηστη».

Παντοῦ ἡ Γραφὴ «ἀγκάθια» ὀνομάζει τὰ ἁμαρτήματα, ὅπως καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Περιέπεσα σὲ ταλαιπωρία ἐπειδὴ μπήχθηκαν στὸ σῶμα μου οἱ ἁμαρτίες σὰν ἀγκάθια»⁴². Γιατὶ δὲν μπαίνουν ἀπλῶς, ἀλλὰ καρφώνονται. Κι ἂν ἀκόμη ἀπομείνει μικρὸ μέρος αὐτῆς, καὶ δὲν τὴν ξερριζώσομε ὀλόκληρη, αὐτὸ τὸ μικρὸ μᾶς κάνει νὰ ὑποφέρομε τὸ ἴδιο, ὅπως καὶ τὸ ἀγκάθι. Καὶ γιατί λέγω αὐτὸ τὸ μικρὸ; Καθόσον καὶ ὅταν τὸ βγάλομε, για πολὺ καιρὸ παραμένει ὁ πόνος τῆς πληγῆς, καὶ χρειάζεται θεραπεία πολλή καὶ

42. Ψαλμ. 31, 4.

τῆς πληγῆς τὴν ὀδύνην ἐναφίησι, καὶ δεῖ θεραπείας πολλῆς καὶ ἰατρείας, ὥστε τέλειον αὐτῆς ἐλευθερωθῆναι. Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἐξελεῖν μόνον τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ τοῦτον πληγέντα θεραπεῦσαι τόπον. Εἰκότως τὴν ἁμαρτίαν «τρίβολον» ἐκάλεσεν. "Ο-
5 θεν γὰρ αὐτῆς κατάσχης, πλήττει καὶ δάκνει.

«Καὶ κατάρας ἐγγύς».

«Κατάρας» εἶπεν «ἐγγύς», οὐ κατάρα. Ὁ δὲ μηδέπω εἰς τὴν ἀρὰν ἐμπεσών, ἀλλ' ἐγγύς γενόμενος, καὶ μακρὰν γενέσθαι δυνήσεται.

10 «Ἐἴς τὸ τέλος εἰς καῦσιν».

Οὐκ εἶπεν, ἥτις καήσεται, ἀλλὰ τί; «Ἐἴς τὸ τέλος εἰς καῦσιν». Ἐὰν μέχρι τέλους ἐπιμείνη, φησί.

Στίχ. 9. «Πεπείσμεθα δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείσσονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν».

15 Καθαψάμενος αὐτῶν ἱκανῶς, θεραπεύει πάλιν, ὥστε μὴ καταβαλεῖν. Τί γὰρ φησιν; Οὐχ ὡς κατεγνωκότες ὑμῶν ταῦτα λέγομεν, οὐδὲ ὡς νομίζοντες ἀκανθῶν ὑμᾶς πλήρεις, ἀλλὰ δεδοικότες, μὴ τοῦτο γένηται. Ἐπήγαγε γὰρ, «πεπείσμεθα περὶ ὑμῶν τὰ κρείσσονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας».

20 Στίχ. 10. «Οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεός, ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἀγίοις καὶ διακονοῦντες».

Βαβαί, πῶς αὐτῶν ἀνέρωσε τὴν ψυχὴν, τῶν παλαιῶν ἀναμνήσας πραγμάτων, καὶ εἰς ποίαν ἀνάγκην κατέστησε, τοῦ μὴ
25 προσδοκᾶν ἐπιλανθάνεσθαι τὸν Θεόν! Ἀνάγκη γὰρ ἐκεῖνον ἁμαρτάνειν, τὸν μὴ πεπληροφορημένον περὶ τῆς ἐλπίδος.

Στίχ. 11. «Ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐνδεί-

φροντίδα, ὥστε νὰ ἐλευθερωθοῦμε τελείως ἀπὸ αὐτήν. Γιατὶ δὲν ἀρκεῖ νὰ ξερριζώσομε μόνο τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ νὰ θεραπεύσομε τὸν ἴδιο τὸν τόπο ποὺ πλήγωσε. Πολὺ σωστὰ λοιπὸν ὀνόμασε τὴν ἁμαρτία «τριβόλι». Γιατί, ἀπὸ ὅπου κι ἂν τὴν πιάσεις αὐτήν, πληγώνει καὶ δαγκώνει.

«Καὶ ἡ κατάρα τότε βρίσκεται κοντά».

Εἶπε ὅτι «ἡ κατάρα βρίσκεται κοντά», ὄχι ὅτι ἔπεσε κατάρα. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔπεσε ἀκόμα στὴν κατάρα, ἀλλὰ βρίσκεται κοντὰ σ' αὐτήν, θὰ μπορέσει καὶ ν' ἀπομακρυνθεῖ⁴³.

«Τὸ τέλος τῆς θὰ εἶναι νὰ καεῖ».

Δὲν εἶπε, ἡ ὁποία θὰ καεῖ, ἀλλὰ τί; «Τὸ τέλος τῆς ὁποίας θὰ εἶναι νὰ καεῖ». Ἐάν, λέγει, παραμείνει μέχρι τὸ τέλος ἔτσι, τότε θὰ τὸ πάθει αὐτό.

Στίχ. 9. «Ὅμως ἔχομε τὴν πεποίθηση γιὰ σᾶς, ἀγαπητοί, ἂν καὶ μιᾶμε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ὅτι θὰ συμβοῦν καλύτερα πράγματα, ποὺ θὰ ἔχουν ὡς ἐπεκόλουθο τῆ σωτηρία».

Ἄφοῦ τοὺς κατηγόρησε ἀρκετά, τοὺς θεραπεύει πάλι, ὥστε νὰ μὴ τοὺς καταβάλει. Τί λέγει λοιπόν; Δὲν τὰ λέμε αὐτὰ σὰ νὰ εἴσαστε καταδικασμένοι, οὔτε σὰ νὰ νομίζομε ὅτι εἴσαστε γεμάτοι ἀπὸ ἀγκάθια, ἀλλ' ἐπειδὴ φοβόμαστε μὴ τυχὸν συμβεῖ αὐτό. Γιατὶ πρόσθεσε· «Ἐχομε τὴν πεποίθηση γιὰ σᾶς, ὅτι θὰ συμβοῦν καλύτερα πράγματα, ποὺ θὰ ἔχουν ὡς ἐπακόλουθο τῆ σωτηρία».

Στίχ. 10. «Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀδίκος, ὥστε νὰ λησμονήσει τὸ ἔργο σας καὶ τὸν κόπο τῆς ἀγάπης σας, τὴν ὁποία δείξατε γιὰ τὸ ὄνομά του, μὲ τὸ ὅτι ὑπηρετήσατε τοὺς πιστοὺς ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ ἔξακολουθεῖτε νὰ τοὺς ὑπηρετεῖτε».

Πῶ, πῶ! πῶς τόνωσε τὴν ψυχὴ τους, ὑπενθυμίζοντας τὰ παλαιὰ ἔργα τους, καὶ σὲ ποιά ἀνάγκη τοὺς ἔφερε, ὥστε νὰ μὴ πιστεύουν ὅτι θὰ τοὺς λησμονήσει ὁ Θεός. Γιατὶ κατ' ἀνάγκη θὰ ἁμαρτάνει ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει μὲ βεβαιότητα τὴν ἐλπίδα στηριγμένη στὸν Θεό.

Στίχ. 11. «Ἐπιθυμοῦμε ὅμως ὁ καθένας σας νὰ δείχνει μέχρι

43. Ἐδῶ παρηγορεῖ τοὺς ἀναγνώστες τῆς ἐπιστολῆς· εἶναι σὰ νὰ τοὺς λέγει· Μὴ φοβᾶστε· ὑπάρχει ἀκόμα ἐλπίδα σωτηρίας.

κνυσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος ἄχρι τέλους».

Τοῦτο θαυμαστόν ἐστι καὶ τῆς Παύλου συνέσεως, ὅτι οὐκ ἐνδείκνυται, ὅτι ἐνέδωκαν. Τὸ γὰρ εἶπεῖν, ἐπιθυμοῦμεν, ὡς ἂν εἴποι τις· Θέλω σε σπουδάξω αἰεὶ, καὶ οἷος ἦς πρότερος, τοιοῦτος εἶναι καὶ εἰς τὸ μέλλον· τοῦτο γὰρ τὸν ἔλεγχον εὐπαράδεκτον εἰργάζετο· καὶ οὐκ εἶπεν, Θέλω, ὅπερ ἦν διδασκαλικῆς αὐθεντίας, ἀλλὰ πατρικῆς φιλοστοργίας τὸ πλεόν τοῦ θέλειν, «ἐπιθυμοῦμεν».

10 Στίχ. 12. «Ἴνα μὴ νωθροὶ γένησθε».

Καθάπερ, φησὶν, ἡ ἀργία τὸ σῶμα βλάπτει, οὕτω καὶ ψυχὴν ἡ ἀργία τῶν ἀγαθῶν ὑπτιωτέραν ἐργάζεται καὶ ἀσθενῆ.

«Μιμηταὶ δὲ τῶν διὰ πίστεως, καὶ μακροθυμίας κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας».

15 Ἴνα μὴ νομίσωσιν, ὡς οὐδενὸς ἄξιοι λόγου καταφρονηθέντες ἐγκαταλείφθησαν, ἀλλ' εἰδέναι ἔχωσιν, ὅτι τῶν μάλιστα γενναίων ἀνδρῶν τοῦτό ἐστιν.

Στίχ. 13–14. «Τῷ γὰρ Ἀβραάμ ἐπαγγειλάμενος ὁ Θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος ὁμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ, λέγων».

20 Καθαψάμενος αὐτῶν γενναίως, πάλιν εἰς ἐλπίδας φέρει, ὅτι πάντων ἐπιτεύξονται τῶν ἐλπίζομένων. Προστίθησι δὲ τοὺς μισθούς, ἵνα μὴ ἀποκάμωσι πρὸς τοὺς καμάτους, καὶ πιστοῦται τοῦτο ἐκ παραδειγμάτων. Ἐχων δὲ πολλοὺς εἶπεῖν, Ἀβραάμ εἰς μέσον ἄγει, διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ προσώπου.

25 «Εἰ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε».

Λεληθότως ἀναμνησκει αὐτοὺς τῶν ὄρκων τοῦ Χριστοῦ, ὧν συνεχῶς ἔλεγεν. «Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα».

44. Τὸ νὰ ζοῦν δηλαδὴ μέσα σὲ διαρκεῖς πειρασμούς.

τέλους τὴν ἴδια προθυμία, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ὅπωςδήποτε ἡ ἐλπίδα σας».

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστο τῆς σύνεσης τοῦ Παύλου, τὸ ὅτι δὲν δείχνει ὅτι ὑπέκυψαν. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ πεῖ, «ἐπιθυμοῦμε», εἶναι σὰ νὰ λέγει κάποιος· Θέλω νὰ φροντίζεις συνέχεια, καὶ τέτοιος πού ἦσαν προηγουμένως, τέτοιος νὰ εἶσαι καὶ στὸ μέλλον· γιὰ αὐτὸ κάνει τὸν ἔλεγχο εὐκόλα ἀποδεκτό. Καὶ δὲν εἶπε, Θέλω, πράγμα πού ἦταν γνώρισμα διδασκαλικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἐκεῖνο πού εἶναι γνώρισμα πατρικῆς φιλοστοργίας καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸ θέλω, «ἐπιθυμοῦμε».

Στίχ. 12. «Γιὰ νὰ μὴ γίνετε ὀκνηροί».

Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, ἡ ἀργία βλάπτει τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ ἡ ἀργία ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἔργα κάμνει τὴν ψυχὴ πιὸ ὀκνηρὴ καὶ ἀδύναμη.

«Ἀλλὰ νὰ γίνετε μιμητὲς ἐκείνων πού μὲ πίστη καὶ μακροθυμία κληρονομοῦν τὶς ὑποσχέσεις».

Γιὰ νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι ἐγκαταλείφθηκαν ἐπειδὴ περιφρονήθηκαν ὡς ἐντελῶς ἀνάξιοι, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουν, ὅτι αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῶν κατ' ἐξοχὴν γενναίων ἀνδρῶν⁴⁴.

Στίχ. 13-14. «Γιατὶ δίνοντας ὁ Θεὸς τὴν ὑπόσχεση στὸν Ἀβραάμ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε κανένα ἀνώτερό του νὰ ὀρκισθεῖ, ὀρκίσθηκε στὸν ἑαυτό του, λέγοντας».

Ἄφοῦ τοὺς κατηγόρησε πολὺ αὐστηρά, πάλι τοὺς ὀδηγεῖ σὲ ἐλπίδες, ὅτι θὰ ἐπιτύχουν ὅλα ἐκεῖνα πού ἐλπίζουν. Καὶ προσθέτει τοὺς μισθοὺς, γιὰ νὰ μὴ ἀποκάμουν ἀπὸ τοὺς κόπους, καὶ τὸ βεβαιώνει αὐτὸ ἀπὸ παραδείγματα. Καὶ ἔχοντας πολλοὺς νὰ ἀναφέρει, φέρνει τὸν Ἀβραάμ στὸ μέσον, λόγῳ τοῦ ἀξιώματος τοῦ προσώπου.

«Θὰ σὲ εὐλογήσω μὲ τὸ παραπάνω καὶ θὰ πληθύνω ὑπερβολικὰ τοὺς ἀπογόνους σου».

Κατὰ τρόπο καλυμμένο τοὺς ὑπενθυμίζει τοὺς ὄρκους τοῦ Χριστοῦ, τοὺς ὁποίους συνέχεια ἔκαμνε, λέγοντας· «Ἀλήθεια σὰς λέγω· ἐκεῖνος πού πιστεύει σὲ μένα δὲν θὰ πεθάνει στὸν αἰῶνα»⁴⁵.

45. Ἰω. 11, 25.

Στίχ. 15–20. «Καὶ οὕτω μακροθυμήσας, ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας. Ἐνθροπιοὶ μὲν γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς θεβαίωσιν, ὁ ὄρκος. Ἐν ᾧ περισσότερο βουλόμενος ὁ Θεὸς ἐπιδειῖξαι τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας, τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὄρκω, ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες».

Ἐνταῦθα φοβεῖ αὐτούς, δεικνὺς ὅτι πολλάκις διακόπτεται ἐπαγγελία δι' ὀλιγοψυχίαν. Τουτέστι, τὸ διὰ πειρασμῶν ὀδεύειν τὸν βίον. Δεῖ δέ, φησί, μετὰ μακροθυμίας ἅπαντα φέρειν καὶ πίστεως. Ἐὰν γὰρ εἴπη, ὅτι δίδωσι, καὶ λάβῃς εὐθέως, τί καὶ ἐπίστευσας;

«Κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος, ἣν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ θεβαίαν».

Ἀπὸ τούτων, φησί, τὰ μέλλοντα στοχαζόμεθα. Εἰ γὰρ ταῦτα μετὰ τοσοῦτον ἐξέβη χρόνον, πάντως κακεῖνα. Ὡστε τὰ πρὸς Ἀβραάμ γινόμενα πιστοῦται ἡμᾶς καὶ περὶ τῶν μελλόντων.

«Καὶ εἰσερχομένην».

Ἐν τῷ κόσμῳ ἔτι ὄντας, δείκνυσιν ἐν τοῖς ἐπηγγελμένοις διὰ τῆς ἐλπίδος καὶ οὐκ εἶπεν, ἡμεῖς ἐσμεν ἔνδον, ἀλλὰ αὐτὴ εἰσῆλθεν ἔνδον, ὅπερ ἀληθέστερον ἦν καὶ πιθανώτερον.

«Εἰ τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος».

Ἀντὶ τοῦ, εἰς τὸν οὐρανόν.

Ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

Εὐκαιρος ἡ τοῦ προδρόμου ὀνομασία, ὡς καὶ ἡμῶν ὀφει-

Στίχ. 15-20. «Καὶ ἔτσι, δείχνοντας ὑπομονὴ ὁ Ἀβραάμ, ἐπέτυχε τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὑπόσχεσης. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι ὀρκίζονται σὲ κάποιον πού εἶναι ἀνώτερος, καὶ ὁ ὄρκος τερματίζει καθ' ἐναντιλογία καὶ ἐπιβεβαιώνει ἐκεῖνο πού λέμε. Θέλοντας λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς νὰ δείξει στοὺς κληρονόμους τῆς ὑπόσχεσης μὲ περισσότερη βεβαιότητα τὸ ἀμετάβλητο τῆς ἀπόφασής του, τὴν ἐγγυήθηκε μὲ ὄρκο, ὥστε μὲ δύο ἀμετάβλητα πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατο νὰ φανεῖ ψεύστης ὁ Θεός, νὰ παίρνομε μεγάλο θάρρος, ἐμεῖς πού καταφεύγομε σ' αὐτόν».

Ἐδῶ τοὺς φοβερίζει, δείχνοντας ὅτι πολλὲ φορὲς διακόπτεται ἡ πραγματοποίησις τῆς ὑπόσχεσης ἐξαιτίας τῆς ὀλιγοψυχίας⁴⁶. «Καὶ ἔτσι», δηλαδὴ βαδίζοντας τὴ ζωὴ μέσα ἀπὸ δοκιμασίαις. Πρέπει, λέγει, νὰ τὰ ὑποφέρομε ὅλα μὲ ὑπομονὴ καὶ πίστη. Γιατί, ἐὰν πεῖ ὅτι σοῦ δίνει, καὶ τὸ λάβεις αὐτὸ ἀμέσως, ποῖο νόημα ἔχει τότε ἡ πίστις;

«Νὰ κρατήσομε τὴν ἐλπίδα πού βρῖσκεται μπροστά μας, τὴν ὁποῖα ἔχομε σὰν ἄγκυρα τῆς ψυχῆς μας ἀσφαλῆ καὶ σίγουρη».

Ἐκτὸ αὐτά, λέγει, φανταζόμαστε τὰ μελλοντικά. Γιατί, ἐὰν αὐτὰ πραγματοποιήθηκαν μετὰ ἀπὸ τόσο χρόνον, ὅπωςδήποτε θὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ ἐκεῖνα. Ὡστε τὰ ὅσα ἔγιναν στὸν Ἀβραάμ, μᾶς βεβαιώνουν ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ τὰ μελλοντικά.

«Ἡ ὁποῖα εἰσέρχεται».

Ἐνῶ βρισκόμαστε ἀκόμα μέσα στὸν κόσμον, δείχνει ὅτι μὲ τὴν ἐλπίδα βρισκόμαστε ἤδη μέσα σὲ ἐκεῖνα πού μᾶς ἔχει ὑποσχεθεῖ. Καὶ δὲν εἶπε, ὅτι ἐμεῖς βρισκόμαστε μέσα στὰ μελλοντικά, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ εἰσῆλθε μέσα σ' αὐτά, πρῶτον πού ἦταν πιὸ ἀληθινὸ καὶ πιὸ πιστευτό.

«Μέσα στὸ μέρος πίσω ἀπὸ τὸ καταπέτασμα».

Ἐναντὶ νὰ πεί, μέσα στὸν οὐρανόν.

«Ὁπου πρῶτος μπῆκε γιὰ χάριν μας ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδέκ».

Κατάλληλη ἡ ἀναφορὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ «προδρομοῦ», τὸ

46. Πράγμα πού τὸ ἀπέδειξε μὲ τὴν ὀλιγοψυχία τοῦ λαοῦ, ἐνῶ τὸ ἀντίθετο τὸ ἀποδεικνύει μὲ τὸν Ἀβραάμ.

λόντων λαβεῖν. Οὐ πολὺ γὰρ τοῦ προδρομοῦ καὶ τῶν ἐπομένων τὸ μέσον.

«Ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα».

Ἴδου καὶ ἑτέρα παράκλησις, εἶ γε ἄνω ὁ ἱερεὺς ἡμῶν καὶ
5 πολὺ βελτίων τοῦ παρὰ Ἰουδαίους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

Στίχ. 1. «Οὗτος γὰρ ὁ Μελχισεδέκ βασιλεὺς Σαλήμ, ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, ὁ συναντήσας Ἀβραάμ».

Πολλαχοῦ τὴν σύγκρισιν ποιεῖται τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς
10 Καινῆς. Ὅρα οὖν πάλιν καὶ ἐντεῦθεν δεικνύντα, ὅτι ὁ τύπος τῆς ἱερωσύνης Χριστοῦ, τουτέστιν ὁ Μελχισεδέκ, πολὺ βελτίων ἦν τῶν κατὰ νόμον ἱερέων. Καὶ ὅρα πῶς αὖξει, πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος· ὁ γὰρ Μελχισεδέκ, «βασιλεὺς δικαιοσύνης» ἐρμηνεύεται· ἔπειτα καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου, ὅτι «ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ».
15 Ὁ τοιοῦτος γὰρ ὁ Μελχισεδέκ, μὴ γενεαλογούμενος, ἄγνωστος ἡμῖν καὶ τίνος πατρός, καὶ οἷας μητρός, καὶ πόθεν ἔσχε τὴν ἀρχήν, καὶ οἷον ἔχει τὸ τέλος. Οὐδὲν γὰρ περὶ αὐτοῦ γενεαλογεῖ ἡ Γραφή, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Εἰ τοίνυν ὁ τύπος τοσοῦτος, πόσω μᾶλλον ἢ ἀλήθεια, τουτέστιν ὁ Χριστός. Ὅτι δὲ τύπος ἦν
20 αὐτοῦ ὁ Μελχισεδέκ, ἔδειξε μὲν καὶ ἡ ὀρκωμοσία ἢ πρὸς αὐτόν «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ». Ἐπειτα ἐκ τοῦ ὀνόματος τίς γὰρ βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἢ ὁ Κύριος ἡ-

47. Πρέπει δηλαδή ὁ πρόδρομος καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν νὰ βρίσκονται στὸν ἴδιο δρόμο· ἐκεῖνος νὰ προχωρεῖ μπροστά, καὶ οἱ ἄλλοι νὰ προσπαθοῦν ἀκολουθώντας νὰ τὸν φθάσουν.

48. Ἄλλ' ὅπως εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων, ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ δική μας διαφορὰ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Ὁ δικός μας ἀρχιερέας βρίσκεται στὸν οὐρανό, ἐκεῖ καὶ τὸ θυσιαστήριο, ἐκεῖ γίνεται καὶ ἡ θυσία, μὲ σφάγιο τὸν ἴδιο τὸν ἀρχιερέα. Ἄρα πρέπει νὰ προσφέρουμε θυσίες

ὁποῖο πρέπει νὰ λάβομε καὶ ἐμεῖς. Γιατὶ δὲν εἶναι μεγάλη ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ προδρόμου καὶ τῶν ἐπομένων⁴⁷.

«Ἐφοῦ ἔγινε Ἄρχιερέας αἰώνιος».

Νὰ καὶ ἄλλη παρηγοριά, ἐφόσον βρῖσκεται ἐπάνω ὁ Ἄρχιερέας μας, καὶ μάλιστα ὄντας πολὺ πρὸ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων⁴⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'.

Στίχ. 1. «Ἄυτὸς ὁ Μελχισεδέκ ἦταν βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, ἱερέας τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ συνάντησε τὸν Ἀβραάμ»⁴⁹.

Σὲ πολλὰ μέρη κάνει σύγκριση τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι καὶ ἀπὸ ἐδῶ δείχνει, ὅτι ὁ τύπος τῆς ἱερωσύνης τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ ὁ Μελχισεδέκ, ἦταν πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τοῦ νόμου. Καὶ πρόσεχε πῶς εἶναι ἀνώτερος· πρῶτα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ὄνομα· γιατί τὸ ὄνομα Μελχισεδέκ ἐρμηνεύεται «βασιλεὺς δικαιοσύνης»· ἔπειτα καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο, γιατί ἦταν χωρὶς πατέρα καὶ χωρὶς μητέρα. Γιατὶ αὐτὸς ὁ Μελχισεδέκ, ἐπειδὴ δὲν ἀναφέρεται ἡ γενεαλογία του, εἶναι ἄγνωστο σὲ μᾶς καὶ ποιὸν πατέρα εἶχε καὶ ποιά μητέρα, καὶ ἀπὸ ποῦ εἶχε τὴν ἀρχή, καὶ ποιὸ ἦταν τὸ τέλος του. Γιατὶ ἡ Γραφή τίποτε δὲν γενεαλογεῖ γι' αὐτόν, ὅπως κάνει γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἐὰν λοιπὸν ὁ τύπος εἶναι τόσο ἀνώτερος, πόσο περισσότερο ἀνώτερη εἶναι ἡ ἀλήθεια, δηλαδὴ ὁ Χριστός. Καὶ ὅτι τύπος αὐτοῦ ἦταν ὁ Μελχισεδέκ, τὸ ἔδειξε βέβαια καὶ ἡ ὀρκωμοσία ποὺ ἔγινε πρὸς αὐτόν· «Σὺ εἶσαι ἱερέας αἰώνιος, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδέκ»⁵⁰. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ὄνομα· γιατί ποιὸς εἶναι βασιλεὺς δικαιοσύνης, παρὰ ὁ Κύριός μας; Γιατὶ αὐτὸς εἶναι καὶ «βασιλεὺς τῆς εἰρήνης»· γιατί «εἰρηνοποίησε μεταξὺ τους τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια»⁵¹. Αὐτὸς εἶναι καὶ «χωρὶς πατέρα καὶ

ποὺ μποροῦν νὰ προσφερθοῦν σ' ἐκεῖνο τὸ θυσιαστήριον. Ὁχι πρόβατα καὶ βόδια, οὔτε αἶμα καὶ κνίσσα, ἀλλὰ λογικὴ λατρεία, ἡ ὁποία προσφέρεται μὲ τὴν ψυχὴ, μὲ τὸ πνεῦμα, ἔχοντας ὡς προσφερόμενα τὴν πραότητα, τὴ σωφροσύνη, τὴν ἐλεημοσύνη (προπαντὸς αὐτήν), τὴν ἀνεξικακία, τὴν ὑπομονή, τὴν ταπεινοφροσύνη, καὶ ὅλο τὸ ὑπόλοιπο στεφάνι τῶν ἀρετῶν. Μὲ αὐτὲς τίς θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός.

49. Γεν. 14, 17.

50. Ψαλμ. 109, 4.

51. Κολ. 1, 20.

μῶν· Αὐτὸς γάρ ἐστι καὶ Βασιλεὺς εἰρήνης· «εἰρηνοποίησε γὰρ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Αὐτὸς καὶ ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ· ἄνω μὲν ἀμήτωρ, κάτω δὲ ἀπάτωρ. Αὐτὸς καὶ μὴ γενεαλογούμενος· «Τὴν δὲ γενεὰν γὰρ αὐτοῦ», φησί, «τίς ἔγνω;»
 5 Οὐ γὰρ δυνατὸν αὐτοῦ τὴν ἄνω γέννησιν ἐξαιρεῖν. Αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνάς ἐστιν· τουτέστιν, οὐκ ἔχει ζωῆς τέλος. Αὐτὸς καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ τοῦτό ἐστιν, «οὐδ' ἀρχὴν ἡμερῶν».

«Ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων καὶ εὐλογήσας αὐτόν, (στίχ. 2–3) ᾧ καὶ δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐμέρισεν
 10 Ἀβραάμ· πρῶτον μὲν ἐρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλήμ, ὃ ἐστι βασιλεὺς εἰρήνης, ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλογούμενος».

Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, φησὶν, ὅτι ὡς μετασχόντι τοῦ πολέμου ἔδωκε. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπεν, «ὑπήντησεν ὑποστρέφοντι».

15 «Μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων· ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. (Στίχ. 4) Θεωρεῖτε δὲ πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην Ἀβραάμ ἔδωκεν».

Καὶ πῶς, ἢ τῷ μὴ ἐκφέρεσθαι; Λέγει οὖν, ὅτι, ὡςπερ οὗτος ἀπάτωρ τῷ μὴ γενεαλογεῖσθαι, οὕτως ὁ Χριστὸς αὐτῇ τῇ φύσει
 20 τοῦ πράγματος· καὶ ὡςπερ τούτου οὐκ ἴσμεν οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν οὔτε ζωῆς τέλος, διὰ τὸ μὴ γεγράφθαι, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ, οὐ διὰ τὸ μὴ γεγράφθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ εἶναι. Ἐκεῖνο μὲν τύπος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ μὴ γεγράφθαι· τοῦτο δὲ ἀλήθεια, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι. Ὡςπερ καὶ ἐπὶ τῶν ὀνομάτων,
 25 ἐνταῦθα μὲν προσηγορίαι ἦσαν καὶ «βασιλεὺς δικαιοσύνης», καὶ «βασιλεὺς εἰρήνης», ἐκεῖ δὲ πράγματος ἀλήθεια· οὕτω καὶ ἐνταῦθα προσηγορίαι εἰσὶν, ἐκεῖ δὲ πραγμάτων ἀλήθεια.

χωρίς μητέρα»· σὸν οὐρανὸ εἶναι χωρίς μητέρα, ἐνῶ στή γῆ χωρίς πατέρα. Αὐτὸς ἐπίσης δὲν γενεαλογεῖται· γιατί λέγει· «Τῆ γενεὰ αὐτοῦ ποιὸς τῆ γνώρισε;»⁵². Πράγματι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περιγράψει κανεὶς τὴν οὐράνια γέννησή του. Αὐτὸς παραμένει καὶ στοὺς αἰῶνες· δηλαδή δὲν ἔχει τέλος ζωῆς. Αὐτὸς ὑπάρχει καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε αἰῶνα· καὶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι «δὲν ἔχει ἀρχὴ ἡμερῶν».

«“Ὅταν ἐπέστρεφε ἀπὸ τὴν ἐξόντωση τῶν βασιλέων, καὶ εὐλόγησε αὐτόν, (Στίχ. 2-3) καὶ ὁ Ἄβραάμ ἔδωσε σ' αὐτόν τὸ ἓνα δέκατο ἀπὸ ὅλα τὰ λάφυρα”⁵³. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματός του κατὰ πρῶτον εἶναι βασιλεὺς τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἔπειτα βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, πὺ σημαίνει βασιλεὺς τῆς εἰρήνης, καὶ εἶναι χωρίς πατέρα, χωρίς μητέρα, καὶ δὲν ἔχει γενεαλογία».

Δὲν μπορεῖ, λέγει, νὰ πεῖ κάποιος, ὅτι τὰ ἔδωσε τὰ λάφυρα σ' αὐτόν ἐπειδὴ ἔλαβε μαζί του μέρος σὸν πόλεμο. Γιατί γι' αὐτὸ εἶπε, «τὸν συνάντησε ὅταν ἐπέστρεφε».

«Χωρὶς νὰ ἔχει ἀρχὴ ἡμερῶν, οὔτε καὶ τέλος ζωῆς, καὶ ὄντας ὁμοιος μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς σὸν αἰῶνα. (Στίχ. 4) Σκεφθεῖτε πόσο μεγάλος ἦταν αὐτός, ἀφοῦ καὶ ὁ Ἄβραάμ ἀκόμα ἔδωσε τὸ ἓνα δέκατο».

Καὶ πῶς δὲν ἔχει ἀρχὴ ἡμερῶν καὶ τέλος ζωῆς, παρὰ κατὰ τὸ ὅτι δὲν γίνεται λόγος γι' αὐτὰ στή Γραφή; Λέγει λοιπόν, ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς εἶναι χωρίς μητέρα ἐπειδὴ δὲν ἀναφέρεται στή Γραφή ἢ γενεαλογία του, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴν ἴδια τὴ φύση τοῦ πράγματος· καὶ ὅπως αὐτοῦ δὲν γνωρίζομε οὔτε τὴν ἀρχὴ τῶν ἡμερῶν, οὔτε τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν γραφεῖ, ἔτσι καὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἔχουν γραφεῖ, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν. Ἐκεῖνο ἦταν τύπος, καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὰ γνωρίζομε ἐπειδὴ δὲν ἔχουν γραφεῖ, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὰ γνωρίζομε ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ μὲ τὰ ὀνόματα, στήν περίπτωση τοῦ Μελχισεδέκ ἦταν ὀνομασία καὶ τὸ «βασιλεὺς τῆς δικαιοσύνης», καὶ τὸ «βασιλεὺς τῆς εἰρήνης», ἐνῶ στήν περίπτωση τοῦ Ἰησοῦ ἀλήθεια πράγματος· ἔτσι καὶ ἐδῶ εἶναι ὀνομασίες, ἐνῶ ἐκεῖ ἀλήθεια πραγμάτων.

53. Γεν. 14, 17-20.

«Ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης».

«Ἀκροθίνια» τὰ λάφυρα λέγει.

Στίχ. 5–6. «Καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν Λευὶ τὴν ἱερατεῖαν λαμβάνοντες ἐντολὴν ἔχουσι ἀποδεκατοῦν τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον, τουτέστι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, καίπερ ἐξεληλυθότας ἐκ τῆς ὀσφύος Ἀβραάμ. Ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν δεδεκάτωκε τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκε».

Τοσαύτη, φησὶν, ἦν τῆς ἱερωσύνης ἢ ὑπερβολή, ὡς καὶ τοὺς ὁμοτίμους ἀπὸ προγόνων καὶ τὸν αὐτὸν ἔχοντας προπάτορας, 10 πολλῶ βελτίους εἶναι τῶν ἄλλων. Δεκάτην οὖν παρ' ἐκείνων λαμβάνουσι. Ὅταν οὖν παρ' αὐτῶν τούτων δεκάτας λαμβάνωσιν, ἄρα οὐχ οὗτοι μὲν ἐν τάξει λαϊκῶν, ἐκεῖνοι δὲ ἐν τοῖς ἱερεῦσι; Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' οὐδὲ ὁμότιμος αὐτοῖς ἦν, ἀλλ' ἐξ ἑτέρου γένους. Ὡστε οὐκ ἂν ἔδωκε ἄλλοφύλῳ δεκάτας, εἰ μὴ 15 πολλή ἦν ἡ τιμή.

Στίχ. 7–9. «Χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἕλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. Καὶ ὧδε μὲν δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσι, ἐκεῖ δὲ μαρτυρούμενος ὅτι ζῆ, καί, ὡς ἔπος εἶπεῖν, διὰ Ἀβραάμ καὶ Λευὶ, ὁ δὲ δεκάτας λαμβάνων 20 δεδεκάτῳται».

Ἐπειδὴ ἄνω καὶ κάτω τοῦτο ἦν τὸ σεμνόν, τὸ ἐπαγγελίαν ἔχειν τὸν Ἀβραάμ, δείκνυσιν ἐκεῖνον ὄντα σεμνότερον.

Στίχ. 10. «Ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς ἦν, ὅτε συνήνησεν αὐτῷ ὁ Μελχισεδέκ».

25 Οὐκοῦν, φησὶν, κρείσσων ὁ τύπος τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτοῦ τοῦ τὰς ἐπαγγελίας ἔχοντος.

Στίχ. 11. «Εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν».

Ἐν αὐτῷ ἦν, φησὶν, ὁ Λευὶ, εἰ καὶ οὐπω ἐτέχθη. Ἴδε πόσον

«Ἀπὸ τὰ λάφυρά του ὁ πατριάρχης».

«Ἀκροθίνια» ὀνομάζει τὰ λάφυρα.

Στίχ. 5-6. «Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ γίνονται ἱερεῖς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Λευὶ ἔχουν ἐντολὴ νὰ παίρνουν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τὸ ἓνα δέκατο ἀπὸ τὸ λαό, δηλαδή ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τους, ἂν καὶ βέβαια αὐτοὶ κατάγονται ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ἐνῶ ὁ Μελχισεδέκ, ποὺ δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτούς, ἔλαβε τὸ ἓνα δέκατο ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, καὶ εὐλόγησε ἐκεῖνον ποὺ εἶχε τὶς ὑποσχέσεις».

Τόσο ὑπερβολικὰ μεγάλο εἶναι τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης, λέγει, ὥστε καὶ οἱ ὁμότιμοι ἀπὸ τοὺς προγόνους καὶ ποὺ ἔχουν τὸν ἴδιο προπάτορα, νὰ εἶναι πολὺ πιὸ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Λαμβάνουν λοιπὸν τὸ ἓνα δέκατο ἀπὸ ἐκείνους. «Ὅταν λοιπὸν λαμβάνουν ἀπὸ αὐτούς τὸ ἓνα δέκατο, ἄρα δὲν εἶναι αὐτοὶ ποὺ δίνουν στὴν τάξη τῶν λαϊκῶν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ παίρνουν στὴν τάξη τῶν ἱερέων; Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁμότιμος μὲ αὐτούς ἦταν, ἀλλὰ καταγόταν ἀπὸ ἄλλο γένος. Ὡστε δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ δώσει δεκάτες στὸν ἀλλόφυλο, ἐὰν δὲν ἦταν μεγάλο τὸ ἀξίωμά του⁵⁴.

Στίχ. 7-9. «Χωρὶς λοιπὸν καμμιά ἀντίρρηση, τὸ κατώτερο εὐλογεῖται ἀπὸ τὸ ἀνώτερο. Καὶ ἐδῶ βέβαια λαμβάνουν δεκάτες ἄνθρωποι ποὺ πεθαίνουν, ἐνῶ ἐκεῖ πῆρε δεκάτες ἐκεῖνος ποὺ μαρτυρεῖται ὅτι ζεῖ. Ὅπως βέβαια θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, καὶ ὁ Λευὶ, ποὺ παίρνει δεκάτες, ἔδωσε μέσω τοῦ Ἀβραάμ δεκάτες».

Ἐπειδὴ συνέχεια αὐτὸ προβαλλόταν παντοῦ ὡς τὸ πιὸ ἀξιόλογο, ὅτι δηλαδή ὁ Ἀβραάμ εἶχε τὴν ὑπόσχεση ἀπὸ τὸν Θεό, δείχνει ὅτι ὁ Μελχισεδέκ ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ.

Στίχ. 10. «Γιατὶ ὁ Λευὶ βρισκόταν ἀκόμα μέσα στὰ σπλάγχνα τοῦ προπάτορά του Ἀβραάμ ὅταν τὸν συνάντησε ὁ Μελχισεδέκ».

Ἄρα λοιπὸν, λέγει, ὁ τύπος τοῦ Κυρίου εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἔχει τὶς ἐπαγγελίες.

Στίχ. 11. «Ἐὰν λοιπὸν ἡ τελείωση ἦταν δυνατὴ μέσω τῆς Λευιτικῆς ἱερωσύνης».

Μέσα στὸν Ἀβραάμ, λέγει, ἦταν ὁ Λευὶ, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶχε ἀκόμη γεννηθεῖ. Πρόσεχε πόσο εἶναι τὸ μέσον μεταξὺ ἐκείνου ποὺ

54. Ἐδῶ ὁ Παῦλος ὑποβιβάζει πάρα πολὺ τὸν Ἀβραάμ, καὶ δείχνει ὅτι ὁ ἀπερίτμητος εἶναι πολὺ πιὸ ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ φέρει τὶς ὑποσχέσεις.

τὸ μέσον τοῦ τὸν τύπον ἔχοντος τοῦ Ἀρχιερέως ἡμῶν, καὶ τῶν κατὰ νόμον.

«Ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο· τίς ἔτι χρειά κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν 5 τάξιν Ἀαρῶν λέγεσθαι;».

Δείξας ὅτι πολὺ βελτίων καὶ τοῦ Λευὶ καὶ τοῦ Ἀβραάμ ὁ Μελχισεδέκ, ἐν τάξει ἱερέως αὐτοῖς γενόμενος, ἐξ ἑτέρου πάλιν ἐπιχειρεῖ, λέγων· Τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπε, “κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν”; Λέγει οὖν ὅτι, εἰ τελείους ἐποίει ὁ νόμος, διὰ τί μετετίθετο; 10 ἢ γὰρ τοῦ ἱερέως μετάρθεσις καὶ νόμου μετάρθεσις ἦν.

Στίχ. 12–13. «Μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάρθεσις γίνεται. Ἐφ' ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα».

Τουτέστιν, αὐτῇ στοιχεῖ καὶ δι' αὐτῆς ἅπαντα πράττει. Οὐ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι τελεία μὲν ἦν, οὐ προεισθῆκει δὲ τοῦ λαοῦ. 15 Αὐτῇ γὰρ ἐκέχρητο.

«Φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν, ἀφ' ἧς οὐδεὶς προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ. (Στίχ. 14–16) Πρόδηλον γὰρ, ὅτι ἐξ Ἰουδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν οὐδὲν περὶ ἱερωσύνης Μωυσῆς ἐλάλησε. Καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλόν ἐστιν, εἰ κατὰ 20 τὴν ὁμοιότητα».

Τοῦτο πρὸς τοὺς λέγοντας, Τί ἔδει Καινῆς Διαθήκης;

«Μελχισεδέκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος, ὃς οὐ κατὰ νόμον».

Οὕτω γὰρ, φησί, τὴν τοῦ Ἀαρῶν ἐξέβαλεν.

«Ἐντολῆς σαρκίνης γέγονε».

25 Κατὰ πάντα γὰρ νόμος σάρκινος ἦν. Περίτεμε, φησί, τὴν σάρκα σου, κρίσον τὴν σάρκα, λούσον τὴν σάρκα, περίκειρον τὴν σάρκα.

«Ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. (Στίχ. 17) Μαρτυρεῖ γὰρ ὅτι σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ». 30

ἔχει τὸν τύπο τοῦ δικοῦ μας Ἄρχιερέα, καὶ τῶν ἀρχιερέων τοῦ νόμου.

«Γιατὶ ὁ νόμος στὸν λαὸ εἶχε δοθεῖ μὲ βάση αὐτήν· ποιά ἡ ἀνάγκη νὰ ἔρθει ἄλλος ἀρχιερέας κατὰ τὴν τάξη τοῦ Μελχισεδέκ, καὶ νὰ μὴ λέγεται κατὰ τὴν τάξη τοῦ Ἄαρών;».

Ἄφοῦ ἔδειξε ὅτι ὁ Μελχισεδέκ εἶναι πολὺ ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὸν Λευῖ, καὶ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ἔχοντας θέση ἱερέως ἔναντι αὐτῶν, ἀπὸ ἀλλοῦ πάλι ἐπιχειρεῖ νὰ τὸ δείξει αὐτό, λέγοντας· Για ποιοὺ λόγους δὲν εἶπε, “κατὰ τὴν τάξη τοῦ Ἄαρών”; Λέγει λοιπόν, ἐὰν ὁ νόμος ἔκαμνε τέλειους τοὺς ἀνθρώπους, γιατί τότε ἄλλαζε; Γιατὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἱερέως ἦταν καὶ ἀλλαγὴ τοῦ νόμου.

Στίχ. 12-13. «Γιατί, ὅταν γίνεται ἀλλαγὴ τῆς ἱερωσύνης, ἀναγκαστικὰ γίνεται καὶ ἀλλαγὴ τοῦ νόμου. Ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὅποιο λέγονται αὐτά».

Δηλαδή σύμφωνα μὲ τὴν ἱερωσύνη καὶ μέσω αὐτῆς τὰ κάμνει ὅλα ὁ λαός. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πεῖ κάποιος, ὅτι ἦταν βέβαια τέλεια, ἀλλὰ δὲν προστάτευε τὸ λαό. Γιατὶ αὐτὴν χρησιμοποίησε.

«Ἀνῆκε σὲ ἄλλη φυλὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία κανένας δὲν ἔχει ὑπερηγήσει στὸ θυσιαστήριον. (Στίχ. 14-16) Γιατὶ εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι ὁ Κύριός μας προῆλθε ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, στὴν ὁποία φυλὴ δὲν εἶπε τίποτε ὁ Μωυσῆς περὶ ἱερωσύνης. Καὶ γίνεται ἀκόμη περισσότερο φανερό, ἐφόσον ὁμοια».

Αὐτὸ τὸ λέγει γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔλεγαν, Τί χρειαζόταν ἡ Καινὴ Διαθήκη;

«Μὲ τὸν Μελχισεδέκ παρουσιάζεται ἄλλος ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἀρχιερέας ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ νόμο».

Γιατὶ ἔτσι, λέγει, κατάργησε τὴν ἱερωσύνη τοῦ Ἄαρών.

«Μὲ ἐντολὴ ποὺ ἀναφερόταν στὴν ἀνθρώπινη σάρκα».

Ὡς πρὸς ὅλα δηλαδή ὁ νόμος ἦταν σάρκινος. Περίτεμε, λέγει, τὴ σάρκα σου, χρίσε τὴ σάρκα σου, λούσε τὴ σάρκα σου, κούρεψε τὴ σάρκα σου.

«Ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴ δύναμη ζωῆς ποὺ δὲν καταλύεται. (Στίχ. 17) Γιατὶ δίνεται ἡ μαρτυρία, ὅτι “Σὺ εἶσαι ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξη τοῦ Μελχισεδέκ”⁵⁵».

55. Ψαλμ. 109, 4.

*Οὐχ ὁ Μελχισεδέκ, ἀλλ' ὁ Χριστός, ὃς τῇ οἰκείᾳ δυνάμει ζῆ.
Τουτέστιν, οὐ προσκαίρου, οὐδὲ πέρας ἔχοντος.*

*Στίχ. 18–21. «Ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προαγούσης ἐν-
τολῆς, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενές καὶ ἀνωφελές. Οὐδὲν γὰρ ἐτελείω-
5 σεν ὁ νόμος· ἐπεισαγωγή δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν
τῷ Θεῷ, καθ' ὅσον οὐ χωρὶς ὀρκωμοσίας· οἱ μὲν γὰρ χωρὶς
ὀρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες, ὁ δὲ μετὰ ὀρκωμοσίας, διὰ
τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτόν· “Ὡμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθή-
σεται. Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ”».*

10 Ἡ προάγουσα, φησὶν, ἐντολή, τουτέστιν ἡ προοδεδομένη
ἐντολή τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· λέγει δὲ τὸν νόμον· ἀθετεῖται,
φησὶν, καὶ ἐκβάλλεται, ἐπειδὴ τελειῶσαι οὐκ ἠδύνατο τὸν ἄν-
θρωπον. Ἐπεισάγεται δέ, φησὶν, ἡ κρείσσω ἐλπίς, ἡ καὶ ἐγγί-
σαι ἡμᾶς ποιούσα τῷ Θεῷ. Λέγει δὲ τὴν Νέαν, δι' αὐτῆς γὰρ
15 συνήφθημεν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ· καὶ ταύτην ἔτι αὔξων, οὐ χωρὶς
ὀρκωμοσίας λέγει γεγενῆσθαι. Ἐκείνη δὲ ἡ παλαιὰ χωρὶς ὀρκω-
μοσίας ἦν. Ὅρα δὲ πῶς καὶ τὰ δύο αὔξει, ὅτι οὐκ ἔχει τέλος ὡς-
περ ἡ νομικὴ. Τοῦτο δὲ αὐτῇ σημαίνει ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ. «Κατὰ
δύναμιν» γὰρ, φησί, «ζωῆς ἀκαταλύτου», καὶ τοῦ ὄρκου.

20 Στίχ. 22–25. «Κατὰ τοσοῦτον καὶ κρείττονος διαθήκης
γένεον ἐγγυος Ἰησοῦς, καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσι γεγονότες ἱερεῖς,
διὰ τὸ θανάτῳ καλύεσθαι παραμένειν· ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτόν
εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην. Ὅθεν καὶ σώ-
ξιν εἰς τὸ παντελές δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ
25 Θεῷ, πάντοτε ζῶν».

Ὅτι ὡμοσεν αὐτῷ ἀεὶ αὐτόν ἔσεσθαι, οὐκ ἂν τοῦτο ἐποίει,

Ὁχι ὁ Μελχισεδέκ, ἀλλὰ ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ζεῖ με τὴ δική του δύναμη. Ὁ ὁποῖος δηλαδή, ὁ Χριστός, δὲν εἶναι πρόσκαιρος ἀρχιερέας, οὔτε ἔχει τέλος ἢ ἀρχιερωσύνη του.

Στίχ. 18-21. «Γιατὶ μιὰ ἐντολὴ καταργεῖται ἐπειδὴ δὲν ἔχει δύναμη καὶ δὲν προσφέρει ὠφέλεια. Καὶ πράγματι τίποτε ὁ νόμος δὲν ὀδήγησε στὴν τελειότητα. Γι' αὐτὸ εἰσάγεται μιὰ καλύτερη ἐλπίδα, με τὴν ὁποία προσεγγίζομε τὸν Θεό, καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν ἔγινε χωρὶς ὄρκο. Γιατὶ οἱ ἄλλοι ἔχουν γίνεи ἱερεῖς χωρὶς ὄρκο, ἐνῶ ὁ Χριστὸς με ὄρκο, πὺ ἔγινε ἀπὸ ἐκεῖνον πὺ λέγει πρὸς αὐτόν: “Ὁρκίσθηκε ὁ Κύριος καὶ δὲν θὰ μετανοήσει· Σὺ εἶσαι ἱερεὺς αἰώνιος κατὰ τὴν τάξη τοῦ Μελχισεδέκ”⁵⁶».

«Ἡ προηγούμενη ἐντολή», λέγει, δηλαδή ἡ ἐντολὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πὺ εἶχε δοθεῖ παλαιότερα, καὶ ἐννοεῖ τὸ νόμο· αὐτὴ ἡ ἐντολὴ καταργεῖται καὶ ἀπορρίπτεται, ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ προσφέρει τελειότητα στὸν ἄνθρωπο. Στὴ θέση αὐτοῦ, λέγει, εἰσάγεται ἡ καλύτερη ἐλπίδα, ἡ ὁποία μᾶς βοηθάει νὰ προσεγγίσομε τὸν Θεό. Καὶ ἐννοεῖ μ' αὐτὴν τὴ Νέα ἐντολὴ (Διαθήκη), γιατὶ μ' αὐτὴν ἐνωθήκαμε με τὸν Θεὸ Πατέρα. Καὶ παρουσιάζοντας αὐτὴν ἀκόμη πὺ ἀνώτερη, λέγει ὅτι αὐτὴ δὲν ἔχει γίνεи χωρὶς ὄρκο, ἐνῶ ἐκεῖνη, ἡ παλαιά, ἐκτελοῦνταν χωρὶς νὰ εἶχε δοθεῖ ὄρκος. Καὶ προσεχε πὺς παρουσιάζει καὶ τὶς δύο διαφορὲς τῆς νέας ἐντολῆς ἀνώτερες ἀπὸ τὴν πρώτη ἐντολή· ὅτι δηλαδή δὲν ἔχει τέλος, ὅπως ἔχει ἡ νομική, καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει γι' αὐτὴν ἀπὸ τὸν Χριστό· γιατὶ λέγει, «Σύμφωνα με τὴ δύναμη ζωῆς πὺ δὲν καταλύεται», καὶ ἀπὸ τὸν ὄρκο πὺ ἔκανε ὁ Θεός.

Στίχ. 22-25. «Καὶ ἔτσι ὁ Ἰησοῦς ἔγινε ἐγγυητὴς μᾶς κατὰ πὺ ἀνώτερης διαθήκης. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια οἱ ἱερεῖς ἦταν πολλοί, ἐπειδὴ ἐξαιτίας τοῦ θανάτου δὲν μπορούσαν νὰ παραμείνουν στὴ ζωὴ, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς, ἐπειδὴ μένει στὸν αἰῶνα, ἔχει ἀμεταδίβαστη τὴν ἱερωσύνη. Γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ νὰ σώζει αἰώνια ἐκεῖνους πὺ προσέρχονται μέσω αὐτοῦ στὸν Θεό, γιατὶ ζεῖ πάντοτε».

Τὸ ὅτι ὀρκίσθηκε σ' αὐτόν ὅτι θὰ εἶναι αἰώνιος, δὲν θὰ ἦταν

56. Ψαλμ. 109, 4.

εἰ μὴ ζῶν ἦν. Ὅσακις δὲ ἱερέα ἢ λειτουργὸν ἀκούεις, αὐτὸ τὸ τῆς κενώσεως ἐννόει τὸ μυστήριον.

«Εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. (Στίχ. 26–28) Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν Ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος, ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ».

Πάλιν καὶ τοῦτο τοῦ κατὰ σάρκα σημαντικὸν ἐποίει. Ὁ ἐ-
10 γείρων τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιῶν οὓς θέλει, οὕτως ὡς καὶ ὁ Πατήρ, πῶς ἐντυγχάνει; Δῆλον οὖν ὅτι τῆς οἰκονομίας εἰσὶν αὐταὶ αἱ φωναί, οὐ διαιρουμένης τῆς θεότητος ὁ αὐτὸς γὰρ ἐστὶ καὶ Θεός, καὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν ἄλλα περὶ αὐτοῦ λέγεται.

«Τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ, ἑαυτὸν ἀνενέγκας. Ὁ νόμος
15 γὰρ ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς, ἔχοντας ἀσθένειαν, ὁ λόγος δὲ τῆς ὀρκωμοσίας τῆς μετὰ τὸν νόμον, Υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα τετελειωμένον».

†

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

Στίχ. 1. «Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις».

20 Τὸ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ προσενεχθῆναι, φησί.

«Τοιοῦτον ἔχομεν Ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Ἐπειδὴ ἄνω καὶ κάτω λειτουργὸν αὐτὸν εἶπε, τὰ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ δηλῶν, ὅρα πῶς ἀνάγει τὴν διάνοιαν τῶν ἀ-

57. Μὲ αὐτὰ ὑποδηλώνει καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς πνευματικῆς θυσίας.

58. Ἰω. 5, 21.

59. Ἀδυναμία ὀνομάζει ἢ τὴν ἁμαρτία, ἢ τὸ θάνατο.

δυνατό νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἐὰν δὲν ἦταν αὐτὸς ζωὴ. Κάθε φορὰ πὺ ἀκούεις ἱερέα ἢ λειτουργό, νὰ ἐννοεῖς αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ μυστήριον τῆς κενώσεως (ἐνανθρωπήσεως).

«Γιὰ νὰ μεσιτεύει ὑπὲρ αὐτῶν. (Στίχ. 26-28) Γιατὶ τέτοιος ἀρχιερέας ἔπρεπε σὲ μᾶς, ἅγιος, ἄκακος, ἀμόλυντος, χωρισμένος ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ νὰ βρῖσκεται ψηλότερα ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἀνάγκη, ὅπως οἱ ἄλλοι ἀρχιερεῖς, νὰ προσφέρει κάθε μέρα θυσία πρῶτα γιὰ τὶς δικές του ἁμαρτίες, καὶ ἔπειτα γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ⁵⁷».

Πάλι καὶ αὐτὸ τὸν παρουσίαζε σπουδαῖο ὡς πρὸς τὴ σάρκα. Αὐτὸς πὺ ἀνασταίνει νεκροὺς καὶ δίνει ζωὴν σὲ ὅποιους θέλει⁵⁸, ἔτσι ὅπως καὶ ὁ Πατέρας του, πῶς μεσιτεύει ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων; Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια λέγονται κατ' οἰκονομίαν γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύσιν αὐτοῦ, ἀφοῦ δὲν διαιρεῖται ἀπὸ τὴ θεότητα. Γιατὶ ὁ ἴδιος εἶναι καὶ Θεός, ἔστω καὶ ἂν γιὰ τὸ ἔργον τῆς οἰκονομίας λέγονται ἄλλα γι' αὐτόν.

«Γιατὶ αὐτὸ τὸ ἔκανε μᾶ γιὰ πάντα, προσφέροντας θυσία τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ ὁ νόμος ἐγκαθιστᾷ ἀρχιερεῖς ἀνθρώπους, πὺ ἔχουν ἀδυναμία⁵⁹, ἐνῶ ὁ λόγος τοῦ ὄρκου πὺ δόθηκε μετὰ ἀπὸ τὸ νόμον ἐγκαθιστᾷ ἀρχιερέα στὸν αἰῶνα τὸν Υἱό, ὁ ὁποῖος εἶναι κατὰ πάντα τέλειος».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'.

Στίχ. 1. «Ἡ ἀνακεφαλαίωση τῶν ὄσων ἔχομε πεῖ εἶναι ἡ ἕξις».

Τὸ νὰ προσφέρει, λέγει, τὸν ἑαυτό του ὑπὲρ τοῦ λαοῦ⁶⁰.

«Ὅτι ἔχομε τέτοιον Ἀρχιερέα, ὁ ὁποῖος κάθισε στὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης στοὺς οὐρανοὺς».

Ἐπειδὴ παντοῦ ὀνομάζει αὐτόν συνέχεια λειτουργό, δηλώνοντας μὲ αὐτὸ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀνθρωπότητάς του, πρόσεχε πῶς ὑψώνει τὴ διάνοια τῶν ἀκροατῶν, κηρύττοντας τὴ θεότητά του μὲ

60. Αὐτὸς ὁ σχολιασμὸς ἀναφέρεται στὸν 27 στίχον τοῦ Κεφ. Ζ'. «Αὐτὸ τὸ ἔκανε μᾶ γιὰ πάντα, ὅταν πρόσφερε τὸν ἑαυτό του θυσία».

κροατῶν, τὴν θεότητα κηρύττων αὐτοῦ, διὰ τοῦ λέγειν, «ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Στίχ. 2. «Τῶν ἁγίων λειτουργός».

Τουτέστιν, ὑπὲρ τῶν ἡγιασμένων διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

5 «Καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς».

Σκηνην ἀληθινήν, τὴν Ἐκκλησίαν φησίν.

«Ἦν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. (Στίχ. 3-4) Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά τε καὶ θυσίας καθίσταται, ὅθεν ἀναγκαῖον ἔχειν τι καὶ τοῦτον, ὃ προσενέγκῃ. Εἰ μὲν 10 γὰρ ἦν ἐπὶ γῆς οὐδ' ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄντων ἱερέων τῶν προσφερόντων κατὰ τὸν νόμον τὰ δῶρα».

Περιεποιήσατο γὰρ αὐτὴν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.

Στίχ. 5. «Οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων, καθὼς κεχρημάτισται Μωυσῆς, μέλλων ἐπιτελεῖν 15 τὴν σκηνην».

Ἡ παλαιά, φησί, λειτουργία ὑπόδειγμα ἦν ταύτης τῆς πνευματικῆς, ἣντινα καὶ ἐπουράνιον καλεῖ. Εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ γῆς τελεῖται, ἀλλὰ ὅλη τῶν οὐρανῶν ἐστίν· ἐλάτρευον δὲ ὑποδείγματι, ὡς τὸ πρόβατον προσφέροντες εἰς τύπον Χριστοῦ· ὡς τοὺς 20 ἄρτους τῆς προθέσεως πάλιν εἰς τύπον τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως.

«Ὅρα γάρ, φησί, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δεχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. (Στίχ. 6) Νυνὶ δὲ διαφορωτέρας τέτευχε λειτουργίας, ὅσα καὶ κρείττονός ἐστι διαθήκης μεσίτης».

25 Ἐπειδὴ ἡ ἀκοὴ ἡμῶν ἀμαθεστέρα τῆς ὄψεώς ἐστιν, ἔδειξεν αὐτῷ πάντα. Σκόπει δὲ πόσον τὸ μέσον ταύτης πρὸς ἐκείνην, εἴ γε ἐκείνη μὲν ὑπόδειγμα καὶ τύπος, αὕτη δὲ ἀλήθεια.

αὐτὰ πού λέγει· «Κάθισε αὐτὸν στὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης του στοὺς οὐρανοὺς».

Στίχ. 2. «Λειτουργὸς τῶν ἁγίων».

Δηλαδή ὑπηρετεῖ ὑπὲρ ἐκείνων πού ἁγιάζονται διὰ τοῦ ὀνόματός του.

«Καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς».

«Σκηνή ἀληθινή» ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησία.

«Τὴν ὁποία ἔστησε ὁ Κύριος, καὶ ὄχι ἄνθρωπος. (Στίχ. 3-4)

Γιατὶ κάθε ἀρχιερέας ἐγκαθίσταται γιὰ νὰ προσφέρει δῶρα καὶ θυσίες, γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχει καὶ αὐτὸς κάτι ἀπὸ αὐτὸ πού προσφέρει. Ἐὰν λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἦταν ἱερεὺς ἐπάνω στὴ γῆ, δὲν θὰ ἦταν οὔτε κὰν ἱερεὺς, ἀφοῦ ὑπάρχουν ἱερεῖς πού προσφέρουν τὰ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο δῶρα».

Ἔδειξε δηλαδή ὅλη τὴ φροντίδα του πρὸς αὐτὴν μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα.

Στίχ. 5. «Οἱ ὁποῖοι τελοῦν τὴ λατρεία πού εἶναι ὑπόδειγμα καὶ σκιά τῶν ἐπουρανίων, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ πού ἔλαβε ὁ Μωυσῆς γιὰ τὴν τέλεση αὐτῆς, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐτοιμάσει τὴ σκηνή».

Ἡ παλαιά, λέγει, ὑπηρεσία στὴ σκηνή ἦταν ἀντίτυπο αὐτῆς τῆς πνευματικῆς, τὴν ὁποία ὀνομάζει καὶ ἐπουράνια. Γιατί, ἂν καὶ τελεῖται ἐπάνω στὴ γῆ, ἀλλ' ὅλη εἶναι ἀντίτυπο καὶ σκιά τῶν ὅσων τελοῦνται στὸν οὐρανὸ· λάτρευαν κατὰ ὑπόδειγμα τῶν τελουμένων στὸν οὐρανὸ, προσφέροντας τὸ πρόβατο ὡς τύπο τοῦ Χριστοῦ· καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως πάλι τοὺς πρέσφερναν ὡς ἀντίτυπο τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ ὅμοια καὶ τὰ ἄλλα.

«Γιατὶ λέγει· “Πρόσεχε· νὰ τὰ κάνεις ὅλα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα πού σοῦ ὑποδείχθηκε ἐπάνω στὸ ὄρος”⁶¹. (Στίχ. 6) Τώρα ὅμως ὁ Ἰησοῦς ἔλαβε ὑπηρεσία τόσο πιὸ διαφορετικὴ, ὅσο πιὸ ἀνώτερη εἶναι ἢ διαθήκη τῆς ὁποίας εἶναι μεσίτης».

Ἐπειδὴ ἡ ἀκοή μας εἶναι πιὸ ἀμαθῆς ἀπὸ τὰ μάτια, γι' αὐτὸ ἔδειξε σ' αὐτὸν τὰ πάντα. Καὶ πρόσεχε πόση εἶναι ἡ διαφορὰ αὐτῆς πρὸς ἐκείνην, καθόσον βέβαια ἐκείνη ἦταν ὑπόδειγμα καὶ τύπος, ἐνῶ αὐτὴ ἀλήθεια.

61. Ἐξ. 25, 40.

«Ἦτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέτηται».

Ταῖς πνευματικαῖς. Ἐκείνη δὲ ταῖς τῆς γῆς τῶν Χανααναίων.
Διὸ καὶ ἡ μὲν ἐκδέβληται, ἡ δὲ μένει.

Στίχ. 7–12. «Εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν
5 δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος. Μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς λέγει· Ἴδού
ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον
Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν
διαθήκην ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβο-
μένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ τῆς Αἰγύπτου.
10 ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἠμέλησα αὐ-
τῶν, λέγει Κύριος. Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ
Ἰσραὴλ, μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει Κύριος, διδούς νόμους
μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ἐπιγρά-
ψω αὐτούς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι
15 εἰς λαόν, καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πολίτην αὐτοῦ, καὶ
ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων, Γνωῖθι τὸν Κύριον, ὅτι πάν-
τες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὅτι ἴλε-
ως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ
τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι».

20 Τουτέστιν, εἰ ἀμέμπτους ἐποίει.

Στίχ. 13. «Ἐν τῷ λέγειν καινὴν, πεπαλαίωκε τὴν πρώτην.
Τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γεγερασμένον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ».

Δείκνυσι τὸ διάφορον καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς σκηνῆς Πῶς; Ἡ
μὲν πρώτη Ἁγία, ἡ δὲ δευτέρα Ἁγία ἁγίων.

Στίχ. 1–4. «Εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη δικαιοῦματα λατρείας,

«Καὶ ἡ ὁποία ἔχει νομοθετηθεῖ γιὰ καλύτερες ὑποσχέσεις».

Γιὰ τὶς πνευματικὲς, ἐνῶ ἐκείνη περιλάμβανε ὑποσχέσεις γιὰ τὴ γῆ τῶν Χαναναίων. Γι' αὐτὸ καὶ καταργήθηκε ἐκείνη, ἐνῶ αὕτη παραμένει.

Στίχ. 7-12. «Γιατί, ἐὰν ἡ πρώτη ἐκείνη ἦταν ἄμεμπτη, δὲν θὰ ἀναζητοῦνταν θέση γιὰ δεύτερη. Γιατὶ κατηγορώντας αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγει· Νά, ἔρχονται ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος, καὶ θὰ συνάψω γιὰ τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ καὶ γιὰ τὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα καινούργια διαθήκη, ὄχι σύμφωνα μὲ τὴ διαθήκη ποὺ ἔκανα μὲ τοὺς πατέρες αὐτῶν τότε, ὅταν τοὺς ἔπιασα ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ τοὺς βγάλω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο· καὶ θὰ συνάψω νέα διαθήκη ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν ἔμειναν πιστοὶ στὴ διαθήκη μου, καὶ γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ τοὺς παραμέλησα, λέγει ὁ Κύριος. Γιατὶ ἡ διαθήκη αὕτη, τὴν ὁποία θὰ συνάψω μὲ τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, λέγει ὁ Κύριος, θὰ περιλαμβάνει νόμους πρὸς τὴ διάνοια αὐτῶν, τοὺς ὁποίους θὰ χαράξω πάνω στὶς καρδιές τους, καὶ θὰ εἶμαι ἐγὼ ὁ Θεὸς τους, καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι ὁ λαὸς μου, καὶ δὲν θὰ διδάσκει ὁ καθένας τὸν συμπολίτη του, καὶ ὁ καθένας τὸν ἀδελφό του, λέγοντας· Γνώρισε τὸν Κύριο, γιατί ὅλοι θὰ μὲ γνωρίσουν ἀπὸ τὸν μικρὸ μέχρι καὶ τὸν μεγάλο αὐτῶν, γιατί θὰ δείξω εὐσπλαχνία πρὸς τὶς ἀδικίες τους, καὶ δὲν θὰ θυμηθῶ στὸ ἔξῃς τὶς ἁμαρτίες τους καὶ τὶς ἀνομίες τους»⁶²».

Δηλαδή, ἐὰν τοὺς ἔκαμνε ἄμεμπτους.

Στίχ. 13. «Ὄνομάζοντας λοιπὸν αὐτὴν καινούργια, θεώρησε παλαιὰ τὴν πρώτη. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ παλαιώνει καὶ εἶναι γερασμένο βρῖσκεται κοντὰ στὸν ἀφανισμό».

Δείχνει τὴ διαφορὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ σκηνή. Πῶς; Ἡ πρώτη ἦταν Ἁγία, ἐνῶ ἡ δεύτερη Ἁγία τῶν ἁγίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'.

Στίχ. 1-4. «Εἶχε λοιπὸν καὶ ἡ πρώτη διαθήκη σύμβολα λατρεί-

62. Ἱερ. 28 (Μασσ. 31) 31-34.

το τε ἅγιον κοσμικόν. Σκηνή γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ἣ ἡ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἡ τις λέγεται ἅγια. Μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα, σκηνή ἡ λεγομένη, Ἔγια ἀγίων, χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς 5 διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ἣ στάμνος χρυσῆ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ράβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης».

«Δικαιώματα» δέ, σύμβολά φησιν.

«Κοσμικόν» λέγει, ἐπειδὴ πᾶσιν ἐφεῖτο ἐπιβαίνειν, καὶ φα- 10 νερός ἦν τόπος ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, ἔνθα οἱ ἱερεῖς εἰσπήκισαν, ἔνθα Ἰουδαῖοι, ἔνθα προσήλυτοι, ἔνθα Ἕλληνες καὶ Ναζωραῖοι. Ἐπειδὴ πᾶσι βατὸν ἦν, κοσμικὸν αὐτὸ καλεῖ. Οὐ γὰρ δὴ Ἰουδαῖοι ὁ κόσμος ἦν. Σκηνήν καλεῖ, παρὰ τὸ σκηνοῦν ἐκεῖ.

Στίχ. 5–7. «Ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβὶμ δόξης, κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον».

Ἀντί τοῦ, τὰ ἔνδοξα

«Περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος. Τούτων δὲ οὕτω κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνήν διὰ παντὸς εἰσίστασιν οἱ ἱερεῖς, τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες, εἰς δὲ τὴν δευτέραν».

20 Ὡς μακροῦ δεόμενα λόγου.

«Ἐπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὁ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, (στίχ. 8) τοῦτο δηλοῦντος τοῦ Πνεύματος ἁγίου, μήπω».

Ἴνα μὴ λέγωσιν, ὅτι Πῶς μία θυσία τετελείωκεν εἰς τὸ διη- 25 νεκές; δείκνυσιν αὐτὴν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ ἀρχιερέως προτετυπω-

ας, καθὼς καὶ ἁγιαστήριο κοσμικόν. Κατασκευάσθηκε δηλαδὴ πρῶτα ἡ σκηνὴ, στὸ πρῶτο μέρος τῆς ὁποίας ὑπῆρχαν καὶ ἡ λυχνία, καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἡ ὁποία λέγεται Ἔθνη. Μετὰ ἀπὸ τὸ δεύτερον καταπέτασμα⁶³ ὑπῆρχε τὸ δεύτερον μέρος τῆς σκηνῆς ποὺ λεγόταν Ἔθνη τῶν ἁγίων, στὸ ὁποῖο ὑπῆρχαν χρυσὸ θυμιατήριον καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης, ποὺ ἦταν καλυμμένη ἀπὸ παντοῦ μὲ χρυσόν, καὶ μέσα σ' αὐτὴν ὑπῆρχε ἡ στάμνα ἡ χρυσοῦ ποὺ εἶχε τὸ μάννα, καὶ ἡ ράβδος τοῦ Ἄαρων ποὺ βλάστησε, καθὼς καὶ οἱ πλάκες τῆς διαθήκης».

Δικαιώματα» ὀνομάζει τὰ σύμβολα. «Κοσμικόν» πάλι ὀνομάζει τὸ ἁγιαστήριον ἐπειδὴ μποροῦσαν ὅλοι νὰ μπαίνουν καὶ ἦταν φανερὸς μέσα στὸ ἴδιον οἰκοδόμημα ὁ τόπος ὅπου στέκονταν οἱ ἱερεῖς, στὸ ἓνα μέρος οἱ Ἰουδαῖοι, στὸ ἄλλο οἱ προσήλυτοι, καὶ στὸ ἄλλο οἱ Ἐθνικοὶ καὶ οἱ Ναζωραῖοι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπιτρεπόταν σὲ ὅλους νὰ μπαίνουν, γι' αὐτὸ τὸ ὀνομάζει «κοσμικόν». Γιατὶ ἀσφαλῶς δὲν ἦταν κόσμος οἱ Ἰουδαῖοι. «Σκηνὴ» τὴν ὀνομάζει ἐπειδὴ διέμεναν ἐκεῖ.

Στίχ. 5-7. «Πάνω ἀπὸ τὴν κιβωτὸν ἦταν τὰ Χερουβὶμ τὰ ἔνδοξα, ποὺ ἐπισκίαζαν τὸ ἱλαστήριον».

Τῆς «δόξης» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, «τὰ ἔνδοξα».

«Γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν τώρα νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ καθεὶν μὲ λεπτομέρεια. Ὄντας λοιπὸν αὐτὰ ἔτσι κατασκευασμένα, στὸ πρῶτο μέρος τῆς σκηνῆς εἰσέρχονται πάντοτε οἱ ἱερεῖς τελώντας τὰ τῆς λατρείας, ἐνῶ στὸ δεύτερον μέρος».

Ἐπειδὴ χρειάζονται πολὺ χρόνον γιὰ νὰ ἐξηγηθοῦν μὲ λεπτομέρεια.

«Εἰσέρχεται μιὰ φορὰ τὸ ἔτος μόνος ὁ ἀρχιερέας, ὄχι χωρὶς αἷμα, τὸ ὁποῖο προσφέρει ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ γιὰ τὰ ἁμαρτήματα ἀπὸ ἀγνοία τοῦ λαοῦ, (στίχ. 8) δηλώνοντας μὲ αὐτὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὅτι ἀκόμα».

Γιὰ νὰ μὴ λέγουν, Καὶ πῶς ὁ Χριστὸς πρόσφερε πρὸς τελείωσιν μία θυσία ποὺ ἰσχύει γιὰ πάντα; δείχνει ὅτι αὐτὴ εἶχε προτυ-

63. Ἄρα δὲν ὑπῆρχε μόνο ἓνα καταπέτασμα, ἀλλὰ ὑπῆρχε καὶ ἕξω καταπέτασμα.

μένην. Εἶ γε ἁγιωτέρα καὶ φρικτή, μία ἦν, καὶ πῶς ὁ ἀρχιερεὺς ἅπαξ προσέφερε;

«Πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδόν, ἔτι τῆς πρώτης σκη-
νῆς ἐχούσης στάσιν, (στίχ. 9) ἥτις παραβολή».

5 Ἀπεκρύπτετο ἐνταῦθα, φησὶν, ἡ δευτέρα, ἐπειδὴ οὕτω ἐνειστήκει αὐτῆς ὁ καιρός. Ἦν δὲ οὗτος, ὁ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ ἐφανερώθη.

«Εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηκότα, καθ' ὃν δῶρά τε καὶ θυσί-
αι προσφέρονται, μὴ δυνάμενα κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν
10 λατρεύοντα».

Τουτέστιν ὁ τύπος γέγονε, καθ' ὃν δῶρά τε καὶ θυσίαι προσ-
φέρονται, μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύ-
οντα. Αἶ γὰρ θυσίαι, οὐ τὸν ἀπὸ ψυχῆς ρύπον ἠφίεσαν, ἀλλ' ἔτι
περὶ σῶμα ἦσαν, κατὰ νόμον σαρκικῆς ἐντολῆς. Οὐ γὰρ δὴ μοι-
15 χεῖαν καὶ φθόνον οὐδὲ ἱεροσυλίαν ἀφιέναι ἠδύναντο.

Στίχ. 10. «Μόνον ἐπὶ βρώμασι καὶ πόμασι καὶ διαφόροις
βαπτισμοῖς».

Δοκοῦντα, φησὶν, καθαίρειν τὴν σάρκα.

«Καὶ δικαιώμασι σαρκός, μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικεί-
20 μενα. (στίχ. 11) Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελ-
λόντων ἀγαθῶν».

«Καιρὸν διορθώσεως», τὸν τῆς παρουσίας καλεῖ τοῦ Χρι-
στοῦ. Λέγει οὖν ὅτι ὠφέλιμα ἦν πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς διορθώσε-
ως, μηδὲ δὲ ταῦτα ἀνωφελῆ.

25 «Διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνηῆς, οὐ χειροποιή-
του, τουτέστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, (στίχ. 12-14) οὐδὲ δι' αἵ-
ματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσηλθεν
ἐφάπαξ εἰς τὰ Ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος. Εἰ γὰρ τὸ

πωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα, ἐφόσον καὶ ἡ ἀγιώτερη καὶ ἡ φρικτὴ θυσία τελοῦνταν μία φορὰ.

«Δὲν εἶχε φανερωθεῖ ἡ ὁδὸς ποὺ ὀδηγοῦσε στὰ Ἅγια, ἐφόσον διαρκοῦσε ἀκόμη ἡ ἰσχὺς τῆς πρώτης σκηνῆς, (στίχ. 9) ἡ ὁποία συμβόλιζε».

Ἦταν κρυμμένη ἐδῶ, λέγει, ἡ δεύτερη, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἔρθει ἀκόμη ὁ καιρὸς αὐτῆς. Καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ καιρὸς τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ φανερώθηκε.

«Τὸν σημερινὸ καιρὸ, καὶ τὰ δῶρα καὶ οἱ θυσίες ποὺ προσφέρονταν σ' ἐκείνη δὲν μποροῦσαν νὰ προσφέρουν τελείωση ἐσωτερικὴ σὲ ἐκεῖνον ποὺ πρόσφερε τὴ λατρεία».

Δηλαδή ὁ τύπος πέρασε, «κατὰ τὸν ὁποῖο τὰ δῶρα καὶ οἱ θυσίες ποὺ προσφέρονταν δὲν μποροῦσαν νὰ προσφέρουν ἐσωτερικὴ τελείωση σὲ ἐκεῖνον ποὺ πρόσφερε τὴ λατρεία». Γιατὶ οἱ θυσίες δὲν καθάριζαν τὸν ρύπο τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἀκόμη προσφέρονταν γιὰ τὸ σῶμα, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ποὺ ἴσχυε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους⁶⁴. Δὲν μποροῦσαν δηλαδή νὰ συγχωρήσουν μοιχεῖα καὶ φθόνο, οὔτε καὶ ἱεροσυλία.

Στίχ. 10. «Γιατὶ εἶχαν σχέση μόνο μὲ φαγητὰ καὶ ποτὰ καὶ διάφορες πλύσεις μὲ νερό».

Θεωροῦνταν, λέγει, ὅτι καθαρίζουν τὸ σῶμα.

«Καὶ διατάξεις γιὰ τὸ σῶμα, ποὺ ἴσχυαν μέχρι τὸν καιρὸ τῆς διορθώσεώς τους. (Στίχ. 11) Ἄλλὰ ὅταν ἦρθε ὁ Χριστός, ὁ Ἀρχιερεὺς τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν».

«Καιρὸ διορθώσεως» ὀνομάζει τὸν καιρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἦταν ὠφέλιμα πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς διόρθωσής τους, ἐνῶ μετὰ τὴ διόρθωσή τους εἶναι ἀνωφελῆ.

«Ὁ ὁποῖος εἰσῆλθε ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη καὶ τελειότερη σκηνή, ποὺ δὲν εἶναι κατασκευασμένη ἀπὸ χέρια, δηλαδή ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμο, (στίχ. 12-14) καὶ εἰσῆλθε μὴ γιὰ πάντα στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ὄχι μὲ αἷμα τράγων καὶ μοσχαριῶν, ἀλλὰ μὲ τὸ δικό του τὸ αἷμα, παρέχοντας αἰώνια λύτρωση. Γιατὶ, ἐὰν τὸ αἷμα

64. Ἐβρ. 7, 16. «Κατὰ νόμον γὰρ ἐντολῆς σαρκικῆς».

αἷμα ταύρων καὶ τράγων, καὶ σποδὸς δαμάλεως ραντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, πόσω μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ Πνεύματος ἁγίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ, καθαρῶς τὴν συνείδησιν
5 ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων;».

Τὴν σάρκα λέγει ἐνταῦθα, ἢ τὴν Ἐκκλησίαν.

«Εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι;».

Ἐνταῦθα ἐμφαίνει, ὅτι νεκρὰ ἔργα ἔχοντα οὐκ ἐνὶ δουλεύειν τῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ.

10 **Στίχ. 15–18.** «Καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστίν, ὅπως θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας. Ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου. Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία,
15 ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει, ὅτε ζῆ ὁ διαθέμενος. Ὅθεν οὐδ' ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος».

Εἰκὸς ἦν πολλοὺς τῶν ἀσθενέστερον διακειμένων, ἀπὸ τοῦ τετελευτηκέναι τὸν Κύριον, μάλιστα ἀπιστεῖν ταῖς ἐπαγγελίαις αὐτοῦ. Ὁ τοίνυν Ἀπόστολός φησι: Διὰ τοῦτο μὲν οὖν χρὴ θαρ-
20 ρεῖν, ὅτι οὐ ζώντων τῶν διατιθεμένων, ἀλλ' ἀποθνησκόντων τότε βέβαιαί εἰσιν αἱ διαθήκαι, καὶ τὴν ἰσχὴν λαμβάνουσιν. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος Ἐπηγγείλατο, φησὶν, ὁ Θεός· εἶτα ἁμαρτάνοντες οἱ ἄνθρωποι, οὐ μόνον ἦσαν ἀνάξιοι τὴν ἐπαγγελίαν ἀναλαβεῖν, ἀλλὰ καὶ θανάτῳ γεγόνασιν ἔνοχοι. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἐλθὼν
25 ἀνεδέξατο τὰς ἁμαρτίας, καὶ ἀπέθανεν, ἵνα, καθαρισθέντες, ἄξιοι γένωνται τὰς ἐπαγγελίας λαβεῖν.

Στίχ. 19. «Ἐγκεκαίνισται. Λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ νόμου ὑπὸ Μωυσέως παντὶ τῷ λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων, μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου»,

τῶν ταύρων καὶ τῶν τράγων καὶ τὸ ράντισμα μὲ στάχτη ἀπὸ δαμά-
λι καθιστᾷ ἅγιους τοὺς μολυσμένους ὡς πρὸς τὴν καθαρότητα τοῦ
σώματος, πόσο περισσότερο τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος πρόσ-
φερε διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸν ἑαυτό του ἄμωμη θυσία στὸν
Θεό, θὰ καθαρῖσει τὴ συνείδησή σας ἀπὸ τὰ νεκρὰ ἔργα».

«Σκηνή» ἐννοεῖ ἐδῶ τὸ σῶμα ἢ τὴν Ἐκκλησία.

«Ὡστε νὰ λατρεύετε τὸν ζωντανὸ Θεό;».

Ἐδῶ δείχνει, ὅτι, ἔχοντας κανεῖς νεκρὰ ἔργα, δὲν μπορεῖ νὰ
δουλεύει στὸν ζωντανὸ καὶ ἀληθινὸ Θεό.

Στίχ. 15-18. «Καὶ γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς εἶναι μεσίτης⁶⁵ νέας δια-
θήκης, ὥστε μὲ τὸν θάνατό του ποὺ ὑπέστη γιὰ τὴν ἀπολύτρωση
ἀπὸ τὶς παραβάσεις ποὺ ἔγιναν κατὰ τὸν χρόνο τῆς πρώτης διαθή-
κης, νὰ λάβουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν κληθεῖ τὴν σύμφωνα μὲ τὴν ὑπό-
σχεση αἰώνια κληρονομία. Γιατί, ὅπου ὑπάρχει διαθήκη, πρέπει
νὰ ὑπάρχει καὶ θάνατος ἐκείνου ποὺ τὴν κάνει. Καθόσον διαθήκη
ἰσχύει μόνο ὅταν εἶναι νεκρὸς ἐκεῖνος ποὺ τὴν κάνει, ἐνῶ ὅταν ζεῖ
δὲν ἰσχύει. Γι' αὐτὸ οὔτε ἡ πρώτη διαθήκη χωρὶς αἷμα».

Φυσικὸ ἦταν πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἦταν ἀσθενέστεροι ὡς
πρὸς τὴν πίστη, νὰ μὴ πιστεύουν σὲ τίς ὑποσχέσεις τοῦ Κυρίου κυ-
ρίως ἐξαιτίας τοῦ θανάτου του. Ὁ Ἀπόστολος λοιπὸν λέγει· Γι'
αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ πιστεύομε μὲ θάρρος, γιατί δὲν εἶναι ζω-
ντανοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔκαναν τὴ διαθήκη, ἀλλ' ἔχουν πεθάνει· γιατί
τότε οἱ διαθήκες εἶναι σίγουρες καὶ ἀποκτοῦν ἰσχύ. Τὸ νόημα αὐ-
τῶν ποὺ λέγει εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐδωσε, λέγει, ὁ Θεὸς ὑποσχέσεις· στὴ
συνέχεια ἁμαρτάνοντας οἱ ἄνθρωποι ὄχι μόνο ἦταν ἀνάξιοι νὰ
λάβουν τὰ ὅσα εἶχε ὑποσχεθεῖ, ἀλλὰ καὶ ἔγιναν ἔνοχοι θανάτου. Γι'
αὐτὸ ὁ Χριστὸς ὅταν ἦρθε ἀνέλαβε τίς ἁμαρτίες τους καὶ πέθανε,
ὥστε, ἀφοῦ καθαρῖσθουν, νὰ γίνουν ἄξιοι νὰ λάβουν ἐκεῖνα ποὺ
τοὺς ὑποσχέθηκε.

Στίχ. 19. «Ἐγκαινιάσθηκε. Γιατί, ἀφοῦ ὁ Μωυσῆς γνωστοποίη-
σε στὸ λαὸ κάθε ἐντολὴ τοῦ νόμου, πῆρε τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ
τῶν τράγων μαζί μὲ νερὸ καὶ κόκκινο μαλλί».

65. Ἦρθε στὸν κόσμο, γνωστοποίησε τίς ὑποσχέσεις τῆς νέας διαθήκης στοὺς
ἀνθρώπους, προσευχήθηκε γι' αὐτούς, καὶ ἐπικύρωσε τὴ διαθήκη μὲ τὸ θάνατό του.

Τουτέστι, βεβαία γέγονε καὶ ἐκυρώθη.

«Καὶ ὑσσώπου, αὐτό τε τὸ διβλίον, καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐρράντισε, λέγων (στίχ. 20–21) “Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός”. Καὶ τὴν σκηνὴν δὲ καὶ πάντα τὰ
5 σκεύη τῆς λειτουργίας τῷ αἵματι ὁμοίως ἐρράντισε».

Σύμβολον τοῦ πνεύματος. Θερμὴ γὰρ ἡ ὑσσώπος· ἔστι γὰρ καὶ τὸ ὕδωρ σημαῖνον τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος κάθαρσιν· καὶ τὸ ἔριον δέ, ὥστε κατέχεσθαι τὸ αἷμα.

*Στίχ. 22. «Καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ
10 τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεις».*

Ἐπειδὴ ἐκείνου οὐκ ἦν καθαρὸς τέλειος, οὐδὲ ἄφεις τελεία, ἀλλ’ ἡμιτελής, εἶπε τό, «σχεδόν».

Στίχ. 23. «Ἀνάγκη οὖν, τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τούτοις καθαρίζεσθαι».

15 *Οὗτοι, φησὶν, οἱ καθαροί, οἱ κατὰ νόμον τελειούμενοι, ἀτελεῖς ἦσαν, ἐπειδὴ καὶ τύπος ἦσαν ἐκεῖνοι τῶν μελλόντων.*

«Αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια»,

τὴν Ἐκκλησίαν λέγει.

«Κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας».

20 *Τότε μὲν προβάτου αἵματι ἐχρίοντο, νῦν δὲ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ.*

Στίχ. 24. «Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ’ εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν νῦν ἐφανισθῆναι».

25 *Τοῦτο φησὶν, ὥσπερ δὴ μέγα ἐφρόνουν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τῇ τοῦ ναοῦ κατασκευῇ, ὡς μηδενὶ τόπου ὄντος τοιούτου. Πάλιν οὖν σύγκρισις, καὶ τὸ διάφορον πολὺ, ὅσω αὐτὸς ὁ οὐρανὸς τοῦ ναοῦ.*

Δηλαδή, ἐπιβεβαιώθηκε καὶ ἐπικυρώθηκε.

«Καὶ ὕσσωπο, καὶ ράντισε τὸ ἴδιο τὸ βιβλίον τοῦ νόμου καὶ ὅλο τὸ λαό, λέγοντας· (στίχ. 20-21) “Αὐτὸ εἶναι τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, τὴν ὁποία διέταξε ὁ Θεὸς σὲ σᾶς”⁶⁶. “Ὁμοίᾳ ράντισε μὲ τὸ αἷμα καὶ τὴ σκηνὴ καὶ ὅλα τὰ λειτουργικὰ σκεύη».

Ἡ ὕσσωπος εἶναι σύμβολο τοῦ Πνεύματος· γιὰ αὐτὴ εἶναι θερμὴ. Γίνεται καὶ χρῆσις τοῦ νεροῦ, τὸ ὁποῖο σημαίνει τὴν κάθαρση διὰ τοῦ βαπτίσματος. Καὶ τὸ μαλλὶ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴ συγκράτησι τοῦ αἵματος.

Στίχ. 22. «Καὶ σχεδὸν ὅλα καθαρίζονται μὲ αἷμα, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, καὶ χωρὶς νὰ χυθεῖ αἷμα δὲν γίνεται συγχώρησι παραπτωμάτων».

Ἐπειδὴ ὁ κάθαρσι μὲ ἐκεῖνο τὸ αἷμα δὲν ἦταν τέλεια, οὔτε ἡ συγχώρησι τῶν παραπτωμάτων τέλεια, ἀλλὰ ἡμιτελής, γι' αὐτὸ εἶπε τὸ «σχεδόν».

Στίχ. 23. «Ἦταν λοιπὸν ἀνάγκη ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ὑποδείγματα τῶν ὄσων γίνονται στοὺς οὐρανοὺς νὰ καθαρίζονται μ' αὐτὸν τὸν τρόπο».

Αὐτοί, λέγει, οἱ καθαροί, ποὺ ἐλάμβαναν τελείωσι σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, ἦταν ἀτελεῖς, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἦταν τύπος τῶν μελλοντικῶν.

«Τὰ ἴδια ὅμως τὰ ἐπουράνια».

Ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν.

«Νὰ καθαρίζονται μὲ ἀνώτερες θυσίαι ἀπὸ αὐτὲς τοῦ νόμου».

Τότε χρίονταν μὲ αἷμα προβάτου, ἐνῶ τώρα μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 24 «Γιὰ τὸν Χριστὸν δὲν εἰσῆλθε σὲ χειροποίητα ἁγία, ποὺ ἦταν ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν οὐρανὸ, γιὰ νὰ παρουσιασθεῖ τώρα».

Αὐτὸ τὸ λέγει, ἐπειδὴ μεγαλοφρονοῦσαν οἱ Ἰουδαῖοι γιὰ τὴν ὅλη κατασκευὴ τοῦ ναοῦ, ὅτι τάχα δὲν ὑπῆρχε σὲ κανένα ἄλλο τόπο τέτοιος ναός. Πάλι λοιπὸν γίνεται σύγκρισι, καὶ ἡ διαφορὰ μεγάλῃ, καὶ τόση, ὅση ἡ διαφορὰ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὸ ναό.

66. Ἐξ. 24, 8.

«Τῷ προσώπῳ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν».

Εἰπὼν τό, «ἐμφανισθῆναι», καὶ δεῖξας τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει, ὅτι τοῦτο πεποίηκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐπεὶ, καθὼ Θεὸς Λόγος, πάντοτε σύνεστι τῷ Πατρὶ. «Ἐγὼ» γάρ, φησὶν, «ἐν 5 τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί».

Στίχ. 25–26. «Οὐδὲ πολλάκις προσφέρει ἑαυτόν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἅγια κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτριῷ, ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολλάκις παθεῖν ἀπὸ τῆς καταβολῆς τοῦ κόσμου· νῦν δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων».

10 Εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν, φησί, τοῦτο ἐγένετο, εἴτα οὐδεὶς ἐπίστευσεν, ἔμενεν ἐν ἀπωλείᾳ τὸ γένος. Οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν δευτέρου ἀποθανεῖν Χριστόν, ἵνα πάλιν σωθῆ. Ἐπειδὴ δὲ ὕστερον πολλὰ ἦν τὰ ἁμαρτήματα, εἰκότως τότε ἀνεφάνη.

«Εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας»

15 Τί ἐστὶν «ἀθέτησις»; Ἀντὶ τοῦ, “καταφρόνησις”. Οὐκέτι παρησιάν ἔχει ἡ ἁμαρτία. Ἡθέτηται γὰρ ἡ ἁμαρτία, ὀφείλουσα μὲν ἀπολαβεῖν κόλασιν, οὐκ ἀπολαβοῦσα δέ. Τουτέστι, βίαν ἔπαθεν· ὅτε προσεδόκησε πάντας ἀνελεῖν, τότε ἀνηρέθη.

«Διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται».

20 Ἐφανερώθη τῷ Θεῷ καὶ προσῆλθεν.

Στίχ. 27–28. «Καὶ καθόσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἅπαξ προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας».

Καὶ τὴν αἰτίαν λέγει, διὰ τί ἅπαξ ἀπέθανεν· ὅτι ἐνὸς θανάτου 25 τοῦ ἀντίλυτρον ἐγένετο. Ἀπέκειτο γάρ, φησὶν, τοῖς ἀνθρώποις ἀποθανεῖν. Τοῦτο οὖν τὸ ἅπαξ ἀπέθανεν ὑπὲρ πάντων, ἅπαξ προσενεχθεὶς καὶ ὑπὸ τίνος ἢ ὑφ' ἑαυτοῦ δηλονότι; Ἐγὼ γάρ, φησὶν, ὑπὲρ αὐτῶν ἀγιάζω ἑμαυτόν.

«Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιὰ χάρη μας».

Ἄφοῦ εἶπε τὸ «νὰ παρουσιασθεῖ» καὶ ἔδειξε τὴν οἰκονομία τοῦ πράγματος, προσθέτει καὶ τὴν αἰτία, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ τὸ ἔκανε γιὰ μᾶς, καθόσον, ὄντας Θεὸς Λόγος, πάντοτε βρίσκεται μαζί με τὸν Πατέρα. Γιατὶ λέγει, «Ἐγὼ βρίσκομαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»⁶⁷.

Στίχ. 25-26. «Οὔτε προσφέρει θυσία τὸν ἑαυτό του πολλές φορές, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀρχιερέας εἰσέρχεται κάθε χρόνο στὰ Ἱερόαγια μὲ αἷμα ξένο, γιὰτὶ τότε ἔπρεπε αὐτὸς νὰ πάθει πολλές φορές ἀπὸ τότε ποὺ δημιουργήθηκε ὁ κόσμος· ἀλλὰ φανερώθηκε τώρα μιὰ φορά καὶ μιὰ γιὰ πάντα μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου».

Ἐάν, λέγει, αὐτὸ γινόταν στὴν ἀρχὴ καὶ στὴ συνέχεια δὲν πίστευε κανένας, τὸ ἀνθρώπινο γένος θὰ παρέμενε στὴν ἀπώλεια. Γιατὶ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ πεθάνει ὁ Χριστὸς δευτέρη φορά, γιὰ νὰ σωθεῖ πάλι. Ἐπειδὴ ὅμως ἀργότερα αὐξήθηκαν πάρα πολὺ τὰ ἁμαρτήματα, πολὺ σωστὰ παρουσιάσθηκε τότε.

«Πρὸς κατάργηση τῆς ἁμαρτίας».

Τί σημαίνει, «ἀθέτηση»; Τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, καταφρόνηση. Δὲν ἔχει πιά παρησιία ἢ ἁμαρτία. Γιατὶ περιφρονήθηκε ἢ ἁμαρτία, καὶ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ὑποστῆ τιμωρία, δὲν τιμωρήθηκε· δηλαδὴ ἐκδιᾶσθηκε· τότε ποὺ περίμενε νὰ τοὺς κυριεύσει ὅλους, τότε ἀκριβῶς κατανικήθηκε.

«Γιὰ νὰ καταργήσῃ τὴν ἁμαρτία μὲ τὴ θυσία του».

Φανερώθηκε στὸ Θεὸ καὶ προσῆλθε ἐνώπιόν του.

Στίχ. 27-28. «Καὶ ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἀνθρώπους, μιὰ φορά πεθαίνουν καὶ ὕστερα ἔρχεται ἡ κρίση, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς, ἄφοῦ μιὰ φορά θυσιάσθηκε γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τὶς ἁμαρτίες πολλῶν».

Καὶ τὴν αἰτία λέγει, γιὰτὶ μιὰ φορά πέθανε· ἔγινε δηλαδὴ ἀντίλυτρο ἑνὸς θανάτου. Ἐπρόκειτο, λέγει, νὰ πεθάνουν οἱ ἄνθρωποι· γι' αὐτὸ πέθανε αὐτὸς μιὰ φορά γιὰ χάρη ὅλων, μιὰ φορά προσφέρθηκε θυσία. Καὶ ἀπὸ ποιὸν προσφέρθηκε, παρὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο, ὅπως εἶναι φανερό, ἑαυτό του; Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ ἀγιάζω τὸν ἑαυτό μου ὑπὲρ αὐτῶν»⁶⁸.

68. Ἰω. 17, 19.

«Ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκ-
δεχομένοις εἰς σωτηρίαν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Στίχ. 1. «Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν».

5 Ἐν τῇ πρώτῃ, φησὶν, ὥφθη, εἰς τὸ ἄραι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν·
ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ οὐκέτι οὕτω φανεῖται, ἀλλὰ σώσων τοὺς εἰς
αὐτὸν πιστεύσαντας.

«Οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ' ἑαυτὸν ταῖς
θυσίαις ἃς προσφέρουσι εἰς τὸ διηνεκές, οὐδέποτε δύνανται
10 τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι. (Στίχ. 2–7) Ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐπαύ-
σαντο προσφερόμενοι, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἔτι συνείδησιν
ἁμαρτιῶν τοὺς λατρεύοντας ἅπαξ κεκαθαρμένους· ἀλλ' ἐν αὐ-
τοῖς ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ' ἐνιαυτόν. Ἀδύνατον γὰρ αἷμα
ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας· διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν
15 κόσμον λέγει· Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ
κατηρτίσω μοι. Ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκη-
σας, τότε εἶπον, Ἴδου ἦκω. Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ
ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι ὁ Θεὸς τὸ θέλημά σου».

Τουτέστιν, οὐκ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν.

20 Λέγει δὲ τὰς θυσίας τῆς ἀφέσεως.

Στίχ. 8–9. «Ἀνώτερον λέγων, ὅτι Θυσίαν καὶ προσφορὰν
καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας οὐδὲ εὐ-
δόκησας· αἵτινες κατὰ τὸν νόμον προσφέρονται· τότε εἶρηκεν·
Ἴδου ἦκω».

25 Δείκνυσιν ἐκ μαρτυρίας Παλαιᾶς, ὅτι ἀφ' οὗ ἡ ἐπιδημία
Χριστοῦ, πέπανται τὰ τῶν θυσιῶν, εἰ καὶ δοκοῦσιν ἔτι προσφέ-
ρεσθαι. Ἀνεβάλλετο γὰρ πρὸς ὀλίγον, εἶτα ἐπήγαγεν αὐτῶν τὸ
τέλος.

«Γιὰ δεύτερη φορὰ θὰ παρουσιασθεῖ, ὄχι βέβαια γιὰ ἁμαρτίες, σὲ ἐκείνους ποὺ τὸν περιμένουν γιὰ τὴ σωτηρία τους».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'.

Στίχ. 1. «Γιατί, ἀφοῦ ὁ νόμος περιέχει σκιὰ μόνο τῶν μελλο-
ντικῶν ἀγαθῶν».

Κατὰ τὴν πρώτη φορὰ, λέγει, παρουσιάσθηκε γιὰ νὰ σηκώσει
τις ἁμαρτίες μας, ἐνῶ τὴ δεύτερη φορὰ δὲν θὰ φανερωθεῖ γι' αὐτὸ
τὸ σκοπὸ, ἀλλὰ γιὰ νὰ σώσει ἐκείνους ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν.

«Καὶ ὄχι τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, δὲν μπορεῖ ποτέ,
μὲ τις θυσίες ποὺ προσφέρονται κάθε χρόνο, νὰ προσφέρει τελείω-
ση σὲ ἐκείνους ποὺ προσέρχονται σ' αὐτές. (Στίχ. 2-7) Γιατὶ ἀλλιῶς
δὲν θὰ ἔπαυαν νὰ προσφέρονται, γιατί δὲν θὰ εἶχαν πιά καμμιά
συναίσθηση τῶν ἁμαρτιῶν τους ἐκεῖνοι ποὺ, τελώντας αὐτὴ τὴ
λατρεία, θὰ καθαρίζονταν μιὰ φορὰ, ἐνῶ τώρα ἀντίθετα μὲ τις θυ-
σίες αὐτές γίνεται κάθε χρόνο ὑπενθύμιση τῶν ἁμαρτιῶν. Γιατὶ
εἶναι ἀδύνατο αἷμα ταύρων καὶ τράγων νὰ ἀφαιρεῖ ἁμαρτίες. Γι'
αὐτὸ εἰσερχόμενος στὸν κόσμον ὁ Χριστὸς λέγει· “Θυσία καὶ προσ-
φορὰ δὲν τὰ θέλησες, ἀλλὰ μοῦ ἐτοίμασες σῶμα. Μὲ θυσίες ὀλο-
καυτωμάτων γιὰ ἁμαρτίες δὲν εὐαρεστεῖσαι. Τότε εἶπα· Νὰ ἦρθα,
γιὰ νὰ κάνω τὸ θέλημά σου ὅπως εἶναι γραμμένο γιὰ μένα στὸν
κύλινδρον τοῦ βιβλίου”⁶⁹».

Δηλαδή ὄχι αὐτὴ τὴν ἀληθινή.

Ἐννοεῖ τις θυσίες τῆς συγχωρήσεως ἁμαρτιῶν.

Στίχ. 8-9. «Ἀφοῦ εἶπε παραπάνω, ὅτι “Θυσία καὶ προσφορὰ
καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίες γιὰ ἁμαρτίες δὲν θέλησες, οὔτε εὐα-
ρεστήθηκες μ' αὐτές”, οἱ ὅποιες προσφέρονται σύμφωνα μὲ τὸ νό-
μο, τότε πρόσθεσε· “Νὰ ἦρθα”».

Δείχνει ἀπὸ παλαιὰ μαρτυρία, ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἦρθε ὁ
Χριστὸς στὸν κόσμον, ἔχουν παύσει οἱ προσφορὲς τῶν θυσιῶν, ἔστω
κι ἂν νομίζουν ὅτι προσφέρονται. Γιατὶ περίμενε λίγο, καὶ μετὰ
πρόσθεσε τὸ τέλος αὐτῶν.

69. Ψαλμ. 7-8.

«Τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου, ὁ Θεός. Ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ. (Στίχ. 10-14) Ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμέν, οἱ διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ. Καὶ πᾶς μὲν ἱερεὺς ἔστηκεν καθ' ἡμέραν λειτουργῶν καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται περιελεῖν ἁμαρτίας· αὐτὸς δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ».

Τοῦ ἑμαντόν, φησὶν, ἐκδοῦναι.

10 «Ἐποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ· (στίχ. 15-18) μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους. Μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· μετὰ γὰρ τὸ καὶ προειρηκέναι, “Αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι” πρὸς αὐτοὺς “μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, λέγει Κύριος, Διδούς νόμους μου ἐπὶ καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν διανοιῶν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν”, καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. Ὅπου δὲ ἄφεσις τούτων, οὐκέτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας».

«Ἐχθρούς» αὐτοῦ Ἰουδαίους λέγει, καὶ δαίμονας καὶ πάντας τοὺς ἀντιπίπτοντας τῷ κηρύγματι.

20 Στίχ. 19. «Ἐχοντες οὖν, ἀδελφοί, παρρησίαν».

Ὡσπερ γὰρ αἰσχύνῃν, φησὶ, ποιεῖ τὰ ἁμαρτήματα, οὕτω παρρησίαν τὸ πάντα ἀφεθῆναι ἡμῖν, καὶ συγκληρονόμους γενέσθαι, καὶ τοσαύτης ἀπολαῦσαι ἀγάπης.

Στίχ. 20–21. «Εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, ἣν ἐνεκαίνισε ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν, διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ· καὶ ἱερὰ μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ».

Τὸν οὐρανὸν φησι.

«“Γιὰ νὰ κάνω τὸ θέλημά σου, Θεέ μου”. Ἐναιρεῖ τὸ πρῶτο, γιὰ νὰ στερεώσῃ τὸ δεύτερο. (Στίχ. 10-14) Μὲ βάση τὸ θέλημα αὐτὸ εἴμαστε ἁγιασμένοι, μὲ τὴν προσφορὰ τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔγινε μιὰ γιὰ πάντα. Καὶ κάθε ἱερέας βέβαια ἐκετελεῖ καθημερινὰ τὴν ὑπηρεσία του, προσφέροντας πολλές φορές τὶς ἴδιες θυσίες, οἱ ὁποῖες δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ ἐξαλείψουν ἁμαρτίες. Ὁ Χριστὸς ὅμως πρόσφερε μιὰ θυσία γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, καὶ κάθισε γιὰ πάντα στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ περιμένει στὸ ἔξῃς μέχρι νὰ τεθοῦν οἱ ἐχθροὶ του».

Νὰ «κάνω τὸ θέλημά σου», δηλαδή νὰ παραδώσω, λέγει, τὸν ἑαυτό μου.

«Ἐποπόδιο τῶν ποδιῶν του. (Στίχ. 15-18) Γιατὶ μὲ μιὰ προσφορὰ πρόσφερε στοὺς ἁγιαζόμενους γιὰ πάντα τὴν τελείωση. Μᾶς δίνει μαρτυρία γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα· γιατί, ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, “Αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη ποὺ θὰ συνάψω” μὲ αὐτούς, “μετὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, λέγει ὁ Κύριος· Θὰ θέσω τοὺς νόμους μου στὶς καρδιές τους καὶ θὰ τοὺς χαράξω μέσα στὸ μυαλό τους, καὶ δὲν θὰ θυμηθῶ πιά τὶς ἁμαρτίες τους”⁷⁰ καὶ τὶς ἀνομίες τους. Ὅπου ὅμως ὑπάρχει συγχώρηση αὐτῶν, δὲν ἰσχύει πιά θυσία γιὰ ἁμαρτία».

«Ἐχθροὺς αὐτοῦ» ὀνομάζει τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς δαίμονες, καθὼς καὶ ὄλους ἐκείνους ποὺ ἀντιστέκονται στὸ κήρυγμα.

Στίχ. 19. «Ἐχοντας λοιπόν, ἀδελφοί, παρησία».

“Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή, λέγει, δημιουργοῦν ντροπὴ τὰ ἁμαρτήματα, ἔτσι μᾶς δίνει παρησία τὸ ὅτι συγχωρήθηκαν ὅλες οἱ ἁμαρτίες μας, γίναμε συγκληρονόμοι του καὶ ἀπολαύσαμε τόση ἀγάπη.

Στίχ. 20-21. «Ποὺ μᾶς τὴν δίνει τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, γιὰ νὰ εἰσέλθομε στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων διὰ τῆς νέας καὶ ζωντανῆς ὁδοῦ ποὺ τὴν ἐγκαινίασε μὲ τὸ καταπέτασμα, δηλαδή τὸ σῶμα του, καὶ ἔχοντας μέγα ἱερέα ἐπικεφαλῆς τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ».

Ἐννοεῖ τὸν οὐρανό.

70. Ἱερ. 37 (Μασ. 31), 33-34

«Τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου, ὁ Θεός. Ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ. (Στίχ. 10-14) Ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμέν, οἱ διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ. Καὶ πᾶς μὲν ἱερεὺς ἔστηκεν καθ' ἡμέραν λειτουργῶν καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύναται περιελεῖν ἁμαρτίας· αὐτὸς δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ».

Τοῦ ἐμαντόν, φησὶν, ἐκδοῦναι.

10 «Ἐποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ· (στίχ. 15-18) μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους. Μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· μετὰ γὰρ τὸ καὶ προειρηκέναι, “Αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι” πρὸς αὐτοὺς “μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, λέγει Κύριος, Διδούς νόμους μου ἐπὶ καρδίας 15 αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν διανοιῶν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν”, καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. Ὅπου δὲ ἄφεσις τούτων, οὐκέτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας».

«Ἐχθρούς» αὐτοῦ Ἰουδαίους λέγει, καὶ δαίμονας καὶ πάντας τοὺς ἀντιπίπτοντας τῷ κηρύγματι.

20 Στίχ. 19. «Ἐχοντες οὖν, ἀδελφοί, παρρησίαν».

Ὡσπερ γὰρ αἰσχύνῃν, φησί, ποιεῖ τὰ ἁμαρτήματα, οὕτω παρρησίαν τὸ πάντα ἀφεθῆναι ἡμῖν, καὶ συγκληρονόμους γενέσθαι, καὶ τοσαύτης ἀπολαῦσαι ἀγάπης.

Στίχ. 20–21. «Εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, ἣν ἐνεκαίνισε ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν, διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ· καὶ ἱερεῖα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ».

Τὸν οὐρανὸν φησι

«“Γιὰ νὰ κάνω τὸ θέλημά σου, Θεέ μου”. Ἐναιρεῖ τὸ πρῶτο, γιὰ νὰ στερεώσῃ τὸ δεύτερο. (Στίχ. 10-14) Μὲ βάση τὸ θέλημα αὐτὸ εἴμαστε ἁγιασμένοι, μὲ τὴν προσφορὰ τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔγινε μιὰ γιὰ πάντα. Καὶ κάθε ἱερέας βέβαια ἐκετελεῖ καθημερινὰ τὴν ὑπηρεσία του, προσφέροντας πολλές φορές τὶς ἴδιες θυσίες, οἱ ὁποῖες δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ ἐξαλείψουν ἁμαρτίες. Ὁ Χριστὸς ὅμως πρόσφερε μιὰ θυσία γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, καὶ κάθισε γιὰ πάντα στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ περιμένει στὸ ἔξῃς μέχρι νὰ τεθοῦν οἱ ἐχθροὶ του».

Νὰ «κάνω τὸ θέλημά σου», δηλαδή νὰ παραδώσω, λέγει, τὸν ἑαυτό μου.

«Ἐποπόδιο τῶν ποδιῶν του. (Στίχ. 15-18) Γιατὶ μὲ μιὰ προσφορὰ πρόσφερε στοὺς ἁγιαζόμενους γιὰ πάντα τὴν τελείωση. Μᾶς δίνει μαρτυρία γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα· γιατί, ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, “Αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη ποὺ θὰ συνάψω” μὲ αὐτούς, “μετὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, λέγει ὁ Κύριος· Θὰ θέσω τοὺς νόμους μου στὶς καρδιές τους καὶ θὰ τοὺς χαράξω μέσα στὸ μυαλό τους, καὶ δὲν θὰ θυμηθῶ πιά τὶς ἁμαρτίες τους”⁷⁰ καὶ τὶς ἀνομίες τους. Ὅπου ὅμως ὑπάρχει συγχώρηση αὐτῶν, δὲν ἰσχύει πιά θυσία γιὰ ἁμαρτία».

«Ἐχθροὺς αὐτοῦ» ὀνομάζει τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς δαίμονες, καθὼς καὶ ὄλους ἐκείνους ποὺ ἀντιστέκονται στὸ κήρυγμα.

Στίχ. 19. «Ἐχοντας λοιπόν, ἀδελφοί, παρησία».

Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή, λέγει, δημιουργοῦν ντροπὴ τὰ ἁμαρτήματα, ἔτσι μᾶς δίνει παρησία τὸ ὅτι συγχωρήθηκαν ὅλες οἱ ἁμαρτίες μας, γίναμε συγκληρονόμοι του καὶ ἀπολαύσαμε τόση ἀγάπη.

Στίχ. 20-21. «Ποὺ μᾶς τὴν δίνει τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, γιὰ νὰ εἰσέλθομε στὰ Ἁγία τῶν ἁγίων διὰ τῆς νέας καὶ ζωντανῆς ὁδοῦ ποὺ τὴν ἐγκαινίασε μὲ τὸ καταπέτασμα, δηλαδή τὸ σῶμα του, καὶ ἔχοντας μέγα ἱερέα ἐπικεφαλῆς τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ».

Ἐννοεῖ τὸν οὐρανό.

70. Ἱερ. 37 (Μασ. 31), 33-34

Στίχ. 22–24. «Προσερχώμεθα μετ' ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορία πίστεως, ἐρραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῶ, κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινη, πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος, 5 καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους».

Δείκνυσιν, ὡς καὶ πίστει ὀρθῆ προσεῖναι δεῖ καὶ ἔργα λαμπρά. Τουτέστι γὰρ τό, «καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι».

Τῶ καθαρὸς ποιῶντι, ἢ τῶ μὴ ἔχοντι αἷμα.

«Εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων».

10 Εἰς τὸ μᾶλλον ἀγαπᾶν καὶ ἀγαπᾶσθαι.

Στίχ. 25–29. «Μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισίν, ἀλλὰ παρακαλοῦντες, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσω βλέπετε ἐγγίζουσιν τὴν ἡμέραν. Ἐκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, 15 οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία· φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους. Ἀθετήσας τις νόμον Μωυσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσω δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας;».

20 Οἶδε γὰρ ἀπὸ τῆς συνηθείας καὶ τῆς ἐπισυναγωγῆς πολλὴν οὕσαν τὴν ἰσχύν. «Ὅπου» γάρ», φησί, «δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν».

«Ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθητε, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς 25 χάριτος ἐνυδρίσας. Οἶδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα. (Στίχ. 30-31) “Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος”. Καὶ πάλιν, “Κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ”. «Φοβερόν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος»».

Στίχ. 22-24. «Ἐὰς προσερχόμαστε μὲ εἰλικρινῆ καρδιὰ καὶ βεβαιότητα τῆς πίστεώς μας, μὲ καθαρισμένες τὶς καρδιές μας ἀπὸ τὴν πονηρὴ συνείδηση, καὶ τὸ σῶμα μας λουσιμένο μὲ καθαρὸ νερό, ὡς κρατᾶμε σταθερὴ τὴν ὁποιοῦν τῆς ἐλπίδας μας· γιὰτὶ εἶναι ἀξιόπιστος ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσε τὶς ὑποσχέσεις, καὶ ὡς φροντίζομε ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο».

Δείχνει, ὅτι πρέπει νὰ προσερχόμαστε καὶ μὲ πίστη ὀρθή, καὶ μὲ ἔργα λαμπρά. Γιὰτὶ αὐτὸ σημαίνει τό, «καὶ τὸ σῶμα μας λουσιμένο μὲ νερό».

«Μὲ νερὸ καθαρὸ», δηλαδή ποὺ μᾶς κάνει καθαρούς, ἢ ποὺ δὲν ἔχει αἷμα.

«Γιὰ νὰ παροτρυνόμαστε πρὸς τὴν ἀγάπη καὶ τὰ καλὰ ἔργα».

Στὸ νὰ ἀγαπᾶμε περισσότερο καὶ ν' ἀγαπιόμαστε.

Στίχ. 25-29. «Καὶ νὰ μὴ παραμελοῦμε τὶς συναθροίσεις μας, ὅπως συνηθίζουν νὰ κάνουν ὠρισμένοι, ἀλλ' ὡς προτρέπομε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, καὶ τόσο περισσότερο, ὅσο βλέπομε νὰ πλησιάζει ἡ ἡμέρα. Γιὰτὶ, ἂν ἁμαρτάνομε μὲ τὴ θέλησή μας μετὰ τὴν ἀλήθεια ποὺ γνωρίσαμε, δὲν ἀπομένει πιά καμμιά θυσία γιὰ ἁμαρτίες, ἀλλὰ μᾶς περιμένει φοβερὴ κρίση καὶ μανιασμένη φωτιὰ ποὺ πρόκειται νὰ καταφάγει ἐκείνους ποὺ εἶναι ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν παραβεῖ κάποιος τὸ νόμο τοῦ Μωυσέως, θανατώνεται χωρὶς καμμιά εὐσπλαχνία μὲ τὴν κατάθεση δύο ἢ τριῶν μαρτύρων· πόσο χειρότερης τιμωρίας νομίζετε θὰ καταστειῖ ἄξιος».

Γνωρίζει δηλαδή, ὅτι ἀπὸ τὴ συνήθεια καὶ τὴ συνάθροιση προκύπτει πολὺ μεγάλη δύναμη. Γιὰτὶ λέγει· «Ὅπου εἶναι συγκεντρωμένοι δύο ἢ τρεῖς στὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ βρισκομαι στὸ μέσον αὐτῶν»⁷¹.

«Ἐκεῖνος ποὺ καταπάτησε τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ θεώρησε μολυσμένο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, μὲ τὸ ὁποῖο ἀγιασθήκατε, καὶ ὕβρισε τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος; Γιὰτὶ γνωρίζομε ἐκεῖνον ποὺ εἶπε· (στίχ. 30-31) “Σ' ἐμένα ἀνήκει ἡ ἐκδίκηση, ἐγὼ θ' ἀνταποδώσω, λέγει ὁ Κύριος”⁷². Καὶ ἐπίσης· “Ὁ Κύριος θὰ κρίνει τὸν λαὸ του”⁷³. Εἶναι φοβερὸ νὰ πέσει κανεὶς στὰ χέρια τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ».

72. Δευτ. 32, 35.

73. Ψαλμ. 134, 14.

“Όταν γὰρ αὐτοῦ μετασχὼν ἐν τοῖς μυστηρίοις, ἁμαρτίαν ἐργάζηται, πῶς οὐ κατεπάτησεν αὐτόν, παραφρονήσας αὐτοῦ;

Στίχ. 32–34. «Ἀναμιμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων· τοῦτο μὲν ὄνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι· τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν ὄντως ἀναστρεφόμενων γενηθέντες. Καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν».

Ἐπειδὴ διαλυθέντες ἦσαν ἀπὸ τῶν θλίψεων, ὄρα πῶς αὐτοὺς παραμυθεῖται. Πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν αὐτῶν «Ἀναμιμνήσκεσθε» γὰρ, φησί, «τὰς πρότερον ἡμέρας». Ἐπειτα ἀπὸ τῆς Γραφῆς λεγούσης, «Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται». Ἐπειτα ἀπὸ λογισμῶν, εἰπὼν, ὅτι «Ἔστι πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις πραγμάτων, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων». Καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν προπατόρων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἐκείνων καὶ θαυμαστῶν. Εἰκότως δὲ πρῶτον μνημονεύει τοῦ Ἰακώβ, πρότερον ὑπὲρ εὐσεβείας ἀποθανόντος· δεύτερον Ἐνώχ δι’ εὐσέβειαν μετατεθέντος, δεικνὺς ἐσομένας πάντως τὰς ἀμοιβάς· τρίτον Νῶε, κολαζομένους δεικνὺς τοὺς μὴ πιστεύοντας.

Ὁρᾷς, ὅτι περὶ αὐτοῦ φησι καὶ τῶν ἄλλων δεδεμένων οὕτως. Οὐχ ἠγήσασθε δεσμὰ εἶναι, ἀλλ’ ὥσπερ ἀθληταὶ γενναῖοι, οὕτως ἔστητε, ὅτι οὐ μόνον ἐν τοῖς ἡμετέροις οὐκ ἐδέεσθε παρακλήσεως, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐγένεσθε παράκλησις.

«Μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες ἔχειν ἑαυτοῖς κρεῖττονα ὑπαρξιν ἐν οὐρανοῖς καὶ μένουσαν. (Στίχ. 35–39) Μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παρησίαν ὑμῶν, ἣτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην. Ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρεῖαν, ἵνα, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν. Ἐτι γὰρ μικρὸν ὅσον, ὃ ἐρχόμενος ἦξει, καὶ οὐ χρονεῖ· ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.

“Όταν δηλαδή ἔλαβε μέρος σὰ μυστήρια αὐτοῦ καὶ διαπράττει ἁμαρτίες, πῶς δὲν κατεπάτησε αὐτόν, περιφρονώντας αὐτόν;

Στίχ. 32-34. «Νὰ θυμᾶσθε τὶς περασμένες ἡμέρες, κατὰ τὶς ὁποῖες, ἀφοῦ φωτισθήκατε, ὑπομείνατε μεγάλο ἀγῶνα παθημάτων, ἄλλοτε διαπομπευόμενοι μὲ ὄνειδισμούς καὶ θλίψεις, καὶ ἄλλοτε συμπαραστεκόμενοι ἐκείνους ποὺ ἀντιμετώπιζαν ὅλα αὐτά. Γιατὶ πραγματικὰ ὑποφέρατε μαζί μου ὅταν βρισκόμουν στὴ φυλακὴ, καὶ τὴν ἀρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων σας».

Ἐπειδὴ εἶχαν παραλύσει ἀπὸ τὶς θλίψεις, πρόσεχε πῶς τοὺς παρηγορεῖ. Πρῶτα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους· γιατί λέγει· «Νὰ θυμᾶσθε τὶς περασμένες ἡμέρες». Ἐπειτα ἀπὸ τὴ Γραφὴ ποὺ λέγει· «Ὁ δίκαιος θὰ ζήσει ἀπὸ τὴν πίστη του»⁷⁴. Στὴ συνέχεια ἀπὸ συλλογισμούς, λέγοντας ὅτι «ἡ πίστη εἶναι ὑπαρξὴ πραγμάτων ποὺ ἐλπίζομαι, καὶ ἔλεγχος πραγμάτων ποὺ δὲν βλέπονται»⁷⁵. Καὶ πάλι ἀπὸ τοὺς προπάτορες τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ θαυμαστῶν. Καὶ εὐλόγα πρῶτον μνημονεύει τὸν Ἄβελ, ὁ ὁποῖος πρῶτος πέθανε χάριν τῆς εὐσέβειας· δεύτερον τὸν Ἐνώχ ποὺ μετετέθη στὸν οὐρανὸ ἐξαιτίας τῆς εὐσέβειάς του, γιὰ νὰ δείξει ὅτι θὰ δοθοῦν ὅπωςδήποτε οἱ ἀμοιβές· καὶ τρίτον τὸν Νῶε, γιὰ νὰ δείξει ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν.

Βλέπεις ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους φυλακισμένους ὅμοια μ' αὐτόν; Δὲν θεωρήσατε ὅτι εἶναι δεσμά, ἀλλὰ σὰν ἀθλητὲς γενναῖοι, ἔτσι σταθήκατε ἀκλόνητοι, ὥστε ὄχι μόνο δὲν χρειαζόσασταν παρηγοριὰ στὶς δικές σας θλίψεις, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἄλλους γίνατε παρηγοριὰ.

«Μὲ χαρὰ τὴ δεχθήκατε, γνωρίζοντας ὅτι ἔχετε στοὺς οὐρανούς γιὰ τὸν ἑαυτό σας κάτι ἀνώτερο καὶ μόνιμο. (Στίχ. 35-39) Μὴ χάσετε λοιπὸν τὴν παρηγορία σας, ἢ ὁποῖα ἔχει μεγάλη ἀμοιβή. Γιατὶ ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὑπομονή, ὥστε, ἀφοῦ ἐκτελέσετε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ λάβετε τὰ ἀγαθὰ τῆς ὑπόσχεσης. Γιατὶ ἀκόμα λίγο, καὶ ὁ ἐρχόμενος θὰ ἔρθει, καὶ δὲν θὰ βραδύνει, ἐνῶ ὁ δίκαιος θὰ ζήσει ἀπὸ τὴν πίστη του στὸν Θεό. Ἐὰν ὅμως ὑποχωρήσει, ἢ

75. Ἐβρ. 11, 1.

Καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ. Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμέν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς».

Ὁ μετὰ χαρᾶς φέρων, δείκνυσιν ὅτι ἔχει μισθόν τινα, καὶ ὅτι οὐ ζημία, ἀλλὰ πρόσδοός ἐστι τὸ πρᾶγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Στίχ. 1-4. «Ἔστι δὲ πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων. Ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι. Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκφαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι. Πίστει πλείονα θυσίαν ἢ Ἀβελ παρὰ Κάϊν προσήνεγκε τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανών».

Ἄν γὰρ μὴ τις τῶν ὁρωμένων σαφέστερον περὶ τῶν ἀοράτων πεπληροφόρηται, πίστις εἶναι οὐ δύναται.

«Ἔτι λαλεῖ. (Στίχ. 5-7) Πίστει Ἐνώχ μετετέθειτο τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐχ εὐρίσκετο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός. Πρὸς γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ μεμαρτύρηται εὐηρεστηκέναι τῷ Θεῷ, χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστηῆσαι. Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἔστι, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν ἀποδότης γίνεται. Πίστει χρηματισθεῖς Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεῖς κατεσκεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ».

Ὡσπερ οὐρανὸς φαινόμενος μόνον λαλεῖ, οὕτω Ἄβελ μνημονευόμενος.

«Δι' ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον».

ψυχή μου δὲν εὐαρεστεῖται μ' αὐτόν. Ἐμεῖς ὅμως δὲν ἀνήκομε σὲ ἐκείνους πού ὑποχωροῦν πρὸς ἀπώλειά τους, ἀλλὰ σὲ ἐκείνους πού πιστεύουν καὶ φροντίζουν γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους».

Ἐκεῖνος πού ὑποφέρει μὲ χαρὰ τὶς θλίψεις, δείχνει ὅτι ἔχει κάποια ἀμοιβή, καὶ ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δὲν εἶναι ζημιὰ, ἀλλὰ κέρδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ'.

Στίχ. 1-4. «Πίστη εἶναι ὑπαρξη πραγμάτων πού ἐλπίζονται, ἔλεγχος πραγμάτων πού δὲν βλέπονται. Γιατὶ μὲ αὐτὴν οἱ παλαιότεροι ἀπέκτησαν καλὴ μαρτυρία. Μὲ τὴν πίστη κατανοοῦμε ὅτι οἱ κόσμοι δημιουργήθηκαν μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἀπὸ μὴ βλέπομενα νὰ γίνουν ὄρατά. Μὲ τὴν πίστη ὁ Ἄβελ πρόσφερε στὸν Θεὸ καλύτερη θυσία ἀπὸ τὸν Κάιν, γιὰ τὴν ὁποία δόθηκε ἡ ἐπιβεβαίωση ὅτι εἶναι δίκαιος, ὕστερα ἀπὸ τὴ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ γιὰ τὰ δῶρα του, καὶ μὲ τὴν πίστη του αὐτὴ, ἂν καὶ πέθανε».

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξει πίστη, ἐὰν κάποιος δὲν ἔχει σαφέστερη βεβαιότητα γιὰ τὰ ἀόρατα, παρὰ γιὰ τὰ ὄρατά.

«Ὁμιλεῖ ἀκόμη⁷⁶. (Στίχ. 5-7) Μὲ τὴν πίστη ὁ Ἐνώχ μετετέθη στὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ μὴ γνωρίσει τὸ θάνατο, καὶ δὲν εὐρισκόταν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὸν μετέθεσε. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὴ μετάθεσή του εἶχε δοθεῖ μαρτυρία ὅτι εἶχε εὐαρεστήσει τὸν Θεό, χωρὶς πίστη ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εὐαρεστήσει κανεὶς αὐτόν. Γιατὶ πρέπει νὰ πιστέψει ἐκεῖνος πού προσέρχεται στὸν Θεό, ὅτι ὑπάρχει, καὶ τότε αὐτὸς ἀμείβει ἐκείνους πού τὸν ἀναζητοῦν. Μὲ τὴν πίστη ὁ Νῶε, ἀφοῦ προειδοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ πράγματα πού δὲν τὰ ἔβλεπε ἀκόμη, μὲ φόβο καὶ εὐλάβεια κατασκεύασε τὴν κιβωτὸ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς οἰκογένειάς του».

Ὅπως ἀκριδῶς ὁ οὐρανὸς ὁμιλεῖ καὶ μόνο μὲ τὸ ὅτι φαίνεται, ἔτσι καὶ ὁ Ἄβελ ὁμιλεῖ ὅταν μνημονεύεται.

«Μὲ τὴν ὁποία πίστη του κατέκρινε τὸν κόσμον».

76. Δὲν κατορθώνει δηλαδὴ τόσα πολλὰ καὶ μεγάλα πράγματα ὁ λόγος, ὅσα κατόρθωσε τὸ πάθος τοῦ Ἄβελ.

Ἔδειξε γὰρ αὐτοὺς ἀξίους ὄντας κολάσεως, οἳ γε οὐδὲ διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ ἐσωφρονίζοντο».

«Καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος».

Τουτέστιν, ἀπὸ τούτου δίκαιος ἐφάνη, ἀπὸ τοῦ πιστεῦσαι
5 Θεῷ.

Στίχ. 8–10. «Πίστει καλούμενος Ἀβραὰμ ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἔμελλε λαμβάνειν εἰς κληρονομίαν, καὶ ἐξηλθε, μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρχεται. Πίστει παρώκησεν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὡς ἀλλοτρίαν, ἐν σκηναῖς κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς. Ἐξεδέχετο γάρ».

Ἐπειδὴ εἰς τούτους ἑώρων οἱ ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκότες, ὡς μυρίων ἀπολαύσαντας ἀγαθῶν, δείκνυσιν ὅτι οὐδέπω οὐδεὶς ἐκομίσατο.

15 «Τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν».

Τουτέστιν, τὴν ἀσάλευτον.

«Ἐξ ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός».

Αὐτὸς γὰρ ἐλθὼν, ἐκείνην αὐτοῖς ἐχαρίσατο. Εἰ μὴ γὰρ κατῆλθεν Ἰησοῦς, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν, πρόδρομος ἡμῶν
20 γενόμενος, οὐκ ἂν ἡμεῖς ἐκείνων ἠξιώθημεν τῶν μονῶν.

Στίχ. 11. «Πίστει γὰρ Σάρρα καὶ αὐτὴ δύναμιν».

Ἐντρεπτικῶς ἐνταῦθα ἤρξατο, εἴ γε γυναικὸς ὀλιγοψυχότεροι φαίνονται. Ὅλος γὰρ αὐτῶν ὁ λόγος εἰς τοῦτο οἰκονομεῖται, εἰς τὸ ἀποκεκμηκότας αὐτοὺς ἀνακτήσασθαι.

25 «Εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβε, καὶ παρὰ καιρὸν ἡλικίας ἔτεκεν, ἐπεὶ πιστὸν ἠγήσατο τὸν ἐπαγγελιάμενον».

Τουτέστιν, εἰς τὸ κατασχεῖν τὸ σπέρμα.

Στίχ. 12. «Διὸ καὶ ἀφ' ἑνὸς ἐγεννήθησαν, καὶ ταῦτα νενε-

Ἔδειξε δηλαδή ὅτι αὐτοὶ ἦταν ἄξιοι τιμωρίας, ἀφοῦ οὔτε μὲ τὴν κατασκευὴ τῆς κιβωτοῦ σωφρονίζονταν.

«Καὶ ἔγινε κληρονόμος τῆς δικαίωσης ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστη».

Δηλαδή ἀπὸ αὐτὸ φάνηκε δίκαιος, ἀπὸ τὸ ὅτι πίστεψε στὸν Θεό.

Στίχ. 8-10. «Μὲ τὴν πίστη ὁ Ἀβραὰμ ὑπάκουσε στὴν κλήση τοῦ Θεοῦ νὰ φύγει ἀπὸ τὸν τόπο⁷⁷, τὸν ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ κληρονομήσει, καὶ ἔφυγε χωρὶς νὰ γνωρίζει ποῦ πηγαίνει. Μὲ τὴν πίστη κατοίκησε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, σὰν ξένος, ζώντας μέσα στὶς σκηνές μαζί μὲ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ, τοὺς συγκληρονόμους αὐτῆς τῆς ἐπαγγελίας. Γιατὶ περιμένε».

Ἐπειδὴ σ' αὐτοὺς εἶχαν στραμμένα τὰ βλέμματά τους οἱ πιστοὶ ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, σὰν νὰ εἶχαν ἀπολαύσει μύρια ἀγαθὰ, δείχνει ὅτι κανένας ἀκόμη δὲν ἀπῆλαυσε τίποτε.

«Τὴν πόλη ποὺ ἔχει θεμέλια σταθερά».

Δηλαδή τὴν ἀσάλευτη πόλη.

«Τῆς ὁποίας ἀρχιτέκτονας καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός».

Καὶ ἐκείνη τὴ χάρισε σ' αὐτοὺς αὐτὸς ὅταν ἦρθε. Γιατί, ἐὰν δὲν κατέβαινε ὁ Ἰησοῦς, καὶ δὲν ἀνέβαινε στὸν οὐρανό, γενόμενος πρόδρομὸς μας, δὲν θὰ μπορούσαμε ἐμεῖς νὰ γίνουμε ἄξιοι ἐκείνων τῶν τόπων διαμονῆς.

Στίχ. 11. «Μὲ τὴν πίστη καὶ ἡ ἴδια ἡ Σάρρα⁷⁸ ἔλαβε τὴ δύναμη».

Ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει νὰ τοὺς προκαλεῖ ντροπὴ, ἐφόσον φαίνονται νὰ εἶναι πιὸ ὀλιγόψυχοι ἀπὸ μὰ γυναίκα. Γιατὶ ὅλος ὁ λόγος αὐτῶν σ' αὐτὸ ἀποβλέπει, στὸ νὰ ἐμψυχώσει αὐτοὺς ποὺ ἦταν ψυχικὰ καταβεβλημένοι.

«Νὰ συλλάβει στὴ μήτρα της, καὶ παρὰ τὴν ἡλικία της νὰ γεννήσει, ἐπειδὴ θεώρησε ἀξιόπιστον ἐκεῖνον ποὺ ἔδωσε τὴν ὑπόσχεση».

Δηλαδή τὸ νὰ κρατήσῃ τὸ σπέρμα στὴ μήτρα της.

Στίχ. 12. «Καὶ ἔτσι ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπο, ἂν καὶ ἦταν νεκρωμέ-

78. Γεν. 17, 19, 21, 2.

κρωμένου, καθὼς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει, καὶ ὡς ἄμμος, ἢ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, ἢ ἀναρίθμητος».

Τοῦτο οὐκ ἔστι, φησίν, μόνον τὸ θαυμαστόν, ὅτι ἔσχε δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος, ἀλλ' ὅτι τοσοῦτων ἐγένετο μήτηρ, 5 ὅσων οὐδὲ εὐφοροὶ γαστέρες. Ὡς «τὰ ἄστρα» γάρ, φησί, «τοῦ οὐρανοῦ», ἐξ ἑνὸς δὲ σπέρματος, λέγει.

Στίχ. 13. Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ λαβόντες τὰς ἐπαγγελίας».

Οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ, φησίν.

10 «Ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες, καὶ ἀσπασάμενοι καὶ ὁμολογήσαντες, ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοὶ εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς. (Στίχ. 14-16) Οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες, ἐμφανίζουσι, ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσιν. Καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευον, ἀφ' ἧς ἐξῆλθον, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι. Νῦν δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τουτέστιν 15 ἐπουρανίου. Διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ Θεός, Θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν. Ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν».

Τῷ πνεύματι δηλονότι.

Στίχ. 17-18. «Πίστει προσενήνοχεν Ἀβραάμ τὸν Ἰσαάκ πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν, ὃ τὰς ἐπαγγελίας ἀ- 20 ναδεξάμενος, πρὸς ὃν ἐλαλήθη, ὅτι ἐν Ἰσαάκ κληθήσεται σοι σπέρμα».

Πεῖραν τῆς εὐσεβείας ἐπιδεικνύς. Πειράζει γάρ, οὐχ ὡς ἀγνοῶν Θεός, ἀλλ' ὅτι οἱ ἅγιοι πεῖραν καὶ ἀπόδειξιν τῆς εὐσεβείας παρασχόμενοι, θαυμαστοὶ παρὰ πᾶσι γένωνται.

25 Στίχ. 19. «Λογισάμενος, ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ Θεός».

Ἐλεγε, φησίν, ὅτι ὁ ἐκ μήτρας καὶ γεγηρακνίας καὶ ἀχρήστου γεγεννημένης υἱὸν γενέσθαι παρεσχηκῶς, καὶ σφαγέντα ἀναστήσαι δυνήσεται.

νος, γεννήθηκαν απόγονοι αὐτοῦ τόσοι, ὅσο εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἄστρον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅση ἢ ἀναρίθμητη ἄμμος ποὺ ὑπάρχει στὶς ἀκτὲς τῆς θάλασσας⁷⁹».

Δὲν εἶναι, λέγει, μόνο αὐτὸ τὸ ἀξιοθαύμαστο, τὸ ὅτι ἔλαβε τὴ δύναμη νὰ συλλάβει στὴ νεκρωμένη μήτρα της, ἀλλ' τὸ ὅτι ἔγινε μητέρα τόσων πολλῶν, ὅσων δὲν ἔγιναν οὔτε οἱ γόνιμες γαστέρες. Γιατὶ λέγει, «σὰν τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ», καὶ ὅλοι αὐτοὶ λέγει ὅτι προῆλθαν ἀπὸ ἓνα σπέρμα.

Στίχ. 13. «Ὅλοι αὐτοὶ πέθαναν μὲ τὴν πίστη, χωρὶς νὰ λάβουν τὰ ἀγαθὰ τῶν ὑποσχέσεων».

Οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, λέγει.

«Ἀλλὰ τίς εἶδαν ἀπὸ μακριὰ καὶ τίς ἀσπάσθησαν καὶ ὁμολόγησαν, ὅτι εἶναι ξένοι καὶ περαστικοὶ ἀπὸ τῆ γῆ⁸⁰. (Στίχ. 14-16) Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ τὰ λέγουν αὐτά, δείχνουν ὅτι ἀναζητοῦν τὴν πατρίδα τους. Καὶ ἂν σκέπτονταν τὴ γῆ ἐκείνη ἀπὸ τὴν ὁποία ἔφυγαν, θὰ εἶχαν τὸν καιρὸ νὰ ἐπιστρέψουν. Τώρα ὅμως αὐτοὶ λαχταροῦν καλύτερη πατρίδα, δηλαδή τὴν οὐράνια. Γι' αὐτὸ δὲν ντρέπεται ὁ Θεὸς νὰ ὀνομάζεται Θεὸς αὐτῶν. Γιατὶ ἐτοίμασε γι' αὐτοὺς πόλη».

Δηλαδή τὴν εἶδαν μὲ τὸ πνεῦμα τους.

Στίχ. 17-18. «Μὲ πίστη πρόσφερε ὁ Ἀβραάμ τὸν Ἰσαάκ ὅταν ὑποβλήθηκε στὴ δοκιμασία ἐκείνη⁸¹, καὶ πρόσφερε τὸν μονογενῆ υἱό του, ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε τίς ὑποσχέσεις, πρὸς τὸν ὁποῖο λέχθηκε. ὅτι “Διὰ τοῦ Ἰσαάκ θὰ προέλθουν οἱ απόγονοί σου”⁸²».

Δείχνοντας τὴν εὐσέβειά του μὲ τὴ δοκιμασία. Γιατὶ ὁ Θεὸς στέλνει τοὺς πειρασμούς, ὄχι ἐπειδὴ ἀγνοεῖ, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνουν οἱ ἅγιοι θαυμαστοὶ ἀπὸ ὅλους, ἀφοῦ μὲ τὴ δοκιμασία τους ἀποδείξουν τὴν εὐσέβειά τους.

Στίχ. 19. «Γιατὶ σκέφθηκε, ὅτι ὁ Θεὸς μπορεῖ καὶ ἀπὸ νεκροὺς νὰ ἀναστήσει».

Ἔλεγε, λέγει, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἔκανε νὰ γεννηθεῖ ὁ υἱός μου ἀπὸ μήτρα γερασμένη καὶ ἀχρηστευμένη, μπορεῖ νὰ τὸν ἀναστήσει καὶ ἂν ἀκόμη σφαχθεῖ.

81. Γεν. κεφ. 22.

82. Γεν. 21, 12

«Ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο».

Τουτέστιν ἐν ὑποδείγματι. Τύπος γὰρ γέγονε Χριστοῦ· καὶ τοῦτο ἦν σύμβολον, τοῦτον Πατέρα τὸν Μονογενῆ προσάγειν.

Στίχ. 20–21. «Πίστει καὶ περὶ μελλόντων εὐλόγησεν Ἰσαὰκ
5 τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡσαῦ. Πίστει Ἰακώβ ἀποθνήσκων, ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσήφ εὐλόγησεν».

Πόθεν, φησίν, ἐπηγγείλατο τοῖς υἱοῖς τοσαῦτα ἀγαθὰ, ἢ ἀπὸ τοῦ πιστεύειν τῷ Θεῷ;

«Καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ. (Στίχ.
10 22) Πίστει Ἰωσήφ τελευτῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε».

Ἐνταῦθα, φησίν, οὐ μόνον εἶπεν, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐθάρρει τοῖς ἐσομένοις, ὡς καὶ τῷ ἔργῳ αὐτὸς ἐπέδειξεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἀπὸ τοῦ Ἐφραὶμ ἀνίστασθαι βασιλεὺς ἕτερος, διό, φησί,
15 καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ. Ἦδη γάρ, φησίν, προσεκυνεῖτο τῷ Ἰωσήφ, τὴν τοῦ παντός τοῦ λαοῦ προσκύνησιν δηλῶν, τὴν ἐσομένην αὐτῷ διὰ τοῦ Ἐφραὶμ· καὶ τοῦτο ἐξέβη διὰ τῶν φυλῶν ὕστερον.

Τουτέστι καὶ γέρων ὢν ἤδη.

20 «Καὶ περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο. (Στίχ. 23) Πίστει Μωυσῆς γεννηθείς».

Ἴνα πιστεύσῃ ὁ λαός, ὅτι πάντως ἔσται αὐτῷ λύτρωσις. Οὐκ ἂν γὰρ περὶ τῆς μεταθέσεως τῶν ὀστέων ἐμνημόνευσε, εἰ μὴ ἀκριβῶς ἑώρα ἐσομένην αὐτήν.

25 «Ἐκρύβη τρίμηνον ἀπὸ τῶν πατέρων αὐτοῦ, διότι εἶδον ἀστεῖον τὸ παιδίον, καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως. (Στίχ. 24) Πίστει Μωυσῆς μέγας γενόμενος».

Ἐπειδὴ τῶν ἀγίων ἐκείνων ἐλάττους φανῆναι οὐδὲν ἦν δεινόν, τούτου χάριν καὶ εὐτελεῖς καὶ ἀσήμους ἄνδρας τίθησιν.

«Γι' αὐτὸ καὶ τὸν πῆρε πίσω κατὰ τρόπο παραβολικό».

Δηλαδή μὲ τρόπο συμβολικό. Γιατὶ ὁ Ἰσαὰκ ἔγινε τύπος τοῦ Χριστοῦ· καὶ αὐτὸ ἦταν σύμβολο· αὐτὸν δηλαδή τὸν Μονογενῆ Υἱό του νὰ τὸν προσφέρει ὁ Πατέρας του θυσία.

Στίχ. 20-21. «Μὲ πίστη καὶ γιὰ τὰ μελλοντικά εὐλόγησε ὁ Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡσαῦ⁸³. Μὲ πίστη Ὁ Ἰακώβ πεθαίνοντας εὐλόγησε τὸ καθένα ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ⁸⁴».

Ἐκείνος, λέγει, ὑποσχέθηκε στοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ τόσα ἀγαθά, παρὰ ἀπὸ τὴν πίστη του στὸν Θεό;

«Καὶ προσκύνησε στὸ ἄκρο τῆς ράβδου του⁸⁵. (Στίχ. 22) Μὲ πίστη ὁ Ἰωσήφ πεθαίνοντας μίλησε γιὰ τὴν ἔξοδο τῶν Ἰσραηλιτῶν⁸⁶».

Ἐδῶ, λέγει, ὄχι μόνο εἶπε, ἀλλὰ καὶ τόση πεποίθηση εἶχε γιὰ τὰ ὅσα θὰ γίνονταν στὴ συνέχεια, ὥστε καὶ ἔμπρακτα τὸ ἐπέδειξε αὐτό. Ἐπειδὴ δηλαδή ἐπρόκειτο ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἐφραὶμ νὰ προέλθει ἄλλος βασιλιάς, γι' αὐτό, λέγει, καὶ προσκύνησε στὸ ἄκρο τῆς ράβδου αὐτοῦ. Γιατὶ ἤδη, λέγει, προσκυνοῦνταν μὲ τὸν Ἰωσήφ, δηλώνοντας τὴν προσκύνηση ὅλου τοῦ λαοῦ, πού ἐπρόκειτο νὰ γίνει σ' αὐτὸν διὰ τοῦ Ἐφραὶμ· καὶ αὐτὸ πραγματοποιήθηκε ἀργότερα μὲ τὶς φυλές.

Δηλαδή καὶ ὄντας ἤδη γέρος.

«Καὶ ἔδωσε ἐντολὲς γιὰ τὰ ὀσῶ του. (Στίχ. 23) Μὲ πίστη ὁ Μωυσῆς, ἀφοῦ γεννήθηκε».

Γιὰ νὰ πιστέψει ὁ λαός, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ἔρθει ἡ λύτρωσή του. Γιατὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ μιλήσει γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ὀσῶν του, ἐὰν δὲν ἔβλεπε μὲ βεβαιότητα ὅτι αὐτὴ θὰ συμβεῖ.

«Κρύφθηκε γιὰ τρεῖς μῆνες ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, γιατί εἶδαν ὅτι τὸ παιδί ἦταν ὁμορφο, καὶ δὲν φοβήθηκαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλιᾶ⁸⁷. (Στίχ. 24) Μὲ πίστη ὁ Μωυσῆς, ὅταν μεγάλωσε⁸⁸».

Ἐπειδὴ δὲν ἦταν καθόλου φοβερὸ τὸ νὰ ἀποδειχθοῦν κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἐκείνους, γι' αὐτὸ ἀναφέρει καὶ εὐτελεῖς καὶ ἀσήμαντους ἄνδρες.

86. Γεν. 50, 24.

87. Ἐξ. 2, 2έ.

88. Ἐξ. 2, 11.

«Ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φαραώ, (στίχ. 25)
μαῖλλον ἐλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ»

Τοῦτό φησι, διδάσκων αὐτοὺς καταφρονεῖν πάντων, καὶ μὴ
ἀδημονεῖν ἐπὶ τῇ τῶν ὑπαρχόντων ἀρπαγῇ, ὅπου γε ὁ Μωυσῆς
5 διὰ πίστιν τοὺς βασιλικοὺς ἐξέλιπε θησαυρούς.

Οὐχ ἀπλῶς ἀφῆκεν, φησὶν, ἀλλ' ἠρνήσατο, τουτέστιν ἐμί-
σησε καὶ ἀπεστράφη. Τοῦ γὰρ οὐρανοῦ προκειμένου, περισσὸν
ἦν τὰ βασίλεια θαυμάζειν Αἰγύπτου.

«Ἡ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν· (στίχ. 26) μεί-
10 ζονα πλοῦτον ἠγησάμενος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν».

Ἐμαρτίαν εἶπε, τὸ μὴ θελήσαι τοῖς ἄλλοις συγκακωθῆναι.

«Τὸν ὀνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ· ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν μισθα-
ποδοσίαν. (Στίχ. 27) Πίστει κατέλιπεν Αἴγυπτον, μὴ φοβηθεὶς
τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως».

15 Τουτέστιν, Τὸ ὀνειδίζεσθαι τοιαῦτα, οἷα ὑμεῖς διὰ τὸν Χρι-
στόν· ἢ ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ὀνειδίσαν τὸν Θεόν, ἀδικοῦντες καὶ κα-
ταπονοῦντες τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, ὡς μὴ δυνάμενον σῶζειν.

«Τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐκαρτέρησε».

Τὸν Θεὸν ἔχων, φησί, διὰ παντὸς ἐν τῇ καρδίᾳ, ταῦτα ὑπέ-
20 μεινε.

Στίχ. 28. «Πίστει πεποίηκε τὸ Πάσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ
αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλεθρευὼν τὰ πρωτότοκα θίγη αὐτῶν».

Τὸν περὶ τῶν μυστηρίων ἐμβάλλει λόγον. Λέγει δέ, ὅτι πι-
στεύσας τὸν ὀλεθρευτὴν δυσωπεῖν καὶ σῶζειν τὸ γένος, τὸ ἀρ-
25 νίον ἔσφαξεν.

Στίχ. 29. «Πίστει διέδησαν τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὡς διὰ
ξηρᾶς».

«Ἄρνήθηκε νὰ λέγεται υἱὸς τῆς θυγατέρας τοῦ Φαραώ, (στίχ. 25) ἀλλὰ προτίμησε νὰ ὑποφέρει μαζί μὲ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ».

Αὐτὸ τὸ λέγει, διδάσκοντας αὐτοὺς νὰ περιφρονοῦν τὰ πάντα, καὶ νὰ μὴ στενοχωροῦνται γιὰ τὴν ἀρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων τους, τῇ στιγμῇ βέβαια πού ὁ Μωυσῆς ἔξαιτίας τῆς πίστεώς του ἀπαρνήθηκε τοὺς βασιλικούς θησαυρούς.

Δὲν τοὺς ἄφησε, λέγει, ἀπλῶς, ἀλλὰ τοὺς ἀρνήθηκε, δηλαδή τοὺς μίσησε καὶ τοὺς ἀποστράφηκε. Γιατί, τῇ στιγμῇ πού βρισκόταν μπροστά του ὁ οὐρανός, ἦταν περιττὸ νὰ θαυμάζει τὰ βασιλικά ἀνάκτορα τῆς Αἰγύπτου.

«Παρὰ νὰ ἔχει τὴν πρόσκαιρη ἀπόλαυση τῶν ἁμαρτωλῶν πραγμάτων, (στίχ. 26) γιατί θεώρησε μεγαλύτερο πλοῦτο ἀπὸ τοὺς θησαυρούς τῆς Αἰγύπτου».

«Ἄμαρτία» ὀνόμασε τὸ νὰ μὴ θελήσει νὰ κακοποιηθεῖ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς του.

«Τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ Χριστοῦ· γιατί ἀπέβλεπε στὴν ἀνταπόδοση. (Στίχ. 27) Μὲ πίστη ἐγκατέλειψε τὴν Αἴγυπτο⁸⁹, χωρὶς νὰ φοβηθεῖ τὸν θυμὸ τοῦ βασιλιᾶ».

Δηλαδή τὸ νὰ δέχεται τέτοιους ἐξευτελισμούς, τοὺς ὁποίους δέχεσθε καὶ σεῖς γιὰ τὸν Χριστό, ἢ ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι περιφρόνησαν τὸν Θεό, ἀδικώντας καὶ καταπονώντας τοὺς Ἰσραηλίτες, ὅτι τάχα δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς σώσει.

«Γιατί ἔδειξε ὑπομονὴ σὰ νὰ ἔβλεπε τὸν ἀόρατο».

Τὰ ὑπέμεινε, λέγει, αὐτὰ ἔχοντας τὸν Θεὸ γιὰ πάντα μέσα στὴν καρδιά του.

Στίχ. 28. «Μὲ πίστη ἔκανε τὸ Πάσχα καὶ τὸν ραντισμὸ τοῦ αἵματος⁹⁰, γιὰ νὰ μὴ θίξει ὁ ἐξολοθρευτὴς ἄγγελος τὰ πρωτότοκά τους».

Ἀρχίζει νὰ εἰσάγει τὸ λόγο γιὰ τὰ μυστήρια. Καὶ λέγει ὅτι ἔσφαξε τὸ ἀρνί, ἐπειδὴ πίστεψε ὅτι θὰ καταπτοήσει τὸν ἐξολοθρευτὴ ἄγγελο καὶ θὰ σώσει τὸ γένος του.

Στίχ. 29. «Μὲ πίστη διέβησαν τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα σὰ νὰ ἦταν ξηρά⁹¹».

90. Ἐξ. 12, 11έ.

91. Ἐξ. 14, 22. 27.

Πάλιν εἰς λαὸν ὀλόκληρον ἐξάγει τὴν μίμησιν. Ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι οὐ δυνάμεθα κατὰ τοὺς ἀγίους γενέσθαι.

«Ἐπειραν λαβόντες οἱ Αἰγύπτιοι, κατεπόθησαν. (Στίχ. 30) Πίστει τὰ τεῖχη Ἱεριχὼ ἔπεσε, κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας».

5 Ἐδειξε, φησὶν, ὅτι ὕδωρ ἦν, διὰ τῶν ἐμπεσόντων καὶ ἀποπνιγόντων, εἰ καὶ κατὰ βούλησιν Θεοῦ στερεώτερον τεῖχος ἐγένετο.

Στίχ. 31–32. «Πίστει Ραὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπόλωλε τοῖς ἀπειθήσασι, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης. Καὶ τί
10 ἔτι λέγω, ἐπιλείψει γὰρ με διηγούμενον χρόνος, περὶ Γεδεών, Βαράκ τε καὶ Σαμψὼν καὶ Ἰεφθάε, Δαβὶδ τε καὶ Σαμουὴλ καὶ τῶν προφητῶν».

Οὐκοῦν αἰσχρόν, φησὶν, εἰ καὶ πόρνης ἀπιστότεροι φαίνεσθε.

15 Στίχ. 33. «Οἱ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας».

Οἱ περὶ τὸν Γεδεών. Τοῦτο γὰρ πίστις, ὅταν τὰ πράγματα πρὸς τὸ ἐναντίον ἐκβαίνει· καὶ τότε δεῖ πιστεύειν, ὅτι οὐδὲν ἐναντίον γέγονεν, ἀλλὰ πάντα ἀκόλουθα.

«Εἰργάσαντο δικαιοσύνην».

20 Αὐτοὶ οὗτοι πάλιν· ἢ καὶ τὸν Δαβὶδ φησιν.

«Ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν».

Διὰ τὴν εἰς τοὺς ἐγγόνους ἐκβάσαν εὐλογίαν, ἢ ἐπὶ τοῦ Δαβίδ, διὰ τὴν τοῦ Σολομῶντος βασιλείαν.

«Ἐφραξαν στόματα λεόντων».

25 Ὡς Δανιήλ.

Στίχ. 34. «Ἐσβεσαν δύναμιν πυρός».

Ὡς οἱ τρεῖς παῖδες.

«Ἐφυγον στόματα μαχαίρας».

Ὡς οἱ Ἰσραηλῖται.

Πάλι σὲ λαὸ ὀλόκληρο μεταφέρει τὴ μίμηση. Γιὰ νὰ μὴ λέγουν, ὅτι Δὲν μπορούμε νὰ γίνομε σὰν τοὺς ἁγίους.

«Ἐνῶ ὅταν προσπάθησαν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι νὰ περάσουν, καταποντίσθηκαν. (Στίχ. 30) Μὲ πίστη ἔπεσαν τὰ τείχη τῆς Ἱεριχώ, ἀφοῦ περικυκλώθηκαν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρες⁹²».

Ἐδειξε, λέγει, ὅτι ἦταν νερὸ μὲ ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν μέσα σ' αὐτὸ καὶ πνίχθηκαν, ἂν καὶ μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ ἔγινε πιὸ στερεὸ καὶ ἀπὸ τεῖχος.

Στίχ. 31-32. «Μὲ πίστη ἢ Ραὰβ ἢ πόρνη δὲν χάθηκε μαζὶ μὲ τοὺς ἀπειθεῖς, ἐπειδὴ δέχθηκε εἰρηνικὰ τοὺς κατασκόπους. Καὶ γιατί νὰ συνεχίζω ἀκόμη νὰ μιλῶ γι' αὐτούς· γιατί δὲν θὰ μοῦ φθάσει ὁ χρόνος νὰ σᾶς διηγοῦμαι γιὰ τὸν Γεδεών⁹³, τὸν Βαρὰκ⁹⁴ καὶ τὸν Σαμψών⁹⁵ καὶ τὸν Ἰεφθάε⁹⁶, τὸν Δαβίδ⁹⁷ καὶ τὸν Σαμουήλ⁹⁸ καὶ τοὺς προφῆτες».

Εἶναι ντροπὴ λοιπόν, λέγει, ἐὰν φαίνεσθε πιὸ ἄπιστοι καὶ ἀπὸ μιὰ πόρνη.

Στίχ. 33. «Οἱ ὅποιοι μὲ τὴν πίστη κατανίκησαν βασιλεία».

Ἐννοεῖ τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν Γεδεών. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ πίστη, ὅταν τὰ πράγματα προχωροῦν πρὸς τὸ ἀντίθετο· καὶ τότε πρέπει νὰ πιστεύομε, ὅτι τίποτε τὸ ἀντίθετο δὲν ἔγινε, ἀλλ' ὅτι ὅλα ἔγιναν ἔτσι ὅπως ἔπρεπε νὰ γίνουν.

«Ἐκαμαν ἔργα δικαιοσύνης».

Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πάλι, ἢ καὶ τὸν Δαβίδ λέγει.

«Ἐπέτυχαν τὴν πραγματοποίησι ὑποσχέσεων τοῦ Θεοῦ».

Μὲ τὴν εὐλογία ποὺ δόθηκε στοὺς ἀπογόνους τους, ἢ τὸ λέγει γιὰ τὸν Δαβίδ γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Σολομώντα.

«Ἐφραξαν στόματα λεονταριῶν».

Ἐποῦς ὁ Δανιήλ⁹⁹.

Στίχ. 34. «Ἐσῆσαν τὴ δύναμη τῆς φωτιᾶς».

Ἐποῦς οἱ τρεῖς παῖδες¹⁰⁰.

«Διέφυγαν τὴ σφαγή».

Ἐποῦς οἱ Ἰσραηλίτες.

95. Κριτ. 15,1-20.

98. Α' Βασ. 12, 11.

96. Κριτ. 12, 1-7.

99. Δαν. 6, 22.

97. Βασ. Α' 17, 12ε.

100. Δαν. 3, 23-25.

«Ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ».

Ὁ κατὰ τὴν ἐπάνοδον λέγει τὴν ἐκ Βαβυλῶνος. Τίς γὰρ ἤλπισεν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπανήκειν αὐτούς; Καὶ οὐκ ἐπανάκειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροὺς γενέσθαι, καὶ κλῖναι παρεμβολὰς ἀλλοτριῶν;

«Παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτριῶν».

Σαμψών.

Στίχ. 35. «Ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν».

Τὰ κατὰ προφήτας ἐνταῦθα λέγει, τὸν Ἡλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον. Νεκροὺς γὰρ ἀνέστησαν.

«Ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν, οὐ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσιν. (Στίχ. 36-37) Ἐτεροὶ δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πείραν ἔλαβον, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς. Ἐλιθάσθησαν».

Στέφανος.

«Ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον».

Τοὺς ἀποθανόντας προφήτας φησὶν, ὡς τὸν Ἡσαΐαν, ὅτι ἐν ξυλίνῳ ἐπρίσθη πρίονι.

«Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιδόμενοι, κακουχούμενοι».

Ἡλίας.

Στίχ. 38-40. «Ἦν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. Ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς· καὶ οὗτοι πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι».

Τοὺς περὶ Ἡλίαν φησί. Τί τοίνυν ἤμελλον ἐνταῦθα ἀπολαμβάνειν;

«Ἐγιναν ἀπὸ ἀδύναμοι δυνατοί, ἔγιναν ἰσχυροὶ στὸν πόλεμο».

Ἐννοεῖ ἐκεῖνο ποῦ συνέβηκε κατὰ τὴν ἐπάνοδο ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα. Γιατὶ ποιὸς ἔλπισε νὰ ἐπιστρέψουν αὐτοὶ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία; Καὶ δὲν ἐπέστρεψαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροὶ ἔγιναν καὶ νὰ τρέψουν σὲ φυγὴ ἐχθρικὰ στρατεύματα.

«Ἐτρεψαν σὲ φυγὴ ἐχθρικὰ στρατεύματα».

Ἔτσι ὁ Σαμψών¹⁰¹.

Στίχ. 35. «Ἐλαβαν γυναῖκες τοὺς νεκροὺς τοὺς διὰ τῆς ἀναστάσεώς των».

Ἐδῶ ἐννοεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς προφήτες, τὸν Ἡλία καὶ τὸν Ἐλισσαῖο. Γιατὶ αὐτοὶ ἀνέστησαν νεκροὺς.

«Ἄλλοι ὑπέστησαν βασανιστήρια, χωρὶς νὰ δεχθοῦν νὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν καλύτερη ἀνάσταση. (Στίχ. 36-37) Ἄλλοι δοκιμάσθηκαν μὲ ἐμπαιγμοὺς καὶ μαστιγώματα, καὶ ἀκόμη μὲ δεσμὰ καὶ φυλακίσεις. Λιθοβολήθηκαν».

Ἔτσι ὁ Στέφανος¹⁰².

«Πριονίσθηκαν, ὑπέστησαν πολλές δοκιμασίες, πέθαναν θανατωμένοι μὲ μαχαίρι».

Ἐννοεῖ τοὺς προφήτες ποῦ ὑπέστησαν τέτοιο θάνατο, ὅπως ὁ Ἡσαΐας, ποῦ πριονίσθηκε μὲ ξύλινο πριόνι.

«Περιπλανῶνταν φορῶντας προβειῆς καὶ δέρματα γιδιῶν, ὑποφέροντας ἀπὸ στερήσεις, θλίψεις καὶ κακουχίες».

Ἔτσι ὁ Ἡλίας.

Στίχ. 38-40. «ὑποφέροντας ὅλα αὐτά, ἄνθρωποι γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἦταν ἄξιος ὁλος ὁ κόσμος. Πλανῶνταν στὶς ἐρημιές καὶ στὰ βουνὰ καὶ στὶς σπηλιές καὶ τὶς ὀπές τῆς γῆς. Καὶ ὅλοι αὐτοί, ἂν καὶ εἶχαν καλὴ μαρτυρία γιὰ τὴν πίστη τους, δὲν ἔλαβαν ἐκεῖνα ποῦ τοὺς εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Θεός, γιὰτὶ ὁ Θεὸς προέβλεψε κάτι καλύτερο γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ μὴ ἐπιτύχουν ἐκεῖνοι τὴν τελείωση χωρὶς ἡμᾶς».

Ἐννοεῖ τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν Ἡλία. Τί λοιπὸν ἐπρόκειτο ν' ἀπολαύσουν ἐδῶ;

102. Πράξ. 7, 58.

«Κόσμον» γε μὴν ἐν τούτοις τοὺς ἐν κόσμῳ νοεῖσθαι πρέ-
πει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Στίχ. 1. «Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περικειμέ-
5 νον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα».

Μάρτυρας οὐχὶ τοὺς ἐν τῇ Καινῇ λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ
τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐμαρτύρησαν τῇ τοῦ Θε-
οῦ μεγαλειότητι.

«Καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν
10 τὸν προκειμένον ἡμῖν ἀγῶνα, (στίχ. 2) ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς
πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν».

Τὴν εὐκόλως περισταμένην ἡμᾶς, ἢ τὴν εὐκόλως περίστα-
σιν δυναμένην παθεῖν. Μᾶλλον δὲ τοῦτο. Ράδιον γάρ, εἰάν θελή-
σωμεν, περιγενέσθαι τῆς ἁμαρτίας.

15 «Ὅς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρόν,
αἰσχύνης καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ κε-
κάθικεν».

Τουτέστιν, ἐξῆν αὐτῷ μηδὲν παθεῖν, εἴπερ ἠδούλετο. Ὁ δὲ
ἀντὶ τούτου σταυρὸν ὑπέμεινε, μηδεμίαν ἔχων ἀνάγκην τοῦ
20 σταυρωθῆναι. Ἐσταυρώθη γὰρ ἡμῶν ἕνεκεν.

Στίχ. 3-10. «Ἀναλογίσασθε γὰρ τὸν τοιαύτην ὑπομεμενη-
κότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμητε,
ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι. Οὕτω μέχρις αἵματος ἀντικατέ-
στητε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι· καὶ ἐκλέλησθε τῆς
25 παρακλήσεως, ἣτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται. “Υἱέ μου, μὴ ὀλι-
γώρει παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος.

Κόσμο βέβαια ἐδῶ πρέπει νὰ ἐννοήσομε ἐκείνους πού ζοῦν μέσα στὸν κόσμ¹⁰³.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ'.

Στίχ. 1. «Ἐφοῦ λοιπὸν ἔχομε γύρω μας ἓνα τόσο μεγάλο σύννεφο μαρτύρων, ἃς ἀποτινάξομε ἀπὸ πάνω μας κάθε βάρος ἄχρηστο».

Μάρτυρες δὲν ἐννοεῖ μόνο τοὺς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς Παλαιᾶς. Γιατὶ καὶ αὐτοὶ μαρτύρησαν γιὰ τὴ μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ.

«Καθὼς καὶ τὴν ἁμαρτία πού εὐκόλα μᾶς περιπλέκει, καὶ ἃς τρέχομε μὲ ὑπομονή στὸν ἀγώνα πού ἔχομε μπροστά μας, (Στίχ. 2) ἔχοντας τὸ βλέμμα μας στραμμένο στὸν ἀρχηγὸ καὶ τελειωτὴ τῆς πίστεώς μας Ἰησοῦ».

Τὴν ἁμαρτία πού εὐκόλα μᾶς περιπλέκει στὰ δίχτυα τῆς, ἢ τὴν κατάσταση ἐκείνη τῶν πραγμάτων πού μπορεῖ εὐκόλα νὰ μᾶς περιβάλλει μὲ παθήματα. Καὶ μᾶλλον αὐτὸ ἐννοεῖ. Γιατὶ εἶναι εὐκόλο νὰ νικήσομε τὴν ἁμαρτία ἐὰν τὸ θελήσομε.

«Ὁ ὁποῖος, ἀντὶ τῆς χαρᾶς πού ὑπῆρχε μπροστά του, ὑπέμεινε σταυρικὸ θάνατο, περιφρονώντας τὴ ντροπή, καὶ ἔχει καθίσει στὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ».

Δηλαδή, μπορούσε νὰ μὴ πάθει τίποτε, ἐὰν ἤθελε. Αὐτὸς ὅμως ἀντὶ αὐτοῦ ὑπέμεινε τὸν σταυρικὸ θάνατο, χωρὶς νὰ εἶχε καμμιά ἀνάγκη νὰ σταυρωθεῖ. Γιατὶ σταυρώθηκε γιὰ χάρη μας.

Στίχ. 3-10. «Ἀναλογισθεῖτε λοιπὸν ἐκεῖνον πού ὑπέμεινε τόση ἐχθρότητα ἐκ μέρους τῶν ἁμαρτωλῶν, γιὰ νὰ μὴ ἀποκάμετε καὶ χάσουν τὸ θάρρος οἱ καρδιές σας. Γιατὶ δὲν ἀντισταθήκατε ἀκόμη μέχρις αἵματος, ἀγωνιζόμενοι ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας, καὶ λησμονήσατε τὴ νουθεσία πού ἀπεθύνεται πρὸς ἐσᾶς σὰν πρὸς παιδιὰ: “Παιδί μου, μὴ ἀδιαφορεῖς γιὰ τὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ Κυρίου,

103. Τὰ τελευταῖα αὐτὰ δύο σχόλια θεωρήσαμε καλὸ νὰ τὰ μεταφέρομε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ΙΒ' κεφαλαίου σὲ τέλος τοῦ ΙΑ', ἀφοῦ ἀνήκουν στοὺς στίχους 38-40.

“Ὁν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται”. Εἰς παιδεῖαν ὑπομένετε· ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός. Τίς γὰρ ἐστὶν υἱός, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; Εἰ δὲ χωρὶς ἐστε παιδεῖας, ἧς μέτοχοι γεγονάσι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστέ, 5 καὶ οὐχ υἱοί. Εἶτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἶχομεν παιδευτὰς καὶ ἐνετρεπόμεθα, οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑποταγησόμεθα».

Εἰ τὰ τῶν πλησίων πάθη οὐ διανίστησιν ἡμᾶς, φησὶν, ἀλλ’ οὖν τὰ τοῦ Δεσπότητος εἰς τοῦτο διεγείρει, εἰς τὸ ἀθλεῖν ὑπὲρ τῶν 10 ψυχῶν ἡμῶν.

«Τῷ Πατρὶ τῶν πνευμάτων, καὶ ζήσομεν; Οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαίδευσαν, ὁ δὲ ἐπὶ τὸ συμφέρον εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ. (Στίχ. 11) Πᾶσα δὲ παιδεῖα πρὸς τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ 15 λύπης, ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι’ αὐτῆς».

Ἡ τῶν χαρισμάτων φησὶν, ἢ τῶν εὐχῶν, ἢ τῶν δυνάμεων.

«Γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. (Στίχ. 12) Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἐπανορθώσατε, καὶ τροχιάς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ 20 χωλὸν ἐκτραπῆ, ἰαθῆ δὲ μᾶλλον. Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἀγιασμόν, οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. Ἐπισκοποῦντες μὴ τις ὕστερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ».

Ἐναντὶ τοῦ, τοῖς ἀνασχομένοις ἐπὶ πολὺ καὶ καρτερήσασιν καὶ εὐφήμῳ ὀνόματι κέχρηται. Ἐπειὶ γυμνασία ἐστὶν ἡ παιδεῖα, 25 τὸν ἀθλητὴν ἰσχυρὸν ἐργαζομένη καὶ ἀκαταγώνιστον ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ἅμαχοι ἐν τοῖς πολέμοις.

«Μὴ τις ρίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῆ, καὶ διὰ ταύτης μιανθῶσι πολλοί».

οὔτε νὰ χάνεις τὸ θάρρος σου ὅταν ἐλέγχεσαι ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδεύει, καὶ μαστιγώνει κάθε παιδί του ποὺ εἶναι ἀποδεκτὸ σ' αὐτόν"¹⁰⁴. Δείχνετε ὑπομονὴ στὴν παιδαγωγία ποὺ σᾶς γίνεται· ὁ Θεὸς σᾶς συμπεριφέρεται σὰν παιδιὰ του. Γιατὶ ποῖο παιδί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δὲν τὸ παιδαγωγεῖ ὁ πατέρας του. Ἐὰν ὅμως δὲν παιδαγωγηθήκατε, πρᾶγμα ποὺ τὸ ἔχουν ὑποστῆ ὅλοι, ἄρα εἴσαστε νόθα παιδιὰ καὶ ὄχι γνήσια. Ἔπειτα, τοὺς σαρκικοὺς πατέρες μας τοὺς εἶχαμε παιδευτὲς καὶ τοὺς ντροπόμεσταν, δὲν πρέπει λοιπὸν πολὺ περισσότερο νὰ ὑποταχθοῦμε».

Ἐάν, λέγει, τὰ παθήματα τῶν συνανθρώπων μας δὲν ἀνορθώνουν τὸ φρόνημά μας, ἀλλ' ὅμως τὰ παθήματα τοῦ Κυρίου μᾶς διεγείρουν σ' αὐτό, στὸ ν' ἀγωνιζόμαστε γιὰ τὶς ψυχές μας.

«Στὸν Πατέρα τῶν πνευμάτων καὶ νὰ ζήσομε; Γιατὶ οἱ σαρκικοὶ πατέρες μας μᾶς παιδαγωγοῦσαν λίγον καιρὸ καὶ ὅπως αὐτοὶ ἤθελαν, ἐνῶ ὁ Θεὸς γιὰ τὸ συμφέρον μας, γιὰ νὰ γίνομε μέτοχοι τῆς ἀγιότητάς του. (Στίχ. 11) Κάθε παιδαγωγία βέβαια στὴν ἀρχὴ δὲν φαίνεται νὰ προξενεῖ χαρὰ, ἀλλὰ λύπη, ὕστερα ὅμως ἀποδίδει καρπὸ εἰρηνικὸ δικαιοσύνης σ' ἐκείνους».

Ἐννοεῖ ἢ τὰ χαρίσματα, ἢ τὶς εὐχές, ἢ τὶς θαυματουργές δυνάμεις.

«Ποὺ ἔχουν γυμνασθεῖ ἀπὸ αὐτήν. (Στίχ. 12-15) Γι' αὐτὸ δυναμῶστε τὰ ἄτονα χέρια σας καὶ τὰ παραλυμένα γόνατα, καὶ κάνετε ἴσιους δρόμους γιὰ τὰ πόδια σας, γιὰ νὰ μὴ ἐκτραπεῖ τὸ χωλό, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ θεραπευθεῖ. Νὰ ἐπιδιώκετε εἰρήνη μὲ ὅλους καὶ τὸν ἁγιασμό, χωρὶς τὸν ὁποῖο κανένας δὲν θὰ δεῖ τὸν Κύριο. Νὰ ἐξετάζετε μήπως κάποιος ὕστερεῖ ὡς πρὸς τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ».

Τὸ «γυμνασμένους» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, ποὺ ἔδειξαν πολλὴ ὑπομονὴ καὶ καρτερία. Χρησιμοποιεῖ καὶ εὐφημο ὄνομα. Ἐπομένως ἡ παιδεία εἶναι γύμνασμα, ποὺ κάνει τὸν ἀθλητὴ ἰσχυρὸ καὶ ἀκατανίκητο στοὺς ἀγῶνες, ἀκαταμάχητο στοὺς πολέμους.

«Μήπως κάποια ρίζα πονηρίας ποὺ βλάστησε προξενεῖ ἐνοχλήσεις, καὶ μολυνθοῦν πολλοὶ ἀπὸ αὐτήν».

104. Παροιμ. 3, 11-12.

Κὰν ἡ τις ρίζα τοιαύτη γέγονε, φησί, μηδεμίαν βλάστην ἄφες ἀναθῆναι, ἀλλ' ἔκκοψον, ἵνα μὴ φέρῃ καρπούς.

Στίχ. 16. «Μή τις πόρνος, ἢ βέβηλος ὡς Ἡσαῦ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ».

5 Εἰς τοῦτο στίξαι δεῖ, ἵνα ἡ τελεία διάνοια, καὶ τὸ ἐπιφερόμενον, «ἢ βέβηλος ὡς Ἡσαῦ». Βέβηλος δέ, γαστρίμαργος καὶ ἀκρατής.

Στίχ. 17. «Ἴστε γὰρ ὅτι καὶ μετέπειτα θέλων κληρονομηῆσαι τὴν εὐλογίαν, ἀπεδοκιμάσθη. Μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὔρεν,
10 καίπερ μετὰ δακρῶν ἐκζητήσας αὐτήν».

Δι' ὑπερβατοῦ ἐνταῦθα ὁ νοῦς. Τῷ τοίνυν «θέλων κληρονομηῆσαι τὴν εὐλογίαν», σύναψον τό, «μετὰ δακρῶν αὐτήν ἐκζητήσας», ἵνα ἡ διάνοια ἢ αὕτη. Βουλευθεὶς κληρονομηῆσαι καὶ αὐτὸς εὐλογίαν, φησί, καὶ μετὰ δακρῶν αὐτήν ταύτην εὐλογίαν
15 ἐκζητήσας, ἀπεδοκιμάσθη, ὅτι «μετανοίας οὐχ ἠῦρε τόπον». Οὐ γὰρ μετενόησε, φησί. Πῶς γάρ, ὃς ἔλεγεν, «Ἐγγίσουσιν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρός μου, καὶ ἀποκτενῶ Ἰακώβ τὸν ἀδελφόν μου»;

Στίχ. 18. «Οὐ γὰρ προσεληλύθατε ψηλαφωμένῳ ὄρει καὶ
20 κεκαυμένῳ πυρὶ καὶ γνόφῳ καὶ σκότῳ καὶ θυέλλῃ».

Ἐν πολλοῖς ἤδη συγκρίνας τὴν Νέαν τῇ Παλαιᾷ, καὶ δείξας ταύτην ἐκείνης πολὺ κρείττονα, πάλιν καὶ ἐνταῦθα κατ' ἐπίδρομὴν συγκρίνει, ἀντὶ Μωυσέως τιθεὶς Ἰησοῦν, καὶ ἀντὶ λαοῦ μυριάδας ἀγγέλων, καὶ ἀντὶ ὄρους τὸν οὐρανόν.

25 Στίχ. 19–25. «Καὶ σάλπιγγος ἤχῳ, καὶ φωνῇ ρημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρητήσαντο, μὴ προστεθῆναι αὐτοῖς λόγον. Οὐκ

105. Δὲν ἐννοεῖ δηλαδή ὅτι ὁ Ἡσαῦ ἦταν πόρνος, ἀλλὰ λέγεται τὸ πόρνος πρὸς ἀντιδιαστολὴ τοῦ, τὸν ἁγιασμόν διώκετε. Τὸ βέβηλος λέχθηκε γιὰ τὸν Ἡσαῦ.

Κι ἂν ἀκόμη, λέγει, ὑπάρχει κάποια τέτοια ρίζα, μὴ ἀφήσεις νὰ ἀνεβεῖ κανένα βλάστημα, ἀλλὰ κόψε το, γιὰ νὰ μὴ φέρει καρπούς.

Στίχ.16. «Μήπως ἐπίσης ὑπάρχει κάποιος πόρνος, ἢ βέβηλος ὅπως ὁ Ἡσαῦ, ὁ ὁποῖος γιὰ ἓνα φαγητὸ ἔχασε τὰ πρωτοτόκια του».

Ἡ σίξις πρέπει νὰ μπεῖ μετὰ τὸ πόρνος, γιὰ νὰ εἶναι σωστὸ τὸ νόημα, καὶ τὸ «βέβηλος» ποὺ ἀκολουθεῖ θὰ διαβασθεῖ μὲ τὸ «ὡς Ἡσαῦ», γιὰ νὰ εἶναι «βέβηλος ὡς ὁ Ἡσαῦ»¹⁰⁵. Βέβηλος εἶναι ὁ γαστρίμαργος καὶ ἀκρατής.

Στίχ. 17. «Γιατὶ γνωρίζετε, ὅτι ὅταν ἀργότερα θέλησε νὰ κληρονομήσει τὴν εὐλογία, ἀποδοκιμάσθηκε, γιὰτὶ δὲν ἦταν εἰλικρινής ἢ μετάνοιά του, ἂν καὶ βέβαια ζήτησε τὴν εὐλογία του μὲ δάκρυα».

Τὸ νόημα τῶν λόγων ἐδῶ εἶναι ὑπερβατό. Τό, «θέλησε νὰ κληρονομήσει τὴν εὐλογία» λοιπὸν σύναψέ το μὲ τό, «ἂν καὶ ζήτησε αὐτὴν μὲ δάκρυα», ὥστε τὸ νόημα νὰ εἶναι τὸ ἐξῆς· Θέλοντας, λέγει, νὰ κληρονομήσει καὶ αὐτὸς τὴν εὐλογία, ἂν καὶ ζήτησε τὴν εὐλογία αὐτὴ μὲ δάκρυα, ἀποδοκιμάσθηκε, γιὰτὶ «δὲν ἦταν πραγματικὴ ἢ μετάνοιά του». Καὶ πράγματι, λέγει, δὲν μετενόησε. Γκῶς δηλαδὴ μετενόησε, αὐτὸς ποὺ ἔλεγε, «Ἄς πεθάνει ὁ πατέρας μου καὶ ἄς περάσουν οἱ ἡμέρες τοῦ πένθους, καὶ τότε θὰ φονεύσω τὸν ἀδελφὸ μου»¹⁰⁶;

Στίχ. 18. «Γιατὶ δὲν προσήλθατε σὲ ὄρος ψηλαφώμενο καὶ καιόμενο ἀπὸ τὴ φωτιά, καὶ σὲ ὀμίχλη καὶ σὲ σκότος καὶ σὲ θύελλα».

Ἄφοῦ σύγκρινε σὲ πολλὰ τὴ Νέα πρὸς τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ἔδειξε ὅτι ἡ Νέα εἶναι κατὰ πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν Παλαιά, πάλι καὶ ἐδῶ κάμνει πρόχειρη σύγκριση, ἀντὶ τοῦ Μωυσέως θέτοντας τὸν Ἰησοῦ, καὶ ἀντὶ τοῦ λαοῦ, μυριάδες ἀγγέλων, καὶ ἀντὶ ὄρους, τὸν οὐρανό.

Στίχ. 19-25. «Καὶ σὲ ἦχο σάλπιγγας, καὶ φωνὴ λόγων, ποὺ μόλις τὰ ἄκουσαν ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἄκουσαν ζήτησαν νὰ μὴ ἀκού-

106. Γεν. 27, 41. Τὸ ὅτι δὲν ἦταν εἰλικρινής ἢ μετάνοιά του τὸ ἔδειξε στὴ συνέχεια ὁ φόνος γιὰτὶ αὐτὸς μὲ τὴν προαίρεσή του φόνευσε τὸν Ἰακώβ.

ἔφερον γὰρ τὸ διαστελλόμενον· “Κὰν θηρίον θίγη τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται”. Καὶ οὕτω φοβερόν ἦν τὸ φανταζόμενον· Μωυσῆς εἶπεν, “Ἐκφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος”. Ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρανία, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει, καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων, καὶ κριτῆ Θεῷ πάντων, καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων, καὶ διαθήκης νέας μεσίτη Ἰησοῦ, καὶ αἵματι ραντισμοῦ, κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ. Βλέπετε μὴ παραιτήσησθε τὸν λαλοῦντα».

10 “Ἄτε ὡς ἐπὶ βασιλέως τινὸς παρόντος.

Τίνων δέ, φησί, πρωτοτόκων, ἀλλ’ ἢ τῶν πιστῶν;

«Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἔφυγον τὸν ἐπὶ τῆς γῆς παραιτησάμενοι χρηματίζοντα, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τὸν ἀπ’ οὐρανῶν ἀποστρεφόμενοι».

15 Μωυσῆα λέγει· ὁ δὲ νοῦς οὕτος· Εἰ τὸν τὰ ἐπίγεια ἐπαγγελλούμενον παραιτησάμενοι οὐκ ἐξέφυγον (λέγει δὲ τὸν Μωυσῆα, ὅτι τυπικὰ πάντα ἦν ἐκεῖνα, οἷον ἀγροὶ καὶ κτήματα καὶ γῆ Χαναναίων), πόσω μᾶλλον οἱ τὸν τὰ οὐράνια ἐπαγγελλούμενον παραιτησάμενοι, κολασθήσονται!

20 Στίχ. 26. «Οὐ ἢ φωνὴ τὴν γῆν ἐσάλευσεν τότε, νῦν δὲ ἐπήγγελται, λέγων· “Ἐτι ἅπαξ ἐγὼ σεῖω”».

Τουτέστιν, καὶ ἡ κατὰ τὸ ὄρος Σινᾶ νομοθεσία ἐξάκουστος γέγονε, καὶ ἡ λύτρωσις ἡ ἐξ Αἰγύπτου. «Ὁ Θεός» γάρ, φησίν, «ἐκ τοῦ ἐκπορεύεσθαί σε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ διαβαίνειν σε τὴν ἔρημον, γῆ ἐσειέσθη».

Τουτέστιν, ἡ εἰς ἅπασαν ἤκουσα τὴν ὑπ’ οὐρανόν.

«Οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν· (στίχ. 27) τὸ δέ, “ἅπαξ”, δηλοῖ».

σουν καμμιὰ ἄλλη λέξι. Γιατὶ δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν προσταγή· “Κι ἂν ἀκόμη ζῶο ἀγγίξει τὸ βουνό, νὰ λιθοβοληθεῖ”¹⁰⁷. Τόσο φοβερό ἦταν τὸ φαινόμενο, ὥστε ὁ Μωυσῆς νὰ πεῖ· “Εἶμαι γεμᾶτος φόβο”¹⁰⁸ καὶ τρόμο. Ἄλλὰ ἔχετε προσέλθει στὸ ὄρος τῆς Σιών καὶ στὴν πόλη τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, στὴν ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, καὶ σὲ πανηγύρι μυριάδων ἀγγέλων, καὶ στὴν Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων ποὺ εἶναι γραμμένοι στοὺς οὐρανοὺς, καὶ στὸν κριτὴ τῶν πάντων Θεό, καὶ σὲ πνεύματα δικαίων ποὺ πέτυχαν τὴν τελείωση, καὶ στὸν μεσίτη τῆς Νέας Διαθήκης, τὸν Ἰησοῦ, καὶ σὲ αἷμα ραντισμοῦ, ποὺ λέγει καλύτερα λόγια ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἄβελ. Προσέχετε μὴ ἀρνηθεῖτε ν’ ἀκούσετε αὐτὸν ποὺ ὁμιλεῖ».

Ἔτσι, ὅπως σὲ κάποιο βασιλιά ποὺ εἶναι παρών.

Καὶ ποιούς πρωτότοκους ἐννοεῖ, παρὰ τοὺς ἴδιους τοὺς πιστούς;

«Γιατί, ἐὰν ἐκεῖνοι δὲν ξέφυγαν τὴν τιμωρία ποὺ ἀρνήθηκαν ν’ ἀκούσουν ἐκεῖνον ποὺ μιλοῦσε στὴ γῆ, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ ξεφύγομε ἐμεῖς ποὺ ἀποστρεφόμεστε ἐκεῖνον ποὺ μιλάει ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς».

Ἐννοεῖ τὸν Μωυσῆ. Τὸ νόημα τῶν λεγομένων εἶναι τὸ ἑξῆς· Ἐὰν δὲν ξέφυγαν τὴν τιμωρία ἐκεῖνοι ποὺ ἀρνήθηκαν νὰ ἀκούσουν ἐκεῖνον ποὺ μιλοῦσε γιὰ τὰ ἐπίγεια (ἐννοεῖ τὸν Μωυσῆ, γιατί ἐκεῖνα ἦταν τυπικὰ πράγματα, ὅπως ἀγροί, κτήματα καὶ γῆ τῶν Χαναναίων), πόσο περισσότερο θὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ ποὺ ἀρνήθηκαν ν’ ἀκούσουν ἐκεῖνον ποὺ διδάσκει τὰ οὐράνια!

Στίχ. 26. «Τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ σάλευσε τότε τὴ γῆ, ἐνῶ τώρα ὑπόσχεται καὶ λέγει· “Ἀκόμη μιὰ φορὰ ἐγὼ θὰ σείσω”».

Δηλαδή καὶ ἡ νομοθεσία ποὺ δόθηκε στὸ ὄρος Σινὰ ἀκούσθηκε παντοῦ, καὶ ἡ λύτρωση ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Γιατὶ λέγει· «Θεέ μου, πορευόμενος μαζί μὲ τὸ λαό σου κατὰ τὴν ἔξοδο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ διασχίζοντας τὴν ἔρημο, ἡ γῆ σείσθηκε»¹⁰⁹. Δηλαδή ποὺ ἀπλώθηκε σὲ ὅλη τὴ γῆ κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό.

«“Ὁχι μόνο τὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανό”¹¹⁰. (Στίχ. 27) Τὸ “μιὰ φορὰ” δηλώνει».

109. Ψαλμ. 67, 8.

110. Ἄγγ. 2, 6.

Τοῦτο λέγει, ὅτι ἡ τῆς καινῆς διαθήκης παράδοσις εἰρηνοποίησε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ ὅτι ἐγνωρίσθη διὰ τῆς Ἐκκλησίας ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ.

5 «Τῶν σαλευομένων τὴν μετάθεσιν, ὡς πεπονημένων, ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα· (στίχ. 28) διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες».

Τοῦτό φησιν, ὅτι μετατέθεικεν τὸν νόμον εἰς πολιτείαν πνευματικὴν.

10 «Ἔχομεν χάριν, δι' ἧς λατρεύομεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαθείας. (Στίχ. 29) Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον».

Εὐχαρίστως, φησί, λατρεύωμεν, μὴ μετὰ γογγυσμῶν, μηδὲ ἀποκακοῦντες ἐν ταῖς θλίψεσιν.

15

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Στίχ. 1-2. «Ἡ φιλαδελφία μενέτω. Τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γάρ».

Οὐκ εἶπε, “ξενοδοχίας”, ἀλλὰ «φιλοξενίας»· τουτέστιν, μὴ ἀπλῶς ξενοδοχεῖτε, ἀλλὰ μετὰ τοῦ φιλεῖν τοὺς ξένους.

20 «Ἐλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους. (Στίχ. 3) Μιμνήσκεσθε τῶν δεσμίων, ὡς συνδεδεμένοι, τῶν κακοχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι».

Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ μισθὸς τῷ Ἀβραάμ δέδοται μέγας, ὅτι μὴ εἰδὼς ἀγγέλους αὐτοὺς ὄντας ἐξένισεν. Ἐπειδὴ, εἰ ἦδει, οὐδὲν
25 θαυμαστόν. Ἀποτείνεται δὲ καὶ εἰς τὸν Λώτ.

Στίχ. 4-7. Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. Πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός. Ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος,

Αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι ἡ παράδοση τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰρήνευσε τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια¹¹¹, καὶ ὅτι ἔγινε γνωστὴ μέσω τῆς Ἐκκλησίας «στὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες ἢ πολυποίκιλη σοφία τοῦ Θεοῦ»¹¹².

«Ὅτι θὰ μεταβληθοῦν, σὰν δημιουργήματα ποὺ εἶναι, ἐκεῖνα ποὺ σαλεύονται, γιὰ νὰ παραμείνουν ἐκεῖνα ποὺ δὲν σαλεύονται. (Στίχ. 28) Γι' αὐτό, ἐπειδὴ παραλαμβάνομε βασιλεία ἀσάλευτη».

Ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι ἔχει μεταβάλλει τὸ νόμο σὲ τρόπο ζωῆς πνευματικό.

«Ἄς εἴμαστε εὐγνώμονες, καὶ ἅς λατρεύομε μέσα σ' αὐτὴν τὸν Θεὸ κατὰ τρόπο εὐάρεστο σ' αὐτόν, μὲ φόβο καὶ εὐλάβεια. (Στίχ. 29) Γιατὶ ὁ Θεὸς μας εἶναι φωτιὰ ποὺ κατακαίει¹¹³».

Νὰ τὸν λατρεύομε, λέγει, μὲ εὐχαρίστηση, ὄχι μὲ γογγυσμούς, οὔτε ὀλιγοψυχώντας κατὰ τὶς θλίψεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'.

Στίχ. 1-2. «Ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς νὰ εἶναι ἀσταμάτητη. Τὴ φιλοξενία νὰ μὴ τὴν ξεχνᾶτε· γιατί μ' αὐτὴν ».

Δὲν εἶπε, τὴν «ξενοδοχία», ἀλλὰ τὴ «φιλοξενία»· δηλαδή, Νὰ μὴ δέχεσθε τοὺς ξένους ἔτσι ἀπλά, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀγαπᾶτε αὐτούς,

«Ὡρισμένοι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν φιλοξένησαν ἀγγέλους. (Στίχ. 3) Νὰ θυμᾶσθε τοὺς φυλακισμένους σὰ νὰ εἶστε καὶ σεῖς φυλακισμένοι, καὶ ἐκείνους ποὺ βρίσκονται σὲ κακουχίες, γιατί καὶ αὐτοὶ ἔχουν σῶμα».

Γι' αὐτὸ δηλαδή ὁ μισθὸς δόθηκε στὸν Ἀβραάμ πολὺ μεγάλος, ἐπειδὴ τοὺς φιλοξένησε ἐκείνους τοὺς τρεῖς χωρὶς νὰ γνωρίζει ὅτι ἦταν ἀγγελοι¹¹⁴. Γιατί, ἂν τὸ γνώριζε, δὲν θὰ ἦταν καθόλου θαυμαστό. Ὁ λόγος ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τὸν Λῶτ.

Στίχ. 4-7. «Ὁ γάμος νὰ θεωρεῖται ἄξιος τιμῆς ἀπὸ ὅλους, καὶ καὶ τὸ συζυγικὸ κρεβάτι νὰ εἶναι ἀμόλυπτο. Γιατὶ τοὺς πόρνους

113. Δευτ. 4, 24.

114. Γεν. 18, 2ἔ.

ἀρνούμενοι τοῖς παροῦσιν· αὐτὸς γὰρ εἶρηκεν· “Οὐ μὴ σε ἀνῶ, οὐδ’ οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω”· ὥστε θαρροῦντας ἡμᾶς λέγειν, “Κύριοις ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι, τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος”. Μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ».

Γενέσθω, φησί, τίμιος, καὶ μὴ μολυνέσθω τῇ πρὸς ἑτέραν κοινωνία.

«Ἐὼν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν ἀναστροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν. (Στίχ. 8-9) Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε. Καλὸν γάρ».

Θεωροῦντες αὐτῶν τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν, φησί, μιμεῖσθε τὴν πίστιν. Τί ἐστὶ «ἀναθεωροῦντες»; Συνεχῶς στρέφοντες ἐν ἑαυτοῖς, ἐξετάζοντες, λογιζόμενοι, ἀναζητοῦντες, ἀκριβῶς βασανίζοντες, ὅτι τέλος χρηστὸν αὐτῶν ἔχει ἢ ἀναστροφή.

«Χάριτι δεβαιουῦσθαι τὴν καρδίαν».

Ἐναντὶ τοῦ πίστει.

«Οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες. (Στίχ. 10-12) Ἐχομεν θυσιαστήριον, ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες. Ἐὼν γὰρ εἰσφέρεται ζῶων τὸ αἷμα περι ἁμαρτίας εἰς τὰ ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιερέως, τούτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς. Διὸ καὶ Ἰησοῦς, ἵνα ἀγιάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαόν».

Ἐρέμα αἰνίττεται τοὺς τὴν παρατήρησιν τῶν βρωμάτων εἰσάγοντας.

«Ἐξω τῆς Πύλης ἔπαθεν. (Στίχ. 13-16) Τοίνυν ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς, τὸν ὄνειδισμόν αὐτοῦ φέρον-

καὶ τοὺς μοιχοὺς θὰ τοὺς καταδικάσει ὁ Θεός. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς σας νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴ φιλαργυρία, καὶ νὰ ἀρκεῖσθε σ' αὐτὰ πού ἔχετε· γιατί αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶπε· “Δὲν θὰ σὲ ἀφήσω μόνο, οὔτε θὰ σὲ ἐγκαταλείψω”¹¹⁵. καὶ ἐπομένως μπορούμε μὲ θάρρος νὰ λέμε· “Ὁ Κύριος εἶναι βοηθός μου, καὶ δὲν θὰ φοβηθῶ γιὰ ὅ,τι κι ἂν (ἢ τί μπορεῖ νὰ) μοῦ κάνει ὁ ἄνθρωπος”¹¹⁶. Νὰ θυμᾶσθε τοὺς προϋσταμένους σας, οἱ ὁποῖοι σᾶς δίδαξαν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ».

Νὰ γίνεις, λέγει, τίμιος, καὶ νὰ μὴ μολύνεσαι μὲ τὴ συνουσία μὲ ἄλλη.

«Καὶ ἐξετάζοντας τὴν ἐκβάση τῆς ζωῆς τους, νὰ μιμεῖσθε τὴν πίστη τους. (Στίχ. 8-9) Ὁ Ἰησοῦς παραμένει ἴδιος καὶ χθὲς καὶ σήμερα καὶ στοὺς αἰῶνες. Νὰ μὴ παρασύρεσθε ἀπὸ διδασκαλίες διάφορες καὶ ξένες. Γιατὶ εἶναι καλό».

Ἐξετάζοντας, λέγει, τὸ βίο τους καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους, νὰ μιμεῖσθε τὴν πίστη τους. Τί σημαίνει «ἀναθεωροῦντες»; Συνέχεια νὰ τοὺς περιστρέφετε μέσα σας, ἐξετάζοντάς τους, ἔχοντάς τους μέσα στὴ σκέψη σας, ἀναζητώντας τους, δοκιμάζοντας μὲ προσοχὴ τὴ γνησιότητά τους, γιατί ἡ συναναστροφή μαζί τους ἔχει τέλος καλό.

«Ἡ καρδιά νὰ ἐνισχύετε μὲ τὴ χάρη».

Τὴ χάρη τὸ λέγει ἀντὶ τῆς πίστεως.

«Καὶ ὄχι μὲ φαγητά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ὠφελήθηκαν ὅσοι προτίμησαν αὐτά. (Στίχ. 10-12) Ἔχομε θυσιαστήριο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν μπορούν νὰ φάγουν ἐκεῖνοι πού λατρεύουν τὸν Θεὸ στὴ σκηνή. Γιατὶ τὰ σώματα τῶν ζώων τῶν ὁποίων τὸ αἷμα προσφέρεται ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων γιὰ τὶς ἁμαρτίες, αὐτὰ κατακαίονται ἔξω ἀπὸ τὸν αὐλόγυρο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰησοῦς, γιὰ νὰ ἀγιάσει τὸ λαὸ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα».

Μὲ τρόπο ἤρεμο ὑπαινίσσεται ἐκείνους πού διδάσκουν τὴ διάκριση τῶν τροφῶν.

«Ἐπαθε ἔξω ἀπὸ τὴν Πύλη. (Στίχ. 13-16) Ἄς ἐξερχόμαστε λοιπὸν πρὸς αὐτὸν ἔξω ἀπὸ τὸν αὐλόγυρο, φέροντας μαζί μας τὸν

116. Ψαλμ. 117, 6.

τες. Οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν. Δι' αὐτοῦ οὖν ἀναφέρομεν θυσίαν αἰνέσεως διὰ παντὸς τῷ Θεῷ, τουτέστι καρπὸν».

Τουτέστι, τὰ αὐτὰ πάσχοντες κοινωνήσωμεν τοῖς παθήμασι
5 τοῦ Χριστοῦ.

«Χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Τῆς δὲ εὐποιίας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός».

Τὸ τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρειν λέγει, καὶ γενναίως ἅπαντα
10 φέρειν, καὶ τὰ δοκοῦντα λυπηρά. Τοῦτο ἐγγὺς ἡμᾶς εἶναι ποιεῖ Θεοῦ· τότε καὶ τὸν Θεὸν ὀφειλέτην ἔχομεν. Ὅταν δὲ καλῶς πάθωμεν, ἡμεῖς ἐσμεν ὀφειλέται καὶ ὑπεύθυνοι τοῦ Θεοῦ, καὶ πολλάκις ἡμῶν ταῦτα εἰς κριμα γίνεται, ἐκεῖνα δὲ εἰς ἔκτισιν ἁμαρτημάτων.

15 Στίχ. 17–24. «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέικετε. Αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο. Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν. Πεποίθαμεν γάρ, ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν, ἐν πᾶσιν καλῶς θέλοντες
20 ἀναστρέφεσθαι. Περισσότερος δὲ παρακαλῶ τοῦτο ποιῆσαι, ἵνα τάχιον ἀποκατασταθῶ ὑμῖν. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν, ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ, εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ,
25 ποιῶν ἐν ὑμῖν τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

»Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀνέχεσθε τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως. Καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἐπέστειλα ὑμῖν. Γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν Τιμόθεον».

χλευασμό του. Γιατί δὲν ἔχομε ἐδῶ πόλη μόνιμη, ἀλλὰ ἐπιζητοῦμε τὴ μέλλουσα. Μέσω αὐτοῦ λοιπὸν ἄς προσφέρομε στὸν Θεὸ γιὰ πάντα θυσία αἰνέσεως, δηλαδή τὸν καρπό».

Δηλαδή, ἄς γίνομε μέτοχοι τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ, πάσχοντας καὶ ἐμεῖς τὰ ἴδια.

«Τῶν χειλιῶν μας ποὺ ὁμολογοῦν τὸ ὄνομά του. Τὴν ἀγαθοεργία καὶ τὸ νὰ δίνετε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο ἀπὸ τὰ δικά σας μὴ τὸ ξεχνᾶτε· γιατί μὲ τέτοιες θυσίες εὐαρεστεῖται ὁ Θεός».

Τὸ νὰ εὐχαριστοῦμε, λέγει, τὸν Θεὸ γιὰ ὅλα καὶ νὰ τὰ ὑποφέρομε ὅλα γενναῖα, καὶ αὐτὰ ποὺ θεωροῦνται λυπηρά. Αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ βρισκόμαστε κοντὰ στὸν Θεό, τότε καὶ τὸν Θεὸ τὸν ἔχομε ὀφειλέτη. Ὅταν ὅμως εὐτυχοῦμε, ἐμεῖς εἴμαστε ὀφειλέτες καὶ ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, καὶ πολλές φορές ὅλα αὐτὰ τὰ ἐδῶ εὐχάριστα γίνονται αἰτία καταδίκης μας· ἐνῶ τὰ κακοπαθήματα συντελοῦν στὴν ἐξόφληση ἁμαρτημάτων μας.

Στίχ. 17-24. «Νὰ ὑπακούετε καὶ νὰ ὑποτάσσεσθε στοὺς προϊσταμένους σας, γιατί αὐτοὶ ἀγρυπνοῦν γιὰ τὶς ψυχές σας, ὡς ἄνθρωποι ποὺ θὰ δώσουν λόγο, γιὰ νὰ κάνουν τὸ ἔργο τους αὐτὸ μὲ χαρὰ καὶ ὄχι ἀναστενάζοντας· γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι ὠφέλιμο γιὰ σᾶς. Νὰ προσεύχεσθε γιὰ μᾶς. Γιατί ἔχομε τὴν πεποίθηση ὅτι ἔχομε καλὴ συνείδηση, καὶ θέλομε σὲ κάθε περίπτωση ἢ συμπεριφορά σας νὰ εἶναι καλὴ. Καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ τὸ κάνετε αὐτὸ μὲ μεγαλύτερη προθυμία, γιὰ νὰ ἀποδοθῶ σὲ σᾶς τὸ ταχύτερο. Ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης¹¹⁷, ὁ ὁποῖος ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς τὸν μέγα ποιμένα τῶν προβάτων μὲ τὸ αἷμα αἰώνιας διαθήκης, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, ἄς σᾶς κάνει τέλειους σὲ κάθε καλὸ ἔργο, ὥστε νὰ κάνετε τὸ θέλημά του, ἐνεργώντας ἀνάμεσά σας διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι εὐάρεστο ἐνώπιόν του, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

»Σᾶς παρακαλῶ, ἀδελφοί, νὰ ἀνεχθεῖτε αὐτοὺς τοὺς παρακλητικούς λόγους. Ἄλλωστε σᾶς τὰ ἔγραψα μὲ πολλὴ συντομία. Μάθετε ὅτι ὁ ἀδελφὸς Τιμόθεος».

117. Αὐτὸ τὸ εἶπε ἐπειδὴ ἐκεῖνοι εἶχαν ξεσηκωθεί ἐναντίον του.

Τί οὖν φησιν; ἂν πονηρός ἦ, πειθώμεθα; Πονηρός πῶς λέγεις; εἰ μὲν πίστεως ἔνεκεν, φύγε αὐτὸν καὶ παραίτησαι, μὴ μόνον ἂν ἄνθρωπος ἦ, ἀλλὰ καὶ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ κατιών. Εἰ δὲ θίου ἔνεκεν, μὴ περιεργάζου. Ἐκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Ἐπὶ τῆς Μωυσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι». Πρότερον εἰπὼν περὶ αὐτῶν δεινὰ πολλά, τότε φησὶν, «ἐπὶ τῆς Μωυσέως καθέδρας ἐκάθισαν». «Πάντα οὖν ὅσα λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε». Ἐχουσι, φησί, τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ θίου εἰσὶν ἀκαθάρτου.

10 Ἀλλὰ μὴ τῷ θίῳ, ἀλλὰ τοῖς λόγοις προσέχετε. Τῶν μὲν γὰρ ἡθῶν ἔνεκεν οὐδεὶς ἂν βλαβεῖη. Τί δήποτε; Ὅτι καὶ δῆλα πᾶσιν ἐστίν, καὶ οὐδὲ αὐτός, καὶ μυριάκις ἦ πονηρός, πονηρὰ διδάξει ποτέ. Πίστεως δὲ ἔνεκεν, οὔτε δῆλόν ἐστι πᾶσιν, ὅ τε πονηρός οὐ παραιτήσεται διδάσκειν. Ἐπεὶ καὶ τό, «μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθή-

15 τε», περὶ θίου ἐστίν, οὐ περὶ πίστεως. Τὸ γοῦν ἐπαγόμενον, τοῦτο δηλοῖ. «Τί βλέπεις», φησὶν, «τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ σῶ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς;». Πάντα οὖν ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε». Ὁρᾷς ὅτι οὐ περὶ δογμάτων ἐ-

20 στίν, ἀλλὰ περὶ θίου καὶ ἔργων. Ἀλλὰ ὁ Παῦλος πρότερον συνέστησεν αὐτούς, καὶ τότε φησὶν, «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε».

«Ἀπολελυμένον μεθ' οὗ, εἰ ἂν τάχιον ἔρχηται, ὄψομαι ὑμᾶς. Ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν, καὶ πάντας τοὺς

25 ἀγίους. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας».

«Ἀπολελυμένον». Πόθεν; Οἶμαι αὐτὸν εἰς δεσμοτήριον ἐμβεβληῖσθαι ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, ἀπὸ Ἀθηνῶν ἀπολελυμένον. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐν ταῖς Πράξεσι κεῖται.

Τί λοιπόν; λέγει· ἂν εἶναι κακός νὰ ὑπακούουμε; Πῶς τὸ ἐννοεῖς κακός; Ἐὰν ὡς πρὸς τὴν πίστη, ἀπόφυγέ τον καὶ ἀπομακρύνσου ἀπὸ αὐτόν, ὄχι μόνο ἂν εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἀκόμη κι ἂν εἶναι ἄγγελος πού ἔχει κατεβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ἐὰν ὅμως ἐξαιτίας τοῦ τρόπου ζωῆς του, μὴ ἀσχολεῖσαι μ' αὐτό. Γιατὶ ἄκουε τὸν Χριστὸ πού λέγει· «Πάνω στὴ διδασκαλικὴ ἔδρα τοῦ Μωυσῆ κάθισαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι»¹¹⁷. Ἀφοῦ προηγουμένως ἀνέφερε πολλὰ κακὰ γι' αὐτούς, τότε πρόσθεσε καὶ εἶπε, «κάθισαν πάνω στὴν ἔδρα τοῦ Μωυσῆ. Ὅλα λοιπόν ὅσα σᾶς λέγουν νὰ κάμνετε, νὰ τὰ κάμνετε· μὴ ἐνεργεῖτε ὅμως σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους»¹¹⁸. Ἐχουν, λέγει, τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ ἡ ζωὴ τους εἶναι ἀκάθαρτη. Ὅμως μὴ προσέχετε τὴ ζωὴ τους, ἀλλὰ τὰ λόγια τους. Γιατὶ ἀπὸ τίς συνήθειές τους κανένας δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ὑποστειῖ βλάβη. Γιατὶ αὐτό; Ἐπειδὴ καὶ φανερὸς εἶναι σὲ ὅλους, καὶ οὔτε αὐτός, κι ἂν ἀκόμη εἶναι μύριες φορὲς κακός, θὰ διδάξει ποτὲ κακὰ. Ἐὰν ὅμως εἶναι κακός ἐξαιτίας τῆς πίστεως, οὔτε εἶναι φανερὸ αὐτὸ σὲ ὅλους, καὶ ὁ κακός δὲν θὰ σταματήσει νὰ διδάσκει. Ἄλλωστε καὶ τό, «Μὴ κρίνετε, γιὰ νὰ μὴ κριθεῖτε»¹¹⁹, γιὰ τὸν τρόπο ζωῆς λέγεται, ὄχι γιὰ τὴν πίστη. Γιατὶ ἐκεῖνο πού προστίθεται στὴ συνέχεια αὐτοῦ, αὐτὸ δηλώνει· «Γιατὶ βλέπεις», λέγει, «τὸ καρφί πού ὑπάρχει μέσα στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου, ἐνῶ τὸ δοκάρι πού ὑπάρχει μέσα στὸ δικό σου μάτι δὲν τὸ αἰσθάνεσαι;»¹²⁰. «Ὅλα λοιπόν ὅσα σᾶς λέγουν νὰ τὰ κάνετε, νὰ μὴ ἐνεργεῖτε ὅμως σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους»¹¹⁸. Βλέπεις ὅτι ὁ λόγος δὲν εἶναι γιὰ τὰ δόγματα πίστεως, ἀλλὰ γιὰ τὸν τρόπο ζωῆς καὶ τὰ ἔργα. Ἀλλὰ ὁ Παῦλος πρῶτα ἔδωσε συστάσεις γι' αὐτούς, καὶ τότε λέγει· «Νὰ ὑπακούετε καὶ νὰ ὑποτάσσεσθε στοὺς προϊσταμένους σας».

«Ἐχει ἀπολυθεῖ· μαζί μὲ αὐτόν, ἐὰν ἔρθει γρήγορα, θὰ σᾶς δῶ. Χαιρετῆστε ὅλους τοὺς προϊσταμένους σας καὶ ὅλους τοὺς ἁγίους. Σᾶς χαιρετοῦν ὅσοι εἶναι ἀπὸ τὴν Ἰταλία».

«Ἐχει ἀπολυθεῖ». Ἀπὸ ποῦ; Νομίζω ὅτι αὐτὸς εἶχε κλεισθεῖ στὴ φυλακὴ, ἢ, ἂν ὄχι αὐτό, ἐννοεῖ ὅτι εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Καθόσον καὶ αὐτὸ ἀναφέρεται σὶς Πράξεις.

120. Ματθ. 7, 1.

121. Ματθ. 7, 3.

Στίχ. 25. «Ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν».

Ἡ χάρις πῶς γίνεται μεθ' ὑμῶν; Ἐὰν μὴ ὑδροίσωμεν εἰς τὴν εὐεργεσίαν.

Πρὸς Ἑβραίους.

5 *Ἐγράφη ἀπὸ τῆς Ἰταλίας διὰ Τιμοθέου.*

Στίχων ψγ'.

Οἱ πάντες στίχοι ,εγμη'.

10 *(Τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν ἱστορεῖ Κλήμης, οὗ μέμνηται Παῦλος, ὃς καὶ ἐπίσκοπος Ρωμαίων ἐγένετο, ὡς Παύλου αὐτὴν Ἑβραίοις τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ συντάξαντος, ἠρμηνεύθη, ὡς τινες, ὑπὸ Λουκᾶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὡς δὲ ἄλλοι, ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Κλήμεντος).*

Στίχ. 25. «Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μαζί με ὅλους σας. Ἀμήν».

Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ πῶς εἶναι μαζί μας; Ἐὰν δὲν δείξομε περιφρόνηση πρὸς τὴν εὐεργεσία.

Ἐπιστολὴ πρὸς Ἑβραίους.

Γράφτηκε ἀπὸ τὴν Ἰταλία διὰ τοῦ Τιμοθέου.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 403 στίχους.

Ὅλοι οἱ στίχοι τῶν ἐπιστολῶν εἶναι 5348.

(Τὴν Πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴ ἱστορεῖ ὁ Κλήμης, τὸν ὁποῖο μνημονεύει ὁ Παῦλος καὶ ὁ ὁποῖος ἔγινε ἐπίσκοπος τῶν Ρωμαίων, ὅτι ἔγραψε αὐτὴν ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Ἑβραίους στὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα, καὶ μεταφράσθηκε στὰ ἑλληνικὰ κατ' ἄλλους ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ, ἐνῶ κατ' ἄλλους ἀπὸ τὸν Κλήμεντα).

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

		Γένεσις		17	7				398
2	2		404	19	13				478
3	6		306	24	8				446
12	1ἔ.		460	25	40				436
14	17		424						
	17-20		426					Δευτερονόμιον	
15	5		462	4	24				480
17	19		460	5	6-21				146
18	2ἔ.		480	9	19				478
21	2		460	11	23				42
	10		62	18	15				34
	12		462	21	23				42
22	17		462	25	4				322
27	28ἔ		464	27	26				40. 42
	39ἔ.		464	31	6				482
	41		476		8				482
28	15		482	32	5				174
47	31		464		35				454
48	15ἔ.		464		43				380
50	24		464					Ἰησοῦς Ναυῆ	
		Ἔξοδος							
2	2ἔ.		464	6	20				468
	11		464						
	11ἔ.		308					Κριταὶ	
12	11ἔ.		466						
14	22		466	6	11ἔ.				468
	27		466	12	1-7				468
15	23ἔ.		398	15	1-20				468. 470

		Βασιλειῶν Α'				Ἀγγαῖος	
12	11		468	2	16		478
17	12ξ.		468			Ἡσαΐας	
		Ψαλμοὶ		5	6		416
				8	17		390
2	7	378. 380. 410.			18		390
	8		378	29	13		296
4	7		174	33	9		42
	9		234	53	8		426
7	8		450		9		312. 410
8	6-7		386	54	1		60
21	1		94	56	10-11		182
	23		390	58	7		320
31	4		416	63	9		118
38	13		462			Ἱερεμίας	
44	7-8		380				
65	3		100	28	31-34		438
67	4		126	37	33-34		452
	8		478			Δανιήλ	
81	8		408				
94	7		404	3	23-25		468
	7-11		398	6	22		468
	11		404			Ματθαῖος	
102	5		414				
	27-28		382	5	16		278. 310
104	4		380		37		286
109	1		382		39		286
	4	410. 424. 428. 432		6	13		286
117	6		482	7	1		486
134	14		454		3		486
		Παροιμῖαι		10	7		322
				18	20		454
				22	14		304
3	11-12		474		40		72
		Σοφία Σειράχ		23	2		486
					3		486
11	28		278	24	31		264
		Ἀβδακούμ		25	6		264
					12		186
2	4		456	28	19		142

		Μάρκος		7	40		24
13	21		282	9	8		322
		Λουκάς		13	12		166
				15	10		168
2	14		120.212			Κορινθίους Β'	
10	7		200				
15	10		96	5	17		24
17	21		282		26		24
	23		282	13	3		166
		Ἰωάννης				Γαλάτας	
1	12		284	3	13		22
	26		382	5	1		22
5	43		284			Ἐφεσίους	
7	28		410				
10	30		388	1	10		212
11	4		420	2	6		100
	25		388		13		212
12	26		378		14		212
14	9		392.	3	10		480
	11		448			Φιλιππησίους	
17	19		448	1	24		180
		Πράξεις				Κολοσσαεῖς	
4	12		14				
6	4		118	1	18		262
	13		72		20		424.480
7	58		470			Θεσσαλονικεῖς Α'	
13	2		294	2	1		180
		Ρωμαίους				Θεσσαλονικεῖς Β'	
1	26		284				
5	14		386	1	5		278
6	4		386			Τιμόθεον Α'	
	5		414				
	6		414	1	16		18
10	4		414			Τιμόθεον Β'	
		Κορινθίους Α'		4	6		176
1	24		172.210.		16		178

4	17	156	11	1		456
			12	4		384
	Τίτον				Πέτρου Α'	
3	10	324	2	22		312
	Ἑβραίους				Ἰωάννου Α'	
2	14	112	2	18		282
3	11	404			Ἀποκάλυψις	
7	16	442				
10	34	26	13	33		380

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

A

ἸΑαρών : 410. 430. 440.

ἸΑβελ : 456. 458. 478.

ἸΑβραάμ: 38. 40. 44. 46. 50. 52. 58. 62. 390.
392. 420. 422. 424. 426. 428. 430. 460.
462. 480.

ἀγαθοεργία : 328.

ἀγαθότης: 50.

ἀγαθωσύνη: 74. 138. 278.

ἀγαλλίασις : 380. 382.

ἀγάπη: 68. 72. 74. 98. 104. 120. 124. 128.
130. 136. 144. 146. 152. 160. 162. 168.
170. 174. 204. 206. 208. 218. 220. 232.
244. 246. 256. 258. 266. 268. 274. 282.
286. 288. 290. 296. 298. 300. 306. 318.
326. 332. 334. 338. 340. 358. 368. 412.
418. 452. 454.

ἸΑγαρ: 58.

ἀγιασμός: 92. 130. 260. 262. 284. 306.

ἀγιότης: 94. 136. 474.

ἀγιωσύνη : 256.

ἀγνεία: 196. 320.

ἸΑγνοία : 300. 318.

ἸΑγνωσία: 62. 134.

ἸΑδάμ : 386.

ἀδικία: 260. 282. 338. 438.

ἀθανασία: 142. 326.

ἀθέτησις : 432. 448.

ἸΑθηναί : 244. 256. 270. 290. 486.

ἀθυμία: 162. 346.

ΑἸγύπτιοι : 468.

Αἴγυπτος : 402. 438. 466. 478.

αἰδώς: 480.

αἷμα : 444. 454. 482.

αἷμα διαθήκης : 446. 484.

αἷμα (Κυρίου) : 94. 208. 212.

αἵματεκχυσία : 446.

αἵρεσις: 74. 170. 282.

αἰρετικός,- οί 282.

αἰσχρολογία : 228.

αἰσχύνη: 190. 192. 224. 452.

αἰχμαλωσία : 126. 470.

ἀκαθαρσία: 74. 108. 130. 136. 228. 230.
250. 262. 314.

ἀκηδία: 62.

ἀκροβυστία: 26. 68. 86. 106. 108. 110. 222.
230.

ἀκρόβυστος. -οι: 24.

ἸΑκύλας : 348.

ἸΑλέξανδρος (χαλκεύς, αἰρετικός) : 302.
346.

ἀλήθεια: 24. 28. 68. 96. 98. 132. 138. 144.
150. 162. 176. 196. 204. 206. 220. 276.
282. 284. 304. 312. 324. 338. 340. 344.
354. 356. 424. 426. 436. 450. 454.

ἀλλοτριώσις : 110.

ἀμάρτημα,- τα: 12. 78. 80. 304. 414. 416.
448. 452. 484.

ἸΑμαρτία: 12. 32. 34. 36. 48. 96. 100. 104.
108. 110. 140. 142. 208. 214. 222. 252.
254. 312. 322. 340. 348. 378. 392. 394.
402. 408. 410. 416. 418. 434. 438. 444.
448. 450. 452. 454. 456. 466. 472. 482.

ἸΑμαρτωλός,- οί: 30. 32. 96. 280. 298. 300.
306. 344. 434.

ἸΑμήτωρ : 424. 426.

ἸΑμύλλα: 486.

ἸΑμοιβή : 456.

ἸΑναγέννησις: 62. 138.

ἸΑνάθεμα: 14.

ἸΑναισθησία: 66.

ἸΑνακαίνισις : 118. 120.

ἸΑνάστασις: 12. 186. 214. 262. 264. 266.

338. 388. 406. 414. 570.
 ἄνδραποδισταί : 298.
 ἄνδροφόνος,- οἱ 298.
 ἄνθρωπαρεσσία: 86.
 ἄνθρωπάρεσκος : 148. 232.
 ἄνομία 212. 282. 360. 380. 438. 452.
 ἄνταπόδοσις : 146. 232. 276. 406.
 ἀντίδοσις: 94.
 ἀντίλυτρον : 448.
 Ἐπιόχεια: 26. 28. 340.
 Ἐπίχριστος : 276. 280. 282.
 ἀπάτη: 14. 130. 204. 220. 234. 280. 282.
 296.
 ἀπάτωρ: 424. 426.
 ἀπαύγασμα : 378. 394.
 ἀπαύγασμα τῆς δόξης : 378.
 ἀπείθεια : 138. 228. 404. 406.
 ἀπιστία : 300. 400.
 ἀπλότης : 232.
 ἀποκάλυψις: 16. 114. 116. 280.
 ἀποκαταδοκία : 164.
 ἀπόλαυσις: 92.
 Ἐπολλώ : 364.
 ἀπολύτρωσις: 92. 94. 98. 132. 208. 444.
 470.
 Ἐπφία : 368.
 ἀπώλεια: 166. 190. 192. 280. 282. 448. 458.
 Ἐραβία: 18. 58.
 ἀρέσκεια : 174.
 ἀρετή: 74. 196. 268. 308. 342.
 Ἐρίσταρχος : 236. 372.
 ἀρπαγή: 26.
 ἀρραδών: 98.
 ἀρσενοκοῖται : 298.
 Ἐρτεμᾶς : 362.
 Ἐρχή, -αί : 116. 210.
 Ἐρχιππος 238. 368.
 ἀσέβεια: 338. 360.
 ἀσέλγεια: 74. 130. 230.
 Ἐσία : 334.
 ἀσωτία: 140. 354.
 ἀτιμία: 284. 338.
 ἄφεις : 446.

ἄφθαρσία : 152. 334.
 ἄφθορία : 358.
 Ἐχαῖα : 246.
 αὐτάρκεια: 324.
 ἄφειδία : 226.

B

Βαβυλών : 470.
 βάπτισμα : 126. 142. 222. 262. 268. 414.
 416. 446.
 Βαράκ : 468.
 Βαρνάβας: 22. 26. 28. 236. 294.
 βασιλεία θανάτου : 210.
 βασιλεία Θεοῦ: 138. 252. 274. 406.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν : 276. 398. 400.
 βασιλεία Χριστοῦ - Θεοῦ : 136. 208. 236.
 βασιλεὺς δικαιοσύνης : 426.
 βασιλεὺς εἰρήνης : 426.
 βασκανία: 36.
 Βεναμίν : 184.
 βλασφημία : 132-134. 228. 324. 360.

Γ

Γαλάται: 10. 30. 36. 56.
 Γαλατία: 12. 346.
 γαστρίμαργος : 476.
 Γεδεών : 468.
 γενεαλογία : 362.
 γλωσσοκόμος : 346.
 γνῶσις: 94. 98. 120. 156. 184. 186. 204.
 218. 220.
 γνῶσις ψευδώνυμος : 328.
 γογγυσμός: 174.
 Γραφή (ἄγια): 40. 48. 62. 94. 296. 322.
 342. 344. 386. 416. 424. 456.

Δ

Δαβίδ : 336. 400. 404. 416. 468.

δαιμόνιον ; 270. 314.
 δαίμων : 104. 452.
 Δαλματία : 346.
 Δαμασκός : 18.
 Δανιήλ : 468.
 δαψίλεια : 82.
 δειλία : 168.
 δεσμός : 168.
 Δημᾶς 238. 346. 372.
 διάβολος : 132. 148. 150. 208. 310. 338.
 392. 394.
 διαθήκη : 444. 446. 452. 454. 484.
 διαλογισμός : 306.
 διαφθορά : 132.
 δικαιοσύνη : 34. 44. 46. 68. 88. 132. 188.
 150. 160. 184. 186. 196. 206. 326. 338.
 342. 346. 362. 380. 412. 424. 426. 460.
 468. 474.
 διχοστασία : 74.
 διωγμός : 62. 70. 246. 274. 276. 278.
 δόγμα : 488.
 δόλος : 250.
 δόξα θεία -Θεοῦ- Χριστοῦ : 98. 100. 120.
 122. 124. 124. 142. 160. 172. 192. 200.
 208. 212. 214. 216. 228. 252. 276. 284.
 302. 312. 336. 360. 378. 388. 394. 396.
 δόξα ἀνθρωπίνη : 16. 86. 190.
 δουλεία : 24. 56. 60. 66. 72. 148. 372. 392.
 δουλεία τοῦ νόμου : 30.
 δύναμις Θεοῦ : 92. 100. 172. 186. 210. 246.
 332. 334.
 δυσσέβεια : 296.
 δωρεά : 92. 114. 126.

E

Ἐβραῖος,- οι : 184. 460. 488.
 ἐγκράτεια : 74.
 ἐθελοθησκεία : 226.
 ἔθνη Ἰουδαϊκά : 28.
 εἰδωλολατρία : 54. 74. 228. 230.

εἶδωλον : 246. 248.
 εἰκὼν θεοῦ : 210.
 εἰρήνη : 12. 74. 86. 92. 108. 110. 120. 124.
 150. 156. 194. 198. 204. 212. 232. 234.
 266. 268. 286. 290. 294. 332. 338. 344.
 354. 369. 426. 468. 484.
 ἐκδίκησις : 454.
 Ἐκκλησία : 60. 62. 100. 102. 120. 122. 140.
 142. 214. 226. 244. 310. 444.
 ἐλεημοσύνη : 82. 288.
 ἔλεος : 294. 332. 354. 362. 408.
 ἐλευθερία : 24. 62. 72.
 Ἐλισσαῖος : 470.
 Ἕλλην,- ες : 22. 48. 230. 232. 296. 416. 440.
 Ἕλληνισμός : 302.
 ἐλπίς : 68. 108. 124. 158. 164. 206. 214. 216.
 234. 246. 266. 284. 294. 316. 354. 398.
 418. 420. 422. 432. 454.
 ἐλπίς ζωῆς : 46.
 ἐλπίς μακαρία : 360.
 ἐμπαιγμός : 470.
 ἐνανθρώπησις : 296.
 ἐνέργεια : 114. 128. 190. 210. 222. 244.
 270. 282.
 ἐνότης : 124. 126. 128. 234.
 ἔνωσις : 126. 132. 234.
 Ἐνώχ : 456. 458.
 ἐξουσία : 116. 208.
 Ἐξουσίαι : 210.
 ἐπαγγελία : 44. 46. 50. 62. 96. 114. 460.
 462. 470.
 ἐπαινος : 94. 96. 98. 162. 196.
 Ἐπαφρᾶς : 206. 220. 236. 372.
 Ἐπαφρόδιτος : 178. 180. 198. 200. 238.
 ἐπίγνωσις : 98. 116. 128. 160. 206. 208. 218.
 230. 304. 368.
 ἐπίγνωσις ἀληθείας : 304. 338. 340. 354.
 454.
 ἐπιείκεια : 78.
 ἐπιθυμία : 74. 76. 104. 130. 164. 182. 228.
 230. 254. 260. 324. 338. 340. 344. 362.
 ἐπίορκος,- οι : 298.
 ἐπιτίμησις : 28. 30.

Ἔραστος : 348.
 ἔριθεια : 74. 162. 170.
 ἔργα τοῦ νόμου : 30. 38. 40.
 ἔρις : 74. 76. 162. 324. 362.
 Ἐρμογένης : 334.
 Ἐρυθρὰ θάλασσα : 466.
 ἔτεροδιδασκαλεῖν : 294.
 Εὐα : 306.
 Εὐαγγέλιον : 14. 16. 22. 24. 26. 28. 40. 96.
 114. 158. 166. 192. 194. 206. 246. 250.
 252. 382.
 Εὐαγγέλιον τῆς δόξης : 298. 300.
 εὐαγγελισμός : 128.
 εὐδοκία : 94. 162. 174. 278.
 εὐεργεσία : 88. 94. 300. 324. 488.
 εὐθυμία : 344.,
 εὐλάβεια : 236. 412. 480.
 εὐλογία : 46. 92. 196. 416. 476.
 Εὐνίκη : 332.
 Εὐολος : 348.
 εὐποιῖα : 484.
 εὐσέβεια : 304. 312. 316. 324. 326. 340. 354.
 456. 462.
 εὐταξία : 218.
 εὐτέλεια : 58.
 εὐτραπελία : 136.
 εὐχή : 150.
 εὐφημία : 196.
 εὐχαριστία : 106. 136. 158. 194. 206. 220.
 234. 244. 256. 284. 314. 484.
 Εὐωδία : 192.
 Ἐφέσιοι : 212.
 Ἐφεσος : 92. 296. 334. 346.
 ἔχθρα : 66. 74. 76. 110. 212.

Z

ζῆλος : 56. 74. 76. 184. 238. 308.
 ζηλωτής, - αῖ : 16.
 Ζηναῖος : 364.
 ζωὴ αἰώνιος : 18. 82. 146. 208. 228. 230.
 302. 326. 328. 354. 362.
 ζωὴ καινὴ : 110.

ζωὴ πονηρὰ : 224.
 ζωοποιήσις : 100.

H

ἡδονή : 130. 150. 230. 250. 362. 392.
 Ἡλίας : 470.
 Ἡσαΐας : 118. 320. 470.
 Ἡσαῦ : 464. 476.
 ἡσυχία : 288. 306.

Θ

θάνατος : 34. 36. 96. 104. 108. 110. 136.
 142. 168. 168. 176. 194. 210. 212. 214.
 248. 268. 334. 388. 392. 412. 414. 432.
 Θέκλα : 340.
 θέλημα Θεοῦ : 12. 92. 94. 96. 172. 204. 206.
 238. 260. 268. 332. 338. 450. 452. 456.
 484.
 θεογονία : 296.
 θεολογία : 212.
 θεοσέβεια : 238. 306.
 θεοσημεία : 36.
 Θεσσαλονικεῖς : 180. 244. 270. 274. 276.
 290.
 Θεσσαλονίκη : 198. 236. 346.
 θλιψίς : 118. 162. 178. 198. 214. 220. 246.
 250. 254. 256. 266. 274. 276. 284. 288.
 294. 342. 408. 456. 480.
 θυματήριον : 440.
 θυμός : 74. 132. 228. 466.
 θυοσία : 68. 136. 198. 306. 394. 410. 412. 434.
 436. 440. 442. 446. 448. 450. 452. 454.
 458. 484.
 θυσιαστήριον : 430.

I

Ἰακώβ : 460. 464. 576.
 Ἰάκωβος : 10. 14. 16. 18. 26. 28.
 Ἰαμβρῆς : 340.
 Ἰανῆς : 340.

Ἱεράπολις : 238.
 Ἱερατεία : 428.
 Ἱεριχώ : 468.
 Ἱεροσόλυμα: 18. 22. 28.
 Ἱεροσυλία: 442.
 Ἱερουσαλήμ: 18. 306. 478.
 Ἱερωσύνη: 396. 424. 428. 430. 432.
 Ἱερωσύνη λευϊτικὴ : 428.
 Ἱεφθάε : 468.
 Ἰησοῦς = Ἰουῦτος : 236.
 Ἰησοῦς (Ναυῆ) : 402.
 Ἰκόνιον : 340.
 Ἰλαστήριον ἰουδαϊκόν : 348.
 Ἰουδαία: 20. 252. 342.
 Ἰουδαϊσμός: 10. 16. 28. 70. 222.
 Ἰουδαῖος,- οἱ: 10. 16. 26. 28. 30. 44. 46. 48.
 62. 84. 174. 182. 226. 230. 232. 236.
 252. 284. 296. 298. 310. 316. 376. 398.
 410. 424. 440. 446. 452.
 Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβ : 430. 438.
 Ἰουῦτος : 236.
 Ἰσαάκ: 58. 60. 62. 460. 462. 464.
 Ἰσραήλ: 86. 108. 116. 118. 212. 438. 464.
 466.
 Ἰσραηλίται : 468.
 Ἰταλία : 486. 488.
 Ἰωάννης (Εὐαγγελιστής): 10. 14. 16. 26.
 98. 132. 282.
 Ἰωσήφ : 464.

Κ

καθαρμός: 68.
 κάθαρσις: 118.
 Κάϊν : 458.
 Καῖσαρ : 200.
 κακία: 46. 72. 74. 76. 134. 208. 212. 224.
 228. 362. 370-372.
 κακία σαρκική : 108.
 κακουργία : 150. 230.
 Καλλίμαχος : 354.
 Κάρπος : 346.
 καταδίκη : 310.

κατάκρισις: 32.
 κατάπαυσις : 400. 406.
 κατάρρα: 24. 34. 40. 42. 44. 46. 48. 72. 96.
 418.
 καταφρόνησις : 448.
 καύχημα: 80. 84. 166. 176. 276. 398.
 καύχησις : 184. 254.
 κενοδοξία: 10. 14. 76. 80. 84. 170.
 κένωσις : 212. 408. 434.
 κέρδος : 164. 316.
 κήρυγμα: 14. 26. 162. 164. 178. 180. 182.
 192. 250. 286. 294. 328. 344. 348. 354.
 Κηφᾶς: 26.
 Κιλικία: 20.
 κίνδυνος: 58. 180. 344. 348.
 Κλαυδία : 348.
 Κλήμης Ρώμης: 192. 488.
 κληρονομία: 44. 98. 136. 232. 378. 444.
 460.
 κλησις (ἄνω) : 188. 278.
 κοινωνία πνεύματος : 170.
 κολακεία: 250.
 κόλασις: 12. 68. 298. 304.
 Κολοσσαεῖς : 236. 238. 240.
 Κολοσσαί : 204.
 Κόρινθος : 348.
 κοσμότης : 306.
 Κρητες : 364.
 Κρήτη : 354.
 κρίσις μέλλουσα: 448.
 Κρίσκης : 346.
 Κυριότητες : 210.

Λ

Λαοδίκεια : 218. 238. 328.
 λατρεία : 438. 440.
 λατρεία νιμική : 188.
 Λευί : 428. 4300.
 Λῆνος : 348.
 λογισμὸς γεώδης: 76.
 λογομαχία 324.
 Λόγος ζωῆς : 174.

λοιδορία: 322.
 Λουκᾶς : 238. 346. 372. 488.
 λουτρὸν παλιγγεννησίας : 362.
 λύπη: 180. 474.
 λύτρωσις : 442. 464. 478.
 Λύστρα : 340.
 Λωῖς, μάμμη Τιμοθέου : 332.
 Λώτ : 480.

M

Μακεδονία : 198. 246. 262. 294. 364.
 μακροθυμία: 18. 74. 124. 208. 232. 300.
 344. 420. 422.
 Μανιχαῖος : 314.
 μαρασμός : 198.
 Μαρκίων : 314.
 Μάρκος : 236. 346. 372.
 ματαιολογία: 296.
 ματαιότης: 130.
 μεγαλειότης : 394. 472.
 μεγαλωσύνη : 378. 434. 436.
 μέθη: 74.
 μεθοδεία : 148. 150.
 Μελχισεδέκ : 410. 412. 422. 424. 428. 430.
 432.
 μετάθεσις : 458
 μετάνοια: 412. 414. 476.
 μητραλοῖαι : 298.
 Μίλητος 348.
 μίμησις : 168.
 μιμητῆς Θεοῦ : 136.
 μισθαποδοσία : 384. 456. 466.
 μῖσος: 290.
 μοιχεία: 74. 260. 442.
 μυστήριον: 14. 16. 36. 94. 110. 114. 116.
 140. 144. 150. 204. 214. 218. 234. 282.
 296. 298. 310. 376. 378. 380. 382. 434.
 456. 466.
 μυστήριον ἄνομίας : 282.
 μωρολογία : 136.
 Μωυσῆς: 34. 308. 340. 396. 402. 430. 436.

444. 454. 464. 466. 476. 478. 486.

N

Ναζωραῖοι : 440.
 νέκρωσις: 86.
 Νεομηνία : 10.
 Νέρων : 156. 162.
 νηστεία 316.
 Νικόπολις : 362. 364.
 νόμος: 12. 18. 24. 28. 30. 32. 34. 36. 38. 40.
 42. 44. 46. 48. 52. 58. 60. 62. 66. 68. 70.
 72. 74. 184. 218. 298.
 νόμος εὐαγγελικός: 60.
 νόμος νομικός: 60.
 νόμος Χριστοῦ: 80.
 νουθεσία 146. 362.
 Νουμηνία: 30. 52. 54. 224.
 Νῶε : 456. 458.
 νωθεία: 80.

Ξ

Ξενοδοχία : 480.

O

ὀδύνη : 398. 418.
 οἰκείωσις : 206.
 οἰκονομία: 28. 30. 116. 130. 172. 204. 208.
 214. 296. 378. 380. 382. 394. 396. 412.
 434. 448.
 οἰκτιρμοί : 170. 454.
 ὀλιγοψυχία : 422.
 ὀλοκαύτωμα : 450.
 ὁμοίωσις : 126. 130.
 ὄνειδισμός: 310. 456. 466. 482.
 Ὀνήσιμος : 236. 240. 370. 372.
 Ὀνησιφόρος : 334. 348.
 ὄξυθυμία : 124.
 ὄργη: 12. 104. 132. 228. 230. 248. 254. 266.
 306. 398. 404.
 ὄργη Θεοῦ : 136. 228.
 ὄρκος: 170. 420. 422. 432.

ὄρκωμοσία : 424. 432. 434.
 ὀσιότης : 132.
 ὄσμη εὐωδίας : 136. 198.
 ὀφθαλμοδουλεία : 148. 232.

Π

πάθημα: 76. 214. 388. 390. 456.
 πάθος: 12. 228. 230. 260. 284. 474.
 παιδεία: 146. 342. 474.
 παιδοποιΐα: 146.
 παιδοτροφία : 308.
 Πακαπιανή : 328.
 Παλαιστίνη : 398. 400.
 παλιγγεννησία : 362.
 πανοπλία τοῦ Θεοῦ : 148. 150.
 πανουργία : 128. 130.
 παράδεισος: 96.
 παραθήκη : 328. 334.
 παραΐνεσις: 290.
 παράκλησις : 170. 194. 284. 344. 456.
 παρακοή : 224. 306. 384.
 παραμυθία: 68. 344.
 παρανομία : 298.
 παραπικρασμός : 398. 402.
 παρατήρησις 68.
 παρηγορία : 236.
 παροργισμός: 132.
 παρουσία (Κυρίου) : 258. 264. 274. 280.
 282.
 παρησία: 118. 150. 164. 224. 310. 368.
 398. 408. 452. 456.
 Πάσχα : 466.
 πατραλοΐαι : 298.
 Παῦλος 10. 12. 28. 30. 38. 66. 98. 114. 124.
 150. 156. 158. 168. 214. 228. 236. 238.
 244. 254. 290. 294. 368. 370. 372. 378.
 420. 486. 488.
 πειρασμός: 54. 324. 384. 398. 416. 422.
 πεισμονή: 68.
 πεποίθησις : 158. 182.

περιτέμνεσθαι: 10. 34.
 περιτομή: 16. 22. 24. 26. 28. 38. 40. 58. 68.
 70. 72. 76. 78. 84. 86. 108. 110. 168.
 182. 184. 204. 222. 226. 230. 236. 356.
 περιφάνεια: 88.
 Πέτρος: 10. 14. 16. 18. 22. 24. 26. 28. 30.
 114. 118. 380.
 πιθανολογία : 218.
 πικρία : 474.
 Πιλάτος Πόντιος : 326.
 πίστις: 18. 20. 30. 32. 36. 38. 40. 44. 46. 48.
 58. 68. 74. 78. 82. 86. 88. 96. 98. 106.
 118. 120. 126. 128. 138. 150. 152. 166.
 176. 182. 184. 186. 188. 196. 204. 206.
 214. 218. 220. 222. 244. 246. 256. 266.
 274. 276. 278. 284. 286. 294. 296. 300.
 302. 306. 310. 312. 314. 316. 318. 320.
 322. 326. 332. 334. 340. 342. 346. 354.
 356. 358. 364. 368. 378. 396. 404. 412.
 420. 422. 454. 456. 458. 460. 462. 464.
 466. 468. 470. 472. 482. 486.
 πίστις ἀνυπόκριτος : 296. 298.
 πλάνη: 88. 128. 162. 280. 282.
 πλεονεξία: 130. 228. 230. 250.
 πλοῦτος (δόξης Θεοῦ): 116. 120. 200.
 214.
 Πνεῦμα : 132. 140. 170. 178. 206. 350.
 Πνεῦμα ἅγιον 22. 102. 142. 218. 220. 222.
 230. 246. 410. 414. 444.
 πόθος : 256.
 πολιτεία εὐαγγελική : 188.
 πολιτεία κατ' ἀρετήν : 196.
 πολιτεία κατὰ Θεόν : 160. 166.
 πολιτεία κατὰ Χριστόν : 233.
 πολιτεία πνευματική : 480.
 πονηρία: 140. 148. 224. 232.
 Πόντιος Πιλάτος 326.
 πορνεία: 74. 136. 228. 230. 260.
 πόρνη : 468.
 πόρνοι : 298.
 Πούδης : 348.
 πραότης: 74. 78. 126. 230. 326. 338. 362.

Πρίσκα : 348.
 προαίρεσις : 174. 224. 358.
 προαίρεσις ἀγαθή : 74.
 προαίρεσις πονηρά : 74.
 πρόγνωσις : 128.
 πρόθεσις : 168. 440.
 προθυμία : 396.
 προκοπή : 254.
 προσδοκία : 408.
 προσευχή : 150. 194. 234. 236. 244. 286.
 288. 304. 320. 368. 372.
 προσωποληψία : 148. 232.
 προφητεία : 268. 302. 318. 386. 388.
 πρωτοτόκια : 476.
 πρωτότοκος : 210. 212. 262. 380. 466. 478.
 πτώσις : 234.

P

Ραάβ : 468.
 Ρωμαῖοι : 282. 488.
 Ρώμη : 152. 162. 200. 236. 240. 274. 332.
 334. 348. 350. 372.

Σ

Σαββατισμός : 404. 406.
 Σάββατον : 10. 28. 30. 52. 58. 224. 398. 400.
 Σαλήμ : 424. 426.
 Σαμουήλ : 468.
 Σαμψών : 468. 470.
 Σάρρα : 60. 62. 460.
 Σατανᾶς : 254. 280. 282. 302. 322.
 σεμνότης : 196. 304. 310. 358.
 Σιλουανός : 12. 244.
 Σινᾶ : 60. 478.
 Σιών : 478.
 σιωπή : 30.
 σκηνή : 440. 442. 482.
 Σκύθης : 230.
 Σολομών : 468.
 σοφία : 94. 118. 172. 206. 216. 218. 220.
 226. 232. 234. 278. 342. 480.

σοφία ἀνθρωπίνη : 218.
 σοφία ἔξωθεν : 218.
 σοφία σαρκική : 218.
 σταυρός : 12. 36. 44. 70. 84. 86. 110. 172.
 188. 212. 224. 414. 472.
 Στέφανος : 70. 470.
 συγγνώμη : 278.
 συγκατάβασις : 26. 408.
 συγκατάθεσις : 30.
 συμφέρον : 142.
 συνείδησις ἀγαθή : 296. 298. 302.
 Συντύχη : 192.
 Συρία : 18-19.
 σωτηρία : 12. 18. 32. 46. 96. 106. 116. 118.
 142. 162. 164. 170. 174. 218. 248. 266.
 284. 308. 336. 342. 376. 384. 388. 390.
 412. 418. 458.
 σωφρονισμός : 332.
 σωφροσύνη : 150. 306.

T

ταλαιπωρία : 398. 416.
 ταπεινοφροσύνη : 124. 170. 172. 186. 224.
 226. 230. 244. 256.
 ταπείνωσις : 190.
 τεκνογονία : 306.
 τελειότης : 232. 412.
 τελείωσις : 130. 278. 350. 390. 428.
 τιμή : 260. 302. 308. 322. 324. 326. 338. 388.
 428.
 τιμή γονέων :
 Τιμόθεος : 12. 156. 158. 176. 178. 204. 238.
 244. 256. 294. 302. 328. 332. 350. 368.
 484. 488.
 τιμωρία : 42. 290. 454.
 Τίτος : 22. 24. 346. 354. 364.
 τρόμος : 148. 174.
 τρυφή : 346.
 Τρωάς : 346.
 Τυχικός : 152. 234. 240. 346. 362.

Υ

υίοθεσία: 52. 92. 208. 244.
 Ὑμέναιος : 302. 338.
 ὑπακοή: 96. 192. 372. 412.
 ὑπερηφάνια: 124.
 ὑπόκρισις: 28. 80. 314.
 ὑπομονή: 208. 246. 274. 276. 286. 288. 326.
 358. 456. 472.
 ὑπόνοια 324.
 ὑπόστασις : 394. 402.
 ὑποταγή: 24. 146.

Φ

Φαραώ : 466.
 Φαρισαῖος: 80. 184.
 φαρμακεία: 74.
 φθόνος: 74. 76. 162. 324. 362. 442.
 φθορά: 82. 96. 104. 192. 212. 226.
 φιλαδελφία: 196. 262. 480.
 φιλανθρωπία : 84. 86. 300. 362.
 φιλαργυρία: 324.
 φιλάργυρος,- οι:
 φιλαρχία : 298.
 Φιλήμων : 368. 372.
 Φιλητὸς (αἵρεσιάρχης) : 338.
 φιλία: 212.
 Φιλιππηῖοι : 198. 200.
 Φίλιπποι : 156. 178. 180. 200. 250.
 Φίλιππος : 128.
 φιλοδοξία: 76.
 φιλονεικία: 76.
 φιλοξενία : 480.

φιλοσαρκία : 130.
 φιλοσοφία: 72. 220.
 φιλοστοργία: 390. 420.
 φιλοτιμία: 408.
 φόβος: 84. 146. 148. 164. 174. 306. 322.
 328. 392.
 φόβος Θεοῦ: 140.
 φόνος: 74. 156. 470.
 φρόνημα: 78.
 φρόνησις: 94.
 Φρυγία : 204. 328.
 Φύγελος : 334.
 φῶς : 174. 266. 326.

Χ

Χάλεβ : 402.
 χαρά: 26. 162. 166. 170. 180. 192. 246. 254.
 332. 458.
 Χανααναῖοι : 438. 478.
 χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως : 394.
 χάρις: 88. 104. 106. 116. 124. 152. 156. 200.
 336. 350.
 χάρισμα,- τα: 38. 98. 126. 186. 268. 270.
 318. 332. 386. 414. 474.
 χαρίσματα ἰαμάτων : 386.
 χήρα,- αι : 322.
 χρηστότης: 74. 104. 106. 230. 362. 390.

Ψ

ψευδάδελφος,- οι : 22. 24.
 ψευδοδιδάσκαλος,- οι : 274. 280.
 ψεῦδος: 132. 150. 282.
 ψεύστης : 298.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7-8
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	10-489
1. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ	10-89
2. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ	92-153
3. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ	156-201
4. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ	204-241
5. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΕΙΣ Α'	244-271
6. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΕΙΣ Β'	254-291
7. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Α'	294-329
8. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Β'	332-351
9. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ	354-365
10. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ	368-373
11. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ	376-489
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	491-503
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.	491-494
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.	495-503
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ	505-511

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 1

Σελίς

Δογματικά Α' (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).

1. Ὅτι ἀκατάληπτον τὸ θεῖον καὶ ὅτι οὐ δεῖ ζητεῖν καὶ περιεργάζεσθαι τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων καὶ Εὐαγγελιστῶν.	54
2. Περὶ ρητῶν καὶ ἀρρήτων καὶ γνωστῶν καὶ ἀγνώστων.	56
3. Ἀπόδειξις ὅτι ἔστι Θεός.	60
4. Περὶ τοῦ, τί ἔστι Θεός, ὅτι ἀκατάληπτος.	66
5. Ἀπόδειξις, ὅτι εἷς ἔστι Θεός καὶ οὐ πολλοί.	70
6. Περὶ Λόγου Θεοῦ.	72
7. Περὶ ἁγίου Πνεύματος συλλογιστικὴ ἀπόδειξις.	74
8. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.	78
9. Περὶ τῶν ἐπὶ Θεοῦ λεγομένων.	106
10. Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ διακρίσεως.	110
11. Περὶ τῶν σωματικῶς ἐπὶ Θεοῦ λεγομένων.	112
12. Περὶ τῶν αὐτῶν.	116
13. Περὶ τόπου Θεοῦ καὶ ὅτι μόνον τὸ θεῖον ἀπερίγραπτον.	124
14. Τὰ ἰδιώματα τῆς θείας φύσεως.	134
15. Περὶ αἰῶνος.	138
16. Περὶ δημιουργίας.	142
17. Περὶ ἀγγέλων.	142
18. Περὶ Διαβόλου καὶ δαιμόνων.	150
19. Περὶ κτίσεως ὄρατῆς.	154
20. Περὶ οὐρανοῦ.	154
21. Περὶ φωτός, πυρός, φωστήρων ἡλίου τε καὶ σελήνης καὶ ἀστέρων.	164
22. Περὶ ἀέρος καὶ ἀνέμων.	182
23. Περὶ ὑδάτων.	186
24. Περὶ τῆς γῆς καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς.	194
25. Περὶ Παραδείσου.	200

26. <i>Περὶ ἀνθρώπου.</i>	208
27. <i>Περὶ ἡδονῶν.</i>	220
28. <i>Περὶ λύπης.</i>	222
29. <i>Περὶ φόβου.</i>	222
30. <i>Περὶ θυμοῦ.</i>	224
31. <i>Περὶ τοῦ φανταστικοῦ.</i>	226
32. <i>Περὶ αἰσθήσεως.</i>	226
33. <i>Περὶ τοῦ διανοητικοῦ.</i>	230
34. <i>Περὶ τοῦ μνημονευτικοῦ.</i>	232
35. <i>Περὶ ἐνδιαθέτου λόγου καὶ προφορικοῦ.</i>	234
36. <i>Περὶ πάθους καὶ ἐνεργείας.</i>	234
37. <i>Περὶ ἐνεργείας.</i>	246
38. <i>Περὶ ἐκουσίου καὶ ἀκουσίου.</i>	248
39. <i>Περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν, τουτέστι τοῦ αὐτεξουσίου.</i>	254
40. <i>Περὶ τῶν γινομένων.</i>	256
41. <i>Περὶ τοῦ διὰ ποίαν αἰτίαν αὐτεξούσιοι γεγόναμεν.</i>	258
42. <i>Περὶ τοῦ οὐκ ἐφ' ἡμῖν.</i>	262
43. <i>Περὶ προνοίας.</i>	262
44. <i>Περὶ προγνώσεως καὶ προορισμοῦ.</i>	270
45. <i>Περὶ τῆς θείας οἰκονομίας καὶ περὶ τῆς δι' ἡμᾶς κηδεμονίας καὶ τῆς ἡμῶν σωτηρίας.</i>	278
46. <i>Περὶ τοῦ τρόπου τῆς συλλήψεως τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τῆς θείας αὐτοῦ σαρκώσεως.</i>	284
47. <i>Περὶ τῶν δύο φύσεων κατὰ Μονοφυσιτῶν.</i>	288
48. <i>Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως.</i>	298
49. <i>Περὶ ἀριθμοῦ καὶ φύσεων.</i>	300
50. <i>“Ὅτι πᾶσα ἡ θεία φύσις ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἠνώθη πάσῃ ἀνθρωπίνῃ φύσει καὶ οὐ μέρος μέρος.</i>	304
51. <i>Περὶ τῆς μᾶς τοῦ Θεοῦ Λόγου συνθέτου ὑποστάσεως.</i>	310
52. <i>Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὑπὸ τὸ συνεχές ποσὸν ἐνάγονται αἱ τοῦ Κυρίου φύσεις ἢ ὑπὸ τὸ διωρισμένον.</i>	316
53. <i>Πρὸς τό, εἰ οὐκ ἔστι φύσις ἀνυπόστατος, ἀπάντησις.</i>	320
54. <i>Περὶ τοῦ Τρισαγίου.</i>	320
55. <i>Περὶ τῆς ἐν εἴδει καὶ ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένης φύσεως καὶ διαφορᾶς ἐνώσεως καὶ σαρκώσεως, καὶ πῶς ἐκκληπτέον «τὴν μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην».</i>	326
56. <i>“Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος. Κατὰ Νεστοριανῶν.</i>	332
57. <i>Περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῶν δύο φύσεων.</i>	328
58. <i>Περὶ θελημάτων καὶ αὐτεξουσίου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.</i>	338

59. *Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐν Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.* 356
60. *Πρὸς τοὺς λέγοντας, Εἰ δύο φύσεων καὶ ἐνεργειῶν ὁ ἄνθρωπος, ἀνάγκη ἐπὶ Χριστοῦ τρεῖς φύσεις καὶ τοσαύτας λέγειν τὰς ἐνεργείας.* 376
61. *Περὶ τοῦ τεθεῶσθαι τὴν φύσιν τῆς τοῦ Κυρίου σαρκὸς καὶ τὸ θέλημα.* 380
62. *Ἔτι περὶ θελημάτων καὶ αὐτεξουσιῶν νοῶν τε καὶ γνώσεων καὶ σοφιῶν.* 384
63. *Περὶ τῆς θεανδρικῆς ἐνεργείας.* 390
64. *Περὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἀδιαβλήτων παθῶν.* 394
65. *Περὶ ἀγνοίας καὶ δουλείας.* 398
66. *Περὶ προκοπῆς.* 400
67. *Περὶ δειλίας.* 402
68. *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου προσευχῆς.* 406
69. *Περὶ οἰκειώσεως.* 408
70. *Περὶ τοῦ πάθους τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἀπαθείας τῆς αὐτοῦ θεότητος.* 410
71. *Περὶ τοῦ ἀχώριστον διαμεῖναι τὴν τοῦ Λόγου θεότητα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Κυρίου καὶ μίαν διαμεῖναι ὑπόστασιν.* 412
72. *Περὶ τῆς φθορᾶς καὶ διαφθορᾶς.* 414
73. *Περὶ τῆς ἐν τῷ ἄδῃ καθόδου.* 416
74. *Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν.* 420
75. *Περὶ τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδρας.* 422
76. *Πρὸς τοὺς λέγοντας, Εἰ δύο φύσεις ὁ Χριστός, ἢ καὶ τῇ κτίσει λατρεύετε φύσιν κτιστὴν προσκυνοῦντες, ἢ μίαν φύσιν προσκυνητὴν λέγετε καὶ μίαν ἀπροσκύνητον.* 422
77. *Διὰ τί ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνηνθρώπησε καὶ οὐχ ὁ Πατὴρ οὐδέ τὸ Πνεῦμα, καὶ τί ἐνανθρωπήσας κατώρθωσεν.* 424
78. *Πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας, εἰ ἡ ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ κτιστὴ ἐστὶν ἢ ἄκτιστος.* 428
79. *Περὶ τοῦ πότε ἐκλήθη Χριστός.* 430
80. *Πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας, εἰ δύο φύσεις ἐγέννησεν ἡ ἅγια Θεοτόκος, καὶ εἰ δύο φύσεις ἐπὶ σταυροῦ ἐκρέμαντο.* 434
81. *Πῶς πρωτότοκος λέγεται ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.* 436
82. *Περὶ πίστεως καὶ βαπτίσματος.* 438
83. *Περὶ τῆς πίστεως.* 448
84. *Περὶ σταυροῦ, ἐν ᾧ ἔτι καὶ περὶ πίστεως.* 448
85. *Περὶ τοῦ προσκυνεῖν πρὸς ἀνατολάς.* 456
86. *Περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων τοῦ Κυρίου μυστηρίων.* 460

87. <i>Περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ Κυρίου καὶ περὶ τῆς ἁγίας Θεοτόκου.</i>	476
88. <i>Περὶ τῶν ἁγίων καὶ τῆς τῶν λειψάνων αὐτῶν τιμῆς.</i>	486
89. <i>Περὶ εἰκόνων.</i>	494
90. <i>Περὶ Γραφῆς.</i>	500
91. <i>Περὶ τῶν ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένων.</i>	506
92. <i>Ὅτι οὐκ ἔστι τῶν κακῶν αἴτιος ὁ Θεός.</i>	522
93. <i>Ὅτι οὐ δύο ἀρχαί.</i>	526
94. <i>Τίνος ἔνεκεν προγιγνώσκων ὁ Θεὸς τοὺς ἁμαρτάνειν καὶ μὴ μετανοεῖν μέλλοντας ἔκτισεν.</i>	530
95. <i>Περὶ νόμου Θεοῦ καὶ νόμου ἁμαρτίας.</i>	532
96. <i>Κατὰ Ἰουδαίων περὶ τοῦ Σαββάτου.</i>	534
97. <i>Περὶ παρθενίας.</i>	544
98. <i>Περὶ τῆς περιτομῆς.</i>	550
99. <i>Περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου.</i>	554
100. <i>Περὶ ἀναστάσεως.</i>	558

ΤΟΜΟΣ 2

A. <i>Κεφάλαια Φιλοσοφικά.</i>	20
B. <i>Περὶ αἱρέσεων.</i>	226
Γ. <i>Εἰσαγωγή δογμάτων στοιχειώδης.</i>	330
Δ. <i>Κεφάλαια Φιλοσοφικῶν ἀποσπασμάτων.</i>	348
E. <i>Κατὰ Εἰκονοκλαστῶν.</i>	408

ΤΟΜΟΣ 3

A. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ, ΛΟΓΟΙ Α' - Γ'

1. <i>Λόγος Α', Πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας.</i>	20
2. <i>Λόγος Β', Πρὸς τοὺς καταλέγοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας.</i>	108
3. <i>Λόγος Γ', Πρὸς τοὺς ἀποβαλλομένους τὰς σεπτὰς καὶ ἁγίας εἰκόνας.</i>	193

B. ΛΟΓΟΣ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΣΕΠΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΠΡΟΣ ΠΑΝΤΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ, ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΤΟΝ ΚΑΒΑΛΛΙΝΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΠΑΝΤΑΣ ΑΙΡΕΤΙΚΟΥΣ

359

ΤΟΜΟΣ 4

1. <i>Λίβελος περὶ τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος.</i>	20
2. <i>Περὶ ἁγίας Τριάδος, Λόγος Α'.</i>	39

3. <i>Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, Λόγος Β'.</i>	137
4. <i>Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων.</i>	151
5. <i>Πρὸς Ἰορδάνην Ἀρχιμανδρίτην, περὶ τοῦ Τρισαγίου ὕμνου.</i>	203
6. <i>Περὶ πίστεως, κατὰ τῆς αἰρέσεως τῶν Νεστοριανῶν.</i>	267
7. <i>Πρὸς τὸν Ἰακωβίτην ἐπίσκοπον Δαραΐας τὸν Ἰακωβίτην.</i>	341

ΤΟΜΟΣ 5

Α. ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ

1. <i>Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν, καὶ περὶ τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων, ἐξ ἐπιδρομῆς δὲ καὶ περὶ τῶν δύο φύσεων καὶ περὶ μιᾶς ὑποστάσεως.</i>	16
2. <i>Περὶ συνθέτου φύσεως.</i>	106

Β. ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΑ

1. <i>Διάλογος κατὰ Μανιχαίων.</i>	130
2. <i>Διάλεξις Ἰωάννου Ὁρθοδόξου πρὸς Μανιχαῖον.</i>	258
3. <i>Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ.</i>	284
4. <i>Περὶ Δρακόντων καὶ στριγγῶν.</i>	306

Γ. ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ

<i>Ἐπόμνημα, ἧτοι ἐξήγησις τοῦ πάθους τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος καὶ θαυματουργοῦ Ἀρτεμίου, συλληχθέντος ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Φιλοστοργίου καὶ ἄλλων τινῶν ὑπὸ Ἰωάννου Μοναχοῦ.</i>	318
---	-----

ΤΟΜΟΣ 6

<i>Εἰς τὰ Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Α - Δ).</i>	10-505
--	--------

ΤΟΜΟΣ 7

<i>Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Ε - Μ).</i>	10-583
---	--------

ΤΟΜΟΣ 8

α) <i>Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Ν - Ω).</i>	30-447
β) <i>Λόγοι :</i>	
1. <i>Περὶ νηστειῶν.</i>	454-473
2. <i>Περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς πονηρίας πνευμάτων.</i>	474-479
3. <i>Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν.</i>	480-497
4. <i>Περὶ ἐξομολογήσεως.</i>	499-527
5. <i>Περὶ ἀζύμων.</i>	528-541

ΤΟΜΟΣ 9

Α. ΛΟΓΟΙ

- | | |
|--|-----|
| 1. Λόγος εἰς τὴν ὑπερένδοξον Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. | 10 |
| 2. Λόγος εἰς τὴν ξηρανθεῖσαν συκῆν καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἄμπελῶνος. | 58 |
| 3. Λόγος εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ εἰς τὸν σταυρόν. | 78 |
| 4. Λόγος εἰς τὸ ἅγιον Σάββατον. | 96 |
| 5. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. | 154 |
| 6. Λόγος Α' εἰς τὸ γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. | 180 |
| 7. Λόγος Β' εἰς τὸ γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. | 208 |
| 8. Ἐγκύμιον πρῶτον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς πανυμνήτου καὶ ὑπερενδόξου εὐλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας. | 238 |
| 9. Ἐγκώμιον δεύτερον εἰς τὴν ἔνδοξον Κοίμησιν τῆς Παναγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας. | 272 |
| 10. Λόγος τρίτος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Παναγίας Θεοτόκου. | 318 |

Β. ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ

- | | |
|---|-----|
| 1. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. | 336 |
| 2. Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ἔνδοξον τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα Βαρβάραν. | 368 |

Γ. ΠΡΟΣΕΥΧΕΣ

- | | |
|----------------|-----|
| 1. Προσευχὴ Α' | 424 |
| 2. Προσευχὴ Β' | 426 |
| 3. Προσευχὴ Γ' | 426 |
| 4. Προσευχὴ Δ' | 428 |

ΤΟΜΟΣ 10

Ἱστορία Ψυχωφελῆς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπῶν χώρας, τῆς Ἰνδιῶν λεγομένης, Βίος Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ. 10-487

ΤΟΜΟΣ 11

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

- | | |
|--|---------|
| 1. Εἰς τὴν Πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολὴν Παύλου. | 10-225 |
| 2. <i>Εἰς τὴν Πρὸς Κορινθίους Α' Ἐπιστολὴν Παύλου.</i> | 226-441 |
| 3. <i>Εἰς τὴν Πρὸς Κορινθίους Β' Ἐπιστολὴν Παύλου.</i> | 442-549 |

ΤΟΜΟΣ 12

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

- | | |
|--|---------|
| 1. Εἰς τὴν Πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολὴν Παύλου | 10-89 |
| 2. Εἰς τὴν Πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολὴν Παύλου. | 92-153 |
| 3. Εἰς τὴν Πρὸς Φιλιππησίους Ἐπιστολὴν Παύλου. | 156-201 |
| 4. Εἰς τὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολὴν Παύλου. | 204-241 |
| 5. Εἰς τὴν Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α' Ἐπιστολὴν Παύλου. | 244-271 |
| 6. Εἰς τὴν Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β' Ἐπιστολὴν Παύλου. | 254-291 |
| 7. Εἰς τὴν Πρὸς Τιμόθεον Α' Ἐπιστολὴν Παύλου. | 294-329 |
| 8. Εἰς τὴν Πρὸς Τιμόθεον Β' Ἐπιστολὴν Παύλου. | 332-351 |
| 9. Εἰς τὴν Πρὸς Τίτον Ἐπιστολὴν Παύλου. | 354-365 |
| 10. Εἰς τὴν Πρὸς Φιλήμονα Ἐπιστολὴν Παύλου. | 368-373 |
| 11. Εἰς τὴν Πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν Παύλου. | 376-489 |

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος

- 1ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, Καισάριον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, θεῖον Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον Ἀντιοχείας, Μ. Ἀθανάσιον.
- 2ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς δυτικούς ἐπισκόπους, Πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστείας, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Σχετικαὶ μὲ θέματα τῆς ἐπισκοπῆς του, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς φίλους διαφόρους, Μεσιτευτικαί, Συστατικαί, Παραμυθητικαί, Συμβουλευτικαί.
- 3ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον Θεολόγον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον, Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, Πρὸς δυτικούς ἐπισκόπους, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς ρήτορας, πρὸς φιλοσόφους, Ἐπιστολαὶ μεσιτευτικαί, συστατικαί, παραμυθητικαί, συμβουλευτικαί.
- 4ος **Ὁμιλίαι** εἰς τὴν Ἑξαήμερον (Α' - Θ').
- 5ος **Ὁμιλίαι εἰς Ψαλμούς**: Ψαλμὸν Α', Ζ', ΙΔ', ΚΗ', ΚΘ', ΛΒ', ΛΓ', ΜΔ', ΜΕ', ΜΗ', ΝΘ', ΞΑ', ΡΙΔ'.
- 6ος **Α'**. **Ὁμιλίαι ἠθικαὶ καὶ πρακτικαί**: Περὶ νηστείας Α'-Β', Περὶ εὐχαριστίας, Περὶ ταπεινοφροσύνης, Περὶ φθόνου, Κατὰ ὀργιζόντων, Κατὰ μεθύοντων, εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ» Προτρεπτικὸς εἰς τὸ βάπτισμα.
Β'. **Ὁμιλίαι κοινωνικαί**: Πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, καὶ εἰς τὸ «Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας».
- 7ος **Γ'**. **Ὁμιλίαι δογματικαί**: Περὶ πίστεως, εἰς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ Ἀνομοίων, καὶ «Ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τοῦ κακοῦ ὁ Θεός».
Δ'. **Ὁμιλίαι περιστατικαί**: Ἐν λιμῷ καὶ αὐχμῷ, Περὶ τοῦ μὴ προσηλωθῆναι τοῖς διωτικοῖς.
Ε'. **Ὁμιλίαι ἐγκωμιαστικαί**: εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν, εἰς τοὺς μάρτυρας Βαρλαάμ, Γόρδιον, ἅγιον Μάμαντα, Ἁγίους Τεσσαράκοντα.
ΣΤ'. **Ὁμιλίαι παιδαγωγικαί**: Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἔξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων, εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.
- 8ος **Ἀσκητικὰ Α'**: Λόγος περὶ κρίματος, Περὶ πίστεως, Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις, Λόγοι ἀσκητικοὶ Α'-Β', Περὶ ἀσκήσεως, Ὅροι κατὰ πλάτος Α' καὶ Β').

- 9ος **Ἀσκητικά Β'**: Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, Ἀσκητικά διατάξεις.
 10ος **Δογματικά ἔργα**: 1. Ἀνατρεπτικός τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομίου. 2. Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Β'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- 1ος **Ἀπολογητικά**: Λόγος Α' Κατὰ εἰδώλων.— Λόγος Β' Περί ἐνανθρωπήσεως).
- 2ος **Δογματικά Α'**: Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α' - Β'.
- 3ος **Δογματικά Β'**: Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ' - Δ'.— Περί τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ Κατὰ Ἀρειανῶν.
- 4ος **Δογματικά Γ'**: Περί Διονυσίου Ἀλεξανδρείας.— Πρὸς Σεραπίωνα Θμούεως· 1. Κατὰ τῶν βλασφημούντων καὶ λεγόντων κτίσμα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. 2. Κατὰ τῶν λεγόντων κτίσμα τὸν Υἱόν. 3. Ὁμοίως περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.— Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου, κατὰ τῶν αἵρετικῶν.— Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀδέλφιον, κατὰ Ἀρειανῶν.— Πρὸς Μάξιμον φιλόσοφον.
- 5ος **Ἑρμηνευτικά Α'**: Πρὸς Μαρκελλῖνον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν.— Ὑπόθεσις εἰς τοὺς Ψαλμούς.— Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμούς (Α'-Μ').
- 6ος **Ἑρμηνευτικά Β'**: Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμούς (Ψαλμοὶ ΜΑ'-ΠΖ').
- 7ος **Ἑρμηνευτικά Γ'**: Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμούς (Ψαλμοὶ ΠΗ'-ΡΜς').
- 8ος **Ἱστορικοδογματικά Α'**: Ἀπολογητικὸς κατὰ Ἀρειανῶν ἢ Ἀπολογητικὸς Δεύτερος.— Πρὸς τὸν βασιλέα Κωνστάντιον Ἀπολογία.— Περί τῶν διαβαλλόντων τὴν ἐν τῷ διωγμῷ φυγὴν αὐτοῦ.
- 9ος **Ἱστορικοδογματικά Β'**: Περί τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου.— Ἐγκύκλιος Ἐπιστολή.— Ἐπιστολὴ πρὸς μοναχοὺς.— Περί τῶν γεγενημένων παρ' Ἀρειανῶν.
- 10ος **Ἱστορικοδογματικά Γ'**: Ἐπιστολὴ πρὸς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ Λιβύης.— Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς τόμος.— Πρὸς Ἰουβιανὸν περὶ πίστεως.— Πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους.— Περί τῶν ἐν Ἀριμίνῳ καὶ Σελευκείᾳ συνόδων.— Ἐπιστολές· Πρὸς Σεραπίωνα, Πρὸς Μοναχοὺς, Πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους Ἰωάννην καὶ Ἀντίοχον, Πρὸς Παλλάδιον πρεσβύτερον, Πρὸς Ρουφῖνον.— Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἑορταστικῶν β', ε', ζ', κβ', κδ', κη', κθ', μβ', μγ', με', ἢ λθ' ἑορταστικῆ.
- 11ος **Ἀσκητικά**: Βίος Μ. Ἀντωνίου.— Περί παρθενίας ἢ ἀσκήσεως.— Ἐπιστολές: 1. Πρὸς Δρακόντιον. 2. Πρὸς Ἀμοῦν, 3. Πρὸς Ὠρσίσιον Α' καὶ Β'.— Βίος καὶ πολιτεία τῆς ἁγίας Συγκλητικῆς.
- 12ος **Ἀμφιβαλλόμενα ἔργα**: Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν σταυρόν.— Περί Σαβδάτων καὶ Περιτομῆς.— Κατὰ Ἀπολιναρίου Λόγοι α'-β'.— Εἰς τὸ «πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου».— Περί πίστεως λόγος μείζων.— Ἐκ τοῦ περὶ πίστεως μείζονος λόγου.— Ἑρμηνεία εἰς τὸ Κατὰ Λουκᾶν.— Σύνοψις ἐπίτομος τῆς θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Τόμος

Γ'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- 1ος **Προσωπικές σχέσεις και Ἐκκλησιαστική Διακονία Α'** : Λόγος Α' Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.— Λόγος Β' Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς.— Λόγος Γ' Πρὸς τοὺς καλέσαντας καὶ μὴ ἀπαντήσαντας.— Λόγος ΣΤ' Εἰρηνικὸς πρῶτος.— Λόγος Θ' Ἀπολογητικὸς εἰς πατέρα καὶ Βασίλειον.— Λόγος ΙΑ' Εἰς Γρηγόριον Νύσσης.— Λόγος Ι' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν πατέρα καὶ Βασίλειον τὸν Μέγαν.— Λόγος ΙΒ' Εἰς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.— Λόγος ΙΓ' Εἰς Εὐλάλιον.— Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικὸς δεύτερος.— Λόγος ΚΓ' Εἰρηνικὸς τρίτος.
- 2ος **Προσωπικές σχέσεις και Ἐκκλησιαστική Διακονία Β'** : Λόγος ΝΒ' Περί τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας καὶ ὅτι οὐ παντὸς ἀνθρώπου οὔτε παντὸς καιροῦ τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι.— Λόγος ΛΓ' Πρὸς Ἀρειανούς καὶ εἰς ἑαυτόν.— Λόγος ΛΔ' Εἰς τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας.— Λόγος ΚΣ' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν λαὸν καὶ τοὺς ποιμένας ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα μετὰ τὰ κατὰ Μάξιμον.— Λόγος Λς' Εἰς ἑαυτόν καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυμεῖν αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν τοῦ λαοῦ προθυμίαν, ἣν ἐπεδείξαντο εἰς αὐτόν.— Λόγος ΛΕ' Εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ κατὰ Ἀρειανῶν.— Λόγος ΜΒ' Συντακτῆριος εἰς τὴν τῶν 150 ἐπισκόπων παρουσίαν.
- 3ος **Ἀπολογητικὰ ἔργα** : Κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως· Λόγος Δ' Στηλιτευτικὸς Α'. Λόγος Ε' Στηλιτευτικὸς Β'.— Λόγος ΚΕ' Εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον.
- 4ος **Δογματικὰ ἔργα** : Λόγοι Θεολογικοὶ α'—ε': Λόγος ΚΖ' Θεολογικὸς α', Πρὸς Εὐνομιανούς προδιάλεξις.— Λόγος ΚΗ' Θεολογικὸς β', Περί θεολογίας.— Λόγος ΚΘ' Θεολογικὸς γ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος Λ' Θεολογικὸς δ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος ΛΑ' Θεολογικὸς ε', Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος.— Λόγος Κ' Περί δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.— Λόγος Μ' Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα.
- 5ος **Α' Λόγοι Ἐορταστικοί** : Λόγος ΛΗ' Εἰς τὰ Θεοφάνια.— Λόγος ΛΘ' Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα.— Λόγος ΜΑ' Εἰς τὴν Πεντηκοστήν.— Λόγος ΜΕ' Εἰς τὸ Πάσχα.— Λόγος ΜΔ' Εἰς τὴν Καινὴν Κυριακὴν.
Β' Ἠθικολογικοί : Λόγος ΙΔ' Περί φιλοπτωχίας.— Λόγος Ις' Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάρης.— Λόγος ΙΖ' Πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἀγωνιῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον.— Λόγος ΙΘ' Εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν.— Λόγος ΛΖ' Εἰς τὴν ρῆσιν «ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους».
- 6ος **Α' Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί** : Λόγος ΙΕ' Εἰς τοὺς Μακκαβαίους.— Λόγος ΚΑ' Εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον.— Λόγος ΚΔ' Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανόν.
Β' Λόγοι Ἐπιτάφιοι : Λόγος ΜΓ' Εἰς τὸν Μ. Βασίλειον.— Λόγος ΙΗ' Εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα παρόντος τοῦ Βασιλείου.— Λόγος Η' Εἰς τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Γοργονίαν.— Λόγος Ζ' Εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν.
- 7ος **Ἐπιστολές** : (Ἐπιστολές Α'—ΣΜΔ').
- 8ος **Α' Ὁ Χριστὸς πάσχων**.

- Τόμος Β' **Ἐπη Δογματικά**: (Περὶ Πατρὸς, Υἱοῦ, ἁγίου Πνεύματος, κόσμου, προνοίας, νοερῶν οὐσιῶν, ψυχῆς, Διαθηκῶν, ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ, μαστίγων Αἰγύπτου, δεκαλόγου Μωυσέως, θαυμάτων Χριστοῦ, παραβολῶν τοῦ Χριστοῦ, Ὕμνοι εἰς Θεὸν κλπ.
- 9ος **Ἐπη Ἠθικά**: Ποικιλία θεμάτων.
- 10ος **Ἐπη Ἱστορικά**: Ποικιλία θεμάτων.
- 11ος **Ἐπη εἰς Ἐτέρους - Ἐπιγράμματα**.

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ').
- 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ').
- 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι').
- 4ος Τριακονταετηρικὸς εἰς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον.- Εἰς τὸν Βίο Μ. Κωνσταντίνου.- Λόγος Μ. Κωνσταντίνου εἰς τὸν Σύλλογον τῶν ἁγίων.

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- 1ος **Δογματικά Α'** (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).
- 2ος **Φιλοσοφικά Κεφάλαια καὶ Ἀποσπάσματα**.- Περὶ αἰρέσεων.- Εἰσαγωγή δογμάτων στοιχειώδης.
- 3ος Περὶ εἰκόνων.- Λόγος ἀποδεικτικὸς περὶ εἰκόνων.
- 4ος **Λίβελος ὀρθοῦ φρονήματος**.- Περὶ ἁγίας Τριάδος (Λόγοι Α'-Β').- Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων.- Περὶ τοῦ Τρισαγίου Ὕμνου.- Περὶ πίστεως κατὰ τῶν Νεστοριανῶν.- Πρὸς τὸν Ἰακωβίτην ἐπίσκοπον Δαριαίας.
- 5ος Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων.- Περὶ συνθέτου φύσεως.- Κατὰ Μανιχαίων.- Διάλεξις Ἰωάννου Ὀρθοδόξου πρὸς Μανιχαῖον.- Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ.- Περὶ Δρακόντων καὶ στριγγῶν.- Πάθος Ἀρτεμίου.
- 6ος Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Α - Δ).
- 7ος Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Ε - Μ).
- 8ος α) Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Ν - Ω).- β) **Λόγοι**: Περὶ νηστειῶν.- Περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς πονηρίας πνευμάτων.- Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν.- Περὶ ἔξομολογήσεως.- Περὶ ἀζύμων.
- 9ος **Α'**. **Λόγοι**: 1. Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου 2. Εἰς τὴν ξηρανθεῖσαν συκῆν καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος. 3. Εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ τὸν σταυρόν. 4. Εἰς τὸ ἅγ. Σάββατον. 5. Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου. 6. Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Α'. 7. Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Β'. 8. Ἐγκύμιον 1ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. 9. Ἐγκύμιον 2ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. 10. Λόγος 3ος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.
- Β'**. **Ἀγιολογικά**: 1. Ἐγκύμιον εἰς Ἰωάννην Χρυσόστομον. 2) Ἐγκύμιον εἰς τὴν μάρτυρα Βαρβάραν.
- Γ'**. **Προσευχές** (Α' - Δ').

- 10ος Ἱστορία Ψυχωφελῆς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπῶν χώρας, τῆς Ἰνδιῶν λεγομένης. Βίος Βαβυλωνίου καὶ Ἰωάννου.
- 11ος Εἰς τὰς Ἐπιστολάς Παύλου (Πρὸς Ῥωμαίους – Πρὸς Κορινθίους Α', Πρὸς Κορινθίους Β').
- 12ος Εἰς Ἐπιστολάς Παύλου (Γαλάτας, Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολοσσαεῖς, Θεσσαλονικεῖς Α'+Β', Τιμόθεον Α'+Β', Τίτον, Φιλήμονα καὶ Ἐβραίους).

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- 1ος Διάλογος Παλλαδίου.– Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν.– Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
- 2ος Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α'–ΚΓ').
- 3ος Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ'–ΜΑ').
- 4ος Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΜΒ'–ΞΔ').
- 5ος α) Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Γ'-ΙΒ'). β) Εἰς Ψαλμοὺς (ΜΑ'-ΜΓ').
- 6ος Ὁμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ'–ΡΚΓ').
- 7ος α) Ὁμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ'–ΡΝ').
β) Ὁμιλίαι εἰς τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σαούλ.
- 8ος α) Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α'-Θ').– β) Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἡσαΐαν. Ὑπόμνημα στὸν Δανιήλ (Κεφάλαια Γ'-ΙΓ').
- 8Α Ὁμιλίαι σὲ πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.
- 9ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. Α'-Κ').
- 10ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. ΚΑ'-ΛΖ').
- 11ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. ΛΗ'-ΝΣ').
- 11Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. ΝΖ'-ΟΕ').
- 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίαι ΟΣ'-Τ').
β) Στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίαι Α' – Δ').
- 13ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίαι Ε' – ΛΑ').
- 13Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίαι ΛΒ' – ΝΔ').
- 14ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίαι ΝΕ' – ΠΗ').
- 15ος Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλίαι Α' – ΚΓ').
- 16Α Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλίαι ΚΔ' – ΜΔ').
- 16Β α) Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλίαι ΜΕ' – Ν').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὁμιλίαι Α' – Γ').
- 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὁμιλίαι ΙΑ' – ΛΓ').
- 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίαι Α' – ΚΑ').
- 18Α Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίαι ΚΒ' – ΜΔ').
- 19ος Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίαι Α' – ΚΔ').
- 20ος α) Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίαι ΚΕ'–Λ').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίαι Α' – ΙΑ').
- 21ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίαι ΙΒ' – ΚΔ').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὁμιλίαι Α' – ΙΒ').
- 22ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὁμιλίαι ΙΓ' – ΙΕ').
β) Στὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ γ) Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'.

- 23ος α) Ὑπόμνημα στήν Β' Πρὸς Θεσσαλονικεῖς (Ὅμιλιες Α' – Ε').
 β) Στήν Α' Πρὸς Τιμόθεον καὶ γ) Στὴ Β' Πρὸς Τιμόθεον.
- 24ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Τίτον (Ὅμιλ. Α'-Ζ'), β) Στήν Πρὸς Φιλήμονα (Ὅμιλ. Α'-Γ'), γ) Στήν Πρὸς Ἑβραίους (Ὅμιλ. Α'-ΙΕ').
- 25ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Ἑβραίους (Ὅμιλ. ΙΖ'-ΛΔ').
 β) Εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον (Ὅμιλ. Α'-Ζ').
- 26ος **Ὅμιλιες Ἠθικῆς – Ἀγιογραφικῆς.**
1. Ὅμιλία εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια τάλαντα ὀφείλοντος καὶ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαιτοῦντος, καὶ ὅτι παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησι-κακεῖν χειρόν (σ. 18).
 2. Ὅμιλία εἰς τὰ μύρια τάλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ περὶ τοῦ μνησι-κακεῖν (σ. 68).
 3. Ὅμιλία εἰς τό, «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστὶ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλήν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ». Καὶ κατὰ Μαρκιωνιστῶν καὶ Μανιχαίων, καὶ ὅτι οὐ χρὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ παντὸς θελήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα (σ. 84).
 4. Ὅμιλία περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι, καὶ εἰς τό, «Στενὴ ἢ πύλη», καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἐρμηνεῖα τῆς προσευχῆς τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» (σ. 118).
 5. Ὅμιλία εἰς τὸν παραλυτικὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος· καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότης (σ. 144).
 6. Ὅμιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν σύναξιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ μὴ παρατρέχειν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων Γραφῶν, καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦ βωμοῦ, καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους (σ. 198).
 7. Ὅμιλία συνάξεως διὰ χρόνου ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ γενομένης εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι χρησιμώτερος βίος ἐνάρετος σημείων καὶ θαυμάτων, καὶ κατὰ τί διαφέρει πολιτεία σημείων (σ. 234).
 8. Ὅμιλία, Ὅτι χρήσιμος ἢ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, καὶ ὅτι δουλεία καὶ περιστάσει πραγμάτων ἀχείρωτον ποιεῖ τὸν προσέχοντα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Ἀποστόλων πολλῶν ἐστὶν ἀξιωματῶν ὄνομα, καὶ ὅτι τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλευόντων πολλῶ μείζονα κέκτηνται δύναμιν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐξουσίαν, καὶ πρὸς τῷ τέλει πρὸς Νεοφωτίστους (σ. 272).
 9. Ὅμιλία, Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τοῖς ἀκροαταῖς τὸ σιγᾶν τὰ λεγόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ τίνος ἔνεκεν αἱ Πράξεις ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἀναγινώσκονται, καὶ διὰ τί οὐκ ἔδειξε πᾶσιν ἑαυτὸν ἀναστάς ὁ Χριστός, καὶ ὅτι τῆς ὀψεως σαφεστέραν παρέσχε τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν τὴν διὰ τῶν σημείων τῶν Ἀποστόλων (σ. 310).
 10. Ὅμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν εἰρημένων. Καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας ὑπὲρ τῆς βραχυλογίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Σαύλου προσηγορίας καὶ Παύλου, καὶ τίνος ἔνεκεν Ἀδὰμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκλήθη, ὅτι χρησίμως καὶ συμφερόντως, καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους (σ. 364).

11. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων, καὶ ὅτι χρήσιμον τὸ φέρειν ἐλέγχους, καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ εὐθέως πιστεύσας μετωνομάσθη Παῦλος, καὶ ὅτι οὐκ ἔξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως γέγονεν αὐτῷ ἡ μεταβολή, καὶ εἰς τὸ ρητόν, «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;» (σ. 394).
 12. Ὁμιλία, Ἐπιτίμησις κατὰ τῶν ἀπολειφθέντων. Παραίνεσις πρὸς τοὺς παρόντας, εἰς τὸ κήδεσθαι τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, «Παῦλος κλητός», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 444).
 13. Ὁμιλία Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ κανχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες, ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται», καὶ τὰ ἐξῆς (σ. 486).
 14. Ὁμιλία Εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Οἶδαμεν, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν», καὶ περὶ ὑπομονῆς, καὶ ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος (σ. 518).
 15. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν, καὶ εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν», καὶ περὶ τοῦ μνησικακεῖν (σ. 542).
 16. Ὁμιλία Εἰς τὸ «Κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν» (σ. 594).
- ος **Ὁμιλίαι Ἀγιογραφικῆς – Ἐρμηνευτικῆς.**
1. Εἰς τὸ «ἀσπάσασθε Πρισκίλλαν καὶ Ἀκύλαν», Ὁμιλία Α' (20).
 2. Εἰς Ἀκύλαν καὶ Πρισκίλλαν, Ὁμιλία Β', καὶ εἰς τὸ μὴ κακῶς λέγειν τοὺς ἱερεῖς (σ. 50).
 3. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Διὰ δὲ τὰ πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχετω» (σ. 92).
 4. Εἰς τὸ, «Γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῆ, ἐλευθέρῃ ἐστὶν ὧς θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρῃ δὲ ἐστὶν ἐὰν οὕτω μείνη» (σ. 126).
 5. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας (σ. 154).
 6. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον» (σ. 214).
 7. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται» (σ. 252).
 8. Ὁμιλία Α' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἔχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ εἰς τὸ, «Ἐπίστευσα, διὸ καὶ ἐλάλησα», καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 282).
 9. Ὁμιλία Β' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ πρὸς Μανιχαίους καὶ πάντας τοὺς διαβάλλοντας τὴν Παλαιὰν καὶ διαιροῦντας αὐτὴν ἀπὸ τῆς Καινῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 316).
 10. Ὁμιλία Γ' πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ρῆσιν «Ἔχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς

πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ διὰ τί κοινῇ πάντες ἀπολαμβάνουσι τὰ ἀγαθὰ, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 350).

11. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Ὁφείλον ἀνέχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ (σ. 390).
12. Πρὸς τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῷ ἀποστολικῷ ρητῷ τῷ λέγοντι, Εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 422).
13. Εἰς τό, «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγонуῖα», καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 458).
14. Εἰς τό, «Ὅτε ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην», καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀντίστασις ἦν, ἀλλ' οἰκονομία τὰ γινόμενα (σ. 514).
15. Εἰς τό, «Οὐδέποτε ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ Υἱὸς οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιῶντα» (σ. 572).
16. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἔσονται καιροὶ χαλεποὶ» (σ. 608).

28ος 1. Ποιμαντικά:

Α'. Λόγος, Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη (σ. 10).

Β'. Λόγοι Περὶ ἱερωσύνης.

1. Λόγος Α' (σ. 54).
2. Λόγος Β' (σ. 84).
3. Λόγος Γ' (σ. 116).
4. Λόγος Δ' (σ. 190).
5. Λόγος Ε' (σ. 238).
6. Λόγος ΣΤ' (σ. 258).

2. Ἀσκητικά Α':

Α'. Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τὸν μοναχικὸν βίον Λόγοι Α', Β', Γ' :

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς τοὺς κατηγόρους (σ. 325).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς ἄπιστον πατέρα (σ. 372).
3. Λόγος Τρίτος, Πρὸς πιστὸν πατέρα (σ. 442).

Β'. Σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας πρὸς μοναχὸν (σ. 519).

Γ'. Περὶ κατανύξεως:

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς Δημήτριον μονάζοντα (σ. 608).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς Στελέχιον (σ. 672).

Δ'. Πρὸς Θεόδωρον:

1. Πρὸς Θεόδωρον μοναχὸν (σ. 718).
2. Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντᾳ (σ. 746).

29ος Ἀσκητικά Β':

Α'. Πρὸς Σταγείριον, Λόγοι Α'-Γ':

1. Λόγος Α', Πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα (σ. 12).
2. Λόγος Β', Καὶ ὅτι ἀθυμία χαλεπωτέρα καὶ δαίμονος (σ. 110).
3. Λόγος Γ', Πρὸς Σταγείριον, Περὶ ἀθυμίας (σ. 204).

Β'. Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους (σ. 294).

Γ'. Περὶ τοῦ κανονικῆς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσι (σ. 374).

Δ'. *Περὶ παρθενίας* (σ. 448).

30ος Α'. *Δοκίμια*:

1. *Πρὸς νεωτέραν χηρεύσασαν* (σ. 12).
2. *Πρὸς τὴν αὐτὴν, Περὶ μονανδρίας* (σ. 50).

Β'. *Ὅμιλιες Ἑθικές*:

Περὶ Μετανοίας, ὁμιλίες Α' – Θ':

1. *Ὅμιλία Α'*: *Ἐξ ἀγροῦ αὐτοῦ ἐπανελθόντος* (σ. 86).
 2. *Ὅμιλία Β'*: *Περὶ μετανοίας καὶ εἰς τὴν σκυθρωπότητα βασιλέως Ἀχαάβ καὶ εἰς Ἰωνᾶν τὸν προφήτην* (σ. 112).
 3. *Ὅμιλία Γ'*: *Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ εἰς τὰς δέκα παρθένας* (σ. 134).
 4. *Ὅμιλία Γ'*: *Περὶ μετανοίας καὶ εὐχῆς* (σ. 160).
 5. *Ὅμιλία Γ'*: *Περὶ νηστείας καὶ εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν καὶ Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας* (σ. 184).
 6. *Ὅμιλία Γ'*: *Περὶ νηστείας, λεχθεῖσα τῇ ἕκτῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς* (σ. 208).
 7. *Ὅμιλία Γ'*: *Περὶ μετανοίας καὶ περὶ κατανύξεως, καὶ ὅτι ταχὺς ὁ Θεὸς εἰς σωτηρίαν καὶ βραδὺς εἰς τιμωρίαν, ἐν ᾧ καὶ ἡ περὶ τῆς Ρα-ἀβ παράδοξος ἱστορία* (σ. 238).
 8. *Ὅμιλία Γ'*: *Περὶ μετανοίας* (σ. 284).
 9. *Ὅμιλία Γ'*: *Περὶ μετανοίας, καὶ εἰς τοὺς ἀπολειφθέντας ἐν ταῖς συνάξεσιν, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης καὶ περὶ κρίσεως* (σ. 312).
- Γ'. *Ὅμιλιες Κατήχητικῆς*: *Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους, καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν πράξεων*
1. *Κατήχησις Α'*: *Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι* (σ. 324).
 2. *Κατήχησις Β'*: *Ἀκολουθία πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι καὶ σαφῆς ἀπόδειξις τῶν συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι τελουμένων* (σ. 360).
 3. *Κατήχησις Γ'*: *Ὅμιλία λεχθεῖσα πρὸς Νεοφωτίστους* (σ. 384).
 4. *Κατήχησις Δ'*: *Πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ πάντα καινὰ* (σ. 402).
 5. *Κατήχησις Ε'*: *Παραίνεσις, ὥστε τρυφῆς ἀπέχεσθαι καὶ πολυτελείας καὶ μέθης καὶ τὴν συμμετρίαν προτιμᾶν καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 428).
 6. *Κατήχησις Σ'*: *Ἐπιτίμησις πρὸς τοὺς καταλιπόντας τὴν σύναξιν καὶ εἰς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα ἀπελθόντας καὶ ὄσπιν προσήκει τῶν ραθυμούντων ἀδελφῶν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 452).
 7. *Κατήχησις Ζ'*: *Ὅτι μεγίστης ὠφελείας ἡμῖν ὑπόθεσις γίνεται τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὅτι δεῖ ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν ἀπάντων καὶ τῶν πνευματικῶν ἔχεσθαι, καὶ ὅσον ἀγαθὸν εὐχὴ καὶ ἐλεημοσύνη. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 472).
 8. *Κατήχησις Η'*: *Ἀποχὴ καὶ ἔπαινος εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς περιοικίδος παραγενομένους καὶ ὅτι τῶν δικαίων ἀπάντων ἐπαγγελίας αἰσθητὰς δεξα-*

μένων και ἀντὶ τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ φανταζομένων, ἡμεῖς ἀπεναντίας, τῶν νοητῶν ἐπαγγελίαν δεξάμενοι, περὶ τὰ αἰσθητὰ κεχήναμεν καὶ ὅτι προσήκει καὶ ὑπὸ τὴν ἔω καὶ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπεύδοντας τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι καὶ ἐξομολογήσεις. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους (σ. 498).

9. Κατήχησις Θ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ διὰ τί λουτρὸ παλιγγενεσίας καὶ οὐκ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων λέγεται, καὶ ὅτι ἐπικίνδυνον οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀμνύειν, κἂν εὐορκῶμεν (σ. 518).
10. Κατήχησις Ι': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ περὶ γυναικῶν τῶν ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῶ κατακοσμουσῶν ἑαυτάς· καὶ περὶ τῶν κληδονισμοῖς ἢ περιάπτουσιν ἢ ἐπωδαῖς κεχρημένων, ἅπερ ἅπαντα ἀλλότρια Χριστιανισμοῦ (σ. 546).
11. Κατήχησις ΙΑ': Ἐν τῇ προτέρᾳ κατηχήσει διαλεχθεὶς περὶ ὄρκων, ταύτην εἶπεν εἰς τὴν αὐτὴν πάλιν ὑπόθεσιν, δεικνύς ὅτι οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εὐορκεῖν κόλασιν ἔχει, καὶ ὅτι χρησίμως ὁ Χριστὸς διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνέστη (σ. 578).
12. Κατήχησις ΙΒ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι κατήχησις ἐσχάτη (σ. 600).

Γ'. Παιδαγωγικές :

Περὶ κενοδοξίας, καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα (σ. 620).

31ος Α'. Ὁμιλίαι Κατηχητικῆς καὶ Ἠθικῆς Β'.

1. Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι δαίμονες τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσι καὶ δυσχεραίνοντας ἐπὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ καλέσασιν καὶ σκανδαλιζομένους ἐπὶ ταῖς τῶν φαύλων εἡμερίαις καὶ δυσπραγίαις τῶν δικαίων (σ. 28).
2. Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐκ μέσου γέγονεν ὁ διάβολος, καὶ ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτει ἢ τούτου πονηρία ἐὰν προσέχωμεν, καὶ περὶ μετανοίας (σ. 74).
3. Ὅτι ἐκ ραθυμίας ἢ κακίας καὶ ἀπὸ σπουδῆς ἢ ἀρετῆς, καὶ οὐδὲν οὔτε οἱ ἄνθρωποι πονηροί, οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος τὸν νήφοντα παραβλάψαι δύναται, καὶ ἢ ἀπόδειξις ἄλλοθεν τε πολλαχόθεν, καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὸν Ἰὼβ (σ. 98).
4. Ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν δημογορεῖν, καὶ ὅτι χρήσιμον καὶ δικαιοσύνη μεγίστη τὸ κατηγορεῖν τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων (σ. 134).
5. Εἰς τό, «Πᾶν ἀμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν» (σ. 168).
6. Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 180).
7. Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 198).
8. Περὶ εὐχῆς, (σ. 220).
9. Περὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως καὶ τῆς τῶν παρόντων εὐτελείας (σ. 230).
10. Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν (σ. 250).

11. Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν τινὰς ἑαυτῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀπαγορεύειν ἐν τῷ μὴ λαμβάνειν αἰτοῦντας, καὶ πρὸς ἄνδρα περὶ τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας εἰρήνης (σ. 286).
12. Πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα (σ. 310).
13. Περὶ τελείας ἀγάπης καὶ τῆς κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως καὶ περὶ κατανύξεως (σ. 332).
14. Πρὸς τοὺς μεγάλα τὰ παρόντα νομίζοντας καὶ περὶ τὰ τοῦ βίου λαμπρὰ μάτην ἐπτοημένους (σ. 376).
15. Ὅτι πάντων ἢ κατὰ ψυχὴν ἀρετὴ προτιμότερα (σ. 390).
16. Περὶ ἐλεημοσύνης, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ παριέναι αὐτὸν χειμῶνος ὥρα καὶ ἰδεῖν τοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς ἀνεπιμελήτους ἐροισμένους κατὰ τὴν ἀγορὰν (σ. 402).
17. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν ζῶντας ἢ τεθνηκότας (σ. 442).
18. Λόγος ταῖς Καλάνδαις. Ἐλέχθη κατὰ τῶν παρατηρούντων τὰς νεομηνίας καὶ κατὰ τὴν πόλιν χορείας τελούντων, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Τὰ πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε» (σ. 464).
19. Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται (σ. 496).

Β'. Ὅμιλιες Περιστατικῆς Α'.

1. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὅμιλία Α', εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Οἶνω ὀλίγῳ χρῶ, διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας» (σ. 564).
2. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὅμιλία Β', περὶ τῆς συμβάσεως συμφορᾶς ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τῇ ἀταξίᾳ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνδριάντων τοῦ Θεοδοσίου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τοῦ μεγάλου, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου, «Τοῖς πλουσίοις παράγγελε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μὴ ὑψηλοφρονεῖν», καὶ κατὰ πλεονεξίας (σ. 628).

32ος Ὅμιλιες Περιστατικῆς Β'.

3. Εἰς τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως πρὸς τὸν βασιλέα πρεσβευομένου, καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἀληθὴς νηστεία, καὶ ὅτι τοῦ φαγεῖν ἀνθρώπινον σῶμα τὸ κατηγορῆσαι χειρὸν, καὶ περὶ τῶν διὰ τὴν στάσιν σφαγέντων καὶ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀναιτίων ἐάλωσαν (σ. 8).
4. Παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς ἐκ παραδειγμάτων τοῦ τε Ἰωβ καὶ τῶν τριῶν παιδῶν, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς (σ. 58).
5. Ἐπι παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ τοῦ φέρειν γενναίως τὴν ἐπικειμένην ἀπειλήν, ἔχοντα παραδείγματα ἐκ τῶν συμβάντων τῷ τε Ἰωβ καὶ τοῖς Νινευίταις, καὶ ὅτι οὐ χρὴ δεδιέναι τὸν θάνατον, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τί τὸ κακῶς ἀποθανεῖν, καὶ περὶ τοῦ μετὰ πάσης σπουδῆς φεύγειν τοὺς ὄρκους, καὶ εἰς τὸν σεισμόν (σ. 96).
6. Ὅτι χρήσιμος ὁ τῶν ἀρχόντων φόβος καὶ διήγησις τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν συμβάντων τοῖς ἀγγελίαν τῆς στάσεως τῷ βασιλεῖ φέρουσι, καὶ ὅτι ὁ ἀδίκως τις πάσχων καὶ εὐχαριστῶν τῷ συγχωροῦντι Θεῷ, ἴσος ἐστὶ τοῦ

διὰ τὸν Θεὸν τὰ αὐτὰ πάσχοντος· καὶ τὰ παραδείγματα πάλιν ἐκ τῶν τριῶν παίδων καὶ τῆς βαβυλωνίας καμίνου, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς (σ. 148).

7. Ὅτι τὸ τῆς λύπης πάθος εἰς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν μόνον χρήσιμον, καὶ εἰς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ὅτι μεγίστης παρακλήσεως ὑπόθεσις ἢ τῆς δημιουργίας κατασκευῆ, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ, «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;», καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 192).
8. Προτροπὴ εἰς ἀρετὴν, καὶ εἰς τό, «Περιεπάτει ὁ Θεὸς τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ», καὶ περὶ τοῦ φεύγειν τοὺς ὄρκους (σ. 216).
9. Ἐπαινος τῶν κατορθωκότων τὸ μὴ ὀμνύειν καὶ ὅτι οὐκ ὀφείλει τις διακρίνεσθαι μετὰ ἐστίασιν ἀκροᾶσθαι θείων λογίων ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ τί μετὰ χρόνον πολὺν ἐδόθησαν αἱ ἅγιοι Γραφαί, καὶ εἰς τό, «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 236).
10. Ἐπαινος τῶν μετὰ τὴν ἐστίασιν ἀπαντηκότων εἰς τὴν ἀκρόασιν, καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ κατὰ τῶν θεοποιούντων τὴν κτίσιν, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 268).
11. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐκ τῆς στάσεως προσδοκηθέντων κακῶν, καὶ ἀνάμνησις τῶν τότε συμβάντων· ἔτι δὲ καὶ κατὰ τῶν τὸ σῶμα ἡμῶν διαβαλλόντων, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 302).
12. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἡμαρτηκότων εἰς τὸν βασιλέα, καὶ φυσιολογία τῆς κτίσεως, καὶ ὅτι ποιήσας ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρωπὸν νόμον φυσικὸν ἐγκατέθηκεν αὐτῷ, καὶ περὶ τοῦ πάση σπουδῇ ἀπέχεσθαι τῶν ὄρκων (σ. 334).
13. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν σκυθρωπῶν καὶ ἀνάμνησις τῶν διὰ τὴν στάσιν διασυρέντων καὶ τιμωρηθέντων· ὁμοίως δὲ πάλιν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας, καὶ ὅτι φυσικὸν νόμον ἐδέξατο, καὶ περὶ τοῦ τελείως κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 370).
14. Τοῦ δήμου παντὸς ἀφεθέντος τῆς ἀγωνίας καὶ θαρσύναντος, τινὲς πάλιν τὴν πόλιν ἐτάραξαν φοβερὰς πλάττοντας φήμας, καὶ ἠλέγχθησαν· εἰ τοῦτό τε οὖν ὁμιλία εἴρηται, καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν ὄρκων παραίνεσιν, διὸ καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Σαοὺλ ἱστορία καὶ τὸν Ἰεφθάε παρήχθη, καὶ ἐδείχθη πόσαι ἐξ ἑνὸς ὄρκου γίνονται ἐπιπορκίαι (σ. 398).
15. Ἐτι εἰς τὴν συμφορὰν τῆς πόλεως Ἀντιοχείας, καὶ ὅτι χρήσιμον πανταχοῦ φόβος, καὶ ὅτι πένθος γέλωτος λυσιτελέστερον, καὶ εἰς τὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐπίγνωθι ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις», καὶ ὅτι τοῦ φονεύειν τὸ ὀρκίζειν χειρὸν (σ. 438).
16. Φημισθείσης εἰς τὸν ἄρχοντα πραΐδας καὶ πάντων περὶ φυγῆς βουλευομένων, τοῦ ἄρχοντος εἰσελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ παρακαλέσαντος, ἐλέχθη ἡ παροῦσα ὁμιλία· καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (σ. 472).

17. Εἰς τοὺς ἄρχοντας τοὺς παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἀποσταλέντας Ἐλέβιχον στρατηλάτην καὶ Καισάριον μάγιστρον εἰς τὴν τῶν πεπλημμεληκότων ἐξέτασιν διὰ τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν (σ. 510).
18. Εἰς τὴν προειρημένην ὑπόθεσιν τῆς στάσεως, περὶ νηστείας, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε» (σ. 544).
19. Πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 576).
20. "Ὅτι οὐκ ἀρκεῖ ἡ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς πρὸς τὸ δύνασθαι κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ δεῖ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς πρώτης· καὶ πῶς δυνατὸν μὴ μνησικακεῖν, καὶ ὅτι πολὺς τῷ Θεῷ τοῦ νόμου τούτου λόγος, καὶ ὅτι πρὸ τῆς γεέννης τὸ μνησικακεῖν κολάζει τοὺς ἀλόντας· καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς, καὶ περὶ τῶν μὴ καταρωθωκότων τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 612).
21. Εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ, καὶ εἰς τὴν τοῦ βασιλέως διαλλαγὴν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τοὺς πλημμελήσαντας εἰς τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν (σ. 664).

33ος Ὅμιλος Περιστατικὸς Γ'.

1. Περὶ Ἐλεαζάρου καὶ τῶν ἑπτὰ παιδῶν, λεχθεῖσα ἐτέρου προειρηκότους σφόδρα πρᾶσβυτέρου (σ. 20).
2. Τῆς βασιλίδος μέσον νυκτῶν εἰς Μεγάλην Ἐκκλησίαν προσλθούσης καὶ κεῖθεν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ἀραμένης καὶ προπεψάσης διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς ἕως Δρυπίας, τοῦ μαρτυρίου ἀπέχοντος θ' σημεῖα τῆς πόλεως· ἐλέχθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἡ προσομιλία, παρορούσης αὐτῆς καὶ τῆς πόλεως πάσης καὶ τῶν ἀρχόντων (σ. 48).
3. Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγενομένου τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ, τοῦ διακειμένου ἐν τῇ Δρυπίᾳ, καὶ ἀναχωρήσαντος πρὸ τῆς διαλέξεως. Ἐλέχθη, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἐκείνου, πρὸς τὸ πλῆθος (σ. 66).
4. Εἰς Εὐτρόπιον, εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὑπατον, ὄμιλ. Α' (σ. 86).
5. "Ὅτε τῆς ἔξω εὐρεθείς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη, καὶ περὶ παραδείσου καὶ Γραφῶν, καὶ εἰς τό, «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου» (σ. 106).
6. "Ὅτε Σατορνῖνος καὶ Αὐρηλιανὸς ἐξωρίσθησαν καὶ Γαῖνᾶς ἐξῆλθε τῆς πόλεως, καὶ περὶ φιλαργυρίας (σ. 170).
7. Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῷ ἐπὶ τῇ παλαιᾷ Πέτρᾳ ὀλίγων συλλεγόντων διὰ τὸν χειμῶνα, εἰς τὸ δεῖν συνεχῶς συνάγεσθαι καὶ μὴ ἀπαγορεύειν τὴν σωτηρίαν ἐν ἁμαρτήμασιν ὄντας, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι (σ. 190).
8. Ὅμιλία παραινετική, λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας, καὶ ἀπόδειξις περὶ τῶν ἀγώνων καὶ ἄθλων τοῦ μακαρίου καὶ δικαίου Ἰωβ (σ. 220).
9. Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὑπὲρ τε τῆς σπουδῆς τῶν παρόντων καὶ ραθυμίας τῶν ἀπολειφθέντων, περὶ τοῦ ψάλλειν καὶ περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι κώλυμα γυναιξὶ τὴν φύσιν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς δρόμους (σ. 252).
10. Ὅμιλία ρηθεῖσα ἐν τοῖς Ἀποστόλοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ Θεοδοσίου βασιλέ-

ως, πρὸς τοὺς καλοῦντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, ἑτέρων δύο ἐπισκόπων εἰρηκότων (σ. 278).

11. Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ Παύλου, Γότθων ἀναγνόντων καὶ πρεσβυτέρου Γότθου προομιλήσαντος (σ. 288).
12. Ὁμιλία περὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς ἵπποδρομίας μηδὲ εἰς θέατρα ἀναβαίνειν, καὶ λυπήσας αὐτοὺς, εἶτα τῇ συνάξει τῇ μετ' ἐκείνην τὴν Κυριακὴν παραχωρήσας εἰπεῖν ἐπισκόπῳ ἀπὸ Γαλατίας ἀφιγμένῳ, καὶ σιγήσας καὶ ἐν τούτῳ λυπήσας, ταύτην εἶρηκε τὴν ὁμιλίαν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εἰς τό, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι» (σ. 332).
13. Ὁμιλία εἰς τό, «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι», ρηθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου, ἐπισκόπου ὀλίγα προομιλήσαντος (σ. 354).
14. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας (σ. 384).
15. Ὁμιλία ὅτε ἀπῆει ἐν τῇ ἐξορίᾳ (σ. 402).
16. Ὁμιλία ὅτε ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἐξορίας (σ. 412).
17. Ὁμιλία ἐπανελθόντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας (σ. 420).
18. Ὁμιλία εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας. (σ. 438).
19. Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις ταῖς γενομέναις καὶ τῇ τοῦ λαοῦ καὶ πολλῶν ἱερέων διώξει καὶ διαστροφῇ καὶ περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ κατὰ Ἰουδαίων (σ. 478).

34ος Λόγοι Δογματικοὶ καὶ Πολεμικοί:

1. Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας. Ἀπόδειξις, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς ἐκ τῶν παρὰ τοῖς προφήταις πολλαχοῦ περὶ αὐτοῦ εἰρημένων (σ. 12).
2. Κατὰ Ἰουδαίων, Λόγοι Α' - Η'.
 - α. Λόγος Α' (σ. 98).
 - β. Λόγος Β', Πρὸς τοὺς νηστεύοντας τὴν τῶν Ἰουδαίων νηστείαν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους. (σ. 144).
 - γ. Λόγος Γ', Εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα νηστεύοντας (σ. 160).
 - δ. Λόγος Δ', Εἰς τὰς Σάλπιγγας τοῦ Πάσχα αὐτῶν. (σ. 192).
 - ε. Λόγος Ε' (σ. 226).
 - ς. Λόγος ς'. (σ. 292).
 - ζ. Λόγος Ζ' (σ. 330).
 - η. Λόγος Η' (σ. 366).
3. Λόγος εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἑλληνας (σ. 416).
4. Περὶ εἴμαρμένης καὶ προνοίας, Λόγοι Α' (σ. 544).
5. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Β' (σ. 556).
6. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Γ' (σ. 572).
7. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Δ' (σ. 582).
8. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Ε' (σ. 600).
9. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος ς' (σ. 614).

35ος Α. Ὁμιλίαις Δογματικαῖς:

1. Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Α' (σ. 10).

2. Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Β' (σ. 40).
3. Περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ ὅτι ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ φορητὴ τοῖς Σεραφίμ, Λόγος Γ' (σ. 78).
4. Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Δ' (σ. 112).
5. Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ε' (σ. 146).
6. Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ζ'. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον (σ. 190).
7. Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ζ'. Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως καὶ τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἀπόδειξις (σ. 220).
8. Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Η'. Εἰς τὰ ὑπόλοιπα κατὰ αἵρετικῶν, καὶ περὶ κρίσεως καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εἰς τὴν αἴτησιν τῆς μητρὸς τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου (σ. 266).
9. Περὶ ὁμοουσίου, Λόγ. Θ'. Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 300).
10. Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι' (σ. 316).
11. Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος ΙΑ' (σ. 356).
12. Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι', Εἰς τὸν παραλυτικὸν (σ. 380).

Β. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:

1. Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 422).
2. Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 462).
3. Εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα (σ. 490).
4. Εἰς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα (σ. 520).
5. Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Α' (σ. 554).
6. Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Β' (σ. 588).
7. Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Γ' (σ. 626).
8. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (σ. 636).

3605

Α. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:

1. Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ τὸν ληστήν (σ. 8).
2. Εἰς τὸν σταυρὸν (σ. 36).
3. Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα (σ. 70).
4. Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως (σ. 92).
5. Κατὰ μεθυόντων καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν (σ. 142).
6. Εἰς τὴν Σαμαρείτιδα (σ. 172).
7. Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Α' (σ. 200).
8. Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Β' (σ. 232).
9. Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Α' (σ. 292).
10. Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Β' (σ. 330).

Β. Ὅμιλιες Ἑγκωμιαστικῆς Α':

1. Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Α' (σ. 350).
2. Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Β' (σ. 368).
3. Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Γ' (σ. 382).
4. Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 388).
5. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὅμιλία Α' (σ. 400).

6. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Β' (σ. 418).
7. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Γ' (σ. 432).
8. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Δ' (σ. 446).
9. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ε' (σ. 478).
10. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ζ' (σ. 498).
11. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ζ' (σ. 518).
12. Ἡ κλήσις τοῦ Παύλου (σ. 536).
13. Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Α' (σ. 568).
14. Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Β' (σ. 578).
15. Ἐγκώμιον εἰς ἁγίους Πάντας (σ. 604).

37ος Α. Ὁμιλίαι Ἐγκωμιαστικῆς Β':

1. Εἰς τὸν Μελέτιον Ἀντιοχείας (σ. 20).
2. Εἰς τὸν μάρτυρα Λουκιανὸν (σ. 36).
3. Εἰς τὸν μάρτυρα Βαβύλαν (σ. 52).
4. Εἰς τὸν Ἰουβεντῖνον καὶ Μαξιμῖνον (σ. 66).
5. Εἰς τὴν μάρτυρα Πελαγίαν (σ. 82).
6. Εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον (σ. 100).
7. Εἰς τὸν Εὐστάθιον Ἀντιοχείας (σ. 128).
8. Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Α' (σ. 150).
9. Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Β' (σ. 168).
10. Εἰς τὰς μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν Δομνίαν (σ. 182).
11. Εἰς τὸν μάρτυρα Ἰουλιανόν (σ. 218).
12. Εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ (σ. 244).
11. Εἰς μάρτυρας Αἰγυπτίους (σ. 264).
12. Εἰς τὸν ἐπίσκοπον Διόδωρον (σ. 276).
13. Εἰς τὴν πρωτομάρτυρα Θέκλαν (σ. 284).
14. Εἰς τὸν μάρτυρα Φωκᾶν (σ. 292).
15. Εἰς τὴν μάρτυρα Δροσίδα (σ. 312).

38ος Β. Ἐπιστολές:

1. Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα Α'-ΙΖ' (σ. 348-557).
2. Βίος τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος (σ. 558).

Ἐπιστολές:

1. Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰννοκέντιον (σ. 18-47).
2. Ἐπιστολὴ πρὸς διαφόρους ἀποδέκτας ΙΗ' - ΠΜΒ' (σ. 48-433).

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
(ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ)

- Α' **Θέματα:** Ἀγαθότητα - Ἀχαριστία.
 Β' **Θέματα:** Βασιλεία οὐρανῶν - Εὐαγγέλιο.
 Γ' **Θέματα:** Εὐγνωμοσύνη - Πίστη, ('Υπὸ ἔκδοση).
 Δ' **Θέματα:** Ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, ('Υπὸ ἔκδοση).

Τόμος

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

1ος Δογματικά Α'

1. Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες.
2. Κατὰ εἰμαρμένης.
Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως (σ. 200).
4. Λόγος Κατηχητικὸς Μέγας (σ. 500).

2ος Δογματικά Β': (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α' - Β').**3ος Δογματικά Γ':**

1. Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικὸς Λόγος Γ'.
2. Λόγος Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν.

4ος Α') Λόγοι Δογματικοί :

1. Πρὸς Εὐστάθιον, Περὶ τῆς ἁγ. Τριάδος.
2. Πρὸς Ἀβλάβιον, Περὶ τοῦ μὴ οἶεσθαι λέγειν τρεῖς θεούς.
3. Πρὸς Συμπλίκιον, Περὶ πίστεως.
4. Κατὰ Μακεδονιανῶν τῶν Πνευματομάχων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
5. Πρὸς Θεόφιλον, Κατὰ Ἀπολιναριστῶν.
6. Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὰ Ἀπολιναρίου.
7. Κατὰ Ἀρείου καὶ Σαβελλίου.

Β') Ἐπιστολές (Α' - ΛΑ').**5ος Ἐρμηνευτικά Α' :**

1. Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου.
2. Ἀπολογητικὸς περὶ τῆς Ἑξαήμερου.
3. Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως (Ὁμιλίαι Α' - Γ').

6ος Ἐρμηνευτικά Β' :

1. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν.
2. Εἰς τὸν βον Ψαλμόν.
3. Περὶ τῆς ὀγδόης.
4. Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.

7ος Ἐρμηνευτικά Γ' :

1. Ἐξήγησις εἰς τὰ Ἄσματα, Λόγοι Α' - ΙΕ'.

8ος Α') Ἐρμηνευτικά Γ' - Δογματικά :

1. Εἰς τὴν Προσευχὴν, Λόγοι Α' - Ε'
2. Εἰς τοὺς Μακαρισμούς, Λόγοι Α' - Η'.

Β') Ἀσκητικά Α' :

1. Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀσκήσεως.
2. Πρὸς Ἀρμόνιον, Περὶ τοῦ τί τὸ τοῦ Χριστιανοῦ ἐπάγγελμα.
3. Πρὸς Ὀλύμπιον, Περὶ τελειότητος.
4. Πρὸς τοὺς ἀχθομένους ταῖς ἐπιτιμήσεσι.
5. Περὶ τῶν νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων.

9ος Α') Ἀσκητικά Β' : Περὶ παρθενίας (Κεφάλαια Α' - ΚΓ').**Β') Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί:**

1. Περὶ ἀρετῆς, ἦτοι Εἰς τὸν Βίον Μωυσεώς (Λόγοι Α' - Β').

- Τόμος 2. Εἰς τὸν Βίον τῆς Ὀσίας Μακρίνης.
 3. Εἰς τὸν Βίον Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.
 10ος Ὀμιλίαι : α) Δογματικές, β) Ἠθικές, γ) Ἐορταστικές.
 11ος Ὀμιλίαι : α) Ἐορταστικές, β) Ἐγκωμιαστικές, γ) Ἐπιτάφιας.

Η'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ Ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου

- 1ος α) Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περί ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
 β) Ἐπιστολές Πρὸς Ἀκίνδυνον καὶ Πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.
 2ος Λόγοι: Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχασόντων (Λόγοι Α' – Γ').
 3ος Α') **Πραγματεῖαι Δογματικές:**
 1. Περί θείας ἐνώσεως καὶ διακρίσεως.
 2. Περί θείων ἐνεργειῶν καὶ τῆς κατ' αὐτάς μεθέξεως.
 3. Περί θείας καὶ θεοποιῦ μεθέξεως.
 4. Διάλεξις Ὁρθοδόξου καὶ Βαρλααμίτου.
 5. Διάλεξις Θεοφάνους πρὸς Θεότιμον.
 6. Ὅτι Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνός εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες.
 Β') **Πραγματεῖαι Ὁμολογιακές :**
 1. Ἀγιορειτικὸς Τόμος.
 2. Ἐκθεσις δυσσεδημάτων.
 3. Ἀναίρεσις γράμματος Καλέκα.
 4. Ἀναίρεσις γράμματος Ἰγνατίου Ἀντιοχείας.
 5. Ἀναίρεσις ἐξηγήσεως τόμου Καλέκα.
 4ος Ἐπιστολές:
 Πρὸς τὸν Ἀρσένιον Στουδίτην.– Πρὸς Ἰωάννην Γαβραῖν.– Πρὸς Παῦλον Ἀσάνην.– Πρὸς Δανιήλ Αἴνου.– Πρὸς τὸν Νομοφύλακα Συμεών.– Πρὸς Ἀθανάσιον Κυζίκου.– Πρὸς Δαμιανόν.– Πρὸς Διονύσιον μετὰ τῆς ὁμολογίας.– Πρὸς Βησσαρίωνα.– Πρὸς Μακάριον Α'.– Πρὸς τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Γέροντας.– Πρὸς Φιλόθεον.– Πρὸς Μακάριον Β'.– Πρὸς Ἄνναν Παλαιολογίναν.
 5ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' – Γ').
 6ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' – Ζ').
 7ος Α') **Κείμενα Αἰχμαλωσίας:**
 1) Λόγος διασαφῶν τὴν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δόξαν.
 2) Εἰς τὴν ρῆσιν ἐκ τῶν Θησαυρῶν τοῦ Κυρίλλου.
 3) Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν.
 4) Ἐπιστολὴ ὅτε ἐάλω. 5) Διάλεξις πρὸς τοὺς Χιόνας.
 6) Ἐπίτομος διήγησις διαλέξεως μετὰ Γρηγορᾶ.
 Β') **Λόγοι :**
 1) Περί τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας καὶ δυσσεβείας Λόγοι Α' – Δ'.
 2) Περί τῆς ρήσεως τοῦ Μ. Βασιλείου.
 8ος Α') **Ἐκατὸν Πεντήκοντα Κεφάλαια.**

Τόμος Β') **Ἀσκητικὴ Γραμματεία:**

- 1) *Περὶ προσευχῆς καὶ καθαρότητος καρδίας.*
- 2) *Εἰς τὸν Βίον τοῦ ὁσίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου.*
- 3) *Πρὸς τὴν μοναχὴν Ξένην.*
- 4) *Πρὸς τοὺς Ἰωάννην καὶ Θεόδωρον τοὺς φιλοσόφους.*
- 5) *Πρὸς τὸν ἱερομόναχον Παῦλον Ἀσάνην.*
- 6) *Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας.*

Γ') **Εὐχῆς (Α' - Δ').**9ος **Ὁμιλίαις Α' - Κ':**

1. Ὁμιλία Α', *Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης.*
2. Ὁμιλία Β', *Εἰς τὴν κατὰ τὸν τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν.*
3. Ὁμιλία Γ', *Εἰς τὴν κατὰ τὸν σεσωσμένον ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν.*
4. Ὁμιλία Δ', *Εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ εὐσπλαγχνίας καὶ εὐποιίας.*
5. Ὁμιλία Ε', *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ περὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτη κακίας.*
6. Ὁμιλία ς', *Προτρεπτικὴ πρὸς νηστείαν καὶ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου.*
7. Ὁμιλία Ζ', *Περὶ νηστείας.*
8. Ὁμιλία Η', *Περὶ πίστεως καὶ ἔκθεσις τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας.*
9. Ὁμιλία Θ', *Ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς.*
10. Ὁμιλία Ι', *Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς (Παραλυτικοῦ).*
11. Ὁμιλία ΙΑ', *Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρόν.*
12. Ὁμιλία ΙΒ', *Εἰς τὴν τετάρτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
13. Ὁμιλία ΙΓ', *Εἰς τὴν πέμπτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
14. Ὁμιλία ΙΔ', *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.*
15. Ὁμιλία ΙΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων.*
16. Ὁμιλία Ις', *Εἰς τὸ Μ. Σάββατον.*
17. Ὁμιλία ΙΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ.*
19. Ὁμιλία ΙΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων.*
20. Ὁμιλία ΙΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος.*
21. Ὁμιλία Κ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ.*

10ος **Ὁμιλίαις ΚΑ' - ΜΒ':**

1. Ὁμιλία ΚΑ', *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
2. Ὁμιλία ΚΒ', *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
3. Ὁμιλία ΚΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πατέρων.*
4. Ὁμιλία ΚΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς.*
5. Ὁμιλία ΚΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων.*
6. Ὁμιλία Κς', *Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*
7. Ὁμιλία ΚΖ', *Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*

- Τόμος 8. Ὁμιλία ΚΗ', *Εἰς τὴν ἑορτὴν Πέτρου καὶ Παύλου.*
 9. Ὁμιλία ΚΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Ματθαίου.*
 10. Ὁμιλία Λ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Ματθαίου.*
 11. Ὁμιλία ΛΑ', *Εἰς τὴν πρόοδον τοῦ σταυροῦ.*
 12. Ὁμιλία ΛΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Θ' Ματθαίου.*
 13. Ὁμιλία ΛΓ', *Εἰς τὴν λιτὴν.*
 14. Ὁμιλία ΛΔ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 15. Ὁμιλία ΛΕ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 16. Ὁμιλία ΛΣ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΑ' Ματθαίου.*
 17. Ὁμιλία ΛΖ', *Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*
 18. Ὁμιλία ΛΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Ματθαίου.*
 19. Ὁμιλία ΛΘ', *Εἰς ἐπιδημίαν.*
 20. Ὁμιλία Μ', *Εἰς τὴν Ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου.*
 21. Ὁμιλία ΜΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΔ' Ματθαίου.*
 22. Ὁμιλία ΜΒ', *Εἰς τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου.*

11ος **Ὁμιλίαις ΜΓ' - ΕΓ' :**

1. Ὁμιλία ΜΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΖ' Ματθαίου.*
2. Ὁμιλία ΜΔ', *Εἰς τὸν Ἰωάννην Εὐαγγελιστὴν.*
3. Ὁμιλία ΜΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Β' Λουκᾶ.*
4. Ὁμιλία ΜΣ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.*
5. Ὁμιλία ΜΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Δ' Λουκᾶ.*
6. Ὁμιλία ΜΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ε' Λουκᾶ.*
7. Ὁμιλία ΜΘ', *Εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον.*
8. Ὁμιλία Ν', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Λουκᾶ.*
9. Ὁμιλία ΝΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Λουκᾶ.*
10. Ὁμιλία ΝΒ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
11. Ὁμιλία ΝΓ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
12. Ὁμιλία ΝΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.*
13. Ὁμιλία ΝΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Προπατόρων.*
14. Ὁμιλία ΝΣ', *Εἰς τὰ προεόρτια τῶν Χριστουγέννων.*
15. Ὁμιλία ΝΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Πατέρων.*
16. Ὁμιλία ΝΗ', *Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.*
17. Ὁμιλία ΝΘ', *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων.*
18. Ὁμιλία Ξ', *Εἰς τὰ Ἐπιφάνια.*
19. Ὁμιλία ΞΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Λουκᾶ.*
20. Ὁμιλία ΞΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΓ' Λουκᾶ.*
21. Ὁμιλία ΞΓ', *Πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας.*

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- 1ος **Ἀποφθέγματα Γερόντων:** Ἀντωνίου, Ἀρσενίου, Ἀγά-θωνος, Ἀμμωνᾶ, Ἀχιλλᾶ, Ἀμμώη, Ἀμμούν, Ἀνούβ, Ἀβραάμ, Ἀρη, Ἀλωνίου, Ἀπφύ, Ἀπολλώ, Ἀνδρέου, Αἰώ, Ἀμμωναθᾶ, Μ. Βασιλείου, Βησσαρίω-

Τόμος νος, Βενιαμίν, Βιαρέ, Γρηγ. Θεολόγου, Γελασίου, Γεροντίου, Δανιήλ, Διοσκόρου, Δουλαῖ, Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἐφραΐμ, Εὐχαρίστου, Κοσμοκῶ, Εὐλογίου, Εὐπρεπίου, Ἑλλαδίου, Εὐαγρίου, Εὐδαίμονος, Ζήνωνος, Ζαχαρίου, Ἡσαΐου, Ἡλία, Ἡρακλείου, Θεοδώρου, τῆς Φέρμης, Θεοδώρου τοῦ Ἐνάτου, Θεοδώρου τοῦ εἰς Σκῆτιν, Θεοδώρου τοῦ Ἐλευθεροπολίτου, Θεοδότου, Θεωνᾶ, Θεοφίλου, ἀμμᾶς Θεοδώρας, Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ, Ἰωάννου τοῦ ἐν Κοινοβίῳ, Ἰσιδώρου, Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, Ἰσαὰκ τοῦ Πρεσβυτέρου, Ἰωσήφ τοῦ ἐν Πενεφῶ, Ἰακώβου, Ἰέρακος, Ἰωάννου τοῦ Εὐνούχου, Ἰωάννου τοῦ Κίλικος, Ἰωάννου τῶν Κελλίων, Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου, Ἰωάννου τοῦ Πέρσου, Ἰωάννου τοῦ Θηβαίου, Ἰλαρίωνος, Ἰσχυρίωνος, Κασσιανοῦ, Κρονίου, Καρίωνος, Κόπρι, Κύρου, Λουκίου, Λῶτ, Λογγίνου, Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, Μωυσέως, Ματώη, Μάρκου μαθητοῦ ἀβδᾶ Σιλουανοῦ, Μιλησίου, Μωτίου, Μεγεθίου, Μιῶς, Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου, Μακαρίου τοῦ Πολιτικοῦ, Νείλου, Νισθερώου, Νίκωνος, Νετρᾶ, Νικήτα, Ξοῖου, Ξανθία, Ὀλυμπίου, Ὀρσισίου, Ποιμένος, Παμβῶ, Πιστοῦ, Πίωρ, Πιτυρίωνος, Πιστάμωνος, Πέτρου τοῦ Πιονίτου, Παφνουτίου, Παύλου τοῦ Κοσμίτου, Παύλου τοῦ Μεγάλου, Παύλου τοῦ Ἀπλοῦ, Πέτρου τοῦ τῶν Δίου, Ρωμαίου, Ρούφου, Ρωμανοῦ, Σισῶη, Σίδωνος, Σαῖῶ, Σάρρας, Συγκλητικῆς, Τιθῶη, Τιμοθέου, Ὑπερεχίου, Φωκᾶ, Φήλικος, Φιλαγρίου, Φορτᾶ, Χομαί, Χαιρήμωνος, Ψενθαΐσιου, Ὡρ.

2ος *Τὸ Λειμωνάριον.*

3ος *Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου:*

- 1) *Περὶ θεῶν ὀνομάτων.*
- 2) *Περὶ Οὐρανίου ἱεραρχίας.*
- 3) *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.*
- 4) *Περὶ μυστικῆς θεολογίας.*
- 5) *Ἐπιστολές.*

4ος *Θεοδωρήτου Κύρου: Φιλόθεος Ἱστορία ἢ Ἀσκητικὴ Πολιτεία.*

5ος *Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, Βίοι Ἀγίων:*

1. *Ἐπιστολὴ πρὸς ἀβδᾶν Γεώργιον.*
2. *Βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου.*
3. *Βίος τοῦ ὁσίου Σάβα.*
4. *Βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου καὶ ἡσυχαστοῦ.*
5. *Βίος τοῦ ἀβδᾶ Κυριακοῦ.*
6. *Βίος τοῦ ἀβδᾶ Θεοδοσίου.*
7. *Εἰς τὸν ὄσιον Θεόγνιον τὸν ἐπίσκοπον.*
8. *Βίος τοῦ ἁγίου Ἀβρααμίου.*

6ος *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία: Ὑπὸ ἔκδοσιν*

7ος *Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου: 50 Πνευματικὲς Ὁμιλίαι.*

8Α *Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, Λόγοι Ἀσκητικοὶ (Α' - ΚΣΤ').*

8Β *Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΚΖ' - ΕΑ').*

8Γ *Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, α) Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΕΒ' - ΠΣΤ').*

β) *Ἐπιστολές (Α' - Δ').*

- 9ος **A'**. Διαδόχου Φωτικῆς:
 1) *Κεφάλαια Γνωστικά.*
 2) *Λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
 3) *Ὁράσεις.*
 4) *Ἐρωταποκρίσεις.*
B'. Ἰωάννου Καρπαθίου: *Κεφάλαια Παρακλητικὰ 100.*
- 10A Ἀγίων Βαρσανουφίου – Ἰωάννου, *Ἐρωταποκρίσεις (Α'–ΣΚΘ').*
 10B Ἀγίων Βαρσανουφίου – Ἰωάννου, *Ἐρωταποκρίσεις (ΣΛ'–ΦΚΒ').*
 10Γ Ἀγίων Βαρσανουφίου – Ἰωάννου, *Ἐρωταποκρίσεις (ΦΚΓ'–ΩΜ').*
- 11ος **A'**. Εὐαγρίου:
 1) *Πρακτικός.*
 2) *Γνωστικός.*
 3) *Προγνωστικὰ προβλήματα. Ὑπὸ ἔκδοση.*
B'. Ἀγίου Νείλου:
 1) *Περὶ προσευχῆς.*
 2) *Περὶ πονηρῶν λογισμῶν.*
 3) *Περὶ μοναχικῆς ἀσκήσεως. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 12ος **A'**. Ἀββᾶ Ἡσαΐα: *Λόγοι Ἀσκητικοί.*
B'. Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ: *Κεφάλαια ὠφέλιμα.*
Γ'. Ἀββᾶ Δωροθέου: *Πραγματεῖς καὶ Ἐπιστολές.*
- 13ος **A'**. Μάρκου Ἐρημίτη: *Δέκα δοκίμια (Περὶ νόμου πνευματικοῦ, Περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιουῖσθαι, Περὶ μετανοίας, Περὶ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, Πρὸς Νικόλαον νουθεσίαι ψυχωφελεῖς, Κεφάλαια νηπτικὰ ΚΗ', Συνδιάλεξις πρὸς σχολαστικόν, Συμβουλία νοὸς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, Περὶ νηστείας, Εἰς τὸν Μελχισεδέκ).*
B'. Ἡσυχίου Ἱεροσολύμων: *Λόγος ψυχωφελῆς περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς εἰς ἑκατοντάδας δύο. Λόγοι Α'-Η' (Εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, Περὶ τῆς τρίτης ὥρας καὶ ἕκτης, Περὶ ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, Εἰς τὴν Θεοτόκον Μαρίαν, Εἰς τὴν αὐτὴν Θ. Μαρίαν, Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου, Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον Θωμᾶν, Εἰς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον).– Συναγωγὴ ἀποριῶν καὶ λύσεων.– Μαρτύριον ἀγίου Λογγίνου. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 14ος Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ:
 1. *Μυσταγωγία.*
 2. *400 Κεφάλαια Περὶ ἀγάπης.*
 3. *Λόγος Ἀσκητικός.*
 4. *200 Κεφάλαια Περὶ Θεολογίας.*
- 14A Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ:
 1. *Ἐρωταποκρίσεις.*
 2. *Πρὸς Θεόπεμπτον τὸν Σχολαστικόν.*
 3. *Ἐρμηνεία εἰς τὸν ΝΘ' Ψαλμόν.*
- 14B Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: *Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἀγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις Α' – ΝΓ').*
- 14Γ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: *Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἀγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις ΝΔ' – ΞΕ').*

- 14Δ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον* (Ἀπορίες Α'–Ε', καὶ Α'–ΡΔ').
- 14Ε Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :
1. *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον* (Ἀπορίες ΡΕ'–ΡΟΘ').
 2. *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου* (α. *Εἰς τὸ Περὶ οὐρανόου ἱεραρχίας* καὶ β. *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας*).
- 14ς Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου*.
(1. *Εἰς τὸ Περὶ θείων ὀνομάτων*, καὶ 2. *Εἰς τὸ Περὶ μυστικῆς θεολογίας*).
- 15Α Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Δοκίμια δογματικά, θεολογικά καὶ πολεμικά: Πρὸς Μαρίνον, Δοκίμια Α'–Γ', Πρὸς Γεώργιον τὸν πρεσβύτερον, Ἀπαντήσεις πρὸς ἐρωτήσεις διαφόρων, Περὶ τοῦ «Παρελθέτω τὸ ποτήριον», Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Ἐπιστολὴ Πρὸς τὸν Νίκανδρον, ἀπολογία πρὸς Σικελούς, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρίνον, Περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων, Ὅροι διάφοροι, Πνευματικὸς καὶ δογματικὸς τόμος, Περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, Περὶ ὄρων διαστολῶν, Ἐπίλυσις ἀποριῶν διακόνου Θεοδώρου, Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Κεφάλαια διάφορα περὶ οὐσίας, φύσεως, ὑποστάσεως, προσώπου καὶ θελήματος Χριστοῦ.*
- 15Β Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Ἐπιστολές κοινές, δογματικὲς καὶ πολεμικὲς: Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Γεώργιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην.- Πρὸς Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον (δύο.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον.- Πρὸς μοναχὴν.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον Περὶ τῶν ὀρθῶν ὄρων τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων.- Πρὸς Πέτρον ἰλλούστριον (δύο).- Πρὸς Κοσμᾶν τὸν διάκονον, περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως (δύο).- Πρὸς Ἰουλιανὸν σχολαστικόν, περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου.- Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Γεώργιον.- Πρὸς Πύρρον.- Πρὸς Μαρίνον.- Πρὸς ἐπίσκοπον Κυδωνίας.- Πρὸς Αὐξέντιον.- Πρὸς Στέφανον.- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς Κόνωνα.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον.- Πρὸς Κυρισίκιον.- Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον.- Πρὸς Πολυχρόνιον (ὀκτώ).- Πρὸς Θαλάσιον (τρεῖς).- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα.*
- 15Γ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. *Συζήτησις ἐν Βιζύῃ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας Θεοδοσίου.* 2. *Ἐξήγησις τῆς κινήσεως.* 3. *Διάλεξις πρὸς Πύρρον.* 4. *Περὶ ψυχῆς.* 5. *Ἐρμηνεία τῆς προσευχῆς «Πατερ ἡμῶν», 3. Βίος Μαξίμου.*
- 15Δ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. *Κεφάλαια διάφορα.* 2. *Κεφάλαια ἕτερα, Σχόλια εἰς τὰς Ἐπιστολάς Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.*
- 15Ε Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: *Κεφάλαια Θεολογικά.*
- 16ος 1. *Ἰωάννου τῆς Κλίμακος : Κλίμαξ εἰς Λόγους Α'.*
2. *Θαλασίου : Ἐκατοντάς κεφαλαίων περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας. Ὑπὸ ἔκδοση.*
3. *Φιλοθέου Σιναΐτου : Κεφάλαια περὶ νηστείας. Περὶ ἐντολῶν.*

- 17ος Θεοδώρου Στουδίτου : Κατηχήσεις (Περὶ παρθενίας, Περὶ μοναδικῆς πολιτείας, Περὶ ὑπακοῆς), Λόγοι Α'-ΙΓ'. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 18ος Πέτρου Δαμασκηνοῦ : Λόγοι κατ' ἀλφάβητον. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 19Α Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου: Βίος Συμεὼν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου.- Κεφάλαια.- Εὐχαριστίες.- Διάλογος μετὰ σχολαστικοῦ.
- 19Β Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου: Βίβλος τῶν Θεολογικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-Γ').- Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-ς').
- 19Γ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:
Α') Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Ζ'-ΙΕ').
Β') Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Α'-Ζ').
- 19Δ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου: Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Η'-ΛΔ').
- 19Ε Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Ὑμνοὶ (Α'-ΚΖ').
- 19ς Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Ὑμνοὶ (ΚΗ'-ΝΗ').
- 20ος Ἡλία Ἐκδίκου: Κεφάλαια Γνωστικά.- Νικήτα Στηθάτου, Νηπτικὰ κεφάλαια ἑκατοντάδες 3.- Νικηφόρου Μοναχοῦ, Περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας.- Θεολήπτου, Περὶ νοεραῆς προσευχῆς, Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 21ος Γρηγορίου Σιναΐτου: Κεφάλαια περὶ λογισμῶν καὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν.- Καλλίστου Καταφυγιώτου, Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ βίου θεωρητικοῦ.- Καλλίστου καὶ Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων, Μέθοδος καὶ κανὼν ἀκριβῆς περὶ τῶν αἵρουμένων ἡσύχως βιῶναι καὶ μοναστικῶς, περὶ τε ἀγωγῆς καὶ πολιτείας καὶ διαίτης αὐτῶν, Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 22ος Νικολάου Καβάσιλα, Ἑρμηνεῖα εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν.- Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.

Γ' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- 1ος Ἰουστίνου τοῦ Φιλοσόφου : 1. Ἀπολογίαι Α' καὶ Β'.- 2. Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως.- 3. Διάλογος πρὸς Τρύφωνα.
- 2ος Τατιανοῦ : Πρὸς Ἑλληνας.- Ἀθηναγόρου: 1. Πρεσβεία Χριστιανῶν. 2. Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.- Θεοφίλου Ἀντιοχείας: Πρὸς Αὐτόλυκον Βιβλία Α'-Γ'.- Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.

ΙΒ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

- 1ος Α) Προτρεπτικός.- Β) Παιδαγωγός, Λόγος Α'.
2ος Παιδαγωγός, Λόγοι Β' καὶ Γ'.

ΙΓ' ΑΠΑΝΤΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

- 1ος Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων.- Διαταγαὶ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος.- Ἀποστολικοὶ Κανόνες.

- 2ος Ἐπιτομή Η' Βιβλίου τῶν Διαταγῶν τῶν ἀποστόλων.— Αἱ διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος
- 3ος Κλήμεντος:
1. Τῶν Πέτρου ἐπιδημίων κηρυγμάτων (Ὁμιλ. IB'–K').
 2. Πρὸς Κορινθίους Α' καὶ Β'.
 3. Περί τῶν πράξεων, ἐπιδημιῶν τε καὶ κηρυγμάτων.
 4. Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.
- 4ος
1. Ἐπιστολή Βαρνάβα.
 2. Ἐπιστολὴς Ἰγνατίου:
 - α) γνήσιες (σύντομος καὶ ἐκτενὴς μορφή): 1. Πρὸς Ἐφεσίους, 2. Πρὸς Μαγνησίους, 3. Πρὸς Τραλλησίους, 4. Πρὸς Ῥωμαίους, 5. Πρὸς Φιλαδελφεῖς, 6. Πρὸς Σμυρναίους, 6. Πρὸς Πολύκαρπον.
 - β) Ἀμφιβαλλόμενες: 1. Μαρίας πρὸς Ἰγνάτιον. 2. Ἰγνατίου Πρὸς Μαρίαν, 3. Πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῶ, 4. Πρὸς Ἀντιοχεῖς, 5. Πρὸς Ἡρώνα, 6. Πρὸς Φιλιππησίους.— Μαρτύριον Ἰγνατίου.—
 3. α) Πολυκάρπου ἐπιστολή πρὸς Φιλιππησίους, β) Μαρτύριον Πολυκάρπου.
 4. Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ.
 5. Παπία Ἱεραπόλεως ἀποσπάσματα.

ΙΔ'. ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

- 1ος Κατηχήσεις Φωτιζομένων (Α' – IB').
- 2ος Α'. Κατηχήσεις Φωτιζομένων (ΙΓ' – ΙΗ').
Β'. Κατηχήσεις Μυσταγωγικαὶ (Α' – Ε').
Γ'. Ὁμιλίαις - Ἐπιστολὴς:
1. Εἰς τὸν Παραλυτικὸν τὸν ἐπὶ τὴν κολυμβήθραν.
 2. Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα τὸν Θεοδόχον.
 3. Ἐπιστολή πρὸς τὸν Μωνσταντῖνον τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα.
 4. Μαρτυρίαι παλαιῶν περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τοῦ φανέντος εἰς Ἱεροσόλυμα.
 5. Χρονολογία.
 6. Συμπάρεσις ἐπιστολῶν Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καὶ πάπα Ἰουλίου.

ΙΕ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περί τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περί τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περί τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.

- 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἐξοδὸν Λόγοι Α'–Γ' καὶ εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσί-
ου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσί-
ου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι
Α' – Ε', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι
ΣΤ'–Ζ', καὶ Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια, Κεφ.
Α'– ΚΗ', Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς
εἷς καὶ Κύριος, Ὑπὸ ἔκδοσιν*

ΙΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΦΩΤΙΟΥ

Τὸ ὅλον ἔργο θὰ ὀλοκληρωθεῖ σὲ 10 ὀγκῶδεις τόμους καὶ θ' ἀρχίσει νὰ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ 1996.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: Φ. ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΝΟΣ – Τηλ. 928 592– Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Λαχανᾶ 17, Τηλ. 839 414 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Μενελάου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οικίας 696 653)